بيان العارفين سنڌي

(جلد پهريون)

[ترتيب، مقدمه، حاشي ۽ اپٽار]

پي. ڊي. فل (سنڌي) لاء تحقيقي مقالو.

١٩٧٣ع

Gul Hayat Institute

سونڌيندڙ ۽ سنواريندڙ
ميمڻ عبدالمجيد سنڌي

نگران
پروفيسر مولانا غلام مصطفيٰ قاسمي

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 2

فهرست

صفحو	عنوان	نمبر
xiv	~~پيش~~ پيش لفظ	
	مقدمه	
	فصل پهريون - سوانح حيات	
1	حسب نسب	-1
2	سنڌ وڏن جو سنڌ ۾ اچڻ	-2
8	ولادت	-3
8	تعليم ۽ تربيت	-4
10	جواني	-5
11	شادي	-6
12	هندستان کان آيل بزرگ جي صحبت	-7
14	مخدوم نوح جي مريدي	-8
15	پير پائڻ جي صحبت	-9
17	جدائي ۽ وڇين	-10
18	عبادت ۽ رياضت	-11
19	سير سفر	-12
20	کسب معاش	-13
21	مسڪيني	-14
23	بيماري ۽ وفات	-15
24	اولاد	-16
	فصل ٻيو - شخصيت ۽ ڪردار	
28	فقر جي [illegible]	-1

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 3

نمبر	عنوان	صفحو
٢	شخصيت	٢٨
٣	سماع جو شوق	٣١
٤	سنڌ ۾ سماع	٣٢
	فصل ٽيون - علمي لياقت ۽ مشرب	
١	علم ۽ فضل	٣٦
٢	مذهب ۽ مشرب	٣٧
٣	**فصل چوٿون - سنڌ جون سياسي حالتون**	
	سياسي پس منظر	٣٩
	فصل پنجون - سنڌ ۾ علم ادب	
-١	علمي حالت	٥٠
-٢	سنڌي شعر	٥٦
	ممدوح پير محمد لکوي	٥٧
	ممدوح نوح	٥٨
	سيد علي ثاني شيرازي	٥٨
	درس علاءُ الدين سومرو	٥٨
	سيد ابوبکر لکياري	٥٩
	شاهه خيرالدين	٥٩
	فاضل ٻکري	٦٠
	سيد هارون	٦١
	يوسف سمتو	٦١
	هرڪس فقير	٦١
	٢- دليل العارفين	٨٦
	٣- فوائد السالکين	٨٧
	[illegible]	٨٧

© 2019 Dr.Pathan, All Rights Reserved.
Gul Hayat Institute

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 4

نمبر	عنوان	صفحو
	شيخ پير ترڙ	٦٢
	بيان انعارفن جو ٻيو بيت	٦٣
	" ٽيون بيت	٦٣
	قاضي قاضن	٦٣
	فصل ڇهون شاهه ڪريم جي شاعري	
١	ڪريم جو ڪلام	٦٤
٢	بيتن جو تعداد	٦٤
٣	شعر جو وزن	٦٥
٤	دوها ڇند	٦٦
٥	سورٺا ڇند	٦٦
٦	خاص سنڌي صنف	٦٧
٧	شعر جو مضمون	٦٨
٨	ادبي درجو	٧٠
٩	ٻين شاعرن تي اثر	٧٩
١٠	شاهه ڪريم ۽ شاهه لطيف	٧٩
	فصل ستون - ملفوظات	
	ملفوظات	٨٦
	ملفوظات جي تاريخ	٨٦
	چشتي بزرگن جون ملفوظاتون	
	١- انيس الارواح	٨٦
	٢- دليل العارفين	٨٦
	٣- فوائد السالڪين	٨٧
	٤- راحت القلوب	٨٧

© 2019 Dr.Pathan, All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 5

نمبر	عنوان	صفحو
	٥- اسرار الاولياء	٨٧
	٦- افضل الفوائد (افضل الفوائد)	٨٧
	٧- راحت المحبين	٨٧
	٨- فوائد الفؤاد	٨٧
	٩- مفتاح العاشقين	٨٧
	١٠- خير المجالس	٨٧
	١١- مونس الارواح	٨٨
	١٢- جوامع الكلم	٨٨
	نقشبندي بزرگن جون ملفوظاتون:	
	١- ملفوظات اڪابر نقشبنديه	٨٨
	٢- ملفوظات مجدد الف ثاني	٨٨
	٣- " خواجه محمد باقي بالله	٨٩
	٤- " مرزا مظهر جانجانان	٨٩
	٥- " شاه غلام علي	٨٩
	سهروردي بزرگن جون ملفوظاتون:	
	١- ملفوظات غوث بهاءالدين زڪريا	٨٩
	٢- " " شيخ صدرالدين	٩٠
	٣- " " رڪن الدين	٩٠
	٤- " مخدوم جهانيان جهان گشت	٩٠
	متفرق بزرگن جون ملفوظاتون:	
	١- ملفوظات مولانا روم	٩٠
	٢- " شيخ شرف الدين يحيٰ	٩١
	٣- " رفيق العارفين	٩١
	٤- " تبريز	٩١
	٥- [illegible] سمناني	٩١

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 6

نمبر	عنوان	صفحو
	٦. ملفوظات شاه عبدالعزيز	٩١
	٧. " احمد رضا خان	٩١
	٨. " مولانا عبيدالله سنڌي	٩١
	٩. مشڪوٰة مصطفائي	٩١
	سنڌي بزرگن جون ملفوظاتون!	
	١. ملفوظات مخدوم نوح	٩٢
	٢. " بيان العارفين	٩٢
	٣. ملفوظات خواجه محمد زمان	٩٢
	(١) فتح الفضل	٩٢
	(٢) مقولات تصوف	٩٣
	٤. ملفوظات مخدوم محمد اسماعيل	٩٣
	٥. " خواجه عبدالحق دارزيا	٩٣
	٦. مجمع الفيوضات	٩٣
	٧. المحبوبيه المحمودية	٩٤
	٨. ملفوظات	٩٤
	٩. سراج العاشقين	٩٤
	١٠. ڪنز المعرفت	٩٤
	١١. خزانة المعرفة	٩٥
	١٢. نڪته تصوف	٩٥
	١٣. ملفوظات حافظ محمد صديق	٩٥
	١٤. " پير محمد ياسين	٩٥
	١٥. تحفة المحبين	٩٥
	١٦. تنوير القلوب حضرات المرغوب	٩٥

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

نمبر	عنوان	صفحو
	فصل اٺون - بيان العارفين	
١-	بيان العارفين جي ترتيب	٩٦
٢-	بيان العارفين جو منظوم سنڌي ترجمو	٩٩
٣-	فارسي ۽ سنڌي ترجمي جي بابن جي پيتا	١٠١
٤-	فارسي متن ۽ سنڌي ترجمي جي ڀيٽ	١٠٣
	فصل نائون - ٻولي	
١-	بيان العارفين جي سنڌي ترجمي جي ٻولي	١٠٦
٢-	ترجمي جو لهجو	١٠٦
٣-	صوتي خصوصيتون	١٠٧
٤-	سُر آواز	١٠٩
٥-	پد	١١٣
٦-	وياڪرڻي جائزو	١١٣
	(i) اڳ	١١٣
	(ii) ضمير غائب	١١٤
	(iii) ضمير مشترڪ	١١٤
	(iv) ضمير استفهام	١١٤
	(v) حرف جر	١١٥
	(vi) زمان ماضي	١١٥
	(vii) زمان مضارع	١١٥
	(viii) حالت اياڻ	١١٦
	(ix) ضمير متصل	١١٦
	(x) تمنائي صيغو	١١٧
	(xi) ضمير ٻياڳ ٻونا	١١٧
	(xii) اضافي ضميري ٻياڳ ٻونا	١١٧

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 8

نمبر	عنوان	صفحو
	(xiii) مخصوص پيارَ ي	١١٨
	(xiv) تذڪير تانيث	١١٩
	(xv) مخصوص اڙَ ي لفظ	١١٩
	فصل ڏهون. بيان العارفين ۾ آيل نظمن ۾ نثري خوبيون	
١	نظم جي سِٽا	١٢٠
٢	تاريخي ارتقا	١٢٠
٣	ادبي خوبيون	١٢٢
	فصل يارهون. تعليماتِ ڪبير	
١	ذڪر ۽ فڪر	١٢٧
٢	فقر ۽ فقيري	١٢٧
٣	وحدت الوجود	١٢٩
٤	تنزيه ۽ تشبيه	١٣١
٥	جبر ۽ قدر	١٣٢
	فصل ٻارهون. بيان العارفين جا قلمي ۽ ڇاپي نسخا	
١	پير حسام الدين راشدي واري ڪتبخاني جو فارسي قلمي نسخو	١٣٣
٢	پير جهنڊي واري ڪتبخاني جو فارسي قلمي نسخو	١٣٥
٣	درگاهه منصوره وارو فارسي قلمي نسخو	١٣٦
٤	سنڌي ادبي بورڊ وارو سنڌي قلمي نسخو	١٤٠
٥	بمبئي ۽ وارو سنڌي ڇاپو	١٤١
٦	هرسنگ سنگهر واري جو چيانل نسخو	١٤٤
٧	ڪريمي ڪلام جا مختلف ڇاپا	١٤٧
٨	موجوده متن	١٤٨
٩	اهڃاڻ	١٥٠

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 9

نمبر	عنوان	صفحو
	متن	
*	مقدمو	۱۵۲
۱-	باب پھریون	~~۱۷۲~~ ۱۶۳
۲-	باب ٻيو	۱۸۱
۳-	باب ٽيون	۱۹۵
۴-	باب چوٿون	۳۶۴
۵-	باب پنجون	۳۹۲
۶-	باب ڇهون	۴۴۸
۷-	باب ستون	۵۰۱
۸-	باب اٺون	۵۱۱
۹-	باب نائون	۵۳۰
۱۰-	باب ڏهون	۵۳۹
۱۱-	باب يارهون	۵۵۷
	اضافو	
۸	فصل پھريون: انهي بزرگن جو ذڪر بيان العارفين ۾ آيل آهي	
	۱- سيد ابراهيم شاه	۶۰۴
	۲- مخدوم ابراهيم	۶۰۴
	۳- سيد ابراهيم	۶۰۴
	۴- شيخ ابراهيم	۶۰۵
	۵- ابوبڪر بن بايزيد	۶۰۵
	۶- مخدوم ملا آصف الاٻگادو	۶۰۶
	۷- مخدوم احمد واهوچي الاکو	۶۰۶
	۸- [illegible]	۶۰۷

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 10

صفحو	عنوان	نمبر
٦٠٧	٩- آچر	
٦٠٨	١٠- مخدوم آدم سيهڪو	
٦٠٨	١١- مخدوم اسماعيل	
٦٠٩	١٢- درويش الهڏنو لوهر	
٦٠٩	١٣- بادو	
٦٠٩	١٤- مخدوم بلال	
٦١٢	١٥- بهاءالدين گودڙيو	
٦١٣	١٦- شيخ پير ڪبيو	
٦١٤	١٧- درويش پنيو سمارو	
٦١٤	١٨- شيخ پنهود بولي	
٦١٥	١٩- درويش پل	
٦١٥	٢٠- مخدوم جعفر	
٦١٦	٢١- مفتي جوڻو	
٦١٦	٢٢- درويش جرڪس	
٦١٧	٢٣- مخدوم حسن هريره	
٦١٧	٢٤- شيخ حسن	
٦١٧	٢٥- قاضي حسن	
٦١٧	٢٦- درويش حسين گاذر	
٦١٧	٢٧- سيد حيدر	
٦١٨	٢٨- درويش دائود	
٦١٨	٢٩- درويش راجو ستيردل	
٦١٩	٣٠- رڪن الدين	
٦١٩	٣١- حاجي سورو	
٦١٩	٣٢- مخدوم ساهڙ لنگار	
٦٢٠	٣٣- سفيان ثوري	
٦٢٢	٣٤- درويش سليمان	
٦٢٢	٣٥- صابو سومرو	

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 11

نمبر	عنوان	صفحو
	٣٦- صالح سمون	٦٢٢
	٣٧- مدو اانگاھو	٦٢٢
	٣٨- مخدوم صدرالدين ڏاڻوئي	٦٢٣
	٣٩- شيخ طلحه	٦٢٣
	٤٠- سيد عبدالحليم	٦٢٣
	٤١- مخدوم عبدالرشيد بشير	٦٢٣
	٤٢- عبدالعزيز	٦٢٣
	٤٣- عبدالقدوس	٦٢٤
	٤٤- مخدوم عثمان	٦٢٤
	٤٥- مخدوم عباسي	٦٢٤
	٤٦- سيد علي ثاني	٦٢٥
	٤٧- عمر بودلو	٦٢٩
	٤٨- شيخ حسيني سندي	٦٢٩
	٤٩- شيخ عيسيٰ لنگوٽي	٦٢٩
	٥٠- قاضي قاضن	٦٣٠
	٥١- درويش قطب	٦٣٤
	٥٢- قاسم ڪوري	٦٣٤
	٥٣- لڏو ڀهار	٦٣٥
	٥٤- شيخ محمد	٦٣٥
	٥٥- شيخ سمون	٦٣٥
	٥٦- قاضي دينو	٦٣٦
	٥٧- جمرا ناھتيو	٦٣٦
	٥٨- ميرزا ڪاٺياس	٦٣٦
	٥٩- درويش موسو	٦٣٦
	٦٠- پير مراد شيرازي	٦٣٦
	٦١- ميران محمد جونپوري	٦٤٠
	٦٢- مخدوم نعيم	٦٤٤
	٦٣- مخدوم نوح	٦٤٤

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

صفحو	عنوان	نمبر
٦٤٩	٦٤- ڌوتي ڪڇيمي	
٦٤٩	٦٥- مخدوم يعقوب بليچو	
٦٤٩	٦٦- سيد يوسف بکري	
	فصل ٻيو:	
٦٥١	بيان العارفين جي ذڪر هيٺ آيل سنڌ جا پير گذريا	
	فصل ٽيون:	
	بيان العارفين جي ذڪر هيٺ آيل سنڌ جا شهر ۽ ڳوٺ:	
٦٥٣	١- ايلان	
٦٥٣	٢- ارموستي	
٦٥٣	٣- اگهم	
٦٥٣	٤- انڙپور	
٦٥٤	٥- بنوارو	
٦٥٤	٦- بکر	
٦٥٨	٧- بوڙچ	
٦٥٨	٨- بهرامپور	
٦٥٨	٩- بهارڙ	
٦٥٩	١٠- ٺٽو	
٦٦٢	١١- بلڙي	
٦٦٢	١٢- بليچا	
٦٦٢	١٣- پيراز	
٦٦٢	١٤- حوٽ	
٦٦٢	١٥- چانيه	
٦٦٢	١٦- خانوٽ	
٦٦٢	١٧- داڙرو	
٦٦٢	١٨- ڏبي	
٦٦٢	١٩- دربيلو	

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 13

صفحو	عنوان	نمبر
٦٦٣	٢٠- درڙو	
٦٦٣	٢١- ڏيرڪ	
٦٦٤	٢٢- ڏنڪي	
٦٦٤	٢٣- راڻوٽ يا راڌوٽ	
٦٦٤	٢٤- رڪن پور	
٦٦٤	٢٥- ايل	
٦٦٥	٢٦- سني	
٦٦٥	٢٧- سونڊا	
٦٦٦	٢٨- سيدپور	
٦٦٦	٢٩- سيوستان	
٦٦٩	٣٠- ڪڪرالو	
٦٧٠	٣١- ڳاهوٽ	
٦٧٠	٣٢- نارو	
٦٧٠	٣٣- ناياهو	
٦٧٠	٣٤- نصرپور	
٦٧١	٣٥- نصرپو	
٦٧١	٣٦- نيرون ڪوٽ	
٦٧٣	٣٧- ونگر	
٦٧٣	٣٨- هالاڪندي	
٦٧٣	٣٩- هٿري	
	فصل چوٿون	
	بيان العارفين ۾ ذڪر ھيٺ آيل درياهه:	
٦٧٤	١- براٽ	
٦٧٥	٢- ريٽ	
٦٧٥	٣- سانگهڙو	

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 14

نمبر	عنوان	صفحو
	فصل پنجون	
	بيان العارفين ۾ ذڪر جيڪي آيل ڪتاب	
	١- فصوص الحڪم	٦٧٨
	٢- لمعات	٦٧٨
	٣- ڪشف الاسرار	٦٧٩
	فصل ڇهون	
	بيان العارفين ۾ آيل قرآن شريف جون آيتون	٦٧٨
	فصل ستون	
	بيان العارفين ۾ آيل حديثون	٦٨٣
	فصل اٺون	
	بيان العارفين ۾ آيل دعائن ۽ ڪلمات	٦٨٤
	فصل نائون	
	بيان العارفين ۾ آيل عربي مقولا	٦٨٩
	فصل ڏهون	
	بيان العارفين سنڌيءَ جي ڏکين لفظن جي معنيٰ	٦٩٢
	فصل يارهون	
	شاهه ڪريم جي بيتن جي ڏکين لفظن جي معنيٰ	٦٩٣
	فصل ٻارهون	
	بيان العارفين ۾ آيل شاهه ڪريم جا بيت	٧١١
	فصل تيرهون	
	بيان العارفين ۾ آيل قاضي قاضن جا بيت	٧٢٤
	فصل چوڏهون	
	بيان العارفين ۾ آيل ٻين شاعرن جا سنڌي بيت	٧٢٥
	فصل پندرهون - بيان العارفين ۾ آيل هندي بيت	٧٢٦
	فصل سورهون - بيان العارفين ۾ آيل پارسي بيت	٧٢٧

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 15

ٻٽيس لفظ

سنڌي زبان قديم به آهي ته عظيم به. هن ۾ هماليه
جهڙي بلندي ۽ پختگي، سمنڊ جهڙي وسعت، ان جهڙي اونهائي
جهڙي گهرائي ۽ اونهائي، ۽ سنڌو درياءَ جهڙي رواني
۽ سيناج آهي. هن ۾ لفظن جو اهڙو ته سمنڊ آهي،
جنهن جو نه سنڌو سٿڻو آهي ۽ نه ڪنڌي ڪنارو آهي.
هر لفظ وري پنهنجي ليکي هڪ ساگر آهي، اهو ئي
سبب آهي، جو هن گهاٽي زبان جي خوبين ۽ خصوصيتن
جو ڪاٿو ڪٿي ئي نه ٿو سگهجي. هن سدا ملوڪ، سدا حيات
۽ سلڇڻي زبان ۾ هر قسم جا خيال ۽ جذبا، احساس ۽ امنگ
اميدون ۽ ارمان، علم ۽ فنون، سولي ۽ سوڙهي نموني،
سلوڻائي، سمجهاڻي، نکيٽي ۽ نروار ڪري سگهجن ٿا. انهيءَ
قدر جو اٿاڳ. لک احساس به لفظن جو لباس اوڍي، انهيءَ
آڏو اچيو بيهي.

اهڙا ئي آثار، انهيءَ پيرانگهه جو جيئرو ثبوت ڏين
ٿا، ته هيءَ سوپيا وان ۽ سلوڻي زبان، سهڻت جي سگهڙ ۽
سرهاڻ سان هن دور ۾ واسيل رهي آهي. البته زماني جي لاهين ۽
چاڙهن، ۽ اسانجي لاپرواهيءَ ۽ لاغرضيءَ هن زبان جا اهڙا ادب
سان ها ڇاپي ڪيا آهن، جنهن جي ڪري اڄ اسان ڪي اسانجي
اکين کان اوجهل ٿي ويا. اهي هيرا لعل هزار هوندي هئڻ هاڻ ته
سنڌي زبان جي ... سوپيا اڄ به سوا ئي

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

هجي ها، پراڻا جي ادبي تاريخ ڪن ڪتابن کان ڪٿي سگهجي ها.
ان هوندي به جيڪي نشان پڌرا، اثاث آثار ۽ اهڃاڻ
ملن ٿا، اهي ڏسي ڏين ٿا، ته سنڌي ادب جي تاريخ به اهڙي
ڏيڍي آهي، جيڏي هن ملڪ جي. ان کان سواءِ اهو
به معلوم ٿئي ٿو ته خيال جي گهرائي ۽ گوڙهائي، فڪر جي شائستگي
۽ پاڪيزگي، عوامي زندگيءَ جي ترجماني ۽ عڪاسي، معاشري
جي تعمير ۽ تقديس، ۽ روحانيت جي ترقي ۽ ترويج سنڌي
ادب جا مستقل اقدار ۽ خاص خصوصيتون رهيون آهن.

اهوئي سبب آهي، جو سنڌي زبان ۽ ادب جو هڪ مخصوص
مزاج آهي، جنهن ۾ انفراديت ۽ پنهنجائي آهي. هو ڌاري
ادب ۽ فڪر کان متاثر ٿيو آهي، پر هر حال ۾ پنهنجي پير
هتان نه ڇڏي اٿس.

"اي نه مارن ريت، جيئن سيڻ مٽائن سون تي."

ڪلاسيڪل سنڌي ادب، اسلامي ~~تعليمات~~ [تعليم] ۽ اسلامي
تصوف جي ڇاپ هڻي ڇڏي آهي، پر پيش ڪرڻ جو انداز
پنهنجو نرالو ۽ ناهيو اٿس، جيڪو سنڌ جي ماڻهن جي
مزاج ۽ فطرت، ريتن ۽ رسمن، ماحول ۽ سماج، تاريخي
اهڃاڻن ۽ آثارن ۾ پنهنجي ملڪ جي ڏيکڻ ڏسڻ مطابق
آهي. اهوئي سبب آهي، جو سنڌ جي عوام ان ۾ پنهنجائپ
محسوس ڪئي. ان کي سر ساهه سان سانڍيو، ۽ پنهنجي
ثقافت کي ان جي روشنيءَ ۾ سنواريو ۽ سڌاريو. اهي عمري
ٿنائي ۽ ٿاناءُ، سچائي ۽ سهپ، ايثار ۽ ايمانداري، سنجيدگي
۽ شگفتگي، گنڀيرتا ۽ سادگي، درياءِ دلي ۽ دريا نوازي
پياراڻي ۽ [illegible] رسي، ياد ڪرڻ کان

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 17

باسو ڪرڻ، روحانيت جي تانگهه ۽ طلب، ۽ روحاني رهنمائن جي عزت ۽ احترام سنڌي ثقافت جا اهم اصول بڻجي؛ ۽ سنڌي عوام جي ساده سڀاءَ ۾ سمائجي، جيءَ جا جيارا بڻجي ويا.

اها ڳالهه به ڏسڻ ڏيڻ جهڙي چٽي آهي، ته سنڌ جي ثقافت جي انهن اصولن کي ناهڻ ۽ جوڙڻ ۾ سنڌي ڪلاسيڪل ادب کي بنيادي حيثيت حاصل آهي، جنهن جو مرڪزي مضمون تصوف ۽ ان جي ترويج آهي. سنڌ جي صوفيانه شاعري، سنڌين جي زندگي ۽ ڪردار تي اثرانداز ٿي، انهن کي موڙيو ۽ جوڙيو، سنواريو ۽ سڌاريو آهي، ۽ انهن کي هڪ انفرادي رنگ ڏنو آهي.

اها به واضح حقيقت آهي، ته سنڌ جي صوفيانه شاعريءَ ۾ شاهه ڪريم جي شعر ۽ ملفوظات کي پيڙهه جي پٿر واري حيثيت حاصل آهي. بلاشبه سنڌ جي ڪلاسيڪل شاعريءَ جو فني هجي توڙي فڪري سرچشمو شاهه ڪريم جي ملفوظات "بيان العارفين" آهي، جنهن جي ٽُڪرن تان خود سنڌ جي سدا حيات شاعر، شاهه عبداللطيف ڀٽائيءَ جهڙي، اُڃ اُجهائي. ڪريم جي ڪلام جي فني توڙي فڪري روايتن جي پيروي، شاهه لطيف به ڪئي، ته اڄ تائين سمورا سنڌي شاعر ڪندا اچن. اهو ئي سبب آهي، جو ڪريم جي ڪلام کي سنڌي ادب جو "ڏهاڳو تارو" سڏيو ويندو آهي.

اهڙي عظيم المرتبت ۽ همه گير علمي ۽ ادبي شخصيت جي متعلق پهلوئن، ۽ سندس افڪار ۽ ابيات تي جيترو به علمي ۽ تحقيقي ڪم ٿئي، اوترو ٿورو آهي. انهيءَ سلسلي ۾ مرزا قليچ بيگ مرحوم ۽ ڊاڪٽر عمر بن محمد دائودپوٽه مرحوم کي اوليت جو شرف حاصل آهي، جن ڪريم جي ڪلام کي سنواري سڌاري پيش ڪرڻ جو [illegible] آهي. ان هوندي

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

بحث مباحثن جي گنجائش آهي، جيڪي هن مقالي کي معياري
جا سوٽي سيرڙي سگهن ٿا.

اهو ئي سبب آهي، جو موجوده ابراءِ جي امتحان جي
سلسلي جي ڪري ڪجهه ڪلام جو ادبي اڀياس ٿي ڪيم، ۽ پنهنجي
وت ۽ وس آهر، هن بي ڪنار بحر جي ڪنڌيءَ تان ڪوڏ ۽
سپيون سهيڙڻ جي ڪوشش ڪيم. اهي سپڙ ۽ جوهر، سهيڙ
۽ سموهه پوءِ ٻڌڪري جو ڪلام ناڻي ڪتاب جي صورت ۾
پڌري ٿي. ان جي ظاهر ٿيڻ کانپوءِ محسوس ڪيم، ته هن
سلسلي ۾ احباب وٽ وڏا سگهاري ٿي. انهيءَ ڪري بيان العارفين
تي تحقيقي ۽ علمي ڪم جاري آهي.

—

ڏي ڏيهن ڏي سنڌ يونيورسٽيءَ جي وائيس چانسلر سائين
علامه غلام مصطفيٰ شاهه صاحب کي، جنهن جي فيض جي پالوت سنڌ
جي سرزمين کي سيراب ڪري ڇڏيو آهي ۽ سنڌي زبان ۽ ادب
جي واڌاري جا موقعا موجود ڪري ڇڏيا آهن. انهيءَ ڪري
هن سنڌ جي سائينءَ جي عزت ۽ احترام اسان جي سر ساهه ۾
سمايل آهي. شاهه لطيف جا هي لفظ اسان جي جذبات ۽
احساسات جي ترجماني ڪن ٿا:

ڪڪرا، جيئن سال، تهنجو ڪنهن مدد ته ستان ؟

سندائي سڌاري سبب، سنڌي زبان ۽ ادب ۾ پي ايڇ ڊي
ڪرڻ لاءِ سهوليتون مليون آهن، ۽ استادي المڪرم سائين
مولانا غلام مصطفيٰ قاسمي صاحب جهڙو واقف ۽ فائق،
عالم، محقق، اديب ۽ استاد، سنڌي ادب ۾ پي ايڇ. ڊي
ڪندڙن جي رهنمائي ۽ رهبري ڪري رهيو آهي. هو هن
اهڙو مناسب موقعو ملي ويو، ته مون پنهنجي پي ايڇ. ڊي

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

جي مقالي لاءِ بيان العارفين سنڌي جي ترتيب، سنوار، سڌارو،
اپٽار ۽ ڇپائيءَ جو عنوان منتخب ڪيو، جيڪو استاد محترم
سائين مولانا غلام مصطفيٰ قاسمي صاحب جي نوازش جي
نظر سان منظور ٿيو.

ان ڪانپوءِ هن تحقيقي ڪم کي سهيڙڻ سان سوارٿا ۽
سگهارٿ جي سلسلي ۾ ٻلڙيءَ ڀِٽ جا پير اڪيڊمي، ڪراچيءَ ۽
حيدرآباد، پير جهنڊو ۽ درگاهه منصوره جي ڪتبخانن جا قلمي
ڪتاب ڏوري، بيان العارفين جي فارسي ۽ سنڌي قلمي
نسخن جي هٿ ڪرڻ لاءِ واهه وڏڙ. مالڪ جي مهرباني سان
اهڙا اهم سوالي پيا ۽ سنڌي پنڌ سڀ پاتا. بيان العارفين
فارسي جا ٻه قلمي نسخا مطالعو ڪرڻ جو موقعو مليو، ۽
(سنڌي ادبي بورڊ جي) بيان العارفين سنڌي جي قلمي نسخي تائين هٿ. پهنڌي
حاصل ٿي ويئي.

هتي آءٌ بيان العارفين سنڌي جي جلد پهرين جي متن
سنواري سڌاري، متعلق پڙهندڙن سان ڪوشش ڪري صحيح
صورت ۾ پيش ڪري رهيو آهيان. پهريون جلد نهايت اهم
آهي، جا ڪاڻ جو هن ۾ شاهه ڪريم جي فڪر ۽ فلسفي، تعليم
۽ تلقين جي سلسلي جون ڳالهيون ڪري سمجهايون لکيون اچي
وڃن ٿيون. سنڌي بيت تڙ ڦڙ بيت ڪانپوءِ سڀ اڄ جي وقت تا.
ترتيب وقت اهو خيال رکيو ويو آهي، ته جيئن شاهه ڪريم
جي فڪر ۽ تعليم جو روح برقرار رهي. ان سان گڏ اهو لحاظ
رکيو ويو آهي، ته اصلوڪي ٻوليءَ ۾ ڪا مٽ مٽ نه ڪجي.
يعني ٻوليءَ جي اصلوڪي صورت سلامت رهي.

اپٽار لکڻ وقت بيان العارفين جي ٻنهي جلدن کي نظر ۾
رکيو ويو آهي. هن ۾ انهن سمورن ماڳن، شهرن، ڳوٺن، علائقن،

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 20

۽ ڪتابن جو جامع تعارف آهي، جن جو ذڪر بيان العارفين ۾ ملي ٿو. ان سان بيان ٿيل قرآن شريف جي آيتن، حديثن، قولن ۽ ڪلمن جو ترجمو ۽ سمجهاڻي به ڏني وئي آهي. بيان العارفين جي سنڌي نظم ۾ شاهه ڪريم جي بيتن جي ڏکين لفظن جي معنيٰ به ڏني وئي آهي.

مقدمي ۾ شاهه ڪريم جي زندگيءَ جي احوال ۽ سندس شعر تيا تبصري سان گڏ، ان دور جو سياسي، سماجي، علمي ۽ ادبي پس منظر به ڏنو ويو آهي. ملفوظات جي وصف ۽ تاريخ به بيان ڪئي وئي آهي. بيان العارفين جي تاليف ۽ ترجمي جي تاريخ به ڏني وئي آهي، ته فارسي نسخي ۽ سنڌي ترجمي جي پيتا به ڏيکاري وئي آهي. بيان العارفين جي نظم جي سٽا، ٻولي ۽ ادبي ۽ فني خوبين ۽ خصوصيتن کي نروار ڪرڻ جي ڪوشش به ڪئي وئي آهي. آخر ۾ قلمي ۽ ڇاپي نسخن جو تفصيلي تعارف به ڏنو ويو آهي.

هن ڪم کي پڄاڻيءَ تي پهچائڻ ۾ استاد محترم مولانا غلام مصطفيٰ قاسمي صاحب وقت بوقت جي رهنمائي ۽ رهبري ڪئي. [illegible] جو سهارو نه هجي ها، ته ور جي وٽ ٿڙندي وڃان ها:

”ڏلا ڪڏيلن جي رڙهي رهو پيهن.“

هن سلسلي ۾ محترم ڊاڪٽر خواجه غلام علي الانا صاحب ۽ محترم عبدالڪريم سنڌيلي صاحب جا به ٿورائتو آهيان، جن هر وقت سنڌيءَ سند ڏني ۽ منجهيل معاملن کي سلجهائڻ ۾ مدد ڪئي. محترم ڊاڪٽر الانا صاحب خواهه ٿورو وسرڻ جو نه آهي، جو اڏ ڳالهائي ۽ پنهنجي ڊاڪٽريٽ جي مقالي جي ڪاپي ڏيئي ڏنائون، ضعيف هان ان ۾ تيندڙ سماع جي [illegible] سمجهڻ ۾ وڏي مدد ملي.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 21

سائين پير حسام الدين راشديءَ جو به احسان مند آهيان،
جو پال پلائي، بيان العارفين جي قلمي نسخي تان لسها استفادو ڪرڻ
جو موقعو ڏنائون. محترم و مڪرم پير وهب الله شاه جو صاحب
پير جهنڊي واري جو محترم قادر بخش شاه صاحب جو شڪريو
بجا آڻڻ به فرض ٿو سمجهان، جن جي مهربانيءَ جي تعاون سان
پير جهنڊي واري ڪتبخاني جي بيان العارفين جي قلمي نسخي کي
پڙهڻ جو موقعو مليو. محترم حافظ خير محمد اوحدي،
محترم مولانا ابوالعباس، محترم محمد الله، انهن جو به ٿورائتو آهيان،
جن هر وقت سنڌيءَ ۾ سڌو ڏيئي، ڪن معاملن ۾ مدد ڪئي.
پنهنجي سائين جي شاگردن: عزيز محترم لعل شاه، عزيز محترم
غلام حسين ميمڻ، عزيزي اسرار احمد علوي ۽ عزيزي بدر الدين
سومري جي ڪيتري به وساري نه ٿو سگهان؛

"ٿورا نه ٿورا، موتي ماروئڙن جا."

انهيءَ قادر ڪارساز جا ڪروڙين ڪرم، جنهن اهڙا احسان،
ضعيف ڪمزور ڪري، عاجز کي ان لائق اهي قابل بنايو، جو
هي علمي ۽ تحقيقي ڪم پايهءِ تڪميل تائين پهچائي سگهيو.
پنهنجي وت ۽ وس، پهچ ۽ پڪيچ آهي، ۽ سرهٽ ۽ ساڃاهه
موجب جيڪي رنڊا رڌڙيا اٿم، اهي بريت آڏو پيش ڪريا
اهيو آهيان. انهيءَ ڪو فخر ۽ وڏائي ڪونهي، پر خوشي ضرور
آهي، ته سنڌي ادب ۽ تاريخ تان ڪسابن جي ڪٽ لاهڻ جي
سلسلي ۾ وک وڌائي پائي سگهيو آهيان. هن پيشڪش وقت
شاه لطيف جا هي لفظ ڏڍ ڏيڻ لاءِ ڪافي آهن:

محبت پائي من ۾ رهندا رڙ پاڻهين؛
تن جو صرافن، ائا تور نه آگهيو.

مخلص
ميمڻ عبدالمجيد سنڌي

لاڙ ٺٽو سنڌ
١٣ آگسٽ ١٩٧٣ع

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

مقدمہ

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 23

فصل پهريون

سوانح حيات

حسب نسب: شاه عبدالڪريم بلڙيءَ وارو، متعلوي (متياري) سادات جي خاندان مان هو. هن خاندان جو وڏو ڏاڏو اصل هرات جو ويٺل هو. سندس نسب جو سلسلو امام موسيٰ ڪاظم سان وڃي ملي ٿو، جنهن جو هن طرح آهي:

"سيد عبدالڪريم شاهه بن سيد لعل محمد شاهه عرف لالو شاهه بن سيد عبدالمومن عرف ميحو شاهه بن سيد هاشم شاهه بن سيد حاجي شاهه(۱) بن سيد جلال محمد عرف جهڙ شاهه بن سيد شرف الدين شاهه بن سيد مير علي شاهه بن سيد حيدر شاهه بن سيد مير علي شاهه بن سيد احمد عرف سيد يوسف شاهه بن سيد محمد شاهه عرف حسين شاهه بن سيد ابراهيم عرف يوسف شاهه بن سيد علي الجواري"

(۱) ڊاڪٽر داؤد پوٽي، شاهه ڪريم جو ڪلام (ص ۱ کان ۲) ۾ سيد امير علي بن سيد محمد تائين شجرو ڏنو آهي، جنهن ۾ سيد حاجي شاهه جو نالو لکيل آهي. مرزا قليچ بيگ جي ڏنل شجري ۾ سيد حاجي شاهه جو نالو لکيل آهي. (رسالهٔ ڪريمي ص ۲)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

بن سيد حسن الاڪبري بن سيد جعفر ثاني
بن امام موسيٰ ڪاظم بن امام جعفر صادق
بن سيدنا امام علي بن ابي طالب رضي الله
تعاليٰ عليهم اجمعين. (١)

"سيد علي الحواري" شيراز ۾ رهندو هو. "سيد ابراهيم"
شاهه" ۽ "سيد حسين شاهه" به شيراز ۾ رهيا. "سيد يوسف
شاهه" شيراز مان لڏي اچي ترمذ ۾ ويٺو. "سيد علي شاهه"
۽ "سيد حسين شاهه" ترمذ ۾ رهيا. "سيد محمد شاهه"
ترمذ ۾ رهيو، نه شيراز ۾ رهيو. "سيد حيدر شاهه"
هرات ۾ اچي رهيو. (٢)

سنڌ ۾ جو سنڌ ۾ آيا: هتي بيان مان معلوم

ٿيندو، ته شاهه ڪريم جا ڏاڏا پڙڏاڏا شيراز ۽ ترمذ
۾ رهندا هئا. سيد حيدر شاهه لڏي اچي هرات
۾ ويٺو. ان کانپوءِ سيد حيدر شاهه جا پونير هرات
مان لڏي سنڌ ۾ ڪيئن آيا، اهو احوال هن طرح
آيو آهي:

(١) مير عبدالحسين سانگي: لطائف لطيف، مرتب: ڊاڪٽر
نبي بخش خان بلوچ، ڀٽ شاهه ثقافتي مرڪز، ١٩٦٧ع، ص ١٧
(٢) ايضاً، ص ١٧، حاشيو.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 25

امير تيمور جڏهن ايران ۽ توران هٿ ڪري ٢ لک، ٦٢ هزار، ٣ سؤ لشڪر(١) سان هرات(٢) تي چڙهائي ڪئي، تڏهن سيد مير علي سندس خدمت ۾ لشڪر جي تعداد جيترا روپيه نذر ڪيا. تيمور مٿس ڏاڍو راضي ٿيو، جو انعام ۾ الڪراهن ڪا سواءِ سندس ٽن پٽن مان مير عبدالباقيءَ کي اجمير، مير عبدالواحد کي ملتان، مير عبدالرزاق کي بکر ۽ مير ابوبکر کي سيوهڻ جو حاڪم مقرر ڪيائين. سيد صاحب جي ڇهين

---

(١) لشڪر جي تعداد ۾ ووڌاءُ آهي. تاريخ موجب تيمور جو لشڪر ٩٢ هزار هو. (شاهه ڪريم جو ڪلام: ڊاڪٽر دائود پوٽو، ص ٢)

(٢) ابن حوقل ۽ مقدسي جي بيان مطابق هرات هڪ وڏو شهر هو، جنهن ۾ هڪ قلعو هو ۽ شهر جي چوڌاري فصيل هئي، جنهن ۾ چار دروازا هئا. بلڪ هن تائين شهر جي رونق ۾ ڪوبه فرق نه آيو. مستوفيءَ جي بيان مطابق ١٢ صدي عيسوي ۾ غوري خاندان جي حڪومت جي زماني ۾ هرات پنهنجي انتهائي عروج کي پهتو. انهي وقت شهر جي بازارين ۾ ١٢ هزار دڪان، ٦ هزار حمام ۽ ٦٠٨ مدرسا هئا ۽ انهن ۾ ٤ لک ٤٤ هزار آبادي رهندڙ هئي. (جغرافيه خلافت مشرق: جي. لي. اسٽرينج، اردو ترجمه: محمد جميل الرحمان، ص ٦٢٥ کان ٦٢٨ تائين.)

معلوم ٿئي ٿو ته شهر جي ادب ۽ علمي ڪشش، شاهه ڪريم جي ڏاڏن کي هرات ۾ آندو.

امير تيمور هرات تي ڪاهه ڪري سنه ١٣٨١ع ۾ قبضو ڪيو. هن شهر کي ايڏو وڏو ڌڪ [illegible] جو شهر تباهه حال ٿي ويو.

(A Literary History of Persia: Browne, 1956, PP. 185-86)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 26

فرزند حيدر شاهه پنهنجي ريءَ سان گڏ امير تيمور جو
همرڪاب ٿي رهڻ جي خواهش ڏيکاري، جا امير قبول ڪري،
ڪين هندستان ڏي آيو.⁽¹⁾ مير حيدر جلد ئي پاڻ سان
ملاقات ۽ سير وسفر جي خيال کان اجازت وٺي اتان نڪتو
۽ گهمندو ڦرندو سنڌ ۾ آيو.⁽²⁾ جڏهن هالا ۾ آيو، ته
شاهه محمد پٽ دريا خان هاليءَ جي حويليءَ جي سامهون
گهاٽ ڪري ويهي رهيو. شاهه محمد هالي سندس خاطر خواهه
خدمت ڪئي. ڪجهه وقت رهڻ کان پوءِ اتي جي حاڪم
مير محمد هاليءَ جي ماڻهن تي ٢٥ روپيه ڏنڊ رکيو، جهڳڙي
هو ويچارا ڏاڍا اچي مشڪل ٿيا. سيد حيدر کي قياس
اچي ويو، ۽ ساري ساڃهه پنهنجا هٿرا پيري، غريبن جي جند
ڇڏايائين. شاهه محمد هالو ڏاڍو متاثر ٿيو، اتي ئي قدر جو
سيد صاحب کي هميشه رهائڻ لاءِ سنگ جي آڇ ڪيائين.
سيد صاحب سندس آڇ قبول ڪري، سندس نياڻي بي بي

---

(1) تاريخ ۾ اهڙي مقرريءَ جو ڪو ذڪر ڪونه ٿو ملي. تاريخ
ٻڌائي ٿي، ته امير تيمور پنهنجي پوٽي پير محمد کي سنه ٧٩٤ھ
(١٣٩٢ع) ۾ ثغور هند جو والي مقرر ڪيو، جنهن جو صدر مقام
قندهار هو، ۽ پنهنجا ڪجهه امير به ان سان شامل ڪيا هئائين،
مثلاً: برلاس قبيلي جا امير سيف الدين، محمد درويش، بهلول (محمود درويش
جو پٽ) ۽ قماري اينا فاچ قبيلي (دڪلات) جو امير قطب الدين
بخنا ييمان قبيلي جو امير تموڪ خواجه آقبوغا (اردو دائره معارف
اسلاميه، زير اهتمام پنجاب يونيورسٽي، لاهور ج ٦، ص ٩٤٣).
هندستان تي ڪاهه جو منصوبو امير تيمور ١٣٩٨ع ۾ رٿيو هو.
پنهنجي لشڪر [illegible] سنڌ پنهنجي پوٽي پير محمد

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.
Gul Hayat Institute

فاطمه سان نڪاح ڪيو. جنهن مان سيد صاحب جي والده جو
نالو بي بي فاطمه هو، تنهن ڪري سندس نالو مٿان ئي
ٻيا ٻه سلطانه رکيا ويا. هڪ سال پنج مهينا[2] سنڌ ۾
رهڻ کانپوءِ اوچتو پنهنجي والد جي وفات جو ٻڌي هرات
وڃڻ لاءِ تيار ٿيو. ان وقت سندس گهرواريءَ کي اميدواري
هئي، جنهن ڪري اڪيلو وڃڻو پيس. وڃڻ وقت پنهنجي
گهرواريءَ کي ٽي شيون نشانيءَ طور ڏنائين: منڊي، جنهن
تي سندس نالو لکيل هو، هٿادار خنجر ۽ هڪ ٻاجهي، جا
هرات کان آندي هئائين. ان سان گڏ وصيت ڪيائين،
ته جيڪڏهن پٽ ڄمي ته نالو مير علي رکجوس، پر جي
نياڻي ڄمي ته ڏاڏهس واري نالو رکجوس.(۱)

---

(۱) جي ڪهاڻي هت ملتان موڪليائين. پيو پنجاب ڏاکڻ آماڻيائين،
ٻه ٽيون ناپاڙ سان ڪيائين. پير محمد، امير تيمور جي اڳ ڪاڻ اڳ
مئي ۱۳۹۸ع ۾ ملتان تي قبضو ڪري. امير تيمور اپريل ۱۳۹۸ع ۾
سمرقند ڇڏيو ۽ اٽڪل ۹۰ هزار سپاهين کي منهن ڏئي آهي
ڪجهه وقت ترسي پيو. آخر ۱۵ آگسٽ تي ڪابل ڇڏي، سنڌو ندي
پار ڪري، هندستان ۾ داخل ٿيو (شاهه ڪريم بلڙيءَ واري جو ڪلام،
ڊاڪٽر داؤد پوٽو، ۱۹۳۷ع، ص ۱۶-۲)

(۲) مير عبدالحسين سانگي (لطائف لطيفي، ص ۲۰)؛ ڊاڪٽر
داؤد پوٽو (شاهه ڪريم بلڙيءَ واري جو ڪلام ص ۳)
بيان العارفين جو بيان قبول ڪري سانگيءَ عرصو ڄاڻايو آهي. ڊاڪٽر
گربخشاڻي (مقدمه لطيفي، ص ۱۲) ۳ سال ۸ مهينا ڄاڻايو آهي،
جنهن جي سند نه ڄاڻائي اٿس.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 28

هدات بخش کانپوءِ پيو گهرواريءَ کي خط پٽ لکندو
هو، آخر سنڌ ۾ اچڻ جو ارادو ڪيائين، ته موت
مهلت نه ڏنس ۽ ۳ سالن بعد ۷۲ ڏينهن کانپوءِ هرات ۾
گذاري ويو. هرات ۾ اڳين گهرواريءَ مان ٻه پٽ: سيد
محمد ۽ سيد حسن هئس، جن پيءُ واري ملڪيت پاڻ ۾
ورهائي ڪئي.

سيد حيدر جي وڃڻ کانپوءِ سنڌ جي گهرواريءَ کي
پٽ ڄائو، جنهن جو نالو وصيت موجب مير علي رکيائون.
جڏهن وڏو ٿيو، ته شيءِ سڃاتو ٿيو پاڻ سان ڪٺي هرات
ڏانهن اسڪندر ڀائرن سان ڪيس معلوم ٿيو، ته سنڌ ۾
والد گذاري ويو هو. ڀائرن کان ملڪيت ۾ حصو طلب
ڪيائين، جيڪو هنن ڪجهه ڪم ڪٿي کانپوءِ ڏنس. جيڪي
مليس، اهو وٺي واپس وطن ورڻو. ڀاڻس ساڻ گڏ چاچي
شمس الدين کي به پاڻ سان گڏ وٺي آيو، جنهن ڪجهه وقت
سنڌ ۾ رهي پاڻ واپس ويو. سيد مير علي سنڌ ۾ اچڻ
کانپوءِ پنهنجي ملڪيت جا ٽي حصا ڪري، ٻه حصا وري ۾
پنهنجي ڀائرن ڏانهن موڪلي ڏنا. سيد مير علي سنڌ مان ٻه
شاديون ڪيون: هڪ هالا ذات مان ۽ ٻي ترڪ قوم مان.

(۱) اها بيان العارفين جي روايت آهي، جا پوءِ جي سوانح نگارن
قبول ڪئي آهي. پر تحفة الڪرام (سنڌي ترجمو، ص ۱۴۴) مان
معلوم ٿئي ٿو، ته سيد صاحب ملتان ۾ آيو هو. تحفة الڪرام
جي مقابلي ۾ بيان العارفين جي روايت صحيح سمجهڻ گهرجي، جا ڪالهه
جو اها بزرگن کان ٻڌي ٻڌي آئي آهي.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

(٤) پنج

بيان العارفين موجب: ٽي پٽ ٿيا: هڪ شرف الدين،
جو هالا حويلي مان ٿيس، ٻيو سيد احمد، جو ترڪ گهر واري ۾
مان ڄائس. پير جي. ايم. سيد لکيو آهي، ته سيد مرتضيٰ نالي
ٽيون پٽ به ٿيو، جنهن جا اولاد گوارين ۾ رهيو. هو شاهو پير جي
نالي سان مشهور ٿيو. سندس مقبرو هالا کنڊن جي
اتر ۾ آهي.(١) سيد احمد پنهنجي ڏس سان گڏ رهيو. پير سيد
شرف الدين شادي ڪري ڪانيوءِ جا حويلي ٺاهي، سيد
شرف الدين جي اولاد "شرف پوٽا" سڏجڻ ۾ آئي ۽
سيد احمد جي اولاد سندس پٽ ميين جي نالي "ميين ڪا پوٽا"
جي نالي سان مشهور ٿي.(٢)

جنهن وقت هالن ۾ رهڻ ڪانيوءِ هي خاندان لڏي، جنهن
پنڌ ڪري رهڻ لڳا، هڪ سيدي گوٺ ۾ رهي، ٻيو انا
گوٺ جي ٻاهران رستي ۾ هڪ فقير مٽي پيري رکندو هو،
جنهن ڪري ان گوٺ کي مٽ وارو گوٺ نالو پئجي ويو،
جو اڄ ڏينهن تائين مشهور آهي. سيد پنهنجي عمر جو
وڏو زمانو پراڻ گوٺ جو نالو پيو آهي مٽ علوي ۾ رهيو،
جو پارسي رسم الخط ۾ مٽعلوي لکجي ٿو.(٣) جي. ايم.
سيد ڄاڻايو آهي، ته هي خاندان ٧٤٨هه (١٣٤٦ع) ڌاري هالن مان لڏي وڃي ٽوڙ سيهي.(٤)

---

(١) جي. ايم. سيد: پيغام لطيف، ص ٣
(٢) لطائف لطيفي: مير عبدالحسين سانگي، ص ٢٢
(٣) جي. ايم. سيد: پيغام لطيف، ص ٢ ۽ ٣.
(٤) جي. ايم. سيد: پيغام لطيف، ص ٣.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 30

مٽيارين ۾ رهندڙ ڪاٺيوڙ خاندان ڇهن قبيلن ۾ ورهائجي
سڄي سنڌ ۾ پکڙجي ويو. اهي ڇهن قبيلن جا نالا هي آهن:
(۱) جمال پوٽا (۲) باقيل پوٽا (۳) موسا پوٽا (۴) ميئن پوٽا
(۵) جلال پوٽا (۶) شرف پوٽا جي شاخ آهي. اسانجو شاهه
عبدالڪريم بلڙيءَ وارو هن خاندان سان تعلق رکندو هو. لس بيلي وارو
مشهور شاعر ڪبير شاهه، مخدوم بلال جو مريد سيد
حيدر شاهه ثاني ميئن پوٽا قبيلي مان هئا (۱)

ولادت: شاهه عبدالڪريم مٽيارين ۾ ۲۰ شعبان سنه ۹۴۴ھ
(مطابق ۲۰ جنوري ۱۵۳۸ع) ۾ تولد ٿيو. سندس والد سيد
لعل محمد شاهه عرف سيد لال شاهه پنهنجي وقت جو بزرگ
ٿي گذريو آهي (۲)

تعليم ۽ تربيت: شاهه ڪريم اڃا ننڍو ئي هو ته سندس والد
هن جهان مان لاڏاڻو ڪيو. سندس تربيت سندس والده
ماجده ۽ سندس ڀاءُ سيد جلال جي زير نظر ٿي. جڏهن
ننڍپڻ جي عمر کي پهتو ته مڪتب ۾ ويهاريائونس. پر پڙهڻ
سان دل نه لڳس. مس مس ڪري قرآن شريف جا ٻه
سيپارا ناظره پڙهيائين. بيان العارفين ۾ شاهه ڪريم جي
پنهنجي زباني آيل آهي:

---

(۱) جي. ايم. سيد: پيغام لطيف ص ۴
(۲) اها تاريخ بيان العارفين جي ٽائيٽل تي آهي. تحفة الڪرام (سنڌي
ترجمو ص ۴۳۱) جي صاحب ڏلڪ ڏاٺو ڏيو آهي (شاهه ڪريم بلڙيءَ
واري جو ڪلام، ص ۳) ۽ ميرزا قليچ بيگ (رسالهٔ ڪريمي ص ۱) ۾
نقل ڪئي آهي.
(۳) تحفة الڪرام، سنڌي ترجمو ص ۴۳۱.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 31

سيدن جي زماني ۾ آخوند بن خطابين ساڻا گڏ
ڪا نئين ڪرڻ لاءِ موڪليندو هو. جڏهن ڏينهن ڏيندو
هو، ته وات ساڻا ياد ڪندا رهيا. جڏهن جهنگ ۾
ويندا هئا سون، ته ٻيا سبق ياد ڪرڻ کي لڳي ويندا
هئا، پر مان رڳو الله جو نالو ئي ياد ڪندو هوس.
مون تي ٻيا خطابي سبق پڙهڻ جي حيلي ويندا هئا، پر
مون کي الف ب نه ايندو هو. پڙهائڻ لاءِ ڪيترا ئي حيلا
هلايا ويا، پر ورڻو ڪجهه به ڪونه ٿيو.

هن بيان مان نه فقط شاه ڪريم جي تعليم تي روشني
پوي ٿي، پر ان وقت جي تعليم ڏيڻ جي طريقي جي ضمن ۾ پڻ
ٿي. اهڙا ظاهر ٿئي ٿو، ته شاه ڪريم کي پڙهڻ کان وڌيڪ
ذڪر سان شوق هو. ان سان گڏ سماع سان به ننڍپڻ کان
ئي دل لڳائي هئي. نه پر پڙهڻ جڏهن وڃي سماع جي محفل
۾ ويهندو هو. ان سلسلي ۾ هڪ ٻيءَ جي ٻياءَ جي هيٺان
حوالا ڪافي آهن. بيان العارفين ۾ شاه ڪريم جي ياد ۽ سيد
جلال جي زباني آيل آهي:

"جڏهن سيد عبدالڪريم کي تڪ هيٺ سماع تان اٿاري
ماءُ وٽ وٺي آيس، تڏهن والده مون کي چٿڀ ڪندي
نصيحت ڪئي، ته متان اڳتي ڪجهه ڇيو اٿئي، ته تو کي
انهي مرتبي جي ڪل ڪانهي. سنڌس جملن جي شهادت
ٻڌي جهان جي سرداري ڏني هئي...... ان ڪانئون
مون انهي ڪجهه نه ٻيو جنهن جو ٿيندو هو، تنهن ڪندو
هوس. ... جلال جي دل ته تخليق نه ڪيم."

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

ياد جي اهڃاڻ قربت ڪري، گهر جي جنجال ڪان آزاد ٿيو،
وتندو هو درويشن ۽ فقيرن جا وعظ ۽ نصيحتون ٻڌندو.
بيان العارفين ۾ ننڍي جي مخدوم ضياءالدين(۱) جي زباني آيل آهي:
”هڪ ڀيري اسان جو وعظ شاهه عبداللطيف ڪندو هو
ويٺي ٻڌوسين. ان وقت آءٌ هو معصوم هوس. جڏهن وعظ
بس ڪيو ۽ سڀ اٿيا، تڏهن هي به اٿيو ۽ گهر وڃڻ
لڳو. منهنجي نظر سندس پٺيءَ تي پئي ته پٺيءَ ويٺي سندس
منزلت جو اندازو لڳائي جيئن هن جي پٺيءَ تي ڏٺم
۾ ئي حضرت خضر عليه السلام سان صحبتي [illegible] ڏٺم
جوڙي ۾ ڪيس ڏسان ته ڪيئن صحبتي آگهي جيڪو هن
ڪهڙي نه جڳهه تي !
جوڙي: پنهنجي مرشد پاڪ جي وفات کانپوءِ گهر جو سمورو بار
سندس ڪلهن تي اچي پيو.(۲) انهيءَ ڪري گهر جي گذاري لاءِ
محنت مزدوري ڪرڻ لڳو. بيان العارفين ۾ اهو احوال هن
طرح آيو آهي:

”اوائلي عمر ۾ والده شريفه جي خدمت ڪندا هئا. پوءِ هي
سانگي پيءُ مزدورن سان گڏ ڪم تي ويندا هئا، ۽ جهنگ
مان ٻڪي زمين صاف ڪندا هئا. مزدوريءَ دوران منشي
آڏو سان سنڌي بيت آلاپي، مزدورن کي مست بنائي
ڇڏيندا هئا. انهيءَ ڪري مزدور گهڻي محنت ڪري ويندا
هئا، ته ادهه ويهي بيت چيو، اسين ادهائي [illegible]

(۱) هي مخدوم ضياءالدين، اهو نه آهي جنهن جي ”سنڌي“ مشهور
آهي. هي مخدوم [illegible] آهي. سنڌس ويڙهي
اصولي [illegible] جاري

Gul Hayat Institute
© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 33

نه صاف ڪري ڇڏيندا هوس. اهڙيءَ طرح هو ڪيس گهر ڪرڻ نه
ڏيندا هئا ته پنهنجو گهر ڪري، سندس حصي دار و ڇهنگ
نه صاف ڪري ڇڏيندا هئا.

شادي: شاهه ڪريم شاديءَ جي سنت خلاف هو. پنهنجي
مريدن ۽ معتقدن کي به شادي ڪرڻ جي نصيحت ڪندو
هو. سندس نظر ۾ هو ته علم ماڪفي لاءِ نڪاح جو شرعي
حڪم هيڪو آهي؛ پر سلوڪ جي راهه جي طالب کي شادي
ڪرڻ نه گهرجي؛ ڇاڪاڻ ته جوا ها سندس راهه ۾ وڏي رڪاوٽ
آهي. ان سلسلي ۾ بيان العارفين ۾ سندس ڪيترائي قول
آيل آهن. اهڙا خيال رکڻ جي باوجود شاهه ڪريم
شادي ڪئي ۽ کيس اولاد ٿيو. بيان العارفين ۾ سندس
شاديءَ جو ذڪر سندس زباني هن طرح آيل آهي:

"هڪ ڏينهن منهنجا ابا ۾ سماع جي هڪ محفل ۾ ويٺو هوس
ته مون ڏو ياڙو اچي رکيو ۽ ياهو کانا ڏي ابي، انهيءَ جاءِ
تي ويهاريائون. پوءِ ابي ۽ قاضي ۽ سادات ويا هئا.
وهٽ ڪانئوءِ قاضيءَ هونکي چيو: فلاڻي ڌيءَ فلاڻي جي ساڻ
جيئن شرطن جي توکي قبول آهي؟ مون منهن کي ماٺ
ڪئي، سڀئي ڏي زور ڀريو ۽ منهن ڪيون ته هائو ڪر.
ڏاڍ و شرمندو ٿيس، ۽ سادات ۽ بزرگن کي ڏسي ڪئي
قبول ڪيم. پر پيرڻ ڪانئوءِ شاديءَ مان هونکي ڪا به
خوشي حاصل ڪا نه ٿي."

بيان العارفين مان معلوم ٿئي ٿو، ته جيتوڻيڪ شاديءَ سان دلي
لگاءُ ڪونه هوس، تڏهن به گهر ڀاتين جو پورو حق ادا
ڪيائين.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

(١٢)

هندستاني (ڪماٽي) بزرگن جي صحبت. سيد صاحب کي سنڌي

ڪان ٻي بزرگن جي صحبت ۾ ڏسڻ مان روحاني راحت ملندي
هئي. انهيءَ ڪري جتي به ڪو بزرگ ۽ اهل دل ٻڌندو هو ته
ڪهي وڃي ان جي صحبت ۾ ويهندو هو. هڪ ڏينهن هڪ پرديسي
سلطان ابراهيم نالي، بهار جو رهاڪو، اچي سندس ڳوٺ واري
مسجد ۾ رهيو. شاهه ڪريم کيس مسجد ۾ ٽڪيل ڏسي
سندس خدمت ڪندو رهيو. جڏهن جنهن پيس ته بزرگ
کي ڳجهيل ڳالهين ڪرڻ جو شوق آهي، تڏهن کيس ڳالهين
ڪهي، رهڻ لاءِ اچي ڪار ٻڌندو هو. جڏهن ڪهڻ ڪانئس پڇيائين
بزرگ کيس پنهنجو احوال هن طرح ٻڌايو:

۽ آءٌ ڪڏهن بادشاهه وٽ فوج ۾ سپاهي هوس. هڪ
ڏينهن لڙائي ۾ اٺ ماڻهو مارايم، جو ترار جو تير
هٿ ۾ برف صاف جهڙو هو. اهو ڏسي خدا جي خوف اچي
ورايو. انهيءَ ئي وقت گهوڙي جي واڳ پاڻ جي
هٿ ۾ ڏئي، ٻاهر نڪري آيس، پوءِ نه پر منهن
ڪري ڊني پيڪيس، ۽ جهڙ جهنگ جهاڳيندو، سير و سفر
ڪندو، قدرت جا عجائبات ڏسندو هت اچي رهيو آهيان.
انهن ڪانئيڊي شاهه ڪريم ڪان سنڌ جي بزرگن جو احوال وٺائين

(١) ڪمالي جي تذڪرن ۽ تاريخن ۾ هن نالي جي ڪنهن به بزرگ جو
احوال ڪونه ٿو ملي. معلوم ٿئي ٿو ته اهي جو ڪو غير معروف صاحب
هو، جيڪو سير سفر جي ارادي سان نڪتو ۽ فقير ئي حال بنائي
اچي سنڌ ۾ وارد ٿيو. شاهه ڪريم جي نيڪي ڏسي کيس فقيرن ۽
درويشن جي خدمت ڪرڻ جو ڏاڍو شوق هو. انهيءَ ڪري ڪمال ڪان آ
هن سيلاني جي دل وجان سان خدمت ڪيائين.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 35

ٻڌڻ ذڪر جي طريقي بابت ٻڌايائين. سيد صاحب مخدوم
نوح، ميران سيد يوسف ٻکري ۽ ٻين بزرگن جو ذڪر ڪيو.
سيني ۾ ميران سيد يوسف جي الله جي ذڪر وارو طريقو
کيس ويٺو. ان ڪانپوءِ اٺ ڏينهن هميشه ميران يوسف
جي تعريف ڪندو رهندو هو.

هڪ ڏينهن سيد صاحب کي وظيفو ڏنائين، پر ٻين کي ٻڌائڻ
جي منع ڪيائين. ڪجهه ڏينهن اوچتو سيد صاحب اها ڳالهه
ظاهر ڪري ويٺو. ان ڪانپوءِ مسجد ۾ ڏٺي ڏسي ته ڪٿي ڪي نه.
اهو ڏسي حيران ۽ پريشان ٿيو. ڳوليندي اچي کيس ميران
يوسف جي ڏاڙهي ۾ ويٺل ڏٺائين. تنهن سندس ذوق
۽ شوق کي ڏسي ڏاڍو خوش ٿيو ۽ گهرڻ ڪانپوءِ کيس
ماڻهون آڻي اچي ڏنائين. سيد صاحب ماڻهون ڏٺي
جڏهن ڏاڙهي ۾ ڪيترا بزرگ ويٺي ڏٺو هو. سيد
صاحب کي ڏاڍي تسلي ٿي. ڳوليندي اچي ٻنڌ
جي سمهي (شايد اڳوڻي ٻنڌ ڪا) جي پيٽ ويٺو. ڇا ڏسي ته
بزرگ ٻيڙي ۾ جيئن جو رهيو هو. ٽڪر ڏيئي ادب
سان ماڻهون آڻيا ان رکيائين. هو خوش ٿي کيس دعا
ڪري ڇڏيائين. موٽي ڏيئي پنهنجي عيال جي خدمت ڪري
اسان صبح ٿي اسهيا آهيون. اڄ جيئن ڪانئس جو آيا ٻنهي
ٻيڙي روانو ٿي ۽ اکين کان غائب ٿي ويئي.

اتان ٿي پيرپني جي زيارت ڪئي، جتي جتي فقيرن
کي هڪ ٻئي ۾ ويٺل ڏٺائين. روزاني جو ڊاٽجي وقت
اهو فقير ٿانءَ فقير ڏئي ڪري آيو.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 36

گدائيءَ واري ڪاڏي جا پنج حصا ڪري، چار يارن ڪاڏ اڳيان رکيا، پنجون شاهه ڪريم کي ڏنائون. بيان العارفين ۾ شاهه ڪريم جي زباني آيل آهي، ته ڪاڏي سندس اندر اجاري ڇڏيو. ان ڪانپوءِ هڪ بزرگ کيس لٺ ڏني، جنهن ڪاڻي موڪلائي، گهر آيو.

مخدوم نوح جي مريدي. ان ڪانپوءِ سيد يوسف بکريءَ،

مخدوم آدم سميجي ۽ مخدوم نوح جي صحبت مان فيض پرايائين. خاص طرح سان مخدوم نوح کان گهڻو فيض ورتائين ۽ ان جي جوتيءَ اچي ٻلڙيءَ وسايائين.(1) ان سلسلي ۾ دليل الذاڪرين ۾ ڪجهه احوال هن طرح آيو آهي:

۽ سيد صاحب فرمايو: جڏهن مون سلوڪ جي واديءَ ۾ قدم رکيو، تڏهن مون تي اهڙي ڪيفيت طاري ٿيندي هئي، جو جونڊو هوس ته اکار ٿو سرهاڻ ۾ گودڙي ۾ اهي جڏهن ان پير جڏهن مخدوم صاحب جي خدمت ۾ ويس ته اهو خيال منهنجي دل مان نڪري ويو، ۽ شريعت جي اتباع تي پختو ٿي ويس.(2)

۽ سيد صاحب فرمايو: هڪ پيري اسان ٽي ڄڻا مداحد هڪ تمنا دل ۾ رکي حضرت مخدوم نوح جي خدمت ۾ وياسون. جنهن تي سندن منهن مبارڪ ڏٺوسون، ته اسان ٽنهي ارشاد ڪيائون، ميرا ڪا تيار، ۽ هڪ ٻلو ۽ جو نه تمنا تو ڪيو سو اتي ڏيو.

---

(1) تحفة الڪرام، سنڌي ترجمو، ص ۳۴۳-۳۴۲ ع.
(2)، (۳)، (۴) دليل الذاڪرين ... ۲۲۲، بحواله تذڪره صوفياءِ سنڌ، اعجاز الحق قدوسي، ص ۳۱-۳۰.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 37

دليل الذاڪرين مان معلوم ٿئي ٿو ته مخدوم نوح کي
باقاعده مرشد ڪري ڌرتو هئائون ۽ سندس عزت ۽
اطاعت تمام گهڻي ڪندو هو. ايتري قدر جو هو ڪڏهن
ڪين اچي سگهيو، ته مخدوم صاحب ان کي ياد ڪري
رهيو هو. بلڪ سان هر قرب وارد ڪار ائين ڏاند الله جي
راهه ۾ ذبح ڪري، فرمايائين: "الحمد لله اهڙا ڪيڏي
نه شڪر ۽ فخر جي آهي، جو مخدوم صاحب مون کي ياد
ڪري رهيا آهن، حالانڪ سندن ڪيفيت اها آهي، جو
ڪڏهن ته پنهنجي فرزندن کي به نه سڃاڻندا آهن." (۱)
مرشد جي اطاعت بابت هڪ ٻي روايت مخدوم شاهه
ڪريم جي زباني هن طرح آئي آهي:
شاهه ڪريم فرمايو: "اڄ صبح کان ته حق جي
طالب کي ڪاٺ نه گهر جي، مون ڪاٺ بالڪل ڏني
ڏنو هو. مذهب اهو آهي حضرت مخدوم صاحب کي
پيتي، ته ڏهن فرمايائون: خدا تعاليٰ فرمايو آهي: ڪلوا
واشربوا؟ اڄ کاڻ ڏيئي ثور وگهٽو ڪاٺ لڪيس ۽ (۲)
پير پاڻ جي محبت: سيد صاحب کي پنهنجي پير پاڻ سان
ڏاڍي محبت هوندي هئي، ۽ ان جو ڏاڍو احترام
ڪندو هو. سيد جعفر بکري جو بيان آهي ته:

---

(۱) دليل الذاڪرين بحواله تذڪره صوفياء سنڌ- اعجاز الحق
قدوسي، ص ۳۱-۳۰.
(۲) ايضاً، ص ۳۱-۳۰

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.
Gul Hayat Institute

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 38

۽ حضرت مرشد سيد عبدالڪريم ٻلڙائي جن پڻ سان
حضرت بهاءُالدين گودڙيءَ جو وعظ ٻڌايو. جڏهن
وعظ ختم ٿيو ته حضرت سيد صاحب ٻلڙائي چادر
ڪڍي حضرت گودڙيءَ جي پيرن هيٺان پٿاري ۽ جتي
ڪڍي ~~[illegible]~~ صاف ڪري ڏني. حضرت جن سان جيڪي
مريد هئا، انهن کي اهو ڳالهه ناگوار لڳي. آخر انهن
مان هڪ مريد سيد عبدالقدوس نالي عرض ڪيو:
"سائين، اوهان حضرت گودڙيءَ جي جتي ڪڍي رکي:
تعجب آهي، جو هن صاحب کي ان قسم جي معذرت
نه ڪانه ڪئي، يا فرمايائون: حضرت جو تعلق
ٻين سان آهي، پر اسان ٻئي ته هڪ وجود آهيون.
انهيءَ کان سواءِ هن جماعت جي سردار جي ڪچهريءَ ۾
آءٌ گهڻو ڀيري تن صف ۾ ويهندو آهيان ۽ حضرت
گودڙيءَ کي بالڪل ويجهو هوندو آهي. هتي اوهين
انصاف ڪريو، ته منهنجو اهو عمل ڪيتري قدر درست آهي."(١)

---

(١) دليل الذاڪرين بحواله تذڪره صوفياءِ سنڌ، ص ٣٠-٣١.
سيد محمد جعفر صاحب جي زباني مٿين روايت آيل آهي،
سيد محمد يوسف بکري، جو پوٽو هو، جنهن سان شاهه ڪريم
صاحب جون ڪيون ٿيون. سيد يوسف ۽ بهاءُالدين گودڙيءَ جو
احوال ڪتاب جي آخري حصي ۾ ايندو. سيد يوسف، ميران
محمد جونپوريءَ جو مريد هو، پر سيد جعفر شاهه ڪريم جو مريد هو،
۽ ننڍي کان شاهه ڪريم جي درگاهه تي ويندو هو. جماعت جي ماڻهن کان ڇنڊو هو.
سنڌ مرزبن سيد [illegible] سيد [illegible] شاعر هو.
(تحفة الڪرام، سنڌي ترجمو، ص ٢٦٤)

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 39

جوانيءَ ۽ وچين وهيءَ: بيان العلامين پرشاهه ڪريم جي وڏن
يارن جي زباني آيو آهي، ته بابا جوانيءَ جو گھڻو عمر جسو
هن طرح گذاريائون:

صبح جو وڏي اسر ھلي بانگ ڏئي، ديهي ذڪر ڪندا هئا.
جماعت سان نماز پڙهي مراقبي ۾ ويهندا هئا، اشراق
پڙهڻ کانپوءِ مسجد مان نڪرندا هئا ۽ گھر وارن جي ضرورت
وارو سمورو ڪم ڪار جهڙوڪ: ڳئون ڏوهڻ، رڌ پچاءُ
پيهائڻ وغيره پاڻ ڪندا هئا. جانورن رڍن ٻڪرين کي
ڪارائڻ لاءِ سرهٽ پڻ کڻي گڏ ڪري نڪرندا هئا. گڏ ڪرڻ
ٽان آنڊل ڪاٺ ڦيڻي ٽڪر ڪارڻ، ڏاند ڪاهي ٻنيءَ
تي ويندا هئا. ڳچ زمين ڪيرڙي، هر ٻنيءَ ڪندا هئا. ۽
وڃي ڳاهه ڪندا هئا. سج لهڻ کان گھر موٽندا هئا، ۽
ڏاندن کي ڳاهه وجهي، ان کانپوءِ ٻه رڪعتون نفل پڙهي
وڃي ... ڪري پاڻ ئي بانگ ڏيندا هئا، جماعت
سان نماز پڙهي، وري ڏاند ڪاهي هڪ ڪري ويندا هئا،
۽ سانجهي سوير کائي جي نماز پڙهي گھر ايندا هئا.
کائڻ کانپوءِ وري سيال ڪندا هئا، ته هتان تکو
ٽڪيو رهڻي وڃي. صبح ڏهن کون ٽڪيو رهڻ کي ويندا هئا،
ته پنهنجو ڪاٺ ۽ انهي تي ڏئي، جڏهن ايندا هئا
صبح ڏهين سپ فرزند ۽ مريد ڦاٽ ڪاٺ ڏئي ڏڪري
سمهندا هئا، ته وضو ساري نفل پڙهندا هئا. ان کانپوءِ
ٻاهر نڪري ... گھر ... ڪندا هئا. وانگي

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 40

سِنڌ ڪوٽن جي مسجدن ۾ وڃي پاڻي ڀريندا هئا ۽
وٽ آڻي پيش ڪندا هئا. جيڪڏهن ڪو ماڻهو
مسجد ۾ سمهيل هوندو هو، ته انکي زور ڏيندا
هئا. وات تي ڇنڊي پاڻي جي ڀڃن بزرگ جن
زيارتون ڪندا ويندا هئا. تنهن جي هر هڪ مسجد
جو پاڻي ڀريندا هئا، ۽ جيڪڏهن ڪو سُتل هوندو هو، ته
انکي زور ڏيندا هئا. تنهن هوندي به پيرين ۽ ڀين بزرگ
جو نماز ڀارتون ڪري، گوٺ ڪري اچي، صبح جي
بانگ ڏيندا هئا - ماڻهو چوندا هئا، ته شاه ڪريم کي
نيند ئي نه ٿي اچي، جو هميشه هٿ ٿو سا جهڙ
اچي ٿو بانگ ڏئي. پوءِ نماز پڙهي اهڙي طرح
ڏينهن گذاريندا هئا، جنهن مان بيان ٿي آڪيو. (١)

عبادت ۾ رياضت: مٿين بيان مان معلوم ٿيندو، ته حضرت
شاه ڪريم شريعت جو اتباع ڪندي، باقاعده نماز پڙهندو
هو، ۽ همت ڪري پنهنجي آل اولاد جا حق باقاعدگيءَ سان
پورا ڪندو هو. ان سان گڏ فقيرن جي ٻه بيدار پوري
خدمت ڪندو هو، ۽ هر لمحا لڪات اعتمن جي سار سنڀال لهندو

---

(١) اهڙا احوال بيان العارفين ۾ آهي. تحفة الڪرام جي صاحب
(سنڌي ترجمو ص ٣٤٣-٣٤١) انهن نقل ڪيو آهي. ٻنهي ڳالهين
نه نيڪ، پير بلڙي ڪان تني تاسيٺ ٻيرين پيندا وٽ جوت
واري ڳالهه وسهڻ جوڳي نه آهي. والڏ ڪي علم الله کي.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com #41
21806
10.4.76

هو. ايتري قدر جو گڏ ڪري، ٻيا ڏهه ڪانئي به انهن کي ڪاڙي سگهندو هو. پنهنجي اولاد کي وري پنهنجي پگهر جو پورهيو کارائيندو هو. پر جيئن ته مسڪين هو، پر فقيرن کي پنهنجي طرفان کارائي نه سگهندو هو، انهيءَ ڪري انهن کي کارائڻ لاءِ گڏ ڪري ڪاڻ به حساب نه ڪندو هو.

انهن مان واضح ٿيندو ته شاهه ڪريم عبادت ۽ رياضت کي گهڻو ڳڻو ڀلو ڀي، ۽ هر حال ۾ شريعت جي اتباع کي ضروري سمجهيو. شريعت جي پابندي ڪندي، نه فقط فرضي نماز ادا ڪندو هو، پر نفلي نمازون به باقاعدگي سان پڙهندو هو. اشراق ته نه گسائيندو هو، پر تهجد به پڙهندو هو. تهجد جي نماز پڙهندي گهڻن رڪعتن ۾ ايڏو ته گريو ڪندو هو، جو مٿس سجودي جي حالت طاري ٿي ويندي هئي، پر ٻه ٽي ڪلاڪ سامت ۾ نه ايندو هو. اهڙيءَ طرح ڪيترين ئي رڪعتن ۾ هوش نه ايندي هئي. عجب ڪا ٿيندو هو، ته ماڻهو تهجد ڪٿي تائين ادا ڪن.(1)

سير و سفر: جيتوڻيڪ گهر جو سمورو ڪاروبار سنڌس سر تي هو، تڏهن به وقت به وقت، وقت ڪڍي سير و سفر ڪيائين. سنڌ ۾ اتر ۽ وچولي ۾ گهڻو گهميو. سريءَ جي سير جو پتو نٿو پوي. البته سنڌس هيٺين بيت مان اهڙو تاثر ٿو ملي، ته سريءَ جو سير به ڪجهه قدر ڪيو هئائين:

جي اتر جي اهو، سڀڙ سيپ پرکيا،
سريءَ ٻاجهه ڪنهين، سيئي ٻير نه ٻاڦ.

---

(1) بيان العارفين ۽ تحفة الڪرام، سنڌي ترجمو ص ٣٢ ۽ ٣٤.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.
Gul Hayat Institute

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 42

بيان العارفين مان معلوم ٿئي ٿو، ته سنڌ کان ٻاهر
گجرات تائين به ڏيهو ڇاڪاڻ جو هڪ هنڌ احمد آباد
هو ذڪر آيو آهي. ان سلسلي ۾ هڪ هنڌي ڏوهو به
سنڌس زباني آيل آهي. سنڌس ارڏگرد جيڪي بزرگ
سنڌس همعصر هئا، تن سڀني سان صحبت ڪئي
هئائين، ۽ جيڪي درگاهون هيون، سي سڀ ڏٺيون هئائين.

ڪسب معاش.- سهروردي سلسلي جي باني حضرت
ابوالنجيب عبدالقاهر سهروردي (وفات ۵۶۳ھ) پنهنجي مشهور ڪتاب
"آداب المريدين"(۱) ۾ صوفي ۽ ڪسب معاش جي تحت
لکيو آهي:

"مومنن کي ڪسب معاش ۽ حلال رزق جي تلاش
ڪرڻ گهرجي. صوفين جو ان اصول تي اجماع آهي، ته
حلال رزق لاءِ پورهيو ڪرڻ گهرجي. سڀ متفق
آهن، ته پورهيو ۽ واپار ۽ هنر ۽ ڪاريگريءَ جو
ڌنڌو مباح ۽ محمود ڪم آهي. البته رزق جي طلب
۾ پاڻ کي صفا گم ڪري ڇڏڻ، لالچ ۾ ميڙهڻ ۽ گهڻو ۽
مال گڏ ڪري رکڻ کي صوفيه ڪرام خراب سمجهن ٿا."(۱)

حضرت شاهه ڪريم، انهيءَ اصول جو عملي نمونو پيش
ڪيو آهي. حلال رزق جي حاصل ڪرڻ لاءِ هر قسم جو پورهيو
ڪيائين، جهڙوڪ: ڇهنگ وڍڻ، ڪاٺيون ڪٽڻ، هر ڪاهڻ،
ٻوڙي راهي ڪرڻ وغيره. پورهيو ڪندي به الله جي ياد کان

---

(۱) آداب المريدين، اردو ترجمو غلام احمد خان

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 43

سيدن گهوٽن جي مسجد ۾ وڃي پاڻي ڀريندا هئا ۽
وٽ اچي پيٽ ڀر ڪندا هئا. جيڪڏهن ڪو ماڻهو
مسجد ۾ سمهڻ ئي نه ڏيندو هو، ته انهي کي زور ڏيندا
هئا. رات جي جهنڊي پاتي ۽ ٻين بزرگن جون
زيارتون ڪندا ويندا هئا. تنهن جي هر هڪ مسجد
جو پاڻي ڀريندا هئا، جيڪڏهن ڪو سستي ڪندو هو ته
انهي کي زور ڏيندا هئا. تنهن جي پيرين ۽ ٻين بزرگن
جون زيارتون ڪري گهوٽن ۾ اچي صبح جي
بانگ ڏيندا هئا. ماڻهو موجود هئا، ته شاهه ڪريم کي
نيند ۾ نه اچي، جو هميشه جهڙو سا جهڙ
اچي ته بانگ ڏئي پوءِ نماز پڙهي اهڙي طرح
ڏينهن گذاريندا هئا، جنهن مان بيان ٿي آگهو. (۱)
عبادت ۽ رياضت: مشڪ بيان نامعلوم شيندو، ته حضرت
شاهه ڪريم شريعت جو اتباع ڪندي، باقاعده نماز پڙهندو
هو، ۽ محنت ڪري پنهنجي آل اولاد جا حق باقاعدگي سان
پورا ڪندو هو. ان سان گڏ فقيرن جي بي پرواهي پوري
خدمت ڪندو هو، ۽ هر لحاظ کان انهن جي سار سنڀال لهندو

---

(۱) اهو احوال بيان العارفين جو آهي. تحفة الڪرام جي صاحب
(سنڌي ترجمو، ص ۳۲-۳۱۴) آتان نقل ڪيو آهي. ٻيون ڳالهيون
ته ٺيڪ، پر بلڙي ڏڪان تني ٽاسٽ پيرين پيندا ۽ وٽ جوت
واري ڳالهه وسهڻ جهڙي نه آهي. وڌيڪ علم الله کي.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com #44
21806
1-4-76

هو. ايتري قدر جو گدا ڪري، ڀڄا ڄاڻ نه ڪائي به انهن کي
ڪا رسيد هو. پنهنجي ادا کي وري پنهنجي ٻچڙا جو پوراهيو
ڪا رسيد هو. پر جيئن ته مسڪين هو، ضعيفن کي
پنهنجي طرفان ڪا رائي نه سگهندو هو، انهي ڪري انهن کي
ڪا رسٽ الٽي گدائي ڪرڻ کان به حجاب نه ڪندو هو.

انهن مان واضح ٿيندو ته شاه ڪريم عبادت ۽ رياضت کي
گهڻو ڳڻو ڀلايو، ۽ هر حال ۾ شريعت جي اتباع کي ضروري
سمجهيو. شريعت جي پابندي ڪندي، نه فقط فرضي
نماز ادا ڪندو هو، پر نفلي نمازون به باقاعدگي سان
پڙهندو هو. اشراق ته نه گسائيندو هو، پر تهجد به پڙهندو
هو. تهجد جي نماز پڙهندي ڪڏهن رڪعت ۾ ايڏو ته
گريو ڪندو هو، جو غشي سجودي جي حالت طاري
ٿي ويندي هئي، ۽ پيرو فقير تائين سامت ۾ نه ايندو هو.
اهڙي طرح ڪيترن ئي رڪعتن ۾ نه ايندي هئي. عجب
ڪا ٿيندو هو ته ماڻهو تهجد ڪيئن ٿا ادا ڪن؟(۱)

<u>سير سفر</u>: جيئن ته گهر جو سمورو ڪاروبار سندس
سر تي هو، تڏهن به وقت به وقت، وقت ڪڍي سير سفر
ڪيائين. سندس اتر ۽ وچولي ۾ گهڻو گهميو. سري
جي سير جو پتو نه ٿو پوي، البت سندس هيٺين بيت
مان اهو ثابت ٿئي ٿو ته سري جو سير به ڪجهه قدر ڪيو هئائين:

جي اتر جي اهو، سڀڙ سڀ پرڪيا،
سري پاڄي گنئي، سڀ هري نه ڀاڄ.

(۱) بيان العارفين ۽ تحفة الڪرام، سنڌي ترجمو ص ۳۲۴.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 45

بيان العارفين مان معلوم ٿئي ٿو، ته سنڌ کان ٻاهر گجرات تائين به ڏيهو ڦهليل هو، ڇاڪاڻ جو هڪ هنڌ احمد آباد جو ذڪر آيو آهي. ان سلسلي جو هڪ هندي دوهو به سنڌي زباني آيل آهي. سنڌ ۽ ارد گرد جيڪي بزرگ سنڌ ۾ معصوم هئا، تن سڀني سان صحبت رکي هئائين، ۽ جيڪي درگاهون هيون، سي سڀ ڏٺيون هئائين.

ڪسب معاش:- سهروردي سلسلي جي باني حضرت ابوالنجيب عبدالقاهر سهروردي (وفات ۵۶۳ھ) پنهنجي مشهور ڪتاب "آداب المريدين"(۱) ۾ صوفي ۽ ڪسب معاش جي تحت لکيو آهي:

"صوفين کي ڪسب معاش ۽ حلال رزق جي تلاش ڪرڻ گهرجي. صوفين جو ان اصول تي اجماع آهي، ته حلال رزق لاءِ پورهيو ڪرڻ گهرجي. سڀ متفق آهن، ته پورهيو ۽ واپار ۾ هٿين ۽ ڪاريگريءَ جو ڌنڌو مباح ۽ محمود ڪم آهي. البته رزق جي طلب ۾ پاڻ کي صفا گم ڪري ڇڏڻ، لالچ ۾ ڦاسڻ ۽ گهڻو مال گڏ ڪرڻ کي صوفيه ڪرام خراب سمجهن ٿا."(۱)

حضرت شاهه ڪريم، انهيءَ اصول جو عملي نمونو پيش ڪيو آهي. حلال رزق جي حاصل ڪرڻ لاءِ هر قسم جو پورهيو ڪيائين، جهڙوڪ: ڇنگ وڍڻ، ڪاٺيون ڪٽڻ، هر ڪاهڻ، پوکي راهي ڪرڻ وغيره. پورهيو ڪندي به الله جي ياد کان

---

(۱) آداب المريدين، اردو ترجمو: غلام احمد خان.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

عاقل نه رهيو، پر سڀ نفس جي اتباع ۾ ڪڏهن نه آيو اٿس، يعني
رزق جي طلب ۾ گهڻو نه ٿيو، نه ڪنهن جي ميڙهي ۾ ڪيائين:
بيان العارفين ۾ هڪ روايت آئي آهي:

۽ هڪ ڀيري احمد فقير رونجهي کانئس پڇيو ته
قوت گذران اوهين ڪهڙي وکر تا ڪريو؟ فرمايائونس:
"ڪبوتر هٿندو آهيان ۽ ڪيترو جو ڏنڊ وڪڻندو آهيان،
تنهن تي ورهي ڇپائين." "ڪبوتر هٿندي ۽ هر ڪيترو ويندي
اوهان مڏاهي ڪيئن سارينڌا هوندا؟" تذڪرن سيد
صاحب مشڪي فرمايو: "اسان ڪان ٻولي سائين کڏهن
ٻه وسيڙ جو نه آهي. اي احمد فقير، ان اهي مثال وٺ،
ته مذهبن ڪا صورت دل اميري سي ٿر ڪي هلندي آهي،
ته اهي دل اکيس هلي ۽ ڪيتن ڪان روڪيندا آهن ڇا؟"
هن مان انداز ڪري سگهجي ٿو، ته سيد صاحب ڪيئن
نه صحيح عملي زندگي گذاري. سندس هڪ بيت جي هيءَ
مصرع سندس عملي زندگي جي ترجماني ڪري ٿي:

هنيون ڏجي حبيب کي، الڪ گڏوهن لوڪ.

مسڪيني: پور رهيو ڪر جي باوجود مال ميڙهي نه ڪيائين؛
۽ "الفقر فخري" کي پنهنجو اصول بنايائين- شروعات ۾
ته مالي حالت ڏاڍي تنگ هيس. اٿر ڪي قدر جو سندس
فرزند پورهئي ۾ لڳ سبب ماڻڊا تي ويندا هئا. هڪ
ڀيري ته مالي حالت اهڙي خراب ٿي وئي، جو لڏي
وڃي ٻي ڏي چوهڙ وٺا. لڏي وڃڻ کان اڳ ٻه ڏينهن پيو

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan.com # 47

جنگ ۾ پٽن سندن پاڻ ساري وڌي، جنھن ڪري سندن
اهل عيال کي اجابه وڏيڪ مصيبت پيش آئي، ڇاڪاڻ جو
گذاري لاءِ ڪا به شيءِ نه بچي. انھيءَ زماني ۾ سندن ھڪ
فرزند پيدا ٿيو، ماءُ کي کير گھٽ ڪري ڏنو، جيئن ضعيفي
ڪنايون هُن. ڏيڙي جي پاھران پٽڪو ۽ چادر رکي وچ
ڦوڪ ڪڪڙ ڇڏيو. انھيءَ ڏڄ پٽڪو ساڻينگ سندس پٽڪو
۽ چادر سا ڇوڙائي ڏنو. جڏھن ٿو ڪڪڙ تان واندو ٿيو،
تڏھن نه ٿو پٽڪو پيت چادر ملي. انھي ڏيکي ڪيترن
ڏاهن صوفين چيو ته اهي ٿيو نه ڪري. اچار ڇڏڙي کي ٻاڪريون
حال ڪھڙو ٿيو

بيان العارفين ۾ ھڪ ٻي روايت آھي ته انھيءَ مسڪيني
واري حالت ۾ ھڪ ڀيري پيغمبر فرزندن سان گڏ جي
بنيءَ ۾ ڪر جو بندو ڏيو. سنگ جو بند پٽڙي، سندس ھڪ
فرزند ڪري پيو ۽ بيھوش ٿي ويو. گھڻي وقت کان پوءِ سالت
۾ آيو ۽ ٻڌايائين ته: ٻڪ جي عالمي ۾ ھٽائي جي ڪري اهو
حال ٿيو؟ پيو ۾ ڪائي سنگ مگھي ڪيس ڪارا پاڻي، تڏھن
وچي ھلڻ چالڻ جھڙو ٿيو

اھڙيءَ تنگيءَ ۾ ٻڪ ۾ گذاريندي نه ڪنھن کي پنھنجي حال
جي خبر نه ڏيندا ھئا. سڀڪو ائين پيو سمجھندو ھو ته خوش
پيا گذارين. اھڙي حال ۾ نه فقير جي خدمت ڪندا ھئا ۽
مسڪينن کي پاڻ ڏيندا ھئا ته پنھنجو ڪاڏو نه ڪٽي آنگي
ڏيندا ھئا. بلڪ پنھنجو رات جو ڪاڏو نه ڪيترو وقت

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 48

رکي ڇڏيندا هئا، ته متان ڪو اڪيلو مهمان يا فقير اچي نڪري.
جڏهن ڪراچي ويندا هئا، ته پنهنجو ڪاروبار ڪارڪن کي
ڇڏيندا هئا، تمام دير تائين ڏسي ڏسي، جڏهن ڪنهن
مهمان يا فقير جو آسرو لاهيندا هئا، ته پوءِ ماني کائيندا هئا.

<u>بيماري ۽ وفات</u>: بيماريءَ واري ڏينهن ۾ رياضتن، فاقن،
۽ جاڳڻ ۽ عبادتن جي ڪري، سندس فاني جسم گهري
پيو. ان هوندي به جڏهن ڪو سوالي ايندو هو، ته ان
سان گڏ جي گهرتائي ۽ جيتري حاڪمن ڏانهن ويندا هو،
جيتوڻيڪ پاڻ ڀلي نه ڏاڍي ڏکيائيءَ سان سگهندا هو.
بيان العارفين ۾ سندس بابت آيل آهي:
"جو ڪي سال ٿيا آهن، جو هو سخت مرض گهر ڪري ويا آهن؟
زندگيءَ جا پويان ڏينهن حجري ۾ گذاريائون، ۽ ڏينهن رات
هوائي سنڌي بيت ڳائيندا هئا. اهڙيءَ طرح محنت ۽
مشقت جي زندگي گذاري، سڄي سنڌ کي روحانيت
جي فيض سان مالا مال ڪري، ۽ تصوف جي خوشبوءِ پکيڙي
سنه ١٠٣٢هه (١٦٢٣ع) ۾ ٨٨ سالن جي عمر ۾، تاريخ ٧ ذوالقعد
آچر رات، سانجهيءَ نماز مڪمل ڪري هن جهان مان لاڏاڻو ڪيائون.(١)
ولادت ۽ وفات جون تاريخون هن طرح آهن:

Gul Hayat Institute

---

(١) تحفة الڪرام (سنڌي ترجمو، ص ٣٣٢م) ۾ وفات جو سن ١٠٣٠هه ڏنو
آهي، بيان العارفين سنه ١٠٣٢هه ڏنو آهي. مرزا قليچ بيگ (رساله
ڪريمي ص ١٣) ۽ ڊاڪٽر دائود پوٽي (شاهه ڪريم جو ڪلام ص ١٨)
به بيان العارفين ۾ ڏنل سن ١٠٣٢هه قبول ڪيو آهي. حقيقت ۾
بيان العارفين جي بيان کي فوقيت ڏني وڃي ٿي آهي.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

شاه عبدالکریم سیّد ما۔ بود از هادیان راه خدا
از نبی و علی نژادش دان۔ وز حسین و بتول اصلش خوان
بود از اولاد حیدر ہاشمی۔ زاده شد اوّلاً بمبتعلوی
سال هشصد و چهل و چهار دگر۔ بود از هجرت شفیع بشر
چونکه سی و دو هزار گذشت۔ شد لقایش نصیب وصلش گشت
ذی قعده هفتمین از ماه۔ شب یک شنبه آن خدا آگاه
وقت شام از جهان برضوان رفت۔ قدبلغ قدبلغ ز جا بفارفت
سال تاریخش از ره ابجد۔ جز بلغ نیست در حساب خرد
رحمت حق بر او و مریدانش۔ وز خدا باد عفو و غفرانش (١)

سندس مقصد و سندس گونه سید پور، (هائي بلڙي)
جي آهي، جيڪو سنڌس پڙپوٽي، سنڌ جي عظيم شاعر حضرت
شاه عبداللطيف ڀٽائي جي والد جي ڪاشي، جو سنڌ جون
آئي، تقريبو وصال جي تاريخ تي ميلو لڳندو آهي، ڇهه ڪين
ماه ڇهين سومر تي سنڌس درگاه تي سماع ٿيندو آهي.

اولاد: سيد صاحب کي ٻارهن ٻار ٿيا: انهن ۾ جن تي نياڻيون،
جن جا نالا هي آهن:-
(١) سيد لعل شاه يا لعل محمد شاه عرف لله شاه رنڊي
هوندي گذاري ديو.

---

(١) بيان العارفين، فارسي، (قلمي)، آخري صفحو.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

٢- سيد عبدالرحيم. هن به پنهنجي والد جي زندگيءَ ۾ وفات ڪئي.

٣- سيد جمال شاهه(١): پيءُ جي حياتيءَ ۾ حالن ڪارڻ آيو ۽ ته ذات ۾ جوان شهيد ڪري ڇڏيس. شاهه عبداللطيف ڀٽائي هن پلاءِ جو بيت چيو هو. لطيف سائينءَ جو شعر هن ڏنو ويو آهي..

٤- سيد برهان - والد جي زندگيءَ ۾ گذاري ويو.

٥- سيد مبشر (عرف سيد ڀلو). مجذوب عارف هو. بيان العارفين (فارسي) جي لکڻ وقت به زنده هو

٦- سيد دين محمد - والد جي وفات کانپوءِ سجاده نشين ٿيو

٧- سيد محمد حسن - والد جي طرفان خادم الفقراء جو لقب مليو هوس. پيءُ جي وفات وقت زنده هو.

٨- سيد عبدالقدوس - ننڍپڻ ۾ ئي والد جي هٿان ۾ وفات ڪيائين.

سيد سن نياڻين ڄاڻا لاهي هئا: مريد، رنجو ۽ ڀٽائي

سيد صاحب جي اولاد جا شجرا ڏنا وڃن ٿا:

---

(١) شاهه ڪريم جي هن فرزند جو نالو بيان العارفين جي بمبئي ڇاپ (ص ٢٩٢) ۾ "جلال شاهه" آيو آهي، جيڪو غلط آهي. فارسي قلمي نسخن ۾ جمال شاهه آيو آهي. لطائف لطيفي (٨ ۽ ٩)، مقدمه لطيفي ۽ رساله ڪريمي (ص ١١١) (١٥) ۾ شاهه ڪريم بلڙيءَ واري جو ڪلام (ص ١٩) ۾ به "جمال شاهه" آيو آهي.

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

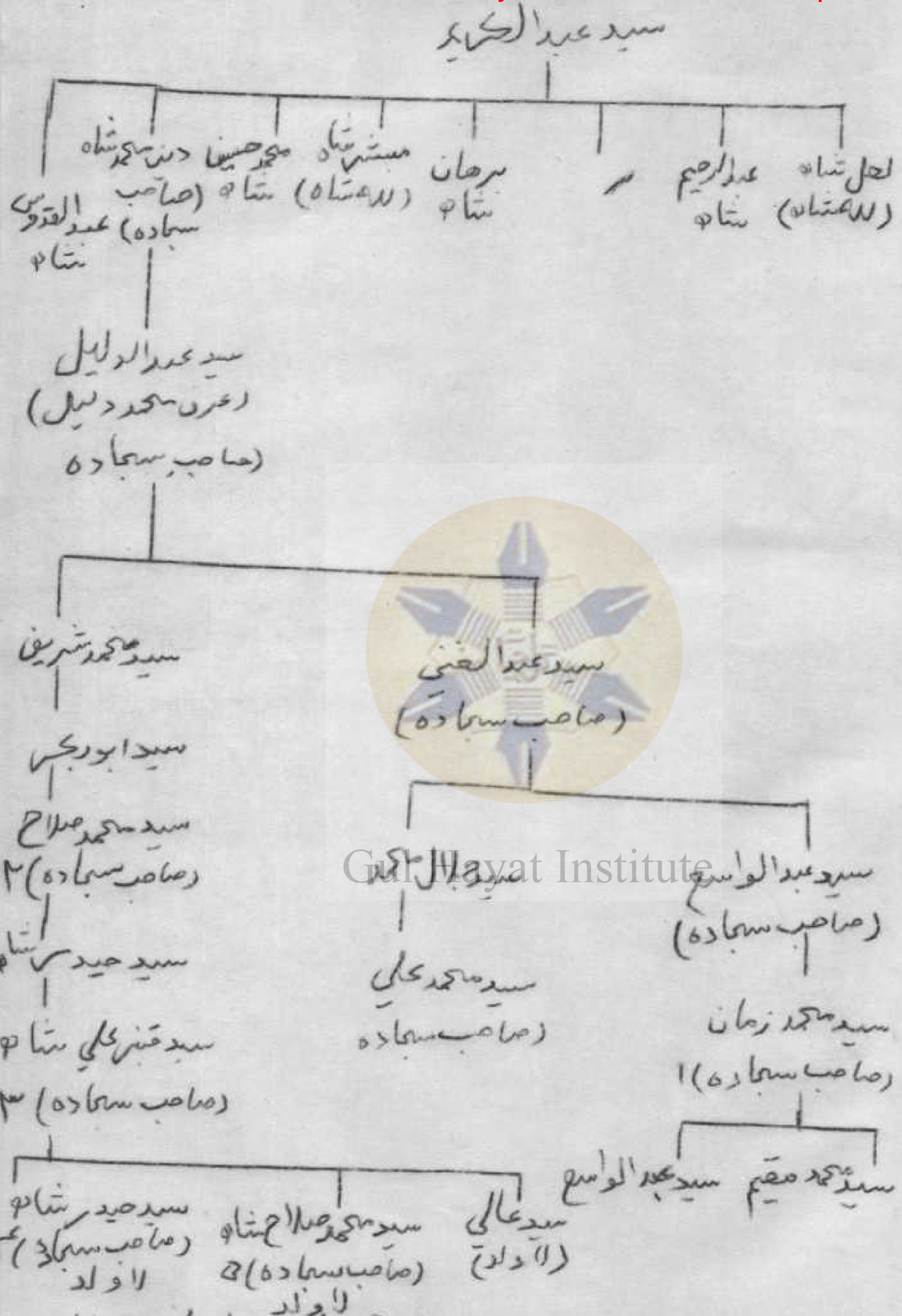

سید صاحبزادہ نواشاہ ولد ولی محمد شاہ
سید محمد صلاح جو نیا تو ہو
سید غلام حیدر شاہ۔

Gul Hayat Institute
© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

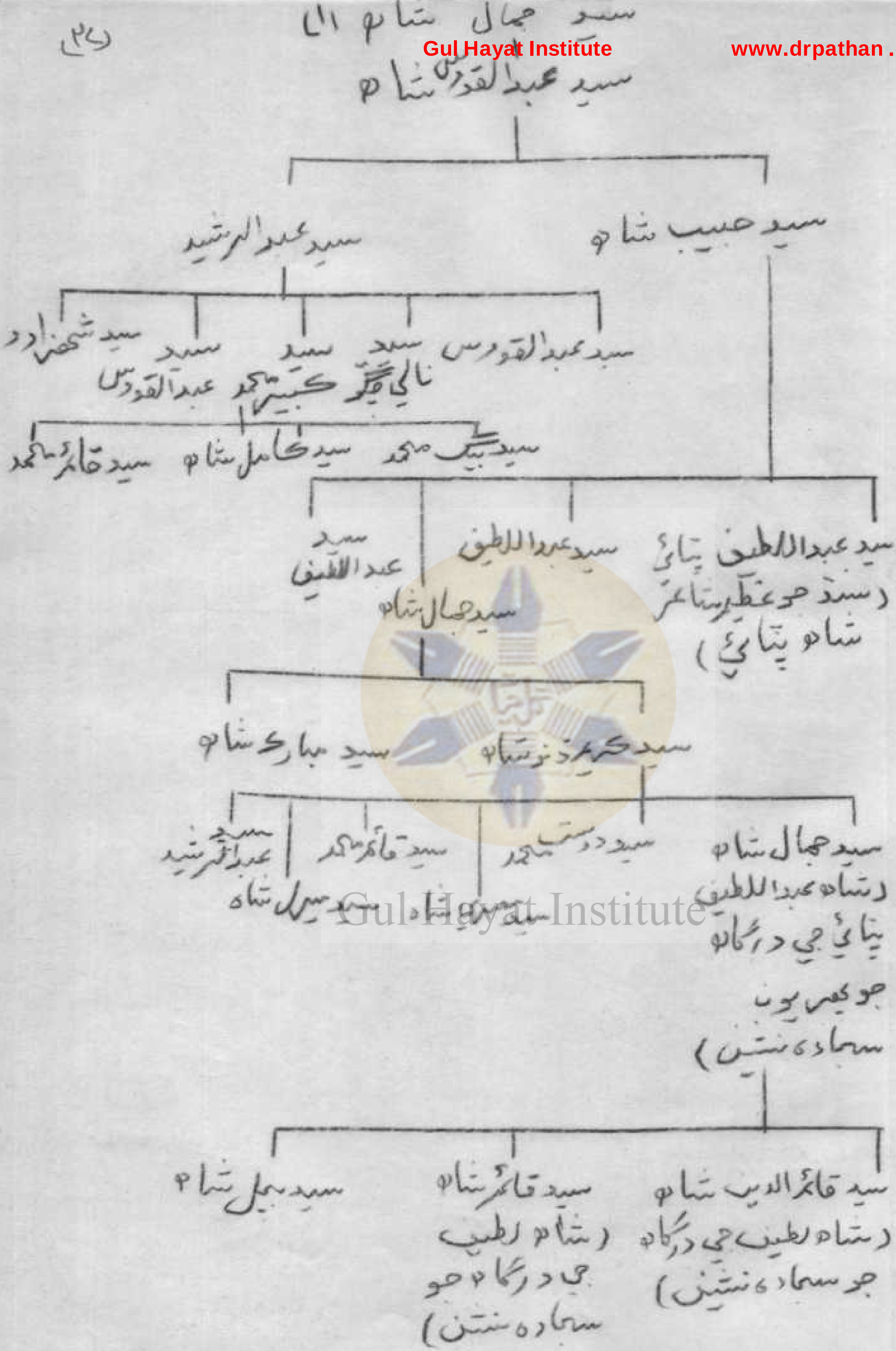

(١) مير عبدالحسين سانگي، لطائف لطيفي ص ١٠، كان ١٢

Gul Hayat Institute
© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

شخصيت ۽ ڪردار

Gul Hayat Institute www.drpathan.com # 53

__فيض جي پالوٽ__: شاهه ڪريم جي رهڻي ڪهڻيءَ ماڻهن کي ڏاڍو متاثر ڪيو، ۽ ڪيترائي پيرت جا ڀيٽرا سندس فيض جي دربار مان ڇڪي ڇڪي، سلوڪ جي راهه جا پانڌيئڙا ٿيا. سندس مريدن، معتقدن ۽ صحبتين جو وڏو تعداد هو، جن مان ڪيترا ته ڪامل درويش هئا. انهن جو ذڪر هن ڪتاب جي آخر ۾ ملندو.

__شخصيت__: سندس شڪل شبيهه مان نور پيو بکندو هو. ڏسڻ ۾ ڏيا هئس، جو ڏسڻ سان هرڪو متاثر ٿيندو هو، ۽ سمجهي ويندو هو، ته اهل دل بزرگ آهي. ڪپڙا سادا ۽ سيا ۽ ٻڌل پهريندو هو. خاص طرح سان ڪاري چادر مٿي تي هوندي هئس. اجايا ڪپڙا پسند نه ڪندو هو. طالبن کي به ڪپڙن جي شوق کان منع ڪندو هو. کاڌو به تمام سادو کائيندو هو. ماني اٽي، ٿلهي ۽ چانورن جي ڍاڍ کائيندو هو. ڏڪار سڪار ۾ سدائين هوش ڪندو هو. ڳڙ ۽ ڪڙي پاڙ نه کائيندو هو، نه فقيرن کي کارائيندو هو. ڳڙ ۽ وارو کاڌو ڏاڍو پسند هوس. ايتري قدر جو جيڪڏهن ڪٿي ڪمائي ٿيندي هئس، ته هن ۾ ڀرپاسي ڳڙ جي مانيءَ ٺهرائي، پوءِ مينهن جي ماني کائيندو هو. اهو سڀ ڪجهه محض ڪفي اڃي ڪندو هو، ته جيئن نفس هيٺ ڀيڻا هون ٿئي.(١)

---

(١) تحفة الڪرام، سنڌي ترجمو، ص ٣٢٤ - بيان العارفين - شاهه ڪريم ابڙي ۾ ڪرامات، ڊاڪٽر داؤد پوٽو، ص ٢٢-٢٣.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 54

دل جو ڪشادو ۽ سخي هو. جيڪي هوندو هوس، سو سڀئي
۽ فقيرن کي ڏيئي ڇڏيندو هو ۽ پاڻ گدائيءَ ڪري گذاريندو
هو. وقتي پنهنجو ڪاڏو به فقيرن کي ڏيئي، پاڻ بکيو رهندو
هو.(۱)

ڪاوڙ ۽ ڪيني کي صفا ترڪ ڪري ڇڏيو هئائين. صبر،
تحمل، بردباري ۽ نهٺائيءَ جو مجسمو هو. ڪن کي جيترا
۽ اهڙا ايذاءُ رسائيندا ته پيري رهيو، پر جيڪو هن کي
هر پيرو ڏاڍائي ڪري، ڪيس چار اکر چئي ويندو هو،
ٿڌيا ايذاءُ رسائيندو هو، ته ان ائي به ڪو واتان ويڻ نه
ڪڍندو هو.(۲) سندس تحمل جو هڪ مثال هن طرح آهي:

"هڪ ڀيري ڪي مرهٽي ماڻهو سندن ٻنيءَ جي اڌ
پيچي، پاڻ ڍهائي ڇڏيو. سندس نار ڀڳاري ڏاند
چوري ڇڏيا. آخر سيد صاحب کي ڏک ٿي هئاتون،
ته هن به سمجهائين ۽ ڪن کي ڪجهه به نه چيائين."(۳)

رحمدل به تمام ڏاڍو هوندو هو. پنهنجي ڏاندن کي مار
ته پري رهيو، پر چنبياڻين به نه. ڀاڻي ڪيڙي ويندو هو ته
هو به ڪلهي تي کڻي ويندو هو. سچي ۽ صحابيءَ ۾ فقط هڪ
دفعو هڪ ٻيٽ کي چمات هنيائين، جنهنجو پڇتاءُ ۽ پاڻ کي
ارمان هوس. سندس چوڻ هو، ته "شرافت روح کي آهي."

---

(۱) بيان العارفين ۽ شاهه ڪريم بلڙيءَ واري جو ڪلام؛ ڊاڪٽر
دائود پوٽو، ص ۲۳-۲۴.
(۲) ايضاً
(۳) مرزا قليچ بيگ: احوال شاهه عبداللطيف، ٻيو ڇاپو، ۱۹۷۲ع، ص ۶۷
۽ رسالو ڪريمي، ص ۱۹.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

ٻڌائين ٿي. شاهه صاحب شايد هن فرزند جو روح منهنجي روح کان گهڻو هيٺ آهي. هڪ دفعي سندس خادم زور ڏيندي، اگر پيي ودس، پر کين به نه کپيائين، ٻه نه زور ڏيڻ کان ئي روڪيائين، جڏهن خادم جي وڃڻ کان پوءِ ڏاس پڇي ڪرائي ٻڌائين، تڏهن وڃي پتو پيو.

گوٺ ۾ هڪ هندو هميشه بيمار ڳڻائبو هو. پاڻ ان کان وقت به وقت پڇڻ ويندو هو. جيڪڏهن ڪو مسڪين ۽ منجهيل اچي حال اوريندو هوس، ته اوستائين آرام نه ايندو هوس، جيستائين انهي ڪم پوري نه ڪندو هو. جيستوڻيڪ حاڪمن وٽ وڃڻ نه وڻندو هوس، تڏهن به منجهيل ماڻهن جي واهر لاءِ حاڪمن وٽ هلي ويندو هو. انهي سلسلي ۾ جيڪڏهن حاڪم اڻ سونهائيندڙ ڳالهه ڪندو هوس، ته اهو نه برداشت ڪندو هو. ڪو به ضعيف يا محتاج ڏسندو هو، ته ڀرپائين انهي مدد ڪندو هو، پوءِ کڻهن ٻي ڪم کي لڳندو هو. هڪ ڏينهن هڪ ڪراڙي ۽ ڪمزور عورت کي تڏو اڻندي ڏٺائين ڀڄل اچي ويس، ۽ ڪراڙيءَ کي ڪمر تان اتاري، پاڻ کيس تڏو تيار ڪري ڏنائين. تڏو تيار ڪري رکيو هو ته اتان مرزا جاني بيگ جو وڏو امير قاسم جهڪس اچي اهلڻ لڳا ڳو ٿيو، ۽ کيس هٿ ٻڌي بيٺي رهيو. پر جيستائين تڏو اٺي نه اٿيو، تيستائين امير ڏاکڻ کي پڇي به نه ڏنائين.

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 56

سماع جو شوق: سندس ڪلام ۾ (1) سماع جو شوق هوس: جنهن ۾ سندس وڏي ڀاءُ سيد جلال چيسيو به هوس. پاڻ به سريلي الحان سان بيت ڳائيندو هو، ته ٻين کي به سنڌي پاڻ سان گڏ ڳارائيندو هو. سماع جون محفلون پاڻ وٽ به لڳائيندو هو، ته ٻين وٽ به پڻ ويندو هو. سماع کي ذڪر ۽ عبادت ڪري سمجهندو هو. چوندو هو ته ڪن علم پڙهيو، ڪن هنر سکيو، پر مون راڳ سماع سکيو، ۽ ٻي ڪنهن شيءِ ڏانهن خيال نه ڪيم."

سماع وقت وجد ۽ حال جي ڪيفيت طاري ٿي ويندي هيس. منڊري ۾ ٿي ويندو هو ته اتي به مزورن کي بيت ڳائي ٻڌائيندو هو. پيار ڀري دوران ڏيکي ۾ صحرا جي اندر، ڀرپات جو هنن ۽ سر سان بيت چوندو هو، جن جي پاڻان مريد دلي پڙهندا هئا ۽ دل ٺاريندا هئا.

(1) سماع کي صوفين جائز ته ڪيو آهي، پر ان لاءِ ڪي شرط مقرر ڪيا اٿن. امام غزالي هيٺين شرطن تي سماع کي جائز سمجهي ٿو: "سماع سان گڏ شراب خوري ۽ ساز سرود نه هجن، جي مائڪ جي نفساني خواهشن کي اڀارين. سماع اهڙو هجي، جنهن مان الله تعاليٰ جو ذوق شوق وڌي."

حضرت شيخ عبدالقادر جيلاني سماع کي مڪروه ڄاتو آهي، شيخ شهاب الدين سهروردي ان کان اجتناب فرمايو هو، ۽ شيخ شهاب الدين نقشبندي فرمايو هو: "مونکي ان مان انڪار نه آهي، پر مان اهو ڪم نه ڪندو آهيان."

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 57

سنڌ ۾ سماع: تاريخ معصومي جي صاحب ان وقت جي
سماع جو نمونو هن ريت بيان ڪيو آهي:
”ڪيترا جيترا ماڻهو اچي هڪ هنڌ گڏ ٿيندا آهن، جن
مان ڪي پنهنجي زبان ۾ سر سان بيت پڙهندا آهن،
ٻيا انهن سر موافق سماع ڪندا آهن. سماع ڪندي،
ڪن تي حال پوندو آهي، ڪهوڙا ٿي ونگر پيا ڪوندا آهن
۽ مست ٿيا ويندا آهن. وڻندڙ ماڻهو هڪ ٻئي جي
چيلهه کي قابو ڪيو ويٺا هوندا آهن. پوءِ هو نچندا آهن ۽ وڏا
آواز ڪندا آهن، پر ٻين سماع ڪندڙن جو اهڙو
آواز هڪڙي هنڌان اچڻ، عجيب پڙاڏو ڏئي ڇڏيندو
آهي، ۽ ميل پاڙيڪ مفاصلي تي ٻڌڻ ۾ ايندو آهي.“(٢)

حضرت خواجه حسن بصري فرمايو آهي: ”سماع جيڪو ماڻهو
حق سان ٻڌي ٿو، اهو حق رسيده ٿي وڃي ٿو، ۽ جيڪو
نفس سان ٻڌي ٿو، اهو ڪافر ٿي وڃي ٿو.“ حضرت
ذوالنون مصري (وفات ٢٤٥ھ)، حضرت ابو نجيب
عبدالقاهر سهروردي (وفات ٦٢ھ)، حضرت
مخدوم جهانيان جهان گشت بخاري (وفات ٧٨٥ھ) ۽
ٻين صوفي بزرگن جا سماع جي سلسلي ۾ اهڙا ئي قول
آهن. يعني هو انهيءَ ۾ وڏي احتياط جا قائل هئا. حضرت
خواجه نظام الدين اولياءَ دهلوي (وفات ٧٢٥ھ) جي ملفوظات
”فوائد الفواد“ (ص ٩٩-٢٢٦) ۾ سماع لاءِ هيٺيان شرط رکيل آهن:
١- ٻڌائڻ وارو ڇوڪرو نه هجي ٢- گيت ۾ هزليات ۽ فحش
مضمون نه هجي ٣- ٻڌڻ وارو الله لاءِ ٻڌي ۽ سرود نه هجي
۴- عورت ڪو نه هجي. (ترجمو: لطائف سليماني...) سليمان ڦلوڙي، ١٩٩١ع ص ٩٣ کان ١٣٢
٢- تاريخ معصومي، سنڌي ترجمو ص ٢١٦.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.
Gul Hayat Institute

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 58

شاهه ڪريم جي درگاهه تي ٿيندڙ سماع: موجوده دور ۾

شاهه ڪريم جي(۱) درگاهه تي ماهه ڀيڻ سومر رات، جيڪا رات
جي ميلي واري رات ٿي، جنهن ۾ سماع ٿيندو آهي.
سجاده نشين کان اجازت وٺي، فقير ميڙ جي چوڌاري
حلقو ٺهي ويهندا آهن، جي فقير بيٺا رهندا آهن.
بيٺلن مان هڪ ڄڻو شاهه ڪريم جي بيت جي هڪ
مصرع پڙهندو آهي. ان تي ٻيا سڀ فقير اشهد اگر
منهن ڪٿي "القارعة" چوندا ۽ "ما القارعة" جيئن آگر هيٺ
ڪندا. اهڙيءَ طرح بيت پڙهندا رهندا، جيستائين
سجاده نشين يا ان جي غير حاضريءَ ۾ سندس ڪو ٻيو
ٻي وڃي. بيت گهڻو ڪري ماروئيءَ ۽ سسئيءَ جي
سر مان پڙهندا آهن.

پير صاحب تڪيءَ تي ويهندو آهي، ۽ سندس منهن قبلي
طرف هوندو آهي. سماع ۾ شرڪت ڪندڙ فقير، حلقي دار،
پير صاحب ڏانهن منهن ڪري بيهندا آهن، ٻراهڙيءَ طرح

(۱) اڳ جي ٻين درگاهن تي هن طرح سماع هلندڙ آهي:

شاهه عنايت جهوڪ واري جي درگاهه تي سماع: اڳين زماني ۾

سماع جي محفل وقت فقير حلقو ٺهي ويهندا هئا، ۽ واري واري
سان هر ڪو پنهنجي منزل جو حال ٻيتن ۽ روايتن جي صورت
۾ پيش ڪندو هو. ڪڏهن ڪڏهن ٻيتن ۽ وائي پڙهندي
گهڻا فقير فنا تي حال پيدا ٿي ويندو هو ۽ بيهوش ٿي ويندا
هئا. ٻيا فقير محفل ختم ٿيڻ کان پوءِ سڀ ڪنهن ڀاڱيءَ ۾ گهمي،
انهن بيهوش ٿيل فقيرن جي منهن تي هڻندا هئا ۽ ڏوڪ جو
واس ڏيندا هئا. اهڙيءَ طرح فقير وري هوش ۾ ايندا هئا. (آسو رام سنڌي حاشي)

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 59

جيئن پير جي نظر مٿن ڪا پري نه ٿئي. ڏهن ڏينهن رهڻ مٿان
وڃڻ کان پوءِ پيرصاحب اندر ويندو، ته فقير وکور ڪري
ويندس. ڪنهن وقت کان پوءِ پيرصاحب واري ٿلهي تي ويهندو.

(ڏاندل ص ۲۰۳ جي حاشيي تان)

هاڻوڪي زماني ۾ هر مهيني جي ۱۷ تاريخ پهريلي جي موقعي تي
رات جو ٽوڙي ڏينهن جو سماع جي محفل منعقد ٿيندي آهي.
هاڻوڪي محفل ۾ سجاده نشين مريدن جي وچ ۾ ويهندو آهي،
۽ سامهون ذاڪر فقيرن جي ٽولي ويهندي آهي. ان کان پوءِ
ذاڪر فقير داستان وارا محمد صديق سومرو ڪمال (گهوٽ فنو في
فقير تعلقو عمرڪوٽ) ۽ اسماعيل شاهه (مڪلي ۽ ٺٽي سنڌ سان
منار آهي) جا ادل بيت ۽ پوءِ هو بون منصوص الحان سان
چوندا آهن. پهرياڻ هڪڙي ٽولي، جان هڪ جٿو هڪ بيت
چوندو، پوءِ ٻي ٽولي جان هڪ فقير اهو ساڳيو بيت
پڙهندو. بيت جي ختم ٿيڻ کان پوءِ ٻئي چوندا آهن.
واڳي ۾ به پهرين ٽولي ڏور اڳ جي مصرع چوندا آهن،
ان کان پوءِ اهاساڳي مصرع واري ٻي ٽولي ڏوراڳ جي
چوندا آهن. اهڙي طرح سماع جي محفل هلندي رهندي آهي.
محفل جي ختم ٿيڻ تي سڀئي ذڪر جي تسبيح ڪندا آهن.
اهڙي ذڪر جي محفل ۾ سڀئي گڏجي وڏي آواز سان الله
الله چوندا آهن. ان بعد دعا گهري، آئيل وڏو فقيرن ۾ ورهائي،
سجاده نشين پنهنجي حجري ڏانهن هليو ويندو آهي.

شيخ ڪرهيءَ ۽ پانداري جي درگاهه تي ٿيندڙ سماع: هن بزرگ
جو ميلو سنڌي مهيني چيٽ جي پوءِ جي پهرين آچر کان شروع ٿيندو
آهي، ۽ سومر جي رات ۽ ڏينهن تائين هلندو آهي. سماع ۾
فقط ڪرهيءَ پوٽا شامل ٿيندا آهن. البته انهن سان گڏ

(ڏسو ص ۲۳ جي حاشيي)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

ڪجهه وقت ويهڻ ڪانپوءِ پير صاحب هلندڙ سماع ماڻا ڻي
هليو ويندو، ۽ فقير گهوهو ۽ "الله هو الله هو" جو ورد
شروع ڪندا.(٢)

(آ نوٽ ص ٣٤ جي حاشيي ۾ ڏنل)

شاه ڪمري جي پوٽا، وجيه الدين پوٽا ۽ جميل شاه گرناري جي
سجاده نشين ماڻا به ڪي ماڻهو اچي شامل ٿيندا آهن.
سڀ شيخ سومر رات پنجين وڳي وقت اچي گڏ ٿيندا
آهن. ان ڪانپوءِ دهل وارو اڱڻ تي دهل وڄائيندو هلندو
آهي، پوءِ پيان شيخ گڏجي ۽ جمع ٿي پون، ڪنهن گهڙي ۽ وانگر وڃي،
ادب سان درگاه ڏي ايندا آهن. درگاه جي اڀرندي طرف کان
لنگهي، ڏکڻ کان ٿي ڪري اولهندي طرف ايندا آهن، ۽ ادب
سان جهڪي درگاه جو سلام پڙهندا آهن. ڪجهه وقت
ڪانپوءِ شيخ سماع واري هنڌ ۾ ايندا آهن. ان ڪانپوءِ
هوزور سان "الله الله" چوندا آهن. جهڪي سماع جو سلام
پڙهڻ بعد پير جميل شاه گرناري جي سلام ڪندا آهن، پوءِ
"الله الله" چوندا، پاڻ جي چوڌاري ڦرندا آهن. ائين ڪندي
جهڪندا ۽ "الله الله" پڪاريندا، تيز ڦرندا ويندا آهن.
ڪجهه وقت ڪانپوءِ پهرياڻ پنج ڦيرا ڏيئي ڏاتار پير
کي ختم ڏيندا آهن، ۽ پوءِ چار ڦيرا ڏيئي، گوڏا پيچي،
پير جميل شاه گرناري کي ختم ڏيندا آهن.

(١) ڊاڪٽر خواجه غلام علي الانا: الانا جي ادبي ۽ ثقافتي تاريخ،
(اڻ ڇپيل)، ص ٣٤٦ کان ٣٦٧ تائين.
(٢) ڊاڪٽر غلام علي الانا: الانا جي ادبي ۽ ثقافتي تاريخ ص ٣٤٦
کان ٣٦٥.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 61

فصل ٽيون

علمي لياقت ۽ مشرب

علم و فضل: مٿي بيان ڪيو ويو آهي ته شاهه ڪريم کي ظاهري تعليم سان شوق ڪونه هو. بيان العارفين ۾ سندس زباني آيل آهي ته فقط ٻه سيپارا پڙهيو. مريدن کي ٻه چوندو هو ته ظاهري تعليم پرائڻ ۾ گهري نه وڃو. الله تعاليٰ جي ذڪر ۽ فڪر کي ظاهري تعليم کان بهتر سمجهندو هو. اڪثر هوندي ٻه ظاهري عالمن جي صحبت ۾ ويهي گهڻو ڪجهه پرايائين. سندس ملفوظات بيان العارفين مان معلوم ٿئي ٿو، ته کيس تصوف، تاريخ، قرآن شريف جي تفسير، حديث ۽ نبين ۽ ولين جي قولن جي وڏي ڄاڻ هئي. وقت جا وڏا عالم جهڙوڪ: مولانا دائود مفتي، مولانا محمود صديق، مخدوم حامد دودائي پوٽا، جڏهن سندس مجلس ۾ ڪاٿي تصوف جا باريڪ نڪتا ۽ معنائون ٻڌندا هئا، ته دنگ رهجي ويندا هئا. ان وقت جو مشهور عالم ميان عبدالرشيد بهس چوندو هو، ته جڏهن حضرت صن ونان نڪتا ٻڌندو آهيان، ته هڪ نئين خيال ۽ معنائن دل تي تري ايندي آهي. مرضي الله، ته حضرت جن جي هر هڪ نڪتي جون ڪيترائي معنائون بيان ڪريان.

شاهه ڪريم کي سنڌي شاعرن جا بيت ٻه ياد هئا. قاضي قاضن جا بيت جيڪڏهن شاهه ڪريم جي زباني معلوم نه ٿين ها، ته اسان تائين نه پهچن ها. فارسي ۽ هندي جي ڪجهه قدر واقفيت هيس.

جيتوڻيڪ سندس خيال هو، ته ظاهري علم مان غرور ۽ هٺ پيدا ٿئي ٿو ... ۽ وڏي رڪاوٽ

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 62

آهي؛ تنهن ۾ ظاهري علم کي شد بود اٿس. بيان العارفين
۾ هڪ نقل آيو آهي، ته هڪ پيريءَ مريدن ائين ڪيس چيو:
"ماڻهو چون ٿا، ته اوهين علم ڇو نه ٿا پڙهو؟" پاڻ ڪين
چيائون ته: "اهڙن کي چئو، ته دعا ڪريو، ته علم نصيب
ٿئي."

مذهب ۽ مشرب: حضرت شاهه ڪريم وڏو صوفي بزرگ
هو. سنت جماعت جي طريقي تي هلندو هو: آل اطهر
جي محبت دل ۾ هيس، ۽ حضرت امام حسين عليه السلام
جي شهادت تي غم جو اظهار ڪندو هو. سيد بدران فقير
سڏائيندو هو. پڻ سيدن کي ۾ چوندو هو، ته فقير سڏايو
چاڪاڻ جو فقيراڻي ۾ سيدن کي [illegible] ائي وڃي ٿي. ان جو سبب اهو
آهي، جو نبي ڪريم جن جي سردار فقر تي فخر ڪيو آهي. تصوف
جي سلسلي ۾ پاڻ کي اويسي (1) سڏيندو هو. شريعت موجب

---

(1) اويسي طريقو حضرت اويس قرني جي نالي پٺيان مشهور
آهي، جنهن حضور [illegible] جن ڪا [illegible] سواءِ ايمان آندو هو.
جڏهن ٻڌائين ته احد جي جنگ ۾ پاڻ ڪريمن جو ڏند مبارڪ
شهيد ٿيو آهي، ته پنهنجا سڀ ڏند پٽي ڇڏيائين، ته پاڻ
سڳورن جا اهڙي جي ڪهڙو ڏند مبارڪ شهيد ٿيو؟ صوفين
مان جن بزرگن کي براهِ راست نبي ڪريم جن جي سردار [illegible]
فيض مليو آهي، اهي اويسي سڏائيندا آهن.
شاهه عبداللطيف ڀٽائي ۽ اويسي مشهور آهي. شاهه صاحب
جي ٻئي دوست، مشهور عالم ۽ مفڪر مخدوم محمد معين
ٺٽوي ته اهڙي اويسي طريقي جي سمجهاڻي لاءِ خط لکيو هو،
جنهن جو جواب ڏيندي مخدوم صاحب اويسي طريقي جي

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 63

پوري ھلندو ھو. روز ۾ نمازون پڙھڻ به نه گسايائين. سندس
مقام ۽ منزلت بابت ڪيترن ئي بزرگن جا بيان بيان الھا رضيا
۾ آيل آھن.

(ڏ آنوار صفحو ٣٧ جي حاشيو ڏسو)
مفصل سمجھاڻي ڏني ھئي، پوءِ ان سوال ۽ جواب کي ترتيب ڏيئي،
ھڪ رسالي جي صورت ۾ جمع ڪيو ويو، جنھن جو نالو "رسالہ اويسيہ
تصنيف مخدوم محمد معين التتوي" رکيو ويو. ان رسالي
موجب اويسي طريقي جو تعارف ھن طرح آھي:
"لفظ اويسي صوفي حضرات جي ڪلام ۾ آيو آھي.
اويسي انھيءَ شخص کي چوندا آھن، جنھن جي تربيت
۽ تڪميل ۾ سڌو سنئون روح رواني جي دخل ھجي. ھي روحاني فيض
جنھن، ظاھري مرشد وٽان جي خلاف نه آھي. اھو دستور
وڏن درويشن جي حالات ۾ پڻ موجود آھي. ڪيترن
ئي اوليائن جي مرشدن جو سلسلو مشھور نه ھو.
امام يافعي "روض الرياحين" ۾ اھڙن ولين جو ذڪر
ڪيو آھي. بابا ... ۽ خواجہ حافظ شيرازي
جي ڪنھن کي خبر نه آھي، نه ڪنھن کان باطني علم پرايائين.
مولانا جامي جي نفحات ۾ آيو آھي، نه ظاھري مرشد
وٽ، ولايت اچي ڪو شرط نه آھي. انھيءَ ڪري طعنا
ڏيڻ ۽ اھڙن بزرگن جي طريقي کي بي بنياد چوڻ،
جرأت ۽ گستاخي آھي."

ھي رسالو ڊاڪٽر نبي بخش خان بلوچ سنڌي ترجمي سان
"نئين زندگي" ۾ شايع ڪرايو. ڏسو ماھوار "نئين زندگي" بابت
ماہ نومبر، ھن سال ١٩٥٣ع ص ٢١ کان ٢٣.

ان مان معلوم مرشد، نه اويسي طريقي وارا گھڻو ڪري
با قاعده مرشد نه وٺندا آھن [illegible]

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

فصل چوٿون

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 64

سنڌ جون سياسي حالتون

سياسي پس منظر:

شاهه ڪريم سمن جي حڪومت (1351ع کان 1521ع) کان 16 سال پوءِ سنه 944هه (1538ع) ۾ تولد ٿيو. سندس اک کولڻ وقت سنڌ تي شاهه حسن ارغون جي حڪومت هئي، جو سنه 928هه (1521ع) ۾ تخت تي ويٺو. سنه 927هه (1520ع) ۾ سندس والد شاهه بيگ ارغون سنڌ فتح ڪئي هئي (1).

ڏهين صدي هجري جي پهرين چوٿائي، ماوراءِ النهر، خراسان، ايران ۽ سنڌ ۾ وڏن وڏن انقلابن ۽ لاهن چاڙهن جي لپيٽ ۾ رهي. بدامني، بربادي، خون خرابو، ڌاڙا ۽ ڌوڪا، هڪ عجيب و غريب عالم رهيو. ڪيئي خاندان مٽجي ويا، ڪيتريون حڪومتون ناس ٿي ويون، ۽ ڪيترين نين سلطنتن جو آغاز ٿيو. شاهه اسماعيل صفوي پنهنجي نئين سلطنت جو بنياد انهيءَ چوٿائيءَ ۾ وڌو. انهيءَ زماني ۾ محمد خان شيباني پنهنجي خونريز ۽ لشڪرڪشين ذريعي ايران، توران ۽ خراسان جي سرزمين کي پليندو، خون جا وهڪرا وهائيندو رهيو. آخر انهيءَ چوٿائيءَ جي پڄاڻيءَ تي سڀ ڪجهه وڃائي، مارجي ويو. آل تيمور جو آخري چراغ انهيءَ زماني ۾ هرات ۾ هميشه لاءِ گل ٿي ويو. ڪيترا شهزادا مارجي ويا. جيڪي بچيا، اهي اهڙا ڇڙ وڇڙ ٿيا ۽ هڪ ٻئي کان اهڙا وڇڙيا، جو وري ڪڏهن به نه مليا. اهڙي حال آل تيمور جي ٻي شاخ

(1) تاريخ معصومي، سنڌي ترجمو، ص 132 کان 134

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 65

جو فرغانه ۾ ٿيو. بابر پڻ بادشاهي وڃائي، توران کان
خيبر جي لڪ تائين وادين ۽ جبلن جي لاهن چاڙهن ۾
پنهنجي قسمت آزمائيندو رهيو.(١)
سنڌ جي انهن حالتن هيون. صدين کان سڀني
نفني ملندڙ سمه حڪومت، سنڌ جي نامور بادشاهه
جام نظام الدين عرف جام نندي جي آڪ پوڻ (٩١٤هه =
١٥٠٨ع) سان گڏوگڏ لڙائي جي ندرا ٿي ويئي.(٢)
جام نظام الدين ٢٥ ربيع الاول سنه ٨٦٦هه کان ٩١٤هه
تائين نه فقط ملڪ تي حڪمراني ڪئي، پر ماڻهن جي دلين تي
بادشاهي ڪئي. هو نهايت نيڪ، ڪردار ۾ گفتار ڀريو،
(علم منتظم)، بهادر ۽ خوش اخلاق بادشاهه هو. جاهه و
جلال، شان و شوڪت، تدبير ۽ فراست ۾ سنڌ ڪو به
ثاني ٿي نه هو. سنڌ جي اڌ صدي سنڌ حڪمراني،
سنڌ لاءِ سچي رحمت هئي. ملڪ ۾ امن امان هو، ۽
ماڻهو راضي ۽ خوشحال هئا. دنيوي خوشحالي سان گڏ،
دينداري جي لحاظ کان به وڏي رحمت هئي. ديني
۽ دنيوي علمن جي اشاعت لاءِ سنڌ جي چپي چپي تي
مدرسا ۽ خانقاهون هيون. جام نندو پاڻ عالم،
فاضل، زاهد ۽ عابد هو. تاريخ ۾ سنڌ زهد ۽ تقوى
جون ڪيئي ڳالهيون بيان ٿيل آهن. هو گهوڙن جي ڪري دو

(١) تذڪره روضة السلاطين وجواهر العجائب. فخري بن امير
هروي، تصحيح و حواشي: پير حسام الدين راشدي، ١٩٦٨ع، ص ٢٢
(٢) تاريخ معصومي، سنڌي ترجمو، ص ٩١

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

۽ وڃي، انهن جي پٺيءَ ۾ هٿ گهمائي جو ندو ڌڻ، پر توهان
به دنيا گهرو، ۽ آءٌ به تو دعا گهران، ته خدا اهو ڏينهن نه
آڻي، جو سواءِ شهر جي سبب جي ادهان تي سواري ڪريان،
۽ سواري ڪندي ڪنهن به مسلمان جو خوف محسوس هئان
نه ٿئي. سيني تاريخ سنڌ اخلاقي ڪردار جي
تعريف ڪئي آهي [1]

جام نظام الدين کانپوءِ سندس فرزند جام
فيروز تخت نشين ٿيو، جو ننڍي عمر جو هو. انهيءَ ڪري
جام فيروز جي هڪ عزيز جام صلاح الدين تخت نشين
ٿيڻ جي ڪوشش ڪئي. ڪجهه وقت بعد ڪامياب ٿي، گجراتي لشڪر
جي مدد سان جام صلاح الدين ٺٽي تي حملو ڪيو، جنهن کي
جام فيروز، محب وطن دولهه دريا خان (جام ننڍي جو
وزير) جي مدد سان رد ڪيو. گجراتين کانسواءِ جام فيروز
جي زماني ۾ ارغونن جي به اچ وڃ ٿي. دولت شاهي ۽
نورنگاهي ارغون ئي سنڌ ۾ آيا، ۽ لشڪر ۾ شامل ٿي ويا.
انهن ماڻهن قاسم ڪيبڪي سنڌ جي حالتن کان واقف ڪيا،
شاهه بيگ ارغون وٽ ويو ۽ کيس سنڌ فتح ڪرڻ لاءِ
چيائين. شاهه بيگ ارغون ۱۵۱۸ع ۾ ٺٽي ڏانهن روانو
ٿيو. دريا خان سندس مقابلو ڪيو، پر هار جي ويو.
۱۵۲۰ع ۾ شاهه بيگ ٺٽو فتح ڪري قتل عام جو حڪم ڏنو. پر
جلدي قاضي قاضن خط ذريعي شاهه بيگ کي متاثر ڪري، قتل
عام کي بند ڪرايو. [2]

---

(1) تاريخ ... ماثر رحيمي، ج ۲، ص ۲۲۳
(2) تاريخ معصومي، سنڌي ترجمو ص ۱۳۶

Gul Hayat Institute
© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

آخر ڄام فيروز ۽ شاهه بيگ جي وچ ۾ صلح ٿيو، ۽
شاهه بيگ ننڍو سنڌ سندس حوالي ڪيو. جوت تي سيوهڻ جي
ويهڻ تلتيءَ جي ميدان تي، سنڌين ۽ شاهه بيگ جي وچ
۾ وڏي لڙائي لڳي، جنهن ۾ سنڌ جي وڏا عالم ۽ بزرگ
حضرت مخدوم بلال جي چوٽي دريا خان جي پٽ ۽
ٻين اميرن حصو ورتو. سنڌ جا سورهيه سرجو ساڻ
لاهي، جنگ جي ميدان ۾ ڪڏي آيا. وڏي خونريز لڙائي
لڳي، ڪي ڏکو ندر ڪسي، سنڌ تان سرساهه صدقو
ڪري ويا. آخر جڏهن سمورا جوڌا جوان مارجي ويا،
تڏهن ميدان شاهه بيگ جي هٿ آيو. شاهه بيگ جي
سيوي طرف روانگيءَ کان پوءِ ڄام صلاح الدين، ڄام
فيروز تي حملو ڪيو. ڄام فيروز، شاهه بيگ کي اطلاع
ڏنو، جنهن پنهنجي پٽ شاهه حسن کي روانو ڪيو، جنهن ۾
ڄام صلاح الدين ۽ سندس پٽ مارجي ويا. شاهه بيگ
سيوي کان سيوهڻ پهتو. شاهه حسن به ساڻس اچي مليو.
پنهنجي ٽڪر پهتا. ڌاريجا قوم جي ماڻهن بغاوت ڪئي، ۽
مقابلو ڪيائون، پر گهڻا ئي مارجي ويا. 1521ع ۾ شاهه
بيگ گجرات فتح ڪرڻ لاءِ روانو ٿيو، پر آگهم ڪوٽ وٽ
٢٢ شعبان سنه ٩٢٨ھ (1521ع) تي فوت ٿيو. سندس
لاش کي دفن ڪرڻ لاءِ مڪه مڪرمه ڏانهن موڪليو ويو.(1)
شاهه بيگ کان پوءِ شاهه حسن تخت نشين ٿيو. ڪيئن
معلوم ٿيو ته ڄام فيروز باغي ٿي ويو جي. انهيءَ ڪري ٽني

(1) تاريخ معصومي، سنڌي ترجمو ص ١٣٩ کان ١٤٢ – ترخان نامه:
سيد مير محمد، ناشر: سيد حسام الدين راشدي، ١٩٦٥ع، ص ١٢ کان ٢٣.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 68

طرف روانو ٿيو. جام فيروز ڪڇ طرف ڀڄي ويو، ۽ لشڪر گڏ
ڪري نٿي سگهيو. شاهه حسن به اچي ويو ۽ ڏيو جا ڇڪ ۽ راڄن
گوٺن جي وچ مقابلو ٿيو. سنڌي لشڪر جڏهن خلق
جو لشڪر ڏٺو، ته گهوڙن تان لهي، هٿن تان پڳون لاهي،
سنڌرا ٻڌي، سنڌرن جون ڪنڌن ۾ وڌيون ۽ هڪ ٻئي سان
ٻڌي، جنگ شروع ڪيائون. ان وقت سنڌ ۾ سوڙهائي
جو اهو اهڃاڻ هو، ته جڏهن ڪو مرڻ مارڻ لاءِ سنواءِ
ميدان ۾ ڏٺو جو فيصلو ڪندا هئا، ته گهوڙن تان لهي
مٿان اگهاڙا ڪري، سنڌرا هڪ ٻئي سان ٻڌندا هئا، ته جيئن
فولادي ديوار بڻجي هئا بلڪسو ۾ جي ٢٠ هزار سنڌي سورهيه
سنڌ تان صدقو ٿي ويا ۽ شاهه حسن جي فتح ٿي. ٺٽو
ڪاٺيءِ تائين ڦرلٽ هو ٿيو، ۽ موت ۽ هر جڳهه تباهي
مچائيندو آيو. ١٥٢٥ع ۾ بکر کان ملتان روانو ٿيو.
واٽ تي سيوراءِ، اُچ ۽ ڏاڏر جا قلعا مسمار ڪيائين.
اُچ جو قلعو ڊاهي ان جو سامان ڪڍرائي، ٻيڙين
تي کڻائي، بکر موڪليائين، جيڪو بکر جي قلعي جي تعمير
اڏاوت ۾ استعمال ٿيو. آخر ملتان جي حاڪم محمود
لنگاهه کي شڪست ڏئي، ١٥٢٦ع ۾ ملتان به فتح ڪيائين.
بکر موٽي اچڻ تي کيس معلوم ٿيو ته ڪڇ جو راجا ڪنگهار
ٺٽو فتح ڪرڻ گهري ٿو. انهيءَ ڪري ڪنگهار کي شڪست
ڏيڻي پئي هئي.(١)
مٿيان واقعا شاهه حسن جي وفات کان اڳ جا آهن.

---

(١) تاريخ معصومي سنڌي ترجمو ص ١٦٩ کان ١٩٣.

Gul Hayat Institute
© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

شاه ڪريم جي ولادت کان ٻه سال پوءِ سنه ٩٣٤هه ۾ شاهه حسن ارغون جي زماني ۾ همايون، شيرشاهه سوريءَ کان شڪست کائي، لاهور ۽ اچ کان ٿيندو، روهڙيءَ جي ويجهو پهتو. مرزا شاهه حسن کيس پهچڻ لاءِ اچ کان بکر تائين درياهه جا ڪنارا ويران ڪري ڇڏيا، ته جيئن همايون جي لشڪر کي رسد نه ملي سگهي. آخر اها حالت ٿي جو همايون جا ماڻهو اٺ ۽ گهوڙا ذبح ڪري کائڻ لڳا. اهو حال ڏسي همايون جوڌپور جي راجا مالديو جي تڪڙ ۾ جوڌپور روانو ٿيو. جوڌپور کان ٣٠ ميلن جي پنڌ تي هو ته کيس معلوم ٿيو، ته جوڌپور جي راجا جي دل ۾ کوٽ آهي. اهي ڪري تڪڙو تڪڙو جيسلمير روانو ٿيو. جيسلمير جي راجا ٻاٽي روڪي ڇڏيس. انهيءَ ڪري عمرڪوٽ آيو، جتي اڪبر ڄائس. ٽن سالن جي رولڙيءَ کانپوءِ جڏهن همايون قنڌار ورتو جو خيال ڪيو، شاهه حسن سنڌ مدد لاءِ هٿ وڌايو ۽ انهيءَ ئي سال هو قنڌار هليو ويو.[1]

انهيءَ ئي سال شاهه حسن کي اڌرنگ جي بيماري ٿي پيئي، سنه ٩٦٢هه (١٥٥٤ع) ۾ وفات ڪيائين. ڪن جو چوڻ آهي، ته سنڌ زال ماهه بيگم کيس زهر ڏيئي ماريو. جيئن ته کيس ڪو به اولاد ڪونه هو، انهي ڪري مرزا عيسيٰ ترخان تخت ورتو، جيڪو سنڌ نياڻي هو. هن ماهه بيگم سان شادي به ڪئي. ٻه سال ڪونه گذريا، ته محمود

---

(١) تاريخ معصومي، سنڌي ترجمو، ص ١٦٩ کان ١٩٣-
ترخان نامه، ص ١٣٠ کان ١٣٤

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 70

خان سان سندس اختلاف ٿي پيو، جيڪو بکر جو حاڪم هو
محمود خان پاڻ کي خودمختيار ظاهر ڪيو. سنه ٩٦٣هه (١٥٥٥ع)
۾ مرزا عيسيٰ بکر تي حملو ڪري، گهيرو ڪيو. اجا گهيرو وڌي
ڪجهه ڏينهن ٿيو، ته گوا جي پورچوگيزن ٺٽي تي حملو ڪيو.
ٺٽي کي ڦريائون، باهيون ڏنائون، ۽ آخر ۾ ڪيترن ماڻهن
کي قيد ڪري پاڻ سان وٺي ويا. ايتري ڦر ڪيائون، جو
سندن چوڻ موجب ايتري ڦر سڄي ايشيا ۾ ڪانه ڪئي
هئائون. اهو احوال ٻڌي مرزا پوئتي موٽيو. سلطان
محمود سندس پٺيان پيو، ۽ سيوهڻ تائين سندس جا
فصل تباهه ڪري ويو. آخر سيد مير ڪلان
وچ ۾ پئي صلح ڪرايو.(١)

سنه ٩٦٧هه (١٥٥٩ع) ۾ مرزا جي ٻن پٽن: مرزا محمد باقي
۽ مرزا محمد صالح جي وچ ۾ تڪرار ٿي پيو. مرزا عيسيٰ،
مرزا محمد صالح جو طرفدار هو، ۽ محمد باقي شڪست کائي،
سوڍن جي رهائشگاهه ونگي ڏانهن هليو ويو. محمد صالح
وڏو عابد ۽ همت پرست هو. سنه ٩٧٠هه (١٥٦٢ع) ۾ هڪ
بلوچ کيس قتل ڪيو، ضعيف جي ٻي ڪي هٿيار ريهو.(٢)

انهيءَ مهل مرزا عيسيٰ ۽ محمود خان بکريءَ جون آڏي پڙتون
هلنديون آيون، تان جو ٩٧٤هه (١٥٦٦ع) ۾ مرزا وفات ڪئي.
ڪانئس پوءِ مرزا باقي تخت تي ويٺو، جيڪو وڏو ظالم هو.
هن ماهه بيگم کي بنديخانه ۾ وڌو، جتي هوءَ اڃ ۽ بک ۾
مري ويئي. اهڙا نه ظلم ڪيائين، جو ٻڌڻ سان لوڻ لونءُ

---

(١) ترخان نامه، ص ٣٣ کان ٤٦ - تاريخ معصومي سنڌي
ترجمو، ص ٢٢٨ کان ٢٣١ - ص ٢٤٣ کان ٢٤٦ - جنت السنڌ - حوالي
سنڌ جي، ص ٢٠٣ کان ٢٠٦ - (٢) ايضاً

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 71

ڪاردار هو وچي ڀريا ٿي، ارغون اميرن کي ڏنا اختيارات
ڏنائين، پر پوءِ جو ڪاوڙ آئيس، ته انهن جي پاڙ پٽي ڇڏيائين.
ان ڪانپوءِ سلطان محمود بکري، ارغون اميرن جي دانهن تي
مرزا باقي تي چڙهائي ڪري آيو. مرزا جو ننڍو ڀاءُ مرزا
جان بابا ۽ سندس ناٺو مرزا شادمان به لشڪر وٺي اچي،
محمود خان سان مليا، پر پوءِ جدا ٿي ويا. آخر مرزا
باقيءَ جي لشڪر کان شڪست کائي، پٺتي وڃي ککراليءَ
ڀرتا، جو سمنڊ جي ڪناري تي هو. مرزا باقي ڀريائين
سيد علي ثاني شيرازي ٺٽويءَ جي معرفت مرزا جان بابا
۽ پاڪار مسڪين سان صلح ڪيو، پر پوءِ انهن کي قتل ڪرائي
ڇڏيو. ان ڪانپوءِ محمود خان به ڪاهيندي اچي ٺٽي کي
گهيرو ڪيو. مرزا ۾ مقابلي جي طاقت نه ڪا هئي، پر
محمود خان کي معلوم ٿيو، ته ترسون محمد خان جي پائرن
اچ جي قلعي تي حملو ڪري هٿ ڪيو آهي، انهيءَ ڪري مقابلو
ڇڏي هو بکر هليو (سنه ٩٩٢ھ ١٥٨٤ع) ۽ مرزا باقي چريو
ٿي پيو، ۽ ترار کي پاڪي مارڻ جي ارادي سان پاڻ کي
ڦٽي وڌائين. آخر انهن ڦٽن سندس موت آندو.(١)

هي اهڙو ته ظالم هوندو هو، جو معمولي ڳالهين تي
سخت سزائون ڏيندو هو، جهڙوڪ: ڏاڙهي پٽرائڻ،
نڪ ۽ ڪن ڪٽڻ، هٿن جي پيرن ناسان ٻڌي گهٽين
۽ بازارين ۾ گهمائڻ، پيءُ جي موت جو پڙي تنخه عمل
جي زالن جي سٿڻن ۾ ٻليون وجهارائي، سندن ٻيا ڏارائي؟

---

(١) ترخان نامه، ص ٦٧ کان ٩٦ - تاريخ معصومي سنڌ ترجمو، ص
٢٣٧ کان ٣٠٩ -

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 72

چڏيائين، ۽ مردن کي هٿين جي پيرن سان ٻڌرائي گهٽين
۽ بازارن ۾ گهمايائين. بي عبرت ڀري اهڃاڻ هو، جو جڏهن
سندس اڪبر جي لشڪر حملو ڪيو، تڏهن بادشاهه جي رضا
ڪرڻ لاءِ پنهنجي ڌيءَ شاديءَ لاءِ دهليءَ ڏياري موڪليائين،
پر بادشاهه، خونيءَ ظالم جي ڌيءَ سان شادي ڪرڻ کان
انڪار ڪيو، ۽ هوءَ موٽي پيءُ وٽ آئي. (1)
ڪاشس پوءِ سندس پٽ مرزا جاني بيگ تخت تي
ويٺو. هي به پيءُ وانگر ظالم هو. هن پيءُ جي خونائي
ڪن ماڻهن تي تهمت رکي، انهن ماڻهن کي ٽوٽن ۾ ويڙهي
ساڙائي ڇڏيو، ڪن کي مٿي کان پيرن تائين ڪرت
وجهي ٻه ٽڪرا ڪرايو، ۽ هيٺ ڌڪ ڏئي ذرا ذرا ڪري،
گهٽين ۽ بازارن ۾ اڇلائي ڇڏيو، ڪن کي سنگسار
ڪرايائين، ۽ ڪن کي مٿي کان پيرن تائين کل لهرايائين.
سندس حڪومت جي شروع ۾ سنڌ جا حاجي مظفر ٺٺو
عثي، پيرلس شڪست ملي. ان کانپوءِ هن پيءُ جي سرڪي
کي رد ڪري، پنهنجو سلوڪ جاري ڪيو، پر ٿورن ماڻهن مقرر
ڪيائين، اڪبر کي جڏهن اها خبر پيئي، تڏهن ٺٺو ۽
ٺٽي، ڪيس هٿ ڪرائڻ لاءِ نواب محمد صادق خان کي
چاڙهي موڪليائين. هو سيوهڻ تائين پهتو، ۽ هار کائي
پٺتي موٽي ويو. ان کانپوءِ سنه ٩٩٩هه (١٥٩٠ع) ۾ مرزا
عبدالرحيم خانخانان چڙهي آيو، جنهن سخت لڙائيءَ کانپوءِ

(1) ترخان نامه، ص ٦١ کان ٩٥ - تاريخ معصومي، سنڌي ترجمو
ص ٢٢٤ کان ٢٢٩ - ... نامه، ص ٢٣٨ کان ٢٤٧ -

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 73

سيوهڻ فتح ڪيو، کيس وچ ۾ مرزا جاني بيگ ٺٽي کي باهه
ڏيئي تباهه ڪرائي ڇڏيو. انهيءَ افراتفريءَ ۾ ڦر به ٿي. سنه
١٠٠٠هه (١٥٩١ع) ۾ خانخانان مرزا سان صلح ڪري کيس اڪبر
جي خدمت ۾ موڪليو. اڪبر سندس پٽ مرزا غازي بيگ
کي ٺٽي جو نواب مقرر ڪري موڪليو، جو ان وقت سورهن
سالن جو هو. مرزا جاني بيگ کي دهليءَ ۾ ئي رهائي
ڇڏيائون. هن اتي ئي وفات ڪئي، سندس لاش آڻي
مڪليءَ تي دفن ڪيو ويو. مرزا غازي بيگ جي ڏينهن ۾ به ڪيتريون
بغاوتون ٿيون. سنه ١٠١٣هه (١٦٠٤ع) ۾ بادشاهه جي سلاميءَ
لاءِ آگري ويو، جتي بادشاهه کيس رهائي ڇڏيو. سنه ١٠١٤هه
(١٦٠٥ع) ۾ اڪبر جي وفات کان پوءِ ڇوٽڪاري ٺٽي آيو.
پوءِ تان سندس دشمن نورالدين جهانگير کي سندس خلاف
ڀڙڪايو، جنهن کيس گهرائي ورتو. آخر جڏهن وفادار
سمجهيائينس، تڏهن کيس قنڌار جو نواب ڪري موڪليائين،
جتي سنه ١٠٢١هه (١٦١٢ع) ۾ وفات ڪيائين. سندس لاش آڻي
مڪليءَ تي دفن ڪيو ويو. هو فارسي زبان جو بلند پايه
شاعر هو، ۽ "وقاري" تخلص ڪندو هو. شاعرن جو
وڏو قدردان هو. ڪيترائي شاعر سندس دربار ۾ هوندا
هئا. ايران جا شاعر به ڪئي وٽس ايندا هئا. ذهين به هو ته
سخن سنج به. اڪثر خوبين سان گڏ منجهس برايون به هيون.
وڏو زاني هو، شراب به گهڻو پيئندو هو. (١)
مرزا جاني بيگ جڏهن خانه بدوش ٿي ويو، تڏهن جهانگير

---

(١) ترخان نامه، ص ١٥ کان ٩٥ - تاريخ معصومي، ص ٢٤٧ کان
٣٠٩ - مڪلي نامه ص ٤٧ کان ٥١ - مرزا غازي بيگ ترخان
اور اس کی بزم، سيد حسام الدين راشدي، سال ١٩٧٠ع، ص ٥٦ کان ١٦٦

Gul Hayat Institute
© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 74

سنڌ جي مرڪز سان ملائي ڇڏيو. پوءِ ٺٽي جو گورنر مقرر ٿي ايندو هو. سنه ۱۰۱۵ھ (۱۶۰۶ع) ۾ خسرو چرڪس، سنه ۱۰۲۲ھ (۱۶۱۳ع) ۾ مرزا رستم، سنه ۱۰۲۵ھ (۱۶۱۶ع) ۾ مرزا مصطفیٰ، سنه ۱۰۲۸ھ (۱۶۱۸ع) ۾ مرزا بايزيد بخاري؛ ان کانپوءِ شريف الملڪ؛ سنه ۱۰۳۷ھ (۱۶۲۷ع) ۾ مرزا عيسيٰ خان ٺٽي جا گورنر ٿيا. (۱)

شاهه ڪريم سنه ۱۰۳۲ھ ۾ وفات ڪئي. يعني انهيءَ زماني ۾ ٺٽي جو شريف الملڪ (شريف خان) گورنر هو. مٿين حوالن مان معلوم ٿيندو، ته شاهه ڪريم جي جوانيءَ جي زماني کان پيريءَ تائين سنڌ سان ڪيئي ويل ڏٺا. مرزا عيسيٰ ۽ محمود ڪوڪيءَ جي خانه جنگي، ٺٽي جي پورچوگيزن جي قبضي ۽ باهه؛ مرزا باقيءَ جا ظلم ۽ ڏاڍ؛ مرزا جاني بيگ جا عيش عشرت؛ مرزا محمد صادق ۽ خانخانان جي چڙهائين ملڪ کي ناس ڪري ڇڏيو. (۱) اهڙين حالتن جي ڪري عوام ۾ خوفناڪ هراس ڇانيل هوندو هو. امان امان ٿي رهيو هو. (۱) هن زماني ۾ انسان تصوف جي پناهه ۾ لڪي سک جو ساهه کڻي سگهيو ٿي. انهيءَ ڪري سڄي سنڌ تصوف جي اثر ۾ رنگجي وئي. صوفي بزرگن ٺاهيءَ واري تعليم سان انسانن جي دلين کي آرام بخشيو. (۱) انهيءَ نظريي تحت ئي موجب شاهه ڪريم جي ڪلام ۾ به ڏنائيءَ، صبر ۽ شڪر جو پيغام مليل ٿو.

شاهه ڪريم جيتوڻيڪ حڪومت سان ڪو به تعلق نه رکندو هو؛ تڏهن به خدا جي خلق جي خدمت (۱) ۾ گهڻو ڪامورن وٽ ڪهي ڏيندو هو.

---

(۱) تحفة الڪرام، سنڌي ڇاپو، ص ۲۲۸ کان ۲۳۶.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 75

سنڌ جو علم ادب

عِلمي حالت: ملڪي حڪومت جي خاتمي ۽ دارين جي غلبي، سبب سنڌ کي ڪنا ڪيترن ڪري ڇڏيو. ارغونن جي اچڻ ڪانپوءِ ڪيترا عالم بددل ٿي سنڌ ڇڏيا ويا. ٺٽي ۽ ڀاڪر جي عالمن ۾ بزرگن عربستان ۽ گجرات جو رخ ڪيو. قاضي عبدالله بن قاضي ابراهيم ٺٽي مان ٩٢٧ھ ڌاري گجرات ويو. پوءِ مدينه منوره وڃي رهيو، ۽ اتي ئي وفات ڪيائين. انهن جا خليفا: شيخ رحمت الله ۽ شيخ حميد به پوءِ عربستان ويا ۽ آخري عمر اتي گذاريائون.⁽¹⁾ مولانا مصلح الدين لاري ٩٤٣ھ ۾ مدينه طيبه پهتو. البته قاضي قاضن جيئن ته ارغونن سان تعاون ڪيو، انهيءَ ڪري عام وقت تائين ٺٽي جو قاضي ٿي رهيو. آخر اهو به مدينه منوره هليو ويو.⁽²⁾

ٻيو نامور بزرگ ۽ عالم محدث شيخ طاهر محمد بن شيخ يوسف ٺٽي جو ويٺل هو، جو ٩٤٣ھ ۾ هجرت ڪري گجرات هليو ويو، ۽ برهانپور ۾ سڪونت اختيار ڪيائين. هتي رشد و هدايت جو سلسلو جاري ڪيو. شيخ طاهر جو دوست مولانا شيخ طيب بن مخدوم هارون به برهانپور آيو. انهن کانسواءِ شيخ ابراهيم بن محمد سنڌي، شيخ ابراهيم ڪلهوڙو، شيخ وهبان سنڌي، قاضي عبدالسلام، شيخ مبارڪ، شيخ موسيٰ بودلجائي، شيخ ابراهيم قاري شطاري، سيد ابراهيم بکري، شيخ الهڏنو، حڪيم

---

(1) تاريخ معصومي، سنڌي ترجمو، ص ٢٣٧ کان ٢٤٣.
(2) نزهة الخواطر ج ٣ ص ٧٢، تاريخ معصومي، سنڌي ترجمو، ص ٢٤٢.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 76

عثمان بورڪائي، شيخ اسحاق قلندر، مولانا شيخ صالح، شيخ بابو ۽ مولانا محب علي به هجرت ڪري برهانپور هليا ويا.(١)

اهڙين حالتن جي ڪري سنڌ جو علمي نظام درهم برهم ٿي ويو. وسط ايشيا ۾ سياسي انقلابن جي ڪري ڪيترائي خاندان لڏي سنڌ ۾ آيا. ٺٽي جي شڪر الاهي ساداتن جو ابو ڏاڏو سيد شڪرالله نقوي سنه ٩٢٧ھ (١٥٢١ع) ۾ ٺٽي ۾ اچي رهيو. ٺٽي جي هڪ ٻي سادات گهراڻي ممتاز ندرائي عرف لوڌائي جو وڏو ڏاڏو سيد بدرالدين سنه ٩٦٧ھ (١٥٥٩ع) ۾ سنڌ ۾ آيو. سادات خاندان شمسي سبزواري جو وڏو ڏاڏو سيد شيرشاه ١٥٢١ع ۾ سنڌ ۾ آيو. ميرڪي سبزواري عرب شاهي خاندان جا باني ميرڪ محمود ۽ ميرڪ بايزيد شاه بيگ جي ڏينهن ۾ ١٥٢١ع ۾ قنڌار مان سنڌ ۾ آيا. ميرڪ بايزيد بکر ۾ سڪونت اختيار ڪئي ۽ ميرڪ محمود اچي ٺٽي ۾ رهيو، ۽ شيخ الاسلام جي عهدي تي سرفراز ٿيو. سنه ٩٦٢ھ (١٥٥٤ع) ۾ وفات ڪيائين. ميرڪ بايزيد وري بکر جو شيخ الاسلام ٿيو، ۽ سنه ٩٦٢ھ (١٥٥٤ع) ۾ وفات ڪيائين. سندس فرزند ميرڪ عبدالباقي به وڏو عالم ۽ فاضل ٿي گذريو آهي جنهن بزرگ بکر ۾ عاليشان مدرسي جو بنياد وڌو. سندس مقبرو ٺٽي ۽ پراڻي بکر جي وچ تي آهي. بکر ۽ روهڙيءَ جا ~~جاجي~~ موسوي سيد سندس پونير

(١) راشد برهانپوري، سيد محمد مطيع الله: برهانپور ڪ سنڌي اولياء، ص ١٦٧ کان ٢٢٨.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 77

آهيا. بکر ۾ وقت کان ئي هن خاندان جا باني سيد عبدالرزاق(1)
۽ سيد يوسف ننڍي وچ ويٺا(1). شاهه ڪريم سيد يوسف وٽ ويندو هو.
شاهه حسن ارغون جي ڏينهن ۾ شاهه جهانگير هاشمي خراسان
مان آيو، ۽ بکر ۾ ڪجهه وقت رهيو. ۹۳۹ھ جي شعبان ۾
صبح الاء اسهيو. وات تي ڪيچ مڪران ۾ رهزنن شهيد
ڪيس(2). سيد صفا الترمذي، قندهار کان بکر آيو، ۽ سلطان
محمود بکري جي ڏينهن ۾ بکر جو شيخ الاسلام ٿي رهيو.(3)
سکر پراڻي ۾ حضرت شاهه خيرالدين جو مقبرو مشهور
زيارتگاهه آهي. هي بزرگ سيد عبدالقادر جيلاني جي
اولاد مان آهي. سنڌ ۾ اچي مخدوم نوح جو مريد ٿيو
۲۷ رمضان سنه ۱۰۲۷ھ (۱۶۱۷ع) ۾ وفات ڪيائين.(4)
شاهه قطب الدين شاهه طيب خراسان کان ترڪ وطن
ڪري سنڌ ۾ آيو، ۽ بکر ۾ رهي پيو(5). مخدوم محمد فقير يونس
هرات کان سنڌ ۾ آيو، ۽ ڳاهن ۾ مقيم ٿيو. ملا
يونس سمرقندي ماوراءالنهر کان سنڌ ۾ آيو. فارسي
جو شاعر شاهه حسين تڪدري خراسان کان آيو.(6)
ارغونن جي زبان فارسي هئي. شاهه حسن ارغون فارسي
جو شاعر هو، ۽ شباهي تخلص ڪندو هو. انهي ڪري
فارسي زبان کي فروغ مليو. پر ڪيترا شاعر به سنڌ ۾ آيا،
ته ڪيترا مقامي به فارسي ۾ شعر چيو. ان دور جي فارسي

---

(1) تحفة الڪرام، سنڌي ترجمو، ص ۲٦٦ کان ۲۵۵
(2) تاريخ معصومي، سنڌي ترجمو، ص ۲۳۳. (3) ايضاً، ص ۲۸۳
(4) خداداد خان: لب تاريخ سنڌ، ۱۹۰۰ع، ص ۱۳۸
(5) تاريخ معصومي، سنڌي ترجمو، ص ۲۲۵-۱۶۷۰، ايضاً، ص ۲۴۳-۲۴۴.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

(53)

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 78

ھنن جا نالا قابلِ ذڪر آھن:

مرزا شاهه حسن، مخدوم ميران (وفات ٩٤٢ھ/ ١٥٣٥ع)، حيدر هروي، شاهه جهانگير هاشمي، شاهه حسين رضوي، مولانا فخري هروي، مير شاهه محمود صدر. (١)

فارسيءَ جي بالادستي ترخانن ۽ مغلن جي دور ۾ به قائم رهي. هن دور ۾ به ڪيترائي فارسيءَ جا شاعر پيدا ٿيا. خود مرزا جاني بيگ ۽ غازي بيگ فارسي جا شاعر هئا. مرزا غازي بيگ فارسي شاعرن جو وڏو سرپرست هو. اڪبري سلسلي ۾ سنڌ ۾ ايترو نالو مشهور ٿيو جو ايراني شاعر به وٽس اچڻ لڳا. سنڌ جي درباري فارسي شاعرن مان هيٺين جا نالا قابلِ ذڪر آهن:

مولانا حسني گيلاني، ملا شيخ اسحاق بکري، ملا اسد قصه خوان، مير بزرگ بکري، احمد خان چرڪس، مير عماد الدين محمود اسد آبادي، خلدي تتوي، محمد درويش ذهني تتوي، عطاءالله رضوي ڪشميري، محمد شريف شاهد تتوي، ملا محمد مازندراني صوفي، طالب آملي، طالب اصفهاني، مير عبدالله سلطان عريفي تتوي، مرزا فصيحي انصاري هراتي، مولانا محوي اردبيلي، محمد طاهر نسياني تتوي، محمد بيگ ترڪ نشاط تتوي، مير ابوالقاسم نمڪين هروي بکري، مير نعمت الله وصلي شيرازي، ملا شيدا اصفهاني، مير محمد هاشم سنجر ڪاشي وغيره. (٢)

---

(١) تاريخ معصومي، سنڌي ترجمو، ص ٢٢٣، ٢٢٤ کان ٢٢٥- ٢٠.
Sadarangani H.I: Persian Poets of Sind, Sindhi Adabi Board, PP 20 to 24.

(٢) حسام الدين راشدي، مرزا غازي بيگ اور اس کي بزم
ص ١٧٥ کان ٢٠٤-

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

(54)

مرزا غازي بيگ کان وٺي ترخان دور جي آخر تائين فارسي
جي شاعرن جا نالا ملن ٿا. جهڙوڪ:

مولانا سيد نجم الدين محمد ابوالقاسم ڪاهي، قاضي شاهه محمد،
دانش بکري، مير محمد معصوم تخلص نامي، فاضل بکري،
مرزا جاني بيگ، غروري ڪاشاني ۽ ادراڪي بيگلاري.[1]
مغلن دور ۾ به فارسي شاعريءَ جو چرچو بدستور قائم
رهيو. ان دور جي شاعرن مان هيٺين جا نالا قابل ذڪر آهن:
ملا محب علي، ملا محمد صوفي، عبيدي، فتح الله، محمد فاضل
صبري، ملا سلامي، ملا عبدالحڪيم عطا، محمد مير، ملا يار محمد،
خادم، محمد حسين شوقي، عبدالشڪور، آخوند محمد شفيع
محمد حسين، محمد پناهه رضا، محمد صالح واثق، آخوند
فيض الله تپش، دانشور خان شهرابي، حاجي محمد رضائي،
مير ابوالمڪارم شهود، مير عبدالرزاق، مير امين الدين
محمد باقر جويا، ڪشنا چندر رياض، شيوڪ رام تخلص، شيخ
عبدالغني تهي، شيخ محمد رضا، مير لطف علي خان،
مير سيد عبدالجليل بلگرامي، مير سيد محمد بلگرامي.[2]

شاعريءَ ۾ نه فقط ديوان ۽ مثنويون لکيون
ويئون، پر فارسي نثر ۾ به ڪتاب لکيا ويا. خاص طرح سان
ان دور ۾ سنڌ جي تاريخ تي اهم ڪتاب لکيا ويا، جهڙوڪ:
مير معصوم بکري جي "تاريخ سنڌ" (1009هه=1600ع)، ادراڪي

---

(1) ۽ (2) Sadarangani H. I: Persian Poets of Sind: pp. 24 to 40 and 48 to 80.

ب: "مقالات الشعراء" باهتمام سيد حسام الدين راشدي، سنڌي
ادبي بورڊ، 1957ع، ص 11 کان 48

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

(٨٥)

بيگلاري جو بيگلر نامو (تصنيف ١٠١٧هه=١٦٠٨ع)، مير طاهر محمد نسياني جي تاريخ طاهري (تصنيف ١٠٣٠هه=١٦٢٠ع)، مير يوسف بن مير ابوالقاسم نمڪين جي مظهر شاهجهاني (تصنيف ١٠٤٤هه=١٦٣٤ع)، سيد جمال الدين حسيني شيرازي ٺٽوي جو ترخان نامو (تصنيف ١٠٦٥هه=١٦٥٤ع)، شيخ فريد ڀڪري جي ذخيرة الخوانين (تصنيف ١٠٦٠هه=١٦٥٠ع) وغيره (١)

مغل گورنرن جي ڪري سنڌ ۾ ڪي اهڙا ماڻهو به آيا جيڪي اردو ۾ شعر چوندا هئا، جهڙوڪ: محمود صابري، محمد سعيد راهبر، مير علي جعفر بي نوا، سيد فضائل علي خان بي قيد، شمس الدين شيرازي ۽ عماد الملڪ نواب غازي الدين فيروز جنگ. انهن جي ڪري سنڌ ۾ به اردو شعر جو ذوق پيدا ٿيو. اهوئي سبب آهي، جو ان دور جي اهڙن سنڌي شاعرن جا نالا ملن ٿا، جيڪي اردو ۾ شعر چوندا هئا، جهڙوڪ: شيخ ورد، عبدالسبحان فائز ٺٽوي، سيد صدرالدين ڪامل وغيره (٢)

مٿين تفصيل مان معلوم ٿيندو ته مٿين ٽنهي دورن ۾ فارسي شاعريءَ جو دور دورو هو. جيڪو فارسي ڄاڻندڙ هو، انکي قدر جي نگاهه سان ڏٺو ويندو هو. انهيءَ ڪري سنڌ ۾ به فارسي زبان ۽ شعر ۾ دلچسپي ورتي. سنڌي شاعر ڪيا سي جڏهن علمي محفلن ۽ اميرن جي درٻارن تائين پهچندا ويا هئا. ان وقت فقيرن ۽ درويشن سنڌي شعر کي پنهنجي جيءَ ۾ جاءِ ڏني، صوفين جي سماع جون محفلون سنڌي بيتن سان گرم رهنديون هيون. انجو ثبوت بيان العارفين آهي.

---

(١) راشدي، سيد حسام الدين، مقالو "سنڌ جي تاريخ جا ماخذ"، ٽماهي مهراڻ، نمبر ١، سال ١٩٥٥، ص ١٢٣ کان ١٢٧
(٢) ايضاً، مقالو [illegible]

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 81

سنڌي شعر: ملڪ جي لاهين چاڙهين جي ڪري ڪيترو رڪارڊ
ڪانه آهي جو سنڌي شعر گهڻو ڪونه ٿو ملي. ٻڌي ۽ ٻيڙي جي
هيٺاهين جي مصداق، سومرن ۽ سمن جي دور جا ڪجهه
بيت ملن ٿا، سي به جيئن ته صدرين روايتن ذريعي مليا
آهن، انهي ڪري شڪ ڳاڻاٽا آهن. البته تاريخن
مان ايترو پڪي ثابتي ملي ٿي ته ان زماني ۾ سنڌي شاعر
موجود هئا، ۽ سنڌي زبان ۾ شعر چيو ويندو هو.
ان زماني جي جن شاعرن جا نالا مليا آهن، اهي هي آهن:
شيخ حماد جمالي، اسحاق لوهر (وفات ۱۴۰۷ع)، [۱] ۽ جو
ستيو دل [۱]

انهن کانسواءِ اسماعيلي مبلغن جا گنان ۽ ريختي بيمتي
ثبوت ملن ٿا. جن شاعرن جا نالا انهن جي دور
جا آهن. اسماعيلي داعين جا گنان سومرن جي دور جا آهن.
جن اسماعيلي داعين جا اشعار (گنان) مليا آهن، انهن جا
نالا هي ~~هئا~~

پير شمس سبزواري (ع ۱۰۶۵-۱۲۷۶ع)، پير صدرالدين
(۱۲۹۰-۱۴۰۹ع) ۽ پير تاج الدين. [۲]
انهن کانسواءِ سومرن ۽ سمن سردارن جي سورهيائي ۽ سخا
۽ رومانوي داستانن بابت به ٿڪ، پاڻن ۽ چارڻن جا بيت
ملن ٿا. اهاميرَ جي بند جيئن ته صدرين کان ناگهي ڦوڪي
هٿ ڪئي ويئي آهي، انهي ڪري شڪ جو شڪار ٿي سگهي ٿي،
ان دور جي چارڻن مان پاڳو پاڻ ۽ سمنگ چارڻ جا نالا ملن ٿا.

---

(۱) تحفة الڪرام، سنڌي ترجمو، ص ۶۴۶، ۲۴۸-۲۵۰ ۽ حديقة الاولياء
(تصحيح سيد حسام الدين راشدي)، ص ۶۹ ۽ ...
(۲) ڊاڪٽر غلام علي الانا، مقالو: سومرن جي دور جي سنڌ جا شاعر،

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 82

سومرن جي دور جي مشهور واقعي دودي چنيسر جي لڙائيءَ بابت به بيت ملن ٿا، جن جي ڪيترائي پوئين زماني جا بيت، دليل جي معلوم ٿين ٿا. سمن جي دور جي هفت تن جا ست بيت به مليا آهن. هي واقعو جام تماچيءَ جي ڏينهن ۾ ٿي گذريو، جيڪو ١٣٧٤ع ۾ تخت تي ويٺو. جنهن ته اهي بيت به ويجهڙائيءَ ۾ هٿ ڪري لکيا ويا آهن، انهيءَ ڪري خاطريءَ سان چئي نٿو سگهجي، ته اهي بيت واقعي ان دور جا آهن. اهڙا پورا ڏهه بيت به مليل آهن، جن مان معلوم ٿئي ٿو، ته سمن جي دور ۾ سماع جي محفلن ۾ سنڌي بيت پڙهيا ويندا هئا.[1]

ان کان پوءِ اسان کي شاه ڪريم جي ملفوظات "بيان العارفين" مان ٿي، جنهن ۾ قاضي قاضن، شاه ڪريم ۽ ٻين شاعرن جا بيت محفوظ ڪيل آهن، جن ته هي بيت اسان کي تحريري صورت ۾ دستياب ٿيا آهن، انهيءَ ڪري هنن بيتن کي سنڌي شعر جي عظيم عمارت جو پيڙهه جو پٿر چئي سگهجي ٿو. ان کان سواءِ ڪن ٻين ڪتابن مان شاه ڪريم جي ڪن همعصرن جا سنڌي بيت به مليا آهن. اهي هي آهن:

مخدوم پير محمد لکوي: اصل ٺٽي جو هو، پر پوءِ لڪي اچي تعلقي سکر ۾ ويٺو. سنه ١٥٩٠ع يا ١٦٠٠ع جي قريب ~~سنڌي~~ وفات ڪيائين. سندس هڪ نظم مليو آهي، جنهن ۾ صبح جي هير کي خطاب ڪيل آهي. پيغام ۾ روضهءِ اقدس جي ديدار جو ذوق ۽ اشتياق ڏيکاريو اٿس. نظم الف

---

(١) تذڪره قطبيه (تصنيف ١٥٣٥ع): جمال الدين ابوبڪر الله آبادي
چيپل سال ١٩٥٠ع، "سنڌي شاعري سنڌ نشهر": ڊاڪٽر داؤدپوٽو
صفا ٨-

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 83

اسباع جي قاصد جو جيل آهي. نظم هن طرح شروع ٿئي ٿو:

اي صبا! واءِ صبح جا خاطي ضيم هتاءِ
تون نه ريبارو رهيا ناجو ۽ قاصد قريبا

<u>مخدوم نوح</u>: شاهه ڪريم جي مرشد حضرت مخدوم نوح هالن واري (٩٩٠هه) جا ڪي سنڌي بيت ملن ٿا. هڪ بيت هيٺ ڏجي ٿو:

سمو ٻه سائين گڏ؛ تون لوچج لڄ کي،
هلندي سمي سامهون، تون پڻ تڪبير ڪج؛
ته توکي ٿئي ڏج، سمي ٻه سوڀ ٿئي.(١)

<u>سيد علي ثاني ٺٽوي</u>: شاهه ڪريم جي پير ڀائي ۽ ٺٽي جي مشهور عالم ۽ فاضل سيد علي ثاني شيرازي ٺٽوي (وفات ١٠٢٣هه) جو هڪ سنڌي بيت به مليو آهي:

سراتن سانگ سنگ جو، مون کي روئو رهائين؛
آڏو تي هلانه حيرت ڏئي، هو ٿيون وارو ڌارينا؛
ور ڀيونا ور نا سس، وڃينو نا گهاگها رين؛
ڪهندو آتيون ڪارين؛ ڪانه هلندي حيرت ڏئي.(٢)

<u>درس علاءالدين سومرو</u>: ٺٽي جو هڪ بزرگ هو، ۽ حضرت غوث بهاءُالحق زڪريا ملتاني جي سلسلي جو مريد هو. سيد علي ثاني سان سنڌس ڪجهه نه رهندو نه هيو نا. ٻنهي جي وچ ۾ سنڌي بيتن ۾ سوال جواب ٿيندا هئا:(٣) انهن

---

(١) لطف الله بدوي: تذڪره لطفي، ج ١، ص ١٦١، ڇاپو ٽيون.
(٢) معارف الانوار، بحواله حواشي مڪلي نامه، پير حسام الدين راشدي، ص ٧٩.
(٣) تحفة الڪرام، سنڌي ترجمو، ص ٦٢١.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 84

معلوم ٿئي ٿو ته سنڌيءَ ۾ بيت چوندو هو، پر سندس
کو به سنڌي بيت نه مليو آهي.

سيد ابوبکر لکياري: مخدوم نوح جو خليفو هو، ۽ سيوهڻ
لڪ ڳوٺ آرامي ۾ رهندو هو. هڪ روايت موجب
مخدوم نوح وفات کان ٿورو اڳ کيس سارينديءَ چيو:

ابوبکر آدم، سامين سفر جنائيو،
متان ٿي پوان، سارين سناسين کي.

سيد ابوبکر لکياريءَ کي مکاشفي ۾ حقيقت معلوم
ٿيا ويئي، ۽ هي بيت چوندو اچي خدمت ۾ حاضر ٿيو:

اچان ٿيا اچان، کيو ڪاذريا جي جنا،
متان ٿي پوان، ساريان سناسين تي کي. (۱)

شاه ضيرالدين: حضرت غوث الاعظم سيد عبدالقادر
جيلاني جي اولاد مان سيد احمد جو فرزند هو. ۱۵۹۵ع ۾
بغداد ۾ تولد ٿيو. سير و سفر ڪندو سنڌ ۾ آيو ۽ مخدوم
نوح جو مريد ٿيو (۲) هو حسن اتم سدکونت پذير ٿيو،
جتي ۱۰۲۷هه (۱۶۱۷ع) ۾ وفات ڪيائين. سندس مقبرو
سکر ۾ آهي. سادگيءَ ۾ سندس هڪ مريد صبح هدي ۾
مشغول هوندو هو. ڪنهن وقت کانئس ٿي آنکي ڏس ڏيو.
اتي کيس مخاطب ٿي چيائين:

نه تون ڪعبو، نه تون قبلو، رهين منهن سجود؛
وساري وجود، ملين سان در ياه (۳)

---

(۱) ڊاڪٽر داؤد پوٽو: سنڌي شاعر ۽ سنون شعر ص ۹
(۲) خداداد خان: لب تاريخ سنڌ، ۱۹۰۰ع، ص ۱۳۸
(۳) ايضاً

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 85

انهيءَ طالب جواب ۾ چيو:

ڪوڙو ڪنڊ قبلو، جن سڀاڳو سلطان؛
ٻيڙيون اسين پاڻ، ڪاهيون سڄو ڪڇن کي.

سوال جواب جي نوعيت جا هي ٻه ٻيا بيت آهن، جي اسان تائين پهتا آهن. مٿين مصرعن مان اندازو ٿئي ٿو ته ٻنهي بزرگن جي طبع ۾ موزونيت هئي، ٿي سگهي ٿو، ته ڪي ٻيا بيت به چيا هجن، جي اسان تائين نه پهتا آهن.

فاضل بکري: تاريخ معصومي جي مصنف مير معصوم بکري جو پاڻ هو، ٻارهين صدي هجري ۾ ٿي گذريو آهي. ذخيرة الخوانين ۾ سندس متعلق آيو آهي:

"شعر بزبان هندي از قسم ڪافي به ڪمال فصاحت مي گفت و قبوليت داشت"(١)

جنهن ۾ "ڪافي" "هندي شاعري" جي، جا هير سنڌي شاعري جي صنف آهي؛ اڪثر ڪري "هندي" مان مراد "سنڌي" سمجهڻ گهرجي. مير فاضل جو والد مير صفائي، سلطان محمود بکري جي ڏهاڙي ۾ ترمذ مان لڏي اچي بکر ۾ ويٺو. يعني مير فاضل هڪ نئون سنڌي هو. جنهن ته هڪ نئون سنڌي ڪافيون چيون ٿي، ان مان ثابت ٿئي ٿو، ته سنڌي زبان ۾ ڪافي جو رواج عام هو. پر اسان وٽ نه مير فاضل جي ڪافي جو ڪو نمونو آهي، نه ان دور جي ڪنهن ٻي ڪافي جو مثال. البته مٿين بيان مان ايترو ثابت ٿئي ٿو، ته انهي زماني ۾ ڪافي، سنڌي شعر جي مشهور ۽ مقبول صنف هئي.

---

(١) شيخ فريد بکري: ذخيرة الخوانين، مرتب: ڊاڪٽر سيد معين الحق، پاڪستان هسٽاريڪل سوسائٽي ڪراچي، سال ١٩٦١ع، ص ٢٠١.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 86

شيخ هارون: حيدرآباد ڏکڻ گوٺ هنگورو جو ويٺل هو. هو
به مغل گورنرن جي زماني ۾ ٿي گذريو آهي. سندس
وڌيڪ احوال نه ٿو ملي. البته ايترو معلوم ٿئي ٿو، ته سنڌي
زبان ۾ شعر چوندو هو.(١)

يوسف سمتو: هي به مغل گورنرن جي ڏينهن ۾ ٿي گذريو
آهي، ۽ ٺٽي جو ويٺل هو. وڌيڪ احوال ۽ سندس ڪلام
جو نمونو ڪونه ٿو ملي. ايترو معلوم ٿئي ٿو، ته سندس
مقبري تي شاعرن جو ميلو لڳندو هو.(٢) انکي انهي نوعيت
جو مشاعرو چئي سگهجي ٿو.

جهڪس فقير: گوٺ هنگورا جي مخدوم محمد الياس
جو فقير هو. مخدوم صاحب جي وفات وقت سندس
فرزند مخدوم حاجي حبيب الله ننڍو هو. انهي زماني ۾
جام اهيو سمو، سا هتي پرڳڻي جو حاڪم هو. مخدوم
محمد الياس سان ساڙ هوس، ۽ وقت بوقت ساڻس ڪوڪ سنڌو
رهندو هو. مخدوم صاحب جي وفات کانپوءِ پٽنهي زيادتي
۾ اضافو [illegible] جو مخدومن جو ڪوهو تان
پاڻي پيڻ ۽ بازار مان سودو وٺڻ به بند ڪري
ڇڏيائين. اهو حال ڏسي فقير جهڪس، مخدوم
حبيب الله کي هيڏانهن هٿ کنئي جام اهيو وٽ آيو، جنهن ان
وقت مسجد ۾ ويٺو هو. جام کي گهڻو سمجهايائين.
جام باهوٿ ويو، ۽ فقير تي بيچ ڪرايائين. فقير ممبر
تي چڙهي ويو، ۽ جام کي پاراتو ڏيندي چيائين:

---

(١) تحفة الڪرام سنڌي ترجمو ص ٢٢٢
(٢) [illegible]

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 87

اوير ڏٺي آيا، سپاهي به سوار،
هڪڙي پڪڙ سين ڏاڙهي، ڪنئون ٻي پڪڙ سين وار،
ساري سڀ ڄمار، تن جي منزل مٿو ناهه ڪو.

—

اهيو ٿيو ڏهيو، مٿو ناٻيس بانڌ،
تنهين جو آواز، ڪين پڌر ڪونه ڪو.[1]

ڦقير بيت چئي بس ڪيا ته اوير ڪٿون به سوار آيا،
جن ڄام کي پڪڙي پون ڪنئون ڌليا ويا. ان بعد ڄام
جو ڪو پتو ڪونه پيو.[2]

مخدوم حاجي حبيب الله جو فرزند مخدوم محمد سليمان
شاهه عنايت رضوي جو همعصر هو.[3] ان مان معلوم
ٿئي ٿو ته فقير جڪس ڏهين صدي هجري جي پڇاڙي
ڌاري ۽ شاهه عنايت رضوي جو زمانو ٻارهين صدي هجري آهي.

هي آهي شاهه ڪريم جي همعصر شاعرن جو تذڪرو.
بيان العارفين ۾ شاهه ڪريم کان اڳ جي شاعرن جا
بيت به ملن ٿا. انهن جو تجزيو ۽ تعارف هن طرح آهي:

شيخ پرارٿ: بيان العارفين ۾ شاهه ڪريم ۽ قاضي قاضن جي
بيتن کان سواءِ ٩ بيت ٻين شاعرن جا آهن. انهن مان ٽي
هندي ۽ ڇهه سنڌي آهن. انهن ڇهن مان ٽي شاهه ڪريم
جي همعصر شاعرن جا معلوم ٿين ٿا، ۽ باقي شاهه ڪريم
کان اڳ جي شاعرن جا چيل آهن. انهن ٽن بيتن مان

(١) رسالو دولي دريا خان، مرتب: هدايت علي تارڪ (قلمي)
(٢) ايضاً (٣) ... ... خان بلوچ، مين شاهه عنايت
جو ڪلام، مقدمو، ص ٣١-

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

هڪ بيت جي آخري مصرع ۾ "براڙ" لفظ آيل آهي، اهو بيت هوندو شاهه ڪريم جو ڪري جاتايو ويو آهي. پر جيئن ته "براڙ" ناله به آهي، ته ذات به، انهي ڪري چئي سگهجي ٿو، ته اهو بيت "براڙ" ذات جي ڪنهن آڳاڻي شاعر جو آهي، جو شاهه ڪريم مثال طور پڙهيو آهي. اهو بيت هي آهي:

چنڊن چوري ڪيا پنڌي، پر تو مهه گهارا،
سمجهه ڏيئي نه ٿي، جي راسي سوء وار،
پيرو رتو براڙ، نه ڪر هينئڙي قرب تي.

ٻيو بيت: بيان العارفين ۾ آيل آهي، ته هڪ پيري شاهه ڪريم ڪان هيٺيون بيت جي معنيٰ پڇيائون ڄڻ معلوم ٿي ٿو، ته اهو بيت قديم زماني کان هلندو ٿو هو:

عارفن ڪنهن ڪڪرا، ڪرهه واري وڻ،
ڍولي ڪن ۾ ڍوهه بنا ڪار پيهن.

ٽيون بيت: بيان العارفين ۾ جا تائيل آهي، ته هڪ پيري شاهه ڪريم جي جواليءَ واريءَ زماني ۾ سماع جي محفل ۾ هي بيت هڪ قوال پڙهيو. ان مان معلوم ٿئي ٿو، ته اهو بيت به شاهه ڪريم کان اڳ جو آهي:

اڪرن ٻون مليهه جنين، پر تو ڏيهه،
عمر آسائن سين، هاڻي ڪنڌي ڪڇي.

قاضي قاضن: بيان العارفين مان اهڙا سواءِ بيت پاڻ بيت قاضي قاضن جا ملن ٿا. قاضي قاضن جو تفصيلي تعارف ايتار واري حصي ۾ ڏنو ويو آهي.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 89

ڪريم جو ڪلام: شاهه ڪريم جي دل ننڍي هوندي کان ئي شعر ۽ سماع ڏانهن مائل هوندي هئي. جڏهن مٿس جذبو طاري ٿيندو هو، ته بي اختيار بيت چوندا هئا. اهي بيت وري مٺي آواز سان سماع ۽ وعظ جي مجلس ۾ پڙهائيندا هئا. ڪن ٻين شاعرن جو شعر به ڪاني ياد هو، جو وقت بوقت مجلس ۾ پڙهائيندا هئا. قاضي قاضن جا بيت به شاهه ڪريم جي زباني ئي معلوم ٿيا آهن.

بيتن جو تعداد: بيان العارفين ۾ شاهه ڪريم جا قول ۽ آهن، ته بيت به. سنڌي قولن جي وچ ۾ جيڪي سنڌي بيت آيل آهن، انهن جو تعداد ۹۳ آهي. تن ۾ پڻ هڪ بيت ٻه ڀيرا آيل آهي، انهيءَ ڪري سنڌي ۹۳ بيت ڳڻڻ کپن. ان کان سواءِ انهن ۾ هڪ بيت "پيرڙ" جي نالي وارو آهي. جيڪڏهن اهو پيرڙ وارو بيت ۹۳ بيتن مان ڌار ڪجي، ته پوءِ شاهه ڪريم جا ڪل بيت وڃي ۹۲ ٿيندا. اهڙيءَ طرح هنن بيتن بابت به يقين آهي ته شاهه ڪريم جا آهن. ساخت، سٽاءُ ۽ مضمون جي نوعيت جي لحاظ کان، اهو بيت قاضي قاضن جو معلوم ٿئي ٿو. پر جيئن ته بيت ڪانه آهي قاضي قاضن جو نالو نه ڪيو ويو آهي، انهيءَ ڪري يقيني فيصلو ڪري نه ٿو سگهجي:

ڪنن قدوري ڪافيا، جي پڙهي پردو ٿئي سب،
ته ڪر مندي ماکوڙيا ڪو ڌهر، ڀيٽي ڪيچي اب.

ڪن بيتن مان هڪ بيت هڪ مصرع وارا آهن، ٽن مصرعن وارا، ۽ باقي پنجن مصرعن وارا آهن.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

ڪي/

شعر جو وزن: شاهه ڪريم جا بيت هندي شعر جي وزن
يعني ڇند ودّيا موجب معلوم ٿين ٿا. علم عروض وانگر
هندي ڇند ودّيا جا به قاعدا قانون ۽ قسم آهن. ڇند
ودّيا جو وزن ماترائن تي مشتمل هوندو آهي، ۽ ماترائن
جو دارومدار لفظن جي پدن جي سٽاڻي تي هوندو آهي. پد
آوازن مان جڙندا آهن. آواز ٻن قسمن جا هوندا آهن:
”وينجن“ ۽ ”سُر آواز“. جن آوازن ادا ڪرڻ وقت هوا
کي وات جي روڪ رنڊڪ ٿئي ٿي، انهن کي ”وينجن“ چئبو آهي،
جهڙوڪ: ب، ٻ، ڀ، ٿ وغيره. جيڪي آواز بنا ڪنهن
رنڊڪ جي نڪرن ٿا، انهن کي ”سُر آواز“ چئبو آهي،
جهڙوڪ: آ، اَ، اِ، اي، اُ، او، اُو وغيره. سُر آواز
ڪڏهن اڪيلا سُر، ڪڏهن ٻي سُر يا وينجن سان ملي
پد ناهيندا آهن. سُر آواز، ننڍا به ٿيندا آهن، ته
ڊگها به. جهڙوڪ: /آ/ ڊگهو سُر آهي، /اَ/ ننڍو سُر آهي،
/اُو/ ڊگهو سُر آهي ۽ /اُ/ ننڍو سُر آهي. ڇند ودّيا
۾ ننڍي سُر واري پد جي هڪ ماترا، ۽ ڊگهي واري
پد جون ٻه ماترائون ليکيون وينديون آهن. جهڙوڪ
/آ/ جون ٻه ماترائون، ۽ /اُ/ جي هڪ ماترا ليکي ويندي.
جهڙيءَ طرح عروضي شعر جا قسم آهن، اهڙيءَ طرح
ڇند ودّيا جا به قسم آهن، جهڙوڪ: ”دوها ڇند“،
”سورٺا ڇند“، ”ڪنڊليا ڇند“ وغيره. شاهه ڪريم جي بيتن جو
تجزيو ڪرڻ کانپوءِ معلوم ٿئي ٿو، ته بيتن جي فني سٽا
هيئت دوهن جي آهي.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 91

۱- دوها ڇند: هن ۾ ٻه مصراعون ٿينديون آهن، جن مان
هر هڪ جا ٻه ٽڪرا يا چرڻ ٿيندا آهن. هر هڪ مصرع جي
پهرين ٽڪر ۾ ۱۲ ۽ ٻئين ۾ ۱۱ ماترائون ٿينديون آهن.
ٻنهي مصرعن جا ٻيان ٽڪرا يا چرڻ هم قافيه ٿيندا آهن:

۱۲ ________ ، ________ ۱۱ ←

۱۲ ________ ، ________ ۱۱ ←

شاهه ڪريم جا ڪيترا بيت هن سٽا موجب آهن.
البت ماترائن جي گهٽ ۽ وڌائي جو فرق ٻنهي تي.
هيٺين بيت جي مصرعن جي پهرين ٽڪرن ۾ ته پوريون ۱۲
~~مصرع~~ ماترائون آهن، پر ٻين ٽڪرن ۾ هڪ ماترا کُٽي ٿي:

جهڙن جيئُن جيئن ڪري، سڪ سيني جِنُ؛
جي پاسي پريءَ کان پريان، ته مت مرو جي ڪِنُ.

۲- سورٺا ڇند: هن ۾ به ٻه مصرعون ٿين، ۽ هر هڪ مصرع
جا ٻه ٽڪرا ٿين. هر هڪ مصرع جي پهرين ٽڪر ۾ ۱۱ ۽ ٻئين
۾ ۱۳ ماترائون ٿين. ٻنهي مصرعن جا پهريان ٽڪرا هم قافيه ٿين:

۱۱ ________ ← ________ ۱۲

۱۱ ________ ← ________ ۱۲

شاهه ڪريم جا ڪي بيت هن سٽا موجب به آهن. ماترائن
جو ٿورو فرق هن نموني جي بيتن ۾ به آهي. هڪ بيت نموني طور
ڏجي ٿو، جنهن جي پهرين ٽڪرن ۾ هڪ ماترا گهٽ آهي، ته ٻئين ۾ وڌيڪ
آهي:

هيئڙو تنهين هوءِ، او ڏين ۾ اوڙاهه جو؛
اي عاشق نکوءِ، هو جا جيئڻ ۾ جيئڻ نه ڪري.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 92

خاص سنڌي جا صنف. اسان جي سنڌي شاعرن مان بيان ڪيل
سنائن جي ميل جول ۽ پيچ گڏ سان نئون سناٽو ۽ جوڙيون
آهن، جي هنار بيت آهن:
(الف) ٻن مصرعن واري بيت جي پهرين مصرع "سورٺا"
جي سٽا جي، ته ٻي مصرع دوها جي:

قاضي قاضن ۽ شاهه ڪريم جا ڪجهه بيت انهيءَ سٽا
موجب ملن ٿا. ان مان معلوم ٿئي ٿو، ته اها صنف گهڻو
اڳ سنڌ ۾ ايجاد ٿي چڪي هئي. مثال طور شاهه ڪريم
جو هيٺيون بيت ڏجي ٿو:

ڪن ڪلاچي پار، سنڌ نه سڀئي سانئين،
گهاتوئين سنڌ مڪڙا، ڪي تڙ ٻي ڪنار.

(ب) ٻن مصرعن واري بيت جي پهرين مصرع دوها جي
سٽا جي، ته ٻي مصرع سورٺا جي:

شاهه ڪريم جا بيت هن سٽا موجب به ملن ٿا. هڪ
بيت نموني طور هيٺ ڏجي ٿو:

ڦٽون ڪر ڦٽ ڪيون، ور ونگائي ياڄ؛
جاتن اندر ڪاڄ، سا معلوم مهين ڪ.

(ب) ٻن کان مٿي مصرعن وارن بيتن ۾ پهرين مصرع دوها
يا سورٺا جي سٽا جي هوندي، ۽ ٻيئين مصرع گهڻو ڪري

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 93

سورٺا جي سنا واريءَ هو نوئي آهي. شاهه ڪريم جي ٽن ٻوارين بيتن ۾ پهرين مصرع دوهي جي سنا واري، ٻه پوئين مصرع سورٺي جي سنا واري، ٻه وچين دوهي جي سنا واري آهي:

ڄاڻي ڄاڻي سڀ، جان هيڀان هٿ وڌاءِ؛
تان سڀي سيج پرين ري، ٻنهو پٽ ناهه؛
ڪُهنوي جيئاءِ، گهور تا گهڻ نه سيهرين.

شعر جو مضمون: شاهه ڪريم جي شعر جو مضمون، تصوف جي تعليم مطابق آهي. هنن هڪ رهنماءَ رهبر وانگر سلوڪ جي وادي جي پاند پڌري جي، بيتن ذريعي، سوکائي ڪئي آهي. هو سڀ ذهن نشين ڪرائي ٿو، ته ڪائنات جو مالڪ ۽ خالق الله آهي، جيڪو هيڪ آهي، ۽ سندس ڪو به شريڪ نه آهي. هر شئي ماڻان ذات مطلق جو جلوو عيان آهي:

واءِ ڪا نه ٻلُ، سڀ نامي ان يڪتان؛
بلا سند وسهئين، هو هلا چو هُل.

شاهه المنيف، اهو خيال ۽ فڪر جدا جدا نموني بيان ڪيو آهي. هڪ هنڌ شاهه ڪريم واري وٽ وني چيو اٿس:

پرن پيالين جا، جو ڏاري جيترا.

طالب کي وادي جي واٽن جي پرک ۽ پير درڙ پڌا ٿُنڌي ايس سمجهائي ٿو، ته هي اهو پنڌ آهي، جنهن کي طئي ڪرڻ ۾ عقل ۽ هوش، علم ۽ فهم ڪم نه ايندو، پر سڌ ۽ محبت مانا عشق جي راهه وٽ وڌائي آهي. ٻئي جڏهن لوڪ

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 94

جا اڳيان لاهي، معرفت جي منزل طرف وڌبو، ته اوکي واٽ به سولي نظر ايندي:

مٿيون ميڙيو ڪانءَ، واڄا ڪيئي وچ پڙ؛
جو تو سائر پاتيو، سو هر بوڇي ناهه.

شاهه ڪريم وارو ساڳيو خيال، شاهه لطيف هن طرح بيان ڪري ٿو:

پيلو پيري پيءُ، اکنڊ ڪمٽ عميق ۾.

ان هوندي به سنڌس تعليم رهبانيت ڏانهن مائل نه آهي، هو ان ڳالهه کي پسند نه ٿو ڪري، ته طالب گهر ٻار ڇڏي، سنڌ سڌڪوٽ وڃي جهنگ وسائي. بلڪ هو سمجهائي ٿو، ته دنيا جو ڪاروبار به ڪندو اچي، پر الله تعالیٰ سان لنءُ به لڳايو اچي:

هنيون ڏجي حبيب کي، ٻڪ ڳڏجن لوڪ؛
ڳڏ تونا ڳتر ڳوتنا، اٿي پڻ سڪر توڪ.

هر زندگيءَ جو مقصد، پرين * جي سڪ کي ڄاڻي وٺبي، پر نه لوڪ جي لاڳاپي کي. يعني دنيا جي محبوبي نه وڃي، پر انهي پهچي منزل جو مقصد ڪري نه سمجهي:

پنهوارن به ٿو ڪهه، ڪنهن نه ڏٺا پاڻ سين،
سڪڻ سيهڻ کي، پر لاڳاپو سين لوڪ.

انهيءَ سيرين جي سڪ جو به ڪو غرض سمايل نه هجي، عاالبته ظرڪي محبوب جون مٿيون پيرڻ، سپيءَ سڪ

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 95

بونبوت نه آهي. اها محبت محبوب جي محبت جي ڪري نه پر بورهي لاءِ آهي:

يا ٽيهاري سپ ڪا، جا سرگهڙ وڏري،
ڪالهه سندي سڄڻين، ڪا بورهي ڪاڻ پيري.

اهڙي طرح سوڍي، سولي ۽ سياڻي عمون طالب کي تلقين ڪئي اٿس، ته ڏات جي وڙڪن ۽ ونگابن کان پيس خبردار ڪيو اٿس، ته جيئن وٺوانديءَ نه وجي. بلڪ سڌي راهه وٺي وڃي منزل مقصود تي پهچي. ادبي درجو: شاهه ڪريم جو شعر نه فقط قدامت جي لحاظ کان ارفع ۽ اعليٰ آهي، پر زبان ۽ بيان جي خوبين جي خيال کان به مثالي آهي. مضمون کي هوءَ ٿي بنائڻ لاءِ تشبيهن ۽ تمثيلن کان ڪم ورتو اٿس، ۽ اهي تشبيهون پنهنجي وطن جي رسمن رواجن، ڏندن ڏاڙهيٽ، ۽ ڏکين ۽ ويکن مان ڪليون اٿس. لوهاري سنداڻ تي ڌڪ هڻندو ڏسي جو ڏٺو، ته لوهه کي جهڙهن سنداڻ تي ڌڪ لڳن ٿا، ته ور جي وڃي ٿو، پر پنهنجي دل جيئن نه پنهنجي محبوب کي پا ڌڪ ڏيئي اهي ٿي، اکيءَ ڪري ور جي نه ٿي وڃي، اتو ڪا جوان کي دنيا جي حرص رحوا جو ڌڪ لڳن ٿا:

ڌڪين ڏات پيٺو، هنيئڙو لوه سنداڻ جئن،
سنياري کي سڄڻين، ور جي تان نه ڏٺو.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 96

گوناڻي عورت کي به ڌاميٽي کي کنڍو ڏسي، ڇڪي ڇڪي
ڪي ٻاڻي جي تهڙو ڏسي، جيوي ٿو، ته جهڙي طرح دلو
دلي سان ملئيل آهي، ڇڪي ٻاڻي سان ملئيل آهي، اهڙي
طرح منهنجي دل به پنهنجي محبوب سان ملئيل آهي:

پاڻيهاري پس ڀڃي، جهڙي ڇڪي ڇڻ
اسان سڄڻ تن، رهيو آهي رڌ ڄم.

اهڙي طرح هڪ مصرع جي به مصرع ٽڪرا ڪري تشبيهه
بيان ڪري، شاعريءَ جو هڪ اعليٰ نمونو پيش ڪيو اٿس.
شاهه ڪريم ڪي رڳ ٿو آهي، ته دنيوي الڳ معرفت
جي منزل تان ڪٽيل بوٽ ڇڏي. ان حقيقت کي اشاراتي نموني
بيان ڪرڻ لاءِ پيچ جي استعاري طور آندو اٿس يعني
جهڙي طرح پيچ لائڻ جي ڪري ڪنڌي جو ۽ جي ٿا سبوءَ
يعني اهڙي طرح مادي شين جو طالب به دنيا جي ڄار
جو ويو ڦاسي، جنهن ڇنڊ ڇڏي ان کي اوکو پيو پوي:

جا تو گسي ڳهن، ماڪريا ڏي هيڄ،
ان ڪنڌي ڪڍي ڪٽ، نئي پيار پاڻ ٻاپٽ.

اهڙي طرح هن بيت ۾ چاچر معني ٿنوي يا ٻاڻي
مان سندس مراد آهي: دنيوي يا مادي شيون، ۽ اوڪ يا ڪي
مان سندس مطلب آهي: معرفت جي ماڳ، ڄڪير مان
سندس مطلب آهي: دنيا جو طالب، ڄڪر تو ماڻ سندس
مقصد آهي: معرفت جي منزل ماڻيندڙ:

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

ڇا ڇيا ڇڪيرنا، گھور نہ اچي گھاتو ٿئي،
آليون اٿين سنديون، ڪڏ اکرون پيئين.
سا ٻي نموني هيئين بيت ۾ هنج مان سندس مطلب
آهي: حق جو طالب، ۽ ڪانيرو مان سندس مراد
آهي: دنيا جو طالب.

هنج تنهين هوءِ، او نهي جو ادر ٿا لوڙ
اي ڪانيرو ڪوءِ، جو ڇاڇيءَ ۾ ڇيرون ڪري.

اهڙي طرح ملڪ جي تفاوت جي ترجماني ڪئي ڪئي ريهي
زندگي جي سنوارڻ سقلو بنائڻ جا اهڙا اصول
کفايت سعوفي جا انهي نموني بيان ڪيا اٿس، يعني
سندس شعر زندگي جي تعريف، مشاهدن، ۽ سچ
جي سچايا هي جو آئينہ دار آهي.

علم بديع جي لحاظ کان سندس بيت؛ پاڻيهاري سن
تشبيھ جو سهڻو مثال پيش ڪري ٿو. ان کان سواءِ بين
بيتن ۾ استعاره بالڪنايه استعمال ٿيل آهي، جنهن
موجب مشبہ بہ مخفي رکيو ويندو آهي. هيئين
مصرع ۾ بہ استعاره استعمال ٿيل آهي:
"نلها ڏانڊا سٽا، هنڌن جا ٽڙ جين."
هيئين مصرع ۾ مجاز مرسل ڪم آيل آهي:
"هنيون ڏي جي حبيب کي، تڪ ڪڙ جن لوڪ"
هتي هنيين مان مراد محبت ورتل آهي. يعني مڪان

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 98

مان مکين مراد ورتل آهي، ڇاڪاڻ ته جو محبت هنئين (دل)
۾ رهي ٿي. هن مصرع جي پهرين لفظ "تان" مان "ڪُمڪارين"
معنيٰ ورتل آهي. هن حالت ۾ "تان" آهن سبب، ۽
"ڪُمڪارين" آهي انجو تشبيهه.

هنئين بيت ۾ صنعت جمع بالتفريق "ڪمر آئل"
آهي، جنهن موجب: پهرين ٻن يا وڌيڪ جنسن کي
هڪ معنيٰ ۾ شريڪ ڪري، پوءِ انهن جو فرق يا تفاوت
ڏيکاريو ويندو آهي. هن بيت ۾ پهرين سٽ
پاڻيءَ واسطي هڪ ڏيکاري پوءِ ٻي ۽ ٽي مصرع ۾ انهن
جو فرق ڏيکاريو ويو آهي، ته ڪاسائيءَ ان کي
ٿي پيري، ته ڪاپوڙهيءَ ڪاٺ تي پيري:

پاڻيهاري سڀ ڪا، جا سر گهڙو پيري،
ڪارڻ سندي ساڄڻين، ڪاپوڙهيءَ ڪاٺ پيري.

هنئين بيت ۾ صنعت جمع بالتقسيم استعمال
ٿيل آهي، جنهن موجب: پهرين ٻن يا وڌيڪ
جنسن کي هڪ معنيٰ ۾ شريڪ ڪري، پوءِ اهي ڌار ڌار
ڪري ڏيکاريون وينديون آهن. هن بيت ۾ پهرين سٽ
پنهوار مان پاڙ ساڻ ڪٽي وڃڻ ۾ ٻن شين کي شريڪ
ڪيو ويو آهي، ۽ پوءِ ٻي ۽ ٽي مصرع ۾ اهي شيون: "سرڪڻي
سيرن کي" ۽ "اڳاڻو سڀني لوڪ" جدا ڪري ڏيکاريون
ويون آهن.

پنهوارن ته ٿوڪ، ڪي نه ڇنيا پاڙ سين،
سرڪڻي سيرن کي، اڳاڻو سڀني لوڪ.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 99

هيٺين بيت ۾ صنعت ارصاد ڪم آيل آهي. ارصاد
جي لغوي معنيٰ آهي: چوڪيدار، گهاٽي ويهارڻ. هن صنعت
موجب پهرين مصرع ۾ ڪو به قافيو آڻي، ٻيءَ مصرع جي
اهڙا لفظ ڪتب آڻيا آهن، جو انهن جي پڙهڻ سان
پڙهندڙ بنا اٽڪ چئي، ته ٻيءَ مصرع جو فلاڻو قافيو
ٿيندو. هن بيت ۾ ٻيءَ مصرع جي لفظن پڙهڻ سان،
پڙهندڙ پاڻيهي چوندو: بيت ۾:

سنڌي پيرءَ سان ويلا ڪندي وت؛
ڪا پاسندءَ مانيون، ڪا پاسندي ....

اهڙين خوبين ۽ خصوصيتن ڪا سنواءِ شاهه ڪريم
جي شعر جي وڏي خوبي اها آهي، ته هن زندگيءَ جي
تجربن ۽ انساني نفسيات جي نظر ۾ رکي، حقيقتون
سمجهايون آهن. اهو ئي سبب آهي، جو سندس اهڙا
بيت پهاڪا ڪري جو ٻوليءَ ۾ پيون ٿا آهن، مثلاً:

زندگيءَ جي اها هڪ وڏي حقيقت آهي، ته جيستائين
پاڻ وٽ پنهنجي سر ڪري نه ٿو ڪجي، تيستائين نياپي سيهي
ئي ڪم ڪونه ٿو ٿئي. مونکي هي تحقيق ڪم ڪندي، انهي جي
حقيقت جو عملي تفسير ملي ويو. شاهه ڪريم اها حقيقت
هن طرح ذهن نشين ڪرائي آهي:

ڏيهن نياپي نه ٿئي، سڏڻ سيڻ نه هونا؛
عاريون راتين رت ڦڙا، جانان جان نيڻ نه رونا.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 100

اهڙيءَ طرح اهو به زندگيءَ جي تجربي جو نچوڙ آهي ته جيڪڏهن ڪنهن ڪم لاءِ پاڻ ڪوشش نه ڪبي، ۽ خوط سنگتيءَ ساٿيءَ تي آسرو رکبو، ته ڪجهه نه ورندو. شاهه ڪريم اها حقيقت هن طرح بيان ڪئي آهي:

جي اُتر جي آهه، سمجهه سڀ پرگڻا،
ري پاڄي ڪنڌي، سير ڪري نه پاهه.

اُن سان گڏ سياڻن جو اهو به چوڻ آهي ته جيڪڏهن پنهنجي منهن مٿا مونا هڻبا، ته منزلِ مقصود تائين پهچڻ مشڪل آهي، پر جيڪڏهن پاند ٻڌو، ور ورڪري پيچرو رهندو، ته پوءِ پيچرو نه منجهندو. اهڙيءَ طرح هو منجهندو ڪونه، ۽ منزلِ مقصود کي رسندو. شاهه ڪريم اها ڳالهه هن طرح بيان ڪئي آهي:

"جي پڇڻا سين نه منجها، جي پيچرن سين ويا."

اها انساني نفسيات جي تقاضا آهي ته "راز" اوستائين "راز" آهي، جيستائين پنهنجي دل ۾ آهي. باهر پاڪ نڪتي ته پوءِ اهو لڪ لڪي نه سگهندو. شاهه ڪريم اها ڳالهه هن طرح بيان ڪئي آهي:

مٺ پير پاڻي پيل، جو اڀني ته وائي؛
جو پيٽ ورڻي ڳالهڙي، ته ڦٽي وڃي سا.

اها به انساني مزاج ۽ فطرت آهي ته ڪنهن ۾ گهڻي دلچسپي هوندي اٿس، تنهن به ان جي تات ۾ تنوار هوندي اٿس. شاهه ڪريم به ان ڳالهه ڏانهن اشارو ڪري چيو آهي:

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 101

جي جا ڳنڍي من جهه، سسئي پڻ سڄي؛
منڌ پريان نيئي؛ پکيڙ پاڻا گهري.

شاهه ڪريم جي شعر جي هڪ خوبي هيءَ به آهي ته
هن پنهنجا ڏکارا خيالات ۽ اسرار رومانوي ڪهاڻين
جهڙوڪ: سسئي پنهون، عمر مارئي وغيره ذريعي
بيان ڪيا آهن. سندس تمثيلي انداز اشاراتي
آهي. يعني هو ڪهاڻي بيان نه ٿو ڪري، پر انهن جي ڪنهن
واقعي ڏانهن اشارو ڪري، پنهنجو مقصد ادا ڪري ٿو.
شاهه ڪريم جو نمونو اهو ئي انداز بيان جي شاهه لطيف
اختيار ڪيو، ۽ اُن کي وڌيڪ موثر بڻايو. اِن نموني
اها سنڌي شاعريءَ جي روايت بڻجي ويئي، جنهن
جي سمورا شاعر پيروي ڪندا آيا آهن.
شاهه ڪريم جا هي ست بيت ڏجن ٿا، جيڪي سنڌ
جي مشهور رومانوي داستانن موجب چيل آهن:

سسئي پنهون:

اڄ هاڻي ڏي ڏي وڃ؛ تو نه سرندي تن ري،
تان سا وڃي پيچ؛ پسي جا ڪاڻ پرين سين.
پر هو ڦٽي هوءَ اتي پنڌ پوءِ، جا ڪاڻ هوا ڪڻ ڪانسواءِ
ڪنهن سر ي نه سگهندي. پرين پنهنجان جدا ٿي سڀ محسوس
ڪري رهي آهن، اها اتي وڃي پوري ڪر.

٢-

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 102

~~جهيم~~ جهڙي سي پرين سان، ته هند نه وڻا ڪري

٣- پنهورا به توکي، ڪئه نه نيا پاڻا سين،
سرڪڻ سيرين ڪي، ٻه اڳيا پوسين لوڪ.

٤- مڙئي مٿه ويڙهه، ايي ادست اسان،
توسيئي سٽ ڪٽا، ڏور جنين جو ڏيه

٥- امڙ ڪوڙ گهر وڃ، سوکيان ساڻ ٿي وڃي نڪس
هيٺان ور ڏيي وٽ جن، ~~[illegible]~~ منهنجي تانه پرلوءِ

٦- پر جهڙي پرين ڪي، سيجي پر ڏجو،
جتي ساڄن سيجي، ساٿي سو ساريجو.

Gul Hayat Institute

٧- جا ڪي جا ڪي سيئي، جان هينان هٿ وڌاءِ،
تان سيجي سيج پرين اچي، پنهنجو پتر ناهه،
زڪر ندي ڄاڻءِ، گهوڙا گهر نه سيرين.

٨- ڌوت نه ڏنا ڪونا، ڏوهه نه ڏيان جيڏين،
مٿان ڪري هٿڙا، هند منهن جن رنا نوڙا.

٩- تان ڪي گوري چل، جان لاڙ ٿو سيج نون،
ساري ٻاري [illegible] جي ڌوتن جو ٿئو

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 103

ٿمھاريءَ:

١- اکڙيون مليريون، جنين راتو ڏيه،
ٿمر آسائن سپين، ھاڙا ڪندي ھجي.

٢- ڪاڻياريون ڪيئي ڪن، ٿمر اچا ڪيرا،
جني جا ترنا هن، ورتا ويٺ سمهن -

٣- اسين تنان آئيون، جتي ڪوهنو ناهه،
جي وڃون وياهه، ته پيٽ متئون لوئيون.

٣- ڳال اُڏ ھيڪڙي، جا موڻ ڪال ڪئي،
پينر ڪير ڪتو، شينديءَ تانه پڳي.

٤- صورت ليکي نهت، معني ليک ماروئين،
ٿمر تئين ڇن اوڙا هون ترنا هن.

سھڻا مھيار:

١- صبحي ڪھرا ناھ ريڄ، صبحي موت ۾ سوھڻيا،
ھيڪڙ ياڳي ھٿ ڪري، بيون يا جوڻ ڇيڙ.

٢- گھورڙي ٻي نه تات، مھار ٿي من ۾،
جو ڏيٺ بيٺي راھت، ته ھو ساٿ ھو سوھڻي.

مومل راڻي:

ڪاڪ وٺي ساٽا، او نين نه ادرڳي،
جي ڪڙا جن ڳڙا، راڻا تو ڏي ساوشندا ڏيا.

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 104

لياجنس:

جوري انهن ۾ ڏاءُ، تو جو ڏاسڻ؛
تن جي متان تن، جنس جت ڪٿين.

پوين شاعرن تي اثر:

هونئن اظهر من الشمس آهي، ته مضمونن توڙي هيئت جي لحاظ کان پوين شاعرن، شاهه عبداللطيف ڀٽائيءَ جي تتبع ڪئي آهي، هاڻ ڪو به ڏيکڻ ڏيڻ - ڏني جيان جني آهي، ته شاهه صاحب جي شعر جا روايتن جو سرچشمو ڪريم جو ڪلام آهي. انهيءَ ڪري چئجي ٿو ته صنفائيءَ سان جيئي سهڻي ٿي، ته سنڌي جا شاعرن، شاهه ڪريم جي شعر کي بنيادي پٿر بڻائي، سنڌي شعر جي عمارت اڏي آهي. جيتوڻيڪ هر جدت ۽ انفراديت به پيدا ڪندا رهيا، بيان هوندي به ڪريم جي ڪلام جي روايت سان پنهنجو سلسلو مسلسل رکيائون.

شاهه ڪريم ۽ شاهه لطيف:

شاهه لطيف کي ڪريم جي ڪلام سان دلي رغبت هئي. روايت آهي، ته شاهه صاحب سان شاهه ڪريم جو رسالو (بيان العارفين) ساڻ هوندو هو - اهوئي سبب آهي، جو شاهه جي رسالي جي قلمي نسخن، ۽ ڪن ڇپيل رسالن ۾ ڪيترائي شاهه ڪريم جا بيت شاهه لطيف جي بيتن سان گڏ آيل آهن. مثلاً روا جي نسخن جي پهرين داستان ۾، شاهه ڪريم جا بيت(١) آيل آهن.(٢) انهن مان هڪ بيت نموني طور ڏجي ٿو:

---

(١) هوتچند مولچند گربخشاڻي، ڊاڪٽر: شاهه جو رسالو جلد ١، سال ١٢٣ ... ص ١٧٥ ...

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

(٢) ايضاً، ص ٣٢٣.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 105

سوئي ڪينڌا، سوئي ڪوڏ تا، سوئي من وسي؛
تهين سندي سوجهري، سوئي سو پسي.

اهڙيءَ طرح رواجي نسخن جي سرمين ڪلياڻ جي داستان ٣ ۾ هڪ بيت، داستان ٥ ۾ ٻه بيت، داستان ٧ ۾ هڪ بيتا، ۽ داستان ٨ ۾ ٻه بيت آيل آهن.(١) سر سريراڳ جي داستان چوٿين ۾ ٻه بيت آيل آهن.(٢) سر سهڻيءَ جي داستان ٣ ۾ هڪ بيت، ۽ داستان ٩ ۾ هڪ بيت آيل آهن.(٣) ساڳيءَ طرح سر ديسيءَ جي داستان ٦ ۾ هڪ آيل آهي.(٤)

ان کانسواءِ شاهه لطيف جي ڪن بيتن ۽ وائين ۾ شاهه ڪريم جي بيتن جون مصرعون داخل به ملن ٿيون. يعني شاهه لطيف، شاهه ڪريم جون مصرعون تضمين طور آنديون آهن. مثلاً سر ڪنڀات جي هيٺين وائيءَ جي ٽِلَ جون ٻئي مصرعون، شاهه ڪريم جي بيت جون آهن:

سڄڻ ڏيئاڙا هوند، نيهه نيائي نه ٿيي،
ڪاري رات رَتَ ڦَتا، جانا جانب ڪُٺا نه اونا،
نيهه نيائي نه ٿيي.
١- موٺا جنين مٺڙو، پيڙهي سيئي پونا،
نيهه نيائي نه ٿيي.
٢- جنين صبا فنا نسبت، سي سر ڏيو ورونا،
نيهه نيائي نه ٿيي.(٥)

---

(١) گربخشاڻي: شاهه جو رسالو جلد ١، ص ٢٦-٣٦٥.
(٢) ايضاً، ص ٧٤٤. (٣) ايضاً، جلد ٣، ص ٣٠١ (٤) ايضاً، ص ٤٤٤.
© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.
(٥) ايضاً، جلد ١، ص ٢٠-٢١.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 106

سرڪيات جي هڪ ٻئي جي هيٺين بند ۾ هي
فقرو: "هون ٻاڌر ڳهٽا کهارئا" شاهه ڪريم جي هڪ
بيت تان کنيل آهي.

"هون ٻاڌر ڳهٽا کهارئا، آهين توکين تون،
ٻيا الا! تو ڌر ڪوئي نه ڇڏيان." (1)

مضمون جي لحاظ کان شاهه لطيف جي شعر تي ڪريم جي
ڪلام جو اثر ٻن نمونن جو نظر اچي ٿو. هڪ اهو، ته
شاهه صاحب گهڻا بيت، شاهه ڪريم جي بيتن جي پيرائي
چيا آهن، جنهن ڪري شاهه ڪريم جي بيت واري مضمون
جي وڌيڪ وضاحت ٿي آهي. ٻيو هي، ته شاهه صاحب
شاهه ڪريم جي بيت وارو مضمون، پنهنجي بيت ۾
پيش ڪندي، پنهنجي بيت ۾ ڪا جدت يا انفرادي
پيدا ڪئي آهي. هيٺ ٻنهي قسمن جا ڪجهه مثال ڏجن ٿا:

(1) اي ڏسندي مڱڻ آڳي اي نه هيم،
جن ڏي ڏکا ڪري پير، سي جيونا رتون سمهن.
(شاهه ڪريم)

شاهه لطيف انهيءَ خيال کي ڏاڍي وڏي تفصيل سان بيان
ڪيو آهي، سر پرياتي سنجو، ۽ سر ڪوهياري ۾ جو
پهريون فصل انهيءَ سمجهاڻي تي مشتمل آهي. سر پرياتي
جو هڪ بيت نموني طور ڏجي ٿو:

(1) گنج شاهه جو رسالو جلد ۱ ص ۲۶۱.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 107

سِپُر نديءَ سار ڪئو، ٿيهين ساري رُت؛
جا مجازي ذات ۾، اِئين ٿو کا کيهين؟

2. تن جو الله هيڪڙو، وائي ٻي مَ سِڪ؛
سچو اکر من ۾، سوئي لکيو لِک.
(شاهه ڪريم)

اهڙيءَ نوعيت جا بيت به شاهه لطيف جي رسالي ۾ گهڻائي ملن ٿا. نموني طور ڪجهه بيت هيٺ ڏجن ٿا:

وحدهٗ لاشريڪ لهٗ، پڙ ڏي نه پورڙا،
جي تو ڪين نه سڃاڻا، کوٽ اندر کوڙا،
ڳارَ سِنده ڳوڙڙا، جت شاهد سِندي ساها.

وحدهٗ لاشريڪ لهٗ، ائين هيڪڙائي حق؛
پئائي ڏڪ ٻُڪ، جن ودوسي وِرَسا.

"لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ، ماريءَ ڪونه ڪري."

"لَيْسَ ڪَمِثْلِهِ شَيْءٌ، پرپٺ نا ٿو پيرين."

انهن مان معلوم ٿئي ٿو، ته شاهه صاحب توحيد جي وضاحت متعلق بهون نفاست سان ڪئي آهي؛ جهڙيءَ طرح شاهه ڪريم توحيد جي تلقين ڪئي آهي، اهڙيءَ طرح شاهه صاحب توحيد کي قبول ڪرڻ تي وڌيڪ زور ڏنو آهي.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 108

٣) سوئي هيڏانهن، سوئي هوڏانهن، سوئي مَنَ وسي
تنهن سندي سوجهري، سوئي سڀ پسي.
(شاهه ڪريم)

هن ۾ وحدت الوجود جو فڪر بيان ڪيل آهي. شاهه لطيف انهيءَ فڪر جي ڪيترن ئي بيتن ۾ وضاحت ڪئي آهي. ٻه ٽي بيت هيٺ ڏجن ٿا:

سو ڌڻي، سو هو، سو اجل، سو الله؛
سو پرين، سو پساه؛ سو ويري، سو واهرو.

ايڪ قصر در لک، ڪوڙين ڪنش ڪنگر ڪيون،
جيڏانهن ڪريان پرک، تيڏانهن صاحب سامهون.

پڙاڏو سو سڏ، ور وائيءَ جو جي لهين،
هئا اڳهين گڏ، ٻڌڙا ٻه ٿيا.

٤- وائي ٻي ٽريل، پران هوران ٻڪيا،
ٻلا سندو سڀني، هو ڀلا جو ڀل.
(شاهه ڪريم)

اهو خيال به وحدت الوجود جي فڪر مطابق آهي. شاهه لطيف اهو خيال هن طرح بيان ڪيو آهي، جو شاهه ڪريم جي بيت جي پوئين مصرع تضمين طور آندي اٿس، صرف مصرع جا ٻه پاڇا ابتا سبتا ڪيا اٿس:

وحدت ڪثرت ٿي، ڪثرت وحدت ڪل؛

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.
Gul Hayat Institute

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 109

حق حقيقي هيڪڙو، ٻولي ٻي ڏيل؛
هو هلا ڇو هل؛ ٻانهه سنڌو سڀئين.

(5) جي جا ڳنڍي من ۾، سَتي پرط سيئي؛
من پر پان نه ٿئي، پڳهه سو پاڙ ڳري.
(شاهه ڪريم)

شاهه لطيف اهو خيال هن طرح بيان ڪيو آهي.
تن تسبيح من مڻيو، دل دنبوره جن؛
تنديون جي طلب جيون، وحدت سر وڄن؛
وحده لاشريڪ له، اهو راڳ رڳن؛
سي ستائي ڄاڳن، تند عبادت ان جي.

خواجه محمد زمان لنواريءَ وارو فرمائي ٿو:
سڀئي ان شراب جا، جن سري سي سونا ٿيا،
سمجهڻ تن ثواب، ڪٿا تن ڪيميا.

(6) جهاٺ جبل جهڙا ڪري، سڳ سپيئي جن؛
جي پاڻ پيري مڙاٿا، ته مٽ هو جي ڳڻ.
(شاهه ڪريم)

شاهه لطيف اهو خيال ڪيترن ئي بيتن ۾ بيان ڪيو آهي.
هڪ بيت هيٺ ڏجي ٿو، جيڪو هن بيت جي پيرانحلوم ٿئي ٿو:
جي پاڻ جو ڳي تيان، ته سڳ سپيئي جن؛
وڃي در دوسن جي، نانگا ڪيم نن؛
پيٽ تنين جي پن؛ جن ڳچي نه ٻڌو.

هي مثال نموني طور ڏنا ويا آهن؛ ورنه بيان ڪيترا

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

ٻه اهڙا مثال ملندو. هي مثال اُن سمجهڻ کرڻ، جنهن بار ماٺ تو پو.

مٿي سنا جي لحاظ کان شاهه لطيف جي بيتن جو بنياد به شاهه ڪريم جا بيت آهن. شاهه لطيف به مصرعن وارا بيت به چيا آهن، پر گهڻي قدر ٻن کان مٿي مصرعن وارا بيت چيا اٿس. شاهه ڪريم جا فقط ٻه بيت ٽن مصرعن وارا ملن ٿا. انهن بيتن جي خاص خوبي هيءَ آهي ته انهن جي پوئين مصرع جي وچ تي قافيو اچي ٿو. شاهه لطيف جي اهڙن سڀني بيتن ۾، جن ۾ ٻن کان مٿي مصرعون آهن، قافيو پوئين مصرع جي وچ تي اچي ٿو. يعني بيت جي پوئين مصرع جي وچ تي قافيه جو اچڻ سنڌي بيت جي عام روايت ٿي وئي، جنهن جي سڀني بيت جا شاعر پابندي ڪندا اچن. اهو ئي سبب آهي، جو شاهه ڪريم کي شاهه لطيف جو پيشرو، سنڌي ادب جو وڏو تارو ۽ ”سنڌي شعر جو چاسر“ چيو ويو آهي.

•=•

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

ملفوظات

ملفوظات: شاهه ڪريم جو شعر، سندس ملفوظات بيان العارفين مان مليو آهي. ملفوظات اهڙي ڪتاب کي چيو ويندو آهي، جنهن ۾ ڪنهن بزرگ يا عالم کان علم ۽ حڪمت، توحيد ۽ تصوف، هدايت ۽ نصيحت متعلق ٻڌل ڳالهيون ۽ نصيحتون، سلوڪ جي راهه جون سمجهاڻيون، ۽ روحانيت جي رستي جون هدايتون بيان ڪيون وينديون آهن. اهي اقوال ۽ روايتون چيلا هٿان ٻڌي، قلمبند ڪيا ويندا آهن، يا پنهنجون ٻڌل ڳالهيون معنى ۽ قرطاس تي آنديون وينديون آهن. اهڙيءَ طرح بيان العارفين به هڪ ملفوظات آهي، جنهن ۾ شاهه ڪريم جا قول، ۽ سمجهاڻيون بيان ٿيل آهن، جيڪي شاهه ڪريم پنهنجي مريدن کي ٻڌايون، سمجهايون، ۽ بيان ڪيون.

ملفوظاتن جي تاريخ: اسلامي دنيا ۾ ملفوظاتن لکڻ جو رواج گهڻي وقت کان هلندڙ آهي. ڪيترن ئي بزرگن جون ملفوظاتون ملن ٿيون، اُن مان ڪن ملفوظاتن جو تعارف هيٺ ڏجي ٿو:

چشتي بزرگن جون ملفوظاتون:

١- **انيس الارواح:** خواجه عثمان هاروني جي ملفوظات آهي، جيڪا سندس مريد خواجه معين الدين چشتي اجميري (وفات سنه ٦٣٣هه = ١٢٣٦ع) مرتب ڪئي.

٢- **دليل العارفين:** خواجه معين الدين اجميري جي ملفوظات آهي، جيڪا سندس مريد خواجه قطب الدين بختيار ڪاڪي (وفات ٦٣٣هه) مرتب ڪئي. هيءَ ملفوظات ان وقت کان لکڻ شروع ڪيائين، جڏهن سندس ملاقات خواجه صاحب سان بغداد ۾ سمرقندي جي مسجد ۾ ٿي.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

٣- فوائد السالکين: خواجه قطب الدين بختيار ڪاڪي جي ملفوظات آهي، جيڪا سندس مريد خواجه فريد الدين گنج شڪر (وفات محرم سنه ٦٦٦هه = ١٢٦٧ع) جي قلمبند ڪيل آهي.

٤- راحت القلوب: خواجه فريد الدين گنج شڪر جي ملفوظات آهي، جيڪا سندس مريد خواجه نظام الدين دهلوي (وفات ١٣٢٥ع) مرتب ڪئي.

٥- اسرار الاولياء: هيءَ به خواجه فريد الدين گنج شڪر جي ملفوظات آهي، جيڪا سندس هڪ ٻي مريد بدر الدين اسحاق مرتب ڪئي.(١)

٦- افضل الفوائد: خواجه نظام الدين جي ملفوظات آهي جيڪا سندس مريد امير خسرو (وفات ١٣٢٤ع) جي لکيل آهي.(٢)

٧- راحت المحبين: هيءَ به خواجه نظام الدين ملفوظات آهي، جيڪا امير خسرو جي پياري دوست خواجه حسن دهلوي جي قلمبند ڪيل آهي.(٣)

٨- فوائد الفواد: هيءَ به خواجه نظام الدين جي ملفوظات آهي، جيڪا خواجه حسن جي مرتب ڪيل آهي. هيءَ ملفوظات مٿي ذڪر ڪيل سڀني ملفوظاتن ۾ وڌيڪ مستند آهي.(٤)

٩- مفتاح العاشقين: خواجه نصير الدين چراغ دهلوي (وفات سنه ٧٥٧هه = ١٣٥٦ع) جي ملفوظات آهي، جيڪا محب الله نالي سندس هڪ مريد مرتب ڪئي.(٥)

١٠- خير المجالس: هيءَ به خواجه نصير الدين جي ملفوظات آهي

---

(١) مٿين ملفوظاتن مان پهرين پنجن ملفوظاتن جي حيثيت مشتبہ آهي. محققن جو رايو آهي، ته اهي سڀ وضعي آهن. (آب ڪوثر: شيخ محمد اڪرام، لاهور ڇاپو ١٩٦٧ع، ص ٢٢٥ حاشي)

(٢) آب ڪوثر، ص ٢٢٥. (٣) ايضاً، ص ٢٢٥.

(٤) ايضاً، ص ٢٢٦ (٥) هشت بهشت، اردو، الله والي ڪي قومي دڪان

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 113

جي سندس مريد حميد شاعر جمع ڪئي. ان جو اردو ترجمو سراج المجالس جي نالي سان ڇپيو آهي.(١)

١١- مونس الارواح: هيءَ به خواجه نصيرالدين جي ملفوظات آهي، جيڪا شهزادي جهان آرا جي مرتب ڪيل آهي.(٢)

١٢- جوامع الڪلم: خواجه نصيرالدين جي مريد سيد محمد الحسيني الملقب به بنده گيسو دراز (وفات ٨٢٥هه = ١٤٢٢ع) جي ملفوظات آهي، جيڪا سندس فرزند سيد حسين المعروف به سيد محمد اڪبر حسيني جمع ڪئي.(٣)

نقشبندي بزرگن جون ملفوظاتون:

(١) هيٺين بزرگن جون منقبا ملفوظات هڪ ڪتاب ۾ ملن ٿيون:(٤)

(i) خواجه بهاءُ الدين نقشبند (وفات ٧٩١هه = ١٣٨٨ع)
(ii) مولانا شمس الدين رومي.
(iii) خواجه محمد پارسا (وفات ٨٢٢هه = ١٤١٩ع)
(iv) مولانا عبدالرحمان جامي (وفات ٨٩٨هه = ١٤٩٢ع)
(v) مولانا سعدالدين ڪاشغري (وفات ٨٦٠هه = ١٤٥٦ع)
(vi) مولانا علاءُالدين خليفه مولانا سعدالدين ڪاشغري.
(vii) مولانا عبيدالله (غالبًا خليفه مولانا علاءُالدين).

٢- ملفوظات مجدد الف ثاني: امام رباني مجدد الف ثاني (وفات ١٠٣٤هه = ١٦٢٤ع) جا مڪتوبات گهڻا مشهور آهن. پر سندس ملفوظات به آهي

---

(١) آب ڪوثر: شيخ محمد اڪرام، ص ٤١٤. (٢) ايضًا، ص ٤١٤
(٣) ايضًا، ص ٣٦٨.

---

(٤) ملفوظات اڪابر نقشبنديه مرتب: ڊاڪٽر غلام مصطفيٰ خان ١٩٥٩ع: سنڌ يونيورسٽي اڪيڊمي جي علمي سنڌي تان مرتب ڪيل.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 114

٣- **ملفوظات خواجه محمد باقي بالله**: حضرت امام رباني مجدد الف ثاني جي مرشد خواجه محمد باقي بالله (ولادت ڪابل ۾ ٩٧١هه = ١٥٦٣ع- وفات سنه ١٠١٢هه = ١٦٠٣ع) جي ملفوظات به ملن ٿا، جيڪا سندس هڪ مريد مرتب ڪئي. ملفوظات جي تاريخن مان معلوم ٿئي ٿو، ته هي ملفوظات سنه ١٠٠٩هه کان لکڻ شروع ڪيا، ۽ ١٠١٢هه يعني بزرگ جي وفات تائين لکندو رهيو.(١)

٤- **ملفوظات مرزا مظهر جانجانان**: مرزا مظهر جانجانان (شهادت ١١٩٥هه/١٧٨٠ع) جي ملفوظات به ملن ٿا، جيڪا سندس مريد جي مرتب ڪيل آهي.(٢)

٥- **ملفوظات شاه غلام علي**: شاه غلام علي، مرزا مظهر جانجانان جو مريد هو.(٣)

سهروردي بزرگن جون ملفوظاتون:

١- **ملفوظات شيخ بهاؤالدين زڪريا ملتاني**: شيخ بهاؤالدين زڪريا (وفات سنه ٦٦١هه = ١٢٦٢ع) جا ڪجهه قول ملا فضل الله المعروف به درويش جمالي جي ڪتاب "سيرالعارفين" (تاليف سنه ٩٣٧هه = ١٥٣٢ع)، خواجه نظام الدين اولياء دهلوي جي ملفوظات "فوائدالفواد" ۽ شيخ عبدالحق محدث دهلوي جي ڪتاب "اخبارالاخيار" (تصنيف سنه ٩٩٩هه = ١٥٩٠ع) ۾ ملن ٿا. انهن ڪاشواءِ سندس بڌايل اوراد "ڪتاب الاوراد" ۾ ملن ٿا، جن جي هڪ قديم نسخي جي تفصيل مولوي محمد شفيع جي تحقيقي مقالي "الشيخ الڪبير شيخ الاسلام بهاؤالدين ابو محمد زڪريا ملتاني" ۾ ڏنل آهي. هنن سندس ملفوظات

---

(١) رشيد احمد ارشد، مضمون: "خواجه محمد باقي بالله"، "الرحيم" اردو، حيدرآباد، بابت ماه نومبر ١٩٦٧ع ۽ جنوري ١٩٦٨ع، ص ٤٢ ۽ ٩٨.
(٢) رود ڪوثر: شيخ محمد اڪرام، فيروز ايڊيشن، ١٩٧٠ع، ص ٦٧٤.
(٣) ايضاً، ص ٦٧٥.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.
Gul Hayat Institute

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 115

جو هڪ قلمي نسخو ملندو آهي، جنهن ۾ سندس ملفوظات ۽
ارشادات وغيره تفصيل سان بيان ٿيل آهن. هي قلمي نسخو
سه ماهي صحيفه ۾ شايع ٿيو آهي (١)

٢- ملفوظات شيخ صدرالدين: شيخ بهاؤالدين زڪريا جي
فرزند شيخ صدرالدين عارف (سنه ٦٨٤هه = ١٢٨٥ع) جي ملفوظات
”ڪنز الفوائد“ سندس مريد خواجه ضياءالدين جمع ڪيا (٢)

٣- ملفوظات شيخ رڪن الدين: شيخ رڪن الدين (وفات ٧٣٥هه/ ١٣٣٤ع)
شيخ صدرالدين جو فرزند هو. ”مجمع الاخبار“ ۾ سندس ملفوظات
درج آهن، جيڪي سندن ڪتاب تان مرتب ڪيل آهن (٣)

٤- ملفوظات مخدوم جهانيان جهان گشت: شيخ رڪن الدين
جو مريد مخدوم سيد جلال الدين جهانيان جهان گشت بخاري
(وفات ۾ ٧٨٥هه/ ١٣٨٣ع) سنه ١٣٧٩ع ۾ دهلي ويو. انهن ڏينهن ۾
سلطان فيروز تغلق جهڙو سلطان جي سلسلي ۾ دهلي جو بادشاهه
ٿيل هو. انهي ڪري هو دهلي ۾ ٻه مهينا رهيو پيو. انهي
دوران ساڻس سندس مجلس ۾ ائمه مذهب فقه ۽ تصوف
بابت سوال ڪندا هئا. انهن سوالن جي جواب ۾ جيڪي فرمايائون
انهن کي سندس مريد ”جامع العلوم“ جي نالي
سان مرتب ڪيو، جنهن جو اردو ترجمو ”الدر المنظوم
في ملفوظ المخدوم“ جي نالي سان ٻن جلدن ۾ شايع ٿيو آهي (٤)

متفرق بزرگن جون ملفوظات.

(١) ملفوظات مولانا روم: مولانا جلال الدين رومي (وفات
سنه ٦٧٢هه = ١٢٧٣ع) جي ملفوظات ”فيه مافيه“ جي نالي سان
سندس فرزند سلطان بهاؤالدين سنه ٧١١هه (١٣١١ع) ۾ جمع ڪيا. (٥)

---

(١) ملفوظات شيخ بهاؤالدين زڪريا، مرتب: لطيف ملڪ، شايع ٿيل:
سه ماهي صحيفه، شماره نمبر ٥٢، جولائي ١٩٧١ع، ص ٢٢ کان ٣١.
(٢) انوار صوفيه، اردو ترجمه اخبار الاخيار، سال ١٩٥٨ع، ص ١٣١
(٣) ايضاً، ص ... ص ٢٨١
(٥) ملفوظات رومي، اردو ترجمه: عبدالرشيد تبسم، ١٩٥٦ع، پيش لفظ ص ٩

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 116

۲. ملفوظات شيخ شرف الدين يحيٰي منيري: فردوسيه سلسلي جي بزرگ خواجه نجيب الدين فردوسي دهلوي جو مريد هو، جيڪو خواجه نظام الدين دهلوي جو همعصر هو. سنه ۷۸۲ھ (۱۳۸۰ع) ۾ وفات ڪيائون. سندس مزار بهار ۾ آهي. سندس ملفوظات سندس هڪ مريد مرتب ڪيا آهن.(۱)

۳. رفيق العارفين: شيخ حسام الدين مانڪپوري جي ملفوظات آهي.(۲) هي بزرگ شيخ نور قطب عالم جو مريد هو.(۳)

۴. تبريز: هي ملفوظات ٻارهين صدي هجري جي بزرگ سيد عبدالعزيز دباغ جي آهي، جيڪا سندس مريد احمد بن مبارڪ سلجماسي جمع ڪئي.

۵. ملفوظات سيد اشرف سمناني: مير سيد اشرف سمناني سير وسياحت ڪندو همدان کان الحمور آيو ۽ شيخ علاؤالحق بن اسعد جو مريد ٿيو. سندس ملفوظات سندس مريد نظام هڪ جمع ڪئي.(۴)

۶. ملفوظات شاه عبدالعزيز: شاه ولي الله جي فرزند شاه عبدالعزيز (وفات سنه ۱۸۲۳ع) جي ملفوظات به ڇپيل آهي.(۵)

۷. ملفوظات احمد رضا خان بريلوي: مڪتبه فڪر جي وڏي عالم احمد رضا خان جي ملفوظات به ڇپيل آهي.

۸. ملفوظات مولانا عبيدالله سنڌي: برصغير هندوپاڪ جي وڏي انقلابي، باڪمال عالم ۽ مفڪر مولانا عبيدالله سنڌي جي ملفوظات اردو ۾ محمد سرور مرتب ڪئي آهي، جنهن جا ڪيترائي ڇاپا نڪتا آهن.

۹. مشڪوٰة مصطفائي: حيدرآباد جي رهندڙ پير ايراني جي ملفوظات آهي، جيڪا اردو ۾ پروفيسر علي نواز جتوئي مرتب ڪئي آهي.

---

(۱) انوار صوفيه، اردو ترجمه اخبار الاخيار، ص ۲۶۶ ۽ ۲۷۵. ۽ دربار ملي، مرتبه: ايس. ايم. اڪرام، اردو ترجمه خواجه عبدالحميد، ص ۴۹۳.
(۲) انوار صوفيه، ص ۱۸۹ ۽ ۳۳۰. (۳) ايضاً، ص ۳۶۴. (۴) ايضاً، ص ۳۶۷.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

(۵) رود ڪوثر، محمد اڪرام، ص ۵۸۹.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 117

سنڌ جي بزرگن جون ملفوظاتون.

١. **ملفوظات مخدوم نوح**: مخدوم نوح جا ڪجھ ملفوظات، سندس مريد بهاءُالدين گودڙيءَ جي لکيل ڪتاب "رساله بهاءُالدين گودڙي" ۾ آيل آهن، جن مان ڪي حاجي پنهور پنهنجي ڪتاب "دليل الذاڪرين" (تصنيف ١٣ رمضان ١١٠٦هه) ۾ نقل ڪيا آهن.[1] ان کان سواءِ مخدوم صاحب جا قول سندس پوٽي مخدوم فتح محمد جي ڪتاب "رساله فتحيه" (تاليف ١٠١٩هه) ۾ به ملن ٿا، جيڪو ٽن جلدن تي مشتمل آهي.[2] هن ڪتاب جو الف شاھ جي نظم ۾ منظوم سنڌي ترجمو "تحفة المريدين" جي نالي سان ٿيو، جيڪو شاعر ٢٤ جمادي الاول کان نظم ڪرڻ شروع ڪيو.[3]

٢. **بيان العارفين**: جو شاھ عبدالڪريم بلڙيءَ واري جي ملفوظات آهي، جيڪا سندس مريد محمد رضا سنه ١٠٣٨هه ۾ مرتب ڪئي. هن جو تفصيل تعارف پوءِ ۾ ايندو.

٣. **ملفوظات خواجه محمد زمان لنواري وارو**: بدين تعلقي جي ڳوٺ لنواري جي نقشبندي بزرگ خواجه محمد زمان جيڪو سلطان الاولياء (ولادت ٢١ رمضان سنه ١١٢٥هه = ١٧١٣ع، وفات ٩ ذوالقعد ١١٨٨هه = ١٧٧٤ع) جا ملفوظات، مير بلوچ خان ولد حڪم خان ٽالپور جي ڪتاب "فردوس العارفين" ۽ نظر علي ٽالپور جي ڪتاب "مرغوب الاحباب" ۾ ملن ٿا.[4] ان کان سواءِ سندس ٻه مڪمل ملفوظات به آهن: (وفات ١٧٧٤ع)

(١) **فتح الفضل**: هن ۾ شيخ عبدالرحيم گرهوڙيءَ پنهنجي مرشد جا قول عربيءَ ۾ منتقل ڪيا آهن. هن جو ترجمو ۽ شرح خواجه محمد زمان جي فرزند خواجه گل محمد "ورد المحمديه" جي نالي سان

---

(١) حديقة الاولياء، سيد عبدالقادر، تصحيح: سيد حسام الدين راشدي، سنڌي ادبي بورڊ، ڄامشورو، ص ١٤-١٥.
(٢) هن ڪتاب جو نسخو مخدوم محمد زمان طالب المولىٰ وٽ آهي.
(٣) هن ترجمي جو نسخو مخدوم طالب المولىٰ وٽ آهي.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

(٤) حديقة الاولياء، ڄامشورو، ص ١٠-١١.

Gul Hayat Institute

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 118

فارسي ۾ ڪيو، جنهن ۾ ۳۴۲ قولن جو ترجمو ۽ شرح آهي
هن جو هڪ قلمي نسخو سنه ۱۲۴۸ھ (۱۸۳۲ع) جو نقل ٿيل نظر
مان گذريو، جيڪو سليمان نالي ڪاتب جو نقل ڪيل آهي.
خواجه صاحب جي باقي ۳۰۳ قولن جو ترجمو ۽ سمجهاڻي سندس
مريد ۽ تعلقي تعلقي شڪر جي سيد نور علي شاهه "تحملة الورد
المحمديه" جي نالي سان ڪيو.

(۱) مقولات تصوف: خواجه صاحب جي هن ملفوظات جو مرتب،
خواجه محمد ابراهيم ولد بيگ سانو آهي، جنهن هي ڪتاب سنه
۱۱۸۸ھ (۱۷۷۴ع) ۾ مرتب ڪيو. هن جو سنڌي ترجمو غلام حسين
دائيه، سنه ۱۹۵۳ع ۾ ڪيو، جنهن جو اختصار انتظاميه درگاهه
لنواري طرفان ۱۹۷۲ع ۾ شايع ڪيو ويو آهي.

۴- ملفوظات مخدوم محمد اسماعيل پريان لوئي: هي ڪتاب
۽ حالات مخدوم محمد اسماعيل پريان لوئي" نالي مليو ته جيڪو
۱۰۶ صفحن تي مشتمل آهي. مؤلف جو نالو نه ٿو ملي. هن ۾ پير
محمد راشد روضي ڌڻي جي مرشد مخدوم محمد اسماعيل پريالوءَ
جا ۽ حالات ۽ ملفوظات جمع ڪيا ويا آهن.(۱)

۵- ملفوظات خواجه عبدالحق طرزي: درزي درگاهه جي
بزرگ خواجه عبدالحق (وفات سنه ۱۲۱۳ھ = ۱۷۹۸ع) جي
ملفوظات سندس مريد فقير محمد صالح (الارڙ ڪاڻي) مرتب
ڪيا، جيڪا اڄ ڪالهه ناياب آهي.(۲) سهيل سرمست سندس پاڙيو هو.

۶- مجمع الفيوضات: هي پير محمد راشد روضي ڌڻي (وفات
سنه ۱۲۳۳ھ = ۱۸۱۷ع) جي ملفوظات آهي، جيڪا سندس خليفي
محمود فقير ڪٽڙ يه واري مرتب ڪئي. هي ملفوظات ۲۳

---

(۱) حديقة الاولياء، ٺٽڪ، ص ۹۴.
(۲) هن ملفوظات جي معلومات پروفيسر اياز قادري ڏني، جيڪو
فقير محمد صالح جي خاندان مان آهي. باقي هن ملفوظات جي
نسخي جو ڏس ڏيو نه ٿو ڏيو

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 119

بابت، جهڙي مقدمي ۽ ... ذڪرن تي مشتمل آهي، ۽ منجهس ٻه
هزار نقل آهن.(1) هي ملفوظات به فارسي ۾ آهي.
حاجي محمد عثمان ولد حاجي احمد ملاح ونيل مغل پين، انجو
سنڌي نثر ۾ ترجمو ڪيو، ۽ نالو رکيائين: "توفيق الطالبين"
هن سنڌي ترجمي جو هڪ قلمي نسخو ميان علي بخش چانڊيه
(ڳوٺ ڪاٺ) وٽ آهي، جيڪو ٣٤٢ صفحن تي پورو ٿئي ٿو.
انجو ٻيو سنڌي ترجمو "جامع البرڪات" جي نالي سان قاضي
فتح محمد نظاماڻي ۽ جو ڪيل آهي.(2) ٽيون سنڌي ترجمو
مولوي محمد قاسم مشوري (ڳوٺ لاڙ ڪاڻو) "نفحات الڪرامات"
جي نالي سان ڪيو آهي، جو ٽن حصن ۾ پنجهين ڳوٺ ۾ قائم
ڪيل پريس مان ڇپائي، ۽ [illegible] شايع ڪيو آهي.
چوٿون ترجمو پير علي محمد راشدي ۽ جو ڪيل آهي، جيڪو پير
حسام الدين راشدي ۽ وٽ آهي.(3)

7- المجموعة المحمودية: هي به پير روضي ڌڻي جي ملفوظات
آهي، جيڪا محمود فقير ڪڙي واري جي تڪميل آهي.(4)

8- ملفوظات: هي به پير روضي ڌڻي جي ملفوظات آهي،
جيڪا سندس مريد خليفي محمد حسين شيخ نار واري جي
مرتب ڪيل آهي.(5)

Gul Hayat Institute

9- سلج العاشقين: هي محمود فقير ڪڙي واري جي
ملفوظات آهي، جيڪا سندس مريد خليفه محمد ملوخ
چانڊيه سنه ١٢٤٤ھ (١٨٣١ع) ۾ مرتب ڪئي. هي ملفوظات
به فارسي ۾ آهي، ۽ ١٣١ ورقن تي مشتمل آهي.(6)

10- ڪنز المعرفت: هي به خليفي محمود فقير ڪڙي واري
جي ملفوظات آهي، جيڪا خليفي گل محمد گل هالائي جي
مرتب ڪيل آهي. هي ملفوظات به فارسي ۾ آهي، پر انجو سنڌي ترجمو

---

(1) نور احمد نظاماڻي، مضمون: "خليفو محمود نظاماڻي"، سه ماهي الرحيم سنڌي
سال 1966ع، شمارو، ص ٣٠، ڪانڌ ٢٧. (2) ايضاً، ص ٢٧
(3) حديقة الاولياء، ڀاڱو، ص ٢٧. (4) ايضاً، ص ٢٧. (5) ايضاً، ص ٢٧
(6) سه ماهي الرحيم، سنڌي، سال 1966ع، ص 79، نمبر 1.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 120

تڪميل آهي. (۱)

۱۱- خزانة المعرفة: هيءَ پير محمد صبغت الله شاهه (وفات ۱۲۴۶هه = ۱۸۳۰ع) بن پير محمد راشد جي ملفوظات آهي، جي سنڌس فرزند پير علي گوهر شاهه اول (وفات سنه ۱۲۴۲هه = ۱۸۲۷ع)، سنه ۱۲۵۵هه (۱۸۳۹ع) ۾ مرتب ڪئي. (۲)

۱۲- زبدة تصوف: هن ۾ حضرت سهيل سرمست (وفات سنه ۱۲۴۲هه = ۱۸۲۶ع) جي ملفوظات سميٽيل آهن. جي چاڪا تا جو هن ۾ حضرت سهيل سرمست جي طالبن کي عمل تلقين ملي ٿي. هن جو اردو ترجمو قاضي علي اڪبر درازي تازو ڇپايو آهي.

۱۳- ملفوظات حافظ محمد صديق ڀرچونڊي: ڀرچونڊي ضلع سکر جي بزرگ حافظ محمد صديق جي ملفوظات ملن ٿا، جيڪي پير روضي ڌڻي جو مريد هو. (۳)

۱۴- ملفوظات پير محمد ياسين: هيءَ ملفوظات پير محمد ياسين جھنڊي واري (پير سائين جاڻ واري) جي آهي، جيڪا سنڌس فرزند پير هدايت الله مرتب ڪئي. (۴)

۱۵- تذڪره پير رشيد الدين جھنڊي واري (ٻيجت ڌڻي) جي ملفوظات آهي، جيڪا سنه ۱۳۲۴هه (۱۹۰۶ع) ۾ قاضي فتح محمد نظاماڻي (ٽنڊو ونجھ) مرتب ڪئي. (۵)

۱۶- تنوير القلوب في خيرات المطلوب: پير رشيد الله شاهه جھنڊي واري (خلافت ڌڻي) جي ملفوظات آهي جيڪا سنڌس فرزند پير ضياء الدين شاهه مرتب ڪئي. هيءَ ملفوظات سنڌيءَ ۾ ڪئي وئي آهي. (۶)

---

(۱) سه ماهي الرحيم، سنڌي، سال ۱۹۶۶ع، نمبر ۱، ص ۷۹.
(۲) حديقة الاولياء، مقالو، ص ۹۴. (۳) ايضاً، ص ۷۱
(۴) ايضاً، ص ۵. (۵) ايضاً، ص ۵. (۶) ايضاً، ص ۵.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 121

بيان العارفين

بيان العارفين جي ترتيب: شاه عبدالڪريم بلڙيءَ واري
مريد محمد رضا سنڌس
جي هيءَ ملفوظات، سنڌس وفات کان ٦ سال پوءِ سنه
١٠٣٨ھ (١٦٢٨ع) ۾ مڪمل ٿي. هن متعلق هنڌن تي وچي،
شاه ڪريم جي حياتيءَ جو احوال، سنڌس سمجهاڻيون ۽
هدايتون، علم ۽ حڪمت جا قول ۽ بيت، سنڌس مريدن
کان معلوم ڪري، قلمبند ڪيا. اهي قول ۽ احوال فارسي
نثر ۾ لکيا اٿس. انهيءَ احوال جي وچ وچ ۾ سنڌي بيت
به آهن، جن جي شاه ڪريم رحمة الله عليه اصل هندي پڙهيا. اهي
سنڌي بيت ڀرپاسي قديم زماني ۾ هلندڙ سنڌي رسم الخط
۾ لکيا اٿس، ۽ پوءِ انهن جي هيٺان فارسي نثر ۾ انهن جو
ترجمو لکيا اٿس. هڪ بيت جو ترجمو نموني طور هيٺ ڏجي ٿو:

بيت:
جي جاڳندي منجهه، سُتي پڻ سپين،
من ڀريان پيهي، پڇو پاڻ گري.

فارسي ترجمو: ڪسانيڪه در بيداري در دلند، در خواب
نيز همانند؛ دل را دوست برده آه و يخت بخود.

اِن ڳالهين ۽ بيانن کي مناسب ترتيب ۾ رکي، ان
تي نالو رکيائين: "بيان العارفين و تنبيه الغافلين."
ڪتاب جي مُنڍ ۾ الله تعالىٰ جو حمد ۽ نبي ڪريم جي سردار
جي ثناءِ صفت بيان ڪرڻ کانپوءِ ڪتاب تاليف ڪرڻ جو
سبب هن طرح بيان ڪيو اٿس:

"اسرار ...... برگزيده پوشيده نماند که

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 122

چون مریدان را از قول و فعل پیر خود ناچار است
و آن نا همه کس را یاد نیست و بباعث کلام حضرت
ایشان که فرموده اند فقیر را باید که دایم در خدمت
پیر باشد باحظ الصد رساله بزرگان مشغول شود
دیگر بموجب تکلیف یاران پسندیده و دوستان حقا
گزیده که بر تصنیف این رساله باعث فقیر گشته در
قصیرۀ نوشتن بیار تاثیر غافلان گردن شکن مدعیان
باشد بنابرآن من که مرید بیان وخادم السر والعیان
وخاک پای حضرت ایشان رحمه الله تعالی محمد رضا
بن عبدالواسع عرف میر دریائی بن داروغه کهر ساکن
تته ام از [illegible] شیرین و کرامتهای بلند و [illegible]
سندی و دقایق توحید و پند و نصیحت حضرت صاحب
عزت و العرفان سرور اهل [illegible] مقتدای متقیان
عارف ولی وارث نبی ناطق بحق فانی از خود باقی بالله
چراغ امت مصطفی صلی الله علیه وسلم سراج امت [illegible]
امام اهل تحقیق در سلوک [illegible] طریق زین عباد
[illegible] اوتاد صحبت اسلام جمال طریقت [illegible] حرمت
سفینه تحقیق و کرامت بادشاه درگاه وصلت شرف
عارفان جاسوس دلهای مریدان قطب زمان معدن
الطاف الهی بحر گوهر اسرار حمدی حضرت ایشان سید
عبدالکریم سندی قدس الله سره که از فرزندان اکمل
و یاران اجمل و مریدان و مخلصان و خادمان و معتقدان که
بهم ایشان منظور نظر حضرت ایشان بودند و نشست
در صحبت ایشان داشتند مسموع نموده در یک مقدمه و
دهفت باب و یک خاتمه بیان نمودیم و از فارسی مشکل والفاظ
مغلط [illegible] نمودن آن در نمانند و
نام آن را بیان العارفین نهادم [illegible]

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

ترجمو: حمد ۽ نعت کانپوءِ خواهشمند، روشن دل،
برگزيده، دانا، باريڪ بين ۽ حق پسند ماڻهن تي مخفي
نه رهي، ته مريدن لاءِ ضروري آهي، ته هو پنهنجي مرشد
جي قول ۽ فعل تي عمل ڪن. اها به حقيقت آهي، ته
سڀني ماڻهن کي اهي ڳالهيون ياد نه هونديون آهن.
فقير کي گهرجي، ته هو هميشه مرشد جي خدمت ۾ رهي،
۽ انهن جي حالات جو مشاهدو ڪري. ان سان گڏ بزرگن
جي ڪتابن جي مطالعي ۾ به مشغول رهي.

پيو، ته هيءَ ڳالهه حق پسندن ۽ دوستن جي لاءِ تڪليف
جو سبب ٿيندي، ته هن رسالي جي ڪري فقيرن فسق جي
فتوا ڏيندا وتن، جيڪو غافل ماڻهن کي اونڌا ڪري معنا
کوڙا ۽ غلط ماڻهن جي همت ٽوڙڻ جو باعث آهي. آءٌ
محمد رضا ولد محمد الواسع عرف مير درياءِ بن داروغه
ڪيهر ٺٽي جو رهاڪو آهيان. آءٌ ظاهر ۽ باطن جي
رازدار حضرت شاه عبدالڪريم جو مريد، خادم ۽
پيرن جي [struck] آهيان. آءٌ ڪهي حضرت جون حڪايتون
۽ اعلىٰ مرتبي جون ڳالهيون، سنڌي بيت ۾ توحيد جا باريڪ
نڪتا، ۽ هدايت ۽ نصيحت جون ڳالهيون دوستن تائين
پهچائي رهيو آهيان. هو عزت ۽ ڪمال جو صاحب، زهد
جو سردار، متقين جو پيشوا، عارف، ولي، وارث نبي،
پيشاني تي جي علامتن سان سڳي ٺڪ وارو، باقي بالله، امت
جو چراغ، اسلام جو سراج، اهل تحقيق جو امام، الله
وارن ماڻهن جي دوستي جي سمنڊ ۾ گهر، عبادت گذارن
جي زينت، اوتاد جي شمع، اسلام جو دستو، طريقت
۽ شريعت جو جمال، تحقيق ۽ ڪرامت جي بيتي،

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 124

مِلتِ اسلام جو بادشاهه، عارفن جو شرف، مريدن جي
دلين جو پير ڪيندڙ، زماني جو قطب، اطاق الاهي جي ڪاڻ،
جواهرن جو سمنڊ، ۽ خدا جي بارگاهه جو رازدان آهي.
اهو آهي: سيد عبدالڪريم ولد سيد طه سنڌي قدس سره
اهي ڳالهيون مون حضرت جي فرزندن ۽ ڪن مريدن ۽
خادمن کان حاصل ڪيون، جيڪي حضرت جا ڳالهيار هئا، ۽
سندس صحبت ۾ اٿندا ويهندا هئا. اهو احوال مقدمه، ٧ بابن
۽ خاتمه تي مشتمل آهي. ڊگهن ۽ ڳوڙهن لفظن کان پاسو ڪيو
اٿم، ته جيئن ٿورو پڙهيل به سولائيءَ سان سمجهي سگهي.
ان جو نالو "بيان العارفين" ڏنو اٿم.

مرتب: هن مان معلوم ٿئي ٿو ته ملفوظات جي مرتب
جو نالو محمد رضا ولد مير دريائي ولد داروغه عيسيٰ آهي
جيڪو ٺٽي جو ويٺل هو. سندس وڌيڪ احوال ڪونه ٿو
ملي.

بيان العارفين جو منظوم سنڌي ترجمو: عبدالرحمان ولد
محمد ملوڪ کاٽ ٻاٽي، ويٺل شيخ ملڪ جو ٺٽي پرڳڻي،
انهو الف اشباع جي نظم ۾ سنڌي ۾ ترجمو ڪيو. ترجمي جو ڪم
ربيع الاول سنه ١٢١٣ هه (١٧٩٨ع) ۾ شروع ڪيائين، ۽
ٻارهن باب ساڳئي مهيني جي ٢٠ تاريخ پورا ڪيائين. ٻارهن بابن
کي "جلد پهريون" نالو ڏنو اٿس ۽ پوين پنجن بابن کي "جلد ٻيو"
ڪوٺيو اٿس. باقي پنج باب ڪڏهن ترجمو ڪيائين، ان جي تاريخ
نه ڏني اٿس. ترجمي ڪرڻ جو سبب هن طرح ڄاڻايو اٿس:

جانشين هزار ۽ ٻه سو ڏهه اگرا ورهيه گذريا
هجرت ۾ حبيب جي نبي نور هدي صلي الله عليه وسلم
ڪتاب هي [illegible] آيو هن فقير

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 125

ڪاتب غريب، نحيفي، خادم الفقراءِ
عبدالرحمان بن محمد ملوڪ يعني سنڌي جو سڄيا
نه ظاهر ٿئي تن تي جي فارسي نه ڄاڻن تا
ڳالهيون نا حضرت پير جون، جو قطب زمانا
تا جڏه هي رسالو ٿيو سنڌي، فارسي تا
تن ٻاره سئو ڏهه ورهه ڇهتا گذرانا
هجرت کي حبيب جي محمد مصطفىٰ صلي الله عليه وسلم
سو مهينو هو ربيع الاول جو، ٻهري ٻه تارينا
ڏينهن آچاري جو سو هو لڪي ٿمارا
تا لوٻيا نا العارفين رکئين آصلي متا لا

جلد ڪيرين جي آخر جاتا بوانش:
ڪاره باب ڪتاب جا، اهت اچي تمام ٿيا
منجا جلد ڪيري جي ٿيا بيانا
ٻچيھ باب جلد ٻي جي ٿيندا منڪورا
تيا تعداد ٽيه ٽئي جي اها ابوابا
تا جڏه جلد ڪيرو هي ٿيو تماما
تڏ ٻه هزار مٿي ٻه سئو ٻهرو ڇهانوي تيره ورهه گذرانا
ڇهيو ربيع الاول جو ڏهين تارينا
ڪيم ترجمو رسالي تان جو هو فارسي اصلا
ڪهڙين سٽن ۾ جاتا بوانش، ته هن عيجز جي سمهڙ پيچ
۾ ٻيو ترجمو ڪيو:
جو رهي پيچ جي سمهڙ ۾ سا ڪن سڄو ٿيا.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 126

جي بابت

فارسي ۽ سنڌي ترجمي جي ڀيٽا : فارسي نسخي ۽ سنڌي ترجمي جي بابن ۾ ڪجھه فرق آهي. فارسي نسخو؛ مقدمه، ستن بابن ۽ هڪ خاتمه تي مشتمل آهي. مقدمه ۾ ٻه فصل آهن. پهرين فصل ۾ سيد عبدالڪريم جي ولادت ۽ مرشد وغيره جو بيان آهي. ٻي فصل ۾ سندس تصنيف ڪيل ڪتاب "بيان العارفين" جي وضاحت ڏنل آهي. سنڌي ترجمي ۾ مقدمي جي ٻنهي فصلن کي جدا جدا ٻه باب ڪري ڏيکاريو ويو آهي.

اصل ڪتاب جي پهرين باب ۾ ٽي فصل آهن. پهرين فصل ۾ سيد صاحب جون بيان ڪيل نصيحتون ۽ هدايتون آنديون ويون آهن. ٻي فصل ۾ اوراد ۽ آداب جو ذڪر آهي. ٽين فصل ۾ سيد صاحب جي عملن، تواضع، مجاهدن ۽ سخاوت جو ذڪر آهي. سنڌي ترجمي ۾ هن باب جي فصل پهرين کي باب ٽيون، ۽ فصل ٻي ۽ ٽين کي باب چوٿون ڪري ڏيکاريو ويو آهي.

اصل ڪتاب جي باب ۲ ۾ سيد صاحب کان ڪيل سوال ۽ انهن جا جواب آهن. سنڌي ترجمي ۾ هن باب کي باب نمبر پنجون ڪري ڏيکاريو ويو آهي.

اصل ڪتاب جي باب ٽين ۾ ٻه فصل آهن. پهرين فصل ۾ سيد صاحب جو حلم، تواضع ۽ مجاهدي جو ذڪر آهي. سنڌي ترجمي ۾ هي باب نمبر ڇھون آهي.

اصل ڪتاب جي باب چوٿين جا ٻه فصل آهن. پهرين فصل ۾ سيد صاحب جي سماع ۽ وجد جو ذڪر آهي. سنڌي ترجمي جو هي باب نمبر ستون آهي. فصل ٻي ۾ سيد صاحب جي صحبت ۽ شوق جو احوال آهي. سنڌي ترجمي جو هي باب نمبر اٺون آهي.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 127

اصل ڪتاب جي باب پنجين ۾ ٻه فصل آهن. پهرين
فصل ۾ نبين جون حڪايتون، ۽ آخرت جي احوال جو ڪجھ
ذڪر آهي. ٻي فصل ۾ آڳين بزرگن جي حقيقتن جو ذڪر
آهي. فصل ٽين ۾ سنڌ جي اوليائن جي باريڪ نڪتن جو
بيان آهي. سنڌي ترجمي ۾ ٽيئي فصل الڳ الڳ ڪيا ۽ انهن
کي باب نمبر ڏهون يارهون ڏنو ويو آهي.

اصل ڪتاب جي باب ڇهين ۾ ٻه فصل آهن. پهرين
فصل ۾ نبين جون حڪايتون آهن، سنڌي ترجمي جو هي
باب نمبر يارهون آهي. سنڌي ترجمي جو پهريون جلد
هتي پورو ٿئي ٿو.

باب ڇهين جي فصل ٻي ۾ بزرگان دين جون ڳالهيون
آهن. سنڌي ترجمي جو هي باب ٻارهون آهي. فصل
ٽين ۾ اولياء الله جون حڪايتون آهن. سنڌي ترجمي جو
هي تيرهون باب آهي.

ستين باب ۾ ٻه فصل آهن. پهرين فصل ۾ سيد
صاحب جي نفسهات ۽ ڪرامات جو ذڪر آهي. ٻي فصل ۾ ٻه
علامتن جو ذڪر آهي. سنڌي ترجمي ۾ هي ٻئي فصل گڏ ڪري
باب چوڏهين ۾ ڏنا ويا آهن.

ڪتاب جي خاتمه ۾ ٻه فصل آهن. فصل پهرين ۾ سيد
صاحب جي وفات جو بيان آهي. سنڌي ترجمي جو هي پندرهون
باب آهي. ٻي فصل ۾ انهن فرزندن جو ذڪر آهي، جيڪي پنهنجي
فرزندن جي حق ۾ فرمايائون، سنڌي ترجمي جو هي ١٦ باب آهي.
اهڙي طرح سنڌي ترجمي کي ١٦ بابن ۾ ورهايو ويو آهي؛
سورهون باب ته ۾ ڪجها جو ترتيب ڏيئي ويا
ڪو ٻه باب فصلن ۾ ورهايل ڪونهي.

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 128

فارسي نثر ۾ سنڌي ترجمي جي ڀيٽ : سنڌي ترجمو فارسي

نثر سان ڀيٽي ڏٺو ويو آهي. معلوم ٿيو ته ترجمو اصل مطابق آهي، پر ان ۾ جاءِ بجاءِ ڇڏيا به ويا آهن. نه فقط ايترو، پر ترجمي ۾ جاءِ بجاءِ منجهيل ۽ الجهيل آهي. نه ڪٿي مضمون منجهيل آهي، ۽ نه وري سلسلو ۽ رواني ۾ ڪو فرق اچي ٿو. مطلب ته اصل جي روح کي برقرار رکيو ويو آهي. هيٺ اهي نموني طور ٻن ٽولن جي اصل فارسي عبارت ۽ انهن جو سنڌي ترجمو هيٺ ڏجي ٿو:

(۱) گفت طالب را باید که اگر کسی او را آزار رساند آزرده دل نگردد، بلکه آن زبان را از حق داند و به عوض آن آزار را در گذرد.

سنڌي ترجمو

۽ پيٽ فرمايا حضرت پير مبارڪ سما
ته طالب کي گهرجي، ته جڏهن ڪو ڏکو شخصا
رسائي آزار ان کي نه ٿي ڪر دلگيرا
پٽ جاڻ اهي سڀ حق تعالیٰ ڪنا
پيٽ موٽ نه رسائي هٿ ڪري هرگز آزارا

(۲) وگفت جمعیت خاطر در ترک اسباب است نه در جمع آن

سنڌي ترجمو

۽ پيٽ فرمايا حضرت پير مبارڪ سما
نه آهي جمعيت خاطر جي منجهه ترڪ اسبابنا
جيئن ڪري اسباب سڀ ٽوڙي ترڪا

هن سان [illegible]، نه [illegible] لفظي ترجمو نه ڪيو ويو آهي.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

(١٥٤)

پر اصل مقصد کي موٽ ترجمي ۾ بيان ڪيو ويو آهي. ان ڪونڊي
۾ ڪٿي ڪٿي ڪا ذرو ٻه آهي، ته ڪٿي وري ٽي آهي. هيءُ هند
فارسي نسخي ۾ آيو آهي:

"آن گفت فقيري دروغي خطره در دل كرده در صحبت مسكينان
نشيند و تنهائي گزين سنيد. البته خدا تعاليٰ آن دروغي از
دل وي كشيده راستي اندازيند"

(جيڪو فقير ڪوڙ ٻڌائي ارادي سان صحبت ۾
الڪب ٿي ويهي، ته خدا تعاليٰ ان جي ڪوڙ کي ان جي دل مان
ڪڍي، ان جي دل ۾ سچائي پيدا ڪندو آهي.)

منظوم سنڌي ترجمي ۾ صحبت ۾ ڏهين جو عرصو ٻارهين ٿيندا
ڏنا ويا آهن، صحيح اصل ۾ هيئن ڪونهي:

ٻيٺ فرمايائون، ته جيڪو فقير ڪوڙ پئي دل ۾ ڀتا
وڃي ويهي صحبت ۾، ٻارهين ماڻهو پورا
پيٺ هر ڳالهه قبول ڪري، منجهه نه رهاڻا
ته ڪوڙ ان جي دل مان ڪڍي سچائي وجهيس الله تعاليٰ

بمبئي ڇاپي جي ٻي جلد ۾ هيءَ روايت جو ترجمو غلط آيل
آهي. ٻي جلد جي سنڌي ترجمي جو قلمي نسخو هن اسان جي
سامهون ڪونهي، ڇاڪاڻ ته جو جلد پڻ اسان جي موضوع کان
ٻاهر آهي. اندازو آهي، ته مترجم صحيح ترجمو ڪيو هوندو،
اها غلطي بمبئي ڇاپي ڇپائيندڙ جي آهي؛ جنهن اصل ترجمي
۾ ڦير ڦار ڪئي آهي.

بمبئي ڇاپي جي جلد ٢، ص ٢٢٢ تي هيءَ روايت هن طرح آهي:

پنجاسي هون شغلو سهڻو حضرت پير ڪنا
ته ڪڏهن قاضي قادن جي سنتو سنجد سنڀارا

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 130

طرف قبلي پير ڪري پيا آهن. اُٺاري ٿو ته ان
جڏهن اِهي خبر رسي وڃي قاضي سنهري جي ڪا
ته هو دُرو وٺي اچي هنيائين. جڏهن بزرگ ڪا
ته هاڻ ڦيرائي پير سو قبلي طرف ڪنا
تامور نه ٿئو، ڦاڙهو ڪيئن ته مٿاڇرا
پوءِ ان بزرگ قاضيءَ ڏانهن ڪجهوئي نظرا
ڪري چيائين ته پير ڪرو ٿئي ته طرفا
پير دل رکي ٿئو، پاهجي ڪاونڊ جي ڏس ڏانهن
ته هو دُرو ڇڏي پاڻ هيڪڙو ٿئو طالبن مٿا
اها ڳالهه تاريخي صفائي جي ابتڙ آهي. اصل روايت
۾ آهي ته قاضي قاضن سنهري آيو ته ڏنائين ته هو
سنت السنت قبلي ڏانهن پير ڪيون سمهيو آهي. ان
سلسلي ۾ اصل فارسي تحرير هن طرح آهي:

"مشغله مي فرمودند که روزے بزرگي هما استي در محراب مسجد
قاضي قاضن بيک بر د ممند لوقت و علماءِ زمانه بود
در موضع د ريلهم که تعلق به بکر دارد برهنه شد پاي را طرف قبله
کرده بخفت چون اين خبر به قاضي قاضن رسيده دره را به دست
گرفته بيامد چون به طرف پاي او برفت خواست که بزند بجاي
پاي سر آن بزرگ ديد و به جاي سر پاي بار ديگر چون به طرف
ديگر رفت آن جاي نيز سر ديد هر طرف که پاي ديد چون آنجا
مي رفت سر مي ديد پيش حيران و در ماننده گشت پس آن بزرگ
به جانب قاضي نظرے کرد و گفت پاي او هر جا تو نه بکن جي الکال
دره را از دست بداشت و يکے از طالبانه شد گشت. و در آن
وقت اين بيت را فرمودند:

سونهن ڄاڻ سان سمهو پنهنجي پريتم جا
ڪهاڻ پوءِ تيون، سڌ پيا ٻانهين بيٺي. ١١

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

فصل ٽيون

بيان العارفين جي سنڌي ترجمي جي ٻولي:

هر ٻوليءَ لاءِ هڪ ملڪ هوندو آهي، جنهن جا وري جدا جدا ڀاڱا هوندا آهن. هر هڪ ڀاڱي ۾ ٻوليءَ جو ٿورو گهڻو فرق هوندو آهي. مختلف ڀاڱن جي مقامي ٻولين کي ملڪ جي عام ٻوليءَ جا مختلف لهجا يا اپڀاشائون چئبو آهي. ملڪ جا مختلف ڀاڱا ٻين ٻولين وارن ملڪن سان ڏنگيءَ هوندا آهن. انهيءَ ڪري انهن ڀاڱن جي لهجن تي پاڙيسري ٻولين جو اثر ضرور آهي. انهن باهرين اثرن جي باوجود ٻولي پنهنجي بنيادي سٽا قاعدا ۽ دائرو برقرار رکندي آهي. انهيءَ ڪري ٻوليءَ جي مختلف لهجن ۾ ڪو بنيادي فرق نه هوندو آهي. البته هڪ لهجي کي معياري لهجي جي حيثيت حاصل هوندي آهي.

ٻين ٻولين وانگر سنڌي زبان جا به مختلف ڀاڱا يا لهجا آهن، جن جي سٽاءَ ساخت ۾ ملڪ جي مختلف جغرافيائي حالتن، تاريخي پس منظر ۽ پاڙيسري ملڪن سان تعلقات کي دخل آهي. سنڌي زبان جا هيٺيان لهجا مڃيا ويا آهن:
۱- سرولي (يا اترادي) ۲- وچولي ۳- لاڙي ۴- ٿري ۵- ڪڇي ۶- لاسي ۷- ڪوهستاني ۸- اوڀراڙي ۹- لوادڙي ۱۰- جدگالي ۱۱- جهوناڳڙهي (ڪاٺياواڙي)(1)

ترجمي جو لهجو: بيان العارفين جي سنڌي ترجمي جي مندرجات

(1) ڊاڪٽر خواجه غلام علي الانا: لاڙ جي ادبي ۽ ثقافتي تاريخ (ڇاپو پهريون)، ص ۱۹

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 132

معلوم ٿئي ٿو، ته مترجم محمد سلوي عاث بابت ڪيچ
جي شمعا پيچ ۽ جو وڏيل هو، پاڻ چاڻائي ٿو:

"جو رهي پيچ جي شمعا ۾، سا ڪڻ سرکونتا."

يعني چاپي جو چاپيندڙ، جنهن اصل ترجمي ۾ ڦيرڦار ڪئي آهي، اهو لاڙ جي شمعا ميرپور بٺوري جو وڏيل هو. انهيءَ ڪري اصل ترجمي ۾ ڪيچي لهجي جو اثر غالب آهي؛ ۽ چاپي نسخي جي بولي تي لاڙي اثر آهي. سنڌو ڪرڪرچا ٻيت به لاڙي لهجي ۾ آهن. ڪيچي لهجو، لاڙي لهجي جي لڳ ڀڳ آهي. هيٺ لاڙي ۽ ڪيچي لهجن جي لسانياتي خصوصيتن جي روشنيءَ ۾ هن سنڌي ترجمي جي بوليءَ جو لسانياتي جائزو پيش ڪجي ٿو:

١- صوتي خصوصيتون: علم لسان موجب آوازن مٿين جا شيدا آهن: سُر آواز ۽ ڏينجن؛ جن کي بيراڳي گرامر ۾ حروف علت ۽ حروف صحيح چيو ويندو آهي. ونجن جا وري ادائگي ۽ مخرج جي لحاظ کان ڪيترائي قسم آهن. ڪن ونجن ۾ ادائگيءَ وقت هوا جي ڌوڪ شامل هوندي آهي، ۽ ڪن ۾ نه هوندي آهي. مثلاً اَبَ، اَڀ، اَتَ، اَٿَ، اَجَ، اَجهَ، اَڪَ، اَگَ، اَٽَ، اَڻَ، اَنَ، اَڻَ ۾ هوا جي ڌوڪ شامل نه آهي. پر اَڦَ، اَڀَ، اَٿَ، اَٺَ، اَڇَ، اَجهَ، اَکَ، اَگهَ، اَڙهَ، اَنهَ، ۽ اَڃهَ ۾ هوا جي ڌوڪ شامل آهي. اهڙن ونجن کي وسرڳ آواز چئبو آهي. جن ۾ هوا جي ڌوڪ شامل نه آهي، يعني وسرڳائي نه آهي، انهن کي اوسرڳ آواز چئبو آهي.

(١) لاڙي لهجي ۾ گهڻي قدر وسرڳ آوازن جي بدران اوسرڳ

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 133

آواز اچار يا ويندا آهن. گرئرسن جي خيال موجب اهو دارديءَ ٻولين جو اثر آهي، ڇاڪاڻ ته جو انهن ۾ وسرگ آواز تمام گهڻا ٿين ٿا.⁽¹⁾ هنا سنڌي ترجمي ۾ ٻوري سنا وڪريهي جي بيٺ ۾ وسرگ آوازن جي بدران اوسرگ آواز استعمال ٿيل آهن. مثال هيٺ ڏجن ٿا:

۱- اٿ (وسرگ) جي بدران اٿ (اوسرگ) جو استعمال:
"پوءِ کوٺي حضرت کي ڌاريائين يا ٿه محمد کوٺي" جي بدران "کوٺي" آيو آهي.

۲- اڇا وسرگ جي بدران اڇا اوسرگ جو استعمال:
"ڇنيهون نقل سنڌو، سارک سبو ڇا"
"سبو ڇها" جي بدران "سبو ڇا" آيو آهي.

۳- اگهو وسرگ جي بدران اگ اوسرگ آيو آهي:
"اڇي لنگيا مُنْ وتا ڳڻائون لنڌرا"
"لنگهيا" بدران "لنگيا" آيو آهي.

۴- الهه وسرگ بدران ال اوسرگ جو استعمال:
"جو پنڌر ڏڏي ڳالڙي، تو ڇڏي وڃي سيا،
ڳالهڙيا" جي بدران "ڳالڙي" آيو آهي. (شاهه ڪريم)

۵- اڍا وسرگ بدران اڍا اوسرگ:
"آءٌ تو ليئنا يا ءِ ڪي ڇن ٿيندو مُنْ ڪنا"
"ٿيندو" بدران "ٿندو" آيو آهي.

۶- ارڙها وسرگ بدران ارڙا اوسرگ:
"آءٌ ناعلم نه پڙهيو، اصاهين ابتداءِ"
"پڙهيو" بدران "پڙيو" آيو آهي.

(1) Grierson, G.A: Linguistic Survey of India, Vol: 1, Part-1, 1927, PP: 108-109

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

٨- اڳوا وسرگ پدران اُلا او سرگ:

’آهي علم اضفي منجهه ٻين جهانا‘

’ٻهڻين‘ جي پدران ’ٻنين‘ آيو آهي.

ڪچي سماوري جي به اها خاصيت آهي ڪچي سماوري ۾ ته وسرگ آواز ا ۽ ا جي پدران ٻه ’ا‘ جو ن. انهيءَ ڪري ’او هان ۽ توهان‘ جي پدران ’اوان‘ ۽ ’توان‘ ڪري ڳالهائن ٿا. هن ڪتاب ۾ به ڪيترن هنڌن تي ’ادهانهو‘ جي پدران ’اوانهو‘ آيو آهي.

٢. سر آواز: ويڃن ادا ڪرڻ وقت، هوا کي منهن ۾ ڪنهن نه ڪنهن هنڌ روڪ رنڊڪ ٿيندي آهي. پر سر آواز اچارڻ وقت هوا کي روڪ رنڊڪ نه ٿيندي آهي. سر آواز ٻن قسمن جا ٿيندا آهن: ڊگها سر ۽ ننڍا سر. ’آ‘، ’اِي‘ ۽ ’اُو‘ ڊگها سر آهن، ۽ انهن جا ننڍا سر آهن: ’آ‘، ’اِ‘ ۽ ’اُ‘. هن سر آواز ۾ گهٽ وڌ هوندي آهي، جهڙوڪ:

آنا، انا، اِيٽ، اِٽ، اوٺ، اُٺ

مضمون کي ۾ جن سر آواز ۾ گهٽ وڌ هوندي آهي، ان ڪري ۽ ڪچي لکڻ ۾ انهن ۾ (مانند) گهٽ وڌ تمام گهٽ هوندي آهي. انهن کانسواءِ ان ڪري ڪچي لکڻ ۾ ڪيترن لفظن ۾ ڊگها سر بدران ننڍا ڪم هوندا آهن ۽ ڪيترن لفظن ۾ وري ننڍا سر ڦيرائي ڊگها سر ڪيا ويندا آهن. مضمون کي ۾ جيڪي لفظ ’آ‘ سان شروع ٿيندا آهن، ان ڪري ڪچي لکڻ ۾ ’آ‘ کي ’ا‘ ۾ بدلايو ويندو آهي. هن هيٺ سنڌي ترجمي خاطر اهڙا لفظ ڏنا ويا آهن جن ۾ مضمون کي ڪانه سر آواز تبديل ڪيل آهن.

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 135

معياري لهجو	اُتريو لهجو	تبديل
ٿهِن	ٿِهِ	اَ ں / اِ / اِ ۽ اِ ں / اِ / اِ
ٿهنجو	ٿهجو	اُ ں / اُ
تانا	ٿا	آ ں / آ
ٻاهر	ٻَٿهِر	آ / اَ
ٻيهر	ٻيهار	اِي / آ
ڏنيا	ڏني	آ / اِ
ڏيهن	ڏينهه	اُ ں / اُ
سوان	سئان	او ں / آن
سان	سين	آ ں / اين
ڪهين	ڪهه	اَ ں / اِ ۽ اِ ں / اِ
ڪهيو	ڪيئو	اَ / اِ ۽ يو / ئو
مون	مُن	او ں / اُ ن
مينهن	مينهه	اِ ں / اِ
پنهنجي	ٻاهجي	اَ ں / آ ۽ اِ ں / اِ
منهنجي	مهجي	اُ ں / اُ
هنجو	هُونجو	اُ / او ۽ ڄ / ڄ
هنئر	هيئر	اين / اِي ۽ اِ اکر گم آهي
هُن	هُون	اُ / او
ڇوان	ڇُئا	آ / اُ ۽ او اکر ختم ٿيو آهي
ڇوَن	ڇُئن	〃 〃

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 136

ڇڀاري لهجو	اتر جو لهجو	تبديلي
ڄَڻِ	ڄڻِ	اَ ے اِ
ڃَڃِڻِ	ڄهِه	اَ ڻ ے اِ ٻ اِ ڻ ے اِ
ڄيڻ	ڄيڻ	اِ ڻ ے اِ
ڪَٽَڻ	ڪَتان	اَ ے اُ ا
ڏانهن	ڏانهه	اَ ن ے اَ
ٻَوِي	ٻوءِ	اَ ے او
پائُر	پاڙ	اُ گهٽجي ويو آهي
ڳهاڙ	ڳها	اُ گهٽجي ٿيو آهي
پاءِ	پا	اُ ,, ,,

عيسي لهجي ۾ اهڙيون وڌيڪ تبديليون ملن ٿيون.
انهن جو اثر هن ڪتاب ۾ به ملي ٿو، مثلاً

ڇڀاري لهجو	عيسي لهجو	تبديلي
ٽِنِ	ٽنين	ٻوڻيان اِين وڌايل
اڇِڻ	اڇين	وچ ۾ اِيا ,,
سٽا	سٽيان	آ ن ے ايان
سُٽهو	سٽهو	ه وڌايل
اٻيئون	اڳرڙون	اِئي ے اَرَ
اٿيو	اٿيو	اِيا ے اِءَ
اسانجي	اساڻهجي	ه وڌايل
اٽاري	اٽيارِي	... وڌايل

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

معياري لهجو	ڪچي لهجو	تبديلي
لهي	اُلهي	اڳيان 'اُ' وڌايل
لتا	اُلتا	" "
اوڏڙو	اهڏڙو	ا/و/ ← /ا/ه/
ٿڻ	ٿهڻ	آ/ڻ/ ← /ا/ڻ/ ۽ /ا/ڻ/ ← /اِ/ڻ/
تانجو	تاجا	آ/ن/ ← /آ/ ۽ /ا/و/ ← /آ/
ڀڳل	ڀڳنل	وچ ۾ 'ن' وڌايل
پاسيري	پاسهري	اِ/يِ/ ← /اِ/ه/
ڏاهڻ	ڏونهه	آ/ن/ ← /ا/ون/ ۽ /اُ/ڻ/ ← /ا/ه/
پسي	پسس	وچ ۾ 'ي' وڌايل
ڏيئون	ڏکيون	ا/ي/ ← /ا/ک/
ڏسيونس	ڏسهونس	ا/ي/ ← /ا/ه/
ناڻون	نوڻونا	آ/ ← /ا/و/
ڇتيان	ڇيتان	ا/ت/ ← /ا/ڪ/
ڇتان	ڇٺان	" "
ڇهڙو	ڇهڙو	ا/هه/ ← /ا/ڙ/
ڏهه	ڏهو	اَ/ ← /اُ/
ڪفن	ڪونه	ا/ن/ ← /اُ/ون/ ۽ /ا/ن/ ← /اُ/
سٽينڊي	سٽينڊهڻ	اِ/يِ/ ← /ا/ ۽ /ا/هڻ/
ڪهيون	ڪهڪيونا	وچ ۾ 'ڪ' وڌايل
موڪون	موکون	" " "
وهون	وهيون	" " "
ليکيون	ليکيون	" " "

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 138

٣- پَڊ: سہ آواز ٻه کڏ جي (وسهي) پد ناهن ته، پدن مان
لفظ جڙندا آهن، ”اُترين توڙي ڪڇي“ سماورا
ٻه لفظ ٻه هڪ پدي آ | سہ استعمال ٿيندو
آهي. اهڙي سبب آهي، جوا وهانگي هن ڪتاب ۾:

هڪڙو	ٻدران	هيڪڙو
ڇوڪرو	"	ڇوڪرو
ڪيتري	"	ڪيتري

ڪم آيل نظر ايندا.

٤- ويا ڪرڻي جائزو:

(١) انگ: اترين توڙي ڪڇي سماورا ٻه انگن
اچار ۾ ٻه فرق ڪندا آهن، اهڙي ڪري هن ڪتاب ۾
هيٺ ڄاڻايل جو جو نو هنا طرح لکندو:

معياري	اتري ۽ ڪڇي	معياري	ڪڇي
پهريون	پهرو يا پيرو	ڇهون	ڇهم
يارهن	ڳارهن	ڏهون	ڏهم
يارهون	ڳارهون	پندرهون	پنڌرهم
ٻارهون	ٻارو يا ٻاڙونا	سورهونا	سورهم.
تيرهونا	تيرو يا تيرونا		
چوڏهون	چوڏو يا چوڏون		
نائون	نئون يا نئو		

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute

(١١٩)

(ii) **ضمير خالص**: لاڙي لهجي ۾ ضمير خالص هن طرح آهن.
هنن ڪتابن ۾ به ضمير خالص اهڙي نموني ملندا:

معياري	لاڙي	معياري	لاڙي
آءٌ، مان	آءٌ	تون	تون، تُنْ (هتي تُنْ آهي.)
اسين	اسين	مون	مون، مُنْ (هتي مُنْ آهي.)
هُوءَ - هوءَ	اُو - اُوءَ	توهين،	توين
اُهي	اوئي	اوين	اوين
		اوهان	اوان، اوهان

(iii) **ضمير مشترڪ**:

معياري	لاڙي
پنهنجو	پاڻهنجو، پانجو، پاهنجو (هتي "پاهنجو" آندل آهي.)
پنهنجي	پاڻهنجي، پانجي، پاهنجي (هتي "پاهنجي" آندل آهي.)
منهنجو	موناجو، منجو، مُهجو (هتي "مُهجو" آندل آهي.)
تنهنجو	توناجو، تونجو، تُهجو (هتي "تُهجو" آندل آهي.)
اوهانجو	اوانجو، توانجو، اوهانجو (هتي "اوهانجو" آيل آهي.)
توهانجو	
اوهانجي	آنهجي
ڪنهنجو	ڪهجو

(iv) **ضمير استفهام**

معياري	لاڙي
ڇو	ڪو، ڪوهه، ڪُهُه (هتي ڪُهُه آهي.)
ڇا	ڪيا، ڪياڙ، ڇاڙ (هتي "ڪياڙ" آيو آهي.)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 140

(v) ضمير اضافي: ڪن هنڌ هتي ڪي ’بدران ”ڪما“ به آيو آهي. مثلاً توهان ڪي“ جي بدران ”توهين ڪا“ ۽ تنهن ڪي“ جي بدران ”تنهن ڪا“ آيو آهي.

(vi) زمان ماضي: ڪٿ هنڌ زمان ماضي ۽ جي صيغن ۾ به فرق آهي. هن ڪتاب ۾ اهو هن طرح آهي:

معياري	لاڙي	معياري	لاڙي
ٻيٺو	اڀيٺو	پانيو	پانتو
آئتو	الھارتو	ويو	وهيو
لٿو	اليتو	ويس	وهيس
ورتو	ونتو، ونٿو	ويو	ويو

(vii) زمان مضارع: اهڙا ڏاتو جو مضارع ۾ گردان فقط لاڙي لهجي ۾ ملي ٿو آهي.(۱) لاڙي لهجي ۾:

آءٌ جو مضارع هُجان

اسين " هُجون

تون " " هُجو، هُجين

توهين " " هو، هُجو

هو " " هُجون (۲)

هن ڪتاب ۾ به مثان مضارع جا صيغا استعمال ٿيل آهن ڪي مضارع، معياري محاوري موجب به جڙندا آهن، پر ٿورو گهڻو فرق هوندو آهي، مثلاً (۳):

---

(۱) ڊاڪٽر خواجه غلام علي الانا: لاڙ جي ادبي ۽ ثقافتي تاريخ (ڊرافٽ ڇپيل)، ص ۲۰۲.

(۲) ايضاً، ص ۲۰۲ (۳) ايضاً ص ۲۰۲

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

معياري	اُتَرادي	معياري	لاڙي
جوان	ڄوئان، ڄِئان	ڄيئون	ڄون
جيئو	جيو، جِئين	جيئو	جيو
جيئي	جي	ڄيون	ڄُون

هن ڪتاب ۾ مٿي ڏنل اتر جي لهجي وارا مثال ملن ٿا.

(viii) حالت اپادان: معياري لهجي ۾ حالت اپادان (Ablative case) ۾ اسم جي پويان ا-آ-ن ايڪارڻي ملائڻ وينديون آهي، پر لاڙي لهجي ۾ ان بدران ا-آ-آ آندي وينديون آهي.[1] هن ڪتاب ۾ ا-آ-آ-ن ايڪارڻي بدران ا-آ-آ ايڪارڻي آيل آهي، مثلاً "گهران" بدران "گهرا" آيو آهي.

اهڙي طرح هن ڪتاب ۾ ضمير ۽ ظرف جي پويان ۾ ا-آ ايڪارڻي آيل نظر اينديون، مثلاً هتي ايئا آ ۽ اهڙا آيو آهي. ايئا ۾ ايئي سان ا-آ ۽ اهڙا سان ۾ اهڙن سان ا-آ ايڪارڻي لڳايل آهي.

(ix) ضمير متصل: اتر جي لهجي ۾ ضمير متصل جي نشانيون ملائڻ جو گهڻو رواج آهي. اهي نشانيون ڪن اسمن سان، پر گهڻي فعلن سان ملايون وينديون آهن. البته فعل جي صورت ۾ لفظ جي شڪل بدلجي ويندي آهي.[2] هن ڪتاب ۾ هن طرح اتر جي لهجي جا مثال ملن ٿا:

معياري لهجو	اُتَرادي	معياري	لاڙي
ڪجانءِ	ڪجاهه، ڪِجا	تِنس	تنوس
موڪلي آهي	آهيم	ٻُڌَوَ	ٻُڌَانَ

(1) اتر جي ادبي ۽ ثقافتي تاريخ، ص ٢٠٢ (2) ايضاً

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 142

(x) تمنائي صيغو (Potential of optative) معياري سنڌي ۾ هن صيغي جوڙڻ لاءِ فعل جي ڌاتوءَ جي پويان واحد لاءِ ا- ۽ جمع لاءِ ا- جو پيارڙيو آندو ويندو آهي. اترئي لهجي ۾ جمع جي حالت ۾ ا- جو جي بدران ا- جا پيارڙي آندي ويندي آهي. هن ڪتاب ۾ ا- جا پيارڙي آيل آهي، مثلاً (۱):

معياري	اتري	معياري	اتري	معياري	اتري
اچجو	اچجا	وڃجو	وڃجا	وڃج	وڃجا

(xi) ضميري پيارڙيون: اترئي لهجي ۾ هيٺيون ضميري پيارڙيون ملن ٿيون، جيڪي هن ڪتاب ۾ به آهن (۲).

معياري	اتري	معياري	اتري
سانئن	سٽان	اسانکي	ڪٽئون
مونکي	ڪيمڙ	توهانکي	ڪٽن، ڪٽيان
توکي	ڪيٽ	توهانکي	ڪٽان
کيس	ڪٽس	کانئس	ڪٽاڻ

(xii) اضافتي ضميري پيارڙيون: اتر ۾ ايمر ا ۽ اچا جمر ا وغيره جو استعمال اتر جي پٽ ۾ گهٽ آهي. انهن کان سواءِ هيٺيون صورتون فقط اترئي لهجي ۾ آهن: (۳)

معياري	اتري	معياري	اتري
پنهنجس	پياءِ	ماڻهين	ماءِ

(۱) اتر جي ادبي ۽ ثقافتي تاريخ، ص ۲۰۳ (۲) ايضاً (۳) ايضاً

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 143

هن ڪتاب ۾ ٿماءُ جو استعمال گهٽ ملندو.

(xiii) مخصوص پيارڙيون: ڪيترن لکڻ جيتو ٽيڪ اتري لکڻي جي تمام وڏيڪو آهي. ان هوندي به ڪيترو فرق متعلق به آهي. هن ڪتاب ۾ به اهو اثر ظاهر آهي. هن ڪتاب ۾ تمام گهٽ هنڌن تي اهون / - هين / ، - ٿون / ، - اُئي / ، - اون / ، ـ ان / پيارڙين جي جاءِ تي / - هم / پيارڙي آئي آهي. اهڙن پيارڙين وارا آيل لفظ هيٺ ڏجن ٿا:

عام اُتري محاورو	هن ڪتاب ۾	عام اُتري محاورو	هن ڪتاب ۾
اڪارهون	اڪارهم	اٺاهين	اٺاهم
اُڻهَئِي	اُڻهم	اُڻين	اُڻيهم
اِهو	اهم	اَڳاڻهون	اَڳاڻهم
اصل ۾	اصلهم	اَسان	اَساڻهم
تيلاهين	تيلاهم	تُوڪي	تُوهم
ترت ۾	ترتهم	تُنهن	تُنهُم
تِين	تنهم	پندرهون	پنرهم
پِسڪهون	پسڪهم	پاڪهونا (پيري)	پاڪهم
ڏهيونا (ٿيو)	ڏهيم	رکهون	رکهم
رهاندران (جوڳم)	رکهم	سورهون	سورهم
ساڳهون	ساڳهم	ڪرهون	ڪراهم
عڏهين	عڏهم	گڏ صفون	گڏجهم
موڪهون	موڪهم	مورهين	مورهم
مونکي	منکهم	منکيو	منکهم
ماڳهين	ماڳهم	نکرهون (نکرٿيون)	نکرهم
هنڌهين (هنڌ ۾)	هنڌهم	جڏهين	جيڪهم
جهين	جهم	ڏهون	ڏيهم

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 144

سنگهت ۽ آڇهرا بجلي جي کهرايش ۽ آ هونا، جي ٻولي قريبا نوڙا ٿيو آهي. قديم ڪڇي لهجي ۾ اها ابتدائي صورت قائم رهيل هئي. انهيءَ ڪري ڪي (ڇهرا) ٻيا ڀاڱن ۾ هن ڪتاب ۾ نظر اچي ٿي. هن متن ۾ به اها لساني خصوصيت برقرار رکي ويئي آهي، ته جيئن سنڌي زبان جون ارتقائي ڪڙيون صحيح سلامت رهن.

(xiv) تذڪير تانيث: هن ڪتاب ۾ ڪن جاين تي مونث لفظن کي به مذڪر ڪري آندو ويو آهي. مثلاً "نظر" معياري لهجي ۾ مونث آهي، پر هتي مذڪر ڪري آندو ويو آهي:

"پوءِ ان بزرگ قاضي ڏانهن ڪيئي نظر"

ٻي هنڌ "پاڙ" کي مونث ڪري آندو ويو آهي. جا ڙي "پاڙ" مونث آهي:

"ٿيو مثل ڪماندي، جهڙو پاڙ جي ٽاندو اڀڪارا"

(xv) مخصوص الفاظ: هن ڪتاب ۾ ڪي لفظ سواءِ ڪڇيءَ جي مخصوص لاڙي لفظ به استعمال ٿيل آهن، جي لاڙ ۾ يا معياري لهجي ۾ استعمال ڪونه ٿا ٿين. اهڙن لفظن جي فهرست ۽ انهن جي معنيٰ ايندڙ واري باب ۾ ملندي.

—o—

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

بيان العارفين واري نظم جون فني خوبيون

نظم جي سٽا: بيان العارفين جو سنڌي نثر جو الف اشباع جي نظم ۾ لکيو ويو آهي، ڇاڪاڻ ته جو ان وقت سنڌي نثر لکڻ جو رواج گهٽ هو. سنڌي نثر جي جاءِ تي الف اشباع کان ڪم ورتو ويندو هو. الف اشباع ۾ لکيل هڪ نمونو جيئن سگهجي ٿو گهڻين مصرعن وارن ڊگهن بيتن ۾ لکيل جيو ڏنو ويو آهي. الف اشباع وارا نظم نه تمام ڊگها ٿيندا آهن، ايتري قدر جو مڪمل ڪتاب، هڪ ئي مسلسل نظم تي مشتمل هوندا آهن. لکيل ۾ پويان صحيح قافيو رکيو ويندو آهي، پر هن قسم جي نظم ۾ پويان 'الف' و 'ڏي'، قافيو بنايو ويندو آهي.

بيان العارفين جي نظم ۾ به پويان 'الف' و 'ڏي'، قافيو بنايو ويو آهي. تقريبًا سڄو ڪتاب انهيءَ سٽاءَ ۾ آهي. البته ڪٿي ڪٿي هنڌن مسلسل مصرعن ۾ 'الف' جي بدران 'و' وجهي قافيو بنايو ويو آهي. نمونه طور هڪ 'و' قافيه واري نظم جو هڪ حصو هيٺ ڏجي ٿو:

جي گهر نا نه زمين ڪي، ڪرين سي برابرو
ٻه ملڪايٽ خلق سين آهي تنين کي سهڪو
ٻه ٻيڙي چيز سڀ ڪجهه جيڪو عن تا سو
تهم صنعت صنعت اب جي، ري ڪو نه ڪن ٿو
جيلو سي تعريف ري رب جي، ڪيئن ڪينا ٿو
پر مرد ڪي پير جن، نه گهر جي ڪنڪهو
او ڄي واقف اسرار جا، تن سين ناهه برابرو.

تاريخي ارتقا: الف اشباع واري نظم سڀ کان پهريائين مخدوم ميرڪ محمد ٽکو ٻي (وفات ١٥٩٠ع يا ١٦٠٠ع) جو ملي ٿو، پر اهو هڪ ڊگهو نظم آهي، نه باقاعدي ڪتاب. الف اشباع ۾ سڀ کان پهريائين

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

(١٤١)

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 146

مخدوم ابوالحسن ٺٽوي سنه ١٧٠٠ ع ۾ "مقدمة الصلواة" نالي
مڪمل ڪتاب لکيو، جيڪو "ابوالحسن جي سنڌي" جي نالي
سان مشهور آهي. ان ڪانپوءِ ٺٽي جي ٻئي بزرگ مخدوم
ضياءُالدين (وفات ١٧٥٧ ع) فقهي مسئلن بابت سادي نموني
جو سنڌي ڪتاب لکيو، جيڪو "ضياءُالدين جي سنڌي" جي
نالي سان مشهور ٿيو. بعد ۾ مخدوم محمد هاشم ٺٽوي
(وفات ١٧٦٠ ع) انهيءَ عرصي جا گهڻائي سنڌي ڪتاب جوڙيا
جهڙوڪ: ~~فرائض الاسلام~~ [بناء الاسلام]، ذبح شڪار، زاد الفقير، قوت العاشقين، ذڪر
الاهي. انهن ڪانسواءِ گهڻن ئي عالمن ان قسم جي نظم ۾ سنڌي
ڪتاب لکيا، جهڙوڪ: مولوي محمد حسين سنه ١٧٦٣ ع ۾
پارسي ڪتاب "قصص الانبياء" جو سنڌي ترجمو ڪيو؛ مخدوم
محمد ابراهيم ٺٽوي ارڙهين صدي عيسوي جي آخر ۾ هڪ
مذهبي ڪتاب لکيو، جيڪو "مخدوم محمد ابراهيم جي سنڌي"
جي نالي سان مشهور ٿيو؛ مخدوم عبدالرحيم گرهوڙي
(شهادت ١٧٧٨ ع) ڪن قرآن شريف جي سورتن جو ترجمو ڪيو؛ تصوف ۽
حقيقت محمدي بابت ڪجهه نظم لکيائين [جهڙا ڪه "گرهوڙي جي سنڌي" سڏيا ويندا آهن]؛ مخدوم عالم محمد ٻگائي
مرثيا، مناقبا، معجزا، اولياءِ سيرت پاڪ جا ڪجهه منظوم ڪيا؛
قاضي عبدالڪريم سوره ياسين جو ترجمو ڪيو؛ حسين عيسى
هڪ ڪتاب لکيو، جيڪو "حسين عيسى جي سنڌي" جي نالي سان
مشهور ٿيو؛ مخدوم عبدالله ٺٽي واري گهڻائي ڪتاب
لکيا، جن مان ڪن جا نالا هي آهن: ڪنز العبرت، قصص الانبياء،
خزانة الابرار، خزانة العظم، خزانة الروايات، قمر المنير،
تنبيه الغافلين، معيار سالڪان طريقت، غزوات وغيره؛
سيد حافظ حاجي علي محمد شاهه هالائي "المفتاح" (تصنيف
سنه ١٢٧٧ ھ = ١٨٦٠ ع) لکيو، جيڪو "داڙهي وارن جي سنڌي" جي
نالي سان مشهور ٿيو.

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 147

ان مان معلوم ٿيندو، ته ان قسم جا گهڻا ڪتاب ڪلهوڙن
۽ ميرن جي دور ۾ لکيا ويا. اهڙي قسم جي ڪتابن لکڻ جو
رواج انگريزن جي ابتدائي دور تائين هلندو آيو، ڇاڪاڻ ته جو
دائري وارن جي سنڌي ۾ انگريزن جي دور ۾ لکي ويئي.
اسان جي بيان العارفين جو هي منظوم ترجمو ميرن جي ابتدائي
دور ۾ ڪيو ويو، ڇاڪاڻ ته جو ميرن سنه ١٧٨٢ع ۾ سنڌ تي
قبضو ڪيو، ۽ هي ڪتاب سنه ١٧٩٨ع ۾ لکيو ويو. ان زماني
۾ اهڙي قسم جي ڪتابن لکڻ ۽ ترجمي ڪرڻ جو گهڻو رواج هو.

ادبي خوبيون: فارسي شعر ۾ مقصد کي موثر بنائڻ لاءِ
تشبيهون ۽ تمثيلون آنديون ويون آهن. سنڌي مترجم
اهي تشبيهون ۽ تمثيلون اجايو وڌيڪ موثر انداز ۾ آنديون
آهن. اهڙيءَ ريت سنڌي ترجمو لسو ۽ بيسواد نه ٿو لڳي، پر ادبي
خوبين سان ڀرپور نظر اچي ٿو. نفسي نظر جي تقاضائن کي نباهڻ
جي ڪامياب ڪوشش ڪئي ويئي آهي. اهي تشبيهون به ڪارائتيون
ڪونهن، پر بنيادي طور جي تمثيل ۾ گهڻا ان تان ورتل آهن.
جيئن مصرعن ۾ ساندري جي تشبيهه آندي ويئي آهي. ساندارو
کل مان ناهيو ويندو آهي، ۽ ان ۾ هوا ڀري، ان کان درياهه ۾
ترڻ جو ڪم ورتو ويندو آهي. انکي سيٽي ۾ جيو ويندو آهي:

ته سنڌ سڀ ڪجهه دم جو ڪئي مصنوعا
جيڪين مثال ساندري جي، جو ٻير جي دا ء مسما

عمال وتر ماڻهو کي جار ۾ قاتل مڇيءَ ساڻ تشبيهه ڏني ويئي
آهي. جهڙيءَ طرح مڇي جار ۾ ڦاسي پوندي آهي ماڻهو به
گهر ٻار ۾ ڦاسو پوي، پوءِ ڪڏهن به نڪري نه سگهندو، پر جند
ڪانه ڇٽندس.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 148

جي قسيو عيال ڌنڌ تين، ڪڙهو عورتا
سي آهن مثال هيءَ جي، جار ۾ پوئي جا
پوءِ جڏهن پوئي جار ۾، تڏهن ڪري ڪرڪرهٽ جو سڀا
تا ڪري نه سگهي پورهين، جان ڪري ڪي وسترا

اهڙيءَ طرح بي هنڌ شادي ڪندڙ کي اهڙيءَ عورت سان تشبيهه ڏني وئي آهي، جنهن کا خاڪ جو ڪارو پيري، مٽي تي رڪي هلي. يعني جيئن هلندي هلندي تنهن خاڪ ۾ منهن تي پوندي رهندي:

اي جوان نه ڪر تون هرگز عورتا
ڪارو پيري خاڪ جو ٿر رڪ مٿي تا

ساڳي مقصد لاءِ بي هنڌ هيءَ جي پٽ ۾ پوڻ جي تشبيهه آندي اٿس. پٽ ۾ هي ڪرڪرهٽ لاءِ بيا ڏيندي آهي، ٻر ٻيون ميون سڄي گھنڊيون آهن، ته ڪومال هٿ آيو اٿس، انهيءَ کي خوشيءَ ماڙ تي پينگ ڏي. اهو ڏسي هو به دوڙي اچي پٽ ۾ پوندو آهي. اهڙيءَ طرح غير شادي شده به بيٺ وانگر شادي ڪري ... ڦاسي پوندو آهي:

سو تا جڏهن پٽ ۾ تي پوءِ هيءَ ٻاڪمي مضبوطا
تڏهن نه ڊپ ۾ اچي هي ڪرڪرهٽ آءِ
ٻچيون مهيون پاٽن ۾ تڏهن ڏسي نين ڪساڻا
نه جنهن ڪس آهي پترپٽو کيئن هنن کي جيڏ
سي پٽ دوڙ نه ڪرڪرهو سگهيون ڪيئن ٽاءِ
تا رهن ڏهڻيا بنڌ تي مڪڪر مضبوطا

سيد صاحب جو چوڻ آهي ته انسان جو بنڌ ٻڌي سمجهي ڪنڌري تو ڪهڙي وڏي اهو سٽ سان، اهو هميشه ڪانهه ئي آهي:

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

انسان کي جاڳائي ٿو

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 149

انهيءَ ڪري جوانيءَ کي غنيمت سمجهي، ۽ ان ۾ وڌ ۾ وڌ الله تعالىٰ جي عبادت ڪري. سيد صاحب جي انهيءَ قول کي ڪمند جي ٻوڙ سان تشبيهه ڏئي پيش ڪيو ويو آهي. نِنڍپڻ کي ڪمند جي پاڙ جي تاندورن، پيريءَ کي پڇڙن، ۽ جوانيءَ کي وچ سان پيٽ ڏني اٿس.

نه هوندي مثال ڪمند جي، جهڙي پاڙ ۽ تاندورا
وچ ته جو لذت وارو ۽ منو ٿيا ها
انهيءَ طرح ٻرپائي ۽ ڳيورائي آهين بيڪارا
جواني وقت آهي سو ته ڪي منجهس لذت عبادتا

سيد صاحب جو چوڻ آهي ته شريعت [illegible] طريقت ڪانئو عاب معنيٰ نه پار آهي. اهو حقيقي مومن تر بنائي ٿي، اهو ان طالب کي، جيڪو طريقت کي چوٽي ڏئي ٿو، ان کي پاڻ سان پيٽ ڏئي ويٺي آهي، جنهن جو هڪ بيت هيءَ آهي:

ته جيڪو شخص شريعت کي سڪي ته سمجهيا
۽ حقيقت جي مور هڪ کي خبر نه ٿيا
سو آهي شخص ان ٻئي جي مثلا
جنهن جي هڪڙي ٻڪري اندر پيٽي، ۽ ٻڪري اڌ مڻ جو ارادا

ڏک ۽ ڏاڪڙا، سور ۽ سختيون، مشڪلاتون ۽ مصيبتون، عشق جو ڏاج آهن. سيد صاحب جي انهيءَ حقيقت بيانيءَ کي نظر ۾ رکي چيو ويو آهي ته طالب کي ديڳ مثل تپڻ گهرجي:

نه گهرجي طالب کي ٿيڻ ديڳ جيئن مثلا
جنهن پيري ته ٻاري ٻاڻ سيڪ، ڪرڪي جيڪو ٻاتا
پر جيڪو نه ٿئي تاندي ته منجهان ساعتا
نه ٿيا عذاب آتش جي لڳي ضلا ها
پر جي سڀ جي نه پئي ڪو تپش سوا خا
نه ڪو ڏٺا ديڳ آتش جي لڳي عذابا

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

فصل ٻارهون

تعليماتِ ڪريم

ڪريم جي قولن مان سندس نفسياتي، سماجي، معاشي، معاشرتي، مذهبي ۽ اخلاقي رجحانات جي نشاندهي ملي ٿي. شاهه ڪريم هڪ مصلح جي صورت ۾ نظر اچي ٿو، جيڪو معاشري ۾ اخلاقي ۽ روحاني قدر آڻڻ گهري ٿو. هن جو سمورو زور انسان جي اخلاق سنوارڻ ۽ پختي پاڪائي سان ناتو رکندڙ آهي.

اخلاقي قدر: هو ور ور ڪري چئي ٿو ته ٻين کي ايذائڻ نه ڏجي، پرايون ويڙهون نه ڇيڙجن. پاڻ ڏک جهلي، ٻين کي سک ڏجي؛ ڀلو جيئن ڀليو رکي. ٻين کي ڪارائتو ٿجي؛ خدا جي خلق جو ڏک ڏور ڪري ۽ ساٿ ڏجي؛ انسان ذات سان نفرت وڏي ۾ وڏو ڏوهه آهي؛ جيترو ٿي سگهي ٻين سان ڀلو ۽ ڀلائي ڪجي، ۽ انسان جي اخلاق سنوارڻ ۾ منجهن روحانيت پيدا ڪرڻ لاءِ جتن ڪجن.

هن ملفوظات مان شاهه ڪريم جي اخلاقي قدرن جي ڀرپور پرورش پوي ٿي. هو سادو کائڻ، سادو هنڊائڻ ۽ سادگيءَ سان رهڻ تي زور ڏئي ٿو. هو ظلم جي نندا ڪري ٿو، ۽ ظالم کي وڏو ڏوهاري سمجهي ٿو. هن جي نظر ۾ ظلم سان جيڪو بي جا حق غصب ڪري ٿو، ان جو نڪي ۽ ننڍو ناس ٿي وڃي ٿو. بيان العارفين ۾ آيو آهي:

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 151

پٽ فرمايو حضرت پير مبارڪ سچا
تہ هيڪر جو قبيلا طمع ۽ وڃن ظلم سانا
سو سٺا تيرا ملن ڪي حق جي نوڪري نقصانا

هو ظلم ڪانه پيدا ڪري، هيئن اخلاقي قدر پيدا ڪرڻ گهري ٿو:
نهٺائي، بردباري، مهانتائي، سنجيدگي، قناعت، درميانه روي، سهپ (قوت برداشت)، سادگي، سچائي، ايمانداري، امانت ۾ خيانت نہ ڪرڻ، ۽ خدا جي خلق جي خدمت.

هو اهڙيءَ علم کان بيزاري ظاهر ڪري ٿو جنهن جو انسان ۾ هٺ ۽ وڏائي، غرور ۽ تڪبر پيدا ڪري. اهڙيءَ ڪري هو علم جو بنيادي مقصد نهٺائي ۽ نماڻائي کي ڄاڻي ٿو:

ڄڻ پيماڻون پيري، نہ گهمر واهي متو علما
فرمايانٿ نہ تمسو علم جو آهي منع ۽ پيارا

شاهہ ڪريم جا اهي اخلاقي قدر نہ فقط انساني ڪلاسيڪي شاعريءَ جو سرمايو آهن، اصول ۽ مقصد بنياد پر انسان جي ثقافتي مزاج جوڙڻ جي پيڙهہ آهن. انهن اخلاقي قدرن ۾ انسان جو نفسياتي مزاج ٺهيل آهي، جنهن ڪري نهٺائي ۽ مهانتائي، سادگي ۽ سهپ، ابوجهائي ۽ ايمانداري، لهار آڻي (حضور شرميا) ۽ لحاظ انساني قومي ۽ اجتماعي مزاج جا ٿنڀ اصول آهن. انهن اصولن انساني قومي ۽ اجتماعي نقصان نہ رسايو آهي، تہ ڌارين جي سازش جو شڪار بڻيو آهي، پر سنڌي جي ٺاهيا آهن:

۽ ڪا دو سدا [illegible] ساٿ، ڪا هي سدا [illegible] سيکو.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 152

ذڪر ۽ فڪر: شاهه ڪريم جي سکيا جو مکيه مقصد آهي: تعلق بالله. هو چاهي ٿو ته انسان فقط مادي جانور نه هجي، پر هن جي زندگيءَ جو اصل مقصد الله تعالیٰ جو ذڪر هجي. هو چوي ٿو ته الله تعالیٰ جي ذڪر کانسواءِ وارو وانڍو نه ڏيکجي. هڪ دم به الله جي ذڪر کانسواءِ خالي نه وڃي. انسان کي هو ان ڳالهه تي به زور ڏئي ٿو ته ذڪر جي حقيقت کي سمجهڻ کانسواءِ ذڪر بي معنيٰ آهي. جيستائين توحيد جي پوري پروڙ نه آهي، تيستائين ذڪر جا الفاظ اجاڻ اجايا آهن. اهوئي سبب آهي، جو هو ذڪر ۽ فڪر لازم ۽ ملزوم سمجهي ٿو. هڪ طالب جي جواب ۾ ذڪر جي حقيقت هن طرح ٻڌائي ٿو:

جڏهن پڇيائون پير کي، ته ڪهڙي ڏکي ذڪر
فرمايائون ته ذڪر آهي ساڻ فڪر
تڏهه پڇيائون پير کي، ته فڪر ڪهڙو آهه
فرمايائون ته سميع بصير، علم جاڻڻ خدا کا

Gul Hayat Institute

فقر ۽ فقيري: نبي ڪريم جن جي سردار فرمايو آهي: "الفقر فخري" يعني "فقر" منهنجي لاءِ فخر جي ڳالهه آهي. صوفين "فقر" جي حقيقت کي سمجهائڻ جي ڪوشش ڪئي آهي. شاهه ڪريم کان جڏهن فقر جي معنيٰ پڇيائون، ته ليڪ سمجهايائين، ته "فقر" جي "ف" مان مطلب آهي: "فنا". ان جو مطلب آهي: ته انسان پنهنجي انفراديت ختم ڪري، ذات مطلق اندر سمائجي، وحدانيت جي تحصيل ڪري ٿو. جنيد بغداديءَ فنا جا ٽي درجا ٻڌايا آهن[1]:

پهرين قسم جي فنا هيءَ آهي، ته طالب پنهنجي صفات، اخلاق

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

(1) ڊاڪٽر علي حسن عبدالقادر: جنيد بغدادي، اردو ترجمو ص ١٨٤-١٨٥.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 153

بدمزاج جي قيد کان آزاد ٿي وڃي. ٻي قسم جي فنا هيءَ آهي ته
طالب يعني نفس جي لذت کان بالڪل دستبردار ٿي وڃي.
فنا جو ٽيون قسم هي آهي، ته طالب تي رباني تجليات جو
ايترو غلبو ٿي وڃي، جو سندس موجود وجود جي حقيقت
سندس اکين کان اوجهل ٿي وڃي. شاهه ڪريم مختلف
هنڌن تي انهن ٽنهي ڳالهين جي تلقين ڪئي آهي. هڪ هنڌ
فقير جي معنيٰ سمجهائيندي، انهن ٽنهي قسمن جي ڳالهه ڪيائين:

جي پڇيائون پير کي، ته ڪهڙي فقير جي معنيٰ
فرمايائون ته لفظ فقير جا آهن چار حرفا
'ف' مان فڪر ڪرڻ منجهه سڀ ڪنهن احوالا
'ق' مان مراد قرار ڪرڻ منجهه ڪنهن وقتا
'ي' مان مراد ياري ڳنڍڻ سان الله تعاليٰ
'ر' مان مراد رياضت ۾ هوڻ هميشاهه

اهڙيءَ طرح سمجهايائين، ته فقير کي فنا ڪئين
حاصل ٿئي. جيستائين [illegible] ٻن قسمن جي درجي وضاحت
ڪندي جيئن هو، ته طالب فقط انهن جو ٿي وڃي. پر طالب ۽
ذات حق جي وچ ۾ ڪو به واسطو باقي نه رهي. شاهه ڪريم
لفظ 'فقير' جي 'ف' مان فنا ۽ 'ق' مان قرب الاهي مقصود ورتو
آهي. يعني سندس مطلب آهي: ٻي درجي جي فنا 'ر'
مان سندس مراد آهي: 'حق جي رويت'. جنيد بغداديءَ فنا
جي ٽن قسمن جي درجي وضاحت ڪندي چيو آهي ته
هن درجي مان مقصد آهي، ته انسان انهيءَ شعور کان
بنا ري ٿي وڃي، ته حضور پائي ذات حق جي مقام تي به هجي
جيڪو ته هي [illegible] معنيٰ ۾ آيو معبر ڪونهي آهن:

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 154

١٠
ٻيو پڇيائون پير کي، ته ڪهڙي فقر جي معنىٰ
فرمايائون، ته فقر جا آهن ٽي حرفا
پهريون آهي مراد 'ف' معنىٰ 'فنا' جو لفظ ا
ٻيو مقصود آهي 'قاف' معنىٰ قرب سين سولا
ٽيون غرض آهي 'ري' معنىٰ رونق سندي حقا.

ان مان معلوم ٿيندو، ته شاهه ڪريم طالب کي 'فنا' جي حقيقت سمجهائڻ جي ڪوشش ڪئي آهي: ڇو ته فقر جا اصل حقيقت ۾ 'فنا' کي بنياد آهي. جنيد بغدادي چوي ٿو ته فنا ان وقت طاري ٿئي ٿي، جڏهن هڪ عابد تي ذات الاهي پوري طرح چانئجي وڃي ٿي: سندس وجود ذات الاهي احاطو ڪري ٿي، ۽ ان کي پوري طرح ڦٽائي ٿي وڃي ٿي. اهڙي حالت ۾ جيتوڻيڪ انهيءَ جو وجود رهندو انسان انهيءَ جسماني وجود ۽ ظاهري هستي باقي رهي ٿي، پر ان جي انفراديت بالڪل فنا ٿي وڃي ٿي. هن جي اندر هن جو الڳ وجود باقي نه ٿو رهي.(١) ڪريم جا هي بيت منزل حاصل ڪرڻ جي هدايت ڪن ٿا.

②
وحدت الوجود: بيان العارفين جي ذهنيت باب ۾ وحدت الوجود جو فڪر سمجهايو ويو آهي. سندس فڪر ابن العربي جي مسلڪ مطابق آهي. ابن عربي چوي ٿو، ته وجود مطلق هڪ آهي. فقط اهو ئي موجود آهي. ٻيون سڀ شيءِ فقط ان جو مظهر آهي. انهيءَ ڪري عالم ۽ الله هڪ ٻئي جو عين آهن. هو عالم ۽ الله جي ذات کي ذات ۽ صفات جي عينيت جي بنا تي تصور ڪري ٿو. يعني

---

(١) ڊاڪٽر علي حسن عبدالقادر: جنيد بغداد، ص ١٨٦.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 155

جوهر ۽ عرضن جي عينيت جي بناءَ تي، عالمن انجي صفات جي محض تجلي آهي. شاهه تو تحرير ۾ اها ڳالهه بيان ڪئي آهي:

نه بي صورت منهنجي صورت عشق ظهورا
منهنجي صورت بي صورت کي ڪري نظر نگاهه
جيڪين نه هئي صورت هڏهين هئي نه آهه
پر آهي بي صورت جان آئون هوئڻ تيئين ائين
بي صورت کي صورت ڏارا لڀي نه مورا

اڪثر وحدت کي سمجهائڻ لاءِ صوفين ڪيترائي مثال بيان ڪيا آهن. هڪ هنڌ چيو اٿن، ته پاڻي جڏهن مختلف ٻوٽن ۽ وڻن کي ملي ٿو، ته انهن مان مختلف گل ۽ ميوا پيدا ٿين ٿا، جن جو رنگ ۽ خوشبوءِ جدا جدا هوندي آهي. ٻئي هنڌ درياهه ۽ ان جي ڇولين جو مثال ڏنو اٿن. هڪ هنڌ ٻاهر جي امارتي پٿرن جو مثال ڏنو اٿن، ته جڏهن امارتي پٿر ٺهي ٿا، ته ٻاهر جو گول صحن نظر ٿو اچي. پر حقيقت ۾ ان گول صحن جو ڪو وجود ڪونهي. هڪ هنڌ پڙاڏي جو مثال هن طرح بيان ڪيو اٿن:

جنڪري ڪو گنبذ ۾ اچي آوازا
ته ٻڌي پٽ سڏ گنبذ جي ترت ٿئي پيدا
پوءِ پانهنجي ٻڌو آواز ڪرين مار ۽ دمڙي ٿا
پر حقيقت ڪري آواز پهرجو پرورچا.

شاهه لطيف ۾ اهو مثال آندو آهي:

"پڙاڏو سو سڏ، ور وائي جو جي ڪهين."

ابن العربي پڻ اها ڳالهه ڪئي آهي. هو چوي ٿو ته

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 156

عالم جي حيثيت نالي ماتر آهي، اهو غير حقيقي ۽ وهمي به آهي. اهڙو وجود آهي، جو خارج ۾ موجود نه آهي. موجود صرف خدا آهي. عالم يا ڪثرت جو وجود فقط تجليات وحدت جي حيثيت سان آهي، يا انهي تعينات جي حيثيت سان آهي؛ بذات خود عالم جو ڪو وجود ڪونهي.(١) شاهه ڪريم عالم کي ذات جو آئينو سمجهي ٿو:

ته صورت خلقيا ٿين انسان جي، سڄڻ يا ڏوڙ واقع آه
پر طلعت ناه عالم جي ڪڏهن ته پڻ آئينو البت آه
پر آهي موجود يار ڏسو آئيني ۾ ذات نه ڪا.

تنزيه ۽ تشبيهه: شاهه ڪريم تنزيه ۽ تشبيهه جو مسئلو به آندو آهي. تشبيهه جي لغوي معنيٰ مشابهت ڏيڻ آهي. علم الڪلام جي اصطلاح ۾ معنيٰ آهي: خالق کي مخلوق جي صفات سان متصف ڪرڻ. تنزيه جي معنيٰ آهي: پاڪ ڪرڻ. علم ڪلام جي اصطلاح ۾ هي لفظ انهي مفهوم کي ظاهر ڪري ٿو ته مخلوق جي صفات جي اثبات خدا جي ذات ۾ نٿي ڪري سگهجي.

ابن العربي تنزيه محض يا تشبيهه محض ٻنهي جو اقرار ڪري ٿو، ڇاڪاڻ جو ٻنهي تصورن جي تقاضا آهي اثبات موجودات. هو انهي اهڙي طرح بيان ڪري ٿو ته جيڪڏهن خدا جو اثبات تنزيه محض يا تشبيهه محض سان ٿيو ته انهي جي اطلاق جي نفي ٿي ويندي. انهي ڪري توحيد جو اثبات تنزيه ۽ تشبيهه ٻنهي سان ڪرڻ گهرجي.(٢) شاهه ڪريم چيو آهي ته

---

(١) شرح فصوص قاشاني، ص ١٧، ١٢٣-٦٣ - بحواله ڊاڪٽر برهان احمد: نظريه توحيد، ١٩٦٧ع، ص ٧٧. (٢) ايضاً، ص ٧٨-٧٩.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 157

تنزيه ۽ تشبيهه هڪ شيءِ آهن، پر نا اهل اهي. تنزيه عين
تشبيهه آهي، ۽ تشبيهه عين تنزيه آهي؛ پر فقيرن کي ٻئي گڏ ڦبن،
ڇاڪاڻ جو ٻئي هڪ پر سڀان اڌامي نه سگهندو آهي:

نه تنزيه ۽ تشبيهه ٻئي جاءِ هيڪڙي شيءِ
پڻ نا لا آهين اُنها جي تا ۽ قوعا
جنهن تنزيه آهي عين تشبيها
۽ تشبيهه آهي عين تنزيها
البت
پر گهر جي فقيرن کي تنزيه ۽ پڻ تشبيها
جن يڪي ڳالهه کي ٻه پلڙ ابڊيون گهرجن، تڏهن اُهاءِ
تن فقيرن کي پٽ ۽ تول گهر جن اُهي مڌها.

<u>جبر ۽ قدر</u>: جبر ۽ قدر جو مسئلو متڪلمين ۽ صوفين
وٽ بحث جو هڪ موضوع رهيو آهي. شاه ڪريم ان سلسلي
۾ درميانه رڳي اختيار ڪري ٿو. هن جو خيال آهي، ته
الله تعالىٰ مختار ڪامل آهي، پر ان سان گڏ انسان جي
اختيار اخلاقي جي به گنجائش آهي؛ ڇاڪاڻ جو جنهن انسان کي
ڪمال اخلاقي جي تمنا ۽ فضل خداوندي جي تلاش ڪرڻ لاءِ
پيدا ڪيو آهي. انهيءَ ڪري انسان کي ضرور صاحب اختيار
هئڻ گهرجي. اهڙا ڪو سمجهائيندي هيٺيون دليل ڏنو اٿس:

نه سڄڻي جي جون تا، نه جبر جي ڪري منڌا سوڻي طهور
۽ اسين ڪم ڪونه تا، ڪجهه عبد الله
پر جبر جي انا پر جون تا، جي تن ۽ تڪ ٿئي غالبا
نه انهن طعام طالبين گهرن بٺ پڇنا
پا تان تان ڏو نيڻ پوءِ، جهڙا ڀايئي تا
۽ پارس پاڏو تا آڏ ... ڏهنا

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

پر مسجد ان وقت نه جون ته ڪين الله ڪري ٿي سوڻيا

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 158

فصل ٻارهون

بيان العارفين جا قلمي ۽ ڇاپي نسخا

بيان العارفين جا جيڪي فارسي قلمي نسخا، ۽ منظوم سنڌي ترجمي جا جيڪي قلمي ۽ ڇاپي نسخا ملي سگهيا آهن، انهن جو وچور هن هيٺ ڏجي ٿو:

١- پير حسام الدين جي ڪتبخاني وارو فارسي قلمي نسخو:

(i) سائيز: $\frac{22 \times 17}{8}$

(ii) اوراق: هن ۾ ٢٠٧ ورق ۽ ٤١٤ صفحا آهن. هر هڪ صفحي ۾ ١٧ اسٽون آهن.

(iii) ڪتابت جي تاريخ: سومر، ٢٧ ماه صفر ١٠٢١ هه

(iv) ڪاتب جو نالو: پير عبدالباقي ولد حافظ حبيب الله وينل ٺٽو، رجا

(v) منڍ: حمد وسپاس بيرون از دائره انديشه و حيطه قياس شمرو رحاکي است که زبان سالکان مالک معبود و عارفان معارف يقيني بتکلم قول شريفه کريمه زبانا آرا افصحرا احصي ثناء عليک کما اثنيت انت علا نفسک در پيداي اداي ثناء کبرياي او به فتور و دلهاي صفوت صد نقاب در شارح کمال او تيره مرخ دل عارفان از طيران در دعوي وحدت او سرسيمه وغيره...؟

(vi) پڇاڙي: در وقتي که از هجرت رسالت پناه محمد مصطفیٰ صلی الله عليه وسلم با نوزده صد و پنجاه يک گذشته بود در شهر ماه صفر سنه ١٠٥١ هو ڪاتب الحروف فقير عبدالباقي ولد حافظ حبيب الله ساکن موضع هنگورجه

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 159

در مقام عارفان و سالکان مرشد کامل در شریعت شامل
همیشه با حق واصل میر صاحب جیو سلمه الله تعالیٰ
زید و بقائه وحسناته الی یوم الدین بر همه یاران مشفق
از توجه و مهربانگی از فقیر محمد عالم رساله صحیح
کرفته عنایت فرمود بود. بعنره ذی صبح شروع کردم
و به روز همایون دوشنبه به یک نیم پاس روز بتاریخ
بیست هفتم ماه صفر در مقام کوتری به صد اتمام
یافت. هر که خواند دعا طمع دارم زآنکه من بندهٔ گنهگارم.

(vii) سنڌي ٻٽن جي صورتخطي:

ٻ - ب	ڃ - ڃ	ڙ - ڙ، ڙ	ڻ - ڻ	اين - اين
ڀ - پ	ڇ - چ	ڦ - ڦ	ي - ي	~~زڪريا~~ ڪا
ٿ - ٿ	ڏ - ڌ	ڪ - ڪ	ئون - ۾	ٽڪريا - ٽڪريا
ٽ - ٽ، ٽ	ڍ - ڍ	ک - ک	اين - ٻين	ذڪر - مڪر
ٺ - ٺ	ڊ - ڊ	ڳ - ڳ	اِيا - اِي	
ڄ - ڄ		ڱ - ڱ		

(viii) مجموعي خصوصيتون: معلوم ٿئي ٿو، ته هي نقل محمد رضا واري
اصلي نسخي تان ڪيل آهي، ڇاڪاڻ جو ڪٿ ته ڪتابت جون ڪي
آهي، ته هن صحيح نسخي تان نقل ڪيو آهي، ڇو ته اصل ڪتاب
جي لکت تائين ته پوري جو نقل آهي. هن نسخي جي وڏي
خصوصيت هيءَ آهي، ته صحيح صورت ۾ صاف اکرن ۾ لکيل آهي.
ڊاڪٽر محمد بن محمد داؤد پوٽي، ”شاهه ڪريم بلڙي
واري جو ڪلام“ مرتب ڪرڻ وقت محمد رضا وارو اصل
نظر مان ڪين گذريو، ڇو ته پيٽ پيتا هئا(1) ۽ هيءُ انهيءَ تعارف نه
ڏنو آهي. هتي انهيءَ نسخي جو هٿ نه آيو.

(1) عمر بن محمد داؤد پوٽو: شاهه ڪريم بلڙي واري جو ڪلام، ديباچو صفحو

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 160

حقيقت ۾ ڊاڪٽر صاحب جي پڙهڻ لکڻ موجب هن
پنهنجو سمورو ڪتاب خفيه ڏنا پر تنا بلڪل ڳاڙهي ۽ واري جي اتاريل
سنڌي نان جوڙيو، جيڪو ۱۵ صفر سنه ۱۲۹۶ھ جو اتاريل آهي.
هي سنڌو ان کان قريبًا ڏيڍ سؤ سال اڳ جو
لکيل آهي.

۲- پير جهنڊي واري ڪتبخانا جو فارسي سنڌو:

(۱) سائيز: 22×17/4

(۲) اوراق: هن ۾ ۲۳۹ ورق ۽ ۴۷۸ صفحا آهن. هر صفحي ۾ ۱۲ سٽون آهن.

(۳) ڪتابت جي تاريخ: سنه ۱۱۸۳ھ.

(۴) ڪاتب جو نالو: محمد سعيد عرف الخير ڪيو.

(۵) مفيد: مفيد ۱ ور ورق قائل آهي. ڪتاب جي مضمون جي عبارت هتان شروع ٿئي ٿي.

پيتمائي سندي ودا طبقات توحيد ويند وفضيلت حضرت جهنڊ...

(۶) بچائي:

هرچه حضرت ايشان پسنديده در حق فرزندان کرميانند فرمودند اکنون به همان طريق ايشان را نوشته مي شود اولاد و فرزندان حضرت ايشان که مذکور شدند بسيار است. اگر تعريف هر يکي چند حرفي مي نوشتم کتاب طويل مي انجاميد بدينا بران چند بي که از صلب پاک حضرت ايشان بظهور آمدند ذکر آنها آورده شد والله اعلم بالصواب واليه المرجع والمآب

در وقتي که از هجرت رسالت پناه صلعم يک هزار و سي و هشت سال گذشته بود در شهر رجب المرجب سنه ۱۰۳۸ از تصنيف اين رساله فارغ شدم

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

۱/۱۷

۲

رسالو عبدالكريم بلڙي وارو

بيان العارفين وتنبيه الغافلين

سنه [illegible]

بلڙي واله [illegible]

الا [illegible] پیشوای سندی و دقیقات توحید [illegible] صاحب عزت

[illegible] سروران [illegible] مقتدای متقیان عارف [illegible]

[illegible] از خود باقی بالله [illegible] مصطفی [illegible] امام اهل

[illegible] در بحر مودت غریق زین عباد شیخ [illegible] حجت الاسلام [illegible] طریقت

[illegible] تحقیق [illegible] کرامات [illegible] عارف

جالوس [illegible] مریدان قطب زمان [illegible] اسرار احدی

حضرت ایشان شیخ عبدالکریم بن [illegible] قدس سره که از فرزندان

اکمل و یاران اجمل و مریدان بجان و خادمان بدل که همه ایشان منظور نظر

ایشان بوده اند [illegible] صحبت ایشان [illegible]

[illegible]

[illegible] احتراز کردم [illegible] نام آن بیان العارفین

و تنبیه الغافلین [illegible] حضرت رب العزة [illegible]

پير جهنڊي واري ڪتبخاني جي بيان العارفين فارسي (قلمي)

جو پهريون صفحو

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

بہ نیستی دمی آید ہم ناگاہ بر سر آمد فرمودند در بیت قاضی قادن قدس

اللہ سرہ لا لاهیئی کن کی لا اُنوہیم ناہ ہ با اللہ ...

گٹ ندسنی کی بنو لفظ لا کراجدا خواہد کرد لا در اصل نیست ...

کہ لا کہ غیر از دوست ذرہ ہم دیدہ نمی شود و حضرت ایشان فرمودند لا

نکو ذی کنب الاجلیم لاں سن جو مظہر سند و ما

... کری ذ لفظ لا را دو حرف [illegible] لفظ لا را یک ساعت ہم جدا نکنی

آنکہ مظہر مردمان ست چگونہ انرا دور میکنی وہم فرمودند در بیت قاضی قادن

رحمۃ اللہ علیہ الغنی ست سا نو ذ نتی لٹ او جی بنجی بو بہی ہیکانی

ہیک ثنو و نتی ست جہت دریای لٹ دادہ خورد و بزرگ را الغرق ساخت

ذ ی نلت — یک شد رفت ہم جہتہا طرفہا و حضرت ایشان فرمودند سا نو ذ نتی

لٹ او جی بنجی بو بہی ای نا بوبی نتی ای نادینی جہت — ست جہت

دریاہا ہمہ خورد و بزرگ ہم را نابود نمی شود این جہت [illegible]

[illegible]

پیر جھنڊي واري ڪتبخاني جي بيان العارفين فارسي (قلمي) جو اندريون صفحو

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 163

تاریخ ولادت و مدت حیات و وفات

شاه عبد الکریم علیه الرحمت

شاه عبد الکریم سعید ما [illegible] بود از اولیای [illegible]

از نبیره و علی شاه درویش [illegible] بود [illegible]

بود [illegible] حبیب [illegible]

سال [illegible] بود از هجرت شفیع [illegible]

[illegible]

Gul Hayat Institute

پير جهنڊي واري ڪتبخاني جي بيان العارفين فارسي (قلمي)

جو پهريون صفحو

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 164

تمام شد نسخه شرح ابيات تحرير عبدالمذنب الخاطي
الضعيف محمد سعيد عرف المرڪه عفي الله ذنوبه سنه ١١٨٣هه

(vii) سنڌي بيتن جي صورتخطي

ڀ	اِئن	ڪ - ڪ	ڇ - ڇ ڇ	ب - ب
ٺ	اُون	ک - ک	ڏ - ڏ	پ - ڀوپ
اِين	اِين	ڳ - ڳ ڳ	ڊ - ڊ	ٿ - ٿ
مڪر	مڪر	ڱ - ڱ	ڍ - ڍ	ٽ - ٽ
مَيل	مَيل	ڻ - ڻ	ڙ - ڙ	ٺ - ٺ
		ٺو - ٺ	ڦ - ڦ	ڄ - ڄ
				ڃ - نجر

(viii) مجموعي خصوصيتون: هن نسخي جو پهريون ورق ڦاٽل آهي ١٠ ورقن کانپوءِ ڪتاب جو سماڳ اڳ ڪان شروع ٿئي ٿو. نقل ڪرڻ واري ڪٿي ڪٿي روايتون ڇڏيون آهن، ٻه ڪي سنڌي بيت به حذف ڪيا اٿس. باقي سنڌس تحرير ۾ غلطي ڪانهي.

٣- درسگاهه منصوره ۾ فارسي قلمي نسخو:

(i) سائيز ١٤×٢٣/٤

(ii) اوراق: پورا به ورق ڦاٽل معلوم ٿين ٿا. ڦاٽل ورقن کانسواءِ ٣٠٣ ورق، ٦٠٦ صفحا آهن هر صفحي جي ١٥ سٽون آهن.

(iii) ڪتابت جي تاريخ: سنه ١٢٨١هه

(iv) ڪاتب جو نالو: محمد صالح

(v) متن: ڪاتب اصل ڪتاب شروع ڪرڻ کان اڳ ڪجهه صفحا فارسي نثر ۽ نظم ۾ ٻيئي طرفان لکيا آهن. ١٠ ڪن ۾ ٻيئي لوڪن ۾ شاهه ڪريم جي زندگيءَ جو مختصر احوال به ڏنو اٿس. تنشاه ڪريم جي تصنيف ڪيو اٿس. نه فقط ايترو

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

در آن وقت فرمود [illegible] که [illegible]
[illegible] بر جبین [illegible]
[illegible]
[illegible]
هر کس بیدار باشند [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

درسگاه منصوره واري بيان العارفين فارسي (قلمي)
جو اندرايون صفحو

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 166

پير شاهه ڪريم ۽ شاهه لطيف جي وفات جون ڪيتريون ئي
تاريخون به لکيون اٿس. ڪتاب هن شعر پيرسان ستر وڃ ٿئي
ٿو، جيڪا ڪاتب جي پنهنجي آهي:

”در بيان ارشاد يافتن حضرت شاه صاحب مرشد کامل
هادي مکمل سلطان الاولياء سيد السادات حضرت
شاه عبدالڪريم عليه الرحمة والغفران قدس الله تعالیٰ
سره العزيز بحسب حقيقت در درجه اويسي بودند...“

اهڙيءَ طرح شاهه ڪريم کي اويسي ڄاڻايو ويو، لکيو اٿس
ته ظاهري طرح سلطان ابراهيم کڏاري کان ذڪر ورتائين. ان
ڪانپوءِ سلطان ابراهيم جي شيخي ۽ مريديءَ جو سلسلو ڏنو
اٿس، جيڪو سالڪن لطائف رطيفي جي به آيو آهي. اهو هيءَ آهي:
سلطان ابراهيم- شيخ احمد رفاعي- شاهه علي الهاشمي-
شاهه شرف الدين احمد- شيخ شهاب الدين قاسم-
شيخ بدرالدين يحيٰ- شاهه نورالدين حسين- شاهه شمس الدين
محمد- شاهه سيف الدين يحيٰ- شاهه ظهيرالدين احمد-
شيخ شهاب الدين احمد- شاهه عماد الدين قاضي القضاة-
شاهه عبدالرزاق- سيد عبدالقادر جيلاني-

سلطان ابراهيم جي شيخي ۽ مريدي جي هن سلسلي جي
ڪنهن به مستند ڪتاب مان تصديق نه ٿي ٿئي، خود
سلطان ابراهيم جي شخصيت ئي مشڪوڪ آهي.

هن فارسي نثر کانپوءِ ڪاتب جي پنهنجي مثنوي آهي
جنهنجو پهريون شعر هي آهي:

حمد در درگه خدائي لم يزل- آنڪه نه دارد مثال و ني مثال

هن ۾ به شاهه ڪريم جي حياتيءَ جا احوال منظوم ڪيا اٿس.
آخر ۾ شاهه ڪريم جي وفات جون تاريخون هن طرح آنديون اٿس:
~~سال نو صد بهار و نهال اگر و هجرت شيخ جعفر~~

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 167

~~چوٹائين جي وفات جي تاريخ ...~~

چون ز دنيا بشده رفت به فردوس برين
هي زهي اوج سخا را چه سه ساطع بود
وقت و شب و ماه به تاريخ سالش
شام شنبه احد زمه قعده سابع بود

سنه ١٠٣٢ھ
٧- ذوالقعد
آچر رات

سال تاريخش به صالح ملتجم غيب زگفت
گفت که: بود مقتدا ي عارفين و اوليا

١٠٣٢ھ

آخر ۾ پنهنجي نظم جي تاريخ هن طرح منظوم ڪئي اٿس:

سال تاريخش خرد بعد از طلب
گفت که: اي حيقدون اجابت کرد رب

١٢٣٤ھ

ان کانپوءِ شاهه ڪريم ۽ شاهه لطيف جي وفات جون
بيون ٻه تاريخون لکيون اٿس. ٻه تاريخون هيٺ ڏجن ٿيون:

~~سال تاريخش به صالح ملتجم غيب از گفت~~

شاهه ~~گفت که~~ ڪريم جي وفات جي تاريخ:
نيک تر صالح سه و روز وقت تاريخش
که ماه قعده سابع روز ي رواح اشمش

شاهه لطيف جي وفات جي تاريخ: ١٠٣٢ھ

تو اي صالحا از محبت تمام
به صدق و رسوخ و ادب بيشتر
که روز و سه و سال و تاريخ گو
چه شام احد شانزدهم صفر

١١٦٥ھ

نوٽ: ڇَرَ جي ڏو ڇا عدد ورتل نه آهن.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

بعون جود شهید صاحب وقار بر کتب شته دو صد و چل و چار

کین شده منظوم از شوق کثیر

باز مقبول درجناب کردگار

تمت بعون الله وحسن توفیقه من ید مؤلفه المتوکل علی الله الاحد الراجی

الی رحمة الله الصمد فقیر صالح محمد ابن غفرانی پناه جنت جایگاه زبدة [illegible]

الکمل مرحوم مغفور مخدوم میاں محمد افضل علیه الرحمة من الله العز وجل [illegible]

بتاریخ نهم ربیع الثانی سنه ۱۲۴۴ روز [illegible] شنبه بوقت [illegible] یاسین [illegible]

عفو غفور رحیم [illegible] العفو فاعف عنا یا حلیم یا کریم برحمتک یا ارحم الراحمین

Gul Hayat Institute

درسگاه منصوره واري بيان العارفين فارسي (قلمي)

جو آخري ورق

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 169

اهي ٽمر ٻره تا ٢٦ ورقن تي مشتمل آهن. ورق ٢٧ جي ٻئين صفحي کان اصل ڪتاب شروع ٿئي ٿو:

(٧) پڇاڙي: اصل ڪتاب ڇاپو پان ٻه ورق ڦاٽل معلوم ٿين ٿا. آخري ورق تي ڪاتب پنهنجو شعر لکيو آهي، صفحن جي آخر ۾ ڪتابت جي تاريخ هن طرح آندي اٿس:

بعد هجرت سيدِ صاحب وقار — چه گذشته دو صد و چهل يڪ هزار
اين شده منظوم از شوقِ ڪثير
باد مقبول در جناب ڪردگار

—

تمت بعون الله وحسن توفيقه من يد جؤلفه المتوڪل علی الله
الی رحمة الله الصمد فقير صالح محمد ~~افضل عليه الرحمة~~ ابن
غفران پناه جنت جايگاه مرحوم مغفور مخدوم ميان محمد افضل
عليه الرحمة من الله العزوجل بتاريخ غره ربيع الثاني
سنه ١٢٤٢ بروز سه شنبه بوقت نيم پاس ...

هن جي سارا ڇهونا وڏي ٻارهن آخري صفحي تي به ساڳئي ڪرڪي جي وفات جون تاريخون آهنا. ٻنهي صفحن جو عڪس هت ڏنو ويو آهي.

(٧١) سنڌي ٻولي جي صورتخطي

ٻ — ٻ	ڏ — د، ڎ	ڙ — ڪ
ڀ — ٻ	ڊ — د	ٽ — ڙن
ٺ — ت	ڍ — د	ٿو — ٿ ڪ و
ٿ — ت	ڙ — ر	اين — ئي
ٽ — ت	ڦ — پ، ف	ئي — اي
ڄ — ج	ڪ — ک، ک	يئو — ياو
ڃ — ج	ک — ڪ	ئين — اين
ڇ — ج، نج	ڳ — گ	آئيا — آيا
ڄ — ڇ، ج	ڱ — ڪ	آئون — ا و
ڌ — د	ڳ — ڪ	

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

(۱۷۰)

(viii) مجموعي خصوصيتون: هي نسخو جيتوڻيڪ گهڻو پوءِ جو لکيل آهي پر بالڪل صحيح نموني اتاريل آهي. صحت جو معيار گهڻو خيال رکيو ويو آهي. معلوم ٿئي ٿو، ته اصل نسخي تان اتاريو ويو آهي؛ ڇاڪاڻ جو عبارتون بالڪل درست آهن، پر ڪٿي به ڪاتب عبارت تبديل نه آهي. سنڌي بيت به نهايت صحيح نموني، پر صاف صورتخطيءَ ۾ رکيا ويا آهن. اهو اکري آهي، جو ڪاتب پاڻ فارسيءَ جو وڏو ڄاڻو، پر فارسي جو سٺو شاعر هو. جنهن تاريخ گوئيءَ ۾ وڏي دسترس حاصل هئي.

(۴) سنڌي ادبي بورڊ وارو بيان العارفين سنڌي (قلمي):

(i) سائيز: $\frac{20 \times 30}{8}$

(ii) اوراق: هي فقط پهريون جلد آهي. ان ۾ ۱۳۹ ورق، پر ۲۷۷ صفحا آهن. هر صفحي ۾ ۱۷ سٽون آهن.

(iii) ڪتابت جي تاريخ: ۴ ربيع الاول سنه ۱۲۴۴ھ

(iv) ڪاتب: سيد غلام مرتضيٰ شاهه قادري.

(v) سند: متن ۾ موجود آهي.

(vi) پڇاڙي: پهرين جلد جي پوري ٿيڻ تي حاشيي ۾ هيٺين تحرير آهي:

تمت رساله يوم الخميس تاريخ چهارم ربيع الاول سنه ۱۲۴۴ھ
کاتب الحروف سيد غلام شاه ولد سيد احمد شاه مريد قادري.

(vii) سنڌي صورتخطي:

ٻ ـ ٻ	ٽ ـ ٽ	ڄ ـ ڄ، ڄ	ڏ ـ ڏ، ڊ
ڀ ـ ڀ	ٺ ـ ٺ	ڃ ـ ڃ	ڍ ـ ڍ
ٻ ـ ٻ	[illegible]	ڇ ـ ڇ	ڊ ـ ڊ

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

~~١٧٧~~ ١٥٩

پوءِ فرمايائون حضرت پير مبارڪ رحمة الله فرمايا ته [illegible]
پر اخروٽ ٿيو نيڪي ڪي عزت جي سببان پوءِ فرمايائون حضرت پير مبارڪ
ته دنيا فقير بخي اهي مو ٿيو پوءِ ڪرامتا جي هو ٿيو ڪرامت ۽ جڪار فقير
پر طالب کي ڪرجي جي هو بلند همتا پوءِ هي بيت سنڌي جو سي مي ڪجاه
ونڪا [illegible]

پوءِ فرمايائون حضرت پير مبارڪ رحمة الله سڀئي روئي جا اهين ويد قسمار
پر هيڪڙو تيجها اهي وايتي الله بيا او نيه قسم سيجي جا اهين غير انجا
هي بيت پوءِ سنڌ بجو سي مي ڪجا [illegible]
ڪار [illegible] پوءِ فرمايائون حضرت پير مبارڪ رحمة الله
حظ
ته ڪجارو ته دل مجا ٿيو حاصل تا نڪا جم ۽ اهو سجا اهين بيا
پوءِ حضرت پير هي بيت ٿيو منقول ڪناق ڏ ۽ قاضي رحمة الله عليه
سي [illegible]

ڪا
پوءِ فرمايائون حضرت مبارڪ رحمة الله طالب کي ڪرجي جي ڪري في وجود
ته او سر خدا تعالى جو پنهنجي حضور جو ڪنا فصوص ۽ لمعات پڙهي تم ڪا
پوءِ فرمايائون حضرت پير مبارڪ رحمة الله ڪي اهين ڪتاب جي منجهه [illegible]
هيڪڙو ڪتب فصوص جو ٻيو لمعات پوءِ فرمايائون حضرت پير مبارڪ رحمة الله
ته معرفت الله تعالى جي تا سي تي ۽ حضور جا سي منٿو پاه جو ڪري سو فنا

هي بيت

سنڌي ادبي بورڊ واري بيان العارفين سنڌي (قلمي)
جو اندريون صفحو

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

٣٧٧

ناه کو آهي درست تحا سنڌي شريکا منجهه شرع حضرت رسول جي مير محمد شاه
تنهه فرمايو و ياه ڏني مدد جو مولي تا اهيا ان تي وڏ و کواهـار
تنهه چندا کي اوهي خاص بنداء ته حنا وند شاهد ٿيو ين کرتي پيدا ء
متل تهجي تو جو کرحاضران ديوا ته منجهه شرع حبيب جي محمد مصطفي ؐ
ناه جني جو کري جي شاه حدي قبولا کاره باب کتاب جا ات ٿيا تما ماء
منجهه احمد جهرين جي ٿيا بيانا ڏينهن باب بي جلدم تندا مذکر داء
تر ٿيندا سوره سيئي ثواب ابا جيکي حق ذکر ٿيا منجهم فرستا
تاه جنهه جلد جهڙيو هي ٿيو تماما ته الفهتي به ساهڙا تيره اکراء
سو مهينو ربيع الاول جو وهي تاريخا ڏيه جيجو سو هڙ منجا ڏيهيا
کيم ترجمو سکيتا سو هڙ فارسي واره جيکو بسيي هيم غلط ڪ سهو
سو ويساري ڏيئي تکو کري درستا الله جي مهر سو گناه کو لنجاء
بخشي بوڇ بجا ٿيي ڏاتا [illegible] عاد سجا کري کرم گهڻيسو جي گنا کنها
تو [illegible] باانڊا [illegible] رحيم کو قطر وقر منجا
تو بخشي سب وجود جا [illegible] هزار ڏيه تو فيق طاعتي صاحب سبحانا
بي سيئي واڻ سڙا تي تو دابه وکايا اکرم کريم ڏني منجهه بن جهانا
الفي عبدالرحمن کي مرهي تو مولي ساڌ سين مؤمن جي امتي احمد جاه
جي جيو ڪرمي سڪ منجهان لا اله الا محمد سو

سنڌي ادبي بورڊ واري بيان العارفين سنڌي (قلمي)
جو پورو نا صفحو

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

ڳ - ڳ	ڳ - ڳ	لوُ - ڪ	سنڌ - ڄجو =
ڦا - ڦ	ڱ - نگ	ڻوُنا - ڻ	سنڌ ۾
ڪ - ڪ	ڻ - ن	اين - ٻ	جو
ڪ - ڪ	يِ - ي	مکر - مڪر	ئي - اي
ڳ - ڳ	اِيا - اي	ٽکر - ٽڪر	

(viii) مجموعي خصوصيتون: بيان العارفين جو سنڌي ترجمو عبدالرحمان بن محمد ملوڪ سنه ۱۲۱۳هه ۾ مڪمل ڪيو. يعني هي نقل ۳۰ سال پوءِ ڪيو ويو. هي نقل فقط ٻهراڻ جلد جو آهي. سنڌي تحرير جيتوڻيڪ قديم صورتخطي ۾ آهي، ان هوندي به صاف ۽ چٽي آهي. انهيءَ ڪري پڙهڻ ۾ ڏکيائي نه ٿي ٿئي. نقل ڪرڻ واري اصل تان اتارو ڪندي صحت جو پورو پورو خيال رکيو آهي. خاص طرح سان لاڙي ۽ ڪچي لهجي جي قديم صورت برقرار آهي.

(ج) بمبئي وارو سنڌي ڇاپو

(i) سائيز: ۱۱" x ۸"

(ii) صفحا: پهريون جلد - ۱۶۰، ٻيو جلد - ۱۳۶ = ڪل - ۲۹۶

(iii) هر صفحي ۾ ٻه ڪالم، ۽ هر ڪالم ۾ ۲۱ سٽون.

(iii) ڇپائيندڙ: مخدوم عبدالصمد ولد حاجي محمد مقيم، مخدوم نورنگ زادي، ڪتب فروش هيرپور ٻنوان.

(iv) پريس: مطبع مرغوب حيدري ٻار بمبئي.

(v) ڇپجڻ جو سن: سنه ۱۲۹۳هه (۱۸۷۶ع)

(vi) ڪاتب: ڪتاب لٿو ڇپيل آهي، پر انهيءَ جو ڪاتب آهي: عبدالصمد ولد حاجي محمد مقيم، مخدوم نورنگ پوٽو.

(vii) ڪتابت جي تاريخ: ۲۷ رجب، سنه ۱۲۹۳هه

(viii) منڊ: ٻنهي جلدن وارو

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 174

كرانه گواهي دشمن جي معتبر موڙا ۱ | تڏهن ڏيندا شاهدي تنهجي سنڌس انگن
وري چوندو رب كي اٿي عُذر بجاءِ | تن خداوند آسانس انگرا شريك هوا
ناهه گواهي معتبر سنڌي شريكا | منهنجي شرع حضرت رسول جي محمد مصطفى
تڏهن فرمائيندو پاڻ ڏني ملڪ جو مولى | تراءِ الهيان ان مٿي وڏو گواها
تڏهن چوندو رب كي اوهي خاص بندا | تن خداوند شاهد ٿيو ٿي كر تون پيدا
مثل تنهجو توجهه ڏكر حاضر هنو بيرا | جيئن منهنجو شرع حبيب نبي محمد مصطفى
ناهه هيكڙي جي جي شاهدي ٿيو لا | ۲ كاره باب كتاب جا ابتداءِ جي تمام ٿيا
منهنجا جلد ڇهري جي ٿيا بابا | ۴ ٿيو باب ڇهين جلد مان تنهنا منڪ ڪوا
ترتيبه سورة سيني ڇهين ابوابا | ماڻهن لا جلد ڇهري هي ٿيو ختم تماسا
تڏهن هزار مٿي بر سو هتانيه وڌيك ا | مهينو ربيع الاول جو ڇهين تاريخا
ڏينه هو جاڻين جو تماڏ ڇهينئا | ڪم ٿيو رسالي نانا جو هو فاول اصل
ٻرڇيو ڪو سڀ هنيو غلط ڪسو خطا | سو ورسالي ذڪري تڪليف كري ڏيهسا
الهي مهرسن گناه گوني جا | بخشي بوجهه اجاسون ڏاتار ڏاها بيجا
كري ڪرم سي پس تُنها | ٿيو بي پاءِ پادشاه كلب تو تحفه
۴ وڃي جب هي مٿين ڪو قطر و قرب منجها | ترو بجن سبب وجود جا هر غم هزارا
تون ڏي توفيق طاعت جي صاحب سبحانا | ٻن سي واهي سونهاڻي واڪيو نگانا
كر كرم كرينمدني منجهين جهانسا | الهي عبدالرحمن كي مرهي تون مولى
ساڻ سڀن مومن جي امتي لخت جا | جن جيو ڪلمون سي سك منجها

لا اله الا الله محمد رسول الله صلى الله عليه وسلم

تمام ٿيو جلد ڇهون بيان العارفين

بمبئي ڇاپي جي ڇهين جلد جو پڇاڙيون صفحو

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 175

(ix) پڇاڙي: اصل ڪتاب جي اختتام کانپوءِ ڇپائيندڙ جي
طرفان هي نوٽ ڏنل آهي:

پڇاڙيءَ ۾ حمد حڪيم ۽ صلوات پٺتي حضرت رسول ڪريم
عليه افضل الصلوات والتسليم جي احقر العباد فقير عبدالصمد
ولد مرحوم مغفور حاجي محمد مقيم جو هنڌ وره نوابگر جو
خدمت ۾ مومنن دينداران جي عرض ٿو ڪري، ته اڪثر
سڳ ۾ ڏٺو آهي ڪتابن ۾ ته مطالعو ڪندڙ ڪتاب سلوڪ
جي جي دل نرم ٿي ٿيي، جهڙي خوف خدا ۽ ذوق ۽ شوق
نصيب ٿو ٿيي ته ڪي پوءِ گهڻن ڏينهن کان پانهنجي ته ڪو ڪتاب
سلوڪ جو سنڌي زبان ۾ ڇاپائيان ته ماڻهن کي ڪو
فائدو ٿيي، پر ڪتاب هٿ نه آيو. تانجان اوچتو ڏٺم
هيڪڙي بيان العارفين ترجمو رسالي حضرت ميان سلامت
شاه عبدالڪريم بلڙيءَ واري جو ڪنا ڇهه نه، جلد ٻئو
جو ڏنل ميان عبدالرحمن کاٽ بانيءَ جو هٿ چڙهيو.
پر جڏهن جلد ڪومي موجود نه ٿيو ۽ عبارت ته جي ان حد
طويل هئي، جنهن مطلب ماڻهن سمجهڻ گهڻو مشڪل ٿي
ٿيو، تنهن ڪري خيال ڪيائين جو مڪمل ڪري ڪيري جلد لاءِ ڇپايا،
۽ يارن دوستدارن دينداران جي فرمائش از بابت آڻڻ
لکيس. پوءِ گهڻن ڏينهن ڪنا پوءِ دوست سچو اسانجو
مقبول درگاه خدا فقير ميان عبدالله جت ساڪن ...
ته گهڻي ڪوشش ساڻ ملڪ ڪڇ جي مان پيدا ڪري ڏنو، پر
عبارت ته جي پڻ اهڙي ڇڙي هئي - تانجان ڏينهن هيڪڙي
جناب فيض مآب بحر سخا ۽ حيا، صاحب عزت، شرافت
ڪرامت حضرت سيد ميان محمد صلاح سجاده نشين اولياء
صاحب جي درگاه ... جي، ته جي حضور ۾ ويني

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

هش، تانا يا ٽڪرا اڌ سنڌين جي جو حق ملڪي ۽ تاليف
جو بخشي، سو ٻئي تاڪيد ڇاپڻ جو ڪيئو، ته مان نفعو خلق
خدا جي کي ٿئي - ۽ ٻه ٻئي خط حضرت عالم رباني جناب قاضي
ميان عبدالرحيم صاحب ساڪن ڪوٽ عالم جي جا منجهه بيان
تاڪيد ڇاپڻ رسالي هن جي آيا، ته مان گهڻن مومنن
کي فائدو ٿئي. پوءِ اگرچ جنداڻ فراغت نه هئي پر ٻيءَ ڪم
خير جو سمجهي، اختصار عبارت جو ڪري، جيئن مقصد ۾
نقص نه ٿئي جو تڙي تيار ڪري، گهڻن اهل الله کي ڏيکاري
مدت تن پسند ڪئو، تو شهر بمبئي جي ۾ ياد آجي مطبع
مرغوب ۾ ٻه يار ۾ ڇاپي تيار ڪئم. اميد آهي الله تعالا
۽ جل شانه نه مطالعو ڪندڙن کي فائدو ديني، دنيوي
۽ خوف الاهي ۽ ذوق شوق کهڪو نصيب ڪندو، برڪت
ڪلام اولياءَ سڳوران جي؛

—

تمام ٿئو لکڻ جو ڪتاب بيان العارفين سنڌي تاريخ
ستاويهين رجب جي، سنه ١٢٩٣ هه عبدالصمد ولد
مرحوم مغفور حاجي محمد فقير مخدوم نوانگ پوري جي؛
ان کان پوءِ فهرست آهي. آخر ۾ هيءَ تحرير آهي:

اشتهار واجب الاظهار

۽ سڀني تن شخصن تي جي ڇاپيندڙ آهن ڪتابن جا، جاڻ ڏنو
ٿي، ته هن ڪتاب بيان العارفين تي ڇاپڻ جا گهڻا حق آڪين جي
خاص مان متعلق کي معلوم ٿيندا ته پير تنهن حال سڀ ڪنهن داخل ٿي
رجسٽر گورنمينٽ جو ڪئو انگريزي ايڪٽ قانون ويهين سنه ١٨٦٧ع
جي - ڪو شخص ارادو ڇاپڻ جو سواءِ موڪل منهنجي نه ڪري.
نه جي ڪندو، ته سزا پائيندو، ناحق نقصان حاصل ڪندو. هيءُ ڪجهه
ٻي جيئن ڪتاب گهرجن تيترا مير پور بٺوري واري منهنجا تنهن
۾ مير پور بٺوري کان ڏهاڪي ڪتاب گهرجي ته ٻئي ملندا؛ عبدالصمد مخدوم پوري

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 177

(۷) سنڌي صورتخطي

ٻ - ٻ	ڇ - ڇ	ڪ - ڪ	ئُو - ۽، ؤ
ڀ - ڀ	ڏ - ڏ	ک - ک	اِيْ - اِ
ٿ - ٿ	ڌ - ڌ	گهو - گهو	آ - ا
ٽ - ٽ	ڊ - ڊ	ڳ - ڳ	ئُونا - ڪ
ٺ - ٺ	ڍ - ڍ	ڱ - ڱ	اِيِ - اي
ڄ - ڄ	ڙ - ڙ	ٽ - ٽ	ٿکر - ٿکر
ڃ - نجهه	ڦ - ڦ	ي - ي	نرکن - نرکن
			لباسيم، لباسيم

هي ڪتاب ۱۲۹۳ھ ~~ڇپيو~~ مطابق ۱۸۷۶ع ۾ ڇپيو.
ان کان اڳ ۱۸۵۳ع ۾ موجوده صورتخطي تيار ٿي چڪي هئي.
انهونديءَ به هن ڪتاب جا ڪي اکر پراڻي رسم الخط جا
آهن. هن ڪتاب ڏانهن اهو به عربيءَ جا پيا الف اشباع وارا
مذهبي ڪتاب به اهڙي ئي نموني جي صورتخطيءَ ۾ ڇپيل آهن،
هيٺ ڏنل ڪتابن جي ڪاپي ڪان اها ڳالهه واضح ٿيندي ته انهن
ڪتابن جا نالا هي آهن:

۱- بيان العارفين بمبئي ڇاپو — ؟
۲- تنبيه الجاهلين: باهتمام: قاضي نور محمد بن قاضي عبدالڪريم
اجر ڪتب، مطبع ڪريمي بمبئي، سنه ۱۳۳۶ھ (۱۹۱۷ع) ''
۳- بدر المنير - مخدوم عبدالله نريءَ وارو، باهتمام جهنا داس
پڪوانداس، تاجر ڪتب پيڌي بازار بمبئي ۽ جهونا مارڪيٽ
ڪراچي، مطبع علوي بمبئي ڇاپو. محمد رمضان حاجي بصير پور ''
۴- معراج نامو: باهتمام قاضي نور محمد، مطبع ڪريمي بمبئي،
۱۳۳۲ھ (۱۹۱۳ع) — ''
۵- مصباح المفتاح: (ڏانڌي واري سنڌي): سيد علي محمد شاهه
باهتمام حاجي حبيب الله ٻيو ڇاپو، مطبع فيض سبحاني ڪوٽڙي،
۱۳۳۲ھ (۱۹۱۴ع) ''

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

٦- سير بستان: (قصص الانبياء) (تصنيف ١٠٧٠ھ)، مصنف: محمد حسين، باهتمام: قاضي نور محمد پور بندري، مطبع محمدي، ڪاتب: شيخ عبدالرحمان، ١٣٣١ھ (١٩١٢ع). "ق"
٧- مجموعه مدحيات: باهتمام قاضي نور محمد تاجر ڪتب، مطبع ڪريمي بمبئي، ١٣٣٤ھ (١٩١٥ع)

موجوده	١- ع	٢- ت	٣- ب	٤- ن	٥- م	٦- ق	٧- ح
ڃ	نج	نج	نج	ڃ	ڃ	نج	ڃ
ڄ	ڄ	ڄ	ڄ	ڄ	ڄ	ڄ	ڄ
ڏ ڌ ڊ	ڊ ڏ ڌ	ڌ ڏ	ڌ ڏ	ڊ ڏ ڌ	ڌ ڏ	ڌ ڏ	ڌ ڏ
ڊ	ڊ	ڊ	ڊ	ڊ	ڊ	ڊر	ڊ
ڍ	ڍ	ڍ	ڍ	ڍ	ڍ	ڍ	ڊ
ڙ	ڙ	ڙ، ڙ	ڙ	ڙ	ڙ	ڙ	ڙ
ڳ	نگ	ڱ	ڱ	ڱ	ڱ	ڱ	ڱ
اُون، اين	ڻ	ڻ	ڻ	ڻ	ڻ	ڻ	(ڻ)
	ــ	ــ	ــ	ــ	ــ	ــ	ــ
ڦ	ڦ، ٻ	ٿ، ڦ	ڦ، ٻ	ڦ، ٻ	ڦ، ٻ	ڦ، ٻ	ڦ، ٻ

انن ڪتابن جي املا ۾ اختلاف پڻ آهي. اڪثر ڪتابن ۾ "ه"، "ت"، "ٿ" لفظن سان اڳيان ملائڻ جا نمونا ملن ٿا، جهڙوڪ: "نڪر" = نه ڪر، "نلڳن" = نه لڳن، "تڇيڪي" = ته ڇيڪي، وغيره. "۾" به وري لفظن سان پويان ملايو ويندو هو، مثلاً "خلوتڪڙ" = خلوت ۾، "نسين" به ڪن ڪتابن ۾ لفظن سان پويان ملايل آهي، جهڙوڪ: "آڪينسين" = آڪين سين. ان جي حرف جر "ڪا" = کي جي بجاءِ "ڪا" مثلاً "جيڪا" = جيڪي جي ڪاڪي (۾)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

(x) مجموعي خصوصيتون: ڪتاب جي ڇپائيءَ واري نوٽ مان واضح ٿيندو، ته ڇاپائيندڙ پاران اعتراف ڪيو آهي، ته هن اصل نسخي ۾ ڦيرڦار ڪئي آهي. ٿيو اهو ڪيو آهي، جو هن ڇاپي نسخي جي صورت هن طرح جي بيٺي آهي:

(الف) شاهه ڪريم جا ڪجهه بيت حذف ڪيا ويا آهن.

(ب) ڪجهه قول به گم ڪيا ويا آهن.

(پ) ڪن قولن ۾ اصل نظم جي عبارت کي منتشر ڪيو ويو آهي. يعني ڪيترين جاين تي ٻن سٽن کي هڪ سٽ ۾ سمائڻ جي ڪوشش ڪئي وئي آهي. اهڙا نوٽ هن متن جي حاشيءَ ۾ ملندا.

(ڀ) قديم ٻولي بدلائي ان وقت جي مروج اٺري لکجو رکيو ويو آهي، نظم کي آسان بڻايو ويو آهي.

(ت) سنڌي ٻيتن جي صحت بگڙجي وئي آهي.

(ٿ) باب ٽين ۾ مضمون کي اڳتي پوءِ ڪيو ويو آهي

(ٽ) نظم ۾ (اصلاح ڪري) رواني پيدا ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي وئي آهي.

(ث) هڪ هنڌ نثر جو ٽڪرو نظم ۾ ويو آهي. اهڙو مثال ٻي هنڌ ڏنو ويو آهي.

(٦) هرسنگ وارو ڇاپو:

(i) سائيز: 6×9½

(ii) صفحا: پهرين جلد ۾ ٣٣٣ - ٻيو جلد ١١٣ صفحا - ڪل: ٤٤٦
هر صفحي ۾ ٻه ڪالم، ۽ هر ڪالم ۾ ٢٧ سٽون.

(iii) ڇاپيندڙ: ماستر هرسنگ ڪتب فروش سکر

(iv) ڇپجڻ جو سن: ١٩٠٩ع - جلد ٥٠٠، دفعو: اول

(٧) پريس: اسلامي پريس لاهور.

Gul Hayat Institute
© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

(vi) ڪاتب: دُر محمد، ولد: لقمان (ضمير پور سيرسا)

(vii) مُنڊ: مُنڊ جي ناسخ طرفان ڪاتب پر لکيل. شرح ڪان ٿي ڪتاب (شرح) ختم ٿئي ٿو.

(viii) پڇاڙي: پڇاڙيءَ ۾ ڇپائيندڙ جو ڪو نوٽ ڪونهي.

(ix) صورتخطي: موجوده صورتخطي اختيار ڪئي وئي آهي. البت ڪٿي ڪٿي: اون ۽ ڳ ۽ اين ۽ پ آندو ويو آهي.

(x) مجموعي خصوصيتون: هي ڇاپو، بمبئيءَ واري ڇاپي تان نقل ڪري ڇاپيو ويو آهي. البته ان ۾ هيٺيون ڳالهيون رکيون ويون آهن:

(الف) اڙي لکڻيءَ کي بدلائڻ جي ڪوشش ڪئي وئي آهي. مثلاً: "سهڻو" بدران "سهڻو"، "منهن" بدران "منهن"، "سهو ڄاڻ" بدران "سهو ڄاڻ" آندو ويو آهي.

(ب) انهيءَ تبديليءَ جي ڪري عبارت ۾ هموارو ٿيو آهي، ۽ نظم جي صحت بگڙجي وئي آهي.

(xi) بيان العارفين جي ڇاپن کانسواءِ بيان العارفين تان هيٺيان ڪتاب جوڙيا ويا آهن، جن ۾ شاهه ڪريم جا سمورا بيت ڏنا ويا آهن، ۽ سندس ٿورا قول سنڌي نثر ۾ ڏنا ويا آهن. شروع ۾ شاهه ڪريم جي حياتيءَ جا احوال آهن، ۽ سندس شعر تي تبصرو آهي. سنڌي بيتن کي ڪوشش ڪري صحيح صورت ۾ تصحيح جي ڏنو ويو آهي.

(الف) رسالهٴ ڪريمي: مرتب: مرزا قليچ بيگ، صفحا ١٢٠، سال ١٩٠٤ع، ٽائيپ ۾ ۽ موجوده رسم الخط ۾ ڇپيل.

(ب) شاهه ڪريم بلڙيءَ واري جو ڪلام: مرتب: ڊاڪٽر عمر بن محمد دائود پوٽو، صفحا ١٢٦، سال ١٩٣٧ع، پيلس پريس حيدرآباد.

(ب) ڪريم جو ڪلام: مرتب: شيخ عبدالمجيد سنڌي، صفحا ٢٤٢، سال ١٩٦٣ع، سنڌي ادبي سوسائٽي، ادارا ... ڪاليج سکر

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 181

بيان العارفين (سنڌي) جو موجوده متن

بمبئي واري ڇاپي کي، سنڌي ادبي بورڊ واري قلمي نسخي ۽ ستر واري ڇاپي سان ڀيٽي، جلد ٻئي ۾ جو متن تيار ڪيو ويو آهي، جيڪو هت ڏنو پيو وڃي. حاشيي ۾ متعلق پڙهڻيون ڏنيون ويون آهن. بمبئي واري ڇاپي ۾ جيڪي خال هئا، اهي سنڌي ادبي بورڊ واري قلمي نسخي، ۽ فارسي قلمي نسخن جي مدد سان پوريا ويا آهن. هن متن جون هي خصوصيتون آهن:

(الف) بمبئي واري ڇاپي ۾ جيڪي سنڌي بيت حذف ڪيل آهن، اهي ڏنا ويا آهن، ۽ حاشيي ۾ اهڙو نوٽ به آهي.

(ب) سنڌي بيت مختلف قلمي نسخن ۽ ڇاپي ڪتابن ۾ آيل سنڌي بيتن سان ڀيٽي، ڪوشش ڪري صحيح صورت ۾ ڏنا ويا آهن. حاشيي ۾ مختلف پڙهڻيون ڏنيون ويون آهن.

(ٻ) بيتن کانسواءِ بيان العارفين جي قولن وارو نظم به مختلف نسخن سان ڀيٽي ڏنو ويو آهي، ۽ حاشيي ۾ متعلق پڙهڻيون ڏنيون ويون آهن.

(ڀ) بمبئي واري ڇاپي ۾ جيڪي قول حذف ڪيل آهن، اهي سنڌي ادبي بورڊ واري قلمي نسخي تان کڻي، متن کي مڪمل ڪيو ويو آهي. اهڙا نوٽ حاشيي ۾ ڏنا ويا آهن.

(ت) ڪي قول بمبئي واري ڇاپي ۾ مختصر ڪري ڏنا ويا آهن، اهي قول سنڌي ادبي بورڊ واري نسخي ۾ وضاحت سان آيل آهن. اهي متن ۾ وضاحت سان ملندا.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 182

(ت) بمبئيءَ واري ڇاپي ۾ جا ڳالهه هڪ سٽ ۾ آندل آهي، سا سنڌي ادبي بورڊ واري نسخي ۾ اڌ اڌ سٽن ۾ بيان ٿيل آهي. هن متن ۾ مناسبت جي لحاظ کان ڪٿي بمبئيءَ واري ڇاپي جي هڪ سٽ رکي وئي آهي، ته ڪٿي وري قلمي نسخي واريون ٻه سٽون ڏنيون ويون آهن. حاشيءَ ۾ اهڙا نوٽ ڏنا ويا آهن، جدا جدا هنڌن ڏنيون ويون آهن.

(ٿ) ڇاپي نسخي ۾ جيڪي لفظ بدلايا ويا هئا، اهي گهڻي قدر بدلائجي، اصلي قلمي نسخي وارا ڪتب آندا ويا آهن، ته جيئن نظم جي اصليت برقرار رهي. البته ڪن جاين تي رواني ۽ موزونيت جو لحاظ رکي بمبئيءَ واري ڇاپي نسخي جا لفظ به ڪتب آندا ويا آهن، ان هوندي به اهو خيال رکيو ويو آهي، ته اصليت تي اثر انداز نه ٿئي.

(ث) متن کان سواءِ اينئار ڏني وئي آهي، ضميمن ۾ هيٺيون ڳالهيون شامل ٿيل آهن:

(i) بيان العارفين ۾ آيل ذڪر هيٺ آيل ماڻهن جو تفصيلي تعارف.

(ii) بيان العارفين ۾ ذڪر هيٺ آيل شهرن، ڳوٺن، علائقن ۽ دريائن جو تفصيلي تعارف.

(iii) بيان العارفين ۾ بيان ٿيل ڪتابن جو تعارف.

(iv) بيان العارفين ۾ آيل قرآن شريف جي آيتن، حديثن، دعائن ۽ صوفيانه قولن جي معنيٰ.

(v) بيان العارفين واري نظم جي ڏکين لفظن جي معنيٰ.

(vi) شاهه ڪريم، قاضي قاضن ۽ ٻين سنڌي شاعرن جي بيتن جي ڏکين لفظن جي معنيٰ.

(vii) شاهه ڪريم، قاضي قاضن ۽ ٻين شاعرن جا سنڌي بيت، هندي بيت ۽ فارسي بيت جدا ڪري ڏنا ويا آهن.

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

اُهڃاڻ

نمبر	نسخي جو نالو	اهڃاڻ
١-	پير حسام الدين جي ڪتبخاني وارو فارسي قلمي نسخو	ح
٢-	پير جهنڊي واري ڪتبخاني وارو فارسي نسخو	جھ
٣-	درگاهه منصوره وارو فارسي نسخو	م
٤-	ڄام سنڌڙي ادبي بورڊ وارو سنڌي قلمي نسخو	س ۽ سند
٥-	بمبئيءَ وارو سنڌي ڇاپو	ب
٦-	ميهينگل ڪتب فروش سکر وارو ڇاپو	هر
٧-	رسالو ڪريمي، مرزا قليچ بيگ	ق
٨-	شاهه ڪريم بلڙيءَ واري جو ڪلام (مرتب: ڊاڪٽر محمد بن عمر داءُد پوٽو)	ڪ
٩-	محمد رضا وارو املوڪ نسخو (هن نسخي جون پڙهڻيون ڊاڪٽر داءُد پوٽي جي مرتب ڪيل ڪتاب تان کنيون ويئون آهن.)	✓
١٠-	فقير ڏني بيرتي وارو نسخو (هن جون پڙهڻيون به ڊاڪٽر داءُد پوٽي واري ڪتاب تان کنيل آهن.)	ڏ
١١-	ڪريم جو ڪلام، مرتب: ميمڻ عبدالمجيد سنڌي	ح

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

مقدمو

بسم الله الرحمٰن الرحيم

وَمَا تَوْفِيْقِي اِلَّا بِاللّٰهِ جَلَّ جَلَالُهُ ۝

ناھ توفيق اسانکي کا پاھِجي پار،
مگر ھدايت ۽ ھمراھي ڪسين ملڪ جي مولیٰ

واحد جي واکاڻ:

بي ناھ(۱) ڪڏھنکي ڪڏھين مورھين وات کا(۲)
عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَ اِلَيْهِ اُنِيْبُ(۳) انتي توکل کريھون تا
۽ سيڻي طرف انھين جي(۴) اسين موٽون(۵) تا(۶)
سب حمد سپاس رب کي بيحد بسيار
جو بادشاھ بلند گھرو عَلِيٌّ ۽ اعلیٰ
واحد وڏائي ڌ ونتر صاحب حمد ثنا(۷)
ناصر معين سڀني سندو قائم قيوم
صفتون کان(۷) سلطان جيون(۸) لکين ڪروڙ
ناھ ڳاڻيٽون تن جو، آھين اگرئون اندازئا(۸)

---

(۱) س ۾ ن آھي. (۲) ڪڏھم وات نه کا (س). (۳) وانا (ھر).
(۴) منھي توکل انھم اسين کريھيم تا (س). (۵) ۽ طرف ان جي سيڻي (س).
(۶) موٽھم (س). (۷) صاحب سبحانا (س). (۸) اکرا اندازياء (س).

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

ڪنا عقل قياس مخلوقن جي ٻيري پَرُوَرا (پروڙا)
کهڙيون ڪيون تهڄيون واڪاڻون(١) وانا
جو پاڪ آهي پاتشاهه صورت ۽ شڪلا
جواهر ۽ ياقوت ڪنا عرض ۽ طولا (٢)
ته سارهيو سبحان ڪـي راتين روزمرا
(ع) آئين (٣)، واکاڻيو واحد کي سين ٻکين (٤) زبانا
آهي رحمت جنهن جي (٥) واسع وسيعا
مٿي ٻڌن پاهنجي ڪري رحمتا
فرمايائين فرقانم ايذيئي اعيد (٦)
لاتقنطوا من رحمة الله ان الله يغفر الذنوب جميعا (٧)
ايذي رحمت جنهن ڏيا حاڪم حڪيما
ڪري عطائون ايذيون راحم (٨) رحمتا
مڪائين محمد مصطفيٰ جو عالم آهي دارا
آئي جنهن جي عالم ۾ ٿئي سونهن صفا
[illegible] صلي الله عليه وسلم مجتبيٰ مدني مڪيا

سنڌي ڀائن جي سردار جي سارهه:

---

(١) وانا واکاڻاءِ (س). (٢) طولا را (س). (٣) واکاڻيو (س). (٤) ٻکين (س).
(٥) قدرت تنهن قادر جي (هـ). (٦) . (٧) ٻئي سلوڻ ڪونهن (هـ).
(٨) رحم (س).

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 187

(١) نور محمد نبي نبين ۾ انوار الانبيا (صلي الله عليه وسلم)
ثاني شفيع جهان جو محشر مكانا
ماحي الكفر والبدعة ترڙيدڙ توڙا
پيچدڙ قرص چنڊ جو ساڻ آڱر اشارتا (٢)
چشمون نور پيدو سندو قل هو الله
مجمع (٣) اسرار جنهن جا سخن لي مع الله
خاطب صاحب خطاب جو ليغفر لك الله
شرف شرافت جنهن جي نصر من الله (٤)
محبوب خاص رب جو خاص و خاصنا (٥)
سوڌ هينا صحابن وچ ۾ مركز المصطفیٰ (صلي الله عليه وسلم)
چار جو كا جنهن جا يار پيلا (رضي الله عنهم) (٦)
پهرو صاحب صدق جو وير وزيرا
سچو امير المومنين، حضرت ابابكر صديقا (رضي الله عنه) (٧)
ٻئو عادل عدالت آگرو صاحب صلابتا (٨)
امير المومنين حضرت عمر فاروقا (رضي الله عنه)

صحابن جي صفت:

---

(١) نبين (س) (٢) ارشادا (س) (٣) جميع (س) (٤) نصر من الله وفتح قريب (س)
(٥) خاصياء (س) (٦) ۾ (بم) (٧) حضرت صديقا (س) (٨) صلابتار (بر) (ص).

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 188

تنوُن جامع فرقانؔ جو آبرھ عنايتا
امير المومنين حضرت امير عثمانؔ (رضي الله تعاليٰ عنه)

~~ٻيلي ٿيا نبيءَ (صلعم) جا سڀ ميا محبتا (رضي الله عنھم)~~

جو توُن سوٽ رسول جو زوج البتولؔا (٢)
امير المومنين حضرت امير علي شاه (رضي الله عنه) (٣)
ٻا ٻيا يار نبيءَ (صلعم) جا سڀ ميا محبتا (رضي الله عنھم)
جنين کيو سا ڪو صدقو محبوبن مستان
جنگيون جهاد جن ڪيا (٤) في سبيل الله
محمدؐ مجتبيٰ مصطفيٰ سيد سردارا (صلي الله عليه وسلم)
آجي جنھجي آهي سڀ عالم اميد وارا (٥)
هاڻي هتان (٦) پوءِ تو ڪري بيانا
جو مصنف هن رسالي جو وحون منجا
صاحب فاضل فضل جو ڪامل ڪمالا
جن جو هيو رسالو فارسي سنڌو سلوڪا
ڪيائين ذڪر تنهن ۾ گهڻا نوع بيانن جا
سو تو فرمائي ان رسالي ۾ ڪري اعلاما

(مصنف بابت
رسالہ بيان العارفين فارسي جو مصنف)

Gul Hayat Institute

(١) فرقان (س) (٢) ﷺ (٣) جو اُٽِي يار رسول جو، امير المومنين حضرت عليا (س)
(٤) جنين جا هٿار بر، هر)
(٥) اجي عالم جنھنجي آهي، آهه اپر اميداءِ (س).
(٦) هتا (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 189

ساڪن شهر ٺٽي جو(١) ڪري گذرانا

تنهن رسالو فارسي ڪئو تصنيفا

منهن سو چاريون ڳالهيون وعظ نصيحتا

عجب حيرت ڏيکهين(٢) نقطا نظيرا (٣)

ڪي پڻ بيت اصلي سنڌي زبانا

ڪي پڻ دقيقا توحيد جا عجيب(٤) اعلىٰ

ڪتاب جو مضمون:

صاحب حضرت پير جا جو طريقت عابد عارفا

سردار زاهدن جو مهدا رشفينا

عارف ولايت ڪبرى وارث الانبياء

ڳالهائيندڙ رب سين، فاني مقام فنا

باقي بالله جل جلاله سين هو، سو هميشاهه (٥)

ڏيو هو امت جو سنڌي سردارا

روشنائي دين ۾ ڪنا اهل تحقيقا

درياءَ ڏوسي عجيب هو سو طريقا

سا هو اُو ناڏين(٦) جو صحبت اسلاما ٩

شاهه ڪريم جي شان ۾:

---

(١) ٺٽي (س) (٢) الخصم (س) (٣) نظيرا (س)

(٤) دقيقا تهم عجيب (ب)

(٥) انهي سو سنڌو هميشاهه (س)

(٦) ناڏن (ب، ج)

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

ته جڏهن رسالو فارسي آهي (١) ڪنڌس سناما
تڏهن مور نه رهندو مخفي (٢) ڪني طالبن ڪنا
سڀ ٻڌارون پير جيون قول ۽ فعلا *
جيئن البت طالبن کي سرڪي نه تن ڏارا
پير ناڻهن ڪڍهنگي ياد ڪيو منجهان عامتا
خاص جاڻن تنکي پيڙهن پرت منجها
سي رسن وڃي راهه کي پيچري پيريا
تنين سالڪ سلوڪ (٣) جا رسن راهه هدى
پير گهر جي سيکي کي لازم ملزوما
جيئن رهي خدمت ۾ مرشد جي هميشاه
قول فعل تنهن جا ور ڪري قبولا
۽ ڪندو (٣) سيکي کان هين مور متابعتا
پيرون سگهي پير جيون منجهي مريدي ڪا
۽ پڻ رسالو پير جو هي ڪرڻ مطالعا
ته ... فيض تن کي تان پيرن منجهان

---

(١) ڪندس (س)، (٢) مخفي طالبن (بمر، هر)
* ڪان ۽ تائين سٽون (س) ۾ ڪونهين.
(٣) ڪند ٿي (هر).

Gul Hayat Institute
© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 191

ڳڻائڻ رسالي منجهان راهه ڪي رسنا
پير سبب هن رسالي جو ٿورڙيون مطلوبا
غريب هن فقير ڪي عاجز مسڪينا
نه مان شئي چيڻ غافلن ڪي ان سبا
ٻيا پيتي ڳرڻ نٿن سيني سنڌن جا مدعيا (ٻيا ۲)
نفي شيطان شر هن وڪوڙا ڪڍ ا با
اوڏو نه اچي نٿ ڪجهي سگهن سلوڪا
رهن هميشه راهه ۾ سالڪ فقرا فنا
آءُ ٻيا انهي واسطي اهڃان رکيو اميدا
خادم مريد پير جو بندو درگاها
خاڪ پاءِ گرد راهه سندي پيرن پيزارا
مريد ڳجهو ڏينهون ظاهر ظهورا
جوڙي رسالو نا رسيو هو ڪري تصنيفا
نالو محمد تنهنجو پٽ واسع لکڻ تا
عرف مير دريائي پوٽو دارنه ڳهرا (۱)

ڪتاب جي مصنف جو نالو

---

(۱) دارڪنه ڳهراء (س).

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

ساڪن شهر ٺٽي جو(۱) ڪري گذرانا
ته رسالو فارسي ڪيو تصنيفا
جنهن ۾ سو چاريون ڳالهيون وعظ نصيحتا
عجب حيرت ٿيکهو(۲) نقط النظير (۳)
ڪي پڻ بيت اصلي سنڌي زبانا
ڪي پڻ دقيقا توحيد جا عجيب ۽ اعليٰ(۴)

ڪتاب جو مضمون:

صاحب حضرت پير ٻا جو طريق عابد عارفا
سردار زاهدن جو، جو هو سردار متقينا
عارف ولايت اڪبر وارث الانبياء
ڳالهائيندو رب سين، فاني ٿيو فنا
باقي بالله جلّ جلاله سين ٿيو، سو هميشاه (۵)
ڏيو هو امت جو سنڌي ۾ سردارا
رهنما ۽ دين ڪنا اهل تصوفا
درياءُ دوستي ۾ ٻيو هو سو عرفيقا
ستا هو ۽ ٿادين(۶) جو صحبت اسلاما

شاهه ڪريم جي شان ۾:

Gul Hayat Institute

(۱) ۾ (س) (۲) الخهو (س) (۲) (۳) نظير (س)
(۴) دقيقا تهه عجب (س)
(۵) ٿيو، سو سنهو هميشاه (س)
(۶) ٿادن (پير، هن)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 193

سونهون طريقت جو ڏي خبرون معرفتا
پيرڙي حقيقت جي ڪرامت بادشاهه
شرف[1] عارفن جو رکي محبت مريدن ڏاند[2]،
قطب زماني جو[3] معدن اسرار
درياءِ موتين جو[4] واقف وصالا
سو سچو[4] صاحب مير پير سيد عبدالڪريما
پلو پلائي اڳرو ويتر منجهه اتقويٰ
نيڪ فرزند سندس سي مقبول نزد مولي
پڻ خاص تنهن جا مرتبا مرتبو موچارا
خادم مخلص مرتبي اعتبار الله جل وعليٰ
جي پرين پيروي ڪيو جي[5] سالڪ سي تا
جي پڻ مولا موچارا ڪنا محبت مريدن جا
۽ جيڪي تابع تن جا سي سڀ سونهارا
جنهن هي رسالو هو فارسي تنهن[6] تماما
تنهن بيان العارفين رکيو نالو انهيءَ جو.
هيڪڙو مقدمون ۽ خاتمون ۽ ست باب هوا
۽ فصل جو تنهن ۾ جو ڪئا هوا جدا
سي سڀ واڻي فارسي ۾ هوا موجادا

بيان العارفين بابت:

بيان العارفين جي فهرست:

---

(١) مددگار (هـ). (٢) هي ڏي سڀ سٽ (س) ۾ ڪو نهي.
(٣) جو هوڏ (س). (٤) سيد (نبر ٦ص).
(٥) پير و يتي (س). (٦) هوڏ تيو (س).

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 194

تان هو رسالو ڪيتري مدت مدنيا
جان سين ڏهه هزار(١) ٻه سوءِ(٢) ڏهه اڳرا ورهه(٣) گذريا
هجرت کي حبيب جي نبيءَ نور هدي (صلي الله عليه وسلم)
ٿيا نيو هي رسالو فارسي هٿ آيو هن فقير(٤)

جو رهي ٺٽي جي شهر ۾ ساڪن سڪونتا(٥)
عاجز غريب نڪتي خادم الفقراء (٦)
ابو هو البوجهن ۾ غافل غريبا (٧)
ته ڪيو سڄو رسالي جو سنڌو تصنيفا (٨)
عبد الرحمان بن محمد ملوڪ جي ڪيو سنڌي جو سڄيا
ته ڪا هن ٿئي سٺن ٿئي جي فارسي نه جاڻن تا
ڳالهيون حضرت پير جيون جو قطب زمانا
تان جنهن هي رسالو ڪيو سنڌي فارسي تا
ٻين بارهن سوءِ ڏهه ورهيه سو گذريا
هجرت کي حبيب جي محمد مقتدي (صلي الله عليه وسلم)
سو هيئو هو ربيع الاول جو ڏهين تاريخا
ڏينهن ڳالهه [illegible] ا ڪ.
ٺٽو شهر پيچ ۾ ٿو ڪيو تصنيفا (٩)
نالو بيان العارفين رکيو(١٠) اصلي مثالا
سورهن باب تنهن ۾ ڪيا جو ٿي بندي ويرا

بيان العارفين سنڌي ترجمي ۽ فهرست:

---

(١) هيڪڙو هزار (س). (٢) ٻيا (س). هنا ورهه (س). (٤) فقير ڪا (س).
(٥) هي ڏسڻ (ب، هن) ۾ ڪالهي، (٦) فقير ٿيا (س).
(٧) ۽ (٨) هي سٽون (ب، هن) ۾ ڪونهن.
(٩) هي ڏسڻ (ب، هن) ۾ ڪونهي.
(١٠) سنڌي (س).

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 195

ست اپ ست پوئيون، عرش ڪرسي سورهن سپ تيا *
هن پڻ باب تيا هم سوره سي ڪيا
سبب مناسب تنهجي پيو اتفاقا ‡
پهرون باب ڪتاب جو ڪريان شروعا (١)
پيري ۽ مريدي جو (٢) آهم جهڪا م مذڪورا
۽ پڻ تاريخ جا پتا جي سنڌي حضرت پيرا (٣)

ٻيو باب ڪرامت جو ڪيو بيانا
حضرت پير سلامت جو جنهن حيات هوا
ٽيو باب منجهه طالب حق (٤) جي ڪنڊن بيانا
ته ڪيئن پير امر معروف ڪئو مريدن ڪارڻ (٥)
ڪئي نصيحتون تن کي پند پذيرا
چوٿون باب ورد وظيفي جو ڪيو بيانا
پنجون باب سوال جواب جو سڌو سنوڻا
جي مريدن خواه غير مريدن هٿان ڪيا (٦)
ڇهون باب منجهه علماء ۽ تن سان مباحثا پير سنڌ (٧)
جي هو حضرت پير جا ڏاڍ ۽ دنيا (٨)

ستون باب سخاوت جو پير جي ڏيڻ بيانا
اٺون باب سماع ۽ وجد جو پير جي ڪيو مذڪورا

---

* ڪاٿ ‡ سطرن د لير هس ۾ [illegible] (١) پهريون (ڏير هس)
(٢) مرشدي ۽ جو (س) (٣) حضرت پير جي [illegible] ذڪر (س)
(٤) حق طالب (س) (٥) ته امر معروف مريدن کي ڪيو تنهن پير (س)
(٦) هي ڏ ست (س) ۾ ڪانهي. (٧) مباحثا (ٻين هس)
(٨) هي ڏ ست (س) ۾ ڪانهي.

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 196

نُوئُون باب محبت ۽ شوق جو پيرجي ايندو ته متا
ڏهُم(١) باب نڪتي ۽ (٢) توحيد جو ڏيئي ڪن سڄا
اڪارهون(٣) باب سِنَ جي ڳالهين جو آهي تہ لڳوءَ(٤)
ٻارهون باب منجھ ڳالهين بزرگن اڳين جي مرقوما
حقائق...... ڳنڀا سي هيڪڙن سين هيجا
تيرهون باب منجھ ڳالهين بزرگن سنڌ جي آهي بيانا(٥)
چوڏهون باب منجھ تصرفاتن ۽ ڪرامتن سنڌي بيانا(٦)
پندرهم(٧) باب تاريخ وفات(٨) پير جي ٿيندو بيانا(٩)
سورهم(١٠) باب منجھ بيان اولاد حضرت پيرا(١١)

Gul Hayat Institute

---

(١) ڏهون (ب.ر. ھ.س) (٢) توحيد جو پيرجي (ب.ر. ھ.س) (٣) يڪارهون (س)
(٤) سِنَ جو سچي ياد ڪيجا (س) (٥) تصرفات جو ڪيو بيانا (س)
(٦) منجھ بيان ڪرامت جي ظاهر ظهورا (س) (٧) پندرهون (ب.ر)
(٨) تاريخ ۽ وفات (ب.ر. ھ.س) (٩) جو (ب.ر. ھ.س) (١٠) سورهون (ب.ر.س)
(١١) بعضي ڳالهين جو، منجھ حق فرزندنا (س).

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 197

باب ڏهون

پيرن ۽ مريدن جو ۽ ولادت جو سڀ کو سبب جا

هاڻي ذڪر تنهجو ڪريان شروعا
حڪم سين حڪيم جي رضا رحيما (1)
پر آهي اشارت عاقلن ڪي جي پڙهڻ پرتا (2)
ته جيئن نالو حضرت پير جو ٿئي بيانا
تنت ڪيا معلوم اشارت منجهان قطب زمانا
سيد صاحب شرف جو مرڪ اسلاما
والي ولايت اڪرو سيد عبدالڪريم شاه (3)

شاه ڪريم جي ولادت:

جائو سو ڪارو سين سو ڀارن منجهارا (4)
جو آهي پرڳڻو سو ڪارو منجهه سنڌ مشهورا
تنهن لوڪ سو عالم جنهن اوٿا هوا ڏنڌ رتا
هجرت جي حبيب جي محمد مصطفيٰ صلي الله عليه وسلم
سو هو مهينو شعبان جو ڏينهن پنجاهما
پيا طلب حقيقت ڪري يان حضرت پيرا
چاڪرو هئا يان کي اويسي لقبا
۽ ڪنان وڏن يارن پير جي آهي نقلا
ته منجهه ايام گيورڻي جي سو حضرت پيرا

---

(1) رضا نا (س) (2) پيرت منجها (س) (3) شاه سيد عبدالڪريم (س)
(4) منجهه مڪان منقلو يا (س) (5) شهر (ب، هر) (6) سنڌ مورا (س)
(7) ڏهيا (ب، هر) (8) سو (س).

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 198

دوس (١) گھڻون سماع کي (٢) رکندا ئي هئا
تني سماع ڪيا ٿو ڏسي هيڪڙي منجهه ڪن ماڳا (٣)
تان بزرگ صاحب فضل جو سيد جلال شاه
جو سڳو حضرت پير جو پائي برادر پاڻ
سڻي سماع ٢ ٻوهلي ته ڏهندا
اچي حضرت پير کي هنيائين تماچا
اٿاري سماع منجها چيائين گهر ڏانهه
آڻي حاضر ڪيائين حضور (٤) وٽ پاڻهي والدا (٥)
چيو سيد جلال ماءُ کي ايئن سين ادبا
ته اي ماءُ مهربان (٦) تون سڻ منهنجو سوالا
آءُ تو ٻلبان پاءِ کي جيئن ننڍو هون ڪنا
اي ماءُ سڳوري هوندي مونکي ڪامنعا
آءُ تان علم نه پڙهڻو املاهم (٧) ابتداءِ
رکي ڏ علم منابع تي مهجي جمارا

Gul Hayat Institute

هاڻا هي پٽ پائين اهڙي من ۾ مرادا
ته آءُ ڏو پٽ نه پڙهائي رهان محروما
خالي رهندا علم کنا تنهن البوجها
نام فرمايو مدرهم (٨) نبي نور هدي (صلي الله عليه وسلم)

---

(١) دوست (نسخه هه)، (٢) سين (س). (٣) هي ڏسڻ (س) ۾ ڪانهي.
(٤) هي لفظ ڪونهي (نسخه هه). (٥) پنهنجي (نسخه هه). (٦) مادر (س).
(٧) املاهين (نسخه هه). (٨) مورهين (نسخه هه).

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

آهي علم افضل منجهه ٻنهي جهانن ۾

هي ڏيئي تان ڪرڻ سماع ۾ ٿيو مشغولا

اين نه جڳاءِ ٻيا ڪي ناهه مناسب مورا (1)

تڏهن نظر ڪري سيد جلال ڏونڊه پريو (2) حضرت پيرا

هي بيت سنڌي زبان ۾ فرمايو هئا: ≠

بيت: (1)

اَنَ دَرِ سَنڌي مَنگَڻي (3)، آڳي اِيءَ نه ڏهير؛ (4)
جنءِ ڏِ ڳهاڪري (5) ٻيڙ نه سَنجيون راتيون شَمُهي (6).

پوءِ آنڊو صاحب رسالي جي هن پر مذڪورا

ته جيئو حضرت سيد جلال مبارڪ هئا

ته جڏهن آنڊو حضرت پير کي هٿ ٿيا جا

آنڊو ماءُ جي خدمت ۾ حضرت پير ڪيا

ولادت بابت:

تڏهن ماءُ مونکي هڪلئو ڪري خطابا

گهٽي چيئين مونکي ڪيائين ته ويرا (7)

پيٽ فرمايائون مونکي ڪريو نصيحتا (8)

ته مان حضرت پير کي ڪين چيئين پيهارا

ناهه جنهن جي مرٻي جي ڪا ضبر تڏهن (9) ڪيا

پوءِ ڪري مهاڙ مون ڏونڊه فرمايائون هئا (10)

ته سڀ فرزند تون هي مرڻي مذڪورا

---

(1) مورڻ مناسبا (س). (2) هي لفظ (ب)، (هر) ۾ ڪونهي.
(3) منگڻي (ق)، (4) آيئي نه ڏهير جي (ن)، (ح) جي (س) - هي لفظ (ل) ۾ ڪونهي.
(5) سمهڻ (ن). (6) ≠ هي بيت (ن) ۾ نمبر ٻيون نمبر بيت ڪري ڄاڻايل آهي - پر (د)، (ع)، ۾ نمبر 2 بيت ڪري ڄاڻايل آهي.
(7)، (8) هي مصرع بدران (ب)، (هر) ۾ هي مصرع آهي:
"گهٽي چيئين مونکي ڪريو نصيحتا".
(9) تڏهن (نمبر، هر) (10) هي الحال (س).

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 200

نہ ڏٺيل سڪرتي ميھيون سنڌيون عارفا (۱)

ميان سيد منڊلوي جيون وھيون ڪل ظي نا

لنماري تنڪي سپ ڪُھيا ڏٺار سپ تڪا

تان پيڙ تين نہ مورھمر ڪري وس وريا

تڏھہ فرزند سيد حيدر شاه جا ڄاڻا ڏلگير

تڏھن ھلي (۲) ايو تن وٽ ڏيڻ دلاسا

حضرت رسول ربّ جو محمد مصطفيٰ (صلي الله عليه وسلم)

اچي گھر لڌ سيد جي ويلو ورايا

خبر ڏنائين ميڏھين تي جي تنين ڪا (۳)

مُنھن پيٽي تن کي ڪيج ۾ ھو ڪو تن وقتا

اُپيا ھو ڪتي ساعت (۴) بعد گھر ڪنا

تان آيو محمد مصطفيٰ (صلي الله عليه وسلم) انھن تن ويرا

اچي لنگھا منھن ڏئي ڪيا تن ڏور (۵)

تڏھن ادب ڪري تني جو تنين منھن گوشا

پوءِ فرمايائون اٿو اُتي جو ڪي ھو منجھا

نہ تان پاسيڪري لوڻ تن لسيا ھو نڪنا

تڏھن ھلي وٽين حضور جي تني لنو ھيرا (۶) ڪا

پوءِ پڪ لٿي مبارڪ منھن ڪڍيائون وير (۷)

ڪٿي ۽ ڏٺائون وات ۾ لوھر جي لتو را

---

(۱) عارف بالله (س) (۲) مور ھيا د سبر ھر / (۳) تنين کي تورڙا (س).

(۴) تو (س) (۵) ھيسا د رستي (س) (۶) گذرانا (س) (۷) تھينڊ نيرو ھر

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 201

ٻانا موٽي اسهيا ڏهه ڏينهن ٻاهجي مڪانا
انهي برڪت تنهن(۱) کي ته ڏينهن ٻيانا
لئو مرتبو تنهجو تکري(۲) آتاهر(۳) اعلى
هئو سبب اهڙو جو سڀئي ڪنهن سان
هاڻ مرتبو حضرت پير جو ٻڌ سٿهو(۴) ڪنهن سان
جڏهن هو پيٽ ۾ ٿئو وقت ولادتا
تڏهن هلي آيو گهر ٻاهجي نبي نور هُدىٰ
اچي ڪيائون حضرت پير کي ڏسڻ هٿن سان
ڪئي ڏناءُن موڪل تني راضي ساڻ رضا
پر چيائون(۵) منهنجي سرن ٻاهجي زبانا
ته هي آهي امانت اسانجي تا ڏيهر آئين(۶) ڪار،
نالو ڪيا حضرت پير جو سيد عبدالڪريما
پوءِ جڏهن ماڻهن سڀني اي ڏ(۸) ڪيو بيانا
تڏهن موٽي موڪل ڏني ته ڏينهن ٻيانا
پوءِ جڏهن زبان مبارڪ سان جنا فرمائيندا
منهن ڪنڊ ڪندو ڪرهين موٽي ته منهنجا
جيڪي فرمائيندا هئا سا هيش ڪئي قبولا
هو رهنڪيم ڪائي نهي اهس ڏاڙ
پڻ فرمائيم حضرت پير کي ته ڏينهن ٻيانا

---

(۱) ٿو (سما). (۲) هي لفظ (س) ۾ ڪونهي. (۳) آتاهون (ڪبير، هن)
(۴) سٿج (ڪبير، هن) (۵) پر چيائون هو نڪي (ڪبير، هن) (۶) سان (ڪبير، هن).
(۷) تا ڏيهون ٿو هيءَ ڪا (ڪبير، هن). (۸) پوءِ جڏهن موسين ئي (ڪبير، هن).

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 202

تڪوڻي بار آن مٿي ڪو سندو عيالا (١)
جانشين ٿيو ٻئي ڏيهي ۾ آهيان حياتا
تا نسين خطرو ڪو مڪو ڪيا ڪه دبيرا
پوءِ منجهه خدمت حضرت پير جي گهڻا مدت مديا (٢)
ڏٺي خدمت ڪئي ڪيائين (٣) پير اڱڻون جلال بڻاءِ
تيئن هئڻ ڏنس (٤) ڏکي ڪو دنيا جو شغلا
پوءِ حضرت پير درويشن سين هئا رکندا محبتا
جانشين سيد جلال ڏني ۾ هو حياتا (٥)
تان جي هيءَ سين جلال ڏني هون هليا دار بقاءِ (٦)
تڏهن امر ٿيو حضرت پير ڪي نبيءَ جي طرفا
تڪري خدمت عيال جي پيش ڪري سيد جلالا (٧)
هاڻي آهي امر تو کي الله جي طرفا
تڏهن ڪيائون خدمت سڀ ضرورتا
پرتائين فقير سيد هو رکندا محبتا
تان جان گذرتا ڏينهن ڪيترا اهڙي طريقا
تان آئيو فقير هڪڙو مسافر مردا
هو ملڪ بخارا (٨) جو ساڪن سڏيو نا
اچي ته نزول ڪيائون منجهه سنڌ جي ملڪا
سو اچي رهيو اهڙي منجهه مسجد شريفا
جا مسجد حضرت پير جي رحمت ڪرسين هئا (٩)

---

(١) تڪوڻي باب عيال جو آن مٿي گهڻو نهر بيان ٿيا. (ص) (٢) مدت ڌاريو. (ص)
(٣) ڪيائين (ص). (٤) ڏٺائون (ص). (٥) ... (٦) بدران: جانشين ٿيو سيد جلال رحلت ڪئي ڏني ۽ منجهان ... (ص). (٧) عيال جي (ص).
(٨) بخارا (ص). (٩) هئي سڀ (...) پرڪاش.

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 203

تان جڏهن پيئي رات ٿي، ٿيو وقت عشاء
تڏهن ڏسي مسافر مسجد ۾ حضرت پيرا
ڏيئي طعام فقير کي پڇيائين حقيقتا
ته ڪير آهين ڪٿي رهين آئين ڪٿ ڏيها
تڏهن ڏنو جواب پير کي ته ڪامل فقيرا
آهيان ملڪ بهار [1] جو هن جي طرفا
نڪتو آهيان سير تي پسڻ ملڪ مولى جا

تڏهن ڪئي خدمت ته فقير جي حضرت پيرا
رکيو ڏيهان خدمت ۾ هو ناهوا مشغولا
توڙي وقت افطار جي ياڻي طعاما
سي سڀ جو ملتون ته بزرگ جيون کيون حضرت پيرا
کيون تي هڻ پير جي دل جي حضورا [2]
پر اڪثر هڻ گوشت ڳڪل جو هئوسين کا [3]

تڏهن حضرت پير ڳا گوشت پکين ڪنيون هر روزا
ايئن ... خدمت ۾ ڪري برپانا
پر هو نه ڪئا لوڻ خدمت ۾ ڪوتاهي ڪا [5]
تان جان گذريا ان وچ ۾ ڇهه مهينا پورا
تڏهن ٿيا راضي حضرت تي خدمت جي سببا
گهڻا محبت پسيا من ۾ ڏولهه حضرت پيرا
پڙهڪو ني حضرت کي وڌار پاڻيان پاڻ مهنا

---

(1) بهار (ٻ) (2) جي ڏسڻ (ٻ، ج، ب) ۾ ڪا ڪئي
(3) گوشت سي هوا گهڻو ڳڪندا (ٻ) ۲۰، ۲۴ آڌنڊ و هو (ب، ج، ب).
~~[illegible]~~
(5) پر هو نه خدمت ۾ هرگز ڪير ڪوتاهي ڪا. (ٻ).

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 204

پڇائئون حضرت پير کي سنڌس حال احوالا (١)

ٻڌي بيان ڪئائين ياڻهي حال جو مرشدي مذڪورا (٢)

ته آءٌ ڏهس سپاهي اصل هر (٣) ابتداء

پيڙهوا يار مهيا خويش قبيلا (٤)

سي سڀ ڪسب نوڪري ڏ جو ڪندا هئا

پٺ ڏهڻا سون اسين سيئي گهڻو غنا

ٽان جان لشڪر جي ٿيو سنڌ و بادشاها

اسين پڻ جي ٿياسون تڏ سڀين سڀ مارئو قبيلي جا

وڃي نزول ڪيوسون (٥) ملڪ سنڌي مرغيا

ٽان اوڏي پڻ ڪري لشڪر آيا جتي مڪهند (٦)

ٻڌ اچي ملائيا ٿياسون منجھ ڪٺ ميدانا

اچي مٿا سو من لڙ ٻنين طرف فتنا

ڪئي جنگ جوانين جنب جوش منجها

[illegible] گرائي لڳي جوانا

ٽان جان من مهيي ترانجي (٧)

رهي ٻچي منجھ هٿا

سامحڪم بڌي رت سين مڪرڻا جي سڀا

---

(١) پڇايائين احوال مرشدي سنڌ و حال احوالا (نمبر، هر).

(٢) ...... پڻ منجھ سڀ حال مذڪورا (نمبر، هر). (٣) اصلا (نمبر، هر).

(٤) هي ڏ سٽ (نمبر، هر) ۾ ڪانهي. (٥) ڪيو قيام (س).

(٦) ٽان محمد اچي تڏ آيا، اوڏي پڻ لشڪر سارا (س). (٧) قتي (نمبر، هر).

(٨) شمشير (س).

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 205

تڏهن اُنهي حور جو ذڪر ته ويو (١)

جنهن اهڙي جڳهه جي اوسيا

جيئن حڪيم نفس جي هي لفظ (٢)

ته جي هر ڪم الله تعالىٰ جلالهٗ جو خدا (٣)

جنهن ناحق قتل ڪري مارو پيو (٤)

تنهن الهي اهڙي ڪوڙي ناحق ياد ڪري (٥)

[illegible] ڪوڙي هٿ ۾ ياڻي ڪا (٥)

جنهن ايا ڪوهام ڪري سڄو سنڀاليا

اي ميلو ڪري يا منصنا (٦) تنهن ته ويا (٨)

اهي پنهنجي طرف هر ڪري جڳهه جي وارث ڪا

پنهنجي ذاتي

هنڌ ۾ جو ڏٺو تماما (٨)

ساهي وارو هر ڪري ان هاڻي رهن ڪا (٩)

جان وجهي ته هنڌ ڪيم رکو الا

تان هاڻي هزار آهي (١٥)

[illegible] تان قرب جو طرفا (١١)

ماڻهو سنگهي مارو جو ڪري تن منجها

تان [illegible]

[illegible] انجان

(٩)

تنهن ڀوڳيا جو طرف هاڻي هزار (١)

تنهن وهيس ڪوڙي هر ڪري ڪيا رب جو هو قديما

---

(١) هي ڏسڻ ۾ ٿو اچي ته هي ڏسڻ ۾ [illegible] -

(٣) ته شعين خدا تعالىٰ جليل عارف هنڌ الله ۾ ، جو ڪيا [illegible] (١)

(٥) يارن ۾ هر (١٥) يارن ۾ هر (١٠) ڪا ۾ (١٨-٢١) لهڻ هيٺيان ۾ (١)

(٩) هاڻي جي ۾ (١٠) (١١) جو بدران جان وجان ڪري جڳهه ۾ تمام تون

هاڻي هزار ۾ [illegible]

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 206

پڻ (١) ھئا اتہ زمين ۾ غار گھڻيرا
ٿان جان حڪم سڀ حڪيم جي لنگھڻ سوماڪا
اچي رسڻس آباديءَ ڪي جت رھن انسانا
اتي مونکي الھام ٿيو مولي جي طرفا
پوءِ ملئو مرشد اھين (٢) مونکي ڪامل ڪمالا
لڌہ سڀ راہ رب جي مونکي ڪئي عطا
پوءِ موڪل گھري مرشد ڪنار (٣) ھيس وني راھ
تني ڪيئم سير ملڪ ۾ پڻ ڏٺم عجائبا
۽ لنگھيس سڌھر گھٽيءَ ۽ پڻ ملڪ گھڻا
ٿان اچي رسڻس ھن ملڪ ۾ جت اھيجي رھڪار (٤)
ورڪ نہ و ميڊس اھا ھجي وطن ڏانہ (٥)
پوءِ پڇائون حضرت پير کي سنڌ جو احوالا
تہ اھي ڪو بزرگ سنڌ ۾ جو صاحب ڪمالا
جو ڪري عبادت رب جي ثنا شب روزا
تڏھ فرمايو حضرت پير ورندو جوابا (٦)
تہ اھي سا اھي ملڪ ۾ پڻ گھڻا بزرگا
ھيڪڙو مخدوم نوح تن منجھا رحمت ڪريس خدا
ٻيو ميران سيد يوسف پڻ صاحب ڪمالا
آھي رھڪ تہ بزرگ جي منجھ ننڍي جي شھر (٧)
ٻئا پڻ بزرگ تہ وقت ۾ جيڪي ڪي ھئا

مخدوم نوح:
سيد يوسف:

---

(١) پڻ (ٻہ، ھہ) (٢) اٿ (سا) (٣) موڪليس (ٻہ، ھہ) (٤) سڪونتا (س)
(٥) ورڪ نہ و ھيس موڪي پھچي ڏہ ڏاھ (س).
(٦) تہ فقير ٻجاري ڪا (س) (٧) ڏاھ (س).

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 207

نالا ونتائون تنجا سَپ متانئي مورا
جهڙي عبادت ۾ ذڪر جي جنهِ جي طريقا
تنهن جي تعريف ڏسڙي ڪيائون بيانا
تنهن سڀئي خصلتون سيئي جيون چيائين حضرت ڪا
ته سيد ميران يوسف جي عادت اسان ڪا
لڳي ستي هئين ۾ گهڻو خوب ڏسا (1)
ليوءِ فرمايائون حضرت پير ڪي گهڻي (2) مهر منجها
ته گهر حاجت پاڻهي جا هوءِ اهڙي من ۾ مرادا
تنهن ڪري عذر خواهي گهڻين برين (3) منگائون حاجتا
سنئي وات الله جي جا راڌه رحمانا
تهن ڏنو (4) ارشاد ذڪر جو تهم بزرگ ڪا (5)

روشن ڪيائون راهه رب جي واقف وسالا
پر ڏيندي چيائون مون کي ته لڪائج لوڪا
۾ جنهن ڪنهن کي ڪين هرگز مطلقا مورا
تان ته ڏرو ظاهر ستي وهيلو (6) سهڻو طريقا
وري ايس مسجد ۾ تان نالو سو بزرگا
مرشد ڪامل مهجو وهليو ڪل طرفا
تنهن دل ۾ دلگير گهڻو هئين حيرانا
عالم اوندا هو ڏٺو مون ستي تاريڪا (7)

---

(1) ساخوبا (س) (2) گهڻو (س) (3) هي لفظ (ب ۽ هه) ۾ ڪونهي.
(4) ڪئو (ب، هه) (5) تهين بزرگا (ب، هه) (6) ويو (ب، هه)
(7) وسري عيش سڀ وهيا (ب، هه).

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 208

عيش عشرتون مڻي ڪي، وسري سڀ ويا (١)
هيون صبرت ڳڏئو اسپر حيرانا
پوءِ وري ڪئُم دل ۾ فڪر في الحالا
ته مان وڃان هو نِسبي مرشد موچارا
طرف حضرت ميران سيد يوسف ذاتنه (٢)
ٿي ڏهاڙيو تحقيق منهنجي دل ۾ تسلي (٣)
تڏهن اٿي نڪتس مسجد منجهان وهيس پيهي گهر ڏانهن (٤)
ڪئم پنڌ پيرين سين رهبي وني راهه
ڪهي محنت مشقت سين رسيس دائري سا
جو دائرو سيد يوسف جو رحمت ڪريس خدا
هلي اچي حضور ۾ سيد جي ڪئم جان نظرا (٥)
تان ڏٺم بزرگ رهائي جو ويٺو منجهه جاءِ (٦)
حضرت ابراهيم بخاري اسان جو مرشد (٧)
پوءِ اچي ملئس (٨) مرشد کي منجها محبتا
ڏنس خوش ٿي ورائڻ (٩) ملئم (١٠) محبوبا
عيش عشرت سيئن (١١) [illegible] ستا
تان جان ڏيئه هيڪڙي اسان ڪيئي (١٢) نگاه
تان ڏٺ هون (١٣) مرتبو ته بزرگ جو ناهر (١٤) اعلى
تڏهن ڪيئو سون سوال خدمت ۾ تنهن (١٥) بزرگ کا
ته اسين ٻيون تا اهڙو ج مرتبو بالا

بهاروارو بزرگ جو نالو ابراهيم هو.

---

(١) هي ڏسڻ (ب م، هه) ۾ ڪونهي. (٢) جي سڀا سوڪنا (س)
(٣)، (٤)، بئي سٽون (ب م، هه ۾) ڪونهن. (٥)، (٦)، (٧)، ٻئي سٽون (س) ۾ ڪونهن.
(٨) ڳڏئس (س). (٩) ڏنهين (ب م، هه). (١٠) ملايا (س). (١١) گهڻو (س).
(١٢) ڪيئو (س). (١٣) ڏٺو سون (ب م، هه). (١٤) اتاهون (ب م، هه).
(١٥) تنهين (ب م، هه).

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 209

تڏهن ڪري مهاڙ اسان ڏونهن ڇيالؤن ته ويرا
ته تحقيق سيد يوسف جي جاڻ ڪئي تعريفا
ساسجهائي سڀي ڪيا ٻلڪ اچان اتاهين اعلى
پوءِ وا فتوا اسان ڏهجو سڀ ڪنائون بيانا
جبرڪيي وهليو واپريو منهجو فراق مرشدا
ڪنائون بيان مون سيٻا مناتي مورا
پنڻ ڏيا رامني اسان منهن اسر ساڻ رمنا
پيٻا مهر من ۾ شفقت شوق منجها
پوءِ نظر ڪيائون اسان ڏو نه نزت ته ويرا
تان نام سٽڻ اسان هي منجهين پرهٽا (١)
تڏهن الهي سٽڻ (٢) پاڻهي ڏنائون اسان (٣) کا
ڪيائون امر پرهڻ جو مونکي مهر منجها
پير اسان لائق پاڻهي پرهڻ جوڏ لنونه مورا
تڏهن جهي راسرار منتي تبرڪ طريقا
پوءِ وجي (٤) ڏنيم درزيءَ ڪي ته سبي ڪلاها
نئي راسم سرسي تحفي طريقا
پوءِ هلي ٢ بيس تڪڙو مهڏا مرشدا
تڏهن ٻيسي طريق مهجي تنا خوشحالا
پوءِ ڪنٽي ڏناءِ مونکي مصلي هينا
ڪي ڪينزا پيٺا نزت سته ويرا
پوءِ فرمايا ائون مونکي مبارڪ مها

---

(١) تان نام ازار اسام کي هيٺ ڪاموڙا (س)
(٢) ازار (س) (٣) اسانهم (س).
(٤) تڏهن (س).

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 210

ٺٽگي شهر

ته وٽني آءٌ لٽون مانيون ٺٽگي شهر منجها
پوءِ وڃي مانيون شهر منجها وٺيم ته ويرا
نائي منجها پاڻ کي، اوءِ سڀ رکيم اپنيسا
سي واسطي تبرڪ جي تحفي طريقا
پوءِ وٺي مانيون مون تنهن کي ته ڏاڏري ڏانه
جتي ساڪن سپرين هنائي ويٺا
جان آيس ته مڪان ۾ تان نه ڏٺم مرشد کا
تڏهن ٿيو اندوهه مونکي اچي گهڻو اپار (٢)
هيون حيرت گڏ ٿي، پيا هزارين حيلا تاس (٣)
تڏهن پڇي ڪيم ته ٿو ويس وٽي راهه
تان اچي رسيس شهر کي بندر جهجو ناءِ

بندر:

ات ڏٺم مرشد پاڻهي ويو بنرگا
پرتا هتن ڪشتي ۾ پاڻهين تيارا
تڏهن هلي آيس نڪتو منجها محبتا
مانيون رکيم خدمت ۾، اچي ڪيم عذر بيجا (٥)
تنهن سرهو سرپير ۾ لڌم ڏک ڏوراءِ (٦)
تڏهن ... منجها
پيس محنت مشقت مهجي سڃڻ ت سندي سفرا
پوءِ ڪئائون افسوس گهڻو پيسي پيڻ مهجا
پوءِ ڏنائون پيهي هٿ سين ڪٽي ڪري زمين منجها (٧)
تان منهجي سوسون ٿيو حڪم ساڻ خدا
تڏهن اسان عرض ڪيو مرشد جي مهندا (٨)

---

(١) لٽڻم (س) (٢) هزار حيلا (بر، هر) (٣) هي سٽ (بر، هر) ۾ ڪونهي.
(٤) ڪيوم (س) (٥) خواه (س) (٦) سڀ ڏکڙا (بر، هر) (٧) مٿان (س).
(٨) تڏهن اسان فرمايو مرشد کي ترت ته ويرا (س).

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 211

نه آءُ نه آيس سون ليءِ منجهه اهنجي خدمتا
تڏهن گهڻون راضي ٿيا موٽي پيهه ويرا
جي موٽي پوئتي وڃ ٿون تو مطلب سڀ سرند(1)
اسين تان طرف حج جي البيت اسهنڻ
تڏهن وري خدمت ۾ ڪيم سوالا
ته اسين پٽ ان سين آهيون ان حال ۾ همراهه
دست نه ايندءِ مورهم(2) جمعت اسان کا
منجهه فراق اهي اسين هوندا حيرانا
تان پٽ موٽي فرمايئون اسانکي وري بيهار
نه ڪر جيئو اسانجي ٿون تان موٽ هاڻ ليءِ ڏاهه(3)
تڏهن اُپي رهيس اتهه(4) منجهائي ادبا
پوءِ(5) وري سوال خدمت ۾ ڪئم ته ويرا
ته جيڪڏهن نه همراهه پاڻ سين اٿين موٽڻي ٿيوتا(6)
ته ڪا ڪرهو(7) اسان کي ڏٽي ليءِ لگ دعا
ته هڏ ۾ همراهه اسان سين اهي دعا هميشاه(8)
ته تهه ڪيائون دعا موٽڻي گهڻا اپار
پيچيا ٿا دعاء جي موٽي جيائون مها
ته موٽي ليءِ نيا وڃ ٿون ٿي ورهه پيچيا پٺا
جيرو جوش عشق جو سندي محبت مولا

---

(1) ٿيا (س) (2) مورهين (ب، هي) (3) ٿون موٽ وري پٺا (ب، هي)
(4) رهيا سون اتهينا (ب، هي) (5) پٽ (ب، هي) (6) نٽو (ب، هي).
(7) ڪرٽو (ب، هي).
(8) جنهن ۾ همراهه نه ٿيو ٿا، اسا کي تڏهه ڪريو ڏٽي ءِ لگ دعا (س).

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

ڪنا وجود تنهجي پاڙهم(۱) ٿيندو ٻيڙا
هوندين خوشحال ٺهڪري گهوڙن ايا ڙا
هاڻ ٻڌلي خدمت مُهنجي ڪيج خدمت عيالا

(۱۲)

تون منهنجو خدمت عيال جي ٿي تُنهان مشغولا
پوءِ اٿي روانا ٿيا هو ڪلائي اسان ڪا
بيٺي هلي ٻيڙ ۾ ٿيان پسڻائي(۲) ٻيڙيا
قوٽائي فراق جا دل ۾ درد دڪيا
اندوهه جهڙي جو ڏار ڪيا اوتا ڙا(۳)

(۴)

دلگيري دوستن جي ڪيو ڪجهي ڪبابا
پريشاني پيرين جي ڏني جان جفا
هيڙو جولي ڳن تو اهڙي طريقا
سو هو حاد ٿوان پير ڳهائي ڏينهڙا(۱)
پوءِ وهين طرف آر(۵) جي ٻرگٽي پيڙ
جت آهي مقبرو شيخ پنهوءَ جو حمت ڪرين خدا
وڃي ليهه مڪان ۾ ڪيئم(۶) نزولا
نت ڏنا سم(۷) چار نيڪ جي(۸) وڏا فقيرا
جي صابر آهن صبر سين گوشي نشينا
پوءِ هلي وهين(۹) تن وت ترت ته ويڙا

شيخ پنهو

---

(۱) پاڙهين (ٻبر، هر) (۲) تا پسڻائي پيرنا (ٻبر، هر).
(۳) ۽ (۴) هي ٻئي سٽون (ٻبر، هر) ۾ ڪونهن (۵) آءِ (س).
(۶) ڪيو سون (ٻبر، هر) (۷) ڏنا سون (ٻبر، هر) (۸) گهوڙو (س).
(۹) وڃين (ٻبر، هر).

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 213

تان جڏهن ٿيو وقت افطار جو ڇوڙڻ جو روزا
تڏهن اٺئون فقير هيڪڙو جيڏين فقيرن کا
کري ڪاسو هٿ ۾ وهيو سٿهن ڏانهه
پيري آيو پر ڪري سڙپ ٻنهي ويرا
اچي رکيائين وچ ۾ درويشن مهند (۱)
تڏهن اٺئون فقير هيڪڙو ٻنهي ڪنائين ٻجهرا
چار ڏنائون پاڻ ۾ هيڪڙو منهن سان (۲)
پوءِ سڀئي روزو ڇوڙيائون اسان پڻ انسان
ڪاڏوان طعام منجها جو ڏنئون فقيرا
تڏهن ويٺي ٻڪ اسان کي ڏهين ٻئي ڪنا (۳)
۽ وهي صفت بشريت جي منجها وجبو دا (۴)
پر جڏهن اهڙا ڪيس منجها منهنجي ٿئي حاصلا
جا فرمائي پير هئي مبارڪ منهن منجها (۵)
پوءِ اٺئو فقير هيڪڙو منجها فقيرن کا
ڏنائين الوڙي مونکي اپ ٻنهي ويرا
ساڪئا مون هٿ ۾ [illegible] وقتا (۶)
پوءِ مونکي لائي سين کنا اٿئين ٻنهي ويرا (۷)
وچين عارف وقت جي سيئن ڪئيم صحبتا
جو والي زماني جو ڪامل ڪمالا
لائق گهڻو مرتبي جو والي ولايتا
رهيس (۸) مخدوم نوح وٽ رحمت ڪريس خدا
ٻيٺو بزرگ زماني جو ميران سيد يوسفا

---

(۱) مهند: درويشنا (س) (۲) مونهين (ٻبر، هس) (۳) تڏهن ٻڪ اسان کي ڪيٽ منجهان (س). (۴) ويٺي (ٻبر، هس) (۵) مهان (س) (۶) ۽ (۷) بدران: ساڪري هٿ ۾ مونکلائي هلش ته ماڳا (ٻبر، هس).
(۸) وسيس (ٻبر، هس).

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 214

جو ساڪن شهر ٺٽي جو ڪري ڳن رانا
ٿئو بزرگ طريقت جو مخدوم آدم آهه
ڪيم ملاقاتون سين منهجا محبتا
۽ بيا پڻ بزرگ جيڪي منهنجو ٿيو زمانا (۱)
محبت منهجا مترن سيبا (۲) ڪيم ملاقاتا
سانئيم سڀاجا ڏني راحم رحمتا
جي ڪن محڪوتن (۳) محبت سين، ڪئي تسين تنين کا
ڪرين قريب پاٽکي اوءِ منهجا محبتاءَ (۴)
ڏين ڏاتيون ٻڌن کي، ڌوهن پاڄ منهجاءَ (۵)
(۱۳)
سنجهي صبوح درگاهه جي آهين ايينا
موره ضعيفا ڪرين تون کهڻي محبتاءَ (۶)
جنين گهرين لطف سين، ڏيج ڏين تنين کا (۷)
پوري ڪري پاتشاه عاصين امينرا
جنين جلو ڪلمو سچي سڪ منهجا
لا اله الا الله محمد رسول الله.

Gul Hayat Institute

---

(۱) زماني هوا (سا) (۲) محبت ۽ ارادي منهجا (ب، هه).
(۳) محنت (ب، هه) (۴) ۽ (۵) ٻئي سٽون (ب، هه) ۾ ڪونهن.
(۶) ۽ (۷) ٻئي سٽون (ب، هه) ۾ ڪونهن.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 215

باب ٻيو

باب ٻيو رسالي جو ڪريان شروعا
منجھ بيان ڪرامات ۽ تعريف حضرت پير جي بيانا:

مختصر بيان ڪيي منجهان مذڪورا *
هاڻ ڪريان بيان ٿيڻ جو ڪيي قدر شمارا *
موجب قدر ٻاهي طاقت ليتوانا (١)
پر آهي ٻلائي حضرت پير جي گهڻي اپارا
جي مرتبي لکان تهجو ڪري (٢) بيانا
ته مورنه مانئي (٣) ڪتاب ۾ مرتبي (٣) مذڪورا
پر نه اچي سو ڪلڻ ۾ موران اصلاھ
تنهن ڪلثر هن ڪتاب ۾ ڪيي ڪثرا نقلا
ڪنا بزرگن سندي جيا جنيا سندن ۾ آيا (٤)
واسطي ياد ڪيري ۽ جي لکي ڪريان ليڏرا
١- پيرليون نقل پيي باب ۾ سهڻو سلوڇا
فرمايو عارف وقت جي ٻلي بزرگا
فقير حاجي سرور ڪري نقل پر بيانا *
جو ساڪن پير ڳٺي جوڻا جو رحمت ڪريس خدا
ته سيئي بزرگ ته وقت جا جيڪي ٿيا هئا
تن سڀني ڪي هو نروهو وقت سان خدا
ڪا ساعت هيڪڙي ڏڄ سين مولى
۽ هو ندو هو حضرت پير ڪيي اهڙي طريقا

حاجي سرور
ويٺل جوڻا:

---

* ڪان ≠ هي سٽون (نمبر، هن) ۾ ڪو نهن.
(١) ڪريان بيان قدر موجب ٻانهي ڪي قدر قليلا (نمبر، هن).
(٢) سببي (س)، (٣) ميامي (نمبر، هن)، (٤) سيئي (س)، (٥) هي ڏست (نمبر، هن) ۾ ڪونهي. (٦) تيا سماعاء (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

هميشاه ٿيءِ وقت ۾ جيئن هوندائي هوا
جهڙو وقت ٻيئي کي هوشيندو ساعت کا
پر جن هئا حضرت پير کي سو هوشيندو وقتا
سا ڪا خدا پاڻهي هوا تيزا هيڪاندا
تنهن احوال ٿيءِ وقت جو جاڻي پاڻ خدا
پر اسان کي ٿيڻجي خبر هوءِ نه ڪا
٢- ٻيو نقل بزرگنا جو سڀو ڄيا
ڪرڻا فقير هيڪڙو تو پاڻهي پا
نه هلي حاجي سورڻا جي آڱر وڃي مٿي نعمتا
وڃي ڀيڄيم ته پاڙ ۾ مريد حضرت جا جوڻتا
نه مشاهدو هولي سان ٿيءِ ٻهي اسان کا
اي ڳالهه تن جي سڀي آهي ڪيا ڪن تا خلافا
تنهن فرمايو حاجي سوري مبارڪ مها
نظر ڪري مون ڏوکڙ منجهائي مهرا
نه سيا آهين سڀئي منجهه پاڻهي فوڙا
لهه ڪري ڏٺا حاجي سوري فرمايو فقير کا
نه اسان پڻا ڪنس فقير ٻجي ڪئي خدمتا
جي مترشي ايڪيهم بزرگ هوا پالاسونهارا
جهڙو مخدوم اسماعيل جاڳو جهڙو لقبا مخدوم اسماعيل:
ٻي سيد رڪن الدين رحمت ڪرين خدا سيد رڪن الدين:
(١٢٣)
پر حاصل ڏهتو نه ٿيو مونکي مقصودا
جهڙو مقصود مهجو ٿيو حضرت پير وٽا

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 217

جڏهن آلس ساعت هيڪڙي پلهي مطلب لا
تڏهن نظر ڪيائون مون ڏونهن موجب مطلبا
اهڙو حضرت پير جو مرتبو ۽ مهر جو نظرا ≠
تڏهن ڪيئن نه هوءِ ڪرامت منجهه تن جي مريدا
جي سدا خدمت پير جي آهين اٿنا (١)
٣- ٽئون نقل رسالي جو ڪريان بيانا
ته مريد حاجي سوري جا (٢) گهڻا فقير هوا
پوءِ جڏهن مليو حضرت پير کي ته ڏنيءِ بيانا
ونئي مريد پلهيا وهليو وٽ حضرت پيرا
ته جي مريد مدهيا سي (٣) سڀ ڪرهو اهنجا مريدا
آڏو پٽا مريد اهنجي آهيان مريدن سان (٤)
پوءِ ورِي مريدن کي ڪيائون وصيتا
ته منان ڪو خيال ڪريا (٥) منجهه پاڻ هيي قلبا
پاڻا سيئي حضرت پير جا آهيون مريدا
٤- چوٿون نقل ڪتاب جو سچو مدهيا (٦)
ته فرمايو فقير صابو سومري مبارڪ مها *

فقير صابو:
مخدوم نوح جو مريد:

جو هو مريد خاص سين مرپوندا ≠
وقت مخدوم نوح جي جو هو مريدن منجها (٧)
ته جيڪو ولين سين هو ڪند ويرا
واصل ٿيا رب سين ملڻ مطلوبا
سو هو حضرت پير کي سدا ڪيتا ن
لئون وقت سمهڻا جيءِ جاڳڻي ويرا

---

(١) جي ايا آهين خدمت ۾ اتني ههيستا (ب، هر) (٢) بسيان (س).
(٣) ۽ (٤) بدران: "جي آڏو پٽا مريد آهنجو هن اهنجن مريدن سان" (ب، هر).
(٥) نه هوءِ (س) (٦) سهڻو سچ منجها (ب، هر)
* کان ≠ جي بدران: "فرمايو فقير صابو سومري جو خاص مريد ننڍا (ب، هر).
(٧) ڪنا مريدن مخدوم نوح جي اهڙا طريقا (ب، هر).

Gul Hayat Institute
© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 218

٥- ٻيون نقل ڪتاب جو سنڌو سپوڄا

بهاؤالدين گودڙيءَ تو:

نه فقير عارف زماني جو پلارن منجها
بهاؤالدين گودڙيءَ تو فرمائي مــهــا (١)
جو هو ٻليو پلارو ۽ ترو خاصو خاصنا (٢)
منجها مريدن مخدوم نوح جي رحمت ڪريس خدا (٣)
نه ڏينه هيڪڙي وهليو (٤) هيٺ منجهه خرمنا (٥)
حضرت سيد پير جي رحمت ڪريس خدا (٦)
ڪٿو عرض حضور ۾ اهڙي طــريقا (٧)
نه نظر ڪر هو (٨) اسان ڏونه سين (٩) ڏٺيون اکينئا
جنين اکين (٩) خدا کي اٿئن پاڻ ٻسوتا
۽ پڻ فرمايو بهاؤالدين هنئين زبانا (١٠)
نه رسالا ۽ رمزون ٻيئي ڳالهيون عجيبا
اوليائن ۽ وليا جيئون نه ڪيئو ڪني جهبا
مگر واسطي حضرت پير جي نه اهنئاسپ قدرا (١١)
۽ پڻ بهاؤالدين گودڙيءَ فرمايو آه
نه آهي آرزو دل ۾ مختلف اهڙي اهـيـا
ته هون (١٢) حضرت پير جي منجهه حضور هميشاه
۽ پڻ انهيءَ بزرگ وري فرمايو مـهـاءِ
نه جنهن گودڙي پاسو پاهجو حضرت پيرا
مٿي وڃايائي سمجهي ڪري قــرارا

---

(١) هنئين تو فرماء (ٻبر، هر) (٢) هي ۽ سٽ (ٻبر، دهر) ۾ ڪونهي.
(٣) "جو مخدوم نوح سگوري جي خاصن مريدن ما" (ٻبر، هر) (٤) ويو (ٻبر، هر).
(٥) ۽ حضرت پيرا (ٻبر، هر) (٦) هي ۽ سٽ (ٻبر، هر) ۾ ڪانهي.
(٧) ٻيو ڇيم حضرت پير کي تربت تڻه ويرا (س) (٨) ڪريو (ٻبر، هر)
(٩) ساڻ (س) (٩) جنا اکين سين (ٻبر، هر) (١٠) پڻ آهي فرمايو انهيءَ بهاؤالدين گودڙيءَ مها (س) (١١) نه سيا اٿئو قدرا (ٻبر، هر) (١٢) دهو ۽ (س).

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 219

سو پلو آهي سيين پٽين اسانهي عبادت ڪنا (١)

پڻ حضرت پير منجهه درگاه رب جي اهڙا ٿي سڙهوا (٢)

(١٥)

تهجي خبر اسان کي مور نه پوي ڪا

ٿي پڻ فرمايو انهن (٣) بهاؤالدين درويشا (٤)

ته جيڪي رسالا اوليائن جا مون هوا جمع ڪئا

سي پروڙ پنڌ وهو پروڙ (٥) سين حضرت پير

پوءِ وفات پياتان پير جي مون ڪڍهم (٦) نه اپٽيا

٥- پنجون نقل رسالي جو ڪريان بيانا

فرمائي تو عارف وقت جو حضرت ابراهيما

جو ڏاڏو سيد (٧) جعفر جو رحمت ڪريين خدا

ته فرمايا حضرت پير جي ستائي اهڙا الفاظا (٨)

ته جڏا نڪر ڪهڙو محبت جو سين تا زباني (٩) لقوى

آهين دور آيو منجهه راهه رب جي منجها محبتا

ته انڪر بس (١٠) ڪڍو آهين ڪڍهم (١١) ڪل وير

سڪ نه سنا ڪڍهم (١١) خالق جي خوفاءِ

ڏنائون او جاڳا اکين جيئن ٿي پيٽي جفا

٦- ڇهون نقل رسالي جو تو پسنجي ظهورا (١٢)

ته هو بزرگ زماني جو مخدوم ابراهيما

جو فرزند مخدوم نوح جو رحمت ڪريين خدا

سيد ابراهيم ڏاڏو سيد جعفر

مخدوم ابراهيم ولد مخدوم نوح

---

(١) عبادتا (س) (٢) هليا (س) (٣) انهين (بمبئي، هر) (٤) ورڪي درويشا (بمبئي، هر).

(٥) پروح سيا (س) (٦) ڪڍهم (بمبئي، هر) (٧) حضرت (بمبئي، هر).

(٩) تا جان (س) (١٠) ڪڍهم (بمبئي، هر) (١١) ڪڍهين (بمبئي، هر).

(١٢) ستي يادڪجاءِ (بمبئي، هر).

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 220

سوڌو صاحب ٿي جو منجھ سبيل مولىٰ
۽ حضرت پير ھو گڏڻ ڦنن ۽ ڪسبن کي ڪنز و معلوما
جي آڌسن منجھ راھ رب جي منزلون مڪاناء
٧- ستون نقل رسالي جو ورھوئي ھويدا
تو فرمائي عارف وقت جو مبارڪ مھا
مخدوم ضياء الدين رحمت ڪريس خدا
ته اسان ڏينھ ھيڪڙي ٿي فرمايو وعظا
سو ٻڌي ساڻو حضرت پير ٿي گوشي نشينا
جڏھن وعظ بس ڪيم (١) ته ھو ٿيو ويرا
پاڻ اٿو حضرت پير پٺ جڏھن ٻڌا اٿيا
ٿين رند اگيرو احيا معصوما
پس ھو ھمراھ ساٿين حضرت ٻئي پير خضرا
اھڙو مرتبو حضرت پير جو وڏايو مولىٰ
٨- اٺون نقل رسالي جو ڏيکي ڪن سڄاڻ
ته ھو قبول ٿئل درگاھ ۾ مھراڻا نھرٽيو فقيرا (٢) — مھراڻا نھرٽيو
جڏھن مرشد سندس ڪڏ رکو ھليو دار لبقا
ليڪن ھلي آيو حضرت وٽ گڏاري صحبت ڪا
اڃا جيئي حضور ۾ ڪري شاھد فقيرا
ته اھان ڪيئي مرشد پاڻ ٿي حضرت پيرا
٩- نائون نقل رسالي جو سڄھوٽو مرڪ (٣) منجيا
ته فرمايو صالح سمي منجھ باب حضرت پيرا — صالح سمو
ته آھي الٺو لذيذ طعام جو ۽ لباس لطيفا (٤)

---

(١) ڪيائون (س) (٢) فقير نھرٽيو مھراڻا (س) (٣) سچ (پير ھو).
(٤) ته آھي حضرت پير لائق طعام لذيذ جو ۽ لباس مشروعا (س).

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 221

پرپاڻ اختيار نه ڪندا هُئا، نه مٿان ڪو ڏي او پالو مريدن کا

١٠- ڏهو نقل سڌهو پڻ رسالي منجها

نه پير طريقت جو فقير ميون عبدالعزيز ا — ميون عبدالعزيز

هلي آيو ڏينهن هيڪڙي حضرت پير مهند ا

(١٢)

اچي ايو ادب سين بيٺي هٿ ٻڌي پاهيا

تنهن فرمايو حضرت پير مبارڪ مها

نه ڪير آهين؟ اچي اپنين ڪارڻ ڪهڙا ٿيا

جي فقير عبدالعزيز آهيان، آيو منجهه درگاهه

جي ٻيلي ڪري آيئين، اچي ويم اسان مهند ا

تنهن پير هٿ ڪيا، مٿي ته هجي هٿڙا

ورڪ عبدالعزيز جيو موڪلي ٿيو ويرا

حضور ۾ حضرت پير جي ڪياسين سوالا

ته اسان سلوڪ سين ته ائين فرمايو تا

ته هنجي شخص کي ڪنهن کي وري ڪو زخما

پر آءٌ هئس غائب حال ۾ اهڙو مريدا

هاڻ اچي حاضر حال ۾ ٿئين مريد هن ويرا

[illegible] ا

نه ڏينهن هيڪڙي پڇيائون ڪهڙو[1] بزرگ سا

ته ڪهڙو مرتبو حضرت پير جو آني ۾ خبر ڪا

تنهن بهاؤالدين گودڙئي[2] جيو سائل سا — بهاؤالدين گودڙئو:

ته بهاؤالدين گودڙيو هو ڏاڍو ماري جيڏي سا

پر جيڏو ڪريو نه سگهي هو ڏاڍو ڪهه[3] هيٺي

---

(١) ڪهڙيا (بي، هي) (٢) ڏوڪي (سا) (٣) ڪهڙيا (بي، هي).

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 222

سي آهين حضرت پير کي پڪي ميسر

١٢ ٻارهون رسالي سندو آهي هي نقلا

ته بزرگ عيسىٰ زماني جو صاحب منظور (١) عيسىٰ

فاني هو پاڻ ۾ باقي سين (٢) بالله

جو هو مريد پير جو وڏن مريدن کا

جي گڏين بزرگن جي منهنجا ڪيئي خدمتا

ڀلا گهڻي ملڪ فريم ۾ ڏٺم فقير ڇهيا

نا مقصود مهجون ٿئو ڪڏهين ڪڻ هٿا

پوءِ جڏهن حضرت پير ڏي ٿئس رجوعا

تڏهن مطلب مهجا سڀئي ڪاج سرٿيا

جيئن ٢ پڪ ڏسن (٣) پير گهڻن هيئت مشتقاءِ

تي خلاصي ڏنئي وهيا خاطر جا خطرا (٤)

بلڪ آهي ورڪي فرمائيو انهن (٥) بزرگا

ته سون حضرت پير جو هن پر مذڪورا (٦)

ته منهنجا اول ايام جي حضرت پير

وهيا هٿا ڏينه هيڪڙي طلب ۾ مولىٰ

فڪري ونائي ميرا پرتان ڏٺائون دريا

[illegible] ٿئي لهرون ڏهيائون نقلا

جڏه جيڪي يار ڏوڙنه وارثائون سلاما

لڌه عالم ان طرف جي جي لڌائون حقيقتا

تن ڪشف قلب ۽ تني ڏٺائون ملڪ مولىٰ جا

پوءِ ڏاڍي يار ڏاڍنه جان وارثائون سلاما

لڌم حقيقت ذاتي يار جا تن ظاهر ظهورا

---

(١) ته بزرگ عيسىٰ فرمائيو جو صاحب والا ڀيٽا (ب، م) (٢) ساڻ (ب، هه). (٣) ڏني (س) (٤) هي سٽ (ب، هه) ۾ ڪانهي. (٥) انهين (ب، هه). (٦) هي ڏ سٽ (ب، هه) ۾ ڪانهي (٧) رهيا (س).

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 223

تهڙ ڪشف(١) ڙي ٻيٽي ٿيا، ڙي ٻيٽي ملڪ مولي جا
١٣- ٽيرهون رسالي سندو هي نقل سڻيجاه
فرمايو ميان يوسف مري منجهان محبتاءِ
(١٤) جو ڳڙاري هالا ڪنڍي ڪري سڪونتا(٢)
جت حضرت مخدوم نوح جي آهي رهڪار(٣)
(٤) آهي مڪان حضرت مخدوم جو ٻهرو بهشتا
۽ مڪان حضرت پير جو آهي ٻئو بهشتا
١٤- چوڏهون نقل رسالي جو سڻي ياد ڪيجا
فرمايو صاحب زماني جي احمد فقيرا
ته جنهن ڪنهن شخص صحبت ڪئي سين حضرت پيرا
لوڏي مهينو هڪڙو ٽوٽي بارهن ماهه
ته ڪري گذاري هڪ ڏهين هڪڙي ساعتا
پڻ وقت وداع جي ٿي رڙائون جوش منجها
پاڻ نه وڃهم جڏهن(٥) (٦) آهڙي صحبتا
آهڙي مهرباني پير جي (١)، هو مستفق منجهام(٧)
١٥- پنڌرهون نقل رسالي جو اهڙو سڻيجاه
عاقل زماني جو دانشمند فقيرا (٨)
[illegible] فقير هو پيلو بزرگنا
ميون(٩) عبدالرشيد بصير گهڻي فهم فڪرا
تنهن فرمايو حضرت پير جي حق ۾ هي لفظا(١٠)
ته جيڪو نڪتو(١١) حضرت پير ڪنا اسين سڀ ڏٺا

ميان يوسف مري
وڳن هالا

احمد
فقير

ميون عبدالرشيد:

---

(١) ٻيو ۽ مڪشوف (بر، هر)، (٢) جو ۽ [illegible] شهر هالن جو جت مخدوم نوح جي جاءِ (بر، هر) (٣) هي ڏسڻ (بر، هر) ۽ ڪالهي. (٤) آهي (س). (٥) وڃهون (بر، هر)، (٦) نڪري (س)، (٧) اهڙي مهرباني هو حضرت پير مستفقا (بر، هر)، (٨) [illegible] (س)، (٩) مير (س)، (١٠) لفظو (س). (١١) سڻايون (بر، هر).

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 224

سو جي ڪرڻ جهرا، بيان اسين نه ڳهي ٿي معنيٰ
پر البت اسين معنيٰ جو ماڻا ڪنوا سون سڃيا
پر اچا اُنهي عزم ۾ هو سو سڃيا،(۲)
نه اُنين اجل اچي تو ٿينس بيساهار(۳)
ترهٿ پيو اٿي فاني ڪان پاڻ هانيو دار بقاء
ڪيائين عزم آهي فرت جو هليو باقي ٿاڏهه(۴)

۱۶- سو رهڻو نقل رسالي جو ڪريان ڪوڻ منڪيا
نه ڏينه هيڪڙي فقير نيڪ درويشا
بهاؤالدين گودڙئي لڏو اڏ خيرما(۵)
ته م پيچو فقيرن سڀ ڪي ڪري سوال(۶)
ته ڪين اڏ ڪارڪ جو آن ڪياڙي لا پت تا
ته م ڏنو بهاؤالدين گودڙيءَ نيڪي جوابا(۷)
ته هو الف ڪنوان ٿي ٿي اصلا
اي خبر حضرت پير ڪي رسي جل ويرا(۸)
ته م فرمايو حضرت پير سرت يڏ ويرا
ته ڪهڙو لتول لٿي ولنون اسين زمين مٿاء
جڏ ه تا نگاه ڪريهي تان پسهي تا تيڏا(۹)
ھمرنا سيپي پڌر اسم سڙا الله(۱۰) [illegible]
بر سپڪا هتفرج سنجهي مبوح ڪريا يا ڌخدا
مگر بهاؤالدين الف لڏو مٿي ڪارڪ جي نڪرا ء

(بهاؤالدين گودڙئي)

---

(۱) گر پهون ن (بمر، هن) (۲) بر اچا الهي ء، خيال ۾ هواد ته ٿين بساهار (بر، هن)
(۳) ڪانڊ (۱۲) جي سلتون (بر، هن) ۾ ڪو نخڻ (۵) لڏو اڏ ڪارڪ جو ٿڏه
پيچو فقيرن سڀ ڪا (بمر) (۶) جي سٽ (بر، هن) ۾ ڪو نخي.
(۷) جي سٽ (بر، هن) ۾ ڪو نخي (۸) وچي رسي سپڪاء (س).
(۹) جه لتول ڏانه تا نگاه ڪرايهون اسين جه ويرا (بمر)
(۱۰) نه سپنا ٿي اسم الله جو اسين پسهون تا (بمر).

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 225

ابوبڪر ولي بايزيد وٺيل سونڊن

١٧- سترهون نقل سڻهو رسالي منجها پرو پڙهڻو پاڻا
قبول ٿيل درگاهه ۾، صاحب سندو (١) مولا
ابوبڪر پٽ بايزيد جو رحمت ڪريس خدا (٢)
منجهه مڪان سونڊن جي سو ڏهو ڪنهن وگذارنا (٣)
آهي فرمايو پڙهڻو، ظاهر ظهورا (٤)
ته والد شريف اسانجي ٿي هئو وقتا
جڏهن مشاهدو رب سين هر ڏينهن وٺندو
تڏهن طالب ڪندا هوا تڙت ته ويرا (٥)
ڪوڙي اسانکي ڪين ٿي، ڪندا هوا نصيحتا (٦)
ڏ وڃ لوڻ حضرت پيروت تي حاضر حضورا
هوندي (٧) هميشه خدمت ۾ راتين روز مرا
سي ڳڻا مرتبنکي ڪيائون نصيحتا (٨)
جڏهن ميڻ وقت هو منهن موجودا
تڏهن نيڙ نسبت منهنجي ڪنداڪي هوا
پوءِ فرمايو ڏينهن هيڪڙي والد شريفا

ته آءُ ڏٺوس ولائي
[illegible] ڏيکو ولائي ڏيها
تان آيو وحيو آسمان منجها وڙ ڏڻتيد ويرا
پوءِ ٿيو مرد هيڪڙو منجها ته پيدا
اچي عنايت سندو ڪيئو ته نظرا

---

(١) سين (بر، هر) (٢، ٣) بي بدران: ابوبڪر پٽ بايزيد جو وٺيل
سونڊن جي شهر ڳرڙهي (٤) هي ڏسڻ ڪانهي (بر، هر) (٥) هي ڏسڻ
ڪانهي (بر، هر) (٦) تڏهه ڪوڙي اسانکي هوا نصيحت ڪندا (بر، هر)
(٧) هوا (بر، هر) (٨) هي ڏسڻ ڪانهي (بر، هر) (٩، ١٠) ڪڪر (بر، هر).

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 226

حاصل هدايت ٿي منجھان تن تجلي

ٿيئي روشن راھ رب جي سِرُ اسرار تنھ منجھا

اَتئو واصل وحدت سين ملڻ سين مولي (١)

اچا هئش اڳئي ڏَ حال ۾ مست مخمورا

تان ظاهر ٿئو جبني ۾ چرنائي جو اثرا (٢)

تان اِهي چيائين منکي ڏيکارو تجليا (٣)

ته اي پٽ منجھ باب وصال جي ڇو ٿا ڪو سخنا (٤)

ته وصال جيئن جي ڪجھڙي ڪي، سل حقيقت سارو (٥)

تڏهن ٿا ڪري ان لفظ جي ٿيڻ حيرانا

پڇڻ ته آيو جواب منکي تائين تڏهن وٺيرا

تڏهن چيائون ته ڪڏهن ڪڏهن وقت ۾ لڏ ٿئي وصالا (٦)

اڪثر ڪش والي جي سين الله تعالی (٧)

نهڙو وصال حضرت پير کي آهي هميشاه

پڻ جيو آهه بزرگ هن پير بيانا (٨)

ته هو وصال حضرت پير کي دائم هميشاه (٩)

١٠-١٨ ۽ ڏٺو نقل رسالي جو ٽڪرو جو هو جا

ته هو سٿڏن هڪڙو ڪو مخلص منجھاه

سو شيخ ٻني جي قبر تي ويٺو ڪي ڏينھا — شيخ ٻنو

---

(١) هي ڏ ست ڪاٺي (ٻبر، هر) (٢) مثل مجنونا (سنڌ) (٣) ....اي منهجا بيترا (ٻبر، هر) (٤) هي ڏ ست ڪاٺي (ٻبر، هر) (٥) ڳالھ ڪر تون وصال جي ته جيئن وصال ڪيڏ ڪا (ٻبر) (٦) تان پڻ چيو مون ڪيڏ ڪيڏ وقت زمين ۾ لڏ ٿئي وصالا (سنڌ) (٧) هي ڏ ست ڪٺي (سنڌ) (٨) ٻڌ (٩) هي ٻئي سٽون ڪڍيون (ٻبر، هر) (١٠) ڪيڏ (سنڌ).

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 227

واسطي مطلب پالهي مَنَ جي مقصودا
تان منجهه رات هيڪڙي لڌائين خوابا
ڏنائين مرد هيڪڙو اُپو پاڻ مهڏا
لِنه جيوان شخص کي نرت ته ويسا (١)
سبحان الله تون هينئر تو ڏڏا اٿين ڏينهڙا (٢)
۽ مارڻ و حضرت پير ڏوه (٢) تاوضين پري ڪنا (٣)
تون پڻو اُهين جنهين ڪارڻ ڪِجارِ يا
لڏه اتي ڏوڙي وڃ تون حضرت پير مهڏا
وهيو حضرت پير ڏوه تنو مشرف مشهورا (٤)
مطلب مقصود تنهجا ثابت سڀ ٿئا (٥)
تنو حضرت پير جو خاص مريدا (٦)
الاهي عطا ڪرين تياڻس سڀاهيا (٧)
علم لڌهي جي راهه جا هزارين تو غارا (٨)
جنين محبت من ۾ شوق صاحب ڏا *
وجهين صب حبيب جو ڏڪ محبت منجهارا
جنين طلب تو ڏوه، راتين رين رسا

---

(١) ۽ (٢) جي بدران: "ته جيوان شخص کي نه واه سبحان الله" (بر).
(٣) ڏانه (بر) (٣) تعجيلا (سنڌ) (٤) هي سٽ ڪانهي (بر، هه).
(٥) ۽ (٦) جي بدران: "وينده هين مطلب ٿيا ٿيا، تنو خاص مريدا" (بر).
(٧) ۽ (٨) جي بدران: "الاهي عطا ڪرين علم ڏهيجي وات جا" (بر، هه).

Gul Hayat Institute
© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

ڏين توفيق ٿڪلي، جيئن گهر ٿين قرب منجها ≠
رسنا ٽين راهه کي لتون سوا آسهر منجها
جيڪي ڪرين پڌرها، راتو ڏيهه پيا (۱)
ڏيها طلب طاعت جي، پڻ راتين اوجاڳا
ٻنا ٿئون جفا جان کي، منجهه الاحظي مولى
تڏهه ٿيا واصل وصال سين منجها ٿيا (۲)
مولى مرهي مون ڏٺي، قادر ڪر پيا (۳)
جنين جيوڪا موسچي ڏسڪ منجها
لا اله الا الله محمد رسول الله

---

* ڪان ≠ تاشين سٽون ڪڍين (ڌر، ھر)
(۱) ڪان (۲) هي سٽون ڪڍيون (ڌر، ھر)
(۳) ٻئي مرهين مون ڏٺي ٿنين مومنن ڪار جي)
نوٽ:- قلمي نسخي ”سنڌ“ ۾ نقلن جي نمبر ٢ ۾ پل آهي.
نقل ڪرڻ ڪا نمونو ”بي“ جي بدران ”ٿيون“ جا ٽالو ويو آهي. الهي
ڪرڻا هڪ نمبر وڌي ويو آهي.

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 229

باب ٽيون

ٽيون باب ڪتاب جو ڪريان شروعا
منجهه طالب واڻ حق جي امر معروفا

امر معروف مريدن کي، ڪيو حضرت پير (١)
جي ڪيئي نصيحتون تن کي جي پند پذير (٢)
آکي فرمايو حضرت پير، رحمت ڪريس خدا (٣)
تہ سڀ ڪو ٻڌي ٻاهه جو رکجاهه مضبوطا
سڀ ڪجهه پياه سين جنهن اسم سنڌو الله
متان غافل ڪيئي ٿئو، هر هنڌ هو شيار (٤)
جيئن هر ڪ هيڪڙو پياهه آهي امانت سنڌي الله
ڪنان امانت الله جي، آهي اکئي وڌي امانت (٥)
جڏهه پياهه سين سڀ ڪجهه وٽ اسم سنڌو الله (٦)
تہ تنهن ڪر امانت ۾ ڪيائين خيانت نہ ڪا
تنهن ڪهڙي [illegible] مخالفتا
فرمايو مخلص هيڪڙي مبارڪ مها
تہ ڏينهن هيڪڙي آدئي صاحب زمان جو ميون عبدالله
پٺي وهياسون خدمت ۾ سنڌي حضرت پيرا
گهڻا ڏينهن گذارياسون منجهه ڌڻي خدمتا (٩)

---

(١) ۽ (٢) بي دڙن: ”ڪيائون نصيحتون مريدن کي“، ”پنوبذير ٿئا“ (ربر)
(٣) هي ڏس ت ڪا کهي (سنڌي) (٤) راتيان روز مدا (سنڌي)
(٥) ۽ (٦) هي سٽون ڪڍڻ (ربر، هي) (٧) ڏنهه (ربر) (٨) رهياسون (سنڌي)
(٩) پو ۽ گهڻا مدت حضرت پير وٽ ڪئي سون گذارنا (سنڌي).

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 230

پوءِ ڏينهن ابيڪڙي ڏي صبح جو گهرين سوار رخصتا
ڏڏه فرمايائون زبان سين نصيحت اسان کا
ته ظاهر باطن ياد خدا کي سڀ ڪنهن وقت ڪيا (١)
جو ڪهڙي حال ۾ هجو ته ياد ربّ ڪيا (٢)
سچا محبت دل جي ۾ خاوند جي حسو فنا
ڪيا ياد ربّ کي سڀني صبوحا (٣)
جيڪو هن ياد نه ڪندا، ته شرمندا ٿيندا
درگاه ۾ رب جي، قادر قيوما (٤)
پڻ پاسيندا ته هتي اسين هتي اسين هتي هين ڪين هودن (٥)
پڻ فرمايو زبان مبارڪ سين، حضرت پير (٦)
بيت سندي [illegible] ربّ ڏس ويسر (٧)
لقمو جيئو الله [illegible] ؛
سڄو [illegible] الوڪ *

بيت: ٢

ٻيو نصيحت حضرت پير جي سائين ڪيا (١٠)
ٻي نصيحت حضرت پير جي هاڻي ڪريان مذڪور
[illegible] (١١)
هي ڪلام ڪامل جو فرمايو حضرت پير (١٢)
فوق الالناس وقل الانبياء

---

(١) ته ڪيا ڪه ياد خدا کي منجهه سڀ ڪنهن وقتا (سنڌ) (٢) هي ڏسٽ ڪاٺي ڏ نمبر، هر) (٣) هي ڏسٽ ڪاٺي ڏ نمبر، هر) (٤) هي ڏسٽ ڪاٺي ڏ نمبر هر)
(٥) ڪي هينا (سنڌ) (٦) ۽ (٧) جي جدا آن : (٨) پڻ ڏهي بيت فرمايو سنڌ ۾
حضرت پير ڏ نمبر، هر) (٩) تڏهن جو (سنڌ، نمبر، هر) (١٠) سچو ڏ نمبر هر)
* ٻه ڏهي ۾ ٻيو ٻيو نه نمبر بيت ڪريا ڏٺو ويو آهي، ۽ ٻيو نمبر
بيت آهي ٻيو آهي.
(١٠) هي ڏسٽ ڪاٺي ڏ نمبر هر) (١١) جڏهن مذڪور نصيحت جو هي ڏو
سنڌ ڏکرا ها ڏ نمبر، هر) (١٢) هي ڏسٽ ڪاٺي ڏ نمبر هر) .

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 231

آهي وسارڻ دم جو رب شڪراني خدا
سو ڪُڻ تنل نبيءَ جو ننڍو تني ڏهنا
۽ ٻيا فرمايو حضرت پير هن پر زبانا
ته جيڪو دم مخلوق لڳو آهي ليساها
سو رساڻي بندي ۽ رب جي وچ لڳو نيايا
ٻيو ور ته جاڳي تيڏو دم کي رسول سنڌو خدا
رسول ٻيا معنيٰ ناصدجي سڀئي ياد ڪيا
ثاني ته جيڪو دم ڏيون آهي ساڻ ذڪر خدا
ته پانڃ صور سول ڪريا منجهه خالق جي درگاه
سي سڀ رساڻي صور منجهه بندي جا
ته ڏهه صاحب ... ڪئا هوئي همينئا
۽ ٻي ڳالهه يادگيري رب جي جيڪو ڪي ليساها
ته ڪر ته قتل ڪيو ڪو ... منجها
ٻيا شندي درگاه ۾ ڪڍي درد منجها
... انجها
ته جواب ڪهڙو ڏينو منجهه صاحب جي درگاه
تن نصيحت حضرت پير جي سڀ ڪن ڪيا
ته فرمائي حضرت پير ڦو مبارڪ منجها
ته طالب کي رب جي هي ذڪر جي ترتيبا

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 232

نه وقت اُتي هلڻ جي، هوءِ هيڪلو تُحفا
پر نظر طرف پيرن جي ور ڪريو تي ويرا
جيئي ڏاڍي نه ڪريو هرگز ڪبي نظرا
جيئن جيئي ڏاڍي نظر ڪري بندي کي نه جڳاءِ

(٢٠)

اي اُهي پريشاني دل جي غنيري ساڻ خدا
پر قدم قدم سين نالو وني سندو ڏٺياء
اڻ سبب ڪاهِ ڪ شمار ٻ، ٻئي قبولاءِ
جنءِ جمار بندي جي خالي تي وي برباد ا
سادم دم ٿي وينديا رهندي ڪنه ٻُواءِ
ٿي سبج پڻ فرصت ٿو ڪريا، وچ گذرئو ورهاءِ
عمر منجها بندي جي لو رهي ڪين ٻُواءِ
دم وڃن گذرڻا سڀئي جمار سندا
پر جمار جو دم اُتي اُهي شمار ڪثو مولا
جيتِي [illegible] سندي حضرت پير
فرمايئين تازيانا مبارڪ سينا پهنجن مريدن کا
نه جيڪو هنا آن کي هيس ٿئي اهڙي ڪوشتا
جه منجها لفعو اُهجو ٿئي گهڻو ابا
راحت ٿئي جان کي ڪي راضي هوءِ روحا

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 233

ڪي پسجي (۱) عجائب جي سينا ڪي سير ملڪن جا
پرا هوءِ موافق سا شرع سين سندي رسول خدا
نه ڇڏي ذرا پڻ ڪي ڊجي ڏاڍ خدا
ڪيا ملاحظو تنهن جو، جا شرع نه تي فرماءِ
پنجين نصيحت حضرت پير جي سنڌي ڪن ڪيا
فرمائي تو مريدن کي حضرت پير هن طرحا
نه گهرجي طالب کي مولا ڪرنا ڪي ڪمتا
جنا هوءِ مشغول تن سيا، (۲)
نه رسي وڃي راه کي، اگهي در سوا (۳)
پاڙو ته دل بيت ۾ گهرجي طالب کا
پي هميشه تنهن کي گهرجي ساڙن ڪنا
اٿو ذڪر سا سينا ۽ ڪو هميشا ه
منجها محبت دل کي ۽ دل جي حضورا ۽
ڇهين نصيحت حضرت پير جي سنڌي ياد ڪيا
فرمايو حضرت پير هن پر مبارڪ منها
نه گهرجي طالب کي ... شاه
نه ڪجي ڪيرا منڍ منجها هرگز ڪيه ويرا
جيڪڏهن ڪيو تو دل جي هوءِ خبر تنهن ڪاڪا
ته پڻ جواب نه ڏي وات سين، ڪري اشارتا
ڪين جو وات جو سو تو ڪاري ذڪر ڪنا
لو ڪري مشغول ڏي سينا، مو نا ئي دين ڪنا

---

(۱) پسي (سنڌي) (۲) نه رسي راه خدا (بر) هي.
(۳) هي ڏ ست ڪاڻي (بر) هي.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

هاڻ نصيحت حضرت پير جي سڀئا مريد ڪنا
ليڪ فرمايو هو سڀ ڪريا بيانا (١)
نه خدمت ۾ حضرت پير جي آيو هو سا هڪڙي رانا
تان ڪنهن هڪڙي آواز ڪيو ترت تن ويرا
تڏهن فرمايو حضرت پير مبارڪ مٺاء
ته سبحان الله انسانن کي اچي جاڳڻ جو ڪماء
سي تان اڄ ڏينهن غفلت ۾ ننڊ منجهه پيا (٣)
ته ڪنهن ويچار نه جاڳي سڀئي راتا
سيئن حضرت پير جي سڀئاه نصيحتا
اچي فرمائيو حضرت پير مبارڪ مٺها
ته طالب کي ننڊ جي هڪ گهڙي ستر تيا
جن کي هوندي هميشه سو هيڪلو تنها
ته وقت سفر جي، ته منجهه حضرا
جڏهن هڪڙي کي گهر جي ٻي ڪنا
جنهن کي پاڻ سڄڻ هيڪڙي [illegible]، ليسي نه ٻئو سخنا
ليسٽ پاڇو پڻ اچي، وسوسو شيطانا
اتي تني مشغولي پاڻ ۾ پيڙائي سڀئا
سا ڪاري تني ذڪر ڪنا اي مشغولي دنيا
ٻڌائڪيو مريد هڪڙي جهڙي ٻي منقولا

---

(١) ڪيل (بيت هو) (٢) مٺها مريد (ڪاربيت هو)
(٣) پيا منجهه خوابا (سنڌ)

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 235

ته ڏوڪ تي وڃيئي حضرت پير وٽ ڪرڻ تعظيما
جهڪي سين تان همراهه هو ٻئو ٻڻا مريدا
جان هلي وڃيا سون اوڏڙا حضرت پير ڪاڻ،
تان لوا سانگي سا هو نا عبدالقدوس فقير
هو وڃيو حضرت پير وٽ سو گذريئوا، سان ڪان
جان اسين وڃيا سون خدمت ۾ حضرت جي ته هدا
تان نظر ڪري اسان ڏي وڌ تياسي خستا
~~عبدالقدوس مرد آکي ڪنهن مرد نا~~
پوءِ فرمايائون ويري تنهن، مبارڪ ستا،
ته عبدالقدوس مرد آکي ڪنهن مردنا
ٻڌي پوهه اسان وٽ سو هيڪلو تنها
سرهوش لوتي اسانکي گهڻو اسارا
پيرڙا مرحبا ڪي ڏيڪا آکي جفتي ڪا
پوءِ فرمايائون وير تيهر هيڪڙي نصيحتا
ته ولاه متي ڄڻهي، پهرين تي ڪنا
ته ... انجا هت اين في الي الا
پير تان ويجي ته مورهين، ويجي ٿي تر ڪاڻ،
تان وڏو ۾ نام ڪي مورا منفعتا
اين نصيحت پير جي ستا مصحبتا
گهر جي سيڪل طالب کي اهڙي طريقا

مُقير عبدالقدوس:

(١) پوءِ فرمايائون زبانا نسين هين پير اسان ڪار (هي) (٢) پير (سنڌي)
(٣) تڪين (ٻه هي) (٤) هيڪڙي (ٻه هي) (٥) درخت (سنڌي)
(٦، ٧) اولا (سنڌي) (٨) ... هي ٻئي ستون ڪوهن (ٻه هي).

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

جنھن نہ رکي کُد نھين تَوَل ڀي،(١) ھرگز امينا
ڪري نامراديءَ کي گھڻو قبولا،(٢)
بي اميد ڏوڏن نہ رکي ھرگز ڪي ميلا(٣)
نوٽ:- حضرت پير جي ھي آھي نصيحتا
جا فرمائي آھي مريدن کي مبارڪ مُکا،(٤)
نہ گھر جي سڀ ڪجھ طالب کي اھڙي طريقا،(٥)
جي محنت نہ ڪريا ھرگز ڪيئن ھنين کا ٿين لائق،(٦)
نہ ڪا رُڪَ،(٦) ڪشف ۽ ڪرامت جي، نہ قرب معرفتا
نہ ڪيئن ڪريا ٻي ڪھين ھاج لا املا
ڏھين حضرت پير جي ھيءَ آھي نصيحتا
نہ ڪشف ۽ قرب سببي آھي ڪين جيئرا
فرمائي لَتو ياد ڪئي، عالمين اللہ
نہ آھيان لائق عبادت جو ڌاران ان جيئرا
ڪُڏُ نہ ڪر ھو،(٧) عبادت مھجي مطلب جي ٻي ٻلھجا
جيڪو ڪھيا صين اوءِ ڪر ياد خدا
او نہ طالب جيڪو مطلقا“ مورا
ڪارھو،(٩) حضرت پير ڪنا،(١٠) آھي نصيحت سڄاڳ
نہ فقير جي مشغوليءَ جي ھيءَ آھي نشاني،(١٢)
جنھن وقت ھلائي جي ٻنديءَ، ڪجي قرآن سڀ سڌھرا

(١٢)

---

(١) ڪي (نمبر)، (٢) ۽ (٣) جي بدران : ”۽ نامراد جا قبول ڪريا نہ رکي اميد ڏوڏن ميلا“ (٤) ھيءَ سٽ ڪا نھي (نمبر ھر) (٥) نہ ڪريا نہ محنتا (نمبر ھر) (٦) ھيءَ سٽ ڪا نھي (نمبر ھر) (٧) واسطي (سنڌ) (٨) ڪرڪو (نمبر) (٩) ڪارھيا (نمبر) (١٠) جي (نمبر) (١١) ڪي (سنڌ)

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 237

جيءَ! اڳڙي اڳڪي ڪنديءَ ته جي ڪيھه ويڙا

نه خبر پئي جا ھو ۽ نه پوءِ ھرگز پئي سگھا (٢)

۽ نه ڪي طلب اُڳڙيءَ جي نه سڄي ڪي ڦاني آھم

بارھين حضرت پير ڪنا آھي نصيحتا

نه نه گهر جي طالب ڪي ڪيھه ضرورت ڏارا

نه ڪريا سخن ڪي سين مخلوقن منجها

جو نه ڪاري ذڪر ڪنا، سڌي پئي الله

۽ پڻ فرمايو آھي ھڪڙي مريداءِ (٣)

منجها مريد نه حضرت پيا جي رحمت ڪريس خدا (٤)

نه ڏينهن ھڪڙا حضرت جا موڻ قدم تي ھئيا

پڻ ڏسڪر خيال دل ۾ ٿرت پيو ويرا

نه پيري اچان ڪري ڪي منجھائي دريا (٥)

تان جڏه ڪيئرا اٺئي ڪوزو نڪڙو ٿيڙيلا (٦)

تڏه حضرت پير فرمائيو، مبارڪ مھاڙ (٧)

نه جبرا (٨) وسارڻيا راھ ۾ اسم سڄو الله

[illegible] ڪوزو منجھائي بحرا (٩)

تڏه ڪيجي فڪر دل ۾ نه ڪريا ٿو ڪھڙو آوازا

متان ڪو گمان نيئين (١٠) منجھ تڏھين ساعتا (١١)

نه ڪوزو ڪريا ٿو ڪو بيو غير آوازا (١٢)

---

(١) جڏھن (سنڌي) (٢) تڏھين (سنڌي) (٣) ۽ (٤) جي بدران: ۽ پڻ
جيئو مريد ھڪڙي مريد نڪنا (رھ ١٥٥) ھي ڏسڻ ڪانھي (سنڌي)
(٦) ۽ (٧) جي بدران: تان جڏه اٺي ڪوزو نڪتو تڏه فرمايا ٿو ن
ھو ن ڪا (ڪٿ) (٨) [illegible] (٩) متان (ليھ رھ) (٩) دريا (جبر رھ) (١٠) ڪريئين (دبر رھ)
(١١) نه ڪريا ٿو بيو آوازا (دبر رھ) (١٢) ھي ڏسڻ ڪانھي (دبر رھ).

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 238

ٻيو ترڪ غير کو ڏارا اسم ذڪر الله (١)
ٽون ٻڻ جو ذڪر وچ (٢) وات ۾ لفظ الله الله
تيرهين حضرت پير جي سٺو نصيحتا
فرمايائون تني مريدن کي منهنجا مبارڪ مُها
ته نه آهي طالب شخص او سڏوڄي الله
جنهن کي ماڻهو سياڻو نه ڏار ۾ دنيا
۽ ٻيا طالب ، جنهن جي ٻئي شخص کي ٽوڙا
جو سٺائي ٻڌيا کي ته آءٌ ڪيئن خلا ثواب فلاڻا (٣)
هاڻ طالب کي گهرجي اهڙي طريقا
جنهن ۾ نه سياڻا ٻئي شخص کي نڪو سياڻي ٻڌي ڪا
چوڏهين حضرت پير جي سٺا نصيحتا
ته طالب کي گهرجي ڪڏهن نه ٿئي فخرا (٥)
وقت ٿئي ٿال جي گهڻو اسيارا (٦)
ته ماڻهن کي جيئو جي منهنجي صحبت جي وقتا
سو صحبت ڪريا ڏيکاريا
ٻاهر ٻي ٻڌو ۽ (٧) او غضب جي وقتا (٨)
ٻيو سياڻي جي قول ۽ فعلا
پڻ جيئو دوست هر ڪڙي سڏي حضرت پيرا
ته هو حضرت پير ويڙهو منهنجو ڪيئي هو منع مڪانا (٩)
تاجا ٿئي جو شخص هر ڪڙي ورو حضرت پيرا (١٠)

---

(١) ڏارا ذڪر الله تعالى جي ڪوزو لٿو ويڙا (ٻهر) (٢) رهيج (سنڌي)
(٣) جو سياڻي پاڻا کي ته فلاڻو ثواب فلاڻي جو آهي (سنڌي).
(٤) چوڏهين (ٻهراهر) (٥) ۽ (٦) جي بدران: ”ته فخر گهڻو گهرجي طالب کي گالهائڻ جي وقتا (ٻهراهر) (٧) ڏهر (ٻهراهر).
(٨) جي ۽ ست ڪاٺي (ٻهراهر) (٩) ۽ (١٠) جي بدران: هوا وڻيا ڪيئي ماڳ ۾ تان آءٌ هو هر ڪڙي سڃاڻا (ٻهر)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 239

ڀڄ اچي حضرت پير ونڻ ڪي دناجي طلبا (۱)
ته آهي درد موڪلي، ڏاڍو منجهه جسم (۲)
ڏوڙ ه حضرت پير مون ڏوڏن ڪئي اشارتا
لوڏي پل مون پيچو انکي ڪري تڪرار (۳)
امر سيا حضرت پير جي جڏه ڪيائون اشارتا (۴)
ته درد رهيا ٿو ڪمترو منجا درد شيا (۵)
ڪي آهي درد دلبر کي درد سندو موڪلي (۶)
تان ٻيو درد آهي سير دنياجو اندر وجود
تڏه حضرت پير افسوس ڪٿو ظاهري ٻئي ذاتنه
ته اسان ياتشو ور ته درد جنهن جو ڪو آهي منجهه قلبا
پڙهين حضرت پير جي سڏهو اشيحتا
گهر جي طالب کي جنهن ڪال ڪري دنيا
جنهن وساري ٿو پنهنجي وقت ۾ ذڪر سندو الله
جنهن ڪلام عذر جو ڪيو بيانا (۹)
لوڏي وري ياد يار کي ڪري ٿيو ... وسيرا (۱۰)
آهي جهو عظيم ڏهلو، اهڙي امورتا

Gul Hayat Institute

(۱) ٻ ۽ ال جي بدران ... دعا (پ، ب)
(۲، ۳) ٻ ۽ ۲ جي بدران: "لوڏي مون ڏيو انکي موجب حضرت پير جي امرا" (پ، ب)
(۵) ۽ (۶) جي بدران: "ته درد لڳو دل جو آهي کي آهي درد موڪليا" (پ، ب)
(۷) تنظر ڪري (سنڌي) (۸) پيڙ ڏهون (سنڌي)
(۹) ۽ (۱۰) هي بيت سنڌون ڪو ڪن (پ، هن).
(۱۱) چيو (ب، هن).

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

پوءِ حضرت پير جي بيت پڙهيو سنڌي زبان: *

بيت: ٤
ڏکڻ[1] ذات[2] پڻو[3]، هيئڙو لڏ سڌائڻ[4] جن،
سنيارڻ کي سڄڻين[5]، وڙجي[6] تان نه وسٽو[7] ≠

سورهين حضرت پير جي سٿو نصيحتا

ڏسبي سخن رات کي هو نه جاڳن هميشاه
کن يادگيري تنهن ۾ سندي الله تعاليٰ
پير مرد جو ن اسگي جو ڏينهن کي کري ياد خدا
جو سڀ وساري ڪاريون ۾ کسب دني جا

سترهين حضرت پير جي سٿو نصيحتا

ڏ ٻه هي کو نه انسان لئي ڪڻو وڏو اهڙو سڙنا
جهڙو شرف فرمائيو قادر ڪنهن ليسا (٨)
سنجو ڪلام پاڪ جي سڙنتي مولي (٩)
ناذکروني اذکرکم ڪهڙو قرآنا

---

(١) ڏکڻ (اب، م) (٢) ذات (سنڌي) (٣) پڻو (اب، ص)
(٤) ساندان (اب)، ساڌان (ص)، ساڙڻ (سنڌي) (٥) سڄڻ (سنڌي)؛ سڄڻي (م)
(٦) وڙجي (سنڌي) (٧) وانڌ (م)

* بيان العارفين سنڌي جي قلمي نسخي (سنڌي) ۾ ڇاپي نسخن ۾ ٻڙي هرڙ ۾ اهيڏ [illegible] آهي، جيڪو ڏنو ويو آهي.
مرزا قليچ بيگ جي مرتب ڪيل رسالا ڪريمي ۾ سڀ روايت ڏنل آهي، جيڪا
بيان العارفين سنڌي ۾ ايندڙ بيت نمبر لاءِ ڏني آهي، جڏهن ته
بيت پهريون ڏنو آهي. جنهن لاءِ ان روايت [illegible] ڏنو ويو آهي.
عبدالمجيد ميمڻ جي سنڌي ڪريم جو خلاصه ۾ ان بيت لاءِ ساڳي روايت ڏني
وئي آهي، جيڪا مرزا قليچ بيگ مرحوم ڏني آهي.
≠ ڏ ٻيئڙي ۾ هي بيت، بيت نمبر ٢ تي ڏنو آهي.
(٨، ٩) جي بدران: جهڙو قرآن ڪريم ۾ فرمايو الله تعاليٰ.

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

ته آئين (١) ياد ڪريو مون کي، ته آءٌ (٢) ياد ڪريان اوهان (٣) کي

ارڙهين حضرت پير جي سٺو نصيحتا

ته ڳجهو جي طالب کي، اهڙي طريقا

ته منجهه درياء مرتبي ۽ محبت جي ۾ پاڻ ڪري غرقا

فاذڪروني پاڻ ڪنا، ته ذڪري ورڻ جند

پر آهي لفظ فاذڪروني (٣) جو بيشڪ ٿولي ڪا

تان ته بيشڪ ۽ ذڪر وچ ۾ آهي وڏو تفاوتا (٤)

هي ذڪر ڪرڻ زبان سين هو ٻيو سين قلبا

هاڻ حڪايت حضرت پير جي سٺو سبو جا

جا حضرت پير فرمائي پاڻ مبارڪ مُها

ته اسانکي وقت ڳوڙ اڻي جي، هو هڪو والد (٥)

پڙهڻ لاءِ سبق جي ڪتاب ۾، منهنجو خدمت استادا

پوءِ هلائيندو هو سين کي استاد ڪاشين لاءِ

سبق ڏيندو هو سين کي ۽ پينا هنا پڙهندا

اسانکي پيا تن سين، سبق هنا ڏيندا

[illegible] نيا رسيندا

۽ اسين اسم رب جو هو، اسون ياد ڪندا

جڏهن مون استاد وٽ، سبق هو ايندا

تڏهن ياد سبق هو اهنجو هو سنائيندو سبقا

---

(١) آهين (سنڌي) (٢) ان (پير هر) (٣) فاذڪروني (پير هر)

(٤) فرقا (پير هر)

(٥) ته ماءُ اسان کي موڪلائو اسانکي پڙهڻ جي ويرا (پير).

Gul Hayat Institute

هون نه هو نڏو هو اسانکي، ياد سو حرفا
مگر اسم سين الله جي، ٿي کيم ڪنترتا
ان بر مشغول رب سين، هواسون هميشاه
اوٿهين حضرت پير جي، سڀ ٿهو لفيحتا
نه گهر جي طالب کي، دل جو حضورا
منجهه وقت پڙهڻ نماز جي، حاضر رکي دل کا (١)
پاڻين اپو اهيان خدمت ۾، صاحب جي آگياء (٢)
۽ جان نه رکسي، دل کي اهڙي حضورا (٣)
آئي شي ۽ کو ٻئو دل ۾، ٿيل وسيرا (٤)

نه اوکر عبادت ان شي ۾ جي ڪري اوشنا (٥)
وٿهين حضرت پير جي، سڀ ٿهو لفيحتا
نه گهر جي طالبن کي طريق اي اصلا (٦)
نه وقت ڪالحاڻ جي ڪرين گهڻو فڪرا (٧)
جن اهنان کو سين ٿي، خيل ۾ هو ۽ کفرا
ان پر رکي پاڻ کي، اهڙي حرمتياء
عمل ... اهڙي سيارا
نه ذڪر الله جو، ٻئو جنهن فڪرا

---

(١) ۽ (٢) بدران: ۽ پڙهڻ ۾ نماز جي پاڻين اپو اهيان صاحب حضور (ب، ج، هه)
(٣) ۽ (٤) ۽ جان من ۾ ٻي شي ۽ ڪاءِ پڙهي نمازا (ب، ج، هه)
(٥) کوڏا (سنڌ) (٦) هي ۽ ست ڪاڻي (ب، ج، هه)
(٧) ذڪرا (سنڌ)

Gul Hayat Institute
© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute

چنڊ ڄ فلاڻ فلاڻ کي، ڳالهيون سنڌيون دنيا
۽ پڻ ڪيتا حضرت پير جي آهي ۽ بيتا:

بيت: ۲۷

ڇپر ڪنھن جنھ جيت ڪري، شگ سيبي چين؛
جني پاڻي پيرين ميڙان، ته مت مونجهي گس. ≠

پڻ آهي حضرت پير ڪيا، ٻه ڪلاما
ته ڪيتا غرق، ٻيئا فرق، پلوئي گهلو آهيه (۴)
غرق مشغولي عنبر سيبي ۽ فرق مشغولي سين مولي
ما جعل الله لرجل من قلبين في جوفه قادر ڪلاما
ته ڪرڻ ٿو آهي الله تعالى واسطي ڪل شهما
پڻ فلاڻ جي منهن ۾ ڪري بيتا
ايڪيهين حضرت پير جي نصيحتا
ته جيڪو هو طالب ڪيا شي ڪو گناه
ته هو ڪر جي هرگز ٿيڻ کي ڪرڻ افسوسا
بلڪ جي زبان سان هي اهڙا الفاظا
يا غفار، يا غافر، يا غفور، ترت ٿئي ويرا
پر آهي افسوس سڀ الي ٿي مشغول ٿا
متان ڪري ذڪر ڪنا، سنڌي الله تعالى

Gul Hayat Institute

---

(۱) جر ڪندو (م) ۲. مڙيئي (ب ر، هر) ۳. ملاڻ (ب ر، هر، ق)
≠ "ذ" "ع" "ب" بيت نمبر ۳ ۲ آهي.
(۴) ته غرق ٿيڻ کيا فرق، آهي پلو ستاها (بم، هر).

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 244

پوءِ هي بيت سنڌي ۾ فرمايائون مٿا:

بيت: ٥

ٻريان سنڌي ڳالڙي،(١) جيڪو ٻي ڪري؛
مَتِ مُوڙيا(٢) ڪَنِ ڪَري، ٻِڌِ ڪي جاب(٣) م ڏي(٤). ≠

ياد ڏهڻن(٥) حضرت پيرجي سُڌُ هو نصيحتا
فرمايو طالبن کي هن پر حضرت پير
نه جيڪڏهن شاگرد نئون، جو نوڪري يادخدا
ڪي سگهي ته سلوڪ کي، ڪيڏ سالڪ ڪنا
سوچي وساري رب کي، هيڪڙي ساعتا
نه ٻيئي(٦) تفاوت بندي کي وچ پاڻ ۾ خالقا
پر ائين جي هيڏي(٧) ڪڏهن ڪو سالڪن منجها
نه سون ياد ڪندڙ(٨) هجي، ڪٿا واٽ خدا
تو هين حضرت پيرجي، پڻ سڌهو نصيحتا
فرمائيو طالبن کي، حضرت پير
نه هونئجو يادگيري ۾ رب جي سدا هميشاه
نوٽي حال ماضي ۾ جو گذري ويو ٻه دهه
نوٽي استقبال ۾ جو ايندو هان ٿا اجا
پڻ فرمائيو حضرت پير مبارڪ مٿا
نه دل نه ٿي ذاڪر جي، هرگز ڪي سياه

---

(١) ڳاهڙي (ق) (٢) موڙيجي (ق)؛ موڙيجي (سنڌ، بمبئي)
(٣) بني (د، ع)؛ ٻڌهن (ق) (٤) جواب (بمبئي، سنڌ)
≠ "د" ۽ "ع" ۾ بيت نمبر ٤-٥، ياد ڏهين (سنڌ)
(٦) ٻئي (سنڌ) (٧) ايڏهين (بمبئي) (٨) ياڪهون (بمبئي)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

توڙي ٿئول حرام جو ڪائي ڪين ويرا
پر جيڪڏهن طالب ڪو ڪري نه يادِ خدا
ته وڃان ٿو حيوان جي ڪو نهي ڪو فرقا
مگر بچ نه آهي انسان ۾، ڀيڙو بچ جيڪا
آهي ڪمي ايتري وچ حيوان ۽ انسانا
ڏسائي هي پيا حضرت پير ڪنا، آهي مذڪورا
ته طالب کي فوت ڪنا پليو آهي موتا
جيئن موت آهي خلق ڪنا، تيئن غائبا
۽ فوت آهي ذڪر جو، غائب مولي کا
هي پيا حضرت پير ڪنا نصيحت سٺا
جي اچ ۽ سياڻ ٿي، ڪڏهن طالب سڄا (۱)
منهنجي ياد ذڪر رب جي، ٿئي برابر ته کا
نه ٻيو فرست ذڪر ۾ لڳڻ کي ٻيو ۽ ٻئي ويرا (۲)
پرجي ڪڏهن شخص کي، ٿئي رفا نفلي ڪا
منهنجي يادگيري رب جي، ته ڪڏهن سڄي صباح
[illegible] ڪا
۽ پيا آهي حضرت پير ڪنا، هڪڙي نصيحتا (۳)
فرمائيو طالبن کي، حضرت پيرا (۴)
ته جيڪا عبادت رب جي اٿين ڪريو تا ڪو ذهنجا
خيال اجوري ۽ ثواب جو ته ڪريو ڪيا

---

(۱) مکان ٻي هي ٿي سڻون ڪو نهن (نمبر هي)
(۲) (۳) ۽ (۴) جي بدران ۽ پيا فرمائيو حضرت پير هن پير مريدن ڪا (نمبر هي)
(۵) ادهين (مسنن).

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 246

جڏهن مرشد پاڻ ڏٺائين، ملڪ جو مولى
نه ڏٺو هونئن ڪشف ۽ ڪرامت لئي ياد ڪيئن ڪيا
ڪيا ياد شوق ۽ محبت لئي، ۽ پيش لئي لقا
آهي حضرت پيرڪنا، هي سنڌي جو بيتا:

بيت: ٦
وائي ٻيئي ۾ پيل، ميرو نان موران پڪيان،
ٻلا سنڌو سڄڻين، هو هلاڇو هل. *

آهي حضرت پيرڪنا، هن پير منقولا
ذڪر جا مجلس پاڻ ۾ وڏي هڏڪا بين سان
ساڪاري ٿي عبادت ڪنا، سنڌي ملڪ ۾ هوئي
جو وڏيري حضرت پير ڪنا، سڄو نفس ويا
ذڪر جلي جو، گهڻو آيا
۽ هٿيا مرير وين سين سجد بنهايا
جن ڏهري مرپ سان، دل ٿي ذرا ذرا
هي بيت بنا سنڌي جو، سڄا ڪن ڪيا: *

بيت: ٧
مٿئون ميري ڪان ۽ (٥) واجا (٦) وچ ٻيو،
جو تون ساير پاليو، سو مرپو ٿئي نام. *

جڏهن ذڪر جلي جو تون ڪرين شروعا
تڏهن "لا" جنبج طرف ذاتي، ته ڪڍج مٿي ٻنج
جيئي ذات (٧)

---

(١) موتا (سنڌ)؛ مراني (م ع) (٢) مور (ن، ٻير، هي)
(٣) سڄور (سنڌ) (٤) هي (سنڌ) * (٥) ۽ (ع) ۾ بيت نمبر ٥-
* هي ڏسڻ ته ٿي هيئون بيت نمبر ۽ مرپ ۾ ڪوهي.
(٥) واجا (سنڌ ق) (٦) ڪبي (سنڌ، ق)
(٧) تڏهن لا الله جنبج جيئي طرف ذات الله (ٻير، هي)
* م ۽ (ع) ۾ بيت نمبر ٦-

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

الا الله جيئن ڪنا جئي، سنج منڍ آسمان پار ڏ(١)
ڪري ڪنڌ سڌو ڪن. تون هيٺ ذاتي پار تي قلب کي ضربا
جي آهي سنڌ قلب جو، طرف ذاتي ذاتنه
اسڪي ذڪر جلي جو، سالڪ جون ستا
فائدا ذڪر جلي ۾، ٢ من گهڻا اپارا
پهريو فائدو اهڙو سڀ ڪئين ٢، ڪيا
جن ۾ بنين جهانن ۾ مولو مرهي آڏين ڪا
۽ جيڪو سنڌ ٿي پنهنجي، سو پنهنجا رسي مغفرتا
۽ جي سنڌ ڏني ربي کي ڪري اسلاما
ٽيو سو پنهنجا مغفرت کي رسي سڀ ويرا
ٽئين [illegible] رسي مغفرت ان پر سڀني شخص ڪا
ٻيو فائدو ٻيو ته سو پنهنجا سڀ ڏسيا ه
جيڪو ذڪر جو ڪري هميشاهه
منجهه وقت جاڳڻ جي ڪي خواب جي وقتا
اسم جو الله جو ياد ڪري، وساري ٻيا ٻه دور(٢)(٣)
[illegible] ياد ڪيا

---

(١) ۽ ذاتي طرف جيئن تون لفظ الا الله (جبر، هر)
(٢) ياد (جبر، هر) (٣) اسم جو الله جو سو تون ڪري ياد سدائين

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 248

جنءَ ڏٺا،(١) ڏينهان ئي ڍنگ ۾، چاري چوپايا
چاڙهي پهاڙي تي کي، راتين روز مرا
هوئي هوڙي جوءِ تي کي، سڌ جو لفظا
پوءِ جڏهن اچي رات کي، چاري چوپن کا
۽ رهي سمهي ننڊ ۾ جڏهن ئي بي خبر (٢)
تڏهن دفعو لفظا وات ۾ لوکري تڪرار
(٣) جيڪي لفظ ڏينهن کي ٿي چيائين، چاريندي چوپاءَ
جنءَ جيڪي ڌوڙ من ۾، سو جپي پڻ وڃي ساد
آڌي ذڪر ڪيو جو پڻ اڌين طريقا
لئو وجهندي جو، سڀئي ساڳي ڪيا
جيڪو ذڪر خفي جو ڪري ڪو سنجها
جئين لا الٰه الا ... ڪري خاموشيا
فرصت ڪري لا الٰه ۾، ڪا مدت مديد
تڏهن لا الٰه الله جو نانءُ ۾ لوکري ڪري مرادي کا
ورد الا الله يا اُهين جئي، جڏهن جيو پڙهين لا الله
[illegible] جي ورتا
ڪري محنت پڻ اتي، ڏيئي جان جفا
نه وڃي رسي رام کي، پيري پيريا

---

(١) ڳنوار (سنڌي)، (٢) بي هوش (سنڌي)
(٣) هيءَ ست (بيت) هر ٻه ڪا لکي.

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

هاڻي مثال انهيءَ جو هي سڀ صحيح ڪيا
جڏهن ڪو شخص ڪري امير (١)
نه ڪريان ڏورو ڪير منجها، هاڻي هن ويڙ (٢)
پوءِ وڃي پاري ڪير ۾، هيڪڙو ڏورو جاءِ منجها (٣)
پوءِ پاري (٥) ڪري هت ۾، اتي رهي (٦) ونئي راهه
تڏهه ترت نه جالي ڪير سو، هرگز ڪيو سببا
نه ڪيو هو نه ڪير سو نه ڪي ڏورو اصلا
ٻڙجي پاري (٧) ڪير جي رکي هيڪڙي جاءِ (٨)
فرصت ڪري ساعت ڪا، منجهه ٻئي مڪانا (٩)
نه جالي هو نه ڏورو ٿئي، ٻئي ڪير منجها (١٠)
تڏهه [illegible] ڪري [illegible] منجها، جي ولوڙي ٻئي ڪا
ٻڙجي ڏورو [illegible] نه ٿئي ٻيڙا
پر ٻوري مثال ٻئي جو رهي هي آهن و [illegible] ٢ [illegible]
الذي [illegible] بلا [illegible] بلا [illegible]، اشارو [illegible]
تڏهه ذڪر ڪرڻ ذڪر [illegible] ان مثلا

---

(١) ۽ (٢) جي بدران: [illegible] جڏهن پاڻي ڏورو ڪريان هاڻي [illegible] منجها (درج [illegible])
(٣) [illegible] (٤) [illegible] (٥) [illegible]
(٦) [illegible] (٧) [illegible]
(٨) ۽ (٩) جي بدران: ٻڙجي [illegible] جاءِ ۾ ڪري ساعت [illegible]
(١٠) نه ٿئي ڏورو [illegible] نه ڪير منجها (درست).

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.
Gul Hayat Institute

جنهن ڪُنڊ ۾ آهي جاءِ خالي، منجهس ڪو نه ميو!
آهي ذڪر فڪر ري، خالي هميشا هو (١)
هي پڻ مثال انجو، وري معلوم ڪجا (٣)
نه گهر جي طالب کي، سدا جاڳيا
جنهن وقت جوڻ اسم الله جي، ورڪري گهڻو فڪر!
پير ڪري نيت دل ۾، اهڙي طريقا
نه آهي ڏنو، وٺان لقو باالورب جو، جو ابدي پروا
ڪهڙي مجال هجي، جو آڻيان ذڪر بجاءِ
پير خبر آهي باطن جي بزرگي جي، او باطن بادشاه
پنجو هين حضرت پير جي جي، آهي نصيحتا
نه سماع ذڪر آهي ات، پر ط مخفيا (٣)
هو نه سياڻ تا ٻڌي، ڪي هوران جاهلا (٥)
آهين حيران انهي ۾ ماڙهو ملڪن جا
لکو آهي حرف ٿلي ۾، نڪا ڪا معني!
[illegible] سماع ۾ [illegible] جو سڻي مڃي ڪجا (٦)
جو پرور ڙيا تاڪين ڪي، ماڙهو بي خبر! (٧)
بر ڪر ط ملاقات ماڙهن سيا جنهن ڪو نه ڪو خطر!
هو نه سياڻا او ماڙهن ڪي، ڪي هرگز هميشا (٨)
پر نه ڳڌ جي ڪي ماڙهن سيا، دل ۾ جان منجها (٩)

---

(١) ووڻ (بم، هم ا، ٢) ۾ (٣) هي سٽون (بم، هم ا) ۾ ڪو نهن.
(٣) ۽ (٤) ۽ (٥) جي بدران: "نه سماع ذڪر مخفي آ" ٥ "نه جاڻن ٻڌي جاهل تا" (بم)
(٦) جيڪان ماڙهو بي خبر! (بم) (٧) ڪان (٨) هي سٽون (بم، هم ٢) ۾ ڪو نهن.
(٩) "پر بي سبب دل ۾ جان سين نه ڳڌ جي ماڙهن ڪا" (بم).

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

دل ۾ جان گڏجي ور صاحب سيڻ، الاهي حرص وهوا
ته ڏجي رسي درجي گهڻو، ا تا هين اعلى
ٻر آهي حضرت پير ڪنا جي بيت مشهور:

بيت: ٨

هِنيُون ڏِجي حُبَّ کي، لِڱ لِڱن ۾ لوڪ؛
ڪُڏي ليُون ۾ ڪرڙ لٺون، اِي پِرِ سَگهُر سٿوڪ. ≠

پيرا آندو آهي هن ٻر، ڪري بيانا
ته آيو خدمت ۾ پير جي، هڪڙو پير مرد ضعيفا
اچي حضرت پير ڪنا ڪيائين سوالا *
ته آءٌ آهيان ڏاڍو ضعيف، ٿيو پير پوڻي مرسا
هاڻي مون کان عبادت نه ٿئي، ڪا مو چاري موڙ
اٿين ڪا سلا ٿيو مون کي، اهڙي عبادتا
جي ٿيو رهڻو ٿو ڙو، اجر عظيما
تڏهن حضرت پير ڏني، ٻه آچيو اسم الله
ته ڏجي الله الله جو ٺڪ، پئي جن طالب سڀ ڪا
هاڻي [illegible] ٿيو [illegible]، پيو ڪر شيئا

---

(١) ڏجن (ن)؛ گڏجي (بر هي)؛ (٢) کڏيون (بر هي)؛ کُن (سنڌ)،
کڏي (ن)، (٣) اکروت (ن)، اروت (سنڌ)؛ گرو لٺون (بر هي)
(٤) سگهر (سنڌ، بر هي) * جي
≠ [illegible] ۾ بيت نمبر ٧ -
* هي دست (بر هي ٢) ڪانهي.

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

منهنجو دار ڏني ڏي جي ڪو پلو پلايا
پڻ فرمايائون ته انهيءَ وقت پڙهي بيت سنڌي وارو

بيت: ٩

وڃائي ڏٺي وڃ ۾ لوڻ سرنڌو[1] تن ري،
تان سا وڃي پيچ[2] ۾ ڇنڍي[3] هاڪارن[4] ٻري ٻين. *

پرگهر جيئن سڀ ڪنهن طالب کي، اهڙي طريقا
نه جيڪو آواز لوڻ سڻي، پڇين ڪٿ سان
جاني ڏسين آواز کي، ڀاهي خاوند کا
ڏي پڻ هوشيار سو ٿئي، پاڻ ٿيو وسيرا[5]
آڻي عجب ٿيو وقت ۾، ڪَهو پيچن ايارا[6]
ته اي آواز آهين، سڀ خاوند خلقيا
جو ڏيهن[7] صورت سڀ جي، سو ڏهو لفيتا
نه اسان ڏيهر تار خدمت، حمزه مريد کهر کا[8]
ته وڃي قرار ڪر توڻ، منهنجو ڀاهي مڪانا
تڏهن معنيٰ ان قرار منهنجاءِ، پرکڙي ڪهو ڏرن[9]
... قرار ڪر لاءِ منهنجو ڀاهي مڪانا[10]
~~پر معنيٰ ان قرار جيئن ... آهي ياد ڪر ...~~
~~رهڻ گوشه نشين ... هيڪلو ...~~

---

(١) سرنڌو (ن: سنڌ؛ ب م، هه ر) (٢) تاسا (ق: ب ر، هه ر) - ساتا (سن) خادم
(٣) پيچ (ن؛ ب ر، هه ر) (٤) ڪار (ن) (٥) ۽ (٦) جي بدران: ۽ پڻ هوشيار
ٿئي ۽ عجب آڻي گهوٽ ٿيو وير (ب م، هه ر) (٧) ڏيهون (ب ر، هه ر)
(٨) ڪَهين (ب ر، هه ر) (٩) ۽ (١٠) جي بدران: تڏهن معنيٰ قرار جي هر
سمجهي ڏني جو قرارا (ب ر، هه ر) * "د" "ج" "ع" ۾ بيت نمبر ٨-

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.
Gul Hayat Institute

پر معنيٰ اُن قرار جي، آهي يادِ ڪرڻ خدا (١)
رهڻ گوشه نشين ٿي، هيڪلو تنها
۽ ڪرڻ ياد رب کي، سمجهي سبوحا
گوشي ٿيڻ غير کنا ٿي، معنيٰ قرار منهنجا (٢)
پير ذاڪر آهي جيڪڙو، جو تو ڪري ياد خدا (٣)
۽ آهي خلق ڏي پيٺي پيو، مثل مثالا (٤)
هائي مثال انهي جي، سڻي ڪن ڪيا
جيئن ٻُڌي آهي شڪاري ڪو، جو تو ماري مڇي ڪا (٥)
پوءِ پاڻي مان جي تنهن سهي، تو مڇي گهر ڏانهن (٦)
جڏهن جو تنهن کي طرح سو، ڪري ڪسنا دا
تڏهن ڏسي مڇيون، مڇلو ڪي پڻ حيا تاري (٧)
جي پوءِ ٿي پنهنجي وقت ۾، جيئن ٿي سببا (٨)
تڏهن شڪاري پنهنجي حال ۾، ڪري گفتار
[illegible] پيو [illegible]، پسو حيا تا
پڻ ڏي ملڪ مڙيئي آسمان، جيڏن هيڪڙ پين ڪا
تڏهن جي سنا ٿئي ۾، ماڙوو مڇلو تا (٩)
سي آهين مثل مڇي جي، جيڏي ۾ حيا تي تا (١٠)

---

(١) گهائي (٢) ناقص جي بدران: "بلڪ گوشي نشين ٿيڻ غير کنا آهي قرار جي معنيٰ، جيئن ذڪر ياد رب کي ويهي مڙ ڌٺا" (ديم، هر).
(٣) ۽ (٤) جي بدران: "پير ذاڪر آهي جيڪڙو، ۽ خلق مڙوئي منتالا" (ق، هر)
(٥) ۽ (٦) جي بدران: "جيئن شڪاري ماريا مڇي، ۽ کي گهر آڻي جيڪو، ديا" (ق، هر)
(٧) ۽ (٨) جي بدران: "ڪي جيئڙيون مڇيون ڏسي ۾ ڪي مڇلون پنهنجا" (ب، هر)
(٩) ۽ (١٠) جي بدران: "ته هي جي سُتا ٿيا ۾، سي آهين مثل مثالا" (ق، هر)

Gul Hayat Institute
© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

ءِ ذاڪر آهين جيئرا منجهه ڏِي ۾ عقبيٰ
ياد آهي دل ۾ جن کي، ملڪ جو مولىٰ (١)
نه آهي قيمت ٿن جي، نه ڪا خريد (٢)
سنا ويهي حضرت پير کنا، سڻو لفيح تا
فرمائيو ٿي ٿي جي، زبان مبارڪ مٿان (٣)
نه ٿيندا اٿئا حشر جي، روز قيامت
يا ربّ العالمين ۽ حضرت محمد مصطفيٰ
رکندا دوست ٿي شخص کي، گهڻو ايا را
هو ٿو جي محبت رب جي دل ۾ جنهن مخلوق (٣) کا
پوءِ فرمايو حضرت پير، نه ياد ڪي رب کي گهٽي ڏينا
پر جي ڪڏهن ياد ذڪر رب کي، سين دل جي حضور ا
نه پوءِ نه قبول ٿئي ٿي، هو رهين عبادت کا
پير ڪهڙي جي طالب کي، هو هڙي طريقا (٥)
نه جيسين خطر دل جا، ڪري نه دفعا (٦)
تا انسين قرار دل ۾، ونئي نه ذڪر خدا
هاڻي آهي مثال هي پوا سو پڻ سنڀا ه
نه جيسين خالي نه ڪري، هاري زمين گاه ڪنا

---

(١) ۽ (٢) جي بئي سٽون (ب، ه، ر) ۾ ڪو ڪونهن.
(٣) هيءُ سٽ (ب، ه، ر) ۾ ڪا ڪونهي. (٤) جڏهين (ب، ه، ر)
(٥) ۽ (٦) جي بدران: "پر طالب جيسين دفع نه ڪري، دلجا خطرا"
(ب، ه، ر).

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

تانسين سِجُ نه اُبري، ڪو منجهه لبو زهينا
هي آهي مثال عجيب گهڻو هنين سين هنڌ انجان (1)
خالي ڪياه غير ڪنا، دل پاڪ اهي سڪا
اَنا وديعينا حضرت پير جي، سڌو لفيحتا
نه آهي فرمائيو زبان سين، پاڻ حضرت پيرا
نه مبڪڙه جيئن شخص کو هئن پير حبوابا (2)
نه ڪري فلالو ڪم هي، پوءِ ڪنوس ياد خدا (3)
نه ڪر پٺو سو خطا، ور سڀي وانا
جيئن پوره هرگز نه ٿيئي، اي ڪم سنئو دنيا
جڏه ڪريا تمام هنيئڙو ڪم، تانسين ٿي پٺو بيدا (4)
سالڪ هي نه مشغولي هوره هره، منجهائي دنيا (5)
پوءِ نه ڪري ڏاڪ ڪبوي، عبادت بتي ڪنا
سنڀاه مثال لپو جو، دناڻي دهن ويرا
جيئن رکي متي نٿي پاهي، ڪنڊ ڪو شخصا
ترڻ پيري وري [illegible] جهڙيءَ منجها (6)

Gul Hayat Institute

---

(1) هي ڏسڻ (نمبر ٢) جو ڪالم.
(2) ۽ (3) جي بدران ب ۽ ت: نه مرڪو جوي نه هي ڪم ڪريا، پوءِ ڪنوس ياد خدا (نمبر ٢)، (4) تا ه (سنڌي) (5) هو رهين (نمبر ٢).
(6) ڏو ڙ (سنڌي).

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 256

ايءَ جنهن هلي نه ٿو تڪڙو، تنهن واري پوءِ هتا ✱
آهي مشغولي دنيا جي، اهڙي مثالا
هي بيت فرمائيو سنڌي جو، بابا حضرت پير :

بيت : اُتي جبل جهرڻ جن، سنگ سنهيءَ جن ؛
جي پاڻ پيريءَ مڙان، ته هت هوچي گهڻ ≠

اُنهن ۾ حضرت پير جي، سڌو نصيحتا
نه فرمائيو زبان مبارڪ سين، بابا حضرت پير
نه گهر جي طالب کي سدا هيستا ۸
جنهن عاجز نه تن مو رهڻ طالب ۾ مرلي
ڏيئي نه جنهن سين سو ناموافق (٦) هو
جن ڪئي نه زبان سين، اهڙو ڪو سمجهنا (٨)،
ته نه اهي حرڪتي اهڙو، جن ۾ ڪريا سگهي عبادتا (٩)،
ارجاڻي حال پاڻهين لنو، ڪنو پاڻهين قبولا
جدوڙي ته ڊهڙي حال سين اتي ڪئي عبادتا (١١)،
... سچا ... اضطرا

✱ هيءَ روايت مرزا قليچ بيگ مرحوم، رسالي ڪريمي (ص ٥٢) ۾
بيت نمبر ٣: ”ڏٺي ذات پٽو ..... الخ“ ۾ ڏني آهي.
(١) جبل (سنڌي) (٢) ”اتي جهرڻ جن“ جيئن ڪريم (نمبر ١٠)
(٣) جهرڻي (نمبر ١٠) (٤) ملان (نمبر ١٠) (٥) گهال (نمبر ١٠)
≠ اصل ۾ هي بيت نمبر ٢ آهي، جو اليو هيرو ڦيري بدلائڻ لائڪ.
(٦) مو رهڻ (نمبر ١٠) (٧) جوئي (نمبر ١٠) (٨) سمجهنا (سنڌي)
(٩) طلبا (سنڌي) (١٠) ڪيئي (سنڌي) (١١) طلبا (سنڌي).

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 257

پر جگوانهن بيت اهڙي، دور ڪيجي دلئاءِ
ٻيا فرمايئون حضرت پير مبارڪ منهنجا
ته ذڪر اسم الله جو ڪئي نه آهي، ذڪر خدا
بلڪ آهي اسم خدا جو ڪئي، ٻيا اسمنا
پر آهي خدا پاڻ سو، ٻيو ڪو جينا

ٽيون فرمايئون حضرت پير مبارڪ منهنجا
ته ذڪر نه آهي، جنهن ۾ چئجي الله الله
بلڪ ذڪر آهي پئي احمد، جنهن ۾ رکي سدا
جنهن ۾ دائم دل خدا سين، پڙ ڏين جا ڦڪيتا
راتو ڏينهان رب سين ڪن صحبت محبوبان [1]
ٻيا فرمايئون حضرت پير ڏي نور هُدئا:
مَن اَحبَّ شيئًا فاڪثر ذڪره ڪامل ڪلاما
ته جو شخص حب رکي ڪنهن شيءِ جي گهڻو ايار
سو ورد ذڪر ان جو ڪري گهڻو بسيار [2]
ٻيا فرمايئون حضرت پير جي بيت سنڌي واءِ!

بيت: ١٠

جي چاڪري من ۾، سپي پنهنجي سپيڪي؛
مَن پريان [3] سيتي [4]، تڳهيو پاڻ گهري [5] *

---

(١) هي ڏسڻ (نمبر، هي) ۾ ڪاتي. (٢) سدا هميشه (نمبر، هي).
(٣) [illegible] (ن) (٤) پيڪي (ن، نمبر، هي) (٥) ڪري (ق، نمبر، هي سنڌ)
* ڏ[illegible] هي بيت نمبر ٢٩ آهي.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 258

ٻيا فرمايائون حضرت پير مبارڪ هئا

۽ ٻيا فرمايائون هي حديث سڳوري رسول خدا:

اِنَّ اللهَ لَا يَنْظُرُ اِلَّا صُوَرِكُمْ وَلَا اِلَى اَعْمَالِكُمْ

وَلٰكِنْ يَنْظُرُ اِلَى قُلُوْبِكُمْ وَنِيَّاتِكُمْ

”تحقيق نه ٿو نظر ڪري، اوهان جي صورت ڏانهن ۽ نه جملي

۽ نه ٿو نهاري اوهان جي طرف عملن ڏانهن

پر نظر ڪري ٿو قلبن ڏانهن اوهان جي الله

۽ ٻيا نيتن ڏانهن اوهان جي، اهڙي طرح ٻڌايو اٿن ٻڌايا هئا

آهي حضرت پير ڪنهن اهڙي شفقت

ذڪر حال ذڪر ڪندا سڀ فائدو ۽ ٢٣٥

۽ ذڪر حال صفائي ڪندا، ته ٻيو ناهه سوڌا

جيڪي حاصل ٿي سوڌڪي، صفائي ڏاڍا

۽ صفائي جڏهن ڏاڍا، حاصل ڪيو ڪجهه ٢٥

۽ جڏهن سواءِ جزئي جي، حاصل ناهه موڙ

سو جزئي الا آهي ڪرڻ بيلو سيجاڻا

ٻيا فرمايائون حديث ۾، نبي نور هدي

اِنَّ اللهَ وِتْرٌ يُحِبُّ الْوِتْرَ ڪامل ڪلاما

تحقيق الله تعالى آهي هيڪڙو ۽ سڀني،

ٿو رکي حب ٻاڻ ٻيا، سڀني آهڙي سڀني،

---

۱. نظر (صورت) ۱۳،۱۳ ۽ ۱۳ جي بدران: ”تحقيق الله هيڪڙو

آهي، ۽ هيڪڙائي کي رکي محبتا رب، هي“.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 259

آهي مراد، ”ويتر“ منجها ساڳيا معنيٰ ڪيا ٥
۽ جو شخص گوشي سان عبرت ڪنا، ڪري ياد خدا
ته تحقيق جوڙي ۽ تنهن کي، خاوند هرڪلو ڏٺا
۽ ٻيا ماڻي گنجي ۽ جو تنهن کي، ڪري نه محتاجا
۽ ٻيا فرمايئو بزرگ هيڪڙي مريدن منجها
ته آءُ ڏٺو همشاهمراهه حضرت پير سائين هيڪڙو ڏينها
۽ ٻيا ٻيا حضرت پير سائين هئا مريد (١)
ٻيڙا تي ويهاريسون وات ۾، پير هيڪانڌا (٢)
ڏان مون هيڪڙي ضرب هڻي جي، ڪجهه اتفاق ڪنا
جڏهن حضرت پير سڻو، سندم آواز (٣)
سنڌ ٻيان پيناوون دل ۾، بي حس بسيار (٤)
پوءِ ڪري فطار مون ڏو ڏنو، فرمايائون منهنجا (٥)
ته اي نه حاضر جو الله هو ان کي ذڪر (٦)

---

(١) ۽ (٢) جي بدران: ”ٻيا ٻيا مريد همراه هئا، تي ويهاريسون هيڪانڌا“ (ٻيو ڇاپو).

(٣) ۽ (٤) جي بدران: ”جڏهن حضرت پير سندم آواز سڻو، تڏهن پيناوون بيخود ويرا“ (ٻيو ڇاپو)

(٥) ۽ (٦) جي بدران: ”پوءِ مونکي فرمايائون، ته اي نه آهي حاضر تنهنجو ذڪر“ (ٻيو ڇاپو).

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 260

پر تون ته پاڻيا ضرور ذڪر ڪريان، ٻئي شخص کا: *
ٻڌ:

بيت: ١١
مَٿ پَٽ پاڻي پلي، جنهن اُڀَنِي (١) ته واءُ؛
جن پَڏَرِ وِ ڏي (٢) گھاٽِري (٣)، نه جَڙِي (٤) وجهي (٥) ساءُ. #

نه خاوند کنا پادشاهي گھُري، آهڙي اميد
(١٢)
نه عبادت ڪريان ته حاصل ٿيئم ڪشف ڪرامتا
نه مشاهدي نه معرفت لئي ڪري عبادتا
نه غوث قطب ٿيڻ لئي ڪري ياد خدا
پر ڪري ياد خدا کي، محض لوجه الله
هي بيت سنڌي فرمايو حضرت پير مٺا:

بيت: ١٢
پاڻ (٦) ٺاري تن کا، جا سر گھرو (٧) ڏري؛
کالهه سڙي سڀجي، کا پورهي کاڻ پري (٨). #

۽ پٺ فرمائيو حضرت پير مبارڪ مٺا
ته تنها شخص سڀڪو، هو نه ڪري ياد خدا

* (سنڌ: ق...) ... روايت ڪئي آهي ۽ اهو سنڌي بيت آيو آهي؛
پر (ٻبر) ۽ (هر) ۾ فقط بيت جي پهرين سٽ ٻل آئي (سنڌ) ۽ (ق) ۾ بيت جون
ٻئي سٽون آهن. (د ۽ ع) ۾ اهڙي روايت ڏنيئي، بيت جي پهرين سٽ ڏني وئي آهي.
ان کانپوءِ هي قول ڏنيئي، سڄو بيت ڏنو ويو آهي: "پيٺي پيري فرمايائون ته
خدا تعالى جي جيڪڏهن کا به ڪجھي عنايت ٿئي، ته اسين ظاهر نه ڪجي ۽ پر مخفي طرح
رب کي ياد ڪجي." [د، ص ١٥ ۽ ع، ص ٦٣] اهو قول (سنڌ)، (ٻبر) ۽ (هر)
۾ بيت نمبر ١٢ کانپوءِ ٢٣ پر آيو، اهو بيت پڻ مڪمل طرح ڏنو ويو آهي.
د ۽ ع ۾ بيت نمبر ١٠ آهي.
١. جو (سنڌ، ٻبر، ق) ؛ جي (ٻبر، هر، ن) ٢. اڀين (ق) ؛ اُڀَنِي (ٻبر)
اُڀنائين (سنڌ) ٣. جي (ن) ؛ جي (سنڌ، د، ع) ٤. پيٺي (سنڌ) وڏي ۽ (ق)
(٥) ڏئي (ن) ٦. پاڻياري (ن، سنڌ، ٻبر، هر) ٧. پيري (سنڌ، ٻبر، هر)
(٨) وت (ن، سنڌ، ٻبر، هر) # (د ۽ ع) ۾ هي بيت نمبر ١١ آهي.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

پر مرد آهي او جو، منجهه مجلسا
ڪري ياد رب جي، دل جي حضورا
جنڏ فقير منجهه حجري، ڪري ياد خدا
۽ مرشد سندس اڳي آهي، حاضر الحين جاءِ
پوءِ ڪري زيارت مرشد جي، نه ڪر غافلا
جنڏ اوده زيارت جو، پوءِ خالي عبادت کا
پر جنه فقير حجري ۾، نه ڪري عبادتا

نڌه شيطان پٺ سچو تو ڪري، نه وجهان وسوسا
پر رسي نه سگهي پٺ کي، جانشين منجهس آهي
جو ذڪري ابهر ننڌ، نه وجهي وسوسا
نيعني حضرت پير ڪنا، سڌهو نصيحتا
جاڙ ريا ٻڌونا مريدن کي، ٻاڻا مبارڪ منهنجا
نه جيڪو هجي اسان کي (٢) نه مريدن منجا
رهيو هجي مشرق ۾، ڪريو سڪو ننڌا (١)
پٺ تو ڪري ياد رب کي، هر دم هميشاه (٢)
نه ڪر آهي اسان کي، سو اوڏو قريبا
۽ جي هجي اوڏو رهيو، ڪو اسا دهر سا
پر [illegible] اعتا
نه ڪر آهي آڳاهه (٣) سو، ڳڻو اسادهر (٤) ڪنا
پر آهي آڳاهه (٥) سو، ڪنا مالڪ جي مولي (٦)

(١) ۽ (٢) جي بدران: "رهيو هجي مشرق ۾، پر ڪري ياد خدا" (نبر، هه)
(٣) آڳاهه ن (نبر، هه). (٤) اسان (نبر، هه). (٥) آڳاهه ن (نبر، هه)
(٦) مالڪ ملڪنا (سنق).

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

پوءِ فرمائيو حضرت پير، هي بيت سنڌي وڏو:

بيت: وَرَ وِسَرِي نہ ڪوهُ، پَرَ وَرُنہ (١) وِسَرِئُوسِ (٢)؛
١٣ ڪونہ جُوَ ندو ڪَنُ هين، تہ آڱُرُ اُنڌا هوسِ (٣) ٠ #

آهي ٢ ندو هن پر، هڙوشي سنڌ لا (٥)
تہ فقير احمد رونجهي، هن پر فرمائيو ٢ ره (٦)
تہ مُهنگا پچھُو حضرت پير کي، هيڪڙي ڏينهار (٧)
تہ ڪهڙو ڪم ڪريهُم (٨)، سنڌو سُئي قوتا
تڏهن حضرت پير فرمائيو، موتنگي جوابا (٩)
تہ هنڌوکو ڏري، ڪرائيو (١٠) اپنڙي جو ڪسبا
تڏهن جيو فقير ڏهر (١١) ورڻي، حضرت پير سکا
تہ متان وقت پر جي ڪي وِساريون نام خدا
رهي دل ڪسب ۾ ان مشغولي سببا (١٢)
تڏهن ڪلي حضرت پير، فرمائيو هن طرحا
تہ هرگز نہ وسري اسانکي، مالڪ جو مولي
هاڻي مثال (١٣) ندو جو سٺو تون احمد فقير
تہ [illegible] جي گهرڻا (١٤)
پوءِ گهرڻا پيري مٿي اُٿي رکي، جڏهن هلي ٿي گهرڻا

(١) ورَ (ق) (٢) وساريوس (ن) (٣) آکين (سنڌ) (٤) اوڏا اُڏوس (اڻ ٻه هي) #
(٥) يا (٦) يا هي بيت نمبر ١٢-٢ آهي.
(٥) يا (٦) جي بدران: "پوءِ فقير احمد رونجهو حضير کي فرمايو:" (ٻه هي)
(٧) تہ هن جيو حضرت پير کي، هيڪڙي ڏينهار (سنڌ) (٨) ڪرئون (ٻه هي)
(٩) مبارڪ مهار (سنڌ) (١٠) ڪرئو (سنڌ) (١١) اُتهدين (ٻه) (ٻه).
(١٢) هي ڏست (ٻه هي) ۾ ڪا ناهي. (١٣) نادل (سنڌ) (١٤) گهرا (سنڌ)

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

تڏهن ڪيئي تي زبان سين، ۽ هلي پيرن سان

پوءِ مور نه مانع ٿين ڪيئو ته عورت کي گهرتا
ڪيئن ۽ هلڻا ڪنا، اي احمد فقير
تڏهن خاموشي ڪئي، احمد درويش (1)
رهيو سو ڪيٽا ڪنا، موتي ٿيڻ وسير
تڏهن حضرت پير فرمايئو، هي سنڌي جو بيت (2)

بيت: ١٣

پاڻ ٿياري (3) سير اڀرڙو، جڳ (4) تي ٻيڪي (5) جين (6)
آسان سنجهي (7) پتڻ، رهيو آدمي رڙهح (8) ≠
تڏهن حضرت پير فرمايئو، وري احمد فقير کا
نه گهرتا اٿئي عورت مٿي پاڻهي ڪيا را
نه ڪيئي اٿي زبان سين، نه ڪيئي هٿن پيرن سان
پوءِ فرمايئو حضرت پير مبارڪ مُڌا
نه فرق ڪيا ۽ نفي ۽ وچ اثبات (9)
جين ۽ جو ۽ نفي ٿيو هن پير لا إله مُڌا
۽ اثبات ۽ إلا الله جو، هئي ضرب زور منجا
پوءِ فرمايئو حضرت پير مبارڪ مُڌا
نه ياد نه رهي ذاڪري، هرگز فرآنا

---

(1) ڪان. (2) هي ٿئي سلوڪ (بمبئي هر) ۾ ڪو ڪوڻ. (3) پاڻ ٿياري (ق، بمبئي هر)؛ پاڻ هياري (سنڌي) (4) جير (بمبئي هر) (5) پيکي (بمبئي هر)
(6) پاڻ هياري سير اڀرڙو جير تي پيکي جين (سنڌي) (7) تي (سنڌي)
(8) مناهور نه وسري (سنڌي) ≠ (د، ۽، ع) ۾ هي بيت نمبر ١٣ آهي.
(9) نه نفي ۽ اثبات وچ ذڪر ۾ فرق ڪيا (بمبئي هر)

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

آهي ذڪر جڏهن جو رسيو ڪماليت ڪا
ءِ پڻ فرمائيو هن پر، حضرت پير مبارڪ ڪها
ته من جيئڙو پلو آهي، مثل سيپي ڪنا
جيئن ڏ جيئڙو ياد رب کي، تو ڪري هميشاه
ءِ مٿو خالي تو رهي، ياد ڪرتا ڪنا
آهي فرمائيو مريدن کي، پاڻ حضرت پير
ته گهڻا ڏينهن ياد هو نڪي ڪيا، هاڻ ڪهڙو ياد حز
ءِ پڻ فرمائيو مريد هيڪڙي، ڪري مشغولا (١)
ته منجهه خدمت حضرت پير جي، تي وهيس هيڪڙي ڏينهڙا (٢)
ڪنا نه نڪري تي (٣)، وهيس ٻلڙي ڏانهن (٤)
تان جڏهن رسيس ٻلڙي ڏي، خدمت منجهه پير
تڏهن ڏٺو حضرت پير کي، منجهه خاني عباد تا (٥)
پر هو درتي ڏينا، ٿيٽ گهڻئي مريد (٦)
لوءِ ڪا ساعت سن سين، ويهي ڪيئي گفتار
تان جڏهن ڏٺو حضرت پير هو نڪي، منجهه ڪماليئن مشغولا (٧)
تڏهن [illegible] طرفيئن پاڻ هو هن (٨)
لوءِ ڪنائين نصيحت هو نڪي، گهڻي اسار (٩)
پوءِ فرمايائون هو نڪي، ترت ٿيو وسار (١٠)

---

(١) ءِ (٢) جي بدران: "ءِ پڻ فرمائيو هر مريد هيڪڙي، ته هيڪڙي ڏينهڙا" (ب، ص)
(٣) منجها (ب، ص) (٤) وٽس (ب، ص)
(٥) ءِ (٦) جي بدران: "پاڻ هو عباد تخالي ۾، ءِ درتي مريد گهڻا ويٺا" (ب، ص)
(٧) مشغولا (سنڌي) (٨) ءِ (٩) جي بدران: "ڏٺائون ڪوني هو نڪي پاڻ وٽ،
ڪيائون نصيحتا" (ب، ص) (١٠) هي [illegible] (ب، ص) ۾ ڪانهي.

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 265

ته جڏهن تون ٿي ڳالهيون ڪيون، دنيءَ مريدن سان
تڏهن اسان گهڻو نه ٿو مڃي، دلگير ٿي ٿا
اڄ نه ڳهر جي فقير کي، ڪي هرگز خصلتا
جيئن ڪري ڳالهيون دنيءَ جون، ٻڌي مشغولا
پوءِ الهيءَ جي باب ۾ ڪونڪي، ڪنا تون ڳالهيون نصيحتا
تان وجي خبردار ٿيئش، ٿيئڙ سڀ خبر (٢)
پوءِ گهري رخصت پير ڪنا، هو ٿيئش ڦٽي ڌاند
آءٌ جي فرمايئو حضرت پير، مبارڪ مٿِ ها *
ته جڏهن ڪو ڪي شخص کي، ڪري الله تعاليٰ ≠
عنايت ڪيو نول جي، ڳچي مخفي ڪا
تڏهن ڪهڙي پيش شخص کي، جيئن ظاهر نه ڪري ساڻ (١)
ڪري ياد رب کي مخفي طور ليقا (٢)
۽ ٻيا فرمايائون هي بيت سنڌي زبانا: ⊗

بيت: منا پيتر پاڻي پلي، جلُ اٻيتي نه داءُ؛
ـــ جي ٻڌ وڏي ڳالهڙي، تو جهڙي وڃي ساءُ.

---

(١) اهڙي (ٻ. ح) (٢) خبير سڀ آگاهه (سنڌي)

* ڪاٿان ≠ جي بدران: "۽ ٻيا فرمايئو حضرت پير ته جڏهن ڪوئي شخص کا (ٻ.ح)

(٣) ۽ (٤) جي بدران: "تڏهن گهر جيئن نه ظاهر نه ڪريو، مخفي ياد رب کا. (ٻ.ح).

⊗ هي بيت حضرت قول ڪانيوءَ پير جو آيل آهي. ان کان اڳ ۾ دهڪ ٻي قول ڪانيوءَ نسخي "ٻ" ۾ دهڪ ست جي صورت ۾ آيل آهي.

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 267

نه ڳڻ جن ٻئي جيئڻ، هيڪڙا ٻئي سالا

اي سيئي ترڪ خصلتون، ڳرجن فقيرن کا

ٿي پڻا فرمائيو حضرت پير مبارڪ مُکا

نه جيڪڏهه دوست ڪواجي ٿيي مهمانا

ته البت واسطي ان جي، ڏر ٻيني طعاما

يا قرض ڪيئا ڪار ٿيا ڪي ڪيٺا ٿيني سکا

پير جيڪڏهه ٻئي تول نه ٿيني ميسر تهڪا

ته او مهمان بن ٿولن ڪنا، خالي نه هورا(١)

يا ٿان ڪاڏب (٢) [illegible] ڪوڙو ڳڙا با

يا ٿا ڪشن (٣) [illegible] مال متاع

[illegible] منقولا

ته [illegible] مهمانا(٢)

مهمان خالي [illegible] هوا

طعام [illegible] موجودا

ڏڏه [illegible] آڳيان

[illegible] مهمانن لاءِ

Gul Hayat Institute

---

(١) خالي هور نه [illegible] (٢) ڪي مهمان ڪيئا [illegible]

(٣) فرزندن رستق.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 268

ته اُهين ڏهر (١) ٿيا، آ شنا آسان سندا

تڏهن حضرت پير پنهنجو دَٽ ۾، ڪيئي خاموشا

ڪينا ڏنائون ڪينئا ڪي، تنين شخص لاءِ

تڏهن وهم نه ونڊو دل ۾، ڏٺئا فرزندا

نه اڄ ڪٿا رُو پيتو آهي، حضرت پير سڀا

جيئن ڏٺائين طعام ڪٿ، کهڙو (٢) سڀا

اچا هو اُن ذڪر ۾، تان فرمائيو حضرت پير

نه اسان طعام ڏٺا ۾، نه ڪيئي ٻچلي ڪا

پرتا پائيون نه جي آئين آ سڌا (٣) آڪرلو تا

مان ڏنو ترڪ پن ڪا، جنو آ سڌائي سا

هو نه لڳ جو تن سڌيا ۾ نه ڪرلو شڪا

ٻيا فرمائيو حضرت پير مبارڪ منها

نه يار ڪي مهمان ڪو سندو فقير

جي پيٽ ڪريا رهيو جي، راضيا نه هو ڪُتو

نه جڏلا ياري ٿيو سيا، نه ڪئي پنهنجي سيا محبا

[illegible] نام ڪي ڪتو

---

(١) ڏهر = سنگ (٢) کرهو = سنگ (٣) کرهو

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

235

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 269

۶ پوءِ حضرت پير فرمائيو ھن پيرزبانا
تہ پنھنجو خزانو آھ اللہ جو، سو چڱا ڪيم ھتا
پنھنجو جيڪي آھي آڻ ڪئي، سو سڀ فاني آھ
۷ پوءِ حضرت پير فرمائيو، مبارڪ ھئا
تہ جيڪو ھو فقيرھو ڏٺ ڪوتيءَ(۲) سمجھانا
تہ البت ڪارائبي تہ ڪي ڪتي ڪي قرضنا
پر جيڪڏھن پيسي جا ھڪڙي(۱) وڏي ٽڪ پيسا
تہ پڻ ڪتي سو پيسو، جو آھي نفعا
پوءِ ڏجي ٽڪ پيسا، ڪھڻ پيسي جا
پٽ ھي بيت سنڌي(۳) جو فرمائين ھئا(۴)

بيت ۱۶- پنھن ڊرھس ڪرم(۵) ڪڏ جي ڪي سمجھين،
تہ توھين ڪنٺو، جي سو شرڪ ڪر(۶).

۸ پوءِ فرمايو حضرت پير ھن پيرزبانا
تہ آڪي جماعت ھڪڙي، رزق جي طلب ھا
پر ڪي آھين اھتا، جن جي طلب رزق آھ
۱۰ ڪي آھين ٻي شخص جي طلب ڪندڙ ھوا
۹ پوءِ فرمايو حضرت پير مبارڪ ھئا *
تہ نہ ڪي ڪتب تہ ڪي چون نہ ڪرتا
جو طلب ڪري رزق جي ڏيندڙ جان ھئا

---

(۱) آڪيين (س)، (۲) اجي تہ (م)، (۳) ھي بيت نسخي ۾ ڪونھي.
(۴)، ڊمس ڊر (د)، ڏرمس ڊر (م)، (۵) گنڊ جي ڪي (اسلا)
ڪڏ جي ڪي (ق)، (۶) تو جو (ڪوا)، توني (ڏ، ق)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

(۷) سري (ڪ، ڏ)، سرنو (ق)

بد بخت چون ٿيا جو طلب ڪري وطنا
ڀلو هوندو ڄ، تو ڪري وطن وطنا ≠
ٻيو ٻڌ فرمائيو حضرت پير مبارڪ مُنها
ته طالب کي نه گهرجي ته ڪاٿي ڪسي ڪيڻا
دارا غلبي ٽڪ بي ڪيڻ جائز نه تيِ آڪا
ڦٽو پائين نه ذڪر ڪنا حق جي متان ٿيان مرودا
پير پاٽي ٻيهي ۾ موڙهين، ڳلا اچ جي غلبي دارا
۽ شمعي ڪٿم موڙهين، ڳهتي تنب سوا ۽
ٻيو ٻڌ فرمائيو حضرت پير مبارڪ مُنها (١)
ته طالب کي گهرجي نه ٻيٺا هوءِ ڦتوٽيا
جي سڌ ٿيان هيڪڙي ملي ٿي ڪا
نا ته موٽي هرگز نه ڪري اٿي ٻيهي سڌا (٢)
ٻيو ٻڌ فرمائيو حضرت پير مبارڪ مُنها
ته طالب کي گهرجي ته ڪاسي ڪيئم ڪيڻا
پر جتي اچي ڪيڻ رکن ونس سو ٻيسر (٣)
اڙ ٥ ٻهون حصو بيٺ جو، ورپري تني منجها

* ڪان ≠ تائين ٻيو ۽ هر ڄڪوڪي، ڪان (٢) تائين ٻيو ڄ ڪوکي.
(٣) ان ماں (٥).

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

ٻيو فرمايائون حضرت پير ته گهر جي طالب کا
جيئن رکي ٻڪ ڀيٽيم اهڙي جيئن قضا حاجتا
اهڙي ٿيي ٻئي جي ڪک آهي پوستين جي سا
پوءِ پيٽ پيٽ ۾ رکي ايتري ٻڪ کا
جيئن ٿيي جاروانجو ڪوئي جا جاري مثلا
ٻيو فرمايائون حضرت پير مبارڪ مٿا
ته گدائي جو ٻيو خاص آهي، ۽ سو درستا
پير جزه فقير کا سو بري، اچي گدائي منجها
تان جڏهن اچي دري [illegible] ڀيڄي فقير
ته حضرت پير [illegible] حڪم ڪري مولي
ته جي کا غفلت ۾ [illegible] اندر طعاما
سان تون ٻاهرين ٻلو [illegible] ڪيري ڪر ذور
ٻيو فرمايائون حضرت پير مبارڪ مٿا
ته [illegible] فقير [illegible] ڪري جو سنجها
پير ٻاڻ نه ڪائي [illegible] منجها ڪي ذري جو قدر
ته ٿيي حاصل ٿئي ڪي، جي پي سرڪتا
ٻيو فرمايائون حضرت پير ته آهي گدائي مباحا
جا گدائي ڪري فقير لاءِ، محض لوجه الله

---

(١) ڪيٽ (ٻسم)

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 272

ٻيا فرمائيو حضرت پير اهڙو ڪلاما
الجوع طعام الله تعاليٰ في الارض ڪامل ڪلاما
ته آهي بُک طعام الله تعاليٰ جو مٿي زمينا
ٻيا فرمائيو حضرت پير، هن پر بيانا
ته جيڪڏهه جوءِ ڪيو ڪي، ڪو ڪوڙي دعوتا
ته آهين تون اڄ رات جو مُهنجو مهمانا
مٿان دعوت ٻي ڪئي جي ڪرين قبولا
ته هوندو ويٺو ڪارڻ تنهن ڪري انتظارا
ٻيا سڻيو نه ڪري مور هي سندو ئي رزقا
پوءِ خدا تعاليٰ قرآن ۾ ڏنو آهي ضمانا
منجهه رزق سڀني جانورن جي، ته ڏينس سڀني کا
ٻيا وعدو سچو تنهن جو، آهي ڪيو ڪريما
آهين تنهن کي يقين سچا ڪين جاڻو تا
جيڪي نه ٻي سمجهه الله رزاق جي ڪيا ٿيو حيرانا
جنهن اعتقاد پاڻهجي ڪسب تي آهن رکنا
ٻيا فرمائيو حضرت پير، ته گهرجي طالب کا
ته جيڪي آسنائي ماڙن سين، هوش اگي جوڳا

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 273

پڇي ماڙهنا (1) هڙو، جين ڏيپي ڪانگ تير ڪنا
ڪي ماڙهو پڇن شينهه ڪنا تين ڏي پڇي ماڙهنا
۽ پڻ فرمايائون ته طالب کي گهرجي ته هوءِ تنها
۽ اڪيلو ويهي اُرهه ڏانهه ڪري ور تنها
۽ پڻ فرمايائون ته جو طالب ڪري الاهي سڃڻا
تنوڪر لا تڪرار زبان سين راتين روز مرا
منجهان وقت خدا کي تنوڪري فراموش تا
سو آهي مثل هرڻ جي، جنهن کي هڻيو شڪاري تير
پوءِ پڇي وهيو نه ڪنا، سو هرڻ تنهن ويرا
سر انهي رهيو نه جو نڪس جو زخما
پوءِ زخم پوءِ تنهن کي، جنهن گذري مدت ڪا
تڏهن ڪيان پوءِ تنهن کي زخم ۾ نڪري بدبوءِ تا
۽ پڻ تنهين (2) آزار گهٽو، تنهن جي سبب ا
پر جنهن بيلا ماءُ پيرو نڪس ڪار گرا
ليڪو پر اينڊ هين زمين تي، ته هود ن تنو حلا لا
لفعو ونئو شئو (3) ان منجهان ۽ جنهن ٿو آزار ڪنا
۽ پڻ فرمايائون، ته طالب کي گهرجي ان طرحا
ته هوءِ مثل ڪمان جي، جنهن جو بار ۽ پاند ورا ٻيڪار

(1) ماڻهن کا رهم (2) ٿيو رهي (3) سکا رهي.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

وچ تنهنجو لذت وارو، ۽ منور تماما
انهين طرح پيريائي ۾ گيو ڙائي، آهين بيڪارا
جواني وقت آهي توبه جو منجهس لذت عبادتا
پوءِ ٿئي ذڪر سان حق جي، گهڻو مشغولا
ته برڪت عبادت جواني جي، هوئي خوشحالا
۽ وقت وڏپڻ جي هوءِ، راضي سان رضا
۽ پڻ فرمائيو حضرت پير مبارڪ مها
ته گهر جي طالب کي ته ٿئي ڏيک منجهي مثلا
جيئن ڏ پيري بندي کي پائي سين، رکي جيري پتا
پيرجي ڪنهن پيري نه ٿي منجهان ساعتا
ته ڪتا عذاب ۽ تن کي آهي حسابا
پير جي سنجي ۾ پڳي ڪو ان سورا خا
ته هوندو گهڻا ذنب ۽ تن تي آهي عذابا
هي بيت سنڌي زبان ۾ فرمايائون صفا:

بيت ١٧
جي هٿ سڄي ڪينا، پيو ر ڏهار سٽي،
جي سي پيري سڻا، ته هوندي وڻ نه ڪري ≠

۽ پڻ فرمايائون ته طالب کي گهر جي هن طرحا
ته جي بوٽي راستي تي ٿي ڪري مقاما

---

(١) ڏهر (مبر، ق، هر) (٢) سي جي (الم، ق، هر) (٣) نه وڻ نه ڏبر، ق هر)
≠ "د" ۽ "ع" ۾ بيت نمبر ١٧ اتي اٿيو آهي.

Gul Hayat Institute
© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

سفر ۾ گهر جيئن ته تني کيو جو مهمانا

پر جنهن ڏهن ڪيو گوٺ وٽ، پوئين راتا (۱)

ته ور ڪريا توفيق تنهين، جيئين سمهي خلقا

جي سڀئي خلق سمهي ته ور اچي منجهه شهرا

۽ پڻ فرمايائون ته فقير کي گهر جي ته هوءِ تنها

جيئن ڏئي نه ٻئي جي ماڻهن سيتا ۽ رهي منجهه صحرا

۽ وهي اهڙي مڪان ۾ جيئن ٻيا ڪو نه تيو ڪا

۽ پڻ فرمايائون ته هو جيان لئي ادهم، وڃڻ جهنگ ۾ هميشاه

جيئن ڏهن خزانو پڻ جهنگ ۾ سڀ ماڻهو رکن تا (۲)

۽ محبوب پڻ خلاڻ ۾ ٿو هٿ اچي البتا

هي بيت سنڌي ۾ جيان ٿو ٻڌي ويس: (۳)

بيت ۱۸ ورڙ سا سڀئي (۴) ويا (۵)، جتي سڄڻ هيڪلو، (۶)

سو ماڳوٺ پيئي (۷) قبر (۸)، جتي ڪو ڪُماڻو وڃن. (۹)

۽ پڻ فرمايئو حضرت پير، مبارڪ مٺا

ته جن پن قسمن جا ٢ هين، جيون سالڪ تا

---

(۱) ليلا (س) (۲) پڻ (س)

(۳) هي بيت سنڌي ۾ جو سڀ صحي ڪجها (س)

(۴) سڀي (س) (۵) ويڙهو (ه) (۶) هيڪڙو (س، د)

(۷) پير (م)

(۸) کوڙ (س، ح) (۹) ڪمايو (س، ه، ج)

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 276

هيڪڙا شيطان آهين ۽ انساني ٻيا (١)
ٻيا جن شيطاني لڙ ورتي، سين لاحول ٿي لنگها
ٻيا جن انساني ڪين ورتي، ڪوهين سبا
پوءِ هيٺ ٿيو جن انساني ٻجهتو نماما
ڪنا جن شيطاني ۽ هنا ۽ مرتنا
۽ ٻڌ فرمايو اُن ته جن الطاهُمُن ۾ ٻيٺي اي خبرا
ته اول صف منجهه نماز جن آهي آجر بسيارا
ليهان پوءِ مسندي صف ۾ اسين اُباهه نه سورا
واسطي اِنهين ڳالهه جي ته مٿان نبي امر ٿيا ڪا
ٻڌ فرمايو مخلص سڪندي هن ٻر ٻيا نا
ته آءُ امام نماز ۾ اُنهو هنس سڪنائي ته ڪيفا (٢)
ٻيٺ پر حضرت ايراڻ اي ڪنهن اقتدا ۽
نال جنهن نماز پڙهي پوءِ پڙهي هٿن دعا
تنهن ۾ پڻ پاڻ حضرت پير جن ٿيئي وڃائي هٿا
پوءِ جنهن انهن کر ڏو ٿيءُ. تنهن آءُ ٻڌ هنس ٻنيا

---

(١) هيڪڙا جن شيطاني ۽ انساني ٻيا (س)
(٢) ته آءُ پڻ ته ٻنهي هيڪڙي تنهن اماما (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 277

لب فرمايا لوڻ موڪلي، مبارڪ مُنهنا
نه اڄ لو دعا برتي خوش مان، سا آئي خوش اسانکا (١)
بنهي حال پهڄو ظاهر نه ڪري آهي افضل اعليٰ
اگر ڄ گهڙو مشڪل آهي ڪرڻ مخفي نه ڪا
لوڻ مثال حضرت لب کيو هن بيانا
نه عورت حامل ٿيندي سڻ گنا هي هيڪڙي ڏينا
ويٺي ڪجهين سب لڪا ٿم شمر ڪنا
جڏهن آيا ڇهن پر، تڏهن عورت کيا سور تنا
ٿيندي عاجز تني لکنا اب اندرتا
هاڻ هي دا نه ڪري نه سمهو ٿين يا ~~ظاهر اشارا~~
تڏهن عاڄ پٽو نه آهي، فريا مي ڏارا
پڙهين فرمائيو حضرت لبا مبارڪ مهما ٻم
نه خوشحال ٿيڪري تيز سن لو نه ثه مثار (٥)
هوليس الزوخم جو نه ٿيپي نه ڪن آرا
پڙهين فرمايا لوڻ، نه طالب مرد نه زن نه ڪري ڪا

---

(١) خوشنا (هر)؛ اسا (س) (٢) کهر (س)
(٣) ڏهيا (س) (٤) ڪم نين ڪون (س)
(٥) پڙهي بيد جي سڌڪار ڇڪري تيز سن ڪري مي
تني حلال سڌڪار سو اڄي مٺو نقطا
(هي سٽون ٣، ٤، ٥ اهي وچ ۾ فقط ٿي ڇڙهن) ١١١الحمد

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 278

ته قبوليا عرض ڪيائين پال وسا ۞

تڏهن جهه طرف ڪري لوءِ، سو قبوليئي جو آهه ۞

۽ پڻ فرمايائون ته طالب ڪي، تن جي سار جهه وليا

تڏهن اٿيئن آهه لاز ربيه ڪين لوءِ هوءِ ولغوان ماڳا

جانسين غلبو نه جو تن جي ڇهين طالب ڪا (۱)

تڏهن ور سمجهي رهي منجهه ئيه مڪانا (۲)

پڻ ڪنا هيڪڙي مخلص سنبر منقو لا

ته ذنيه هيڪڙي بالڪي واري هو ولئو فقيرا

تڏهن حضرت پيران تن جي سن سين ڪري اشارتا

فرمائيو ته وقت مرشدي اٿين ڏکيو وڃين تا

سان جي واسطي آرامي جي ته (۳) و هو آرامي تا

پوءِ ان فقير ته ڏنيه پوءِ (۴) الرج گهٽا ور هه گذرتا (۵)

ته اچا ڳال يه اندني ولئو پانا ري طرحا

پڻ فرمايائون ته جيڪي آهين طالب خدا جا

سي دنيا ڪي بيڙي ڪرهو جا ٿن تا

---

(۱) جنهن غلبو نبد جو وري تن ته شخصا (س)

(۲) تڏهن سو سمجهي رهي منجه ته رکانا (س)

(۳) رهو (س) (۴) پيا تا (س) (۵) سخي (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 279

پڻ جيئو مخلص هيڪڙي ته هيڪڙي ڏينهن
پڪهين ڳوٺ ڏاند تي حضرت پير جن ويا (۱)
تنهن آءُ فقير ٻئو هئا سون پير سين همراهه
نان منجهه وات ٻيئي اُن فقير جو آيو پير ڏهندا
چيائين پير کي ته هن خادم کي ڪريو ڪا دعا
ته اڄ سو فرحت هي، ڏکي گنديون ۽ کيڙا
پڻ حق مُنهجو سور کي منجهه سنگا ها
تنهن حضرت پير چيو ته اهڙي نه ڪندس دعا
بلڪ چوندس هن پرته ڪرتون يا دخل (۲)
پڻ فرمائيو حضرت پير مبارڪ مها
ته فقير رکي گهر جي ته ڪنا سيني رکي پاڻ کا
ڪري هيڪلائي پاڻ تي اختيار هميشاهه (۳)
هي بيت سنڌي زبان ۾ سٺي صحيح ڪجاءِ :

بيت ١٩ جي تجريد اٿليا پينا ۾ تفريد ؛
ڪِنين ڪڏهن تيئي، هنين ڏهاڙي عيد

(۱) حضرت پير تي ديا پاهجي ڳوٺ ڏاند (س ا)
(۲) منجهو طالب خدا جي هو نه مشهور ا (س)
(۳) ڪري مبرد ڪيا پاڻ تي گهٽي اختيار را (س ا) (۴) لکيا (م)
(۵) منجهو (س ا) ؛ تن (هـ ا) (۶) ڪِن (هـ ا، بم، س، د)
(۷) ڪڏهين (د، هـ) ... (۸) ... (A) نه تئي (س)
(۹) هنين (س، د) ؛ ان (هـ، بم) (۹) ڏهاڙي (بم، هـ، ج) ؛ ڏهاڙو

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 280

ٻيهر فرمايائون، ته فقير پيري مريدي مڙ ڪري تماما
پوءِ ڪرجيس ته معنيٰ تفريد جي پيچي ڪري پيدا
پڻ فرمايو حضرت پير مبارڪ مٺا (١)
ته جيڪو ٻ چوي ڪو ته آءٌ آهيان فقيرا (٢)
ٻ چوي ته ڪنا گنڌ مڻ خلق جي آهم (٣) گھڻو نفعا
ته او (ته) آهي شخص سو هرگز فقيرا (٤)
جيڪو نيت اهڙا رکي تو سدا شوقا (٥)
هي بيت پڻ سنڌي جو سمجھا سبوحا (٦)

بيت ١٤ پنهنجو ا ته ٽوڪ (٧) ٻي ته ٻنا ياءَ سين،
سيڪن (٨) شهير ٻنا ڪي، (٩) سو لاڳا يو سين لوڪ (١٠)

ٻيهر فرمايائين حضرت پير مبارڪ مٺا
ته آهي جمعيت خاطر جي منهن ترڪ اسبابنا

Gul Hayat Institute

---

(١) ڪان (٢): ٻيهر فرمايائون ته جيڪو چوي ته آهيان فقيرا (ٻ)
(٣) آهي (ٻ، هه)
(٤) ڪاندر (ق): ته او فقير نه آهي ٻي ڪوڙي آهسيءَ دعويٰ (ٻ)
(٦) هي بيت سنڌي زبان ۾ سنڌي صحي ڪيا آهي (ٻ، هه)
(٧) ڪنبين (هه، ٻ، د)؛ ڪن (س)؛ ڪي (م، ٻ)؛ ڪين (ق)
(٨) سڌ (م) (٩) ٻ (د)؛ ٻي (س)
(١٠) لاڳا يو سين لوڪ، سگهر سيپن ڪي (هه)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 281

جن ڏکري اسباب مٽائي توڙائي ته ٿا
ٻيو فرمايئون، ته جيڪو فقير کوڙي دل صفا (١)
ويچي وڃي حجري ۾، ٻارهو ماه پورا (٢)
پٽ هيڪلائي قبول ڪري منجهه رهنا (٣)
ته کوڙائي دل مان ڪڍي، سڀائي وڃيس الله تعاليٰ (٤)
ٻيو فرمايو حضرت پير، هن پر ڪلاما (٥)
اَلشُّهْرَةُ آفَةٌ وَلٰكِنَّ النَّاسَ يَبْتَغُوْنَهَا
وَالْخُمُوْلُ رَاحَةٌ وَلٰكِنَّ النَّاسَ رَابِرَخُفی
ته مشهوري آفت آهي، ڏکي ماري ان کا (٦)
ٻيو هرڪلائي ڪرامت آهي پر ماري وراڻي تين نه ٿا (٧)
ٻيو فرمايو حضرت پير مبارڪ ٿا (٨)
ته دنيا فقيرن جي آهي، مشهور ڪرامتا
پير مرشد ڪرامت نه ڄڪاءِ فقيرن کا
پير طالب کي گهرجي هئڻ پوءِ بلند همتا (٩)
ٻي هي بيت سنڌي، جو سڀني منهن ڪيا
ونگا ور ياگڻ (١٠)، گهڻو ٿرا ٻي گهڙ نڀين (١١)، بيت-٢١
سينگر پين پير ڍڪو، ويا ڪيم چرپا (١٢)

---

(١) ته جيڪو هو ڪو ڪي فقير کوڙ منجهه قلبا (س) (٢) فارسي سنن ٻرهو جانا لکوهي (٣)، جاءِ (هر) (٤) ڪڍي ڪري آگهه وجهي سڀائي اندر ا (س)
(٥) ، مبارڪ جي وجه ڪمار (س) (٦) ڪان (٧) هي سنون (س) ۾ کوهن
(٧) ٻيو (٨) هي سنون صرف (س) ۾ آهن.

(١٠) ياگونا (م) (١١) گورا ٻي گونين (١٢) وا (م) (ق) | ٻن فرمايو حضرت پير مبارڪ ٿا
آ خرما يا خفضن راءِ س العد تقبن حت النحاه
(٩) هي بيت ۽ سنڌي بيت ۾ ڇ هي س کوهن | (١٢) ڪيم (م)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 282

~~پر طالب کي گهرجي بہ تن هوري بلند همتا~~

ٻيو فرمايائون ته ٻه قسم سڀ آهن روشن جا
پر هيڪڙو آهي تنهن منجها ڪارڻ(1) الله تعاليٰ
ٻيا هوا ويٺا قسم جي سي آهن، غير انجا
هي بيت سنڌي زبان ۾ سٺي صحي ڪجاءِ:

بيت ۲: ننڊ نيا پي نه ٿي، سَتَڙين(2) سين نه هون؛
ڪارڻين(3) راتين رت ڦڙا، جانهه جان تن نه روئن.

ٻيو بيت فرمائيو حضرت پير مبارڪ مها
ته ڪجا تروته دل منجها تند و طالب ڪا
جه ۾ هواءِ هوس جا آهن بيا خطرا
هي بيت قاضي قاضن جو فرمايائون مُها:

Gul Hayat Institute

---

(1) واسطي (س)

(2) سڌي (ج)؛ سڌيئن (د) (3) ارتين (ح)؛ رات (س، ج، د)؛ راتئين (هه)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 283

قافيا ناسا بو

بيت ـ ١ سڀئي سڄڻ هنجا هنا، مُنِ اُنهَ ويا اوڏيا،(٢)

هيڏا نه هوڏا نه هتڙا (٣)، هنٿين (٤) جار وڏا.(٥)

۾ پٽ فرمايو حضرت پير، مبارڪ مٿا

ته طالب کي گهرجي، ته ڪري نفي وجود (٦)

ته اهو سڀ خدا تعالا جو، حاصل ٿئي ته ڪا (٧)

جو حاصل نه ٿيندس فصوص ۾ لمعات ڪٿا

جي آهين بئي ڪتاب منجهه سلوڪ مشهور

بيت: اهو نفي وجود ڪن ته دريابي

سر ڪه نيابي ز فصوص لمعات. (٨)

۾ پٽ فرمايائون ته حاصل نه ٿئي خدا جي معرفتا

جانسين مٿو يا هيو، ڪري سونپا

هن بيت سنڌي ۾ فرمايائون ڪٿا:

بيت ـ ٢٣ پيرين (٩) پيا (١٠) نه پيا، جي ڏيڍاڻي هوءَ لڌ،(١١)

ڪهاڻ ڏاڙ (١٢) نه نپيرئين، ڏهه منجهين پاءِ. (١٣)

---

(١) هنجا (م) (٢) مون وڻي واڌيا (س، ر، د)

(٣) هيڏا هوڏا (سا)؛ هيڏا ڪنهن هوڏا ڪنهن (هم)؛ هيڏا ب هوڏا (د)؛ هيڏاه هوڏاه (ڌ)؛ هيڏ نه هوڏ نه (ق)

(٤) هنيئڙي (هم)؛ هنجهه (سا)؛ هنجهي (ب) (٥) جار (ق)

(٦) وجود ڪا (سا، هم) (٧) ٿيندين حصوا (سا) (٨) هي فارسي بيت بحر ۾ هو: ۾ ڪو ڪجهي (٩، ١٠) پيهين (هم، بمر، جهه، ڏ، ق)؛ پيريان (سا)

(١١) وا ڄاڻ ... ڄاڻ (سا) (١٢) هو: ڪهاڻ...

(١٣) منجهائي (سا)؛ منجهيا ئي (هم، بمر، ق)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 284

پوءِ فرمايائون ته جو پورهئي تي ڪري عبادتا
ته اوبند و نه آهي بلڪ پورهيت آهي
مثال ته جهڙو جيئن ڪڪڙ کي ڪمرلاڻ(١)
کوني وڃي هيڪڙو غلام پوءِ پٺ مزور ڪيئا
پوءِ جڏهن ڪم ڪري موٽن پوءِ ڏا نه
تڏهن غلام اڄي گهر سمجهي گهٽي آرامي سان(٢)
ڇو ته بيا مزور پورهئي(٣) دنيا جي تين مشغولا
پٺ فرمايو حضرت پير مبارڪ سهڻا
ته طالب کي گهرجي جن سان عجز ڪري عرضا
ڇو ته غلامت قبول ڪري سندي مالڪ جو مولا
جي يار سين ڪما جي آهين ٻي ٻي چين
پٺ فرمايو حضرت پير مبارڪ سهڻا
ته جيڪي بادشاهه ڪري حڪم ڪري سندس خبا
تن صبح ڪڏهن بندو(٤) آکڻين ته سهيان لا لا
ڇو ته ڪير جيڪو ته پر ته هي ڪيتائين عبادت ڪري

(١) مثال سمجهو بيان ڪري سو پٺ سٽياه (س)
(٢) تڏهن اڄي گهر غلام سمجهي ڪري آرام (س)
(٣) اصطلاحي دوري (س)
(٤) باطنو (ب، ها)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

۽ واسطي ڪچهري ۾ ڇماڻس ۽ ڪچهري جي سببا
هي بيت سنڌي ۾ واءِ ۽ سٽاءِ(1) صحيح لکيا:

بيت 24
ميهارِي مَرِ ميٽ ڪري، آکيون اِي مَرِ پِيرِ(2)؛
هاڙِي(3) حَقِيقَتَ(4) جي، پُڇي تيئين ته پِيرِ(5)

=

بيت 25
اِي ميهارِي ماڳ، جي تو پاڻيا سُريڻ(6)
هاڙي(7) حقيقي(8) پُري(9)، ڪجهو ڪوهُ(10) تُباءِ

پوءِ فرمايو حضرت پير مبارڪ ته
ته طالب کي گهرجي، جو ڏي وقت سٽي ڪجهه بزرگ کا
ذڪر الله تعاليٰ جو پنهنجو ورسٽي دل جي ڪنن سا
۽ سچو ڪي شخص سنڌ ڪن ٿا هي زبان سنڌي
نه پڙهي ته جيئو ٿيو ته پوءِ آءُ سو ٻڌايانا
جنهن ۾ ڏاڍي دل جي سوچي ته ڪجهه سو آهي
بيو ۽ ڪچهري ۾ ڄاڻو ڏٺو ته سڀ، انهي سٽن سان
هي بيت سنڌي زبان سٽي صحيح لکياه:

---

(1) سٽي (س)
(2) پيهر (بر، ها، ڊ) ؛ پيني اي مَرِ پير (س)
(3) هاڙهي (بر، سا) (4) حقيقي (بر، ها) (5) سير (بر، ها، ق)
(6) ماڳ ... (7) ... (بر، ها، س) (س)
(8) پري (بر، ها، ڊ) (9) ڪجهو (بر، ها) (10) ڪوه، ڪوت (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.
Gul Hayat Institute

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 286

بيت ٢٦ — ھِيءَ ڪَنَ ڳَالھَ ڏِھَاڻا وِڪِيا، ڪَنا ڪي ٻنا گنبج (١)(٢)(٣)
سَنڌِي پيرِيان ڳالڙي، تَيننِ ساٽ (سين ۾) سَتبج (٤)(٥)

□

بيت ٢٧ — ڪَرَهَاڻا ڪاڻيا، جھڙا الٽو جوڻو ويوءِ؛ (٦)(٧)
مُڙڻ ٽڪ گڏ سڪارو، وسيا لڏو نه ھوءِ. (٨)(٩)

پڻ فرمايو حضرت پير مبارڪ ته
نه طالب کي گهرجي جو گڏجي نه خلق سان
ڏي پيٽ ذرو اصول پئي نه ڪري ظهور
هاڻي مثال سڳڙ جو ٿيندو مذڪور
نه جڏهن سمنڊ مينهن جي ٿي ڇڙو وير
تڏهن سڀ سپي ڪڍي اچن مٿي دريا
تا ته پيٽ وات مٿي کن ته مان پوءِ پيٽ مينها
پوءِ جيڪڏهن قطرو (١٠) مينهن جو پوي پيٽ ۾ ان جا
جيڪو پير نه هوءِ، سمنڊ جي پاڙ جي ڪا

---

(١) ڪن ھي (ح، ب، ھ) (٢) ڳڏ هٺا (د) (٣) گنبج (ب، ھ، س)
ڪنا ھي وڪٽا ڪن ڪي ٻنا گنبج (ب، ھ)
(٤) ساٽ (ب، ھ، س) (٥) تينين ساٽ ستبج پارا پاڙين جا
(٦) ڪاڻيا (ج) (٧) جوا او نئو (ح) (٨) موڙهاڻ (ح)؛ موڙ اُڻ (ق)؛ (٩) ... الڏو (ج)؛ وسا لڏو (ھ)
(١٠) قطرو (ب، ھ)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.
Gul Hayat Institute

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 287

نه موتي جو چارو نه پر ٿئي قيمت جي پارا

پير جي پٿر کاري يا پڙ جي ڪا منجهس هوءِ پيرا

ساڻ نه جن قطرو سيپ جي پيٽ ۾ پوءِ غلطا

تڏهن موتي جو چارو نه ٿئي ناقص منجها

يئن فرمايو حضرت پير مبارڪ مٺا

نه طالب کي گهر جي جنهن هوءِ مثل نه شخصا

جو تو ڪري شرڪا رهائي جو ٿاري درختا

ته ٿاريل درخت ڪريا ڪٽ تاشيدا (١)

ماڻ ڪهان ٿيندو درخت منجهان ڪي وري هن منجها

تا ناسا ڪڏهن ته درخت منجها، جيءَ ۾ نه هوءِ گمانا

رسي مقصد ته جو وڃي مدعا (٢)

اي بيت يئن سندي ٿو شتي صاحب ڪيا هو: (٣)

بيت ٢٨ منڌ مرته ويه، اڀي اوسيٽا اُش ۾

ته سيپي سيپ ڪيا، ڏور پيا جنين جو ڏيه.

بعد يئن فرمايو حضرت پير مبارڪ مٺا

---

(١) ورڻ (مهر، هما) (٢) مقصود دا (مهر، هما)

(٣) اوسيٽا [illegible] (مهر، [illegible])

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 288

نہ طالب کي گهرجي، نہ جڏهن سين کو شنها

تڏهن ور ڪري فراموش ڪيو پيا ٿا (۱)

پڄ منجهه ذوق انا جي، پڄ صفتي مشغولا (۲)

بيت فرمايو حضرت پير مبارڪ سهڻا (۳)

نہ طالب کي گهرجي، نہ جڏهن سين کو شنها

خواه ڪافر هجو سو خواه مسلمانا

تو ڪيا جو ٿي هو سو، تو ڪي هوشيارا

نہ پڻ سڀن نيڪ سٽي ڪنايه شنها

پڻ ڪري عمل تن ڪي نہ ڪري سي ترڪا (۴)

بيت فرمايو حضرت پير مبارڪ سهڻا

طالب کي گهرجي سا خلق ڪريا تو ورد آمينا

نہ هڪلائي قبول ڪري ڪناسيا خلقا

تا ڏسي سو سيئي، جيڪو ڏسڻ آه

مثال تہ جوا هنڌ و، سڪي ياد ڪيان (۴)

نہ جيڪڏهن درياه وهي شور زور منجها

جي نظر ڪبي تہ جرته ضرورت نہ پيسي يا هبي ڪا

---

(۱) بج (۲) تڏهن صدا تر ڊيساري صفتيا مشغول منجهه تہ جي ذوقا (بدرا)

(۳) ڪان (۴) تاثين بجز جي ڪهه جو ڪو کمن۔

(۴) مثال سو تہ جو هن پيريا پا (سيا)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 289

پرچي پيريءَ ڏنڀي کوٽانو (١) ته مٿا
نه ڇونو پسجي ته پاھجي عيش ضرورتا
ھي بيت پڙھ سنڌيءَ جو سٺي صحيح لکيا:

بيت ٢٩ جي ليا ڪا لوڪ ڏونڻ (٢) جانا جان سي نه ليتائي (٣)
تان تان تني نه ماءِ، پورديش (٤) پريا سين.

ڄڻ بيٺ فرمايو حضرت پير مبارڪ سيما
جا سين طالب گرفتار آھه منجهه ڌکوسا
منجهه طلب اندي آھي گھڻو خوشيما ا
تا سين ڪتا ھڏ ڏور آھي ڄڻ بيٺ مجبور
سڄڻ مثال ته جو جو ڪو سڌ ڪورا
جنھن جو [illegible] جي ڪار
پو ڄڻ مبارڪ ته ڏاتڏي ڪري ٻني ڪا ناچو
ڏھاڻي پاسي ته ٻيئي ڪجھ جي ڪريان مشھورا
ھم ٻوجھ اندي اجر تڪ نه ڏي ليکي ڏينهه ڪيترا

---

(١) پاس (س)

(٢) ڏوھ (س)؛ ڏونڻ (ب، [illegible])؛ جا (ج) (ھ)

(٣) لتا (ھ) (٤) پسش پورد (ب) (ھ)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 290

۵ ته هرگز ٻُڌو ڪر او نه ڪري اختيار :

~~ترجمو : اُن ڳالهه جي~~

بيت ۳۰

(۱) آمرن، ڪوهه گهر ورڃ ؛ (۲) صُحفان سا تن ورجي پڇيو، (۳)
(۴) هيسيرو ڏيئي وٺ جن، (۵) حُبن جُن تانا نه تن ٿئو ڪري.

مثال ٿيو ته جيڪو ياشي منهن ڪري ڪجهه ڪيو

تڏهن ڪي يا ڏو منهن جو ڏي ٻڌو قدر ته ڪاهه

ته منهن ڪيتر زياده ٿئي، (۶) تي ڪيهه جي سببا

تڏهن او منهن (۷) نقش ياشي ته ڪثاڻون منهنجو فرزند ا

آهي اي (۸) فنائي جو پوڄ قبولي ضرورت سببا

جاڻي اذي غير ڪري، پر ڌهر نه ڪري سا

بجيٺ فرمايو حضرت پير مبارڪ ڪيا

Gul Hayat Institute

ته پير ڪونا سيني ٿيون ڳالهه ڌهرڪري طرف اُنه

ڪتب سيون جي طالبن جون سي ڳالهه سڀ ڪي ڏانهه

ڌهرڪري ٻڌاري عالمن جي ڪي سندي طالبن آ

~~بجيٺ فرمايو حضرت پير جن ٻڌايا~~

~~اسڪنڊي (ا، ڪ، هه، هس)~~ (۱) اش (س) ؛

(۵) اش (د) ؛ (۲) موزنا (ب، ڀا، هر د) ؛ (۳) نگر ور (ب) ؛ نڪري ؛
نغر يو (ق) ؛ ڏڪر سُڌو (هر س) ؛ (۴) ~~جو (ب، هم)~~ جيو (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 291

هي بيت پڻ سرديءَ جو سنئين صحيح بحباءِ؛ (١)

بيت ٣٩ ، چوريءَ باهَٺُ ڪُجهه سيَن، پَڌرا هو آرٽُ ،
پيهرين (٢) پاڻُ لَڪائين، پِڻان پوءِ ڦوٽُ (٣)؛

پڻ فرمايو حضرت پير مبارڪ ٿيا
مَنْ مَدَحَكَ فَقَدْ ذَبَحَكَ سچو سڀو جا
جنهن شخص تعريف ڪئي (٤) ڪنهن جي ته ڪرتو ڪنهن ذبحا (٥)
پڻ فرمايو حضرت پير مبارڪ ٿيا
نه جيڪو شخص هنا ڏوٽ ۾ ڪري اي عملا
ڇه ته منهن سڀني جهار اڳي ڪاڻي آهي سا
ساهي حديث آهي، جا فرمائي رسول خدا جا
ڪُنْ فِي الدُّنْيَا كَاَنَّكَ غَرِيبٌ اَوْ ڪَعَابِرِ السَّبِيلِ
وَعُدَّ نَفْسَكَ مِنْ اَصْحَابِ الْقُبُوْرِ ٻيهر منهن دنيا
مثل مسافر جي يا مثل واٽ تي ٿيا
ڇه لنگهه يا هئي نفس کي ڪيا صاحب قبورا

---

(١) ڀيت (سا) (٢) ڀيرين (س، جهو)
(٣) ڀيرين لڪائي پاڻ کي، پوءِ لڪائي ڦوٽ (سا) - هي بيت نمبر ۾ ڪونهي
(٤) واڪا شو (نمبر ٥٠٥) (١٢) لکنائي (نمبر ٥٠٥) هي سٽ نمبر ۾ ڪانهي.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 292

ٻيو فرمايو حضرت پير مبارڪ مٺا

ته البت فقيرن ڌارا صحبت ڪامل پڇماھ

جيڪي مرندا(1) هٿا ٿو ڪي حياتا

ته هوندا هميشه ان سين اٿن هيڪاندا

ٻيو فرمايو حضرت پير مبارڪ مٺا

ته جوڻيڪو ساڪتون آهين منجهارت ٻه ڏيها

تن منجها ساعت هيڪڙي(2) وڃي ڪا لمنسا

اوڏي آهين شخص اهڙا جي رکن ڪونه ريا

سي ڪن عيب ڪهڙو تن جي ظهور

ته هوهڙا عيب تو ۾ ڏين سڀ تو کي وقوفا

پٽ آندو آهين هن ٻئي ٻنه ڌمڪڙي ڪي ڌڪڙد مريدا

منجھ خدمت حضرت پير جي اچي ويٺو ڏ آگيا(3)

تڏهن نصيحت ان مريد کي ڪئائون ته ويرا

ته جيڪو پاڻي نه پيئي ٻه ٽي هڪلو تنها

ته رسي سو خدا کي، قربت في الحا ا

---

(1) مڪمل (ربيع، صحا) (2) يامرن ڪهند (ربيع، صحا) (3) ڪهند (ربيع، صحا)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 293

ٻيو ڀي ان مريد (۱) پير ڪيئو، جنهن شاهه سائين پير ڪنا
ٻيو ڀي تنهن کان تئو ۽ او شخص ڪي ورتو کهن پير
ڪجهه پائي جي پيش جو ڪيا ٿين ترڪا
تانو جي سر ضعيف ٿئو چيئي قوت وجود
آيو خدمت ۾ حضرت پير جي تي ڏانوتي سوار
جڏهن آيو خدمت ۾ تڏهه ڪيائين افسوس
نه ڪڇه نه آئين ايڏو هيٺي تي پيادا
تڏهن فرمايو حال حضرت پير تنهن کي فرمايو هئا
نه جي مارئو هو پنهنجي نفس ڪي تو پاڻ کي ٻي شخص
ته ته کي الزام آهي تنهن وهت تي سوار
پر جڏهن ته مارئائين پاڻ کي نفس
ته آهين ايڏو ڪين سوار
هي پڻ بيت سنڌي ۾ جو شاهه سبو جا:
بيت ۳۲ سڪان جي نه ٿين، پار يا پيري جا
سي سائي نه پڇڻا، جي تنين کي ڏين

(۱) اهوئي (سا) (۲) ڪيترا (سا) (۳) ڪنهارو (سا)
(۴) سگها (م، ها) (۵) ايا رنيا (م، ها) (۶) پيرين (م، ها، ستن، سا)
(۷) سسئي (م) (۸) پڇڻا (ها) (۹) جي تنين کي تيئين ڏين (سا)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

ٻيو پڻ فرمايو حضرت پير مبارڪ سهڻا
ته جيڪو تعريفون تهنجي ڪُٺي ڪري ٿا
ته آهي اهو دشمن ڪٿو نه دين سندو پاڻ
ٻيو پڻ فرمايو حضرت پير مبارڪ سهڻا
ته خلوت انهيءَ شخص کي ڏيڻ لازم آهه
جو پير پائين (1) پاڻ کي پهر عدي ڪري تماما
تهان پوءِ ساڪن ٿئي هر صحري مينار
هي بيت پڻ سندس اهو مسٽي صحيح ڪهاه
ڳالهه اها (2) هي هيڪڙي جا مٺي ڳالهه ڪئي (3) بيت ٣٣
پڙهي (4) ڪيم پڪنسو سندي تان نه پئي.
پڻ فرمايو حضرت پير مبارڪ سهڻا
ته طالبن جو مرتبو هر روز ٿئي ٿو قتلا
ڪي ڪيترا مرتبا، منجهه هيڪڙي ڏينها
جيترا پير (5) مارن وقت ٿئي ٿو رجوعا
جو ان محمد عزت نه دنيا نه ڪرڻ ٿو سو قتلا

---

(1) پهر پائين (ب، ه، س)
(2) اهائي (س) (3) ساجا ڳالهه ڪرڻ (س)؛ اهائي هيڪڙي جا
هون ڳالهه ... (4) ... - پي من ڪريم پڪنسا (ب، ه)
(5) مرتبا (س)

Gul Hayat Institute
© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 295

پڻ فرمايو حضرت پير مبارڪ مٺا
ته ڪنا ڏينه قيامت جي مهانگو ڏجبي هميشا
جنته ڏينه گهڻو سين سدا ٿينوا ڏيڍا
پڻ فرمايو حضرت ته جيڪو ٻه وقت فقير
اچي ويهي شخص ڪو ڪنا دنيا جي اهلا
ته آهي بدتر سو گهڻو ٻنهي شيطانن ڪنا
جن ۽ شيطاني جي اچي ڪي آڳياد
ته جڏهن سڀ اصول جي ٿئي پيچي ٻيزار (١)
پر انسان ان لفظن سين پيچي نه هورا
پڻ فرمايو حضرت پير مبارڪ مٺا
ته مرد آهن جيڪي بزرگا
سي ڪسنا ڪرين خلق جي راه ڏوڙه مڪا
پڻ تيا مرد ته ڪاڻ (٢) آهن سي ويا
ياڃ ڪلمن تا ڌڻي تن تان جي ابوحض جوشن وسيلو تا
۽ جونا تان هن خدا کي ڪڻ ۽ البت سڀا تو آ
حاجتي ڏ ڪيارين تا ٻين (٣) کي راڻو سندي هو لا

---

(١) ڏوراسا (٢) ڪناس (٣) ياڍ (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

ٻيو فرمايو حضرت پير مبارڪ مُهڻا ﷺ
ته ڪونه خلق کي طرف خدا جي پير نه ڪن اختيار
مگر ڪن قبول تڏهه تا، ڪونه خلق کا (١)
جڏهه حڪم ٿئي خدا جو ٻيو رسول خدا
ٻيو فرمايو حضرت پير مبارڪ مهڻا
ته جڏهه وڃي ڪنا شخص مرتباءِ عزت تماما
تڏهه ٿئي پير سو صاحب وانٺا (٢)
ٻيو فرمايو حضرت پير مبارڪ مهڻا
ته طالب کي گهر جي دروازه ڇپري جو ڪري گهوٽنگا
ته جنهن وقت ڏي ٻيو طالب جي پيٺي ٿئي سا
ٻيو جه وقت کشاده ڪري ٻيو سولي دروازه (١)
تڏهه اچي مولا ٻيو فراخنا
ٻيو فرمايو حضرت پير مبارڪ مهڻا
ته طالب کي گهر جي ته هو ٻيو ونبوت پير (٢)
بوءِ جي اچي ته پيروت ڪو اهل دنيا
تڏهه جڳائي اٿئي ان مريد کي پيرو تان (٣)
جن ته انسان (٤) هي عالم سندو ڏسڻا

---

(١) ڪان (٢) ٿانشه هي سنون (٣) جهڙو جو ڪوهڻ.
(٣) جڏهن هو (س) (٤) اکهه (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 297

جي پير ڪامل آهي سندو قدرتا
پوءِ انسان البت ڏيڻي جي عدو عنايتا
لازم نه آهي مريد کي سڻڻ ڳالسا
جي آهي روا پير کي سڻڻ سو سخنا
مثال تنهن جو اهڙو پير فرمايو سهڻا
ته ڪي بعضي آهن حيوان سنڌوءِ درياه
سي جي اچن سڀڪي ته مرن في الحالا
جي ٻيا حيوان آهن جي ڪي جهنگ سندا
سي جي وڃن دريا ۾ ته ٻڏن پائي غسان
جي ٻيا حيوان آهن اهڙي قسم سندا
ته ڪي جي وڃن دريا ۾ ته تن نه هلاڪا
جي جي مرغابي کي پڻ باک نه ڪا
سي وڃن جي جيڪي طرف ڏونهه ته آهن منتارا
جي پيرڻ منتار آهن اهڙن جي مثلا
جي ليٽ فرمايو حضرت پير مبارڪ سهڻا
ته فقير جيڪڏهن مسافري ڏوزه سنبهي جڪه سبا
ته نه گهر جي مريد کي پير جنهن ڳڌڻ تنهن اهل دنيا

---

(۱) جيڪڏهن (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 298

ٻڌيئي فرمايائون ته جي سڀئي فقيرا
ته آهين ٿي منزلون ته ڪي نزدا
هيڪر ته درياهه بخاري تان جي ڪريا گذرا
ته ور منزل ڪري آهين وڃي ته ٻي طرفا (١)
۽ ٻئو مقام منزل ڪئي جي ڪنهين مقام وٽان
ٿيون جڏهن ڪي گهڙيون وٽان ڪريا سو گذرا
ته ٻيهر منزل مسجد ۾ ڪري سو ڪوڏ (٢)
پوءِ ڪيا مقلص هيڪري سو موڻ ڪيئو نقلا
ته ڏينهن هيڪڙي ڀيان يار حضرت پيرا
ته منهن پيري ۾ ونيا هئا سڀ تان جتي رسي بخاري کا
تڏهن حضرت پير لک ڪئي الٽا پيري تا
ٻڌيا سڀني يار اهڙي [illegible] تا هلاڪا
تڏهن ته وقت فرمايو، يار حضرت پيرا
نَحْنُ الْمُغْفَرُوْنَ وَ هَلَكَ الْمُتَعَلِّقُوْنَ ڄاڻايو ته هئا
ته جڏهن هيا سڀئي ۽ ڪر هلاڪ ٿيا
پوءِ فرمايو حضرت پير مبارڪ ٿيا
ته جڏهن [illegible] ٿيو وينو هئو ۽ وٽ ڪجهه ٻڌا

---

(١) ته دريا بخاري تي سو ڪري حقلما (س)
(٢) ٿيون مسجد منزل ڪري، اچي بيو شهر (ڪه ڪرڪي)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 299

ٻڌايو بزرگ وارن حد جي توڪري بيانا
ٻوڙي جي سيڻ نه هوڙي، انجي اهل ڪنا
تڏهن تي قول ان وچ جمانع ڪري جدا
جي نه ڏين سڻن ته کي هرگز ڪو شئي نها
يا تا تنهن غالب ٿئي اڇي اکين کا
يا تا ڪوني ان کي ٻهر ڏونه ڪو شخصا
تڏهن اچي وڃي پاهي ٿي ڪم ۾ مشغولا
يا نا ته کي دل تي اچن گهڻا خطرا (۱)
سبب جن جي ڪئين سڀئي سو چار ذڪرا
پڻ فرمايائون، ته مرد سو جو ڪاڙهي غصي کا
جڻ حلال سڀني ڪڍڻ ۾ ڪڍڻ غصي جو آه
ٻه پڻ جي ڪم ۾ نه ڏسو هوڙي، تهه هوءِ سهڻا ﷺ
ٻه پڻ فرمايو حضرت پير مبارڪ سها (۲)
ته تواضع ڪهيندڙ مثل شڪر ۽ ڪماڻ جي آ 6
جن ميوو پڻ آهي ته ۽ ٻه جاءِ پڻ بسيار ٦
۽ ... خرما
جو آه سڀني درختن ۾ بلند ۽ بالا
پر جاءِ ۾ ميوو نه ايترو، جيترو اتاهيا
آ تڏهن آهين، ته ڏينهه هيڪڙو هو منجھ صحبت حضرت پير
آئيو فقير هيڪڙو منجھ مجلسا
ٻه ٿي فقير پير نا هيٺ ڪري پاڙ ڏيئو اتاهي جا
تڏهن حضرت پير ته ڏٺو ڪاريو تيزا
پڻ فرمايو نا ته تي ته گهر جي فقير کا
حاضر
تون ته منجھ مجلس ۾ ٿئي جهه ويرا
تڏهن دور حسن جو وت وٺي سيڻ کي بينا (۳)

---

(۱) اچن خطرا ... (۲) ... غلط نسخ جو آهن۔

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 300

ته وهي جي ... [illegible] جا پرمالوڪن آهه (١)
پوءِ فرمايو حضرت پير مبارڪ ٿا
ته جيڪڏهن ڪو شخص نالو ڏئي ڇوڙي ته ڪا
ته اناڪي به مرتبا نيڪيءَ سان ڏئي ٿو جوابا
پر جيڪڏهن ٻي شخص کي ٿو ڪوئي پاڻ تي ڏاه
ته ميان پيرين جو ٿي پو ٿي وٽ ناهه
هي بيت پڻ سنڌي جو سمجها سوچا

بيت-٣٣ تنڌ نه تاءِ ختاءِ (٢) بوڌ ڇوئي جي جوءِ (٣)
جي پاسي پيري ميران، ته ڌوڌهون گِنُ پاڻ (٤)

جيڪڏهن رسول جانڻ پاڻ آپ تا آڌو ڀيٽ صدا ڪا
نه نه آهي هيءُ شخص سو جهڙائي گمانا
پوءِ پٽ فرمايو حضرت پير ته الله تعالى
جيڪي ڪمايا سو ڪرڻ پڄي نه بندن ڪا
ڪماڪمائي ٿي جي، جيڪي ڪرڻ تا
پوءِ خدا تعالى کي ته پير سنڌس ڪري ڪنا
جڏهن فرمايو آهي فرقان ۾ قادر ڪريما
(انهي مثال ڪما سڀ ڪري ... لوڻ اٿس اشارتا
(پيغمبر ... سنڌس ڪري ڪري
پوءِ پڻ سڀ ڪو پيا ٿئي حڪم ساڻ واري)
وما آتاڪم الرسول فخذوه وما نهاڪم عنه فانتهوا
(پوءِ جيڪي امر ڏي پيغمبر آن کي پوءِ ڏهو اٿس ته ڪا
پوءِ منع ڪري آن کي جهڙا اٿس تشو بيزار ته ڪا)
پوءِ پٽ فرمايو حضرت پير ته منهنجا ڀيڄي جمار
ته حب ۾ شخص دنيا ڏنامسونا اهل دنيا جا
تن وٽ ڪنين دنيا سونا، ٿو جي هنڪا ندا
پوءِ حب اسين دنيا هنڻ، جي تت اڇي وڃي ڪو تسڪا

---

(١) ڪانا هي سٽون ڪ سنڌي بيت ڀري هير ڪوڪهن. (٢) تاءِ ختاءِ (ق)
(٣) جي ڏين (ڪ)؛ (٤) ڌهون (ڪ)، ڌوهنڌون (ق)؛ ڌوڌهون (د)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 301

ته اُتسان کي نه شخص ڪي نه ٻيو به هو
ٻئي جيئن حضرت ... جاڳاءِ
جي ٻه بيت نه ڏکيائي صحبري ياقني ڪا (۱)

تخريءَ جڙي ڏسي آڪين سين صفت سڀانا
ته ٻي بيت انا وقت جه ته سپ خاوندي ڪن تا سار (ها) (۲)

ٻئي بيٺ فرمايو حضرت پير مبارڪ سڀا

ته جڏهه طالب کي تين ئي ڏينهه پورا
نگهوگڳ ذڪر الاهي نه سڀ ٻجي سڀا
ته رنجو ڪارڻ جو ~~طلب~~ دل ئي تنهن پيدا
تان جڏهه جو تون ڏينهن ٿئي (۲) ئي طريقا (۳)
ته سياهي ڪي وڏي ڏينهه پتاندر
پو ٻجي ڏيهو زياده تاسين، تي تنين سياهي زيادا (۴)
ٻئي بيٺ فرمايو حضرت پير مبارڪ سڀا

ته فقير کي گهر جي، (۵) ته مجلس تانسين (۶) وهي جاڳا، (۷)
جانسين ذڪر رب جو تو ٿي ٻيانا
پر جي وقت ذڪر دنيا (۸) جو تو ٿئي شروعا
ته ڏهو اتي فرض فقير کي آهي ان جاڳا
ٻئي بيٺ فرمايو پاڻ پاڻ مبارڪ سڀا

ته فقير جو صحبت منجهه آهو ذڪري تي ٻجهڻ

---

(۱) ٻجهڪان (۲) تاسين فقط نٿي آهنا (۳) تئي (سڀا)
(۳) طرها (ٻه، ها) (۴) هي ست صرفاتي، جه تڪي.
(۵) ٻه ... (۶) ... (۷) جيسين (آهه) جهر
(۸) جڏهه د ٻه، هر

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 302

سو خالي نه آهي مور(۱) هم بن ڳالهين(۲) ڏارا(۳)
يا ته بدڪار بڻيو يا حاجت ااءِ
ٻيو فرمايائون ته جي فقيري به زمين تي ويٺو آ فقير(۴)
ته پاڇولو(۵) ته فقير جو آهي اپ متان
ٻيو فرمايائون ته ڪرامت آهي پيري جي تماشا
ٻارن کي ڪفر آهي ڪرامت ڪرڻ سکي ياد ڪجاءِ
ٻيو فرمايو حضرت پير مبارڪ ڪها
ته ڏينهن هڪڙي حضرت پير کي ويٺي شخصا
واسطي شفاعت پاڻهي منت طريقا
کي ويٺا ته شخص(۶) وٽ موڪلڻ ڪو دعوا
تي هو پير جو قبول نه ڪئو موٽائي ته ڪما
موٽائي جڏهن پاڻ حضرت پير کي تي متر نا سان
تان(۷) فقير ملاقي موڪلڻ(۸) فقيرا
ته ڇيئو حضرت پير کي ته آنا جهڙا بزرگ ڪا
جه جڏهن موٽائي ڪري، ته کي حياءُ نه ڪا(۹)
ندو ڏنائون جواب هي ته فقير کي سمجهندا
ته آڏو مجلس به منهن هڙ جي جو ٻند همتيا(۱۰)
تي هون سخن ڪو نه مشؤ سند آهي متا

---

(۱) مور صحيح اڳ جه (س) (۲) ڳوڪن (س) (۳) ڪار (س)
(۴) ته جهڙو فقير جو آهي زمينا (س) (۵) پاڇو (س) (۶) رکندو (س)
(۷) واڻ ... (س) (۸) ... فقير ... (س) (۹) موراد ...
(۱۰) مدا ما (س)

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

بلڪ ذڪر الاهي ٿئي، تنهن مذڪور ا
پڻ فرمايو حضرت پير مبارڪ سهڻا
پڻ گهڻا پيرا منهنجو حال ياهي روئندي هئا
ته جي منهنجو نالو هو دنيا ۾ ته هو گهڻو خوبا
آندو آهين ته ڏينهن هڪڙي[1] حجري کان ٻهرا
نڪي سيد ٻي شخص سين گڏجي ويٺا
ٿي چيائون، هيءُ ان کي؟ ته آءٌ سيد آهيان صاحب[2] شرا قتا
ته ڏنو حضرت پير سائين ڪيا جيو ته سيد کا
ته اي ميان سيد توکي تنهنجو آرو آهي
ڪوڏ فقيرن کي پاڻ ڪي ته صبر تي سياڻا
آهي داخل فقيري ۾ جن چئو پر جيڪي هد
الفقر فخري ... الفقر آهي ايا سا تنهنجو هميشه مرحبا
ٻيو پڻ فرمايو حضرت پير مبارڪ سهڻا
ته علم رسالي شريعت جو نبيءَ ڪهنجي کا
ٻ ذڪر هدا هو رسالي هدا کا
بر علم عمل ڏرا آهي، اهڙي جنالا
ته ڪو شخص ڪامل هجي گهڻو ايارا

---

(1) هڪڙي (س) (2) ساڙ (نسخو ص)

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 304

ٿو ڏئي نالو همستيه سنڌو طعاما
نه هرگز ڏي ٻئي نه شخص سوجاسين کائي نه طعاما
آندو آهي هن پير بکري منقولا
نه هو طالب علم هيڪڙو ڏٺل منهن درگاه (١)
نه مشڪواة ڄاڻن ڪتابن جو ڪنهن ٿي ٻيٺا
ڪي ڪتابئين ظاهر ٿيا تن سيني جي معنيٰ
تان آيو صحبت ۾ حضرت پير جي هيڪڙي ڏينهان
پوءِ صدقه تنائين هن سرور ٻئي پيرا
ته آهه خدمت ۾ حضرت پير جي آئيو اُئين ڪتابا
چيائين ته هي وڃي حضرت جو ڪتو طعاما
پر آهي مشڪوة ڳالهه هي حضرت جي ڪهندا (٣)
نه ورد ڪتاب پاڙ وٽ نه ڪتائين ڪو جهجها
پوءِ ٿئو حضرت پير جو منظور نظرا
ڪي پيٽ فرمايو حضرت پير مبارڪ ممها
نه علم جهجهه ڏيئي جي آهي منتا لا
ڪي ڪمل آهي وٽ جن ڪي پير ورت تيل طرحا (٤)
پر روشن ڏيئو نه ٻئي، وٽ ڪي تيل ڏارا
پٽ ڪنا مخلص هيڪڙي ۾ سهر متقولا (٥)

---

(١) وقتا (س) (٢) هن پير (س) (٣) سٹو سبوحا (س)
(٤) عمل مثل وٽ جي ڪي تيل پيرو ٿي جي پاڻا (س)
(٥) مذڪور ...

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 305

ترجمو: ناني عالم وقت جي جو دانشمندن ۾
سو عالم هو، عالم ترت وقت ۾ وڏو فاضل (١)
نالو محمد ٺٽوي آهي مشهور
هلي آيو ناني ٺٽو حضرت پير کنڊ (٢)
ڇڏيائين سبق علم جو ڇنائين صحبت فقيرا
تان ڄام ميان محمد چانئي مرکو هو ڏينها
طرف حضرت پير جي جنهن شخص هئا (٣)
نه فالتو ڪي علم کنا، ڪي ڪهڙو منغا
ان پاڻ زبان سان نه ڪتب پلي سا
پر جڏهن ته جيڪو هو، نه ڪياس نصيحتا
نه جيڪي پتر آهيس سو ڪري نه خنايا (٤)
جڏهن آيا پنهنجو حضرت پير کنا
تڏهن اوڏي شخص حاضر هو، سنهن تهين ملڳا (٥)
پوءِ حضرت پير نظر ڪري جيڪو ته ڪا
نه ڪهڙي سبب نه ٽو پيرين هاڻي تون سبقا (٦)
تڏهن جيڪو شخص ته حضرت پير کي جوابا
ته جڏهن علم پڙهندس ته آهيندس محروما
کنا صحبت فقيرن جي خالي هميشا
پر جڏهن صحبت ۾ فقيرن جي شيندس رجوعا

---

(١) هي ... صرف ... ۾ آهي. (٢) وبو (س) (٣) کنا (م) (م)
(٤) ته ... شخص سو ڪنا پتر ٿ علما (س) (٥) مڪانا (س)
(٦) علما (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 306

نه خالي رهندس علم کنان، نه ٿيندو حصو (1)
تڏهن حضرت پير فرمايو سڀ ئي لفظ
گهڻي خوشي ۽ رضا سان چئين شخص کا
نه جيڪي عالمن کي حاصل ٿئي پڙهڻ سين علما
سوا ۽ پڙهڻ جي آن کي سو ٿيندو حاصل (2)
جڏهن فرمايو حضرت پير مبارڪ مها
نه ~~مون~~ مون نه سيپارا قرآن جا پڙهيا هئا
پر اهي تان پڙهيا مون نه ڪجهه وري ڪا طلبا
ڏٺو پٺيان آهن پڙهڪري منقول
نه جيه وقت ۽ [illegible] ڪجهه ڪي عالم وٽ
جيڪي ان زماني ۾ هئا پڙهيا
هن ڏي جيڪي حوالا [illegible] جي مخدوم حامد
جي [illegible] ڪجهه نه هئا اهڙا
سي سڀ مجلس ۾ پير جي (5) ~~[illegible]~~ جذم هئا جهڙا
تڏهن عاجز سڀ ٿيندا هئا، فقير منهن معنى
۽ جيڪي د حقيقا ۽ نڪتا سڀ توحيد سندا
حضرت پيران کي جيڪي هئا پڙهيندا
تڏهن ٿيندا عاجز ٻيا سڀئي ڏسنا

---

(1) ڪهڻ (س) (2) سوا سان تي ري پڙهڻ ٿيندو حصو (س)
(3) منجها (س) (4) هوندا (م، هجا) (5) فقير (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 307

فخر عري ڪڇهہ سڀ سگهندا ڪين هئا
تت حيرت حيراني ۾ هئا فخر منجهہ پوندا
ٻيو پڻ فرمايو حضرت پير مبارڪ ڪنها
اسان پاڻيو تہ ڪتاب ڪشف الاسرار ڪريم مطالعا
ڏٺو تہ ڇا بوءِ سو مري جيئو اسان ڪا
مريدو نراڳ عارف زماني جو هو گهڻو نيڪ نيتا (۱)
تہ جيئو اسانکي نصيحت طريقا (۲)
تہ مرڪباه مطالعہ ڪرڻ جو بلڪ ڪتاب ياد فوا (۲)
پڻ طلب ڪيو (۳) ان (۴) جي ئي سڀ ڇڏي طلبا
ڏٺو اي نصيحت اسان کي آءِ گهڻو نفعا
هي قاضي قاضن ڪنا آهي منقولا :

(۵) سيئي سيل (۶) تمام، پرت تامر جي ياڻان، (۷) بيت

(۸) (۹) اکر اڳان اپري، واڳو پڻ وري تامر.

پڻ فرمايو حضرت پير مبارڪ ڪنها
تہ آهي شريعت مثل (۱۰) در جي، راهہ منجهہ سو ڪ
پر مريدو دروازي ڏارا دجي ڪجهہ راهہ منها (۱۱)
منجهي سو گهراه ٿي، لکي وات نہ ڪا

---

(۱) ۽ (۲) هي ستون صرف (س) ۾ آهي. (۲) جيوا (س)
(۳) ڪتاب (س) (۴) انجهہ (س) (۵) سيلڪ (هنر) (۶) تمر، پرت ڏرم (۷) يا ڻي (س، هي)
پرت هتر جي (۸) آکرا جي اڳبان (هر)
(۹) ورت هنامر (س) (۱۰) در، با (هر) (۱۱) ڏانہ (هر)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.
Gul Hayat Institute

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 308

پر ڪرڪو جي سلطان ڏوڙ دروازي ڪنا
ته ڪي بي ادب نه چوي موڙڪو شخصا

ٻه جيڪو چتري ديوارتا (۱) وچي تهه ڏانهه
ته آهي بي ادب شخص سو لائق تعزيرا

ٻيٽ فرمايو حضرت پير مبارڪ ممّا
ته جيڪو شخص اهڙو آهي دار ۾ دنيا

~~جو~~ جو حرف هيڪڙي قرآن جي ڪري ٻڌڪن معنا
ٻيو شيندو جڏهن ڏينهن سو سندو قيامتا

تڏهن اچي ايندو شخص سو خاوند اڳيان
سڻندو معنى قرآن جي ياهي خاوند کا

تڏهن ڪندو يقين دل ۾ ته جا هون ڪيئي معنى (۱، ۲)
سو هجي مرض خفقي سندو ~~ملـ~~ ماليخوليا

ته جن سندو دل هرما ڪيا مري ٻيجورا
سا معنى هون نه ٿي، جا فرمائي مولا (۳)

ٻٽ ڪنا مثلس هيڪڙي آهي مذڪورا
ته تي چيائين ڏينهن هيڪڙي هن پيغمبر کا

ڏينهن هيڪڙي هيڪڙو ڪنا طالب علما

---

(۱) مثال (هر، هر) (۲) ڪان (۳) تائين صرف ٿس ۾ آهنا

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 309

ٿي ٻيا ن علم جو ڇيائين مارن کا
نه مارڙ د منجھ خدمت حضرت پير جي وڃن ٿا
سي ٻکنا طلب علم جي خالي رهن ٿا
۽ متي شريعت رسول جي نه ڪن عمل ٿا
اِي ڳالھ حضرت پير کي مُنڻ سڻائي سبا
تان جان ڏينهن ڇهين ڪري پاڻ حضرت پيرا
آ ڳهر ته طالب علم جي ٿي مهمانا
تان طالب علم سڀ تعظيم ڪري کيم آندي ٻيا
پر جيڪي موجود هو سي گهر پر ته ويرا
سو آئي ڪري سگهائين حضور ۾ حضرت پير اگهيان
پر جيڪي مريد ڪنا پير سڻو هو سڻتا
سو ٻڌ حاضر حضور ۾ هو ته ويرا
ته جيئي ڳالھ احا آندي جو صيانا
سا سڀي ڳالھ پير ڪنهن ته وقت ڏمرتا (۱)
پوءِ جيو طالب علم کي پير هن طرحا
ته ڪڙهه سخن هون جيو سندو غير شرعا
جو وقت فقير مُنڻ وٽ اچي ڪا انا طلبا (۲)
تڏهن نصيحت ته کي ڪرتون هن طرحا
ته ٿورو کائج کيش ۽ ٿوري ننڊ ڪڍاه (۳)
پڻ ٿورو ملجا خلق سين هو ڪجان هڏ ڪلو تنها

---

(۱) سا سڀي حضرت پير پاڻ ٻُڌو منجھ غضبا (س)
(۲) مِنا لها (س) (۳) ... (س) (۴) سمجها (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 310

ٻي ذڪر ڪجاءِ ڳالهه ايترا اندازا
يا هي رب تعاليٰ جو راتين روز مرا
ڪي اِيءَ وَ تِ شيرِ بعيت پر نا آهي دستا (1)
تنهن ڪري او طالب علم تنهن شهر هندو تماما
نه آندائين طاقت ڪيڏي جي هرگز موري حا
زنڪو حرف ڳالا پائين پيري ٿهندا (2)
پوءِ پائي گراهڪي هر سو طالب علما
اچي پئو پيرن تي سندي حضرت پيرا
ڪنائين تفسير زاري بيحد بسيار ا (3)
پئي ليئي لڳو رحيق تي قدرت ته وير
پٽ تي چپائين ته وقت هن نه چپاسن اهنا
عن تا ڪمت من ڪي جاني جات منتها
پر صدڪو ٻه صبح من ترتيب ڪو ڪريانا
وري بيجار آهر ونه ڪندس ڪلاما
تهان پوءِ حضرت پير ڏي هليا اتان (4)
اتي مقصد ڪٿائون سندي ٻي طرفا (5)
ٻيو او طالب علم هو سان گهڻي هند تا (6)
پوءِ هو ڪلاڻي پير ڪنا وييا هئي جا
پٽ مرما بو حضرت پير مبارڪ ٿها

---

(1) حولوي (س) (2) ياهو (س) (3) ا بارا (پهر ا هرا
(4) ماڳا (سا) (5) ٻي ڏونه موضع معنا نا (س)
(6) اد عالم ٻٽ پيرءِ وهو ڪامدت همرا ها (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.
Gul Hayat Institute

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 311

نه منجهه علم گهر جي ڄاڻو ڪنهن ڪهڙا

ڄي عمل نه اچي ڪي علم سنهن ڪار

نه اُٿهه نه صبح کو شخص ڪو ڪوتاهه ريشا (2)

ڄ پيٽ پُڄ ڄ پيٽ چلها

ڄ پيٽ نه شهاب کي، جانجيتا سعوا

ڄ پيٽ سو جائي نه يار کي مارين آڪبان

ڄ پيٽ جائي نه يار کي حافظ قرآنا

ڄ پيٽ ڪري نه ڪسب هر پاهجي ~~خطل~~ خيانتا

ڄ فضول پڙهائي نه ڪي آهين آسانا

جنهن نه پڙهي ڪتاب سڀ پاڻهي زبانا (3)

علم گهر جي عمل سين، ري عمل اچي نه ڪار

ڄ پڙ فرمايو حضرت پير مبارڪ مها

نه صبح کو علم تو بڙي، مسيا آهي نيتا

نه حاصل دنيا ٿئي، علم جي سببا

ڪي مارڻا ڄ حسب نشان، تنهن صرتبو با (1)

نه ادهڙا ڄي نيت سان، اد آهي ڪافرا (4)

ڄ جيڪو پڙهي علم کي ڪارڻ آخرتا (5)

---

(1) جنهن (بعر هيا) (2) ڏاڙهي (بعد هيا)

(3) جي آهين علم پڙهي، سي نه پڙهي يار زبان سار (س)

(4) آهي ڪافر اد، سيت ... اتفار (س) (5) تحصيل ڪري (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 312

ته پڙهڻ ڪري علم جي، وڌن آخرت جا درجا(۱)

بهشت ملي پڻ ڪي ٻئون نعمتون ملن ٿُن ڪا(۲)

ته آهي منافق شخص هو، دار جهر دنيا

جي صدقو واسطي الله(۳) جي پڙهي تو علما

سو آهي مومن شڪور، مرحبا تن منا

جي پڻ فرمايو حضرت پير مبارڪ مها

ته گهر جي فقير کي ته کائي تو روطعاما

پير جڏه گهڻو ٻاکي، نهايت حد کنا

تڏه کائي پنهنجي لقمان نيتا(۳)

ته ڪريان ٻئو قوت تو ڪارڻ حياتا

نه واسطي لذت جي کائيندس ڪا

جي پڻ فرمايو حضرت پير مبارڪ مها

ته جڏه طالب ٻُکي ٻک جي وقتا

کائي پڻ ٿو پيٽ سڪي ڪيئن حلال منها(۴)

ته ڪڙه ڪاڏهن مردار سو منجهه مردارتا

جي پڻ فرمايو حضرت پير مبارڪ مها

ته روزو جو عام جو آهي هن طرحا

جڏهن صبح جو نيت ڪري، سانجهي افطارا(۱)

---

(۱) ڪا (۲) مسئون تن ۽ جر ڪو ڪهڻ (۳) لو ڇڏ الله (بڻ) هئي

(۴) واسطي [illegible] (ڪا ڌار)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 313

پر روز وخاص آئي جون تا فقرا

ته جڏهه غلبو ڪري فقير کي اچي اپارا

تڏهه کي قدر پاڻ جو پيئي ته ويرا

وري وڃو ڌوڙي سو منجهه ته مڪانا

پر جڏهه گهوڙا بڪي، سو غلبي تڪ منها

تڏهه ڪيترا اگرا ٿو پيري ڪيٽ منها(۱)

جي سين ڇڏ نه ٽٽي هورهين ٿڪين کا

اچا ڌوڙي باجي پيٽ جو ٻڪري بسيارا

پٽ فرمايو حضرت پير مبارڪ سڪا

نه گهر جي فقير کي ته رکي پيٽ جو بڪ کا

۽ رکي اگهار ڏڏن يا ڀوڪنا لبا سا(۲)

۽ پٽ ڦگر کي پاڻهي ڏي اچهي اپارا

۽ پٽ فرمايو حضرت پير مبارڪ سڪا

ته آهي فقير کي مرتبو ۽ زيادتي انسبا(۳)

ته جن گڏ جٽ ڪنا خلق جي ڏي پاڙ ڪا

۽ پٽ ڪهي ڪيٽ ۽ پيٽ جو ڪري مدداما

۽ پٽ فرمايو حضرت پير مبارڪ سڪا

---

(۱) منها طعاما (سا) (۲) سرهنا (س) (۳) انجم سبب ڪنا (س)

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 314

تہ ڪوئہ ڪاڏو ولاالب ڪِي گهرجي هميشاه
سوڪوه تہ دل ڪاري ٿئي، اِئي لِڳہ سبا (۲)
جڏهن فرمايو حضرت پير مبارڪ ڪها
تہ فقيرڪِي گهرجي تہ هوئي وڏنو تنها
جي خطرو ڪيڻ طعام جو ور رکي دور دليان
جِن يا ڦ شيطان انا (اِذِ) ڪري تہ سڃا
ضبر ڪري خلق ڪي تہ رسائيوس طعاما
جڏهن فرمايو حضرت پير مبارڪ صحا
تہ طعام ڪاضرنا هو ڪيئن (از مرتہ ۱ ۵)
يٽ ٿئي ڪاري دل جي (۳) ڪيئي منها (۵)
ان طرح موناش ڪياه ان سڏو طعاما
ڪوشو ڪياه يا اعض جي ڪيئن ڪنا (۷)
جن [illegible] ڪنا ڪو شو ڪرين تا
يٽ فرمايو حضرت پير مبارڪ سها
تہ جڏهن شڪنا بزرگن هن طرحا
تہ حاضر جي طعام ڪنا ٿئي تہ دل سياها
بعد جڏهن او طعام ڪي هو تيندو [illegible] حاضر
تڏهن اسين فقيرن کي ڪين هنا ڏنيدا
تہ حتان ڪاري دل ٿئي، سندي فقيہ نتا

---

(۱) ايڪهم (س) (۲) منجا (سا) (۳) واسرطي ان جي (س)
(۴) تڪين (ڪ، هيا) (۵) عنا (بمهر) (۶) صو (سا)
© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.
(۷) جي مڪروه [illegible] ڪيا يا اي اچو سيب ڪرڻ (سا)

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 315

ٻيو پاڻ کي نقصان ڏئي مٿان هٿاسون پينو
واسطي نفعي ڀاءُ جي ته اچي نفيسن (۱)
ٻيو پڻ فرمايو حضرت پير مبارڪ مٿا
ته ڪيترا ماڻهو آهين اهڙا ٻي شخصا
جي سارين ٿا طعام فقيرن اڳهر نيتا
ته تني نالو اسان بجو مشهور مٿن خلقا
ته تني سڀ ڪجهه ڪهنڊا اسين عزيزا
پڻ ڪن تعريف سيپي ته اهڙا ٻي سخيا (۲)

ٻيو پڻ فرمايو حضرت پير مبارڪ مٿا
ته طعام رب دا رڌ ڪيس هوا آهي واسطي الله (۳)
ٻي هرڪو ٻاٻي ڪا ٻجي سوا آه نفس لاءِ
ٻيو پڻ فرمايو حضرت پير مبارڪ مٿا
ته ڪيهو ڪيس رڌ جي ڪارڻ مٿا نا (۴)
پوءِ تورو تورو ٻري رکبي ٿيين ڪهنڊا
ته سڱهو ڪجي نه ڏي ٻي شخص سو ماڳين ڪهانا
ٻيو پڻ فرمايو حضرت پير مبارڪ مٿا
ته بعضي آهين شخص ڪي صوفين ڪنا
ته ڪيس ڪنايوءِ جا ڪن گهرڙي تا .

---

(۱) ڪاڻ (۲) ٻڌ ٻڌهر ٻرجي سنئون ڪاڪهيون . (۳) ڪارڻ خدا جي بر اهرا
(۴) واسطي مهمان جي رڌ جي طعام بسارا (سا)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 316

سنا ٿاو جهين زمين تي انهيءَ نيت (اڇ)(١)

نه متان ڍهن گر ڙي ءِ جي ڪنا ان سندا

سي ڪيئن جو نديءَ ماکور ريون ڀڄيڪي ٻُٺا(٢)

ڀڄ ٻٺا شخص انگالي آهين اِينا

سي واسطي تعظيم تڪبير جي پيرنيا گر ڙي جا

ستا نبيو ڌڻ پت جرا نحو سنبا(٣)

ته متان ڪنا ان جايون زمين مٿان

سي لتاڙ هين اڃڻ تني بي اڌي ڪا(٤)

ڀڄ پٽ فرمايو حضرت پير سارڪ مٺا

ته سفر ڪرڻ لڳا الٺ کي آڳي خوب جدا جدا

پر جڏهن قدرت ايزدي سارين مٿي ٿيسا

جڏهن چار شخص هڪڙي ماني تي ڪري مشغول صبر(٥)

ته آهي گڏ ڪري ٽن کي سفر درستا

پٽ آندو آهين ڪري هن پير جنقوا

ته خدمت ۾ حضرت پير جي هيڪڙي ڏينها

آيو مريد هيڪڙو سندس ڳوٺ ڪنا

تڏهن تڏهن کي پڇيو يار حضرت پير

ته تون مشغول آهين ڪين يا هيءَ خاوندسان(٦)

ڪري ڪرين ياد رب کي، سين دل جي حضور

---

(١) نيتا (بمر، هر) (٢) ڪ (س) (٣) بيو ڌهن بيت جر انهي سبب ڪنا (بمر، هر)
(٤) هي سٽ نه آهي عاملي (٤) ڪن (بمر هر) (٥) پيڙو (س)
(٦) ڪاڻ (بمر، هر)

Gul Hayat Institute
© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 317

جي ڪنهن ۾ صورت ڪنهن جي ياد هولي

تنهن رڳان دل ۾ اُن جي ياد سدا

تنهن چيائين ته فقير کي ڪنهن جو چاهه رسنا

جن جيڪو شخص جنهن جي ڪري طلبا

سو ورد ياد ڪري تنهن جي سدا هميشاه

جو جيڪو طلب رزق جي ڪري ته کوڙ (١)

سو ورد ياد ڪري رازق کي سدا (٢)

ته گهر جي ته ورني سو نالو سندو امر

ورد ڪري ياد رزاق جي سدا جا زجتنا

پر نالو وڏ الله جو جي ته شخص جڳاءِ

جو آهي سد مريدي جو فارغ دنيا کنا (٣)

پس فرمايو بيت جي حضرت پير صاحب:

بيت ٣٤/٣٥ جيڪي گهرا مرو چ، جيڪي هوت مرسو ڪهي (٤)

هڪڙا ياري هٿ ڪريا، پيو پيرهيا پيچ (٥)(٦)(٧)(٨)(٩)(١٠)

آندو آهي هڻ پير مريدن تنقلا

ته خدمت جو حضرت پير جي آيو مريد

ڪنا مريدن پير جي هڪڙي ڏنا

تانا پڇيو ته مريد کي پير ڪهڻ طرحا

---

(١) هتان (س) (٢) سو ورد ياد رزاق جي ڪري کوڙ منجها (س)

(٣) نامزدي (س) (٩) پاڇو جنهن پيچ (د) (م)

(٤) [illegible]

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 318

ته ڪڏهن توڻ پڙهي ٿو ڪين ڳرهين يا ڌڪا(۱)
تڏهن ڏٺائين حضرت پير کي ڇهه وڃوايا
ته برڪت سان آهي اسان کي حاصل سڀ ٿيا
تڏهن فرمايو حضرت پير ته کي(۱) جوابا
ترمتان سمجهه اهڙو ڪو ڪرين ويچار(۱)
پر سڀ حاصل ٿين منهنجا توڻ هيڪڙي طريقا
جڏهن آهي پلي توکي سيني شش ڪا(۱) آ
جڏهن آهي سيني عبادتن(۲) پلو اسم اڪبر
ٻيو آهي حضرت پير ڌڻين هن پر منقولا
ته آهي مثال اهڙو سو سڀني صحيح نجاه
نه پيسا آهن ڏُرَ(۳) ۽ ۽ روپيا مٿي پيسن آ
۽ آهن دينار روپين ۽ ۽ روپيا لالن آ
۽ لعل دينار دينارن ۽ ۽ گوهرن ۽ فيروزا
پر آهن فيروزا سڀني ۽ معظم ۽ پلا(۴)
تن پلو آهي اسم الله، مٿي سڀني عبادتا
۽ پٽ آهي مريدن ۽ هي نقل منقولا
ته آيو حضرت پير وٽ ڪوهلي مريدا

---

(۱) وري (س) (۲) کنار (س) (۳) ڍهر (س) (۴) پڌار (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 319

بڻ چيائين حضرت پير کي مٿا نيارا
ته تفعو سڀ ڇڏي شخص کي توري آن منجها
ڇڏينکي تفعو نا ڏٺي اي سڀ ٿڪهن وآه
تڏهن ڏنو جواب ته کي پاڻ حضرت پيرا
تراهتو تسنن نه جيئي عذهو ڇڏي ويرا
تڏهن توکي سلوڪ ڄڏي هيسين آيو آه
وري فرمايو بيت هي سنڌي زبانا
حضرت پير ته وقت ۾ مبارڪ مٿا:

بيت ١٤ / ٢٦
سوئي هيڏهن سڙي هوڏهن سوريءَ تن وسي،
ڪھين سنڌي سوڄهي، سوئي سوتپسي.

ڄڻ فرمايو حضرت پير هن پيرمنڌ ڪور
نه بعضي فارغ آهين، مشغولي ڪنا
ڄ بعضي مشغول آهين، فارغي ڪنا
ڄڻ نصيحت پير ڪنا سٽي پا دکتياه
ته بند سڀ ڇڏي دم جو ڪبي مضبوطا
جهه ۾ مثال ساندا ري جو پيرجي واءُ دکنا (٨)

---

(١) ان (ب، ھ، ۷م) ۲. هيڏانا (م)؛ هيڏانه (ب، ھ)؛ هيڏ (ج، ١) س
(٣) هوڏا ي (ب، ھ س)؛ هوڏا (س)؛ هوڏان (م)، (م) وَساءِ (م)
(٤) تڪون (س، ب، ھ، س)؛ تکير (ج)؛ تي هين (م) (٥) تو (ب، ھ)
(٦) پسيجي (ب، ھ)؛ وَساءِ (م)
(٨) مسا (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 320

پوءِ جڏهن پير جي وائي مٿان ٿي محڪما[1]

ته ابتڙ وقت ته جي هئي خالي وائي کا

پر جڏهن دم جهلي ڪجي سنوءَ جلسا

ته لفظ الله الله جو ورد جي دل مٿان

ڪري تڪرار ته ڪي گهڙيءَ مهبتا

وقت جڏهن دم جي ميٽي الا الله الا الله

ته مٿان اٿ حاصل ٿئي سنجي صفا

پڻ ڪتب متلص هيڪڙي هن پر منقولا

ته هون مجلس ۾ حضرت پير جي هيڪڙي ڏينها

جيڪو ڪلام ۾ امام سفيان ثوري جو دانا[2]

ته آهي فرمايو هن پير ته پاڪ بزرگا

انما حرم الوصول لتقطيع الاصول اهڙا الفاظ

تڏهن سڀ پير مرشد اتي سڻي اهي الفاظ

پوءِ ته پيرن انهن الفاظ اهي پاڻ حضرت پيرا

ٿي ڪتائين تڪرار زبان سين مدت مديدا

پوءِ فرمايو تون پاڻ وري اهڙا[3] الفاظا

ڪهاڙ ته ڪري مريدن ڏي مٿان مڪتا

---

(1) مضبوطا (س) (2) مهيا (س)

(3) ڏاه (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.
Gul Hayat Institute

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 321

تہ آهي ياءِ وصال جو گڏجڻ سين موڪ
سي آهن تول چار سالڪ سندن کيو ماه[1]
ڀڻ پوءِ جهلڻ پاڻ کي جهجهي ڪشٽ ڪنا[2]
پوءِ توري همت خلق سان رکيو همسناه
تئون نا گهٽي سهڻ عتاب رکي جيئي ڪا
جو تون ذڪر حق جو ورڻجي[3] بسيار
پر جڏهن نہ رکن طالب ان ڏانہن رجوعا[4]
تڏهن پاڻ پوءِ ٿا سي تا ڪنا ملڻ مطلوبا[5]
ٻہ جيڪي آهن تا چار ئي تول بيا
سي رسن وجهو وصال کي هڪ سين حرا
پڻ فرمايو حضرت پير هنا ير بيانا
نہ آهي فرمايو فرقان جي قادر ڪريما
واذڪر ربك إذا نسيت فرمايو مولا
تہ ڪر تو ياد رب کي منجهہ تہ وقتا
جڏهن جڏهن تو وساري نفس ۾ پاڻهي وجودا
ٻہ ڪر تو ذڪر تہ ساعت ۾ سڏو اللہ تعالیٰ[6]
جڏهن حرص نفس جو ۽ لذت دنيا[7]

---

(١) ياد (س) (٢) هيڪڙ ور (~~همتا~~) (ب، ه) (٣) جيڪي (ب، ه) (٤) ڀڻان (ب، ه) (٥) مطلوبا (ب، ه)
(٦) سندو ٿڪڙي ورِ (س) (٧) جڏهن تو (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 322

ڪري ڇڏيو ته ڪي اوهان توڙائي تڙڪا

پر ياد ڪريو رب سڀ اهڙيءَ وقتا(1)

لئي جي وقت ذڪر اب جو پيٺ هوءِ فراموشا

پٽ هنا پير فرمايو آهي ملڪ جي مولا

وَاذْكُرْ رَّبَّكَ فِي نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَّخِيفَةً وَّدُونَ الْجَهْرِ

قادر ڪلاما

ته منجهه يادگيري رب سين قلب مشغول هوئينا(2)

پر ساٿ تنفس جي جاري ڪجاءِ ياد خدا

جي ظاهر باطن رب جي ڪجاءِ ياد سدا

نفي زبان جي دل سين تا ياد ڪجاه مولا

پر تنفس جي جاري اصول دل جو آد

جي جمهور نصيب زبان جو جي جيڪا لائق ته ا

جي پيٺ فرمايو حضرت پير ڏهڻ پير ڪلاما:

من عرف نفسه فقد عرف قلبه ومن عرف قلبه
فقد عرف روحه ومن عرف روحه فقد عرف اسراره
ومن عرف اسراره فقد عرف اخفائه ومن
عرف اخفائه فقد عرف ربه

جي پيٺ آهي فرمايو ڏهڻ پير ملڪ جي مولا

---

(1) منجهه لفظا (سا) (2) مشغولا (سا)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 323

اِنَّ اللهَ يَأمُرُكُم اَن تُؤَدُّوا الاَمَانَاتِ اِلىٰ اَهلِهَا

جِتِ آهين ڏهه صاحي، جاڏا تر توکي ڏي تا

سي آهين امانت سيٺ صاحب جي يارا

متان خيانت تنهن ۾ ڪر تو ڪجهه ويرا

ٻئي پٽ فرمايو حضرت پير هن پير ڪلاما

نه منهن صحبت پير جي سب ڪو ڪريا يادِ خدا

پير عامل شخص سو صِڻي هو ڪريا رفقتا

وڃي پاهي مرڪانه ڪري يادِ خدا

ٻئي هاڻ فرمايو آ ۾ مارڪ جي مولا

نه هو ر م وسار ۾ ڀي آهين سدا حاضر حتا

هو ٻئي جه مرڪانا ۾ هر ڪنهن حالا (۲)

پير گهر جي ... فقير کي ڪرڻ ڪڏهن ڊراما

جِنِ هلي سُڻن ٿيا پير جي سدا هميشا

پر نه هلي سُڻن ٿيا هو ڀي ٿي مرشد کي کهند

ٻئي گهر جي فقير کي ڏکڻ ڪارو ڙاسا

ٻئي پٽ جيري جين سِتي ٿي ڏکي سو ويٺ سياها

ٻئي پٽ گهر جي فقير کي ڪرڻ (۳) اهڙي ڪاڏتا

---

(۱) ويني (س) (۲) جه ۱ ڪوالا (س) (۳) سپ ڪ ڪ (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

290

جن ڏٺي لباس اهڙو، هئڻ اگهڙيون جا ٽڪا [1]
ڇڏين هئڻ ڏاڍا اگهاڙا ته به ڪنهن ڪيائي ڪجها
پر هئڻ ستوان سقا، زيب زينت ڏارا
نه ڪئي هئڻ جت گل ته به سي ڪين خوب تا
ڪجي حضرت پير منع اهڙن ڏکن ڪجا
ته اي دنيا فقيرن جي ٿي ڏئي ان سببا
گهر جي ته سائين ترڪ ڪئي اي پڻ الحمد سا،
ڇڄي سراح ڏاڍا هئن سي پڻ ان هٿلا [2]
جيڪو مثال منهنجو خود ٿئو، ٻنهي آئي ڪڏاما
ڇڏيا فرمايو حضرت پير ڪرڙي ٻيا نا
ته آهن ڏاڍا لباس به نه ڪاڙي فقرا
پر آهن ڏاڍا اگهڙ پڻ مٿالا
پڻ ڪجهه مريد هيڪڙ ئي هن پير منهنجو
ته هيڪڙ ئي مريدن پير جو ڏلقاء
ٿي سڀئي ويئي حضور به حضرت پيرا
آيا پڻ وينو خدمت به جهوس ته وير
ته ڏه سهاڙ ڪري مٿ ڏنا جيا ئين هن طرحا
ته تون پڻ اتي دلق بسب تي سگهه نشتابا

---

(1) ڪڙد (س) (2) مٿالا (س) (3) ڏوه (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 325

تڏهن حضور جن آندو عذر ٻيا
ته آءٌ ڇا نا سڀي کڻين کڻي آهيان اڪاجا
تڏهن نظر ڪريا حضور ڏونهن فرمايائون سچا
ته هٿ سنگا سنسانا دل قلب اي آه فخر جي دنيا
تون ويهي سنگا هٿ جن جي آهن تو کي تا
آهي راضي قلب اسانجو منهنجو آهيان تحفا
پوءِ تنهن اُٺي سڀن سنگتن آءٌ مشغول[1]
ويهي هنيم دل ۾ هيٺ اسبي جا تر ڏاڳا
پوءِ پڻ فرمايو ياهي سڀ کي حضرت پير[1]
ته ڪجهه جاري هيٺ ڪري ان کي منهنجي تي ڪاه
ٻه وچي ياهي ٻي اب سڀ اشن تنهن مشغول[1]
وچي گو شو وني ڪري وهو هيڪلا تنها
هاڻي آهه آهيم عبادت جي ... تي خدمتا
کهين وجه خطرو اشن کونه کجاه
پوءِ پڻ جيو خلاص هيڪڙي هن پير ٻانا
ته آءُ ويٺو هوس حاضر منهنجو حضور[2]
ڏيه هيڪڙي منهنجو صحبت جي حضرت پير[1]
جان نظر ڪنهن پير ڏونهن ڪريا تڪرار[1]

---

(١) ڏي (بر هر) (٢) فرزندن (س) (٣) ڏي (بر هر) ٢

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 326

تان ڪفني نه آڻ ڪلهن ۾ سندي حضرت پيرا
تڏهن مون لاهي يا هيي ڪٽي ڏني پير کا
پوءِ ڀڳاري ڪفني ڏوره(1) ڇيائين فقير(2) کا
نه وڌي اڇو اڳتي پونکي ڀڳاري پيرا
سي سبوهن ڪفني ۾ نه تني ستا
پوءِ سبيائون کي اڳتي پون تهين ڪفني تا
تان وجي سا سمٽ ۾ سٽ سبا
پوءِ ڪڍڻ نه عبري کڻن ۾ چادر سفيد(3) ا
رکيا ڪڍڻ ۾ عجب ۾ تهين پوءِ ا
پوءِ پٽ فرمايو حضرت پير مبارڪ مٿا
نه پانيم دل ۾ ڏکيان خاطر(4) لاباسا
پوءِ ڏکيم ڪيس يا ٽي ڪري ٿي فڪرا
نه مٿان مريد سڀان صحبت عجب ڪرين ڪا
نه هڻيا پير ڏکيا پٽ اڌ چا لاسا
پٽ آيو (جي) آهي مريدن ڪناهن پير منقولا
نه ڪڍ نه يار پير جي هٿا سير تي نگنا
سوارتي قصد ڪري مريدن سين هلڻا
تان اچي هليو سا مڪمر ڄهيکرو مرد درويشا

---

(1) ڏڪيا (ڪ، ھ) (2) تنين (ل، ھ)
(3) هونئين موتي ڪڍي نه ڪيئي جهڙي کڻيا ۾ چادر سفيد (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

(4) خوب (س) (ج) ڏٺيه ڏهڪرتيا

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 327

پرسو پڌرو مجاهدي ڪري ۽ ترڪ لباسا
۽ ملڪ اچي گنڍي ۽ اچو دستار
اچي حضرت پير کي گڏيو ته ويڙ
هتي ته نظر ڪري ته فقير ڏي ته جيئن حضرت پير
ته توڻي اهڙو آهين جو هيئن ٿيندڙ
تڏهن جاتو فقير دل ۾ ڪيائين معلوما
۽ بيت چيائين اهڙين ايڪي پير ٿهند:

بيت: قيتون ڪي فرحڪون ورت ونگائي ياءِ
جانن اندر ڪا سا معلوم محبوب کي

جڏهن سڻايو بيت هي ته فقير ڪنا
تڏهن مٿين پيارون فقير کي ۽ پيٽ ٿا ڇسنا
پٽ فرمايو ته بيت هي ترت ته ويڙ:

---

(١) ٻاري (بم، ها) (٢) فڪر (س) (٣) فرحڪي (س) (٤) پستو گبر؟ پرڪشو، ورڪا ڪي ... (ع، ها) (۵) ... تو (برجس، ق، د) (٦) ڪا ڪي (سا) (٧) معلوما (عم، ها)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 328

بيت ٣٧

ڦِڪُرُ ڪَہا ڦَتَّ ڪِيين وَرَ وِنگارِئِ (٢) لاءِ (٣)

ساءِ ساري هَتِ ڪُہِرِ (٤)، ٻيئين جا سُهاءِ.

جڏهن اِي بيت پير کنا سنُو فقير

تو ته کنا سِن مانڙي کيئو کين مُها

مهر گَليس مات جي تهين پياتا

پڇيُو آهي فرمايو پير مريدن کا

ته وجه صحيح مو متان ڪوڪري آڳهارڙا (٥)

ڍڪي سڀ مٿي ڪي نورڙا (٦) (٧) تماما جي

جن ته جو ڪي مٿا جي آهي شيرطان جاءِ (٨)

رکبي ڪڏن ته ڪين آڳهارڙي ڪريا سا (٩)

ٻئي فرمايو حضرت پير بارڪي مها

ته جيڪو ڪهر پيندو دلق کي پرڪيندو حلا لا

سو جيڪو دعا هت ڪيئي تيئي سوڪا ڪا

ته مستجاب سا ٿئي آهي در الله

ٽيئن فرمايو حضرت پير هن پرڪرا ما

---

(١) ته فرحي (سا)؛ پرکي (بم، هس، ق) (٢) وکاءِ (جم، هس)

(٣) لاءِ (بم، هس، جم)؛ پاءِ (سا) (٤) کي (س)

(٥) رکي برهنا (س) (٦) [illegible] (ٻهر) (٧) سنديا (س)

(٨) ظاهر جي پيدا (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

ته آهين خدا تعالیٰ جا به تول پوشاڪ خوراڪا
هيڪڙي بي بڪ اگهاڙا بي، جا بجي فقيرن قبولا (١)
چئين فرمايو حضرت پير مبارڪ سچا
ته گهر جي طالب کي متي ڏکڻ ويڙ
پيچ نه وجهي دستار کي زينت سبا
پير جيتا کهڙا ور وجهي جڻ زينت ٿيا نه بحا
جڻ تڪليف نه ڪجي بدن جي خم هوئي بي زيبا (٢)
چئين فرمايو حضرت پير مبارڪ سچا
ته جيڪڏهن لڳي اچي عرش متا
پير هوءِ لباس ته بي اچو سفيد
ته هوندو نه وجهي ته پوءِ ٿي بحري التماسا
پير جيڪڏهن فقير هوءِ گودڙي پوشاڪا (٣)
پير خبر نه هوئس هرگز ڪنهن وات جي مولا
ته پڻ اسين هوندو جوڻ هم محبت سيني اندر کهند
چئين فرمايو حضرت پير ڪنهن پير کلا
ته آهي لباس پرهيزگار جو جهڙا صرف قرآنا

---

(١) پيچ (س) (٢) ناخوبا (س) (٣) پوشاڪ (ص)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 330

۽ پڻ فرمايو حضرت پير مبارڪ مٺا
ته گهرجي ڪرڻ فقيرن کي اهڙي عادتا
ته سانا چادر هيڪڙيءَ ۾ عيب ڍڪي پاهنجا
۽ ڪري چادر پاڪ، پي جي صورت طالب ڪا
پڻ ڪجهو فقير هيڪڙي هڻن پير منڇو
ته دلق حضرت پير جو هيڪڙي ڏينها
ڪڻي سو هو فقيرن تنهن تي ڏوڙ ڏاءِ
پاڻ ويا سو حضرت پير کي ڪن آڳهار ڏي
تڏهن فرزند حضرت پير جو ميون حسينا
هو ها منهن ته وقت ۾ ويٺو ان ويڙ
ته چادر پاهنجي کڻان[1] اڇي سفيد
آڻي[2] حضرت پير جي وٽ ڏي کڻا تا
تڏهن چادر اها پير وڌي، متان ڪي الها
ڪڻي رکيائون زمين تي پڻ فرمايائون مٺا
ته چادر سفيد ته ڪي گهر جي لباسا
هوڻي دل روشن جنهن جي سفيد اپار
پر اهو لباس ڪين گهرجي ڍڪڻ اسان کا
پوءِ فرمايائون نسبت هي پاهنجي زبانا:

---

(١) کڻن منجا (س) (٢) آڻي (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 331

بيت ٥ ڪاتيارِ ڀونڪي ڪُن(١)، نمر اڇا ڪَبيرَا؟(٢) ٣٣ ٣٨
جَني جا تَرن پَر(١)، وَرَ تا وِيڙ سَهَن.

يعني فرمايو حضرت پيرهن پير پيانا
الصو قوت الفقير ما وجد و لباسه ما ترك
و مسكنه حيث ما درك له
قوت فقير جو سو آهي، جو تنهن وقت تي موجود(٣)
۽ لباس ته جو سو جو ڍڪي فرض انگڙا
۽ اوتارو ته جو تَتَ جَتِ ھوئي رات ته ڪا
۽ يعني فرمايو حضرت پيرهن پير منقول آ
ته ڏنيه ڌڪيڙي آيو، اسان وٽ فقير
اسان پڇيو ته ڪي ته آئين ڪهاڙي ااچ
جي: قانو آهي دل مطمو ڪو سبني ڏي منڪا
تڏهه چيوسون ته ڪي گهٽي ڇيني منها
ته ڪرڻ منزل فقيري جي سبب فرق آ(٥)
۽ يعني فرمايو مريد ڌڪيڙيا هن پير منقول آ

---

(١) ڪتڻ، ر بر، هر، س
(٢) ~~ڪاتيار ڀونڪي~~ نمر اڇا ڪبيرا، ڪاتيار ڀونڪي ڪن (ج)
(٣) موجود بسبب وقتا (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 332

ته هيءَ عادت پير جي هٿڙي طريقا (۱)
جنءَ دلق عبادت جو هٿا پاڻ تي ڍڪيندا (۲)
هيڻ پوءِ تڏهن سيد جلال شير زيارت وهيا
پڻ هيءَ عادت حضرت پير جي هٿڙي طريقا
جنءَ دلق عبا جو هٿا پاڻ تي ڍڪيندا
تڏهن ڏسي دلق پير تي جيو سيد جلالا
ته هي دلق پاڻ عبا نه تار ڇهو تورا (۳)
جيڪس عزت مريوان صبح آهه آن کي حصوا
تڏهن جيو حضرت شرهي ته کي جوابا
ته جبو نا لوهه ابا جو آهي مشهورا
پڻ فرمايو حضرت سر پيرن آيت قرآنا
ته فرمائي لولو فرقان ۾ قادر اکريما
يا بني آدم قد انزلنا لباساً يواري سوآتكم
وريشا
ته اولاد حضرت آدم جا مرءِ منلوقا
تحقيق اسان هلايو آدم آن تي صحيح لباسا
ته برهنو سو دنيا ۾ جو عنايت بخش الله

(۱) (۲) هي ٻئي ستون نسخي ۾ نه آهن (۳) [illegible] (بر [illegible])
(۴) [illegible]

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.
Gul Hayat Institute

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 333

ٻه ڏکڻ اکهاڙ يا ٻئي نه تنهن جا مونا
پوءِ ٻڌ فرمايو حضرت پير ڪري نصيحتا
نه گهر جي طالب سڀ ڪجهه نه هوءِ همردا
گهر جي هميشه نه ڪي جنَ نه ڪري نڪاحا
پوءِ فرمايو حضرت پير مبارڪ ٻيها
نه جڏهن اسين ٺهون ٻانهن خدمتن ٻيانا
نه ڪناطالن خدا جي ڪجهه ڪٿڻ نڪاحا
تڏهن نه افسوس اسان کي ٿئي گهڻو اپار
پوءِ آندو آهي مريد ڪجه جن پير منقولا
نه جڏهن نه صحبت پير جي ڪو آيو هي شخصا
تڏهن نه البت نه شخص کي يا ٿئي آهيو پيندا
نه تون همرد آهين نه رکيو آهي عورت کا
جان ڏنو جواب شخص نه آهيان همردا
تان گهڻو خوشحال نه وقت پير ٿيندا آئي هئا
پوءِ جان ٻڌائون نه شخص ڪنا نه آهي عيالا
تڏهن نه گهڻو دلگير دل پير ٿيندا آئي هئا
پوءِ فرمايو حضرت پير مبارڪ ٻيها
نه هر روز تڪليف انسان تان تني طالب مولا جا
پير تن سڀني منجا ڪو ٿڪجي ڪري تون ٿئي قبولا
ٻيا سڀئي محروم تا رهن راه ڪنا
سبب گرفتاري جي ٻچ عيال جي شغلا

Gul Hayat Institute
© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 334

ٻيو پڻ مريد هيڪڙو جي ڪيو منقول
ته آيو ويٺو هو سڀ مجلس ۾ حضرت پير جي هيڪڙي ڏينهن
ته آيو مريد هيڪڙو وٽ حضرت پير
ته ان جي عرض حضور ۾ ڪيو هن طرح
ته آئون هلو پاڻ مهجي نڪاح تي ڪري شفقت
تڏهن ته جواب فرمايو ته شخص کي پاڻ حضرت پير
ته اسان تو ڏونهه نه هيڻ ڪي امير
ته هلي توکي ڪرهه ۾ ڪنا ۽ جهون هئن سان
ٻه اسين واري طعام ۾ توهان مشغول
پوءِ جان سڀيئي ڪيسر واري ڪٿو فقير
تان پاڻ پير تهين سين وڃيا ڪين همراه
پر آندو آهين هن پر ڪري منقول
ته جيئو سڀ ڪه شخص هو ڪندا ٿي هئا
مگر ان فقير جي مٿان نڪاح وڃيا نه هو
پڻ فرمايو هن پر بيان پاڻ حضرت پير
ته هو فقير هيڪڙو ۽ صاحب مجذوب
ته تنهن دعا ڏني تي ته ڪنا ان هتي طرح (٢)
ته اي خدا وندا دنيا ۾ موليٰ ملڪ جا
ته تنهن مرهين تون هاڻ شخص کي جي ڪنهن هئا منڪا

---

(١) نه (س) (٢) ته تنهن فرمايو هن پير ڪه ٿو دعا ڏنيا (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 335

پوءِ مرهين تن شخص کي جي آهين هن وقتا
تڏهن پڇيو ڪنهن هيڪڙي بزرگ ته ڪنا
ته اهڙا لفظ آن کي ڇو چيا تا ته جڳاءِ
تڏهن ڏنو جواب بزرگ کي ته درويش ٿيندا
ته جيڪي مون ڪنا سمجهندا هئا، تن ضرور ڪئي مڃتا
ته هئا اگر نڪاح نه ڪيو مون سنئين نصيحتا
ٻيو جيڪي شخص آهن هميشه سڀ ڪئين پڙهين تا
ته ڪريان نصيحت تن کي ته عورت ڪار ڪجا
ٻيو پڻ ڪئو متعلق هيڪڙي هن پير منقولا
ته ڏنيه هيڪڙي ڏهيو هو ڪوٽ مديد
سنڌ مريد حضرت پير جي گهر ته طالب علما
نالو محمد صديق ته جو سو هو مشهور
صڏ نه مساڻ نيڪو آيو در ڪهر
تڏهن ڪارو ڪنا تن منهن پاڻهي ترت ته ويرا(۱)
تڏهن پڇيو مارن دين ته کي ڪري سوالا
ته ڪارو ڪيو تو منهن کي ڪارڻ ڪهڙي الاءِ
تڏهن ڏنو جواب ته کي ترت ته فقراءِ
ته جيڪو شخص ڏار(۲) دنيا جي ڪيا وڃي ڪجهه ويرا
سو تنهن رهي پاڻهي رب ڪان پاڻهو(۳) نپٽ پارا

---

(۱) ۱۹۵۰ ايڊيا جي بازار (ٻرهي) (۲) دسيار (سا)
(۳) پاهم (سا)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 336

تڏهن حال ان شخص جو گهر جي هن طرحا
تان جي گذاري موت ڪيتري انا ڏينهن پوئا (۱)
تان تڏهن ڪنهن نڪاح ڪي اڪيءَ فقيرا (۲)
تڏهن حضرت پير تهءِ وقت هو هنر پاڻهي جاءِ
تان جا رسي تن کي اي متراڻي خبرا (۲)
تڏهن فرمايئون اسان کي ته ان فقير کي جنبا
ته جڏهن پهرين مرتبي تو ڪئي منهن سياه (۳)
وڃڻ ڪري ڏر تڏو ته سڏي پڻ دنيا
سو هو آسان کهٽ ڪريءَ سفيدا
جي ڏو تو سين پائي سين ته وڃي ڪاراڻي ته ڪاهه (۴)
هاڻ ڪئي تو پاڻهي ڪاري دل ڪوڏ (۱)
سا اڄي هو ته تنهن جي ڪاهي ڪئي جا
پڇڻ فرمايو حضرت پير هن پر منقول (۱)
ته جڏهن فقير جمائو توڪري پاڻهي عورت سانا
سو ڪجا سوراخ هُوءِ ماڪوڙي جي توڪري پسنا (۱)
جن ڏٺا ماڪوڙي تون گهڻيون ته سوراخ منجها
پيٽ آندو آهيس ته ڏهڪاري ڏنيا
تڏهن پاڻ روشڻ لڳا نسئا اي خبرا
فرمايئون ظاهر هاڻ ڪئي وفاتا
رخصت پڌائين پاڻهي منجها هن دنيا

[illegible]

---

(۱) پچاتا (سا) (۲) تهمر (سا) (۲) اخبار (س) (۳) سياهار (سا)
(۴) تار ...

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 337

ٻڌڻ فرمايو حضرت پير هن پر بيانا
ته جيو بيت پڙهي ڪي ته ٻه عورتون پرڻاءِ منڪا
ته هاڻ ٻهار يوڌ تو تڏنه پڙهي جيوت [illegible] ابلاهين ٻاڻ ڪهڙا
پر هسيا پر ٽپ هرڪڙي پڙهي پڄ ته پينيانا
پوءِ پرڻا پانيس هرڪڙي عورت ٻن منا
وري گڏا ري ڏينهن ڪيترا پڙهي جيوت پينيا
ته هاڻ ٻهار يون تو لاءِ جاچي عورتا
تڏنه ڏ ناٿي پڙهي ڪي ته مهندا جوابا
تان پڇي هي هرڪڙي اهڙي عورت آهه
جنهن شڪي پڇ تو ڪي آهو ڪنز جا ڪفاتيا
پڻ ڪناس يو هرڪڙي اڪي منقولا
ته آ ڏر وهيس ڏينه هرڪڙي ٻه ٻيڻ مريد سان
نڪاح منهنجو مريد جي سندي حضرت پيرا
تان ٻڌڻ ڏ ٻاسون نڪاح منان آهي پوءِ آ ٻاسون نتي ڏانهن
جڏ نه آ ٻاسون ڏاڍي مر سندي حضرت پيرا
تانا حاضر نه هئا پاڻ تي وهيا پادهي جاءِ
پوءِ آ ياسين اتهين جت پاڻا پير هئا
تڏنه ماڳهم اسان کي چيو پاڻ حضرت پيرا
ته فلاڻي کي کوڙ پر ڪڻ ڏجي آئين آيا

---

(۱) اڳهرا سا (۲) ڪيترا بر

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 338

تڏهن جيئو اسان ٿيو جيئن آپ فرمايو ٿا
پوءِ گذاريناسون پٽ راتڙي تان ٿئو صبح متانه(١)
تڏهن پڻ وري اسان کي پاڻ جيئو حضرت پير(٢)
پڻ فرمايو حضرت پير ته ڏينهن هڪڙي شخص
ٿي واعظ ڪيئو علما تن جو ته ويا(١)(٣)
ته جيڪو شخص دنيا ۾ ڪندو ڪم جو چار(١)
ته تنهن کي نعمت بهشت ۾ ڏيندو تڏا تار(١)
حورون غلمان ولدان جن جو جيڪو نه شمار(١)
پٽ وينو هو جا هڪ فقير منجها
ته جيڪو ڪرامات هو ورت ته ويا
ته عجب خلا آهين هي جي سڀئي رکن ٿا
هيت پڻ سڀئي جماع جو هٿ پڻ جماعا
پڻ فرمايو حضرت پير هن پر منقولا
هاڻي مثال منهنجو سڀئي صحيح ڪيا
جي ڦيسو عيال وندڻين ٿئو نڪرا ٿا
سي آهين مثال منهنجي جي جاپوءِ منهنجا جارا
پوءِ جڏهن پوءِ جاءِ ۾ تڏهن نڪري رکي ڪا جو سڀا
تان نڪري سگهي نه هو رهين جان ڪي نڪري وسترا(١)
پئو مثال ته جو سٿو سبو جا

---

(١) صبح جي وقتار بمر (١٨٠٠) (٢) انا طرحا دبرھو (١٨٠٠) (٣) اهڙي طريقا بمر (١)
(٤) پيري تار (١٨٠٠)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

تان جڏهن پيٽ جي پوءِ ميڇي پڻ مضبوط [١]
تڏ نه تهه اُڇري، ميڇي ٽڪراڙ اِئي
پوءِ پوٽ ميپون پائن تڏ نه سي پن گمانا
ته صبرڪس آهي پيٽ پٽوڪين هنن کي چيز [١]
سي پٽ دو رتن ٽڪرا سون سگهيون ڪيئن اِئي
تان رهن هميشه بندي ماڪجم مضبوط [١]
پوءِ پٽ فرمايو حضرت پير هنن پر بيانا
ته آيو همراه تو سانا ته جيڪي سمجها
تنا طالب حق جا پري جو ته ڇڏيائون [٢] عيالا
عورت فرزند پاهيا واسطي لِلهِ [٢]
تڏ نه تنا اوليائِ الله جا سنا ڪماليت کا
پوءِ حضرت پير جا فرمايو مبارڪ ميکا
ته صون نه سوکڙ نه ته طالب جي تنا
سي ڪين اوفلڪ سين هوئي تي گڏنا
آندو آهي هن پر ڪيو منقول [٣]
ته مريد پائيو هڪڙو ته آيو ڪريان زکاحا
اِي خبر حضرت پير کي و جي رسي في الحال [٤]
تڏ نه فرمايائون ته ڇڏي ڪا خوس ته مرڪري زکاحا
پوءِ فرمايائون طريق مثال جي عربي بيانا
ته هر بادشاه هڪڙو و منهن آهين زمانا

---

(١) ڇڏين (جلد ١، ص ٧) (٢) ڪارڻ صدا (جلد، ص ٧) (٣) عربي منقول (جلد، ص ٧)
(٤) آ ... منهن زمانا (...)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

هو همیکڙي د بيت ته جو دار پُر ديا (1)

ته جيو ياهجي بيءِ کي محبت گهڻي هئا

ته خنگي سنت عورتون ٿيون گهرجن منهنجي نڪاح (٢)

کر تو نا طلب تن جي سگهو شتا با

تڏ نه جيو بادشاه پت کي ته هنيءَ هڪڙي يار تو نڪاحا

ٻه پٽ ٺاري توکي اسين پرتا شيندا

تڏ نه راضي ٿي پر ٿيو اهڙي امر هڪي عورتا

جڏ نه گذريا ان و ڇ ڏهڪي ورهه ڪيترا

تانا هوئي ڪه عورت جي نه ڪيائين طلب ڪا

ٻه پٽش پٽ ڪئيه پرٿو هوتي پت ڪا (٤)

ته کين پرتئين ڪا ٻه وارې عورتا

ٻه پٽش پٽ ماندو تو عورت اڇين هئا (٥)

تان جا ڏينه همیڪڙ ٻي پت شندو بادشاه (٦)

سنو هو گهر ۾ ياهجي تانا آڻي مَلڪ مٿان

ا-جي ويني ارهه تي پتڙي بادشاه

جان ڪي ڪهلي ملڪ کي ته مور نه اڏامي سا

تڏ نه جياشن ملڪ تي ته اڏام مُنُ مٿان

نه ته جيو ندس همیجي بيءِ کي ته پرتا شندو توکا

ته تحي رهندي مُنُ جن وينديء قوتا

---

(١) سنڌ ۾ هيا (٢) نڪاح (٣) پي (٤) اعنا
(٥) بيت (٦) پتڙو

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 341

پڻ لکنا مخلص هڪڙي سنڌو مُنشي نقلا
ته اسين مريد ۽ خادم گھڻائي همراه
وڃياسين تي صحبت ۾ سنڌي حضرت پير(۱)
جڏهن هلي آياسون او ڏرتا صحري ٻکي ٿهندا
تڏهن خادم ٻڌا وڃيا سڀئي پاڻهي جاءِ
پير آيو ۽ خادم ٻڪري وهلي وڃيا سين صحري ڏانهن
جا نظر ڪئي صحري ڏي ونه تا ناياه حضرت پيرا
آهين قرار تا پاسي پير ٻاڙي پليو ۽ منهن صاف
پوءِ ٿي ڏينهن گذريا ايڪن اٺ ڏينهن اسان کا
تان حضور نه پيتائون اسان کي حقيقت ٿيا(۲)
ته ڪير آهيو ٻکي اهو هتي وينا ٻکارڙيا الاءِ
پاڻ سڀ محبت الاهي جي مستغرق هئا
تان جڏهن پورا ڏينهن ٿيا ٽيئي تمام
تڏهن هلي وياسون پاڻ پنهي حضرت پير کھندا
پاڻيو سون ته پيئون پيرڻ پير کي تان هت ڏنائون
اسان کا
پوءِ ڪيائون تعريف سمرڻ جي ته اهو آهي ضو باه(۴)
پوءِ وري فرمايائون ته هي جو توسين آهي هميشه
سو ٻکري ته نڪاح ڪي، آهين طلب عورتا
پيرنه گھر جي طالب ته ٻکري نڪاح ڪا(۵)

---

(۱) هي ... ست صرف ... (۲) ... سبا (س) (۳) ... (۴) ...
(۵) ...

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute

بوءِ فرمايائون بيت هي سنڌي زبان:

بيت ۳۹ متان ڪا گهيرو، گهرت نه ٻڌيا گوڏ،
آئيا آئِي هوڏ، ٻئي ڌڻ ٽيئي سرو پئي (۵)

(۱) جوان ناتوان زن مکن
چنبري پير خاک را بر سر مکن (۷)
(اي جوان مرد تون هرگز عورت جا
ڪارو پيري خاڪ جو ترڪ متي متان)
اگر پارسا باشد وخوش سخن
نظر بر نکو کي وزشتي مکن (۸)
اگر زشت باشد زبان نيک خو
ولي [illegible] گرز ياند خدا يا بيام (۹)

من اراد حجة فالله بحجته حاصل کلام
فرمايائون ته صغير کي آهي ازمرلن دويا
ته سکي مصطفيٰ ياد کري سنڌي ان آئيا
يوم يفر المرء من اخيه و امه و ابيه
و صاحبته و بنيه لکل امرئ منهم يومئذ شان يغنيه

(۱) هي بيت "س" ۽ "ب" ۾ ڪونهي. (۲) متان ڪا (ع، ها)؛ متان ڪا (ق) (۳) ڏيکي جي [illegible] (جو) ۾، اگر (بر، ها) (۵) ايئي (ع، ها)؛ پئي سئي (ق)؛ سروئي (ها)

(۶) پيربو (س) (۷) تارڪ (ها) (۸، ۱۱) (۹) هي پارسا بيت "ع" ۽ "ها" ۾
پارسي [illegible] سان گڏ موجود آهن

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.
Gul Hayat Institute

جنهن ڏينهن سڀ ڪو ڀڄندو پاڻهي پاڻ کنا
ڀڄي ماءُ ڀيءُ ڪان ڀرڪنان عورت ۽ ڌياءُ
ڀڄي ويندو ڏور سو پاڻ ۽ پيئنا (۱)
ته وقت ۾ اهڙو سڀني جو هوندو حالا
جن هوندو پاڻهي هول ۾ سڀڪو ڪي حيرانا (۲)
ڀڄايئڻ گهڻا تنها ڪي گوندر ڪجهه هوندا (۳)
ياد نه پوندو ڪين ته ڪي جنهن جي سببا (۴)
جه آيت ۾ ان پر تو فرمايو الله تعالیٰ (۵)
ته تم گر جي ته گهنو ڪبي ڪل منهنجي دنيا
ته اچي اهڙو وقت ڪو شيءِ نه آڻيان
اڄ نصيحت ڪئي وڃي بيانا
ڪڏهن رنا گهڻي ڏينهن سين ڏني ٻڌي نصيحتا
پوءِ بعد ان بيانا جي فرمايائون مهيا (۶)
ته ... ڪريا ڪنا ذڪر خدا
ڏيا آگي آهن اسان کي ايتري قوتا
رسندا سين ٻئي ڪمن کي فضل سين جو
ته تڏهن درست آهي ته ڪي ڪرڻا نڪاحا
جو شخص پاڻ شيءِ ته محروم اهڙس خدا کنا
ته ڪي ڪرڻا نڪاح جي گهڻي آهي منها
انا پر فرمايو جڏهن فارغ پاڻ ٿيا

---

(۱) هي ۽ سنا ... ۾ عالمي. (۲) هول (س) (۳) جهگهو (سا)
(۴) جه سيني (سا) (۵) جڏهن (ع، هـ) (۶) کنا (سا)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 344

تڏهن اسان ٻنهي کي ڏنائون رخصتا
اسين وهياسون ٿي ڏونهه جان گذاري مدت ٿا
ناياڻا حضرت پير پڻ هلي ٿتي آيا
پڇي آءُ ڏنه حضرت پير وٽ هلي وهيس گڏجي الڳ
هي حديث لکي ياڻا سين تير همراڻا
جا فرمايو پيغمبر پاڪ مبارڪ سهڻا
ما ترڪتُ بعدي فتنةً آخر على الرجال من النساء
ته هو نازل ٿيندو حادثو اسان ٻنهانا
سو هوندو صحيح مردن کي عورتن ڪنا
سا حديث حضرت پير وٽ ڪيئڻ ٻيانا
پڇ ڏنڌ ڪاغذ هٿ ۾ (۱) سنڌي حضرت پير
پڇي ٻڌي ته ڪاغذ ياڻا ٿئا خوشتما (۲)
راضي ٿئا الا [illegible] کر رضا
پوءِ وري ٿيا وصل ۾ ٿئا مشغول سين حو ڪ
پڙهي ته پير پاڻون هن حديث کي ڪيائون تڪرار
پڇي فرمايو حضرت پير هن پر هنڌ ڪرار (۳)
ته صبح ته غلبو ڪري شهوت فقير ڪا
سو ڇي عورت پراڻي سين ڪري ڇي زنا

---

(۱) سنجار (ڀ. ص۱) (۲) خوشحال ٿئا (ڀ. ص۱) (۳) مبارڪ ڪمار (۳)
(۴) سو [illegible]

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 345

تڏهن نه ٿئي ته ڪي گناهه عظيما
پر آهي اميد اسان کي ته جي تائب ٿيا شاڪيا
ته سبب ته توبه جي بخشش خدا
جيڪو گناهه ڪيائين ڪيا غلبي سڀڪو تا
پر جيڪو نه نڪاح ڪيائين ته ٿيو هلاڪا
بچي ڪنا خدا تعالا ٿيو مشهور ما
پڙهي فرمايو حضرت پير مبارڪ ٿيا
ته جڏهن وقت اسان ڪيو نڪاحا
تڏهن نه هئا سڀئي ڪي ضبر(1) اسان کي سڏ نه ڪيا
ته ڪيا ر دشتي(2) منهنجي اسيدي(3) راتا.
عقان پوءِ جي ڪال سڀئي ڪيائون ڪمادا
ته منهنجي مڙڪان مبارڪ(4) جي هيڪڙي ڏينها
ڪڙتي منهنجي سماع جي آهي جوش مشغولا
تان پيا ياد اسان جو آئيو ادچتو ته وير
نالو مشهور جنهن جو آهي سيد جلال الائم
ته اچي هت جهليو هنجو ڪجهه سماع ويا
ڪڙتي ڌار نائون ڪمر اچي ته پاڻهي جاءِ
پيت وڻا هئا اکيو جمع ٿيا. قاضي پرسادا(؟)
پوءِ آئي ڌهار نائون تن ونت جهلي شهرڪا(5)

---

(1) ضبر (س) (2) اڀڏي (س) (3) موضع مرتڪلو يا (س)
(4) جما (س) (5) موڪيا (م ا ص)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute

پر آءٌ حرص حيران ته وقت گھٽو ٻي ضرا
تانا قاضيءَ چيو منهنجي ساٺ چيني شرطا
ملائيءَ ڏيان ملائڻ جي ڪرهڻ قبولا
تون نه تنهن خبردار آءٌ سچي اِي ڳالا
تون نه تي درماندو دل ۾ ڪيس ڪٿي تها
پوءِ جڏهن مڙئي منهنجي عيءَ منتا
تون نه سترهن ٿئين منهنجي سڌو قاضين سادا تا
جڏهن وڏو ضرور ٿيو، تون نه ڪيءَ قبولا
پر آءٌ ته مفتيءَ کي تو ڪريان نصيحتا
نڪاح ڪرڻ ته عبادت ضرورت ڪا
سعر آهي واسطو اهتاد سمجهو سڀو جا
ته جهڙو ضرور منهنجي رسول نڪاح منها
ڪفتن و متان بنن لي رسي کي ضرر
تون نقل سمجهو حضرت پير فرمايو آ
ته جيڪي شخص جهڙو ناتا ته ڪربو ضرورت سنت آ
جا پير پيغمبر کي ساڻي سنت سين ڪا
پر اي سبب جهڙي ڳالهڙي جا اڪو گھٽو منجها (1)
جنءَ پيغمبرات کي هئا ابتر و ٻنهندا (2)
جو پير مبارڪ تن جا هئا ئي سڃندا
هاڻ ڪوه ان سنت کي ڪرين ترڪ تا
بتويڙ نبي فرمايو ابا ڏارا (3)

---

(1) [illegible] (هه) [illegible] ڪمار سلا
(2) [illegible] جيڪو چيو کي

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

سو ڏينھن آهي سنت منجهه موجود تا
سو يارهين هماگر ڪجهه ڪجهين ٻنڪاح يارهين تا
ٻين آندو آهين هنا پر ڪيو جنهن کولا
نه هو فقير هيڪڙ ۽ ماڻهن منهنجا
سو جڏهن هو سمرد تڏهن نه ونندو هو پيسا
جڏهن سو پرڻو تڏهن تنهن ۽ تاشن پيسا
هيٺو سي تڏهن ئي سڀ ۽ تماشن منهن دستار
تڏهن فرمايو مخدوم ابراهيم ڪري بيانا (٢)
صحبت مخدوم جو جو عارف مسدو وقتا
نه فرمايو نه حاضر هو سن آءٌ منهن انحال
جڏهن مشاهدو اهڙو ڏکيو سن حلوا
تڏهن دل اسان جي ڪري ٿي ته ويرا (٣)
تنهن ۾ قرار جانان کيتي ڪي ايا ر
جيڏي آهي جي سا جسدا (٤)
تڏهن انهن مرڪان ڪمانترت ته ويرا
آسين حضرت پيروت منهن خدمتا
تڏهن انا فقير جي حال جي سيڪي حقيقتا
ذڪر حضرت پير جي متان تنهن هو رانا
ھنن تڏهن فرمايو حضرت پير مبارڪ مها
ته اي دنيا زال مرڪار آهه آڪم ڪري مڪرا

---

(١) ڇهلايتن (س) (٢) هناطرحا (ص) (٣) وقتا دهرهر
(٤) هي ست ... (٥) ماناڊهر

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

ٿي ڏيئي فريب گهڻن کي، ڪاري عبادتا

حاصل ڪئي يارن ڏوڙهه، موهي محبتا

اهڙا شخص ننڍن ڪي جي صاحب زهد سند (۱)

ناهو مثل جن جي مقبرا جي ڪڇ ڪي برابري ڪيا

مقدر منهن ته دستار جو، منجهه حضر منا (۲)

تان جڏهن اي ڳالهه سڻي مخدوم ابراهيما

تڏهن ويو دل بي قرار تنهن، ته پيشان (۳)

جو پٽ ڪبو مثل هر ڪنهن ۾ هڻي مقبولا

ته ڏينهن هر ڪنهن کي ڌڪيو، ياڻ حضرت پير

نڪاح تي نڪه سر بدا جي، مريد رهيا

منجهه وٺ هن بيت کي ٿي فرمايائون هئا:

بيت ۱۴ — جا تو گهيري گهت (۳)، ماڳيا يار (۴) ٿي مڃيرا،

آن ڪڏهن پڇي ڪيس (۵)، ٿئي پڇا ٿئي.

هي بيت سڻي جو سڻي صاحب ڪيا:

بيت ۱۴ — ڏرا ٻيسي ڏو(۷)، جي ڏيئن ڍوڪرا (۸)،

ماڳيا يارڻي مڃيرا، ڍونڍ نه ڏين هور.

---

(۱) جا (ب، ها) (۲) هي سٽ ب ۾ نه آهي (۳) ويرا (سا)
(۴) گهيري (بد)؛ گهيري (هه)؛ گهيريا يائي (ح) مت (هه، بر)، گهت (ق)
(۵) ماڳيا يار ڪيا (ب، هه، ق) (س) (۷) ڪيڏيا (بد، هه، سا، ج ق)
(۸) ڍوهي (ب، هه، س) (۹) ... (ج) ... (بر، هه، س)
ڍونڊ (ڏ)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 349

پڻ فرمايو حضرت پير مبارڪ ڪها
نه جيڪڏهن مرد جوان ۽ عورت جوان آه
ويٺي هونا هيڪلا منجهه ڪي مڪانا
نه ته وقت شيطان اچي تني رجوعا
پيري سرائي سر هي شهوت جي جنبا
وجهي بنين جي اکين ۾ سڀ کُٽي رغبتا
نه ٿين پيرا يار ۾ هيڪڙو ٻي سانا
اي آهي فريب شيطان جو ايڏو عظيما
تو وجهي فطري عظيم ۾ بن جڻن کا
ٻه پڻ فرمايو حضرت پير مبارڪ ڪها:
العلم نکتة کثرها الجاهلون (١)
هاڻي علم سڀ هي تورو منجهه هن حالڪا
ٻه جهل وڏي گهڻو تنهن سبب بسيار (٢)

Gul Hayat Institute

پڻ فرمايو حضرت پير مبارڪ ڪها
ڪ توکي طالب علم کوئي دانشمندا
سو جڏهن رسائي علم کي گهڻو نجايتا
تڏهن اسم کي الله جي تني سو فريبا
پر فقير جڏهن پير کنا پڇي راه خدا
تڏهن پيرا نه ته کي ڪري مشغولا

---

(١) هي معقولو ۾ ”۽“ ”هڙ“ ۾ ڪڍڻي ”س“ ”۾“ پارسي سخن ۾ جو جو اکي،
(٢) اپارا (ص جهڙا)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

3/6

اسم سين الله جي نالي سان خدا

پر جيڪا طالب علم جي منزل پوئين آهه

سا ڪيترن منزل آهه سندي فقيرا

ابتدا جا فقير جي، سا نهايت علم آهه

جي پٽ فرمايو حضرت پير مبارڪ مٺا

شَمَّةٌ مِّنَ الْمَعْرِفَةِ خَيْرٌ مِّنْ كَثْرَةِ الْعِلْم

جن حافظ قرآن جا آهن گهڻا شخصا

پر حافظ حد جا ٿورا جاٺما

پر طالب علم جا هئڻ گهڻا تن سين پيدا (۱)

اڻ پڙهيا بيت سندي جو سٺا صحيح نجا:

بيت: نڪتا ڦدو (۲) ڪافيا ڪجين ٻجهي ڦوهه (۳)؛

سو پاڙهي (۴) ٻئو ڪو (۵)، جيان پيري لڏوهه (۶).

بيت: لهه ڪا نا نحو صرفا، مِن مطالع سين پرين،

سوئي پڙهيو ٿو پڙهان (۹)، سوئي سو ~~ڪهه~~ حرف.

---

(۱) فارسي سخن جو آهي، ته علم جا طالب گهڻا آهن، پر علم جا ڏاڍا ٿورا آهن. * فارسيا سخن جو ڏيکار بل آهي، ته هي بيت قاضي قاضن جا آهن.

(۲) ڪوڪو (ق)؛ ڪوه (د) (۳) پڙهنا هر (س)؛ پڙهندو هر (د، هه)

(۴) هين (عه، هه) (ح) سو پاهه مجي پڙهو ه (سا)؛ سو پاڙهين ڪي بين (قد)، سو پارهين ڪجين پيو (عه، هه)؛ سو پارهي ڪجي ٻئو (م)

(۶) پرلدا ه (س)؛ جا اٿي پيري لڏوهه.

(۷) صون (عه، هه، ق) (۸) سوئي (عه، هه)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 351

ٻيئي آندو آهين، هن پير منقولا
ته جڏهن طالب العلم ٿي آيو ياهجي رضا سان
منهنجو خدمت حضرت پير جي ڪارڻ صحبتا
ته وري ٻئو هو مرتبو پتوڪين علما
پڻ هئو مريد هيڪڙو سندو حضرت پير
سو ڪِهه وقت سبق وٺندو هو سندو مرآنا
ڪِهه صحبت ۾ پير جي پڻ ايندو هو ته وير
تذنه عارف عامل وقت جي جو بزرگ عيسى
هو هو حضرت پير جو مخلص منظورا (۱)
ته جيئن انا فقير پي نصيحت طريقا
ته جڏهن نه حضرت پير ڪنا جين توڪي هو نفعا (۲)
ڪِهه ڪين اثر سندس صحبت جو تنهن تو هم ڪا (۳)
ته پترڪڻو ... نه ڪين سبقا
هي پڻ بيت رسالي ۾ آهي مذڪورا (۴)

بيت ۴۲ ڪنهن قدر وري ڪارميا، جي پڙهي پرورش پڻ سبب
ته ڪنهن منڍي ماکوڙي، ڪوه ۾ پيئي ڪيئي آب

---

(۱) هو هو حضرت پير جي مخلص منها (دبم هيا) (۲) نفعو هوءِ توڪا (دبم)
(۳) جي قدر (دبم هيا)
(۴) هيا ماڻ معلوم ٿي ٿو، ته هي بيت رسالي ۾ موجود آهي، پر
فارسي شڪل ۾ ... شاه ڪريم جو آهي.

Gul Hayat Institute
© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

3/8

پڻ فرمايو حضرت پير مبارڪ صحا:

اَلْعِلْمُ بِلَا عَمَلٍ كَشَجَرٍ بِلَا ثَمَرٍ

(نه عمل دارا ن علم آهي بخت ون ڦر دارا) (١)

پڻ فرمايو حضرت پير مبارڪ صحا

نه وڃ ملن ۽ فقيرن آهي اهي فرقا (٢)

جن ملا آهن خلق ۾ پوش جي صفا

۽ فقير پردو آهين رکي هيدر ته دورا

پر گهڻا جي فقير جي ته پري تو پرو قرآنا

هڪ پاءُ سيپارو هڪڙو بخاري نمازا

بثو شيني جنار ياهي ورکري ياد خدا

۽ پڻ فرمايو حضرت پير مبارڪ صحا

نه پڙهڻ جو علم جو واسطي دنيا جي اڃا (٥)

ته کا سبب ڦريل پوسٽ کتراڻ

۽ پڻ فرمايو حضرت پير مبارڪ صحا

نه فقير جنهن دني رخصت هلڻ جي وقتا (٦)

ڪهه دنيا دار عنا، تن نه آهس ڪو غرضا (٧)(٨)

جنن نه هي بيت ۽ قاضي قاضن جي اڳين بيتن جي عڪس بامعلوم نٿي ٿئو، تنهن ڪري هي بيت ۽ قاضي قاضن جو سمجهڻ گهرجي

(١) هي بيت صرف نمبر ۽ نمبر ٢ آهي. (٢) مڪالمو (نمبر، صـ١٤) (٣) واسطي (صـ١١)

(٤) سيپارو (صـ١١) (٥) بخاري (نمبر) (٦) موڪلائي (نمبر، صـ١٤)

(٧) ڪهين ... (صـ١٤)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 353

مگر طمع ته منجھ آ تني، تني معلوم ها (١)
پڻ فرمايو حضرت پير مبارڪ مها
ته ساڻ ڪرامت ڪامل پڻ تني معتقدا
پير مريد اهو ٻُ آهي جو ري ڪرامت تني منڪرها
پڻ فرمايو حضرت پير مبارڪ ها
ته جيڪي آهي توڪل، سو جو ڪهين خيراتا
ته نه ڪن غرض ته جو سندو اجورا
ته ٻاڪڻين غرض ڪهجو تني حصو لا (٢)
پڻ آسو اهڙي هن پير ته هيڪڙي ٻاڏ نها
حضرت پير ثواب جو ڪيو بيانا
تِت مريد هيڪڙي ٻي سش ته جوابا
پوءِ سو ثواب ڏنو وسري ته هر مريد ڪا
تڏهن سوالي حضرت پير کها ڪياڻ سوالا
ته ڪه پيرتي بيان ڪيو، سندو ثوابا
تڏهن حضرت پير ته ٻيا ڪهڙو ڏمهانا (٣)
پوءِ ڪيتا ثواب نصيحت ته ڪي گهڻي سوچ نياءُ
جياڻش ته اجر سين سڀيئي رغبت رکن تا
پر ڪجھ سو آڏو اسندو، جو قبولائي خدا

---

(١) ماڻ (ب، ها) (٢) ٻاڪڻي تني حاصل تو سندو غرضا (ب، ها)
(٣) اڻ تي (ها، ب) (٤) خسنا (ب، ها)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 354

پوءِ وري ان مريد نه ڪڇي ڪڏهن ڪا ٻيا
پڻ فرمايو حضرت پير مبارڪ سمها
ته هيءَ ڪُرت وَنظر پلو هو مرد جو ڪنا چاليهو چاليهنءَ
ان تكلم العارف فقد هلك وان سكت المحب
فقد هلك
پر جيڪڏهن نه ڪڇي عارف ته ڪُٺو هلاڪا
ٻَجي جي مان طالب ڪري پڇيٽ ڪا نا
ته اوين ٿئي هلاڪا
پڻ فرمايو حضرت پير جيڪي آهين ڪماليت وارا
سي جو جو سش نفس ٻر ڪرين تا وزنا (1)
تماميت در
هما مردي تمام ~~...~~ ڪر تماسي ڪر
ڪند با خود آنچه ڪار خدا سي
او مرد تماميت کي رسئو جون تا
جو ٻرائي ذوق رکي ڪري خدا من ڪسبا
پڻ فرمايو حضرت پير مبارڪ سمها
ته هنڌا عالم زبان کي ڦڪي منهن نگاهه (2)
ٻه هنڌ ولين دل کي رکي منهن حفظا
ٻيو پڻ منهن حضور بادشاه جي بند ڪري نظرا

---

(1) ڪرين وزن تلا عر، هما)
(2) ٻيءَ پڙ هنڌا عالمن نگاهه ٻه رکي زبانا (ص ١٨٣ ٢)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 355

پڻ فرمايو حضرت پير مبارڪ مها
ته مريد کي گهرجي، جي پير کي ڄاڻي سچ جي متا (۱)
پير زياده ته کي ڄاڻي جنهن سچ ڏکي سين پيدا
انا جي دل تي آهي ۽ فقير سين جاءِ

ٻيو پڻ فرمايو حضرت پير مبارڪ مها
ته فقيرن جا متا ٻئي آهن ٻي قسما
قسم پهريون سو جي همسايا هئا ۽ فڪر ڪن تا
ته خدا تعاليٰ اسان سين ڪي، ڇند ۽ نه ڄاڻون تا
ٻيو قسم هئا، جي ڪنا تقدير ڏ جهن تا
ته خدا تعاليٰ منهن انسان جي گهرجي ڇند ۽ تقدير (۱)
کي لکا ڇڏيو تن منهن کي ڇند ۽ بدڪارن سانا (۲)
تنهن ڪري هيءَ نفوسي جي منهن ڪال پاڇيءَ آهن مشغول
فڪر ۽ تقدير ڪنا فارغ سي ٿيا

ٻيو پڻ فرمايو حضرت پير مبارڪ مها
ته دل موچاري او آهي، جنهن هرد نيائي آخرت هوندي نه (۳)
ٻيو پڻ فرمايو حضرت پير ته طلب وات خدا جي گهرجي پير هو رجاءِ
جو طالب اميد ٻن جهانن جي رکي دل اندرا
نه طالب آهي شخص او بلڪ ڪرڙو آهي (۴)

---

(۱) ته خدا تعاليٰ منهن حق انسانن آهي گهرجي تقدير (۱۸، ۱۹) [illegible]
(۲) [illegible] (۴) سو (۱۸، ۱۹) [illegible]

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 356

آندو آهين هنا پر حضرت پير ڪنا
درد گوڏي جي گهڻو ڏاڍي سختا
پوءِ چيائون ته وقت درد جي اسم سنو الله
تڏ نه تربيت فرمايائون مبارڪ منها
ته اهي اسم جو اسان چيو، سو نه واسطي الله
بلڪ چيو سي واسطي گوڏي جي دردا
پڻ فرمايو حضرت پير مبارڪ منها
ته نماز عابدنا جي آهي سين رکوع سجودا
پر نماز عارفن جي وڃائڻ (۱) وجودا
پڻ فرمايو حضرت پير مبارڪ منها
ته خالي قدم نه کنيو ڪو اسان ڪجهه ڏرانا
پڻ جه فقيري ڪوڪرا جي دربيشا
ته ڪيري ور منهن دل سو ڪري تدبيرا
سو البت هندو دل منهنجا نه جي مصلحتا
پر جيڪو نه نه ليهي تهه دل منها
ته ور ڪري بي شخص سين و جي مصلحتا
پر جي نه ليهي ته وجي صلاح ڪري بي سان (۲)
پڻ فرمايو حضرت پير مبارڪ منها
ته منهنجو راهه خدا جي نه حلت آهه هٿ، (۳) پيرناءِ زبان سان

---

(۱) وڃائڻ (سا) (۲) هي سٽ صرف ٻه ڀيرا آهي
(۳) هو ڪا (يعني هيءَ)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.
Gul Hayat Institute

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 357

تکبر هلي ته دل سين راھه منجھ سولي (١)
ٻيو جي منجھ دل انا جي كو اچي بوءِ شمعا
ته پڇي سو بڻي كنا كريا تحقيقا
ٻيا فرمايو حضرت پير ھي بيت سندي واءِ:

بيت ٢٤
جي پيٽا سي نه منجھا، جي پچن سي ويڙ،
جو تڪڙ منجھ (٢) مارجو ٿين، سو ھلڪڙ (٣) منجھ ڪيڙ.

ٻيا فرمايو حضرت پير مبارك محا
جيڪڏهن نه كنا فدا بقا الا گھري كجو جينا
ته نه جاڻ ھرگز كين جھل جي سبيا
جي اي گھر ندو پاھجو موجب عقلا
پر جيڪڏهن نه گھري، سو پاھجي خاوند كاھم (٤)
ته لاڻو موجب پاھجي ادھلا ي ته ڏاه
ٻيو ٻٽ فرمايو حضرت پير مبارك محا
ته سڀئي انگريا اشان جا منجھ كتبت تا پيندا
جڏهن تيسن تيون آكيون روشن منجهو نبار (٥)
پر اي مرتبو خاص كي آكي مخصوصا
جي سڀئي انگريا انا جا تا پيش خلق كا

---

(١) تكبر هلي ته دل سين اندر رب جي راھ (بم، ھم)
(٢) بم (د) (٣) ڪلڪٽ (د)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

(٤) كناد بم ھم (٥) سپ چنز (د بم، ھم)

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 358

جهِ پيرا ڪيون پَنِ جون پسن جهانا

ٻيو پڻ فرمايو حضرت پير مبارڪ ڪما

ته دل جي جيئن طرف ڏو ته آهين رحماني مارڳا

وٽو آهي طرف ڏاڍي شقي شيطانا

پڻ انڌن جي وچ ۾ دل جو آهي سينا

تان جڏهن دل مهار ڪري مارڳ رحماني ڏانهن

تڏهن نيت موچاري ڪم جي اجاري دلڪا

جڏهن طرف ڏاڍي ڏونهن سارڪي رجوعا

تڏهن گمراهي ٿيا دل کي اچن شيطاني خطرا[1]

پوءِ گهر جي مرد کي رکي پنهنجو وقوفا

ته منجهي سونهن مور هين هوءِ هوشيارا

ٻيو پڻ فرمايو حضرت پير مبارڪ ڪما

ته مارڳ وڃي توڪل تي حق معرفت جاڻن تا

سا هڏهه[1] ڪينجهي[2] جا جون معرفتا

جنهن[3] ته ڪو شخص هوءِ منهنجي مرضا

پڻ تن بيهوشي ته ڪي رکي بدڪارا

سو جڏهن خبردار ٿئي، ته خبر[4] نه پوي تهڪا

ته کهڙا بون ڪوسي[5] ڳالهيون مغز جي قدرتا[6]

---

(١) هڏهين (هڏهه، ٻه) (٢) ڪنهن آهي (هڏ) (٣) جنهن ٻ ترد (٤) ...

(٥) ڪل (ڪل)

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 359

ھمرفت انجي پڻ آھي اھڙ طريقا

آندو آھين ته سڀ کو خاوند ياھين کي توبيبي کا پيرا (۱)
ھيڪڙا و ڏينهن الست جي، ٻُڌو جاڻي وقتا
تنهنتا پيرو وقت مرڻ جي، پسندو موکي (۲)
پڻ سڀ ڪنهن انسان آھين ڪي جسدا
نه منجهان ظاهر ھيڪڙو جو بسبي تڙ بيوا
ٻُڌو ھين عرش جي ھن جتي جو ھنا جسد مٿلا
تنهنجو جسو ھينا عرش آھي، پڻ انهي صورتا
پوءِ جو نه جسي ڏاھري ڪنا تو واقع تني گناھ
تو نه ھين عرش جي آھي جو جسد
سو پڻ انهي گناھ سڀ تني مشغولا
پوءِ انهي ساعت جو تني سو غائب جسدا
تڏنه درگاھ جو ڪنا عرض ملڪ مولا جا
ته ھت جو ايو شخص ھو، ڏھيو سو ڪڍو انه
تڏنه فرمائي ملڪن کي، صاحب سڀانا
جيڏا نه ھئي گھر ڏٺيجي وڌيو آھو تيڏا نه
پر آن کي خبر ڪٿي ھرگز نه پو تڙي ڪا
ھا نا مراد ان منجهان اھڙي محلو رڪجابه،

---

(۱) ٻانا ٻه ھي سٽون فقط بر ٻ ڏھا جو آھنا.

(۲) ڪتاب اھڙي مطلومار سنا)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 360

هاڻ مراد ان منجها اهڙي ٿي صحلو ڪيا
نه سترا انجو ملڪن ڪانا تو ڍڪي الله تعالى (۱)
جن گناه ظاهر نه تو ڪريا تنهن ڀنڙي جا
پر جيڪي ڪنا جسي ظاهر ڪيا تو تني طهورا
تن حافظ ٻيڪلي جي مارڪ آهيت ويڻا
پر جيڪي هي جسو تو ڪري سب تجرتا
سي عمرش دارو ٻڻ ڪري تو جسد (۲)
پڻ فرمايو حضرت پير مبارڪ جيها
نه سڙ محبوب جو ڏاهر ڪريا ڏاد ڏوگهو آهه
جن ڪي جا رتڻ يا ان لي آهي سوالي تا
جن معصوم ڪي هون نا لداڻش سا جزا
ٻه پڻ فرمايو حضرت پير مبارڪ سچا
نه طالب ... آهين جهڙا جو هرا (۳)
جي منهه و جهي درياه پر نه لهي سو جواهرا
پر جي منهه نه وجهي نه لهي ڪين هورا
پڻ منجهه انا وقت فرمايو حضرت پير هن طرحا
نه هت اسا مان خالي آهين، پر اڪيون پر ڄاڻا
ٻه آهي درياه دل منهجي، ڀري گهڻ موتين سان

(۱) خدا تعالى تو ستر ڍڪي انجو ملڪن ڪان (س ۱)
(۲) ڪري اڪلي طرقيا (س ۲) (۳) نه طالب کي درياه آهي جنهن جو تي ايار (ص ...

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.
Gul Hayat Institute

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 361

بڻ فرمايو حضرت پير مبارڪ جهان (۱)
ته محبوب کي هرگز نا هو شڪايت ڪا (۲)
۽ طالب کي بڻ ڪاني مورهين شڪايت ڪا (۳)
پر جي شڪايت محبوب کي هجي، نه هجي طالب کي پڻ سا
۽ انتهاءِ [illegible] مڪان آهي، ڪنهن مڪان نسان
آهي نالو جنهن مڪان جو انتها اسما
پر نه معني انا جي آهي جنهن ڪا جون تا
ته منهنجو ن ڪٿو انتها ڪنهن، پٺو ڪوئي ڊڪانا

اي قول سچو غلط آهي مصنف نه هو را
هي بيت سنڌي جو سڄو صحيح کيما:

بيت ۴ چاچر چلين ڳهور نه، آهي ڳاتو ٿين، (۵)
الئون الين سهور، ڳهون تن ڪرون پڃين. (۶) (۷)

بيت ۵ هنج پنهنجي هوءِ، اوڀي جر اوراڙ جو، (۸) (۹)
اي ڪانيرو ڪوءِ، جو چاچر جي چير ترجي

---

(۱) هي ۽ سٽ فقط ٿس تي آهي (۲) ۽ نا هو شڪايت مورهين ڪا هرگز محبوب کا
(۳) شڪايتا ٻيا ابر اهيا) (۴) منجهه (سا) (۴) هي بيت ... ۽ هر ... ڪوئي (ع اهر)
(۵) ڪونه آهي ڪاٿين (قا) (۶) گڏا (د) (۷) ڪو ڙا ڪهپين، اکو ۷ د ي
سنڌ جونا (سا) (۸) سهو (ٻيا) [illegible] (۹) (د) ۹، ا د ڏ (ع اهر ڦ)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 362

ٻيو فرمايو حضرت پير مبارڪ ڪيا (1)
ته وڻ(2) ڪري اڌ ڏهين، ڦر(3) ڦوٽين جدا نه
ٻيو پڻ چيو حضرت پير ته جيڪو نه مبتدي هوءِ ڪو شفا
تو ٻي منتهي هوءِ ته پڻ ناهيس ڪو نفعا
جا سين جنهن سان جي پڙهي نه ڪم(4) ڪا،
ٻيو پڻ فرمايو حضرت پير مبارڪ ڪيا
ته نمازي کي گهرجي ته تڪبير اولي جي وقتا
معني الله اڪبر جي دل ۾ رکي سڀ ڳالها
ته الله آهي وڏو سڀني کان ۽ حق سڀني کان عالي
ٻيو فڪر ڪري سبحان ربي العظيم جي ويرا
۽ وقت سبحان ربي الاعلي جي دل ۾ رکي اهي ڳالها
ته سڀني کا بزرگي ۽ عظمت انهيءَ خداوند کي ڄڳائي
جيڪي اهي نالا اسان جي دل ۾ آهي ته ڪان اعلا
ٻيو پڻ غالب آهي ته ۽ ڪنا جيڪي اسين ڄاڻو ناتا
ٻيو پڻ فرمايو حضرت پير مبارڪ ڪيا
ته سين حسب ۽ نسب ڪري، هر ڪنهن تانا نه ڄڳائي
جنهن ۾ اهي سڀ آهي اسباب سندو هي دنيا.

---

(1) آندو آهين رسالي ۾ هنا پر بيانا (بر، هه) (2) درخت (سا)
(3) ڏڍو ڦ (سا) (4) ڪشف (بر، هه) ۽ (ڪم) هي ست فقط بر ۾ هئا برابري.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 363

بلک ايئن پڻ ٿيندو ڪڏهن به پيءُ ڏاڏي جيڏا
ٻيو پڻ فرمايو حضرت پير مبارڪ جيها
ته هاڻي هن زماني ۾ آهي پيو اهڙو ويو وقتا
جنهن ۾ مري مائٽ جي وهيا لڙي مٿان دنيا
تن جي ڪرامت ڪري هاڻي پڻ پوڻا مرڪن تا
تن کي ڪجهه عبادت ڪرڻ ڏيئي جان جفا
هي بيت پڻ سنڌي جو سٺي صحبو ڪيما.

بيت ۴ / ۴۶

(۱) جي اُتر جي الڪون ٿيٺو ٿي نڀر ڪيا،
(۲) (۳) (۴) ري پاڻهي ڪنهن ڪي ٿيو ٿيڻ بري نه ڀا جو.
پڻ فرمايو حضرت پير مبارڪ جيها
پڻ گهڻا ~~[illegible]~~ انبياء ڪافرن منجها ظاهر ٿيا (۵)
ٻيو گهڻا عاصفرا پيدا ٿيا، انبياءُ منجهان (۶)
پڻ فرمايو حضرت پير مبارڪ جيها
ته آهي حقيقت شرع (۷) جنهن مڪيٽ منجهه ڪيرا (۸)
آنڌو آهين نه وات ملازمت جي اي ڄيائون اها
ته منجهه شرع ظاهري جي تون ڪري موافقا

---

(۱) اُتر (ب، ص، س) (۲) ڪهچي (ب، ص)، ڪهچي (سا)، پاڇي (د)
(۳) پيري (ب، ص، س) (۴) نه پاءِ (ب، ص)، نه پاءِ (س)
(۵) پڻ گهڻا ڪافر انبياءُ منجها ظاهر آهن ٿيا (ش)
(۶) انبياءُ ڪافرن منجهان ٿيا آهن (ش) (۷) منجهه (سا) (۸) اهي (سا)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.
Gul Hayat Institute

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 364

جِن پڙهي نماز ۽ روزا رکين ۽ پڻ نفل پيا
۽ پڻ دل صدا سين گڏ تو نا راهي حرص هوا
۽ پڻ فرمايو حضرت پير مبارڪ ٿا
نه حقيقت جاڻن، پر جيئن کهم(۱) ڪا
پڻ فرمايو حضرت پير مبارڪ ٿا
نه صبح هو شخص شريعت کي سکي تيئي صحيحا
۽ حقيقت جي مورههر(۲) رکي خبر نه ڪا
سو آهي شخص انڌا پاڻي جي مثل
جيئن جي هدڪڙي پکڙ ابندي پاڻي ۾ ڪري اڏامڻ جو ارادا
پوءِ جي سڄو ڪري سندو اڏامڻ
ته اڏامي ڪين سگهي پاڻي سوهڙو ا(۳)
اجي طريقت [illegible] ڪيئرپيا نا
۽ جو حقيقت جاڻي ۽ نه ڄاڻي شريعت خبر ا
اي نه گهر جي ته کي جو ڇڏي ۽ هي ڇهتا(۴)
۽ پڻ فرمايو حضرت پير مبارڪ ٿا
ته طالب کي گهرجي، منجهه وقت سستي جي ڪري ڪين ڍاهيا
جهڙا ڪن مهتر موسيٰ جا هئا منجهه دنيا

---

(۱) کهمبي (بعه ۱ هه۱) (۲) مورهيب (بعه هه۱)
(۳) نه سو هورا اڏامي سگهي هدڪڙي سار (۱۳)
(۴) سو پڻ آهي آهري پاڻي اجي مثل (۱۲، ۱۳)

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 365

ٻيو زبانيءَ درخت جا ٻيا، جه تي پيو سورا ١
ٻيو دل ڇڃيا، صاد حق جي جا ڇيج يقينا
ته سسيئا نهن پٽ ڪفن سنڻ، جو سنؤ ٿيئه موسيٰ ١
ٻيو پڻ فرمايو حضرت پير مبارڪ ٿا
ترڪ دنيا موسو، ترڪ سندو دينا
ٻيو جو ترڪ ڪري جيسو پاهجو، ته ڪنهن ترڪ ڪيو مولا (١)
ٻيو پڻ فرمايو حضرت پير مبارڪ ٿا ١
ترڪ دنيا ڪي جو ڪري، ته ترڪ ڪيو دينا
ٻيو جه ترڪ ڪيو جيسو پاهجي ته ڪيو ترڪ مولا ١
ته فقيرا ڪي ڪمر جي، ڪڻ سبب خدا جي نالن جا عري [معلوما
~~ڪجھ~~
ٻيو پڻ جيڪي ٿيا عالم ۾ تو تيءَ ظهورا ١
يارن نيڪي ترڪ بدي جي، ڪي ذالت ڪي هدايتا
سيءَ سي ~~...~~ ڪر نالن جا اکيءَ ته سندا ١
(٢) اکير ته هدايت لکي، جهم مرڪانا (٣)
تيت نالو هادي، جو ڪيو ياد ڪگاڻ (٤)
ٻيو ٿيا پسي جه ماڳ (٥) ۾ تيت ياد ٿيا رهڪجا
ٻيو پڻ فرمايو حضرت پير مبارڪ ٿا

---

(١) ٻيو ترڪ عرج پا ڏي، سو ترڪ آهي فذ (ب، ھ، ھا)
(٢) اکيون (ب، ھا) (٣) منجھ جه (ع، ھ، ھا) (٤) مناسبا (ب، ھ)
(٥) ماڳ (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 366

۽ پٽ گھر جي مفتين کي، ته جيت گمراهيءَ ۾ ڦٿا بيسي
ته بچي ته سگها (۱)

اڄ هدايت ڏنو نه چڙهيا ڏلا لتا
پر جڏهن نه نڪي بدي کان رهي ته سگها
تڏهن در جاءِ نالن کنا، سيڻي اٿر
۽ بچايا ڏي ڦهورو رحم، هاگز ڪيا د خدا (۲)
پڻ آندو آهي خدمت ۾ پير جي هيڪڙي ڏٺها
هلي ديس آءٌ تان فرمايائون ته هڻ پر سمها
ته هو جانشين آ، اٿن نه سياڻو نفس پاڻهي کا
تانسين خدا کي پاڻهي، اٿن ڪين سياڻو
بوجهي اٿي اتان ڪيڏاهو وڃي ترت ته ويرا
تنش عاجز اتان ڳالهه جي کٿو اباڻا
پوءِ گهڻو ... پاڻ هڻ ڪهڙي لڏي ته کا
ته ٿيا سياڻا نفس جي، آهي سياڻو روحا
۽ سياڻو روح جو، نه تنهنجي ڏ اڙانا حصو (۵)
تان جڏهن اڪي معنيٰ ۾ سارتير حضرت پير کا
تڏهن چيائون ته الله کي اتان جي آھ معنا

---

(۱) ڪان (۲) هي ستون صاف نه هو، جي آهي – (۳) رڪش (سا)
(۴) معنا (سا) (۵) مگر گهٽي عجز (ب، ھر)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

ٻيو ٻڌ فرمايو حضرت پير مبارڪ سهڻا
وَلَا تَرْكَنُوْا اِلَى الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا فَتَمَسَّكُمُ النَّارُ
قادر ڪلاما
ته ميل مَ ڪجاهه طرف ان ظالمن ڏونهه ته آئي جيڪو
پر ظالمن آهين جيڪي، خالي ذڪر کنا
ونا آهين مٿان ڪڪُو، سدا هميشاه
ٻڌ فرمايو حضرت پير مبارڪ سهڻا
ته جيڪڏهن ڪو شخص منهنجي ساري جانشين ڪري ٻي
جن ٻاچو ساهه ڏسکي، سچو ڪم ڪنا (۱)
مٿا اهڙي طريقا
ته انا ڪري ان شخص ڪي ظالم جو ناتا
ٻيو ٻڌ فرمايو حضرت ... حديث ٻر بني نور هوئي
تعرف الرجل ... المعاملة جيائين انا جي معني
ته اليت سيا تو گهر جي سين مردن کا
وقت ڪٽ (۲) ڏهر جي تو ڪجهه پر ڪٽي پياه (۳)
ڪي ڪٽي تو ڏهر ذڪر سپن ڪي سوا ڪي ذڪر
ٻڌ فرمايو حضرت پير ته فرمايو حضرت موسى ڪلره

---

(۱) سچ متاف (ج، ص۱) (۲) ڪَٽ (ص۱)
(۳) پياه (ص۱) (۴) تخير (ص)
(۴) ٻيو ٻڌ فرمايو ... موسى ڪي فرمايو خدا (ص۱)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 368

إِنِّي أَنَا رَبُّكَ فَاخْلَعْ نَعْلَيْكَ إِنَّكَ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى

پوءِ فرمايو حضرت پير هن آيت جي معنيٰ
ته مراد نعلين کان منهنجا دنيا ۽ آخرت آهن (۱)
ٻيءَ فرزند عالي جاءِ، سڀ جانجا (۱)
ٻيهر فرمايو حضرت پير مبارڪ مٺا
ته صوفي جون ته ڪي، جو حاجت پاڻهي کا
گهري ته کين ٻيا نه ڪو ڪر جيئي ٻيءَ کا
پوءِ فرمايو حضرت پير مبارڪ مٺا
پير آهي اهو ئي جو گهري ئي مريد کا
جدا ڪري تعلق سڀ ئي جي دنيا جا (۳)
ٿيا نه پوءِ ڪري ته ڪي عنايت سڀ جا
پوءِ فرمايو حضرت پير مبارڪ مٺا
ته مرشد انهيءَ کي چئو گهرجي، جو آهي ڌوڙ ۽ شتما
ته مريد کي منهنجو آهي نا چيز نه، جه پوري ٿيندي صحبت کا (۵)
رسائي جڏهن حق سان، منهنجو اهڙا حالا
پوءِ فرمايو حضرت پير، ته فرمايو پيغمبر خدا
الموت جسر يوصل الحبيب الى الحبيب مرشد جيو مٺا

---

(۱) هي سٽ صرف نسخه ”ج“ ۾ آهي (۲) مٿي (ج، ه)
(۳) سندا (ج، ه) (۴) فرمائي (س) (۵) هي سٽ فقط نسخه ”ج“ ۾ آهي

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 369

ته موت پلو آهي جنءَ تو کڏ جي حبيب کا
پڻ فرمايو حضرت پير مبارڪ سهڻا
ته جهڙي جب ماکيءَ دنيا ۾ جهڙين تول ترانه (١)
سو شخص جڏهن مريد ٿئي، تڏهن نه دل ۾ هوندس سو تو (٢)
ٻيو پڻ فرمايو حضرت پير مبارڪ سهڻا
ته فرمايو حبيب رب جي پير محمد شاه
مَنْ زارَ حيًّا ولم يُرزقْ منهُ شيئًا فكأنّما زارَ ميّتًا
پڻ ان وقت پاڻ فرمائيندا هئا
ته ~~جيڪو~~ جهڙي زيارت ڪئي جيئري ڪاجي پڇي نه ڪا دائش (٣)
ته ڪهڙا زيارت ڪنائش صبح جي حصه ته ڪا
ٻيو پڻ صبح وقت پاڻ فرمائيندا هئا ويڙا (٤)
ته جيڪو نه بزرگن جي زيارت ڪئي وڃي فقيرا
پوءِ عطا ان بزرگ سٽيا اي ڪيترا سڄڻا
سڌا وات خدا جي وحدانيت سند
ته ڪهڙا او فقير ڪين (٥) ٿيو خالي رزق کا
پڻ جيو حضرت پير ته جيو رسول خدا (٦)

---

(١) سان (س) (٢) تڏ نه پڻ هوندو ته سان (س)
(٣) (٤) هي سترون نه ڪي ٻڌي ڇه آهنا (٥) نه (س)
(٦) ٻيو پڻ آهي منقول ڪي رسالي مشهار ~~(س)~~ (ج ا هر)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.
Gul Hayat Institute

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 370

ته ڏينهن هيڪڙي ڀيري حضرت پير

اِلْاِنْسَانُ عَبْدُ الْاِحْسَانِ هن حديث جي ٻهڙائي معني
ته ڏينهن هڪڙي ڀيري پڇيو حضرت پير جن حامد کا
تڏهه معني ظاهري ته فرمائي هن طرحا
ته ماڙهو بندا آهه سندو احسانا
تڏهن حضرت پير فرمايو ته کي جوابا
ته جينهن کي ڏانهن گهوڙن(1) جي ماڙهو ڏاڍين تاهه
کا اِنهن پيارين تن کي جي رکن محبتا
تڏهن دور ڪريڻ محبت تن سين رکن ته سببا
ٻئي جي جوڙين تن کي ملائين ڪڍيڻ ڏانهن
ته وري اُن گهر ڏونهن سانئين جي وقتا
هو ته وص ٻي ڏونهن احسان جي سببا
پڻ انهي طريقا ڪيڻ ٻکڙي(2) ڪا(3) ٻالڪو شخصا
تو ڪا اُن پياري ته ڪي سانڍي قربتا(4)
ته سرڻ ٻجهي رهي ته تي محبت گهڻي منا
جيڏانهن هلي ٻاهر وڃي ڪتوڙ تڏانهن
تڏهن ٻهڙائي سبب سگو آدم ٿيو بندو احسانا
جنهن(5) دور ڏڳا حيوانا سي ٿيا بندا احسان سندا

---

(1) ڏڳا ڏور (سا) (2) ~~ٻکڙيا (بر هم)~~ ٻکڙيا (سا) (3) سانڍي (بر هم)
(4) شوق (سا)
(5) ... (سا)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

تڏهن مون حامد جيئو حضرت پير کا
ته ايڪانا ڀهند آتش جانئو تا حضرتي خبر نه ها
تڏهن پير فرمايو ته انن جي اهڙي آهه معنيٰ(١)
ته احسان نالو خدا جو آه، منجها اسمان آه
سيئي جارتو(١) ۽ سيئي جيڙ ۽ پڻ جيوانا
۽ پکي(٢) جن پري ۽ ملڪ ۽ جي بنا
سي سڀ مطيع آهن انهي اسم سندا(١)
پير جا حضرت صورت فرمائي مير محمد شاهه
فقط سُڌري انسان لئي سا انهي سبب هئا
ته انسان آهي پلو کنهن سين خلق هئا
عقل ۽ شرافت جي فضل فضيلتا
پر انسانا منجها مراد آهه مترڪي آفريدا(٣)
جيڪي خالق خلقيا جنهن اين پڻ شا
پوءِ جيڪو شخص لئي آهي، عقل ۽ شرافت سڀ هئا
ته تنا سڀ مطيع تين ته جا، جن لڏا يوبانا
تان جڏهن مخدوم حامد سڻيئي ايئي معنيٰ
تڏهن چيائين حضرت پير کي آفرين ته وڏا
پير معنا ڪئي دل ۾ گهڻو ئي نڙيا

---

(١) شخص (سا) (٢) مرغ (سا) (٣) مخلوقا (بر، هر)
(٤) بر (بر، هر)

Gul Hayat Institute
© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 372

ٻيو ٽڪ فرمايو حضرت پير مبارڪ سهڻا
ته مراد جا ٽياءِ دنيا منجهان ٿري ڏي وسوسا
پر معنيٰ جا دنيا جي سا او ڏائي (۱) کوهيا ميءِ خاوند کا
ڇڏيوءِ قرب خدا جو پيٽ انا منجها تو ٿئي حصولا
پٽ فرمايو حضرت پير مبارڪ سهڻا
ته بصير جو نه ڪي جو پسي هن اکين سان
ٻيو بصيرت دل جي روشني ڪ سالڪ جو ن تا
ٻيو ٽڪ فرمايو حضرت پير مبارڪ سهڻا (۲)
ته معنيٰ تجريد جي آهي ڇڏڻ خلق کا
جن ۾ [illegible] جو تعلق جي دنيا جا سڀ ڇڏيا في الله
ٻيو تفريد جو ن ته [illegible] ڪري موتيءِ فاني في الله
ٻيو پاڻ ڇڏي پاهجو نڪهي خودي کا
پٽ فرمايو حضرت پير جو ن تا اهل ذاهبا
اَقتلُ المؤذيات قبل الايذاء جو معنا
ته دشمن قتل ڪريو مقصد ڪنا ايذاء
پير جي اهل طريقت جا سي هن پر جو ن تا
اَقتلَ المؤذيات بعد الايذاء جي معنيٰ
ته دشمن قتل ڪريو ڪنا بوءِ ايذاء

---

(۱) سيڻي (سا) (۲) هيءُ سٽ صرف نسخي ”ج“ ۾ آهي

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 373

ٻه اهل جي حقيقت جا، سي هن پر چون ٿا:
أَتْرِكُ الْمُوذِيَاتِ بَعْدَ الْاِيْذَاءِ سڄو پيا نا
هو ته ڇڏيا ڏيو ايذاءُ ڪندڙ کي پوءِ ايذاءُ ڪنا (١)
ٻيا ٽئين اهل معرفت جا هن پر چون ٿا:
احسن الموذيات بعد الايذاء
ته نيڪي ڪيا ايذاءُ ڪندڙ سين پوءِ ڪنا ايذاء (٢)
ٻچيٽ فرمائيندا هئا جي ڪلام زبانا (٣)
تاركُ الورد ملعونٌ وصاحبُ الورد ملعونٌ
پٽ وقت مناسب جي هي عمل امر فرمائيندا هئا (٤)
ته جي ورد پٺيان هر ڪو شخص ٿئي مشغولا
ٻچا ڙن کي ان سان ڪم هوئي، جو نه ٿئي ان ڏارانا
هوا هوني سڀا ان لاءِ تهلاءِ دنيا مدا ما
تڏهن نه گهرجي [illegible] ڪي بندي يا دراز وردا
ٻچ ٻيو اور شخص آهي، جو واندو ڪنا ڪم دنيا (٦)
ڪنو ڪم ته ڪي دين جو آهي ته وقتار (٧)
سو جي ڇڏي ورد مسجد منا اچي في الحالا
وڃي راند ٻاز يا ۾ ٿئي مشغولا

---

(١) ڪنا (سا) (٢) ڪي (سا) (٣) ٻچيٽ فرمايو حضرت پير مبارڪ سهار (سا)
(٤) هي سٽ صرف ”ش“ ۾ آهي. (٥) ڪرتا (سا)
(٦) ٻچ ٻيو شخص اور آهي جو منهن ڪم نه سندي دنيا (سا)
(٧) هي سٽ فقط (سا) ۾ آهي

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 374

جي اد شخص ورد نه پڙهي ته آهي ملعونا
ٻڌ پڻ فرمايو حضرت پير مبارڪ جيها
ته صبح ڪڏهن ڪم هوءِ شخص کي طرفا ٻي شخصا
پوءِ جان هلي وڃي ته وقت، تان مشغول سين ورد (۱)
تنهن جي ڪوني صاحب ڪم جو ڪم شخص کا (۲)
ٻہ مهند اڏيا جواب او ته اڳيج تو اچانا
پوءِ جيو ڪمر جي ٿيکي تڙت ته ويرا
ته تڏهن گرفتار آهين، منجهه بلائن کا
ٻہ حاجت اهتا ڪي شخص جي گهر جي ڪرڻا روا
ٻڌ پڻ فرمايو حضرت پير مبارڪ محما *
ته شڏ يکن سبب تن تو همراه
هو هون يڪ يکتا بد بونا جهڙو جون سلامتا
پرهوءِ [illegible] سوري اڙامڻ کا
ٻڌ پڻ فرمايو حضرت پير مبارڪ سما
ته صبح نه وڃين تون گهر ڏاته سندي لڪه شخصا
وڃي ويهين وقت ٿيين جو خاوند گهر جو آ
تڏهن ته نظر ته گهر جي سبب کيهين طرفا
ٻڌ پڻ فرمايا پاڻ ته جو ڇڏ آهي، هو جنتي مبارا

---

(۱) پوءِ جان هلي وڃي ته شخص جي مهند
تان آهي مشغول ويٺو ساڻ ورد جي پڙهڻا (ٻہ هيا)
(۲،۳) ڪهين د [illegible] طرفا

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 375

سوجي شڪي سچو رهي، ته پڻ اڄي منهن علاجا
پرجو ڙ يا پڻ ۾ اصلهين سرکو آهه
ته علاج کنا خالي آهه، سو ڇي درختا #
ڇ پڻ فرمايائون ته منزل فقير جي تنين ماڳن جڳاءِ
يا تان گهر جي جهنگ(١) ۾ يا ڪناري درياه
يا تان ويرا رکيا(٢) ۾ گهر جي ته ڪي جاءِ
پڻ آندو آهين ته جه شخص رخصت لئي گهري حضرت پير کنا
زيارت ڪعبي شريف جي سندي بيت الله
ته لئي ڏ نائين ڪين هرگز رخصت کنا
پاڻ فرمائين ته ڪي ته جي عقبي ٿا(٦)
ته فقيرن کي مستحب(٣) آهي زيارت بيت الله
پر جڏهن اوءِ ٿو وڃڻا ته ته وڃن پنا گهٹا فرضا
پوءِ فرض خدا جا ڪيترا ۽ ڇا ڏيا ڇا ر ٿا مستحبا(٤)
ڇ پڻ فرمايو حضرت پير مبارڪ صمعا
ته طالب کي گهر جي، ته منهن قهرن نه ٿي حقاما
جنءَ کي سنت دل گهٹو منهن ته مڪانا
(ي)
اکهر ته مست ڪني ڪي طعام کين ٿا
ڇ جيئرن کي طعام ڏوڻ آهي احتياجا

---

(١) جهنگل (سا) (٢) جڳاءِ (سا) (٣) نفل (سا) (٤) جي سنت فقط بر، هر، ڪي
(٥) جنءَ (بر، هه)
* ڪانءَ + تانئين سنڌن فقط بر ڇ فقر ۾ آهن.

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

مگر مقام ۾ ته شخص کي ڏيکڻ آيو روا (1)
جه جيئري وجود پاڻ هجوماري ڇڏيو آهه

ٻيو ڀڻ فرمايو حضرت پير ته جي نراک ٿيندا هئا
تن نه ڪڏهن فقيري پاڻ هي ڪڙنه اظهار (1)

ٻه هاڻي هٿ زماني ۾ جي آهين فقير (1)
سي جي وٺن جواب مٿي ڪنا، نه گهوم ڪن تا

ٻيو ڀڻ آندو آهين ته مريد هرڪنهن ويري آيو ڪوزا (1)
صبح خدمت حضرت پير جي، سنڀا مهيتا

تڏهن حضرت پير جان نظر ڪيو، ته مريد ڏانهن
تڏهن ڪلڻ لگو مريد سو حضرت پير ٿيندا (1)

تڏهن حضرت پير فرمايو تهين مريد کا (2)
ته گهر جي ٻکري پير سائين هيکڙي تيڻ خوشما (1)

تڏهه پاسين نه هاڻ ٻني ڪه شخص جا پير ياد ڪيئن ڪر (1)
سالڪ گهر جي ته مرڻ سين ۾ هوئي خدمت ۾ مشغول (1)

ٻڌ فرمايو حضرت پير مبارڪ هئا
ته گهر جي ڏالب ۾ ته جتي پير ۾ پاڻ نه هميشاه
ورڪ وقت آگهاڙي پيرين هلي وڃي ڪه وقتا (3)

---

(1) درستا (۳) (2) ترت (۱۳)
(3) ڏٺي ڪه ويدا (بد، ص۱)

Gul Hayat Institute
© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 377

۽ ڪيا ڪنهن هٿ ٻه ڪري، هڪ ساعت منهن پير (١)
هميشه وڃڻ جي عادت ڪري ڇڏي ها (٢)
(٣) اڳهين ته جڏهن سفر ۾ ڪٿي هوندي ها (٤)
ته عاجز ٿي سو رهي تابع ٿي هلندا
ٻيڻ فرمايو حضرت پير مبارڪ ڇها
ته ساڻ ڪم بچڙي ۽ نه ٿئي ذات بچڙي ڪا
بلڪ گناه بچڙو آهه ذات ياهي سان
ٻيڻ فرمايو حضرت پير مبارڪ ڇها
ته جڏهن ته ڪي ڏينهن وقت سمهي ڪو شخص ها
پوءِ جيئن ته جڏهن هي ڪانگ ٿو، آهي ڪنيندس سو ترو (١)
۽ جڏهن هي ڏکي ٿو سو آهي ڏکيندس لباس (٥)
۽ جيترو هي گذو علق سين آهي تيئن گذس ان قدر (١)
(٦) اهڙي طرح [illegible] خدا سان
ٻيڻ فرمايو حضرت پير مبارڪ ڇها
ته جڏهن ته ڪو شخص ديوانو ٿئي جڏهن ٻي ساعتا
ته پڻ مو چاري آهو سو نمڪ ۽ وه ڪي ڪاٽا

---

(١) ۽ ٻه، هي ستون فقط نسخ ۾ آهي (٣) جنهن (ٻه هنر) ۾ ڪا (ٻه هنر)
(٥) جڏهن هي ڀڄنديو آهي ڀڄندس سارس (٦) اهڙي طرح (سا)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

جن جيئن تون سو تجبر جي (۱) پاڻهي خودي کنا
هي ٻه بيت فرمايو ٻار حضرت پير (۱):

بيت ۴۷

قرب (۱) جي ڪبريا جي، ماءِ ملا ڪي نه ٿيئي،
صوفي جي صلح جي، پورو اي پيريا (۲)

ٻه بيت فرمايو حضرت پير مبارڪ سندا
نه طالب لئي ڪمر جي (۲) نه جيڪو نه خوشخصال (۳) ~~[illegible]~~
رسائي آزار ان لئي نه ٿئي مر دلگيرا (۴)
پڻ جاڳي اي سبب جي حق تعالیٰ کناجم
پڻ مور نه رسائي هنڌ ٿئي هرگز آزارا
(۶) جيڪر نه جيڪو نه مرد کو لئه نهي لئي مردا (۷)
سو جهلي لئه ان کنا پڇي في الهيا
نه اي آهي [illegible]
ان لئه گناه ڪهڙو ڪيئو پگاڻين هه کا
بلڪ جه لئه هنن جاڙ ته کنا
هي بيت (۸) سندي جو سڻي صحيح ڪيا.

---

(۱) قرب ڪبريا (ق) (۲) پيريا (ج). ~~صوفي جي صلح~~
پورو اي پيريا، صوفي جي صلح جي (عر، هه، ق، س)
(۳) ٻه، هي ستون فقط "ش" جي آهن. (۵) بلڪ جاڙ اي مرني کنا اٿه تعالیٰ (عر، هه)
(۶) جهين (عر، هه) (۷) شخص کا (عر، هه)
© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.
(۸) هي بيت عر جي هر جي کوئي.

بيت: ڇيڏنا جوڙ ڪريندي، پر تو ڏنا کھارَ ؛
سَنجهُ تَہ صبحُ نہ رِئِي، جي رُسِي سَئُو وار ؛
بيرو ڙئُو پيارَ * ، تہ ڪرهيندي قُرب تِئِي (٢)

ٻيٽ فرمايو حضرت پير مبارڪ حيما
تہ اهل جو دنيا سندو سو فقير نا ٿيند (٣)
آهي مثل دارون، جي وڏي انبارا
صبح تہ پوي آتش جوءِ ڀر کولو ٿا
تہ ٻري سو ساعت ۾ ٿئي ٻرپارا
ٻيٽ فرمايو حضرت پير مبارڪ سما
تہ اولياءَ سڀئي آهين ٻہ قسما
پهريون قسم سو آهه، جو تہ نظر ڪري لوح ذاته
تہ جي تو ڏسي ٿي لوح محفوظ (١) ياهي جمارا
تہ سو زيادہ ڪري سو هيس ٻحمرا
ٻيو قسم آهي سو اهڙو تنين سما
تہ صبح نہ ٻيس باهي وڏي جمارا

---

(١) رسي (س) ؛ رشاءِ (ذ/ر) (٢) هي مصرع نسخ "ج" ۽ "ق" ۾ ڪانهي
* هي بيت پراڻي ڪنهن شاعر جو آهي.
(٣) ٿيندا ئي فقرا (س)

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 380

ته واري سان سندي محلي، سيني هئي سانان
ٻه ٽئون قسم اهڙو ته تنين اوليائن آ
جي پسن ٿا لوح محفوظ ۾ سيئي امورا
پرکين ڪين مُنهن ڏي، جي جدا ربَ رضا
تن سان ڪرته تيا، راضي سائين رضا (١)
چئي ٿو فرمايو حضرت پير مبارڪ مُحا
ته سنت حضرت موسيٰ جي مٿي فقيرن آ تو اها
ته جيڏو نه گهر ڪنا ڀي ٿين، تيڏو نه ڪن نيتا
ته اسين نڪري (٢) پير تا (٣) ڇپ سڀ ائي
ته مان لڳڻ (٤) جي طالب کي (٥) ڪريون ته سين صحبتا (٦)
ته مان ڏيکاري من کي هوسئوي مولا
چئي ٿو فرمايو حضرت پير مبارڪ سحا
ته سنت حضرت عيسيٰ جي مٿي طالب اهڙي آ ٥
ته جيڏو نه گهر ڪنا ڪري، اتي سو ڀيرا
تيڏو نه ڪري نيت دل ۾ (٧) ڀيڙي طريقا
ته مان پير مجيو ته هنڌ تي پيئي ڪجهه ويرا
جتي طالب ٿيڪ ڪجهه هو آئي اڪنو پيرا

---

(١) جي ۽ سنت فقط نه ٻهڙي ۾ آهي، (٢) نڪرجون (ب، هـ)، (٣) الجين (ا، ب، هـ)
(٤) لڳنجهو نا (ب، هـ)، (٥) ڪريون (س)، (٦) ساجاها (ب، هـ)
(٧) اهڙي (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 381

ٻيو فرمايو حضرت پير مبارڪ سمها
تہ بي نمازيءَ کي قتل ڪرڻ جڳاءِ
ٻيو فرمايو حضرت پير مبارڪ سمها
تہ جي طالب خدا جو ڪري نيازِ (١)
گھمرا اهلِ دنيا جي کي تہ روکي بسيار (٢)
جي ڪري صحبت تہ سين جي ڏکي گھمرسان (٣)
تہ دين و ناءِ ان کا مڙئي الله تعالى (٤)
جي ڪري منايو تہ جي سڀئي عبادتا
ٻيو فرمايو حضرت پير مبارڪ سمها (٥)
تہ خدا تعالى سين جي ڪمين آڻ ڪيو ظهورا
طالب جي شيخ صفا خو فارڪن تا
سي اصيد يا صبي الله جي ڪي ڪرين سدا (٦)
ٻيو فرمايو حضرت پير مبارڪ سمها
آهي پير خلق جي خدا جي تعالى (٧)
سين انبيائن اوليائن جي ڇڙن جي برڪتا
پر صحبتو نہ انبياء اولياء نہ هنا تہ نہ ئي خلق پيرا
جن تہ رڳاري درختن پ ڏين پاڻي تا
ڏکي آنيو تن شهرنا الهِ نديون جاري ڪن تا
پڻ سبب ان جي اپرنا تا بنا قسم اويرنا جا

---

(١) تہ ا ضعارس (١) (٢) گھمين (عر، هر) (٣) تہ همند (ڪر، هر)
(٤) تہ خدا تعالى ان ڪنا سب، نارڪ دنيا (س)
(٥) کانا ئي جي سندو نا فوقو سر (٦) ... (٧) الله تعالى (عر، هر)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

پڇي حوري نوح نبيءَ کان هو بنا

جي رکيو بوڪ تنهن نا قدرت سين مولا (١)

آهي ظهور خلق جو پٽ اڀري هتا ١١ (٢)

پٽ فرمايو حضرت پير مبارڪ حقا

ناهي قدرت پير جي پاهي مريد کا

نه ڪري عنايت مريد کي پاهي يار ١

پير جي منبع هت ان جي هدئي حڪمت ٿيا (٣)

نه البت پوري ڏ نائين پاهي پيتر نا کا

پوءِ ڏ نائين تنهن کي ڪري عنايتا

پڇي پٽ فرمايو حضرت پير مبارڪ حقا

نه جڏهن جو شخص خواب ڏسي سو نيڪا

پوءِ پڇي نه خواب جو، جي پڇي هڪ ٻئي کي تعبير ١ (٤)

پوءِ جي سبو تعبير نيڪ ڪري تنهن سو ٿيا

پر جي تعبير بد ڪري، نه ٿئي ته متلا (٥)

پٽ فرمايو حضرت پير مبارڪ حقا

نه جو شخص ڏينهن جمعي جي نه ڪري غسل ١١

نه البت مصو ونبن ته ڪنا گنهگار پيسا

نه پڇي جمعي صبر دار ٿي ڪري سو غسل ١١ (٦)

---

(١) رکين پوک (ب، هر) (٢) اڀئي (ب، هر) (٣) حڪمتا (س)

(٤) ناويلا (س) (٥) نه ٿئي سو خوابا (ب، هر)

(٦) ڪيترا (ب، [illegible]) [illegible] هوشيار (س)

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 383

پٽ فرمايو حضرت پير مبارڪ جيها
ته جڏهن طالب خدا جو ٿئي ڪوشش ڪيا
تڏهن ماءُ ٻچي ٻئي ڏاڏا ان جو تان حضرت آدم آهه
سي سڀ تعريف رب جي ڪن ٿا سبحانا (١)
جي حمد آهي الله کي، ته اسان جي امداد صبحا (٢)
ٿئو طالب خدا جو هرچارو هردا
پٽ فرمايو حضرت پير مبارڪ جيها
ته جڏهن واسطي الله جي، وڃي ڪهڙا ڪيه شخصا
پوءِ جڏهن رسي ان جو ڪجهه مدعا ڪا
ته ڪر نفس ويندڙ جو ٿئو جيا تا
پر جڏهن نه جيو نه ڪيو، ڪهڙا ان شخصا
ته ڪر نفس انجو ٿئو ته وير
پرچنچ حق ويندڙ جي آهي پلو ڪفتهر (٣)
جن ڪمائي نه جو ڍري هالي ته ونان
پٽ فرمايو حضرت پير مبارڪ جيها
ته جڏهن ڪهڙا ڪه شخص جي وڃي واسطي دعا (٤)
ته ڏاران سنت ته وت ڪجهه وهيج موران
اڪهه ته ڏاران سنت ڪجه نه ٿئي حصو (١)
پٽ فرمايو حضرت پير مبارڪ جيها.

---

(١) ڪن واڪا ڄ تا دبر، ص١٧) (٢) جو ن الحمد لله، ته ڪنا فرزند اسا ڪهڙي آڪ (ص)
(٣) اي چيز (ص١٦) (٤) ايڊ لبر، ص١٧)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 384

ته جيڪو شخص مجلس ۾ ڪري دروغا
نه سڃاڻي ته جي دل منجهان دور ڪري مولا
۽ جيڪو سچي ڪريا منجهين(١) مجلسا
ته تڪو تنهن جي قلب تان مٽائي مولا
۽ پڻ فرمايو حضرت پير مبارڪ صحا
ته فقيرن کي پير ڪري اسين جاڻون تا
پڻ ڇو گهر جي پيرن کي ته حق نه فقير ڏسهون تا
تڏهن ته الا جي ياد اسان کي تون الله تعالا
۽ اسان کي پڻ الغمر(٢) طريق ڏسڻ تو ڳگاء
ته ڏسڻ سين فقيرن جي ياد اجي مولا
۽ پڻ فرمايو حضرت پير مبارڪ صحا (٢)
ته جيڪو پير ته پاڻ تکنا صورتي طلبي تکو پيرا
پوءِ سو ڏڄ نه رسي حضور کي نبي ڪريما
جي تکانا پيري پيرم پاڇ (٣)
پڻ تکنا دوست سنؤ نڻ ھن پر بيانا
ته ڏيه ھيڪڙا ي حضرت پير سن پنڌ جڙها سون همراھ
تڏهن ته حضرت پير اسان کي تي فرمائي نصيحتا
۽ پڻ ھي بيت تي فرمايائون پاڻ صحا:

---

(١) منجهه (سا) (٢)؛ اکهين (ب، هر) (٣)، ڪان ۾، جي سڻ نه خوش ...

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 385

بيت ٤٨

سڀئي جان سهڻو، تہ ڪر روح رچنديونا،

سنڌو ڪانءُ ڪهڻ، نيئوئي پرڙ سيجي.

ڄڻ بيٺ فرمايو حضرت پير مبارڪ ممها

تہ جڏهن تہ نزاڪ نجو گذر ڪري، ڪري زمين مٿاء

تہ ادءِ زمين ۾ مرڪيا، بي زمين تان (٥)

پر جڏهن ويهي نزاڪ سو، مٿي زمينا (٦)

تہ ڏنو پڱا وترا تي ڪري فخرسا

پر جڏهن نفل پڙهي منهن تہ مرڪانا (٧)

تڏهن ائين آکڊو زمين ڪري ۾ فخرا (٨)

ڄڻ بيٺ فرمايو حضرت پير مبارڪ ممها

تہ وقت سيت نماز جي نہ ڪبي ڪجي ادا

تہ ممهاڙ ڪيمر قبلي ڏونہ اي جوڙ ناه روا (٩)

ملڪ جيئي تہ ممهاڙ ڪيمر، مڪان ڪعبي ڏانہ

سوا ٿئي واسطي تہ ڪيي ڪيي وقت محبت (الله)

وڃي تہ طرف نزاڪن جي، ڪاڙ زيارتاه (١٠)

نہ تو هميشہ سو رهي سجر پاڻي مرڪانا

ڄڻ بيٺ فرمايو حضرت پير مبارڪ ممها

---

(١) سنڌ (مر، ص٨) (٢) ڪر (ڪ، ص٨) [illegible] ڪمن (ص٣، ق)

(٣، ٤) ڪهڻ (جو ~~ڪهڻ~~ ع، ص) (٤) بتو (جو)

(٥) ۽ (٦) هي سٽون فقط ’ڪ‘ ۽ ’ص‘ ۽ ’ج‘ ۾ آهن.

(٧) ۽ (٨) هي سٽون بہ فقط ’ڪ‘ ۽ ’ص‘ ۽ ’ج‘ ۾ آهنا.

(٩) ممهاڙ ڪيمر يا ر اباڻي ... (ص١٣) (ص) (١٠) طوا فاس

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 386

طالب کي منهن دنيا سڃاڻن رب جو ضرور ازحد آه
اکيم ته الله تعاليٰ قيامت ڏينهن يا هجر لقاء
ڏيکار سندو تن کي، جن دنيا ۾ رب سڃاتو آه
ات پڻ اکيم سڃاڻندا، جن هت سڃاڻن تا
تڏهن ته کينوا سندو رب کي، سڃاڻ منهنجا
پر بي جا خلق دنيا ۾ آهي غافل خدا کا
سي ات پڻ ٿي غافل هوندا، گهڻو بي خبر
پڻ يٽ فرمايائون، ته ساڻ لطف رب جي تنهي کي بخشنا
بعضن شخصن سان، سبب کنا
جن کي کا يائون جي اولياء سين، جيتا ته سببا
يا تان هت ڏنائون ڪه پير کي چيتو ته سبب (جي)
يا چادر ڪه نراک جي، نکي هنا جي چادر ساڻ
پريٽ فرمايو حضرت پير مبارک سمجها
ته بعضي کي جو نا تا، ته جيڪي کي نداسو تنهي ظهور
پر انسين کم کونه تا، رکيم غير الله
پر جيڪي ان پر جو نا تا، جي تن کي، يک تنهي غالبا
ته انهو طعام طلبين گهر نه بٺ کنا
يا تان تانه ڏه نيون ڌوکهن يا ڪه تا

---

(١) جنءَ (ب، ص) (٢) منهن (س) (٣) اکين (ب، ص)
(٤) اکين (ب، ص) (٥) هي سٽ مقطع نسخ ۾ آهي.
(٦) رکيو (ب، ص)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 387

۽ يارن ياد تا آسو تہ هيان (١)

پوءِ جڏهن چادران جي تي ٿي پاليد سا (٢)

تہ تہ پيسو طلبيو ونڻ صابوڻ تہ سا

پوءِ ڌوئي چادر پاهلي ڪري سفيد (٣)

پر منجهان وقت نہ چون تہ ڪٿي الله ڪري تني سو صيها

۽ پيٽ فرمايو حضرت پير مبارڪ سها

نہ وار صڪي تي رکڻ ااز ~~[illegible]~~ ڪيس مور (٤)

پيٽ فرمايو حضرت پير مبارڪ سها

نہ عارف ڪوڙ ۽ پلو آءِ (٥) زاهد سيجي ڪار (٥)

پيٽ فرمايو حضرت پير مبارڪ سها

نہ هڪڙ ۽ قيراط جو ونڻ ظلم ساڻا ~~[illegible]~~

سو سستر قيراطن سڱي حق جي نہ ڪري نقصانا

۽ پيٽ فرمايو حضرت پير مبارڪ سها

تہ جڏهن مهمان اچي گهر ڪهين شخصا

تہ نہ تڪليف نہ آءِ ڪيي تاپ نہ جڳاءِ

جيڪي حاضر هوءِ پيو هو جي ڪم ڪانا

پيٽ فرمايو حضرت پير مبارڪ سها

تہ يار اٿي پوان شاگفن ۽ منتش سين ڪياه ڪوڙ صبا (٦)

---

(١) ۽ يارن تا آ تش ڪ (٢) آتش جيري ڪار س)

(٢) ۽ ڪار (٣) هي سنو تہ فقط نس ۽ آهيا . (٤) (٢ ڪو (سا)

(٥) ڪنار س) (٦) قيرا (٧) هو (٨) البت ڪار (٩ هر)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 388

ته جيڪا ٻي رڪن تا، سو حاصل ٿئي ان کا

ٻيٺ فرمايو حضرت پير مبارڪ مها

ته ڪن قبن منها قيامت ڏينهن جيڪر ذڪر ڪندا

ٻي سڀا مسا ٽن ذڪر ڪندا تجلا نور ڏسندا

ٻيٺ فرمايو حضرت پير مبارڪ سها

ته جيڪو شخص مجلس ۾ اچي ويهي ٻي ڏانهن

سو عرض آڪي توڏي دل ۾ ته مهنجا آڏي ويهان

ٻنا ويهي ٻوڙي پاس مارو ملوڪا

ٻيٺي فرمايو حضرت پير مبارڪ مها

ته ڏينهن قيامت جي الله تعاليٰ پڇندو ڪن شخص کي

يا ڪهي يارانا

ته جيڪا عبادت ڪيا، دل ۾ دنيا

ونتا ثواب انا جو جنهن ڪيا مرڪانا

تڏ نه عرض ڪندو الله کي، ڪهڙي نياز منجا

ته ڪهڙو ثواب دنيا ۾ انسانن کي مليا

ٻيٺ خدا تعاليٰ ٻيڻو ڪي فرمائيندو جواب

ته ڏنا ڏٺن ته آنا کي ڪن اول سدا

جيڪي غلام آنا کي متعلق ٻنا شڪها

تن سيني ڏي ٻي آن کي گهٽي عزتا

تڏ نه ضبل تي ملڪ ماتم ڪريا اهندا

---

١) ته جو (ب، هـ) ٢) کتين (ب، هـ) ٣) تڏ نه (ع، هـ)
٤) سيني (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 389

... آهين نه ٻيا ورق، وٽ حضرت پيرا
اهڙا هئا اهل دنيا جا سڀئي الاهي سڄڻا
تڏهن نه چوندا هئا تن کي هرگز حقيقت سا
گهمر جي چيائون سڄڻ ڪو ته پڻ سندو دنيا
۾ پڻ آندو آهين، تڏهن ته جيو حضرت پيرا
ڇڏ دنيادار وٽ سڄڻ را نه سندو مولا
پر جيڪو نه دنيادار تي، ڪو آيو سڄڻ الاءِ
سڄڻ وات رب جي، جو هلي پير هندا
تڏهن ته وٽ سڄڻ دنيا جو تڪي چوندا ڏي هئا
پڻ فرمايو حضرت پير مبارڪ هئا
ته جيڪو نه ڪو شخص مڃي سڀ سا
ڪري رب جي ذات جو نت ويهي ٻيا نا
پر ڪري نيت دل ۾ ته مان مطلع تي خلقا
۾ مان ته مائل نه تين هون ته ڏوهه ۾ رکن اعتقادا
بهتر ڍرڪي ان کنا ڪرتول کي پيسا
وڃي ڪاٽائين ڪي وايرا ٻائين منهن ياهي گهرا (۱)
ته ڪره ڪاٽائين ظلم ڪري ۾ قبري تنين کنا
۾ پڻ فرمايو حضرت پير مبارڪ هئا
ته صوف ڏينهه تي جو تا نظر نا هميري ڪا (۲)
بهتر ڪري حاجي ياهي، پوءِ دري اچن صاف بباءِ

---

(۱) سو وڃي وايرائي گهرجه تنا پيسن ڪا (ص) ؛ (۲) ... (ص)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 390

تہ جو سڀ اھڙ د سيڻ صحيح ڪجاه

تہ صبح ۾ سانجھي جو ٿيون نڪرن ٻرن صبحا

ماڪوڙ ٿيو نہ ۾ شرناھٽي ز مينا (1)

۽ منانا اڃي ڪا ٻيرھيٺ، مرڻ تہ سبان

پٽ فرمايو حضرت پير مبارڪ صحا

تہ ھوءِ جن شخصن کي ڪا ادڏي مسجد (1)

سي جي پڙ نا فرض خدا ۽ جو سي صبح گھرن مدا ما

تہ اڏ مسجد و ناشر ڪا تن ٻڌن ڪا

ڪري فرياد خدا محمد ور ٻاڙو قيا مستا

۽ پٽ فرمايو حضرت پير مبارڪ صحا

تہ ٻي نمازي جيئي اڄ شخص ڪا (2)

جو نہ رسي تہ ڪڙ نہ سنت جماعت ڪا

ھي بيت سنڌي جو سيڻ ٻار ڪيا ھ (3)

Gul Hayat Institute

بيت 49 پير ۾ پنجي (4) پيري ڪي، (5) پنسانجي پير ڏيہ ؛

جنجي سا جن تنهنجي (6)، (7) سا ڏ ڪي سو سارڙيہ (8)

۽ پٽ فرمايو حضرت پير مبارڪ صحا

تہ جڏھن ڪڏ نہ حضرت پير ٿي تحو ھو ۽ آ ٻو مريدا

---

(1) جيو ٻنا (سا) (2) اھو (بحر، ھسا) (3) ھي نسخ صرفا سا ۾ آھي

(4) پنجي (قا، سا)؛ پيري پنجي (بحر، ھسا) (5) پنسنجي ھي (سا)

(6) جت (قا) (7) سا جھڪي (سيا) (8) سو تيہ (بحر، ھسا)

سيڙين سو ڪي، سو سا تيہ (سا) سا ڏ ڪي سو سا تيہ، جني سا جن سنڀي (بحر)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 391

ٻوڏي رڳي ذوق ميٺ جو جتي هوش سڌ ڪو نٿا
تڏهن گهر جي ته ڪي وڃي پير سڃاڻا جاڙ تا
رڻ وڃي جن ڏکي ڪي ڪل نه پوڻ ڪا

پوءِ جڏهن ٻئو ڏينهن ٿيو، تڏهن پڇين فقيرا
هيڪڙا[1] بِن ٻه، ته ڌيو فلاڻو ڪيڏانهه

چئي پٽ فرمايو حضرت پير مبارڪ مٺا
ته گهر گهر[2] تنهن ڪي، گهرجي فرمايو

جنهن سخن سمجهي اچا آهي ڪين شئو
ائي ٿين[3] گهرجي سو مشغول ٿئو
چئي ٻئو پٽ يار ٻڌاري وڃي ڪجهي اهڙو
جو ڏکاري بخش ڪري سو گناهن جو
پٽ حضرت پير فرمايو هن بر آهه جيو
ته پير جاڻن تا سڀئي، يا هو گهر ڪجيو
جي گهرڻا نه رهين ڪي، غريبن سي برابرو[4]
چئي ملاڻ پٽ خلق سڀن آهي تنين ڪي سڀکو[5]
چئي ٻئو پٽ جيڏ سڀ کو جڏهن ڪن تا سو[6]
تهه صفت صنعت رب جي رڳي ڪو نه ڪنا ٻئو[7]
جيلو سي تقرب رب جي عين ڪين ٻئو
پر مريد ڪي پير جن نه گهر جي ڪين ڪئو[8]

---

(1) پاڻ ڪي (سا) (2) ٿين (ب، ها) (3) گهر آ (سا) (4) برابر (ب، جر)
(5) سڀکو تنن کا (ب، جر) (6) ڪرين تا (ب، هر)
(7) ته جي عين ڪين ٻئو، پاڻ رب جي قدر ڪنا (ب، هر) (8) ڪري ٿا مريد کا (ر، هر)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

اوچي واقف اسرار جا، تن سين ناهو برابرو (1)

ڄڻ پٽ مبارڪ مُنهَ سين، هن پر پير چيو (2)

تہ ڏينہ هڪڙي ڀيرا ويٺو هو، مريد مُنهُ ڪيو

در ڏونهن صبري جي، جهڙو هو ويٺو

سو ڪنڌ پٽ اتاهم ڪيو، تي نهاريو نظر (3)

تڏنهن مريد تي حضرت پير جو، جڏنهن نظر پيو

تڏنهن نهاريائين تہ ڏونهن گهڻو پِڪيرو

پوءِ حضرت پير هن پر پاڻان فرمايو (4)

تہ فقير گهر جي، تہ ٻي پاهر ڏونهن نهاري سو

مر مُنهُ منجهين پائي رهڻ هون ڪنڌ ڪيو (5)

پٽ ڪهڙي پاهي در ڏونهن، تہ تي مُنهُ ڏونهن پير سو (6)

ڄڻ پٽ فرمايو حضرت پير مبارڪ جها

تہ آکي [illegible]

وَاِنْ تَعُدُّوْا نِعْمَتَ اللّٰهِ لَا تُحْصُوْهَا

تہ جي ڳڻيندا نعمتون الله جون تہ نہ ٿي حسابا (7)

ڄڻ پٽ حضرت پير هن پر آهي فرمايو

لازم آهي امام کي تہ التحيات پڙهائي (8)

دعا دراز نہ پڙهي، متان ٿات مقتدي ڪڻ تہ ويڙ (9)

---

(1) ناهه جهڙا برابري تن سين جن اوچي واقف اسرار جا (ٻ، هر)

(2) فرمايو (س) (3) جيهر ڏسڪيهم (4) پوءِ حضرت پير تہ هڪ ڪي فرمايو (س)

(5) منجهيهر [illegible] (6) [illegible] (7) کڏ ڏکيو (ٻ، هر)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 393

جي شخص دعائن کي، نه ٿا ڄاڻن پڙهڻ ٿو
جن ماٺ ڪرڻ نماز ۾ آهي ضرور ٿيو
ٻيڻ حضرت پير هن پر آکي فرمايو
ته مطابق انهن(1) تڪبير(2) وقت لازم سو ٿيو
انهين ڪرڻ رهيا ته جي، قيام درست نه هوءِ
ٻيڻ حضرت پير پاڻ هن پر فرمايو ٿو
ته جڏهن شخص بيٺي ڪنا، سٺي نقل ڪجهه بزرگ جو
يا تا ڪجهه(3) ڏلي، جو تڏهن سامع کي گهر بو
ته نقل ڪندڙ(4) پاڻئي(5) تهڙي ٿو نقل ٿئي جنهجو
پر ته وقت ڪڪ ڪي ٿو جهن هٿ پرڪين ڪجو
ٻه جڏهن نه سامع فعل ڪري، ته ته کي فائدو نه ٿيو
ٻيڻ حضرت پير هن پر آکي بيان ڪيئو
ته منهن رڪوع ۽ سجود جي، هه پنج مرتبا تسبيح پڙهندو
جڏهن نه گهٽ ڪين پڙهي، تڏهن نه ٿو ر پڙهي و(6)
ٻه جي گهٽ(7) پڙهي ته سو جان سين رسي سگهندو
پر الله جو نا فرض آهي، پر اڪبر واجب ٿيو
ٻيڻ فرمايو حضرت پير، ته فرمايو خدا تعالى
لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّىٰ تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ قادر ڪلاما

---

(1) انهون ڪرڻ (ب، هر) (2) ويو (ب، هر) (3) ڪجهه (ع، هر)
(4) ناقل (س) (5) اتهو (س) (6) هي سڀ فقط ب ۽ هر ۾ آهي.
(7) نقصان صحي (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 394

ته ڪرڄ ڪڻو مال يا هيڪو، راهه ۾ سولي (1)
جو هوءِ منهن آن کي، سيني ~~[illegible]~~ شيشنا
ڪُل جڙب ٻما لد ٻهڙ ڦڙصون
سڀ ڪو يا هيءِ راهه (2) مٿي آهي خوشنما
ٻيو ٻڌ فرمايو حضرت پير هن پرڪريا بيانا
ته جيڪهڙ هيڻه هيڪڙ ٿي، جڙ نه (3) هوچڻي ڏنا مڃا (4)
تڙ نه نه اچي قرار ته کي، جانسين نه لڳي جي تن سان
ٻيو ٻڌ فرمايو حضرت پير، ته چيو رسول خدا
اَلدُّنْيَا جِيفَةٌ وَطَالِبُهَا كِلَابٌ
ته دنيا ڍونڍ آهي، طالب ته ڪتا
اَلْجَاهُ جِيفَةٌ وَطَالِبُهَا كِلَابٌ
ته مرتبو ڍونڍ آهي، طالب ته ڪتا
ٻڌ فرمايو حضرت پير مبارڪ هيءَ
ته طالب کي گهرجي، ته هوءِ ان طرحا (5)
جنهن ٻيهي هوءِ اڏ ڪتو، جو نه مري نه جيئرو آهه
خدا تعالى ٻڌ آهي نا فقير نه سين رکي محبتا
ٻيو ٻڌ فرمايو حضرت پير مبارڪ هيءَ (6)
ته جيڪڏ نه ڪو شخص رب کنا گهري ته چيز!

---

(1) صرف ڪجهو (س) (2) راءِ ~~[illegible]~~ (س) (3) زڪريا (م، هه)
(4) لڏي وڃي (س) (5) فقير کي گهرجي، مثل اڏ ڪتي مرغا (س)
(6) هيءَ [illegible] (م، هه)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 395

جواب: سياڻن جي لاءِ طالب ڪري ترتيب ڪا
(1)
اڳهين ته ڄهڙو آهه پاڻ، سو ئي نه سڃاڻندو ته ڪا
ٻالڪ تر جدوجهد دلا جي سياڻن جو ڪرتن (8) سيارا
ته سڃاڻي تن رب کي، جا بر سياڻن تهجي آهه

بيت: (2) (3) (4) (5)
سڄڻ نه سڃاڻي تينا، وڃهي نه ويڙهيا جي؛
(7) (8)
هاڻ تنين کي، ناهي ماڳ ملير جي.

پڻ آندو آهه هن پير ڪٿو منقول
ته ڏينهه هيڪڙي فقير گهرا جي ڪٿو گذر
جنهه جي دل تي جاري هئا گهڻا وسوسا
گوڻ وتان حضرت پير جي گهر ساڻ خدا
پڻ جاءِ رهائش ها در هيتانا حضرت پير ڏانهه
ته ڪوزو هوا سان لي، ائين ڪري ٿو عنايتا
تڏ نه حضرت پير ڪوزو پاڻي ڀريو، ڏئي مرڪو ته ڏانهه
ته مرتاڻي ڏنو سو ڪوزو، واري حضرت پير ڏانهه
ته نئون ڪوزو ڪو موڪليو، هي تان مستعمل آهه
تڏ نه حضرت پير ڪوزو نئون موڪليو ته ڏانهه

---

(1) جن (بم، هما) (2) سڄڻ (بم، هما) (3) نه سڃاڻي (جهو) ورتا (م)
(4) بم، وري (بم، هما) ويا (بم، هما، سا) (5) وڃهي (م) ناڏهي (م) (6) ... اڪن (س)
(7) ڪوڻ (سا)؛ ڪونه (جهو)
(8) هدا پاڻ (بم، هما)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 396

پڻ جاڳي مُعاشِن نه پي، ٿهم خادم هتانا
ته جنهن تن فقير لاءِ جوتن مغلوب آهه منهن سڌ وسو سا
مُڪر طلب ڪرڻ هو جاڻا. جي جاڪرين تو سدا
هاڻ و جي هو تن خدمت ڪر سندي مرد نُما.

بيت (۵) باڳُ اُتي جهو ٻيڙا، هو ٻڪ اُج مَرنِ؛ (۲)
دانهون ڪن مَنن جِنءَ، دَرُ نه سُڃاڻنِ

پڻ فرمايو حضرت پير، ته جيو رسول خدا (ﷺ) (۴)
اَلمؤمِنُ مِرآتُ المؤمن، ته جا بدي پسي مومن محو ميچ هو منا
ته فرا سو احتراز ڪري، اهڙا ڀي ڪم ڪنا
۽ جا پسي عادت نيڪي جي، ته وڌ ڪري سا اختيار
۽ پڻ فرمايو حضرت پير مبارڪ ممها
ته چار آهن نيوتا ۽ چار ڏينهن آهين منهن دنيا
پهريون ڏينهن ۽ رات هي، جي گذرن ٿا
۽ ٻيو ڏينهن اڳي عالم هي سڀوئي ۽ رات ۾ هيڪڙي عالم آهي
۽ ٽيون ڏينهن جڏهن دم باهر آهي، ۽ منهن وجي تڏهن رات آهي

---

(۱) ته (۱م، ۱۳۵) ۲، منٿي (۱۳۰)؛ ۹ تي ڏ جهو ۲، ۱۳، ڇهن (م) (ڏ) مناجي (م)
(۳) فرمايو پيغمبر خدا (ج ۱۳۸) (۴) منجهين (م، ۱۳۸)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 397

ٻِ چوٿين رات فانِ تَنِ پاڻ ٻِه ڏِٺه، باقِي بالله
ٻِ جيو حضرت پير مبارڪ سندا

تہ معنيٰ سبحان الله جي اهڙي چياشِ آهه
تہ پاڪِ آهي انهن(1) خدا کي، جو اُنَ پاڪي آهه
ٻِ پڻ آهي بخشيندڙ، پاڪيءَ جو، اهي سڀني کا
تہ جا پاڪِي اسين ان ڏونهه(2) ڪري کهريت تا
آهو پاڪ جو مُنَ ڏٺا تن سڀني کنا
الا هي سرهي سڀن سڀن گناهن گولن جا
بخشين ٻو جو بياوُنا، ساشِن سباجا
ڪرين ڪرم تن سڀني جي رحمن منبع رهيا
جنين جيو کلمو سڀني سرڪ سبجا
لا اله الا الله محمد رسول الله صلي الله عليه وسلم

---

(1) اکهين (بر، ص١٨) (2) کساکهونا (ص، ص١٨)

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 398

(۱) باب چوٿون ڪتاب جو ڪريھون بيانا

جهڙي ورد وظيفا ۽ نماز سنڌيا نفلا
فرمايائون جه جي باب ۾ پاڻ حضرت پير
ته جڏهن بزرگن ڪنا (۲) سڀئي ترتيبا
تڏهن ڪيئي عمل انهي تي ڪاڪري مدتا
تان مطالب مرتيئي سرئا (۳) من جا مقصودا
۽ پڻ فرمائيو حضرت پير مرشد فقيرن کا
ته گهرجي فقيرن کي پڙهي نماز نا ورد (۴)
پڻ آهي مراد ورد منجها سڀهو سبو جهاد (۵)
ته نماز جيڪا ورد کي لئو ادا ٿئي (۶)
سا آهي مثل امام جي خالي گهر ڪنا
۽ پڻ فرمايائون ته جيڪو هيڪڙو پيرو جو الله
بجا آڻي نماز سڀ ڪڏ سارڻي صدقا
ته هر ڪو ورد جي ڪڏهن سنئون لکائين اجرا (۷)
جا هوندي قبول تنهن منجه درگاه مولي (۸)

---

(۱) مذڪور (س) (۲) من (س) (۳) ٿيا (هر) (۴) ۽ (۵) جي وچ ۾ (س) ۾ هي سٽ وڌاري آهي: "بجا آڻي نماز سيڪڙهين سارڻي صدق منجها."
(۶) ڪوڏا (س) (۷) ۽ (۸) جي وچ ۾ (س) ۾ هي ٻي سٽ وڌاري آهي: "منجهه دفتر نيڪيءَ جي ملڪ جو مولا."

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

پڙهجي دل سين جو ڪي، ته تن هزار ربّ ورهين جا
الله تعاليٰ دفتر ۾ لکائين اجـــرا (١)

(٨١)

جا هوءِ قبول تنهن منجهه ڏسڻي جي درگاها
پڙهجي اسم الله جو دل سين جي ڪو سڄها
ته ثبتي تنهن مومن کي ايـــڏو ثـــوابا (٢)

جن ڏ درخت قلم ڪجن ۽ مس سڀ درياءَ
ٻيا ملائڪ جن پريون ۽ سڀئي انـسانا
ڪريو قصد قيام سين تنهن سڀ هيڪاندا
ته هو ٿڪ پون عاجز لکن (١) گناڪين نه تماما (٣)

ايڏو ثواب بندي کي (٢) گـــوڪري عطا
۽ پڻ فرمايو نبي نه جو ساعتون هينئن ۾ راتين ڏينها
پر هزار سڀ ڪجن ساعت ۾ تا لکجن پساها
ان حساب تنهن جو وڏو هزار تا تنهن دمـــن جا
سو دم ذاڪر ذڪر ربّ جي ڪٿي جو سڄها

---

(١) جيڪڏهن (ن م) (٢) "ته ثبتي اجر تنهن مومن کي ايڏو عظيما." (ن م)
(٣) پوءِ (ن م) (٤) "ته هو ٿڪ عاجز ٿي اپين لکڻ تنهن ڪنا" (ن م)

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 400

۽ واري ۽ هتن ملڪ منڊل تي تن جي نماز نما(۱)
جن ۾ هتن تا منڊ تي سڀ ڪن ڪي نماز
جوڪا نماز ۽ تني اتي سنڌي مخلوقا
۽ پڻ فرمايائون ۽ جو سڀ(۲) ڪن فرض منا
جوءِ لاحول ولا قوة الا بالله چار مرتبا
(۳)جيس(۴) اهلڪارين تي پاهي ۽ پنجو ڏرو پنهنجي اهلڪارن تا
پر تسبيح سڀ جي تمام ڪري العلي العظيم سدا
پوءِ اشهد اڳ سين دانرو ڪري پيشاني(۵) ۽ تادي
پئي جني من الازل الابد دانرو ڪري ٿو وير
پوءِ تنو مرتبو منڊل تي ڦري جو گهر دا
۽ حا نشين ديد تر ياسر ۽ ڪاريس دنيا منجهار
تا نشين(۶) وفات ڪن ڪاريس الله تعالى
ارجي دولت ادري ڏي ۾ ۽ تني تن عطا
۽ آئين وقت موت جي نڌليس نفشا
(۷)[illegible] اهلڪارين جي پائين(۸)
مڪان الى الابد جي الى الجبار هوا چوندا

(۸۲)

---

(۱) نماز (هر) (۲) هر (هر) (۳) جيئن (هر)
(۴) ۽ پنجو پيرن جي اڳاڙا (هر) (۵) تا (هر)
(۶) جيسين (هر) (۷) تيسين (هر) (۸) متا (هر)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 401

ته ڪي ڇيو لوَ لوءِ ڪهڙو اَبرِ عظيما

پڻ جيڪو بعد نماز فجر جي ۽ سانجهي لوا (1)

پڙهي سومَرَ تن وِليمي منجهه اُن جاءِ (2)

لاَ اِلٰهَ اِلاَّ الله ٻڌي ذِڪُلَ نفسِ اهڙي الفاظا

ذڪر ٻڌاءِ آندا اُنِ سيئي پساهه يا انهجا (3)

جيڪي راتِ ۽ ڏينهه جا چوئيه هزارا (4)

۽ پڻ فرمايا اُن دُجيڪو سلام وقتا (5)

جنهن جيڏي طرف واري جوءِ تنهن دن طرحا (6)

لفظ لاَ اِلٰهَ اِلاَّ الله جو ٻڌجي ربانا

۽ جنهن ڏاڍي طرف واري تنهن محمد رسول الله (7)

ته ڪي نه سگهن ملائڪ ته جو مور حسابا (8)

۽ پڻ فرمايا اُن ته جو سڀ ڪجهه نماز پنجانا

رکي ٻني هٿ با نهجا سجدي ۾ مکانا

پوءِ ڪٿي مڪي منهه ڪري ۽ پڙهي ڪلمو ٻني ٻيرا

---

(1) شاما (س) (2) ادهم (س)

(3) پاهجا (س).

(4) ۽ (5) بيت ٻي وچ ۾ (س) ۾ هي بيت وڌاڻل آهي:

"سي عرسان ذڪر حق جي آنداٿن جيا"

(6) ڏاڍي (س) (7) جيڏي (س)

(8) "ڏه ڏين عاجز ڪلان عزا ملائڪ حفظا (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 402

ءُ پڻ فرمايائون تہ جنہن کو گهر ۾ گهر منجهارا [(١)]
تنہن پڙهي سورت قُل يا ايها الڪافرون زبانا
تہ برڪت تہ ٿئي گهر منجها ڪڍي ڪين مورا
ءُ پڻ فرمايائون تہ آسين جڏهن گهر هون وينا
تہ پڙهون سورت قلنا تہ ٿئي شهر ڪي منجهہ سفرا
تہ ڪنا برڪت خالي نہ ٿيي سفر نہ سو شهرا [(٢)]
ءُ پڻ فرمايائون تہ جڏهن ڪي هوءِ تنگي منجهہ رزقا
سورت هي ترتيب ڪري ڏينہ ڪيترا [(٣)]
جڏهن وقت پهڻ گهر جي جڏهين ولنو اچا
پڙهي سورت قُل هُوَ اللهُ پورا اٿي پيرا [(٤)]
تہ ٻاري برڪت تہ گهر وهي ٿئي غني سو شخصا
ءُ پڻ فرمايائون تہ گهر جي سڀ ڪمن فقيرڪا
جڏهن سڀ ڪمن گراهہ سين بسم جوڙي ڪيئن ويرا [(٥)]
ءُ يا قيوم يا قيوم جپي جنہن جپي تمين ڪا [(٦)]

---

(١) منجهان (هر) (٢) شهر يا سفرا (هر، س)
(٣) تہ گهر جي فقير سڀ هن جي اهڙي ترتيبا (س)
(٤) تہ ٻوي برڪت ٿي سو غنيا (هر)
(٥) سڀ ڪمن گراهہ سين جوڙي بسم الله (هر) جيئن بسم الله ساري سڀ منجها (س)
(٦) ءُ يا قيوم جيئن جپن ويرا (هر)
قيوم [illegible] وقتا (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

جنهن گرڪائي گراهه تنهن چوي الحمد لله (١)

جيڪو ڪري عادت اهڙي پوءِ چوي مارن ڪا (٢)
نه من ڪا ڏو لذر خدا جوءِ ڏ ڪا ڏو طعاما
نه سڄو آهي شخص او ممنون الله تعالیٰ (٣)
مُورن لڪن ملائڪ ڪيئن تنهن نبي ڪوڪورا (٤)
۽ پڻ فرمايائون نه جي چار ڳالهه جي مرد ڪين طعاما (٥)
تنهن پنجي هٿ پان وهي نبيءَ ڪريما
پر جي ڏهه ڳالهه جي ڪين نه ڪار هون وهي هٿ الله تعالیٰ (٦)
۽ پڻ فرمايائون نه هوس ڳالهه باگ پنجاتا (٧)
لوءِ ڳالهه هٿ قبري منهه نبي ڏنا پڻ پوءِ (٨)
نه آهي اجر ڳهو ڪارڻ ته شخصا (٩)
۽ جيڪو نه قبري منهه نبي ڏ ڪين ڳالهه هترا
نه وڏائي قيامت پڙهي تنهنجا الله تعالیٰ
۽ پڻ فرمايائون نه جيڪ پوءِ جيڪو ڪري عادتا (١٠)
جيئن نبي پيرا فاطمه پري نبي پيرا اذا جاءِ
نه ماري نه تنهن کي ڏني مان الله تعالیٰ

---

(١) نوعي (س) (٢) جيڪو اهڙي ڪري عادتا (هـ) (٣) مولا (س)
(٤) تهه ۽ هي عسق ڪائي ، (٥) تنهن جا شخص موزه پيش ڏکين طعاما (س)
(٦) باري تعالیٰ (س) (٧) باگ (س) (٨) قهر (س)
(٩) نه آهي اجر انکي گهترا بارا (س)
(١٠) جيڪو شخص عادت ڪري جيڪي پيا تا (س)

١٠٦

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 404

جا سين حضرت پاڻهي ڪريس لنشتا
ٻيو ٻڌ فرمايائون ته سائين ڀلا جي ڪوهي ڪري ترتيبا
ته پيٺا ڏهند ايڙهه سچ جا ڪري ڏيکرو سجدا
جي پنهنجي سجدي ۾ جي دعا پڙهندا مرتبا
٩ اللهم غفرلي ولوالدي والمؤمنين والمؤمنات
والمسلمين والمسلمات برحمتك يا ارحم الراحمين
ته الله تعاليٰ پنهنجي رڪي منجهه امن اماتنا(٢)
ڪنانگي رزق(٣) جي ۾ محتاجي خلقا
ٻيو ٻڌ حاصل ڪري پنهنجي پاڻهي معرفتا
ٻيو پاڻ حضرت پير هوا هيئي دعا پڙهندا
اللهم غفرلي ولامة محمد عليه الصلوٰة والسلام
ٻيو ٻڌ فرمايائون ته جيڪي پاڻ جي ثواب جو ڪر(٤) اچون پيانا
ڪي اپين ڏهسڙي صف ۾ ڏل جو ليکيهون(٥) ثوابا
ته هو ڏڪي پاڻ ۾ جماعتي جنگ جد ٧١
ماري وڃن ها اِئين هڪ (٦) بس ڪا
ٻيو ٻڌ فرمايائون ته پاڻ بيهي وقت ۾ ڏيڻ ازه آده

---

(١) ائين (س) (٢) امانا (س) (٣) فتن (س) (٤) ڪرليهم (س)
(٥) ليکهم (س)، ليکيون (هر) (٦) ~~بخشيد~~ پاڻ (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 405

لڏيئي هوئي شهر ۾ لڏي منجهه سفرا

نه ڊيئي و ٿا ۾ پکي سڀ ۾ پيا اهڙنڌ حيوانا (١)

لڏيئي جبل ڪِي ڪي پيا مڙئي هون اشياءُ

نه مڙئي سڀ شاهد ٿين ٿا پاڪ ڏيندڙ جا (٣)

ڏيڻ اگراهي قيامه ڏيندڙ پاڪ مُوحد لاءِ

۾ پيا فرمايا توهان نه جڙه ۽ مون ڪري توهومنا

تڙه اجي ملڪ هيڪڙو پري طبق نور مڙئي ڀا

آيجي آيي ابن ني ومنوءَ سار ڏيندڙ ڪا

(٤) پوءِ جڙه مُنو اگهاڙ وڪري سر مسڪي وير

تڙه ادتن طبق نور جو لٺه جي مٿي ٿان

۾ جي مُنو اگهاڙي سر ڪري ٿي وير

نه ورڪي و نور جو طبق سو ملڪا

۾ پيا فرمايا توهان نه جو سمهيا ڏيڻ رڪي جبراهتِ ڪا

(٥) مٿي دل پاڻهي پوءِ پاڻهي رڙي مُنو پير

Gul Hayat Institute

---

(١) درخت وطيور (س) (٢) موجودنا (س) (٣) گواه (س)

(٤) جڏهن (س) (٥) پاڻهي (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 406

پڙهي رهي سمهڻ جي اڳ ۾ ڪري اُٿي ايتا
ته غافل نه ٿيءِ دل ان جي ڪنا ذڪر خدا
ٻيو فرمايائون ته گوري جيڏي ڏي ڏري هي آيتا
ته آهي آصبر ان ۾ گهوٽا ٻيهر ستو آهيا
اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيْ سَخَّرَ لَنَا هٰذَا وَمَا لَهُ مُقْرِنِيْنَ
ٻيو وقت سمهڻ جي سيڙ هي آيتا
وَقُلْ رَّبِّ اَنْزِلْنِيْ مُنْزَلًا مُّبَارَكًا وَّاَنْتَ خَيْرُ الْمُنْزِلِيْنَ
ٻيو وقت اُٿڻ جي پڙهي هي دعا
اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيْ اَحْيَانِيْ بَعْدَ مَا اَمَاتَنِيْ وَاِلَيْهِ النُّشُوْرُ
ٻيو فرمايائون ته جي مشڪل پو پيش اچي ڪه سا (٢)
ڪوهيتي (٣) ڪئي فصل (٤) ڪا جان ڪئين ڪري وتر (٥)
اُن ۾ فرش ڪري تان پي هي دعا
اَللّٰهُمَّ اِنِّيْ اَسْئَلُكَ مَا لَا اَسْتَحِقُّ وَاَعُوْذُ بِكَ مِنْ مَا اَسْتَحِقُّ
ٻيو فرمايائون هن پر سما

Gul Hayat Institute

---

(١) خواب (س) گهرڙي ويهرڙهي)
(٢) ايجي جڏهن ڪنهن شخص کي مشڪل ڪام هندا (س)
(٣) ڪيهم (س)، (٤) فيصل (س)، (٥) ويڙ (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 407

~~ته وقت مائي اينءَ جي هيڪڙي هٽ کا~~

~~۽ پڻ فرمايائون ته جيڪو رکندو هو هميشه روزا~~

ته وقت مائي کينءَ جي ڏو لڄڻ ٻئي هتڙا

جيئن هيڪڙي هٽ سين پنهنجي مائي آهي مڪروها

۽ طعام وقت ڏو ٻئي هيڪڙي هٽ کا (١)

۽ پڻ فرمايائون ته جيڪو رکندو هو هميشه روزا

لوڻي ٻيهڪ چاليهه ماڪي روز ٻيا

پر هون سي نفلي فرض وانگ رکا

۽ هو وِٺو شخص سو منجهه مارٽ نيا

۽ پڻ آ سوا سين ڪي اُن حاضر طعاما

تنده مائي ويهي ٿن سين ڪري ڪوڙ ڪنارا

مجهني ته روزو من ڪي آهي ڪين آهلا [illegible]

جي جنده روزي ٻي ڪري تني خبر ڪا

ته ڪر ته چانتون تسين ڪٿاءِ بالاءِ ڪي زيانا

---

(١) هيڪڙي هٽ منجها (ٽسا)؛ هتا (ٽسا)

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 408

۽ پڻ فرمايائون حضرت پير مبارڪ مٿما

ته جو ٻرائي ٻوڪ و تا(1) وليجي ڪري ڳنڍرا

ٻوءِ اچي پگهائين(2) ڪيه اوڙڪي(3) ٻرائي آهي جا(4)

ٻوءِ موري ڪين اوڙسا ته جي سبا (5)

ته لبڪي ته پڇيندڙ(6) جي لڳائي مولا ع

منجهه دفتر ته شخص(7) جي پگهائين ملاجه جا

۽ پڻ فرمايائون ته جو پڙهي سي لفظ مقدس ولير(8)

هون ڪبير الهستان جي گناه ته سندا

ته پڻ برڪت سن لفظن(9) جي مرهي سڀ مولا

سبحان المقتدر لما يشاء بقدرته فعال لما

يريد بعزته برحمتك يا ارحم الراحمين

۽ پڻ فرمايائون انبياء ۽ اولياء جيڪي ڪي هوا

تن سڀ نماز عصر جي جنهن ڪنا هوا تماما

لنهه مائن(10) ڪنه اهوا ڪيجه اڪين مٿما

---

(1) تان (هـ) (2) پير (س) (3) تي (س) (4) جابوڪ پرائي آهي (س)

(5) اوپڙ پيچي پوءِ سوهاي هوري نه ته سبا (س)

(6) شخص (س) (7) سندا (س) (8) وقتار (س)

(9) الفاظن (س) (10) خاموش (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 409

تان نماز عشاءَ سين ڪيائون نه ڪلاما

۽ ان عشاءَ ڪنا صبح سين تا اشراق بجاتا

ڪنهن ذره هوا ڪيئن هرگز هميشاه

پر آهي مردان منجها سڀ ياد ڪياه

جن وجهي ڦاهي شيطان نه منجهان وقتا (١٣)

جد سين منجهائي خلق کي ڪري تو گمراه

پر رسول نه سڳهي تن کي جي ڪئين ڪين دنا

منجه وقت اشراق جو تن جو ذڪر

وجهن ڪنا اشراق سين تن مرتبا لڌو وقتاه (٥)

پر جنهن [illegible] ترتيب ڪري [illegible] منجه دنيا

نه هوءِ اسان [illegible] اوليائن سين پيرو ۽ همراه

فرداءِ ته قيام جي [illegible] ها گا (٦)

۽ ان فرمايا تو ته جو عبادت ڪري سڀ ڪن نماز تا

پڙهي تسبيح سبحان الله جي ٽيٽيهه مرتبا

۽ الحمد لله ٽيٽيهه مرتبا ۽ الله اڪبر ٽيٽيهه پيرا

نه لکائي عبادت [illegible] ملڪ جو مولي

جيتري عبادت [illegible] جي ڪ واليس [illegible] ده

ان ورد کي ورد ~~[illegible]~~ اڪبر نالوجود تا

---

(١) [illegible] (س) (٢) ياهي (س) (٣) وقتا (س) (٤) ڪماڻي (س)

(٥) ڪاٺ (٦) [illegible] سڄو [illegible].

(٧) سيهم (س) (٨) [illegible] (س) (٩) [illegible] (س)

(١٠) للڪن (س).

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

ٻيو پٽ فرمايو حضرت پير مبارڪ مُٺا (1)

ته جيڪڏهه ڪتا هت طالب جي واقع ٿين ٿا

تڏهه ور جيئي استغفار هي آهي عذر خواه

يا غافر يا غفار يا غفور ته مرهي ته مولا

ٽيون پٽ فرمايو حضرت پير هن پر بيانا

ته وقت پير ڏور ٿيڻ جي ور جيئي هن طرحا

يا قادر يا قادر هن پير جوءِ مٺا

ٻيو پٽ فرمايو حضرت پير مبارڪ مٺا

ته جيڪو شخص ڏهو پيرا پڙهي ڪلمو شريفا

پيا تا غار فقير جي ۽ سدا جا ٻختا

لا اله الا الله محمد رسول الله ڏهو پيرا آهي غارا تا

ٻيو پٽ پڙهي ٽيهو مرتبا وجيئن غار آتا

ٻيو چاليهو سانجهي تا پڙهي پنجاه سو ڪماڻي جا

ٻيو سٺ پيرا ڪلمو پڙهي سارئي ورتا تا

ٻيو پلو افضل آهي اي ورد نه سيني ڪاسه (2)

---

(1) ڪانا (2) هي سنتونا ٻه ٻه ڦڙا ڪو ڪتا.

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

۽ پڻ فرمايائون ته جيڪو غسل ڪري جمعي جي ڏينها

ته ٿيئي پاڪ گناهن کان صحيح سو شخصا

۽ ايندڙ جمعي سين[1] لِگنيس ڪو نه ڪو گناه

۽ پڻ فرمايائون ته جو قبر مٿي پڙهي هي لفظا[2]

ته ثواب لکن ختمن قبول ٿيلن جو لکائي مولا[3]

دفن ڪري ته ميت جي پڙهائين جه جي قبر تا[4]

حَسْبِيَ اللّٰهُ شَهِدَ اللّٰهُ سَمِعَ اللّٰهُ سُبْحَانَ اللّٰهِ مَا شَاءَ

اللّٰهُ تَبَارَكَ اللّٰهُ قُلْ هُوَ اللّٰهُ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ مُحَمَّدٌ رَّسُوْلُ اللّٰهِ

۽ پڻ فرمايائون ته جو ميت ڪٿي لهي ربّ ڏانهه[5]

۽ پڙهي صلواة ته وقت مُهيرا ٿي پيرا

۽ پڻ الحمد لله پڙهي هيڪڙو مرتبا

۽ پنج مرتبا ربنا پڙهي پيا ربّ پنج پيرا

پوءِ ٽي پيرا وري پڻ پڙهي صلواتا

پوءِ گهري جيڪين ربّ کنا آئي اِلتجاءَ[6]

---

(1) ايندي (سا) (2) الفاظا (سا)

(3) ته ثواب لک ختمن جو جيڪي قبول ٿيا (سا)

(4) لکائي دفن ڪري ته ميت جي ماٿي جو مولا (سا)

(5) خداوند (سا) (6) عذرا (سا)

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 412

تِنکري [illegible] گهري خدا وند کار (١)
هرگز خالي نه کري تنهن جا هٿڙا (٢)
ٻيا فرمايائون ته هٿ کڻ وقت ۾ دعا
جڳائي سيني برابر يا اکين جي برابر
ٻيا فرمايو حضرت هٿ [illegible] (٣)
ته جڏهن [illegible] ڪل [illegible] وڃي ڪل [illegible] (٤)
[illegible] ملڪ [illegible] هڻو ڏڪي مٿي [illegible]
[illegible] ملڪ جي هٿ [illegible] طبق نور جا
ٻي کڻ [illegible] خاڪ جي [illegible] خاڪ مٿيا
[illegible] جو [illegible] ڪري قبولا
ته جو [illegible] طبق نور جا
سوا [illegible] طبق [illegible] مٿا
ٻه خاڪ وارو [illegible] خاڪ مٿي [illegible]
[illegible]
[illegible] جن [illegible] کا

Gul Hayat Institute

(١) [illegible] (٢) جي بدران : نه ڪري [illegible] خالي نه ڪري هٿ [illegible]
(٣) [illegible] جي بدران : ٻيا فرمايائون ته جڏهن وڃي ڪل [illegible]
ڪار [illegible] جي [illegible] الله [illegible]
(٥) [illegible] (٦) هٿ [illegible] (٧) [illegible] (٨) [illegible]
(٩) [illegible] (١٠) [illegible] مٿان [illegible]

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 413

پرجهين ٿا ڌرڪي سوال مسئولا
نه وڃي ملڪ خاڪ پنو ٿي جي منهن متا

۽ پڻ فرمايائون ته جو ماڻهو ڪري سياري منجها
سان گرم پاڻي سردي سي خوڦا
ته اڌ گناه ان شخص جا معاف ڪري مولا

۽ جي ڪو ماڻهو ڪري سنو سان پاڻي سردا
ته ٽيئي گناه انهي شخص جا معاف ڪري مولا
۽ پڻ فرمايائون ته جيڪو ڪاري پڙهي ڪان دعا
۽ پاڻ ڏه ڀيرا آمين چئي ته قبول ڪري خدا (٢)
لعرو مقصود ته جو ڪري من جي منٿا (٣)
۽ پڻ فرمايائون ته جيڪو علم پڙهي سڀ عمل مولا
۽ پڻ انهن جي ثواب [illegible] طالبن ڪلين کا
نه جهڪارات تخلف ۾ سنتي گذري ان کا (٤)
سا عبادت ۾ ليکن ملڪ ڌر دفتر ۾ لکنا (٥)

---

(١) مرهي (سا) (٢) مولا (سا) (٣) قادر قيوم (سا)؛
(٤) ~~نه جهڪارات غفلت ۾ جي گذري~~ ٿيهم آتا (سا)
~~نه جهڪارات ويچ ۾ غفلتا (سا)~~
(٥) سا تحا عبادت جو ادا گذاري ستحصا
تلڪ ملائڪ ان کي ثا دفتر ثواب سنڌ (سا)؛
نه جهڪارات [illegible] غفلتا سا عبادت ۾ ملڪ لکينڊا (ها)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 414

۽ پڻ فرمايائون تہ جو طعام کائي متني ليتار عيشا

قلب رکي اذکار کري جو نہ تہ ٿئي پڻ حساب کيو
ٻرجي تنهن عشاء جي کائي جنهن طعاما
تہ پڻ حساب ناهہ تنهن ٿئي ان وقت جو اهلا
ٻئو پڻ جو شخص قدم پري الله تعاليٰ جي
کھڻ ٿئي مؤمن لٿا را (١) وجي هلي کڻي متمنا (٢)

لڳي جي مٽي پوري کري او شخصا
تہ هئي کرو ثواب هن لاءِ لکائي مولا
۽ جي کم پورو کري تہ جو او متمنا
تہ بہ ثواب هن وين رلاءِ لکائي الله (٣)
هيکڙو ثواب ويلڊي ٻئو وڙ (٤) جي ولڙا
۽ پڻ فرمايائون تہ جي کي باڪ رمضان ٿئي پڙهن نماز تا (114)
ٻڪهي اجر ان کي گھڻو تن کان جي پڙهن ڪکن کي مصلي تا
۽ پڻ فرمايائون تہ ٿئي پرا صلوٰة پرجي کلمين پئجا (٥)

---

(١) ٻئي (سا) (٢) آکيان (سا) (٣) مولا (سا)
(٤) ورندي (سا) (٥) تا (سا) نہ ڪہ يشا (ص)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 415

ته ثواب ان کي تېر گړو ایا را (۱)

چه پیغ فرمایا ئون ده جو شخص یا لیني ده حاجت ولیرا

وثان جواب مَیت کان خوهوره نز رکا

تنده وچي قبر ني ملي ساري وُمُو کا

لیږ لیرانیی کان و لیسي قبر ني رکي لیني هترا

لیږ اُتي اُلو سُو لیئي بنّي تت لیني پنمسنجا پیمیا

شروع سو نماري سور کړي لیٓسن مبارکا

لیږ وري تت بانمیتا رکي لیرانديّ تا

وري لیو مر لتو لژي سور لیٓسینا (۲)

جنده لمالد سور لیي تنده پرو ولیمي رلي هترا

وري تو مر تو لژي سور مبارکا

ده ثرت جواب ته کي تیندو قبر منیما

پرجي ته ذبنه لیو ته کي جوابا

ده بنو ذینه پر ورکړي امتري ترتیبا (۳)

ده الست جواب ته ذبنه تیندو تعین کا (۴)

---

(۱) ... کوعو. (۲) مبارکا (س۱)

(۳) طریقا (س۱)؛ ترتیب اخا (س۱)

(۴) ضرورا (س۱)

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 416

ڏوهه

ٻرجي ٻي اِپڻ ذ لٻيس جرابا
نہ ٻئي ڏينهہ پڻ سوکري مرتب ترتيب اِهارا (١)
نہ البت جواب ٻيڏکي تيدو قبر منجها
ٻ پڻ فرمايائون نہ جيڪو وضوءِ جي وڃرا
منهہ ڏو لوڪ ڪوڙي جو جيڏ کي ~~قيدو قبر منجها~~ چوڻ ڪرا (٢)
~~ٻ پڻ فرمايا~~ نہ ٻيڪر منهہ ڏو لوڪ سندو پيغمبر ڪرليا
ٻ پڻ فرمايائون نہ جو ڪرانڪري لاءِ زيارتا
جيت آدمي پير نہ شخص هوندہ لبي لڏوابا
وڪر وڪر موجب سڀ ڪيهن لکہ گناهن جا
بخش ڪريس مٿي ڏٺي الله تعاليٰ (٣)
ٻ پڻ فرمايائون نہ جنہ وهي قمنا حاجت (٤)
تنہ ٻبرجيئي لبي رٺي ڪشتو زورا
لڳو ڪهي ساعت هيڪڙي ڏاڻي ٿي رکي زورا
تيمان لڳو بار برابري ڏي ٻين ٻيرن اتانهہ (٥)

(١) ترتيبا (سا) (٢) ڪوترا (سا) (٣) ملڪ جو مولا (س)
(٤) سڀئي (سا) (٥) ڏانہ (سا)

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 417

آڻي تنهنکا لِئي اِن ۾ موجب حڪمتا

۽ پڻ فرمايائون ته سڀ ڪنهن مسلمان کي ڏجي تعظيما

ته الله تعاليٰ ان جا ميٽي سڀ گناه

۽ جي ته ڪريندا ڪا ڳالهه ته جي انهي ڪو نشچما

ته ميٽي گناه اُنهن ڄماءِ پڻ ماءُ ليوءِ اُن جي ڄما (۱)

۽ پڻ فرمايائون ته احمد ته ڪي جامل ليتو آهه

جو ڪنهن ڪمر ڪيو مومن اُهو ملي تنهن همراه

۽ قول وَ قال ڪري ڪم ڪاري ڏئي ٻئي ڪنا

۽ پڻ فرمايائون ته ٿاني ليکي جي ۾ دولتي ڏهتر۱

لولتي ڏهولتي ظاهر شو ڦون جو گڻا

ته پڻ سڀ ڏنو ٿن ته ٿان ۾ مالهِ دُرشنا

۽ پڻ فرمايائون ته جي ڪو صبح جو ڪري ورد شروعا

تان نماز سانجهي سين ڏڪري تماما

ته جيڪا هو سانجهي ڪنا ورد ڪري شروعا

---

(۱) سنڌا (سا)

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 418

ٻئي نماز سين نه پڙهي ڪري نه ٿيا ها
هوندي سو ورد ايڏو ڏکو دراز
لاءِ گھرجي ته شخص کي اهي آيت پڙهنا (١)
ته اهي سڀ ثواب حاصل ٿيئي تهين شخص کا
جيڪو ورد صبح ڪنا سانجهي سين، سانجهي ڪنا صبح تا (٢)
تيڙو ثواب هن آيت منجهه آ گو ڪريو عطا (٣)
سانجهي آيت پڙهجي صبح تا هيڪڙو مرتبا
ٻئي پڙ سانجهيءَ نماز مٿان پڙهجي هيڪڙو ويرا (٤)
ته ڪڙ بجا آڻيندا اُن ورد سڀ ڏينهن رات جا (٥)
سا آهي مبارڪ آيت ساهي سڳي سمجهي ڪيا (٦)
فَسُبْحَانَ اللّٰهِ حِيْنَ تُمْسُوْنَ وَحِيْنَ تُصْبِحُوْنَ 6.
وَلَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ وَعَشِيًّا
وَحِيْنَ تُظْهِرُوْنَ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ
وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَيُحْيِي الْأَرْضَ
بَعْدَ مَوْتِهَا وَكَذٰلِكَ تُخْرَجُوْنَ
ٻيو فرمايائون ته جيڪو پڙهي هي ڪلما ڪاره بيرا
ڏيا ٿا سڀ ڪل نماز جي ته هوئي (٧) ايمان سلامت ها
هوريا نه جڏهن ته جو هرگز ايمانا (٨)

---

(١) تفسير (ص) (٢) ڪنان (٣) ٻيڙ ٻڌو هڙ ٻه ڪوهن.
(٤) ٻيو ٻڌو هڙ ٻه ڪوهي (٥) سني (ص)
(٦) ٻيو ٻڌو هڙ ٻه ڪوهي (٧) ترڪ ڏيو (ابراهيم)
(٨) جن جسي (ص) جن جسي (ابراهيم)

Gul Hayat Institute
© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 419

ٻيو ڪلمو شهادت جو، جيڪو هي آهي:

أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهٗ لَا شَرِيكَ لَهٗ
وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهٗ وَ رَسُولُهٗ وَ
حَبِيبُهٗ وَ شَرِيفُهٗ وَ شَفِيعُهٗ وَ شَفَاعَتُهٗ
وَ إِمَامُنَا وَ إِمَامُ الْمُؤْمِنِينَ وَ إِمَامُ الْمُتَّقِينَ
وَ شَفِيعُ الْمُذْنِبِينَ وَ رَحْمَةُ الْعَالَمِينَ
وَ خَاتَمُ النَّبِيِّينَ وَ حَبِيبُ رَبِّ الْعَالَمِينَ

اِهي ڪارهي ڪلمان آهن، تمام (٢)
پڙهڻ گهرجن، جيڪو حضرت جن هن پر ڏنا،
شاهد رڪو ۽ پاڪ بندو (٣)
جيڪو ڪلمو شريف پڙهي ڪارو پرتيا
سڀ ڪلمان پڙهي جو سلامت ايمانا
عيبان گناهن سڀني جو بخشش خدا

جيڪو شخص هي استغفار پڙهي ابد اهمار
پڙهي سڀ پڙهي دنيا
هي استغفار هي سڀ سو سو جا (١)

أَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ رَبِّي مِنْ كُلِّ ذَنْبٍ أَذْنَبْتُهٗ
عَمْدًا أَوْ خَطَأً سِرًّا أَوْ عَلَانِيَةً وَ أَتُوبُ إِلَيْهِ مِنَ الذَّنْبِ الَّذِي
أَعْلَمُ وَ مِنَ الذَّنْبِ الَّذِي لَا أَعْلَمُ وَ أَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ

(١) ب ۾ "هي" ڪونهي. (٢) "ڪان" (٣) "تا" ب ۾ "هر" ڪونهي.
(٤) "ڏنا" سڀ ڪلمن (٥) ب ۾ "هر" ڪونهي.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيْمِ

ٻِئِي فرمايائون ته نفلاتِ ۾ تسبيح نمازا

سا آهي مِثل جنهن جي ٻڌا سڀ تارا

جِنَ پَلو جبرئيل (۱) آهي منجهه مقربين ملڪنا

ٻئي جهڙو مرتبو تنهن ۾ منهنجو رسولِ خدا

ٻئي فرمايائون ته جو تازو وضو ڪري وضوءُ تا

نيتي ٻه رڪعت تحية الوضوء نفلا

(۲) ڪري قرات پهري رڪعت ۾ فاتحه پڙهي

قُل يا ايها الكافرون پورا ڏه ڀيرا

ٻي رڪعت ۾ فاتحه پڙهي ڏه ڀيرا قل هو الله

پوءِ جنهن نفل تمام ڪري واري سلاما

تنهن لفظ يا لطيف جو پڙهي سو ڀيرا

پوءِ ڪري سجدو رب لئي لڙي نيازا

تنهن ڏه ڀيرا سجدي ۾ پڙهي سبحان الله

---

(۱) سين (س) (۲) پڇاڻا (س)

(۳) پڇاڻا (س)

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

وَاللهُ

سُبْحَانَ اللهِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ وَلَا اِلٰهَ اِلَّا اللهُ اَكْبَرُ

وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيْمِ

۽ ذڪر پڙهي صلواة پڙهي ۽ رَبَّنَا ذڪر پڙهي

رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ

حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ پوءِ ستو (1) ڪٿي سجدي منجها

نه مڙئي مطلب دُنيا جا خدا کان گهري پورا

۽ جيڪي ملڻ سان آخرت ۾ ڪم اچي ڇڏي نه حسابا (2)

چون نماز پڙهڻ حضرت جي سيکي ان کي تا (3)

جن حضرت پير حضرت ڪي ان لئي مڃتا ما (4)

۽ پڻ فرمايا لون ڏهو نه رسي تهجد نماز کا (5)

ته ستو ور چار رڪعتون پڙهي نماز جا ختا (6)

پنجا نماز عشاء جي ۽ مغرب ۽ وتر رڪعتا

۽ پڙهي سپه ڪيه رڪعتون ۾ فاتحه پنجا تا

سورت قُلْ هُوَ اللهُ جي پنجه مرتبا (7)

---

(1) سر (هر) (2) ڇي حسابا (هر)

(3) صفر (هر) (س) (4) مداومتا (س)

(5) نمازا (س) (6) صاحاتا (س)

(7) سور سنهاري (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

نه قبول ٿيي نماز تنهن جي بدل(١) ان نفلا

پڙهه ٿيندو چار رڪعت ڪري نماز حاجتا

۽ پڻ فرمايا ٿون ته جو چار رڪعت پڙهي نفلا

پنجاتا نماز عشاء جي ۽ مؤمنن و ترڪتا

۽ پڙهي سڀ ڪهه رڪعت ۾ جيڪا چاڻي فرتا(٢)

نه ٿيي ثواب ته ان شخص کي جو اچي نه ستي ڪهنا

۽ پڻ فرمايا ٿون ته گهر جي فقير کي نه پڙهي ٿي تهجدا

هيڪڙو مسجد نماز سمورو ٿي ٻئو اوڙاتا

ٿرون وڏي صبح جو اٿي پڙهي نفلا

ته ڏهه ڪر پيغمبر پاڪ سڀ ڪئي سوا وفتا

پر پهرون تهنجن حاجت(٣) آهي تو تهجد اڦلي آهه

ٿئو تهجد وڏي صبح جو ٿي ٿيي تمام(٤) تا ١٢٥

۽ پڻ فرمايا ٿون ته جنهن اچي نماز ۾ جهوڻ وڏي جماعتا

ته ڏهه ڪري علما اوڏڙا هيڪڙا پڙهن ڪا

---

(١) بدلي (س) (٢) سوا (س)

(٣) حاجات (س) (٤) تمام (س)

Gul Hayat Institute
© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 423

جيئندين تہ يار رسول جا اِيئا اُهُوئا اُوڏا (1)
جيئن ٻيهرين گنڍيي تن پلن جي هُئي تا لنڊي ڪُليا (2)

۽ پڻ فرمايائون تہ جيڪو هميشاه چئني چار رجي ذيئما
ڪري مُداومت اِن تي جيئن ٻہ رڪعت نفلا
نفل نماز صلواة العشاء (3) ڪري ليئي تہ ڪا
پڙهي سپ ڪيہ رڪعت بر فاتحہ پنجا تا
آية الڪرسي پڙهي ڪري انا اعطينا ست ڀيرا
۽ پڻ فرمايائون قل هو الله احد پڙهي ڪاره مرتبا
۽ ٻي رڪعت ۾ پڻ اپڙهي ٻي ڪندو فرو تا
تہ غني ڪري الله تہ ٻي منجهہ دُنيٰ ۽ عقبيٰ
۽ پڻ نہ ڪري ڪنهن جو تہ ڪڏهن هرگز محتاجا
۽ پڻ فرمايائون تہ نماز اشراق ۾ اُهي پنج نفلا
پڙهجي اِن وقت ۾ ڪو شخص پڙهي هي ٻہ نفلا
تہ ثواب پنجن نفلن جو لکائيس سو ئي

---

(1) ايهم (س) (2) ڪلهن ڪا (س) ڪلهن تا (هر)
(3) صلواة الضحاء (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 424

ٻئي ڀيرو نفل ٻه رڪعتون شڪر الله جو ٿيون

(١)
پڙهي رڪعت ۾ فاتحه پوءِ آية الڪرسي خالدون تائين

(٢)
ٻي رڪعت ۾ ومن يتق الله تا سين قدرا

پوءِ ٻيئي سلام وري ٻه رڪعتون شڪر النهار نفل

سڀ ڪنهن رڪعت ۾ فاتح پوءِ پڙهي اهل امن پنج ڀيرا

پيءُ فرمايائون ته ٻن رڪعتن ۾ سنت موڪدا

(٣)
پڙهي پهري رڪعت ۾ سورة قُل يا

ٻي رڪعت ۾ پڙهي سورة قل هو الله

(٤)
جيئن حضرت ابن عباس رضي الله عنه کيو قسما (٥)

ته مون سڻو ڪنا رسول رب جي قراءتا

چيائون من ڪي ايها ترتيب جائي منجهي بيانا (٦)

پيءُ فرمايائون ته ٻار مومن جو جيڪو ڪا

(٧)
نه لاهي ڪارائي دل منجهائيه جي الله تعالى

پيءُ فرمايائون ته جيڪو موڪري جاري پاڻي منجها

(١) خالدونا (س) (٢) پيدا تا (س)

(٣) ڪافرون کا (س) (٤) عيون (س)

(٥) ذرمل ذورهدي (س) (٦) ذكرا (س)

(٧) مولى (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 425

پِرِيءَ بہ ڪَھڙو سَندءِ بُو وفا لنگل تمارا

نہ ثَوابُ سَتِرِ ڪَھڙي جو مِلِي تھين ڪا (١)

۽ نبي پاڻِي جو مُوڪَلُ اِشرو ڄَوَن ٿا

جيئن جيئري ڪَھڙي پِرِيءِ ٿِيءِ ٿِيرو ثوابا

اللّٰھ وارا پِنِي جاري مِڙهي ثوابُ ۽ آجرا

۽ پُرن عرما پاڻون تھڙين مُريدن کي وعظ طريقا

نہ وار ڪو اُنَجَن سِکو سِکو پِھاني مٿي نا (٢)

پُوڪاري ڪنئي لِيکن تي آه خوب لِبا سا

لِنُو بيشاب ڪڪي وار ڪي ٺڏ افضل طريق اِيا

اِت جوڻون باب ڪتاب ايجي شيو تماما (٣)

اِلٰھِي مرهين پِھر سين ذوه ذو ھارين جا (١٢٩)

(٤)

جنين جِيو ڪمونا ھي طريقت محمد رمہ شتاه

لا اِلٰہ اِلّا اللّٰہ مُحمّد رَّسُوْلُ اللّٰہ (٥)

---

(١) تَنِي تھم شتنيا (س) (٢) متا (س)

(٣) ھي سٽ "بم" ۽ "ھد" ۾ ڪونھي ·

(٤) محمدا (ھد) بم)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

بابُ پنجون رسالي جو ڪريمُون بيانا

جِهه ۾ سُوال جواب جو ٿيندو تنهن ڪو ورا
سين حضرت پير جي جو عارفُ رباني آهِ (١)
جو محبوب دل اوليائن جو جگر گوشو رسولِ خدا (٢)
بُزرگُ مُلڪ سنڌ ۾ اعظمُ اولياءُ سڀنهِ هِند تنا
سالِڪ طريقت جو رهبر راهِ خدا جو
تاجِ مُعرفت جو تختِ اهلِ مُعاملتا
فَلڪُ حقيقت جو مُحسِن مُلڪنا (٣)
قبولُ تِنل درگاه ۾ صاحب صمدا (٤)
سو مُرشدُ پيرُ بادشاه سيدُ محب الڪريما
والِي ولايت اڳرو صاحبُ شريعتا
ذي خبر خلق لئي عجيبُ ۽ اعلى
پڇڪنو سُوالُ پير ڪنا جي ڀِي منجها (٥)
ته تنهن جوابُ ته جو ڀِي فرمايائون تنها
پُڇيائون پير کي ته اسان مَنا ڪهڙو وِڌيڪ آهه (٦) ٢

---

(١) عارف زماني جو بادشاہ (س) - عارف ربانا (هه)
(٢) سيد الانبيا (س) (٣) محب (س)
(٤) صمدانا (س) (٥) ڪلا (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

تڏهن فرمايائون ته پلو آهي اِسم سندو الله ١

پڇيائون پلائي ڪهڙي جنهن تي ڪريون مُدا ومَتا

تان فرمايائون ته وِڙ سڀ جنهن تي ٿيو ڏور ٢

محبت دل جي رکوان وِڙ سين ٿيو مشغولا

تڏهن پڇيائون حضرت پير کي ڏکو ڪيئن جڳاءِ

فرمايائون ته پلو سٺي جنهن جو لِڪو ڪئي لاءِ اِهَ

وليئو نظر ڪري سُوراخ ڏونهه پائي پئي چشما

(١) لعءِ جنهن ساعت بصرتي ٿيي غافلا

نه مُيسر ٿي پئي نه کي ~~ملي ڪيمولا~~ هرگز نِڪارا

~~تڏهن فرمايائون~~ پڻ پڇيائون حضرت پير کي نه ڪيهه پر فقيرا

ڪري يا رب کي نه ملي ڪي مولا. ٢

تڏهن فرمايائون جن کي ور ڏنائو جوابا

نه گهر جي طالب کي رب جي ته اڏائي هيڪڙو حجرا

٤ پڻ اڏائي ته حجري (٢) ۾ ننيو بنو حجرا

(١٤٩)

---

(١) صبڪڙهن (س) (٢) ڦهم (س)

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

(۱)
جو سوړو اذالو هوږ ګهټو تنګه تاریکا
چه مې نه شي آواز کین سندو انسانا
(۲)
بلکه آواز مکه چو پټ د شي ته اقنا را
ږ پټ پیچالون حضرت پیر کې ته طالب جو خدا
سوکه شي واسطي لو یادکري مولی
ته فرمایالون جواب په دین لر تنین کا (۳)
د کشف ږ کرامت لیتی کي نه یاد خدا ج
د لوکي پټ یادکري سن اباو شاه
قادکرونې آذکر کف ادا معلوم کیجاوه (۴)
ږ پټ پیچالون د وات ذکر جي کمړي پلي آته
فرمایالون د سمیع بصیر علم حیات خداکا
ږ پټ پیچالون پیرکې د ~~فقیرانو~~ کی د کین کي ذکر ۲
فرمایالون د ذکر کي سان فکر ۱
ته ه پیچالون پیر کې د فکر کیجا رو آته

---

(۱) اندا هو (س) (۲) هبنا (س)
(۳) ترت ته ویرا (س) (۴) هباسعلوما (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 429

فرمايائون ته شيخ نصير علم جانئين خدا
۽ پڻ پڇيائون ته وات ذڪر جي ڪهڙي پلي آهي
فرمايائون ته بعضي بزرگ من ڪرجون ٿا
ته لا اله الا الله ٻئي ذڪر پلو ذڪر ۾ آ
نفي ۽ اثبات ٻئي آهن جون ٿا ان ۾ موجود آ
انهن تي فرمائيو ۽ بعضن بزرگن فرمايو فقط اسم الله
جنهن نفي ۽ اثبات ٻئي ٿين ان ۾ جون ٿا
(1) ان تي فرمائيو شيخ شبلي رحمة الله عليه خدا
ته بهشت پلي وات ٻئي جاري ۽ خوب آ
جنهن مشغول ٿيڻ سڪري اسم سين الله
پرجنه ڪه پساه منهو ۽ پي ته ه جي الله (٢)
۽ جنه دم ٻئي ... ٿيڻ ته ويا
ٻئي وات پلي ڪهو لا اله الا الله ڪا
ٻيو بزرگن فرمائيو وري ان مو تفصيلا

---

(1) ايهم (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

ته جيڪي لا الا جوءِ ٻنهين وفا تا

۽ خالي رهي الا الله جي سو شخص جوڻ ڪنا

ٿئي ٿو لفظ جوءِ منهنجا اسم سندو الله

ته آهي نفي ان ۾ ۽ پڻ آهي اثباتا

۽ پڻ فرمايائون شيخ شبلي رحمت ڪريس خدا

ته مون اثبات الف منهنجا ٿيو معلوما

۾ نفي سڀ مخلوق ٿيو من ڪي لا منهنجا

۽ مخلوق ٿيو من ڪي هي منهنجا مقصودا

ته جيڪين آهي هستي ۽ مرئي موجودا

~~سو سڀ فاني آهي ۽ پڻ نفيا~~

سو سڀ ڪين آهي منهنجو ٿئين جي گرتا (۱)

۽ جيڪين الف ۽ هي وچ ۾ آهي موجودا

سو سڀ فاني آهي ۽ پڻ نفيا (۲)

۽ پڻ پڇيائون پير کي ته سفر موجار ڪيو ته آهه

ٿئي فرمايائون ته سفر ڪر جي ته (۳) شخص ڪا

---

(۱) ٿهم (س) (۲) گوداء (س)

(۳) صوب جي فا صوبا (س) (۴) ٿهم (س)

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 431

جن جي دل (١) ۽ زبان (٢) آڳي (٣) ڪن هڙو ن مشغولا

باهي خداوند سين ڳالهيون شوق منجهان (٤)

آهي سفر تنهن کي ڪرڻ درستان (٥)

۽ پنا پيا اُن پير کي ته ذڪر ڪهن ۽ آه (٦)

آڳون ۽ ڪنين ۽ هتي جو ۽ پيٽ ٻيڙ نٿا

ته ڪه فرمايو تون ته ڀلي جيڪين ڪن سين عجب عجيبا

سو مرتئي باهي رب ڪنا ڪري تصورا

۽ ذڪر اٿس جو ايسط جون نتا

جيڪي ٿي ڀسي اٿس سين قدرت سندي مولي

ته ذڪري ڪري لسي رب کي ايسن جي ويڙا

ته ويهي سب خالق جون بي ڪه قدرت ناهه

ذڪر هتي ۽ ٻيڙ جو اهڙو جاڻنيا

ته جيڪا حرڪت اُن ڪنا ٿيي حاصلا

ته سبي سب جاڳي ڏڻي ڪنا بي ڪا حاجت ناهه

[illegible] ڪري سئولا

ته توفيق سين خدا ياد ڪيجي غير توفيقا

---

(١) ڪان (٢) ناٿين (٣) ليڪو (٤) هڪ (٥) ڪوڙي

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

تنهن کي فرمايائون ته توفيق سان ڪري سڀ ڪو ياد خدا

بيت: مَرِدُ چون ته ڪي مو توفيق ڏارا (۱)
۽ پڇيائون پير کي هن بيت جي مَعنا:

بيت: ڪارا پڻ ڪِنين ڪُڪرَ اڪرَ هو وِلارَ وِڻين (۲) (۳) (۴)
ڏيلو ڪَنِ نه ڏِ ڪِ ڄ ه نه اوڳار يين (۵) (۶)

فرمايائون ته هن معنا لئون آهين تنهن ڪري اِن بيتا
هيڪڙي مَعنا ته هيءَ رات سان آهي مشابهتا
جي وڻ ڪندڙ نا فرصت ڪن نه ڪا
ٻي معنیٰ ڏمن سان ٿي ٿئي مُنو فقا (۷)
جنن جي لطافتا هيڪڙائين جي ٻنيا (۸)
۽ پڻ پڇيائون پير کي ته خدا کي ڪهڙي ڪهڙي چيز (۹)
تان جي نه ڪهين چيز لاءِ ڪيه مطلب (۱۰)

۱۴۰

(۱) ڏارا توفيقا (س) ~~(۱۴) موافقتا (س)~~
(۲) ڪڪرين (۽ ڄم) (۳) اڪرين (م) (۳) ولاڙيا (ق)
(۴) ڪاري ڪهنين ڪڪرين ڪروِلاڙ ومين (بم)
(۵) ٻيين (ڄم) اوڪاريين (دم) (۶) موافقتا (س)
(۷) لکيا (س) (۸) چيزا (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 433

ٻيو پڇيائون حضرت پير کي ته خدا کي گهر جي کهڙي چيز (١)

تان جي ڪيجي واسطي خدا نه ڪڍڻ مطلب الاءِ (٢) (٣)

پڇيائون حضرت پير کي ته ڪيئن ياد خدا کي ڪجي واسطي خدا (٤)

فرمايائون ته ياد نه ڪجي خدا کي ڪجي واسطي خدا (٥)

ٻيو پڇيائون پير کي ته ڪهڙي غلام جي معنيٰ

تان جي غلام جيڪي ان کي گهاري منهنجي خاوند جي حضور

ٻيو پڇيائون پير کي ته دين و ڪل کي چون ٿا

تان جي سندو جو ته سنڌ کي جل کي موڪلي مولا

ڪنهن ڪل طرف (٦) ... ڪن ٻين ڪل مارنا

مور نه نڪا ثين تان لوٽ رکيس ڏور سدا (٧)

ٻيو پڇيائون پير کي ته دين جي ڪهڙي معنا

تان جي ... لٽ (٨) ... جيو اسان کي معلوما

ڏهيڪڙي عِلمُ اليقين ٻي آ ڏهي عَينُ اليقينا

... ٽي حق اليقين جو تفسير (٩)

عِلمُ اليقين تنهن کي چون خفتن ٿا

جو سڀ ڪي خبر لهي جنهن ته آهي ذاتي جاءِ

---

(١) ڪئين ڪجي ياد خدا (نسخ) (٢) فرمايائون (س) (٣) نه ڪڍڻ جيز الاءِ (س)

(٤) ... جي سنڌ طرف (س) (٥) ... ڪڏهن (نسخ)

(٧) سدا ڏور (س) (٨) معنا (س) ڪيئن (س)

(٩) هاڻي معنيٰ تنهن جي ساڳي صحيح ڪيا (س) ٽي جو سڀ تفسير (س)

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

ٻيو عَيْنُ اليَقِيْنُ اِجُوِنِ تا (تهڪي) نهين اَهَلُ معنيٰ جا (١)
جو ٻيءِ بَحرُ الکِيْنَ سين ڪَري تَحقيقا
ٽيو حَقُّ اليَقِيْنُ جون تا (٢) (جهڙو) شخص ڪا
جو منجهه بَحرُ مُستَغرِقُ هُوءِ اُونْهي (٣) عَميقا
ٻين پيچالون پيرڪي نه مُؤمِنُ جيئي (٤) ڪيڪا
تنا ٿا فرمايالون پيرَ مُؤمِنُ آهي اِسْمُ سندو اللّٰهُ
پنونالوبندي جو ٻئي هُوئي مُؤمِنُ تا
۽ آئين پيچوتا ڪيترو اسان کي اڃين ٻنين منجها
ٻين پيچالون پيرکي نه عرش ڪچارو آهي
جي آهي هن لُو اللّٰهُ جو تحقي طريقا
۽ پيچا ڪالا پيرکي نه تقوير هُوئي ڪيڪا
جي جو ڪشف ۽ ڪرامت ۽ معرفت مولا
نه ڏيکاري ڪيڪي ۽ نه ڪري ظهورا
۽ ٻين فرمايالون پيچالون پيرکي نه هُوئي ڪهڪي مُؤمِن ڪيڪا

(١) اهل معرفت جا (س) (٢) اليقين (عر، ها) (٣) اونهي (ها)
(٤) جون (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

۽ پُڻ ڪِيهُ ڪي مُسلمانُ جُونِ ڏِنُو جوابا

تان جي مُسلمانُ جُونِ ته ڪي جه شخص ڪنا (1)

ڏسي اِيذاءُ ٻي ڪي ڪِيه مُومِنُ منجها

ڪين هَٿ نه دِل سين ڪين زبانا (2)

۽ مُومِنُ جُونِ ته ڪي جين جهو تيسِ اِيذاءُ (3)

نه پُڻ ڪين ڏکوئي هرگز ڪِيه مَتا آ ۽

۽ پڻ پيغام ن ته هَٿ ۽ زبان کي ~~قدرت ڏني~~ سين زنجائڻ شغل

۽ زنجائڻ جو دل جو سو ڪِيه پر تيٽو آ ۽ (5)

تان جي [illegible] ست ۽ زبان کي قدرت ڏني مولى

پڻ [illegible] ڏني اُهي دِل کي پڻ مولى قيرتا

۽ پڻ پيغام ن ته جي ڪِيه نسبت ~~عظيم~~ عبادت ليه ريا (6)

تنهن پڻ ڪري عبادت سو ڪِ جنهي ذي يه ڪا

تنهن فرمايا لوڻ ته ته جنهي ڪين هرگز عبادتا

بلڪ نظر ڪبي تهه ريا ڏو ته نه لئو ڪِيه نسبا

---

(1) جهه (س) (2) نه ڪينءِ هٿ نه زبان سيءِ نه ڪينيا عمين دل سانا (س)

(3) جو (ه) (4) جهين (ه) (5) ڏ ۽ دل جو / رنج (ه)

(6) يوءِ (ه)

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 436

پوءِ جڏهن ڏي سندي ڪري ڦتوڻي الٽا
ٻيو پڇيا لوڪن پير کي ته جيڪي پڙ خطرا
دل ۾ ڪهڙين فقير جي سڀ ٿين ڪين ڏفعا
فرمايا لوڪن ته دفع ان جو آهي اهڙو سببا
ته سڀ ٿي ته جي خطرا اهن ڪئان تا
ڪجي دفع ٻس جو ورنهاري نظرا (۱)
ٻچ پڇيا لوڪن ته فقير کي ڪٿ جڳا
ٿئي نفعو جل هاڻي سندي راه خدا
ٻچ بڻ فرمايا لوڪن ته فقير سڀ تا پين جواب سوالا (۲)
پر جي ٿين ڪين عمل ڪرين تا
پوءِ جونئا پين ته اسانکي ڪرين ٿئو نفعا (۳)
اي ته آهي تنهل کي ڪري پاڻ مينت ۾ جفا
حاصل نه ٿئي ڪجه کي سڀ هل طريقا
پر گهرجي فقير کي ته پڇي اسان کا

---

(۱) ڪيئن ڏ (دهر) (۲) سوال جوابا (دهر) (۳) تن (دهر)
(۴) پوءِ جو ته اسان کي نه ٿيو نفعا (دهر).

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 437

ته ڏسندو ئين چار ڳالهيون سڀ رکي منجهه نگاه

پر ا نا رکين نگاه ۾ ته ڏره نه رهين سڌ ورونما

پوءِ جو ندا پيئن نه فائدو ۽ نه ٿيو آسان ڪا

پر جي نگاه ۾ رکين هنن جي چئن جيزن کا

ڪن مداومت ته پي باره ماه پوءِ

پوءِ جي فائدو نه ٿيئن ته ور ڏين ادبالا

پر جڏهن چار لوڪ اي ٿيا اٿين مني عملا

تا ٿيئن طالب لقي جي تا ڪن ڪماڙي الا

پر چار تول اُهوني جي مني ذڪر ڏيا

پهرين تورو ڪاڻي مني کا لغامنا

پوءِ ستئين لڳ تورو ٿيو تورو ملن خلقا

[illegible] بيحر آيارا

پوءِ پيا ٿيڻا ٿون پير ڪلاته ڪن ڏجهاءِ خفيه کا

جي پتل مهائي جي جو هلائي پيڙي سا

---

(1) ڏسيو ٿين (هن) (2) چون (هن) (3) چار ڪي جيڙا (هن)

(4) ٿيئي (هن) (5) تول (س) (هن) (6) ۾ (هن)

(7) س مهائي (س) (8) تورو (هن) (9) بسيار (س).

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

ڪُهر جبي ڦلائن ڏريا ۾ سيالي رات ۾ ڏينهن (١)
~~ترجي مثل مُتاڻي جي جو سلا~~
پر جبي (٢) ساعت هيڪڙي سُو ٿيبي غافلا
نه پيرڙي هلي ۾ ڏانه جيڏي وات ڪا (٤)
۾ پوځ پيچالئون پيرڪي نه وجهي ڪي پر سماع ڏانه
وهجي طرف سماع جي ڪيٿري نر ٿيبا
فرمايائون نه جه (٥) وقت يڪري ڪهر منجها
تنه پڻ ذڪر سين حق جي ورُهو مشغولا
۾ نيت ڪري يڪري (٦) نه آءُ اميان ڪان ا تها
نه پسان تن شخص کي جي ڪرين سماع تا
آمين واصل (٧) رب سين تنا ملاقي مولا
پوءِ وقت سڻڻ سماع جي ورڪري وجي سماع
جيڪڻ ڪه ذوق سماع جو هوءِ ڪونه ڪا
۾ جيڪڻ ڪه نه هوءِ ته ڪبي سماع جو شوقا (٨)
نه ور مشغول ٿيي ذڪر سين تندي اسم الله (٩)

---

(١) ڪوهلاڻ دريا ۾ رات ڏور مرا (س) (٢) جبهڏه (س)
(٣) وجي (س) (٤) هلي رسي نه جا (س) (٥) جڏهن (ه)
(٦) نڪرندي (س) (٧) تهمر (س) (٨) جي (ه)
(٩) مولى (ه)

Gul Hayat Institute
© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 439

۽ جيڪي سَماع ڪري ٿا (١) تن ذا ٿه

ڏڪڙا سَماع ڪن ٿا ۽ ڏکڙا سٽين ٿا

جيڪي ته اي طريق ڪري ٻه ڪَر ڏنائين سَماع

۽ جيڪا ڪو نه ڪري سَماع لاءِ گهر منجهار (٢)

۽ چڏي ٻمجي گهر ۾ ٻمجي خدا کا (٣)

۽ آجي سَماع ڏسي ٿيي مَشغول مارن تان

اِي ٿي ته آهي مُقور (٤) مين سَماع ڪين مُسَتا

بلڪ آهي اي نر باطل بيڪار ٿا

۽ پڻ پچا لوُن پير ڪناته (٥) مين بَرمُون تا

ته فقير ساعت هيڪري هو ياد گيري (٦) ۾ مولي (٧)

ٿيي خشحال (٨) گهڻو منهه مُحبت مولي *

۽ ڪيه وقت ڪري سبٽي جيز فراموشا

فرمايا لُون ته خدا تعالى حڪم ڪري الهڙي شخص کا (٩)

جيز سيئي جهه کي تين فراموشا (١٠)

---

(١) عنا (ه)، (٢) ته جيڪو شخص سماع لاءِ ڪري گهر منجها (س)

(٣) ته جي (س) (٤) مورڪهو (س) (٥) آڪي (س)

(٦) منجهه (س) (٧) هو ڀي منجهه ذڪرا (ه) (٨) خوش (ه)

(٩) شخصا (س) (١٠) ته (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 440

حضرت

ٻيهر پڇيائون ته پير کي ته نفس ۽ شيطانا
ٻئي دشمن آهين فقير ان سنڀرو
فرمايائون ته نفس ۽ شيطان آهين ٻئي ناصبر
ٻيهر پڇيائون ته پير کي ته [illegible] ڇا
ته جڏهن شخص کي خدا تعالى ڪري شهرت ڏئي آهي ته
اي علامت آهي سندي محبتا
ٻيهر پڇيائون ته پير کي علامت عشقا
ته ڪهڙو عشق مجازي جنهن جي نظير آهي
فرمايائون ته اهو ڪوڙ [illegible] جي آهي
جگر [illegible] ته ڪجهه جدا رکيس منهن ڪنا
ٻيهر پڇيائون ته پير کي ته رات منجهه نگاهه
عشق مجازي جو آهي ڪهڙي ترتيبا
فرمايائون ته ڪهڙو معشوق جي ضرب ٻه ڏنڪا

[illegible]

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

ڪنا عشق عاشق (1) جي سڌ ا هميشاهه

۽ پڻ پڇا ڪُئون پير کي ڏکڻ ياد رب کي ڪري فقيرا (2)

جين خدا تعاليٰ لاءِ ٿا هڪو معين مکانا

ڏکو ڏيه تيه لاءِ جت (3) وڃي (4) ڪري سفرا

ڏکا شيءِ پاتي سو جا دل ۾ رکڻ آهي جيا ڪِ

جين (5) رکي تيجي (ٿا هجي) دل ۾ ڪري مشغولي مولا

فرمايا ڪُئون ته خدا تعاليٰ کي شيءِ جوڙ درشت اڪِ

جين سڀ ڪو شخص ان کي لوڙ طلبي هميشاهه

فتو ٿا گهرجي جوڙ ته خدا اين آهي شيءِ ڪا (6)

جين (7) سڀ ڪا شيءِ (8) ان عنائي لهي ظهورا

۽ پڻ پڇا ڪُئون پير کي ته جيڪو ڪري قصدا

طرف ڪهڙي ما لڪ ڏي ڪهي ڪيه طرفا (9)

ته فرماني واٽ تيه جي هلي وڃي ذاته

ته الست وڃي رسي منهن تيه مکانا

---

(1) عاشقن (س)

(2) پڇا ڪئون حضرت پير کي، ياڪين ڪري فقيرا،
ياد ياهجي رب کي ڪهڙي طريقا (س)

(3) جي (س) (4) وڃي (س) (5) جا (س) ؛ جو (ه)

(6) ڪهي شيئا (س) (7) ته (س) (8) ڪان (ه)

(9) طرف ڏاڪڙ (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 442

ڄيڪو شخص خدا جو ڪري قصدا

سو وات ويني ڪيترڙي ائين ڪري پنڌڙا (۱)

فرمايائون ته وات آهي ~~سڄي~~ (سيڙهي) راه مولى (۲)

لڱ ڙو ڪيئن ٿو رو شمڪل ۾ سادو لبا ستا (۳)

۾ تنسا وهڻ ۾ ڪرڻ ڪهڙو ذڪر خدا

اي آهي وات خدا جي پنڌ ري ۾ پيندا

۾ ٻئي پڇيائون پير کي ته اسين پاڻ منجهارا (۴)

ڪين پسئون تا نفعو هرگز هميشاه (۵)

فرمايائون ته امر ونه ڪي ڪين سُڃنا

لڱ روڪيو خلق ٻين ۾ هوٿو رو طعاما (۶)

لڱو تن ڪنو پاڻ کي نبه خلق کنا

کي ڪيترا اڏينه ڪري ٿو اهڙي ترتيبا (۷)

لو جڪنه نفعو لبي نه ڪي باوِ آهين ڪلا

۾ ٻئي پڇيائون پير کي ته فقير رکن طلب تا (۸)

---

(۱) سو دي هلي کهڙيا راه (هس)

(۲) ~~سنئين (س)~~ جي (م، هس) (۳) تو ردا (سا)

(۴) پڇيائونا حضرت پير کي ته ڪيئن ڪيئن نفعا (س)

(۵) اسين پسونا تا پاڻ هرگز هميشا (س)

(۶) آڪيو (س) ٻي طرح (س) ... طالبا (سا)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 443

قُربَ مشاهدي کي رب جي ڳڻتي مُرادَ

جي ڳڻان ٢ ڏهين مُرا قِبلاءِ مُشاهداءِ ۽ پڻ قربا (١)

ڪـثـهٔ چيائون ته ڪيتريءَ آئين طلبيو تا

جيڪن ٿه او مُشاهدو جنهي طلب ڪريو تا (٢)

مَنّان هُوءِ مَڪر نه پرجين فرمايائون خدا (٣)

وَمَڪَرُو وَمَڪَرَ اللهُ واللهُ خيرُ الماڪرينَ :

بيت ٥٢ سُوڻي صُلح سَجَڻين، سوڙي قوڙا ڪون

واللهُ خيرُ الماڪرين: ~~اهِڙو~~ ڏِيهي مُراڪُون

۽ پڻ پيڇائون ته ~~سنتر~~ ڪير ڪي ته جي غلبي ذڪر جي ڪتا

پڙي ڏسڪهي نماز ڪي ته اوءِ نماز ڪه پڙهاءِ

تنهن ڪه فرمايائون ته نمازان جي آهي ڏرشتا

۽ نمخته ۽ ساهر فرمائيو جهين مريدن کا

نه جنهن ڪه ذره منجه فتو نه ڪه چڱو سچو اسم الله

۽ جنهن ڪه پهر آئو بساه ته ڪه پڻ الله جو نامو

---

(١) ~~ڇهي~~ فرمايائون ته جيڪا ڪي ان پير مقبرن کا

گهڻا آهين مرقبا ۽ مشاهدا گهڻا آهين قربا (ص١٠)

(٢) صحت ده ته او مشاهده جهڙي ڪن طلب طالبا (ص١٠)

(٣) آيو (هي) (ص)

(٤) ~~پنهور (ه) (هه) (ص) جهه (ق)~~ اهڙو (ص)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

(٥) صحت ه (ص١)

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 444

پيچائون پير کي ته مقصود ڪهڙو آهي إن منها (١)

فرمايائون إن منها هي مراد مقصود ا (٢)

ته واسطي ڏمڻ سڀ ڪمين ثواب آهي جدا

هڪ هڪ اسم هيڪڙو هڪ هڪ به اسما

هاڻي اسم هيڪڙي جو سڻمو بيا نا

جيئن الحمد لله جوءِ دم نڪرن وقت آهي بيت ذاته

۽ ٻن ٻن اسمن منها هي معلوم ڪيا (٣)

جيئن الله جوءِ نڪرن وقت ٻنهي پيهص وليرا (٤)

۽ پڻ پيچائون پير کي ته مقصود بلا لا

مرشدن کي بارهي فرمايائون هن طرحا

ته هوجي بذو هو

ته جنهن دم [illegible] هو ته توقار (٥)

۽ جنهن دم پهر آئيو الا جو ته ويرا

ڪهڙي آهي إن منها مقصود مراد ا (٦)

تان جي ته نفي آئي پهر ذوقه آئي اثبات (٧)

---

(١) محتا (س)

(٢) تذ ۽ فرمايائين حضرت ته جو جوابا

ته صبح آ انا اعفري آهي مراد مقصود ا (س)

(٣) ڪهڙو (س) (٤) وقتار (س) (٥) ديه اندرنيش وقت هو جيئان ذ (هر)

(٦) ته [illegible] ثبات اندا ذ ٥ (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

۽ قرار ڏنائون اثبات کي (هيءَ) دل منجها (1)

۽ پڻ پڇيائون پير کي ته ذڪر جي ڪهڙي ترتيبا

پيا تا فرمايئين پن پره آئين فرمائيو (هي) ٿا

ته جنهن دم اندر وڃي تنهن کي ڄاڻ ۽ لا

۽ جنهن دم ٻاهر اچي (هو) الا چئي ته وقتا (2)

فرمايائون ته سڀئي انبياءَ ۽ بزرگ ۽ اولياءَ (3)

واسطي دم آخرين جي سڀئي ٿي زبان

ته ڪئين ذڪر ڪندو سو مرڻ جي وقتا

ليڪ آهي مراد ان منجها ته دم آخرين تا

وڃي سو اثبات سين ته افضل آهي اِها

جنهن ساهه دل جي (انتظار هو) هئي روح قبضا (4) 14

۽ پڻ پڇيائون پير کي ته جيڪو (اَئي) سنجها

ساهه دل جي (هوشياري) سان ڪري لو ذڪرا

ليڪ جنهن ڳالهه ڪري ڪي بي آهر (5) مٿئي مشغولا

---

(1) تري (سا) (2) ويرا (هه) (3) ۽ پيش بزرگا (س)

(4) ساطاهو روح قبض ٿئي، موچا رو مرتبا (سا)

(5) عرهه (سا)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

تَنهن ذِڪرُ رَبَ جو ڪَري فَرامُوشَا (١)

پڙهي هوشيار

پَرَجهنهِ [illegible] ٿِيي تَنهن يادِ ڪري ذِڪرا

اِي

دَ [illegible] تَرتيبَ ڪَمَرِيٰ ڪِيهِ پَرچُو تَا (٢)

فَرمايائُون دَ بَعضِي ذِڪرُ ڪَندَڙَ آهِيِن دَائِمَا

٤ بَعضِي ذِڪرُ ڪَندَڙَ آهِيِن وَاهِمِيا (٣)

پَرَانَ ذِڪرُ ڪَندَڙَ ڪي وَاهِمِي جُوَنِ تا

٤ پنُ پِڇِيائُون پِرَ ڪِي دَ ڪِتَري آهِه مَعنَا

لَا اِلٰهَ اللهُ ڏِيدِي تَانَ فَرمايائُون مُهمَا

دَ معنيٰ جَانِي اِن جي اوهِي شَحمَا

جو وڪتنَ ڏِي وَفتَرِ جُڪُو اوجِيزَا

انَ

صِن جَانِي [illegible] فتني لِي ڪَرِي ميڪرُو لوڪَا (٤)

ثُوب

٤ پنُ پِڇَايائُون ڪِي دَ جي ڪِيهِ سَخنِ ڪَارِ (٥)

(٦)

قَبي دَرِدُ وجُودِ مِ دَهُوشِ يادِ پولِيسِ ڪوتَنبِيا (٧) ٢ (١٤٢)

فَرمايائُون دَجهِ ڪي لَڳي هيڪرو تِيرَا

---

(١) هي ڪَ سَتَ ڪَهرَ مِ ڪوڪِهِ (٢) اَيش جيئو هَا حضرتِ پيرا (سا)

(٣) وَاهِما (سا) (٤) جيزا (ها) (٥) جيهڏه ڪهم شَمصا (سا)

(٦) ڪري (ها) (٧) جيزا (ها) ـ تَنهي دردو جودمِ ڏادِو ڏا دِ ايا

تَه هوند ڀادِيوي تَه ڪِي جوڪو تشيار (سا)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 447

ٻڌو نه اِجي لبڪ آئي ياد ڪين هو را

۽ ٻيو پڇيائون ته عشق ۽ محبت آهن هڪڙي (1)

فرمايائون ته آهين اي ڪين هيڪڙو شيشا (2)

پڇيائون ته فرق اِن ٻنهين وچ ۾ آهي ڪيترو قدر (3)

فرمايائون ته مثال عشق جو اهڙو جاڻيجاه (4)

جنءَ جيئرو هوءِ ٻارئو گهڙو آيارُ

پوءِ جيڪين وهي لڱن ۾ سو سڀري في الحال (5)

۽ مثال محبت جو جنءَ جهڙو (6) اي شڪا

ڪن، ڪل، (7) جهس، ڪچرو (8) لڳي دونهين اا ءِ

پوءِ ڏي جيئرو ته ٿورو ٿورو نڪري دونهان

سيڪو پسي ته دونهين آهه گرمي منجهس نڪا

[illegible] ٿي سا نڪري آ نٿا

۽ ٻيو پڇيائون پير کي ته وڏو مرتبو عاشق جو ڪين عارف جا

فرمايائون ته مرتبو وڏو عاشق جو عارف کنا

---

(1) ڪهڙا (ايم، هڙ) (2) جيڙا (هڙ)

(3) پڇيائون حضرت پير کي ته فرق وچ محبت ۽ عشقا آهي قدر ڪيترو، اوهين ڪرم ڪري ٻيانا (س)

(4) سنجاه (هڙ) (5) سو سڀيا (س) (6) ڪري ڪو (س)

(7) ڪريچ (س) (8) ٻيڙو (س).

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 448

۽ پڻ فرمايائون پير کي ته مٿي شيخ پنهنجي ماروڪُٺا آهين وٽن تا
~~ڪُٺا آهين وٽن~~ فرمايائون ته ڏ سودو شيخ پنهنجي بلڪ آهي سوئي آهه
۽ پڻ پڇيائون پير کي ته جڳ ۾ ڪو شخص
يادگري ڪيئي پي کي آهي رشد ڪيئي پر آهه
فرمايائون ته او هميشه منهنجي جي حضور آهه
۽ پڻ پڇيائون پير کي ته اسان پڙهنداسين (1) آهه
ڪاٿي ڪري ٿو ڪيئي پر ~~[illegible]~~ وات وتاءِ (2)
فرمايائون ته جڳ ۾ گهر هيڪڙو ڪتاب تنا
پريل پڙي يادگيرو (3) مٿي زبانا
ته پڻ پلي آهي ته ڪنا برو سندي معرفتا (4)
۽ پڻ پڇيائون پير کي ته طرق فقير جي معنى
فرمايائون ته لفظ فقير جي ۾ آهين چار حرفا
”ف“ منجها فقر ڪرڻ منجهه سڀ ڪيئه آهوالا (6)

---

(1) ڪين پيرو ٿو (س) ~~(3) اسا ابجهين~~ (2) ڪنهڻ (س)
(3) اسا ابجهين (س) (4) پير (هسا) (5) ان (س)
(6) پهريون حرف فقير ۾ ”ف“ لکن تا
آهي فقر ڪرڻ منجهه سڀ ڪنهه اهوالا
(س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 449

"قاف" مَنجھا مُرادَ قَرارُ نہ ڪَري مَنجھ ڪِيہ وَقتا (١)

"پِي" مَنجھا مُرادَ يارِي مَنڪن (٢) ڪَنا اللہُ تعاليٰ

"ري" مَنجھا مُرادَ ~~قَرارُ نہ ڪَري~~ رِياضت مِيں ھو ھمِيشاہ (٣)

۽ پُڻ پيحو پِر ڪي اچي ھيڪَري فقيرا

نہ آئي پانيان وات فقري جي ونافي الحالا

پُر لوفق يارِي (مُن کي) ... نہ ٿئي ڏ ڪِيہ تيسا.

نہ آھي قدرت (٤) من ڪي پِر اتير و قدرا

~~جين فرمايو ليں ڪري ... ليبسي ڪا~~

~~... جين دوستي فقيرن سين ۽ لون رڪين تين ڪما~~ رڪان آ يا را (٥)

تنہ فرمايا لوئن (٦) نہ دوستي فقيرن سين آھ لِمترا

جين فرمايو نبي ڪري (٧) ما ھين [illegible] (يا ھي) ڪا

نہ آ رڪان دوستي لو لِي تين شخص ڪا

جي رڪن دوستي لو لين ۽ لون رڪين تين ما

تنہ فرمايو رب العالمين (٨) نہ رڪون دوستي درويشا

۽ پُڻ پيھا لون پِر ڪي نہ جي طالب مند و خدا

---

(١) پنھي حرفا فقير منھ "قاف" تڪن تا
جن "ھميشہ قرار نہ ڪري منھ ڪجھ وقتا (سا)

(٢) ~~[illegible]~~ گھرتا (ھد) (٣) ڪري (ھسا) (٤) سگھو (ھد) (٥) ھميشا (ھد)

(٦) پِي (سا) (٧) محمد مصطفيٰ (سا) (٨) خاوند (ھد)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

هلي ويجي جهنگ ۾ ٻيت ڪري ياد مولىٰ (۱)

تڏهه ياد اچيس دل ۾ نه وڏي ڪيم غلطا (۲)
آئيس هلي جهنگ (۴) ۾ ٻيڙ ويم سنت جماعتا (۵)
هاڻي ڪنهن گهر (۶) جي ٻيل ڪي ڪري ڪيڻ طرحا (۸)
فرمايائون ته آ (۹) نهين ڏينڌو بانگ ۽ تڪبيرا
توجه ڪري رب ڏي وڌو وڙ ڏيتي ٻيانا
نه آيي ٻياسيا صفون ٻڌن ملڪ رب سندا
(۱۰) اِئي ترتيب ڪن هئا گهڻا ٻس ري گها
جوڙه سنت جماعت جوڙي ڪنا جهنگ ڏونن وٺيا
اُٻ ڏيندا بانگ (۱۱) ۾ تڪبير ڏيئا
۽ ٻئا آهين يا ... ٻڌندا نمازا
... ٻان سي ڪندا (۱۳) وفات هئو
ليو ۽ ڪيل نه ڪنهو ٻين ڪي ڪنڌه مڻ فوتا
۽ ٻيتا ... ٻيرڪ نه نالاب مولىٰ جي ڪا
ساعت هيڪڙي ٻڪ ۾ ڏو ڪيڊ و وقتا (۱۴)

---

(۱) جنگل (س) (۲) خدا (س)
(۳) پوءِ ياد دل ۾ آيي انهم سنهنفا
نه وڏي غلطي ڪيئي مون جنهن ڇڏيم سنت جماعتا (س)
(۴) جنگل (س) (۵) آيي مون هتان (س) (۶) ڪريان (س)
(۷) ان (س) (۸) ڪيڙي تدبيرا (س) (۹) انهم (س) (۱۰) ڪٿين (س)
(۱۱) صلوات (س) (۱۲) انهم (س) (۱۳) ۽ ڪيو وقت ڏوجنا (س).

Gul Hayat Institute
© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 451

ڪيهه (1) زماني مشغوليءَ ڪيهه (2) ساعت غفلتا
اِي آهي (3) طريق ڪمتريءَ آئين سلوڪ حقيقتا
فرمايائون ته اي خيال سڀ آهين خطا ڪنا
تا اچن وڃن بندي تي رات ڏينهن جا (4)
ٻيهڪين ڳمري ٻاڻا ڏي دسو ڪري قدرتا
ٻيو پڇيائون پير کي ته ڪمتريءَ علامت ذڪرا
فرمايائون ته جي چادر ذاڪر جي هلندي وقتا (5)
وڃي انکي ڪنڌ ۾ متحڪم مضبوطا
ته لاڳمر جي ذاڪر کي ته هوي پوءِ ذالله
ته ڪين ڏي خدا (6) تي ٻيو ڪا ڪي لئڪ منها
وڃي ان پير هلڻ و خبر نه پوئيس ڪا
ٻيو پڇيائون پير کي ته جوڻ طالب علم تا
ته آ ... سڀ پير و سو ڪارڻ ڪجهارڻ تا (7)
فرمايائون ته اُن کي اي ڏلو جوابا

---

(1) ڪڏهه (ص ر) (2) ڪڏهه (ص ر) (3) ڪهه ير (ص ر) (4) ڏينهن ڏا (س ا ص ر)
(5) فرمايائون ته علامت اهڙي آهي اي ذاڪرا
ته جڏهن جي چادر ذاڪر جي هلندي سير وقتا (س)
(6) تهمر (س) (7) ڪارڻ ڪهاڙي لاءِ (س) ته جوڻ تا (ص ر)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

ته آئين ڪرئو دعا اسان کي ته ڏيئي علم لُنيا

پر طريق پاهنجي پير جي آئين مڃان جنهن ٿو سنا (۱)

ڪيا استقامت تنهن تي سنهجي منٿو جا (۲)

ٻيو ٻڌايائون پير کي ته درويش حسين گاذر

جو ساڪن پير گنبي سهائي (۳) سو آهي ڪهڙو طرحا

فرمايائون ته ٿو نا شخص لنو ڪري جنهن (۵)

پير ذرو مسلماني منجهان خدمت ۽ هئس ڪا

ٻيو ٻڌايائون پير کي ته مراد محمد

جو آيو هو سند ۾ چيائين ٿي مهدي ٿيڻ ڪا (۶)

ٻيو ٻڌايائون جو ته مهدي نه آهي اي حوڙ (۷)

نه ڪين ولياه ان تي رکس گهوٽا

اي ڪيو مذڪور هئو ڏلڙ خبر سا

فرمايائون [illegible] ٻڌايائون بخشي مرتبا

پيو لڪا آئين کي خلق ۾ ڪري پوشيد

---

(۱) ته حنجان (هي) (۲) گهڻي ابار (س) (۳) گهاري (س)

(۴) سهان (س) (۵) حيا تار (س)

(۶) جو آيو سند ۾ رحمت ڪرايس خدا

جون ڏا هي تا، ته اي مهدي ڪي اُهو (س)

(۷) هي ۽ ست (س) ۾ ڪالهي.

(۸) خدا تعالى (س).

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 453

جنهن مطلع نه ٿئي تن مٿي کو آخر کي ڏوڙا
۽ سڀ هن ٿيو ميران محمد جو بلند ۽ بالا (١)
پس ڏيتي سگهو ٿيندي کي ڪري ٿا مخفي مٺو (٢)
پوءِ ان واسطي پاڻ ٿي ڪريائين مهدي جو لقبا
نه ماڙهو منتظر ٿين سڀ انهيءَ سبب ڪنا (٣)
جاني سچائن ڪين ڪين ۽ ان ترڪن ۽ نشانا
۽ پڻ پيچنا تون پير کي نه لڳي ... کي ادليائن ڪنا
واقع گناه لڳي ٿي جي ڪي نه ٿي سڄو مٺو (٤)
فرمايا تون ته ان ڪنا ڏين ٿي واقع گناه (٥)
پر گناه ان جي پير بزرگ بلکن تا (٦)
نه ورنا درجا ٿيل ڪري سند اشنا (٧)
نه ... گناه ... ڪونه ٿي لڳو ...
نه ته پڙن استغفار نه ڪري ۽ نه نفس درجا (٨)
نه ڪري ۽ نه امر تا حاصل ٿئي تن جا (٩)
۽ پڻ پيچنا تون پير کي نه کي ياد ڪبي رب کي وصال ۽
تان ڀي ٢ هئين اي جيڏا نفس جاءِ ڪبي ياد ته الله (١٠)

---

(١) بالا والي (ص) ؛ اعلي (ص) (٢) طريقا (ص) (٣) انهيءَ (ص) (٤) ... (ص)
(٥) گناه وقوعا (ص) (٦) بلکن بزرگ تا (ص) (٧) هي ٻه سٽ صرف ... (ص) ۾ آهي.
(٨) ترت ته ٿيان (ص) (٩) هي ٻه سٽ صرف ... (ص) ۾ آهي.
(١٠) فرمايا اٿن ته اي سڀ ٢ هئين جيڏا نفس ...
ياد ڪ ...

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

۽ پڻ پڇيائون پير کي ته ياد ڪري رب جي ڪهڙي ڪم اُرجا (۱)،
فرمايائين ته ذڪر تنهن ياهي جهڙي ڪا (۲)،
پڇيائين حضرت پير کي ڪي فائدو هيڪلائي ۾ ڪي يا خدمت ۾ (۳)،
فرمايائون ته هيڪلائي ۾ منجها حاصل ٿيي ويندا
۽ خدمت منجها بزرگن جي ٿيي سوا (۴)،
۽ پڻ پڇيائون پير کي ته ڪنهن وجود ياهيو ڪهي نظارو (۵)،
فرمايائون ته بدن واسو ۾ هين ته جون ڪي ياد ڪيا هه
پهري طريق اهو ڪي جنهن جي تعلق ڪرڻ جا (۶)
جنهن ۾ نفس اندر جو ڪري بيس ڪو امر (۷)
ذڪر جو ڏس ته ستارا ڪو تل جو ڪري بين ڪنا (۸)،
ٻيو جاني وجود جو ڪري هن ڦهجا (۹)،
ٻيو ڪري وجود ياهيجو ذڪر ڪي جهڙو ڏڏ (۱۰)

---

(۱) پڇيائين حضرت پير کي ته ياد ڪري رب جي ڪي ڪئي ... ماڻ (۳)
(۲) ۽ (۳) هي سنتون ... ۾ اکيا (۴) واصل ...
(۴) ۽ ثواب اکي خدمت ۾ جا خدمت بزرگن (۵)
(۵) هي ڏ سرت ... ۾ ڪانجي (۸) ... ڪي (۶) ... تل جي (۷)
(۸) سنڌا (۹)، ۾ ڪان (۱۰)
(۱۰) هي ڏ سرت ... ۾ اکي.

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 455

پڇيائين حضرت پير کي، ڪنا تجليا ✱ ‡
فرمايائون ته زبان سان، ڪين ٿئي نه معنا
پيرائي خبرداري دل کي، سيکي ٿئي ان کا

بيت ٥٣ — مورڪ مور نه پڇڻ، هيڏانهن هوڏانهن(1) ڪن؛
ڪنهن جن اکين ۾، سي ڪي پيري(2) پسن ✱

پڇيائين حضرت پير کي ته جيڪو شخص
معنيٰ دار سماع ڪري ساڃهه پر آهي (3)
فرمايائون ته ورلي ڪو اهڙي اصل
جن هيڪڙو لوڦا جيهڙي جو جيئي ڪڻه وير
انبار کڻڻ ته وڃي اڪري ڪڏهن (4)

---

(1) هوڏا هيڏاه (س)؛ هيڏا هوڏا (ج). (2) پرين (ج)
‡ کان ✱ هي قول ۽ بيت "بهر" ۽ "ڦهر" ۾ ڪونهن. اهو مضمون ۽ بيت فارسي شعرن ۾ ملي ٿو.
(3) مان ته دار اسماع ڪري ڪي سماع (ھ)؛ مان ته دار اسماع ڪري ڪهڙي ڪي ساڃهه
(4) منجهه انبار اگهاڙن جي ۽ جي ته ماڪ سڀ پيرا (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 456

ٻيو ٻڌايائون پير کي ته ٿي فرمائي مولا
ته جيڪي گهرو مون کنا سو آءٌ ڪريان عطا
۽ آئين فرمايو ته مون گهرو ڀاڳ خاوند کا
ڏيو حقيقت تي جي ڪريو شفقتا (١)
تڏهن فرمايائون پير کي ته خاوند تو فرمايو
كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ سڀ ڪو سرهو ٿيو
سڀ ڪا جماعت پنهنجي دين تي آهي خوشحالا
اهڙي طرح قدر ... آهي جي ڪنهن گهرن ٿا
ٻيو ٻڌايائون پير کي ته حضرت رسول خدا (٣)
ٻيو اولياء الله جا جيڪي هئا ٿا
سي سڀ ور ڏات ۽ ڏسڻ هئا زنده
هاڻ آئين اڻ ناٻ ٻه ڪو (٥) فرمائيو ٿا
فرمايائون ته اي سڀ ور ڏي ڪر حق اولياء
پر دل کنا عزيمت ۽ اهڙي مقصود (٦)
گهرجي ڏور ڪي سڀ شاه (٧)
ٻيو ٻڌايائون پير کي ته جيڪڏهن ڪو شخص
کنا ڪيو دعا گهري پوري ڪبي ڪي نه ڪبي دعا (٨)

---

(١) صرف ... (٢) ڪي (٣) ... کي (س١) (٣) رسولا (س١) (٤) اڪثر (س١)
(٥) ڪي (س١) (٦) ... (٧) هي سڀ ... صرف (س١) ... ڪيا
(٨) کنا ڪيو دعا گهريا آئي اميد
ڪي ڪريا دعا ان جي ڪي نه ڪريا ڪا (س١)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 457

فرمايائون تہ ڪانَ ڪا رمنا اُنَ جي وَرُ ڪريا دُعائُن ڪا (۱)

پر قصد نہ ڪري اڀرو ڪَنڌُ سندو دُعا (۲)

تہ حَقَ ۾ دُعا گهرندڙ جي منظور ٿئي قبولُ (۱)

ٻيو ٻڌايائون پَنهنجي تہ ذِڪرَ جهرُ ڪين اکي خوبا (۳)(۴)

فرمايائون تہ نہ آندو جو لفظُ زبانا (۵)(۶)

هاڻ مثال جو ناڪار جو شي پاڻ ڪيا (۷)

جنءَ وَنجي نالو بادشاهَ جو ربُ بَرو ڪهندا (۸)

پرائي اکي ٻي آڏي گهڙي لنگهائينا (۹)

ٻيو مثال جو آڏي جو سو منجهان باب ذِڪر جي ڄڻايانا (۱۰)

تہ جئين ڏوين جو هنون لَوَ جاري منهارا (۱۱)

جيئن لفظ هڏي هڏي جو لَوَ سِگهو سِگهو منهنجا

پر جڏهن شخص ان منجهہ گهڻي غفلتا

تڏهن ٻيا اوهي لفظ لوَ چوڙي منجهہ خوابا (۱۲)

ٻيءَ طالب کي ٻيا اِن پر ذِڪر جهر جوا (۱۳)

سو جي شخص نِنڊ ۾ ٻيا لوُ جو اسم الله (۱۴)

---

(۱) واسطا (ص) (۲) دعا (ص) (۳) جي سُت معرف (ص) ۾ اکي

(۴) جهڙي (ص) (۵) لا و نظر (ص) (۶) نہ اکي جو لفظ (ص)

(۷) سڌو سو جا (ص) (۸) روڪي مقابل (ص) (۹) گهڻو (ص)

(۱۰) ٻيو مثال اکي جو سو ٻيا ساٿيا
منجهہ باب ذڪر جي ڄڻايانا (ص) (۱۱) جهڙ (ص) (۱۲) ٻچوي (ص)

(۱۳) [illegible]

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

۽ پڻ پڇيائون پير کي تندو تڪبيرا اولا

تنهن ته فرمايائون ته اوليٰ آن کي چئون تا

مقتدي (1)

ته جنهن امامُ الله اڪبر چوي تنهن کي پٺيان تڪبيرا

تڏهن

۽ جنهن امامُ اڃي ري وٺي مقتدي چوي الله (2)

۽ پڻ پڇيائون پير کي ته جنهن دل ۾ فقير ڪا (3)

ڪسب جي

اچن ڇيلا رات ڏينهن ڪيهه سبا

فرمايائون ته ڪسب ڪرڻ تنهن آن کي حرام آهه

پڇيائون حضرت پير کي ته هون ڪين مستجابي خدا

ايءَ

فرمايائون ته ... ڪين گهنو آهي مشڪلا (4)

ڪجهه جي اي

ته اچن مٿ ۾ ... مشغل هرگز ماءِ

دنيا

جين پيرين آزمائي ٻنهي کي مال ڪيما

لڳ جي ٻنهي راضي ليي پسي مال متاع

تنهن ڏاڍي جنڊي ته کي ڪري گرفتا را

۽ جيڪي ته مال ڏانهه سو ڦور کي رجوعا

---

(1) چوي (س) ... (ها) (2) مقتدي نيتي سا (س)

(3) فقيرا (س) (4) مشغل آ (ها)

(5) ... (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 459

نظر د کتابي ته ذونه (۱) پانبي ځاکې مثلا (۳)

تنده وِ بهیس آرزو د دل په بهشت مې طلبا

څ جنګین آدمي بهشت په لوئ نعمتونه ما
د البته رجوع ان ذلٰنه (۱) رکي مسو شخما
څ جنګنه بهشت ذونه (۱) یي د رکي رجوعا
د موکلي لور ته ذونه (۱) ملتې جومولي (۴)
جیني چاپي طالب رب جوړ ته هي لوران جوآه (۵)
پرجنګنه ته لور ذونه (۱) یي د کري وینګاه
تنده بنو لورو مسن همسو اکوڼي لورکنا
موکلي ته طالب ذلٰنه (۱) راحمد رحیما

پرجنګنه مسو لور یي د کري قبولا
تنده موکلي لور نسو جو اګرو اکو نیا
مسو پاهګان و ترو جلوي (۶) جوت بارا
ته البته النقات ان ذلٰنه (۱) کنه و مسو شخما

---

(۱) ذانه (سا) (۲) پانبس (سا) (۳) مثالا (سا)
(۴) النجم جوآکو (سا) (۵) نورحق جوآکو (هسا) (۶) جلوو (سا)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 460

پر جڏهن ان ڏونهه ۾ آڪي رجوعا
توڏهن اکيائي روشن گهڻو نور ٿيو پيا
سو مولي طالب ڏونهه نوري تجلا
پر جيڪڏهن ان ڏونهه ۾ نه اڪاش رجوعا
لڳي ٿيو مٿهون(۲) اي شيت پرتوانورا(۳)
توڏهن بندي ۾ خاوند وچ نه رهيو ڪو هرگز حجابا
توڏهن چون(۴) ته طالب آ ڪي صاحب ڪشف ها
نه تو ته تو ان خاوند سين ٿيو آشنا
هي بيت بيٺ سندو ڪي جو آڪي هو پيدا(۵)

بيت-۵۴ - ڪا ڪو ٿن تانه اوئين(۷) نه اورنگي(۸)
جي ڪن هو ٿيا ڪنا ته نه را(۹) تاتو ڪي روشن ڪرا وٺا(۱۰)

بيت-۵۵ - ڪا ڪي [illegible] ها هيما هيت وڏا
تان شيئي سيتي پرين اي ٿيو پيترنا ڏه(۱۲)
وڳهه [illegible] جينا جي ڪهڙ ڪهڙ نه سشيهرين(۱۳)

هيٺ بيان ٿئي پير ڪي ته ڪهڙو آهه مٿو علما
فرمايا ٿئي ته مٿو علم جو آهه توافق ۾ نبار
جنهن يا نئين سين ڪي پلو پاتا ڪنا
جنهن ڪري عاقبت جو گهڻو انديشا

---

(۱) ڏانهه (س) (۲) مٿهين (س) (۳) نورا (س) (۴) چون (ڪ، ص)
(۵) هي سٽ صرف نسخه ب آهي (۶) ويٺو (د) (۷) اوئين (س، ڪ، ص)
(۸) اورنگي (ع، ص) (۹) رانا تو (جو) (۱۰) هي دهو آسرت سنا لڳي نه
اونشدا ڪي رت وٺا (ڪ، ص) (۱۱) هي دهو سٽ سينا آهي روشن ڪي رت وٺا دس
(۱۱) سيع (ق) (۱۲) پيوه (د) (۱۳) نحر (ي) (۱۴) هي بيت سر ۾ ڪونهي.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute

۽ ٻُڌ ٻيا لوُن پِرَڪي ته ٻِلي ڪمزي صلواة آهه

فرمايائون اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ صَلوٰاةً اَنۡتَ لَهَا

اَهَلٌ وَهُوَ لَهَا اَهلٌ ﷺ ٻِلي آهي صلوا تا (١)

۽ ٻُڌ ٻيا لوُن پِرَڪي ته جُون بَعضي بزرگ تا

ته ڏِلو آسان خدا کي ۽ ٻُڌ ته ذوالنون صحيا

ڪمزو بيان اُن خو ۽ ڪمزو الفاظ ۽

(٢)

فرمايائون ته ان ٻين سُخن جواهرو مثال آهه

(٣)

جين مِلي ڪاري پاڻي تي اِيي ڪو شخصا

اُڇي نظر ڪري پاڻي ذو ته ڪناري درِيا

(٤)

لوه جهڪنه خود ته ڪارو ذنه دريا ۽ (٥)

ته ڪر سچي ڪنا ٻن ڪال ﷺ جين ذنائين بحرام (٦) (٧)

(٩)

پرجي سنة کاڻي ته ته ڏلو آهي من دريا ۽ (٨)

ته ٻُڌ سچو آهي مشوڪوري ته ڪنائين تا

پرجو جيائين ته ڏلو من اپي ڪارو دريا ۽

---

(١) ويا ٻلي صلواة سٺيا (سا) (٢) الفاظ کهڙا (ها ٢ بجر)
(٣) ٻن (سا) (٤) جي (سا) (٥) يحيى (ها) (٦) جيئي (س)؛ جوه ياد هم
(٧) جيا جين (س) (٨) ذوالنون (سا) (٩) آهم (سا)

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

سود ربّ جا ڏنو ھٿاٽين انهي ظاهري معني (١)

جو ڇپايائين تنھن ڏنو ھن سوھڻي طرح (٢)

جنھن ۾ آھي دريا عظيم اي لقا ٿا

سو ڏنائين حقيقت ڪري سڀئي تماما

ٻڌو ھي سخن سڄا ڻيا اھي جي ڳال سمجھا

ٻڌايائين حضرت پير کي ته وھم ڏنو چاليھين ڏهاڙي ۾ رضما (١١)

فرمايائين ته ترتيب جا اھي ريدا ڄي آهي ته آسان کا

هونه ڪي پاڪ ڪنھ ڪي آسان جا اسيھا (٢)

ڏيا پيارو پير ... سمجھا

وهي وجي ... ھٿ ... ٿيا

ڏيل ڏري ... آن جي سنڌ ڪرت ... بار (١٢)

ڏيا ڏيا ڳما خطرا ڏيل ۾ ... ٿي کا

اھي ... (٦)

سوڌ ڏي پيءُ وهي خلوت ۾ ڪيو ويهي سوز (٧)

فرمايائون ته ... وهي منجھين خلوت (٨)

جيڪي ته سڪي ڪنگ جو جلي پيري منجھا (١٠)

وجي ته ھرگز ... آجي ڪري ... (١١)

جا ڏيس ته تڏ ... جي ... ڏينھ (١٢)

---

(١) اي معني ظاهري (٢) ٥ جنھن ڏنو ھٿاٽين دريا (٣) ... اھي ... مراد

(٤) ... (٥) ... هي ... حرف ... (٦) هي ... حرف ...

(٧) ... سو ... وهي خلوت ۾ ... (٨) ... (٩) ...

(١٠) ... (١١) ... (١٢) ...

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 463

۽ ٻڌايائون ته پير کي نه طالب خدا جي ڪا (١)
هيٺيئن دنيا جي (٢) آخرت آهي راهه ۾ مولى
ڪي ڪي ٻنا حجاب آهن سلوڪ حقيقتا
فرمايائون ته خدا جي راهه ۾ طالب خدا جا
آهن دنيا ٻئون ۽ آخرت گهٽي ايا آ
تون ڪري انهن ٻنهي مقامن سگهن ٿي ڪري ترڪ
هان ترڪ تنهن پس آهيا باهجي متي آئا
ته ترسيب ان مقصود کي [illegible] ٻي ڪرنا دا
۽ دنيا ٻيهائون ٻه [illegible] سڀ ترڪ
دوست [illegible] ظاهر ان ڪنا (٢)
اي آهي [illegible] ڪر هڪ [illegible] نا
فرمايائون ته ڪرامتون اي [illegible] وڌي (٤)
[illegible] آهي [illegible] مورا
[illegible] ان ڪنا
اين عربڪتوه ڪا الحمور ۾ ري آ [illegible]

---

(١) جو مولى (سا) (٢) هي (٣) اي (رجبر) هو ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
(٣) دوست ترڪ ني تا گهرجي سڀنئو ڪرامتيا
ڪنا ان ڪرامت ٿين ٿي ظاهر ا (سا)
(٤) ڏيڻ پير (سا) (٥) ڪرڻ لئو (بر) هي (٦) مقصد ان سڀنا (سا)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 464

ته اِي آکين پاڻ بزرگن سڀ درياء جي مثلا (١)
۽ ڪرامت آهي مثل ککن ۽ ڪنڊن جي مٿي درياء (٢)
توڀِي تن جي سڀ ڪو ڏسڻ اکين نا ڏسيرا
۽ ڏيا ڀي پاڻ تون پير کي ته ڪشف ۽ ڪرامتا
ور ڪري طالب فقير کي ڪوچ آهين ٻر ٻاد (٣)
فرمايا تون ته ٻر ٻاد آهي اي مرتبو شورا
ڪشف ۽ ڪرامات جو ڳالهين ڪيئن ڪروا (٤)
جوڳي [illegible] فقير [illegible] ڪين ڪيئن ڪروا
[illegible] ڪتا الا
ٻن مرتبو فقير جو [illegible]
۽ آهين ڪشف ۽ ڪرامت مرتبي [illegible] منقبت
جنهن ۾ ڏسين اسمان [illegible] ڪتيون تارا
ٻن مقصد [illegible] جي آکين مرتبي نابيد
نه ڪا [illegible] عا
۽ ڏيا ڀي پاڻ تون پير کي ته جو آهي منهجي غدينا
ته جيڪو فلاڻي آيت پڙهي وڃي ۽ مٿي درياء

---

(١) مثل جيئن ۽ درياء (درياه) (٢) پير ڪرامت آهي جيئن مثل ککن ڪنڊن
جي درياه مٿي ترن تا اي پڌرو ٿي پيو (٣)
(٣) ور ڪري طالب اين جي ڪو فقيرين مٿيا (دوبارا)
ڪي ته ڪري طالب [illegible] جي اي اکي ٻر ٻاد
(٤) جهي ۽ سڀ صرف (دوبارا) [illegible] آهي.
(٥) [illegible] (دوبارا).

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 465

د دریاب سخي (۱) سکي رهي ترت یه ولیړا
پر جیکنه شو نیشن کړي پرتي آیتا

وهي فیتو د دریابي د سکي کین متورا
ني آهي نسب کیمرو کړو نیا نا شخص

فرمایلو د کمې پي د تبي سپ کیه همتا
(۲) مگر نبي په ځنا جه کي نفوس اډنا

(۳) پیدا لون حضرت پیر لي د هلي وحي بي معنا
کارن کمې بي حي الله آهي کیه کي روا (۴)

فرمایلون د آن شخص کي وجود آه د (لقا) رښتا
جو جیکن کمې د کړي ذي معني او شخصا

د ین وري (۵) خوشحال نبي تمین شخص ونا
یې حبي کرپا ذي کمو شوق الحال مهنا (۷)

د بیخ دل گیر د نبي وري خوشي منجا
یې بیخ پیدا لون پیرکي د چیو بزرگن آکه

د جیکنه کالک د کړي گند جن حاکم سالک
د بي آهي ځال خوب گمتو فقیرن (۸) مهنا

---

(۱) سحو (س) (۲) کمر (س) (۳) وحي بي مهندا (س)
(۴) مهدا شخص کپه واسطي بالله
آهي درست حهني کي وحي بي مهدا (س)
(۵) روا (س) (۶) [illegible] (س) (۷) [illegible]
(۸) مهدا فقراء (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

جين ڳنڍجن جو حاڪم سين آهي ته يه زبانا (١)

ڏيئن ٿا ڳنڍ موحاڪمن سين ڪهڙي سببا (٢)

فرمايائون نه سڀ جيڪي آهي برزڪينا

پراسين وجهون ٿا ٿئن وٽ ٻئي جي نفع لاءِ (٣)

ڏين ڪري ٿو اختيار ٿا پاڻ کي زبانا (٤)

ڏيڻ پيالون پير کي نه جو قطب زماني جو آءِ (٥)

غوث الثقلين محي الدين عبد القادر جيلاني آءِ (٦)

جو مشهور سين پيرن جو تاج الاولياءِ (٧)

نه کي رب العالمين ڪيو الهام من طرفا (٨)

نه محي الدين وٽ لون مرتبا جي وجهن جا (٩)

بيکري غوثي شيخ ٻئي ٻئي ڪشف ۽ ڪرامتا

ٻئي جا ٻئي ٿوله ترکي آمان ڪيا عطا

تنهنڪري حضرت پير عبد القادر کي جوابا

نه اي صاحب ذڪر يان ٻئي آءُ قبولا (١٠)

---

(١) تهم زبان آهي (س) (٢) سبب ڪنا (س)
(٣) وجون (س) (٤) پاڻ ٿي (س) (٥) ربانی (س)
(٦) هدا ما (س) (٧) سردار (س) (٨) الهاما (س، هر)
(٩) وجها (س) (١٠) خداوند (س)

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 467

جڏهن(1) فرمايائون پَنُو مرتبو مولي مِهر سنڀا
دَ مُنتهائينُو ۽ جمال مُهجُو ڪري(2) فوا
تان پُڻ قبول دَ ڪِنُو پير وڏي اِن طرما (3)
وري نئُو مرتبو پُڻ فرمايائون مولي(4)
دُ مرتبو فقيري جو وَنِ نَه ڏِيهُو(5) لُوڪا
تنهِ حضرت پير قبول ڪِنُو مرتبو فقراءَ
پِي هو سڀ ڪثرت اين ڏلو جوا بَا
فرمايائون نَه فقر جي اثري آ ۽ معنا
جين ترڪ ڪَرِه سڀِي تعلق دُنيا جا
۽ فقيري(6) جو مرتبو سُو وِجانُ وُ مُوڏا
بلڪ جيان پير پي سڀ مرتبا إذا تم الفقر فهو الله
جنه تمام فقر(7) سري تنه ربي مولي کا
۽ پڻ پيالو پير کي تہ جنکنه فقيرا
رکي کيني پان ڪن ميري مال جِنها(8)

---

(1) تڏهن (س) (2) ڪرڻ (س) (3) جيڪي پير مولا (س)
(4) صدا (س) (5) ڏيهم (س) (6) وجائڻ (هر+بم)
(7) فقير (س) (8) ملنا (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

ته آهي دُرُشت تنهن کي جي رکن ڪين روا

فرمايائون ته جي پرو مرمن آهي ته آهين درشتا (1)

۽ جان جوان آهي سو ته رکن ڪين (2) روا

۽ پڻ چيائون پر کي ته ڪرو آمين دعا

ته ٿئي دل آسان جي تنهن ڪري (3) روشنا

ته ٿئي مان سنجهائون (4) رب کي تهين (5) سبا

فرمايائون ته آهي ٿي عطا سندي الله ؟

جنهن کي ٿيسي سو رسي متي مرتبي بالا (6)

جيئن ته (7) بزرگ ڪن تا پر سندو عرشا

سين نور دل جي ۽ روشنائي قلبا

پر جڏهن ته [illegible] سمجهون ٿي جهما

جمع ٿين ته برابر ته ٿين سال تنهن نورا

پڻ آهي ذڪي عرش کي روشني مولي (1)

جي نور سڀ جمع ڪجن عرش کي آجا

---

(1) فرمايائون ته جي پرڏهو ۽ مرشا
حال تنهن کي آهي درستا (س)

(2) جي (س) (3) تنهن (س) (4) هتان ته (س)

(5) تهم (س) (6) جنهن کي ٿئي بخشي پاڻ جي فضلا
[illegible] ٿئي بلندو بالا (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

(7) جيهم (س)

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 469

نوڻي نور سيجرڪ جنهن جوڪ تنهن وتارنا

ته ٿيو نور عرش جو اِن سين ڪنا اعلى

۽ پڻ آهين ڪنگرا عرش کي گهڻا آپارا

پر ڪنگري ڪنگري هيڪڙي وِچ آ (۱)

پنڌ (۲) آهي هزار ورهين جو دوري دارا

۽ پڻ منجهي سين ڪنگرن ملڪ (۳) آهين وڏا

پر جي ڪنهن اِن ملڪن (۴) تاڪري ڪو قصدا

پانهي پسا مان ڪنگرو بيو مندو عرشا

پوءِ ڪري پنڌ ان قصد تي ورهه ڪيترا (۵)

ته پڻ بي ڪنگري کي رسي (۶) ڪين مورا

پڻ جو اولياءُ جي (دل جو) نور روشن آهي

سو جنهن ته اِذا مي گهڻو منهنجو عرش ڪنا (۷)

تنهن پسي عرش کي سيجهي جي مورنا

پر جنهن کي (۸) ايماءُ لهو ومي اعلى علوا

۲۸۶

---

(۱) پرڪنگري ڪنگري وچ هيڏ هيڪڙي آهي مسافتا (س)

(۲) پنڌ (هن هزار) (س) (۳) ملائڪ (س) (۴) منجا (س)

(۵) پوءِ ڪري قصدان ڪي ڪيترا ورها (س)

(۶) نه (س) (۷) سو جنهن پرواز ڪري (اهو منهن مولا سوهي ... گهڻو منهنجو عرش ڪنا (س)

(۸) اتهم (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 470

تڏهن ٻيئي عرش عظيم کي ڏيئي مثالا
اتي آهي عنايت رب جي جا ڏيان ٿو بندن کا
جنهن کي عنايت جو اتفاق جاڳي ڏي پر ٿيو نور تن کا (۱)
پر جي پانهنجو نه اهو حقيقت نفس جي پنهنجي وجود (۲)
نه اوهين ٿي سڀ ڪري آن ٿي آسانا (۳)
پـڻ ٻيئا لوڪن بيشڪ سي نه آئين فقيرن سان
ڪوه هميشه ڪرڻ تا
تڏهن فرمايائون تن کي اڄ هر جيو تا (۴)
تان جي ڪنا حبيب شريف ٿيو آسان کي فتنا
تان جڏهن همت اتي آئي وڃو قرارا
محڪم دل ۾ آسان جا پادر ڪريما
تڏهن آسان سي شرابن ٿيو نه هوشن ڀهوتا
پڻ پـيئا لوڪن نه صباح وقت ڪرڻ ياد رب کا
گهرجي ڪي نه هر جي طالب سي مشوره (۵)
فرمايائون نه ياد ڪرڻ پاهنجي خاوند کا
آهي اهڙي وقت ۾ پڻ درست ۾ خوبا

(۱) جنهن کي اتفاق جاڳي سندو عنايتا
ڏي پرتوو نور جو اهو شخص ڪمال (ص)
(۲) پر جيڪڏهن طالب آئين رکو سندي شناسا
نه اهو حقيقت نفس جي اهڙي وجود (ص) (۳) آئي (ص)
(۴) آهي سڀ صرف مدد ۾ آهي
(۵) ڪي نه ڪيئي ان وقت ۾ آئين ڏيو جوابا (ص)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.
Gul Hayat Institute

اُنَ آهي وَقتُ خوشيءَ جو عيش عشرتا
پوءِ فرمايائون هيءُ بيتُ سنڌي زبانا:

بيت ٥٦ — ساڪِيو(١) ساءِ(٢) عَجِيِ، سُپيريان(٣) جي(٤) ڳالهڙي(٥)،
هيڪڙا اِيءَ سِکيا، پر نه اُجهي(٦) تن،

۽ پوءِ پڇيائون پير کي شيخ تماوالدين مخدوما

پيرُ ڪامِل سو هو صاحبِ طريقا
پر هو رکندو هو ان وقت پٽ ڪي ٽِيلا(٧)؛
فرمايائون ته اسان ذات ۾ نه ڪي نيتا(٨)
ته ڪين رکندو پاڻ وٽ پيرا ڪو پِيتا
ٻي آهي خبرت ڪي پر آسان خبر نه ڪا
نه ڪجهه ڪري وٺي مال ڪي سڀ ڪنهن اجهوا.
پر پاڻ ڪي ڪي ڏکرهي(٩) ويهي ڪا پيا
۽ پوءِ پڇيائون پير کي ته بعضي اهل الله
جيڪي آهن جيڪي ڪن(١٠) توڪل تا

---

(١) ڪيو (بم + هر) (٢) سا (بم+هر+س)
(٣) پرين (بم + هر)؛ پريان (س) (٤) مسندي (بم+هر+س)
(٥) ڳالهڙي (بم+هر) (٦) ايڪي (بم+هر+س)
(٧) [illegible] (٨) سبا (ب) (٩) اي (س)
(١٠) ستي (نس)

Gul Hayat Institute
© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 472

برجنيءِ اسباب ظاهري سڀ ڪيئين جنين تا

پوءِ آهي نسب ڪهڙو ۽ ڪهڙو (1) بيانا

فرمايائون ته جيڪڏهن ڪري توڪلا

مٿي خاوند پهچي نه ته جهڙي (2) تهڪا

البت رساٿي تنهنکي رزق غيب منجها

حڪمت قدرت ڀانئين (3) جهڙي ڪيو پيدا

لڳ عمل ڪرڻ حڪمت مٿي آهي پلو ڀترا

جين مشغول پئين ڪمن ۾ هو ڪن ڪرن (4) تهمنجها

برجهي ذڪري ڪسب (5) سو نه مارو مهار ڪن (6) انذاله

تنهن جي پهچي ڪنهن مٿي ڏ افضل آهي سا (7)

۽ پڻ پڇيائون ته ڪي ته جنهن ڪڻ ڏڻ مٿيا

تنهن زينت ڪن (8) تنهنکي ڏين اون چاليا سا

پئي حال آهي سب ڪهڙي ڪريو بيانا

فرمايائون ته جيڪڏهن ڪو هوءِ ڀنمار

---

(1) ڪريو (س) (2) تهم (س) (3) ڀانئهم (س)

(4) صبه (س) (5) هيار (س) (6) انهم (س)

(7) تڏهن آهي طريق اي گهٽ ويل بصيرا
جيئن ٿئي پهچي ڪم ۾ سدا مشغول (ص) (س)

(8) اجا (ه)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 473

ٻيا رڪيون آئي تي وٺ ڳُهنا لاٿن هوڄارا
ته سنڌ ۾ نبي منور هين ٿيه ڏانڊيه کا (٣)

آهي حال حيث جو پيئي الذين ميثارا (١)
ٻيا پيئا ٿون پتر کي ڪنا ذڪر جلبا
ته پيئا فرمايا ٿون پتر ته گهلو پلو بهتر آهه
پتر جيئو پنهنجي آهي جن پر دنيا سا (٤)
ته سنڌ ڪري ان لفظن تي دل ٺهائي ستر دا
ڪنا ذڪر حيث جي آهي وقت لنگهار (٥)
ٻيا ٻيئا ٿون پتر کي ته جيڏه ڏجلو ونيو مشڪل پيو تا
تڏهن جو پنهنجي [illegible] آسان ڪا
ته آئين ڪيا ٿي ته تابير علم شريعتا
هاڻ اسين ته ڏهون ٿين ڪي ڪنو ڏرو جوابا
فرمايا ٿون ته تاسين ۾ ڪيا ڪنين بحثا
۾ ڪئين [illegible] وحشا
بلڪ جيئا تين آئين گهي ادب ۽ نياز منيا
ته ڪريو دعا آسان کي ته ڏي هدايت مولا (٨)
ٻيو ٻيئا ٿون پتر کي ته ياد ڪري رب جي ڪيتو قبول آهه

---

(١) ڳگو (س) (٢) هورڙهر (س) (٣) هنو سو ڏهر ڏآ ڻ (س)
(٤) ان ٽهڪ حار (س) (٥) حسيبار (س) (٦) ڪان (٧) ناڻين سنون صرف (س) ۾ آهن.
(٨) آهي چيز (س).

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

فرمايائون ته يادگيري رات جو ماجگ(1) چون تا

۽ پڻ پڇيائون پير کي ته ذڪر جي وقت ۾ شخص ماڻ (2)

لوڪري ڳالهه خدا جي پر نه لڳو نبي اسم الله ته ڪا (3)

تنهن ڪري ڳالهه خدا جي اُن سين ڪي ڪري خاموشا

فرمايائون ته مٽرڪري ڳالهه اُو راه سندي مولا

۽ پڻ پڇيائون پير کي ته ڪهڙي آهي اُو مرادا

خو ڪري ياد رب کي ۽ پاڪ ڪري پهچا

فرمايائون ته خدا جي آهي ڪهڙ سندو مردنا

۽ پڻ پڇيائون پير کي ته ڪهڙي فقر جي معنا

فرمايائون ته فقر جا آهين ٽي حرفا

لوء آهي مراد ۾ منجها ق ا جو لفظا (4)

۽ مقصود آهي قاف منجها قرب تنهن مولا

۽ غرض آهي ر منجها رؤيت سندي حقا

۽ پڻ پڇيائون پير کي ته جيڪي ڪي بزرگا

---

(1) جاڳي (س)

(2) پڇيائين حضرت پير کي ته ذاڪر جنهن وقتا (س)

(3) لوڪري ڳالهه ڇاڻ سين راه سندي مولا
ته ذهن اسم هو الله هو سو نتو ٿئي ٽڪا (س)

(4) لقبا (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 475

عرش ۽ ڪرسي وٽا اچن گنڍ رُ ڪتا

سوڪ ڏِسن ٿا اکين مِن ڪِ دِلجو يسن آهه

فرمايائون نه ٿي دِل جو يسن نه اکين جو آهه

۽ پڻ پڇيائون نه فڪر ذڪر جو ڪهڙو آهه

فرمايائون د فڪر ڏِي جي وقت اشهد الله

ڪري نيت اِقرار ڪري نه لوڪ ڪريان ياد خدا

خولقو سُبحاني يان ڪي ياثين ياتسا ه

۽ پڻ پڇيائون پير ڪي نه جون مارو ٿا

نه خدا تعالى جوب صورتن ۾ ظاهر ٿيو آهه

يا هي ذات پاڪ ڪي ملڪ جي مولا

ٿين ه صورت بڻ ڪيڙي بي جهڙي نه سواء

فرمايائون نه ٿيو ان جي اسرار ۾ مادهه آهه

نه ڄاڻ سڄو جوب آهي جهڙي ڪو طهور مولا

پڇيائون پير ڪي نه آدين جن پر طهون(1) ٿا

سڻون (ڄمر + دم + سن)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

ته هو پيرو ڪامل ڪو لڳن منهجا
تان جنهن وقت وفات جو تنهن (1) قريبا

تنهن ڪنا درگاه رب جي سوائين (2) وارا
ته لوڻ آهي خالي ڪنا منهجي درگاه

پوءِ جنهن پير مريدن کي نه ڏور تي من ڪا
ته مڪو اوءِ يا الو من کي ملڪ جي مولى

پر ان مريدن افلاس مڪين ڪيه نه ڪو مورا
پير
پر آهڙي کي جو هو اينءَ برڪتا

(2)
خالي ڪائين درگاه ڪنا ڪيهڙي سببا (3)
ڪيهڙي معنىٰ ان منهجا ڪسي معلوما

فرمايا الله سبحانه و تعالىٰ
ته خالي آهي موکنا ته جي هي معنىٰ (4)
ته ان جان ڏلو ته آيين ڏيني يب منهجو لقاءُ (5)
۽ پڻ پيءا لوڻ پير کي ته فلا لوف پري لقهي بيتا

---

(1) ڏٺو (س) (2) ڪا (س) (3) سبب ڪنا (س)
(4) جن اچا ڏنو ته آهي (س)
(5) لقا مهجو تو جيئن دار يم دنيا
۽ دور آهين تهنجي صوا سا نجو عذرا (س)

Gul Hayat Institute
© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 477

مهند اسا هيءَ آسيتن ادهيون حيرانا (١)
تا سگهو ڪئين ڪينءَ سمجهيو ان بيت جي معنيٰ:

بيت: وائيءَ (٢) وحي جمشال، ڪئين سڻين سڪيءَ (٣) ستيان (٤)،
جي ٻلو ڪري ٻال، اکين سين آنڌو ٿيان

فرمايائون: شيخ جيڪو اهو دوست آهي خدا
جو [illegible] مرشد [illegible] سڀ
تڏهن فرمايائون: الناظر الي الناظر [illegible] مبارڪ [illegible]
[illegible] عارف شيخ آهي ڪامل منجهارو (٥)،
سو نظر ڪري [illegible] خاوند [illegible] ڪل غير ذاتي
لا يسمع غيره ولا ينظر غيره
[illegible] ڪين [illegible] غير الله [illegible] تفڪر ڪري ذاتي
[illegible] فرمايائون حضرت [illegible]
إن الذين قالوا ربنا الله ثم استقاموا
فلا خوف عليهم ولا هم يحزنون آخر تائين

---

(١) هي اسين حيران ادهيون [illegible] جي معنيٰ (س١)
(٢) واءِ (ج) (٣) واڙم (ج) (٣) [illegible] (س) (٤) ستا (س)؛ ستيان (ب، ه).
(٥) ڪاملا (ه)

Gul Hayat Institute
© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 478

۽ يعني اَلاَّ تَخَافُوۡا وَلاَ تَحۡزَنُوۡا واري آهي بشارتنا (1)
ساڳي طرح دنيا (2) ۾ به ڪچهري ۾ (3) آخرتنا
فرمايو اٿن ته بشارت ڏني ۾ (4) آهي مشاهده معلوم
۽ بشارت جا اُتي ڏي سو بار وسين خدا
۽ بيان ڪيو اٿن پير ڀي ته شيخ پيرڪي گهُرڻ فرمايو آهي
ته سنئين آسمان اُتي سندا رب تعالى (3)
۽ انهن جواب ڏنو پين جواڻي ڪچهري حقيقتا (5)
فرمايو اٿن ته ڪي آسمان سندا محصولي (6)
سي ٿان ست لوڙ پير سنڌي آهي ڏسين پيرڊا
جي آسمانن خاوند وڏو [illegible] جيئيا ڪيا
بيان ڪيو اٿن پير [illegible] پير ڪس فرمايو آهي
ته ڪيترين [illegible] لوڙي فنا اٿي في الله (7)
اول فنا فنا في الشيخ ٻيو فنا في الله آهي الفنا (8)
جو معني [illegible] (9)
فرمايو اٿن ته فنا في الشيخ آهي جا ٻيجا
ته اخلاق باهي پير جا ظاهر باطن جا

---

(1) اشارتنا (سا) (2) دنيا (س) (3) ٿي هو لا (سا) (4) ڪلپر (سا)
(5) حقيقت آهي (س) (6) ٻئين آسمانا (سا)
(7) لوڙي فنا في الله آهي ات تعلونا (سا) [illegible]
(8) ۽ (9) هي سنڌول صرف (سا) ۾ آهن.

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 479

پيرڙو (1)

سبي ڏکن [illegible] لوڙن ڏيئي مرڻ مار ڏنا

ڏينهن پنجاهون پير ڪيو ته امير المؤمنين سڀ صديقا

جو ٻه ٻار رسول جو ته فرمايو هن طرحا ڪ

مَنْ يَقُولُ اللّٰهُ لَا يَعْرِفُ اللّٰهَ وَمَنْ يَعْرِفُ اللّٰهَ لَا يَقُولُ اللّٰهُ

ته جو جوڙي شخص زبان سين اسم سدا الله

نه تو سڃاڻي صاحب کي متي سو شخصا (2)

جيڪو سڃاڻي رب کي سو نه چئي اسما

فرمايائون ته جيڪو سڃاڻي خدا تعالیٰ ج

اسم جو الله جو سو جوڙي تون مدام (3)

پر وقت جو اسم الله جي ذڪر نيت پاڪ ذات جي

ڏينهن پنجاهون پير کي فرمائي تو خدا ج ١٨

وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتّٰى يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ ڪي فرمايو ٿو (4)

ذڪر ڪريو عبادت رب کي جانين تيستائين يقينا

جي يقين پئو آن کي ته ڇڏي عبادتا (5)

---

(1) مترن (سا) (2) سو تماري فرمايو مبارڪ صحفا (سا)

(3) جانا مسڪا (سا) (4) تيئي (سا) (5) جو سا

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 480

فرمايائون نه عبادت ڇڏي ڪڏهن ويئرا (١)
پر وقت عبادت جي ڪريو نيت ڏونهن خدا (٩)
ٻيو ٻڌايائون پير کي نه جو بهتر رکن زمانا
سيد رڪن الدين شاه رحمت ڪريس خدا
تنهن فرمايو ته ذڪر جا هين پير رک ۽ ڪَرَ آندي تنهن جا (٢)
اي آهي مذڪور کهڙو ۽ کهڙو بيانا
فرمايائون ته بلڪ آندلون ذڪر جيئن نڪ جو ٿيا
۽ هيڪڙا آهي ذڪر جا بيشمار لکن ٿا
۽ ماٺ ڪري جو ٿيا رک ذڪر جا (٣)
ٻيا ٻڌايائون ورد ڪيو عارف جو ٿيا
لا الٰهَ الا الله نفي ۽ اثباتا
سي واسطي کهڙا آهن ڏنو جوابا (٤)
فرمايائون [illegible] جو ٿيا
جن ۽ هئو نالو ٻي آدمي سيد ۽ هي ادب وارو آهه

---

(١) فرمايائون ته نه ڇڏي ڪي هرگز عبادت نا (١)، (٢) ڪا (١)
(٣) ته ڪي ذڪر جا جي شامات جيائون آه (١)
(٤) حقيقتا (١)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 481

اِنهين وَاسطي حَرفَ تَعظيم جا مَتمن وَنِي تا
لِتمان لوءِ وَنِي يَه يِين رَبَّ جو اِسما (١) .

٤ پُڻ پيچا لوڻ پيرَ کپي ته بُزرگن چوَنِ تا
تَه اَصلي نُورُ رَبَّ جو آهي ڪارو سِياها
سَبَبُ يَه جو ڪِهڙو ڪريو بيانا
فرمايا لوڻ ته اُو ڪارو ناهِ مُور هِيئن نُورا (٢)
پَرحِيان اُو لوڙ آصلي نُور ڪري ظهُورا
تَنَهِ بئو جي ڪَنهِ نُور آهي اَن دارا
سُو سَبِ ڪارو لُو تَبي مَتَسَن اَن نُورا
اِنَ سَبا اِن نُور کي ڪارو چوَنِ تا
مَرهين مَولا تَنِ کي جي ڪلمو چوَنِ تا (٣) ٢٩٩
لاَ اِلٰهَ اِلاَّ اللهُ مُحَمَّدٌ رَّسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم

---

(١) تمانا بوءِ اسم رب جو ٿو وڃن تنين سا (س١)
(٢) مور رخم (س١)
(٣) الاهي مرهين محصا سين جو منهن جا ر
جي چون تا ڪلمو سچي سدي منجا (س٣)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

باب ڇهون رسالي جو سٺو سبو جا

(1) صحبت جن ذڪر ۾ حلم ۾ تواضع ۾ مجاهدي جو ڪيندو بيانا
پير حلم ۾ سخاوت حضرت پير جي آهي بيحد بسيارا
سا جي مورنه جو ڏهين ۾ نه ڪي منهن لکيا
پير واسطي مريدن جي ڪئن ڪيترا (2) نقلا
تن ڪيا پڌرا ظاهر ظهورا
تن عجب پڌرا ٿيا فائدو تن کاه

پهريون نقل جنهن باب منجها سٺو سبوجا
ڪٿو بزرگ هيڪڙي (3) صحبت ڪريس مدا
ته عجب آهين اوڏي ڪنا تن شخصنا
جي صحبت ۾ حضرت پير جي ڪن تا گذرانا
پوءِ ڏهاڙا ٽارا ڪهو ڪهي ٻي ڪيئو (4) ه
تڏهه تن وٽ طعام رکڻ آيڪي شخصا
تڏهه چيو ته جهجهو لوٽا ڪي (5) تو رضا جهس آه
اي نه گهر جي طعام منجها ڪڍ تا ڪي عيبا

ٻئو نقل حضرت پير جو سٺو سبوجا
ڪناو ڏن يارنا حضرت پير جي تنهو بيانا

---

(1) بيحد بسيارا (بر، هر) (2) ڪيائين (بر، هر)
(3) نعضنا (بر، هر) (4) طرفا (بر، هر) (5) توهر (بر، هر)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 483

تہ ضرمائُٽُ حضرت پير گهٽي گدائي عمرا (١)
منجهوا يا مجذوبئ جي اهڙي طرثقا (٢)
جي ڏڏي صبح مسجد ۾ ڏيندا بانگ هُئا
پوءِ پڙهي نماز مسجد ۾ گهڻو هُئا وهندا
وينا مشغولي ورد سان ڪندائي هُئا
جيسين سج مٿي اچي نيزي جي قدر (٣)
تڏهن نماز اشراق جي ادائي هُئا پڙهندا
پوءِ ايندا هُئا گهر پاهر طعام نه ڏونڌ (٤)
ٻه ڏيکو گهر سڄو عورتنا
سو سڀ پاڻهي هٿ سان ڪندائي هُئا
جهٽڻ ڏيکڙي ڏوئڻ، ڪي پاڻي ڪي ڇهڻ، ڪي بارڻ آتشنا
جهڙو جانور (٥) طعام تيار آ
پوءِ آڻي فرزندن مهمند رکندائي هُئا
جڏهن ڪائي سي کيٽ منجها هُئا خوش ٿيندا
تڏهن پاڻ ته ساعت ۾ هُئا گهر نه رکهندا
عاسو ڪري هٿ ۾ پنهنجي سڀڪو شهرا

---

(١) مدتا (ب، ه ١٧) (٢) طرحا (ب ١ ه) (٣) مقدارا (ب، ه ١٧)
(٤) کيٽ (ب، ه) (٥) انادرڙ (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

عاسرکري

آءُ فقيرن کي اکيان هنئا رکندا
کانئي خوش کري راضي سان ٿا رکندا

پاڻ هر وقت حب سان ٿي هنئا بني غذي ويندا
کيترو ئي بني پوءِ ڌاندو چوريندا هئا

پوءِ ويندا هئا جهنگ ۾ گاه وڍڻ لاءِ
اهڙا وقت زوال جي گهر ڏانهن پاڻ هئا

اوگاهه وجهي ڏانهن لئي پاڻ وضو هئا ڪندا
پوءِ ٻه رکعتون نفل تڪ پڙهندا ئي هئا

تهان پوءِ بانگ آڻي جي شروع هئا ڪندا (١)
پوءِ نماز سنت جماعت سان هئا پڙهندا

گهڻي ادب ۽ نماز سان ڇهي قراري سان (٢)
پوءِ وري کيترو ئي اڳ جي طرح
ويندا هئا کيتري زمين سندي ٻنئا

تا جذه ٻه وقت عصر جو ايندو هو مٿا
پوءِ ڏاند پياري گهر اڃي جهجهو وجهي گاه
پاڻ اچي نماز عصر جي پڙهندا هئا (٣)

---

(١) ڏسندا (ٻه، هه) (٢) ڃمرار (ٻه، هه)
(٣) پاڻ اچي نماز جي پڙهندا ته هئا سنت جماعتا (س)

Gul Hayat Institute
© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 485

پوءِ ويهي رهندا هئا، تِتِ مسجد ۾ سانجهي پَرِڻ ۽
ٻڌائين پوءِ سوجهاڻ پَرِ نوافيت هئا
پوءِ وري مشغول ياد ۾ رب سين گهڻو هئا ٿيندا
ڄَ ٻِي ڏينهن پٽ اها روش هئا پاڙ ڪندا
حاشيا مذڪور ۾ سانگي ترتيبا (۱)
۽ جذه واسطي فقيرن جي پني هئا انيدا
ڪارائي خوش ڪري پٽ وري هئا نهار ڪندا (۲)
تہ ڪو باقي پليو مٽان رهيو هوءِ فقيرنا (۳)
۾ تان جي ڏاڍو ٻلڪ فقيرن منڪا
تذه مصو پاڇو جو ياڙ اڻ هئا رکندا
سو ڪاراڻي تہ مفيرڪي هئا خوش ڪندا
ڄ جبڪذه ٻلڪوڻ لذاتون پوءِ قوت پاڻا هئا ڪندا (۴)
تان جذه خادم مريد سيتي ڄ پٽ فرزندا
ڪائي ٻي خوش ٿي سمهندا ڄ هئا
تذه پاڻا وضو ڪري، هئا نفل ادا ڪندا
پوءِ نڪهي تہ گوٺ منجها ٻاهر هئا ويندا
طرف گوٺ راهوٺا (۵) جي ڄَ ٻڌا جي گهرڻ نيدا

---

(۱) مذڪور ۾ جو گذرتو ۾ سا تقاصيما (سا)
(۲) ڏسندا (ٻر، هبا) (۳) فقيرا (ٻر، هر)
(۴) ٻڏ ٻرهر ... (۵) راهوٺ (ٻر، هبا)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 486

ڪترا

تن سين مسجدن ۾ پاڻي پيري ۽ هٿ هنا رکندا

ڪترا

پاڻي واسطي وضوءَ جي ۽ ڪترا وتن اءِ

ڄاتانا جي (1) ڏٺائون مسجد ۾ ستو ڪو شخص ها

تانوجي ته شخص کي ننڊ پاڻ هئا

تڏهان پوءِ اتان قصد جڏهن هنا ڪيندا

هلڻ جو ڪي مهد ڏونه تت آ ڏو (2) هو نئون هو درياه

سعو پڻ تري پانهن سين ڳڻي هنا ويندا

پوءِ هلندا هنا ات وڃي طرف ڏنگر (3) ڏانهن

ات هو رهندو هو بزرگ جو فقير درويشا

شيخ جهنڊو (4) پاڻي ۾ ڪي هنا چوندا

ات هو شهر هيڪڙو منجهن ته مڪانا

جو ننڍا ۽ مڪان (5) پٿر کڙا هنا

پڻ آهين انهن مڪانن ۾ ٿيون مدفونا

ست ڏيئرا بالغون هستي برابرا

پڙهندا زيارت تن جي هنا جڏهن پهچي جي زيارتا

پوءِ موٽندا هنا مڪان مڪلي ڏونهه واسطي زيارتا (6)

---

(1) ڄاتاڪو (س) (2) اوڏو ڏو (ب، هـ)
(3) ڏنگر (س) (4) جهنڊو (س) (5) شهر (هـ، ڪ)
(6) ڪوه (س) (7) زيارت اءِ (ڪ، هـ)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 487

پيڙندا زيارت مقام جي ڏاڍو ڏاڍا رهيا (1)
سيپ ڇڏي ولي جي پڻ سيپ ڇڏي بزرگا
ٻه پٽ بڻ سيني جي زيارت هئا پيڙندا
پوءِ ويندا ننڍي شهر ۾ هئا جنهن ۾ سيڪ مسجد
رکندا ٻا ٻه ڪترا هئا ڪندا موجودا
ٻه حيڪي ڏسندا تن هئا ڪي مسجد منجهه سيتا
ته هئا منند سين هي ت هيڪڙ هي يار
پوءِ ننڍي شهر نڪري هئا ويندا آر ڏانهه
هت آڪي مڪان شيخ پيءَ جو رحمت ڪري سين خدا
پيڙي زيارت شيخ پني جي هئا موٽندا
پوءِ ورندي ٻڻ بزرگن جي هئا زيارت پيڙندا
ٻڻ پٽ سين بزرگن جا ڪندا هئا گذرا
تان جڏهن صبح صادق ٿيندو هو، تڏهن هئا مسجد ۾ ايندا (2)
تان سنتو سڄو ننڍ ۾ آکي منجهه آرا
اچي ٻانگ مسجد ۾ هئا ڏيندا ويڏي صبا
اِئي عادت حضرت پير جي هئي گهڻي مدت مديد (3)

---

(1) جدا (دسا)
(2) تان صبح صادق وقت هئا مسجد ۾ ايندا (عجاهي)
(3) مدت تائين (...)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 488

جن ماڙ ڏجو ندا هئا، هيڪڙا ٻن کا
نه ڏي صبح بانگ تو ڏئي هميشہ حضرت پيرا
جيڪس سنڌا ڪين، ۽ نه تہ اجي ڙ کا
پوءِ نماز پڙهي صبح جي اشراق پڙهاتا
تڏهن وري ان ڪم ۾ هئا سيند مشغول
مذڪور جهه جو گذر سو همند اڪثر ٻيا نا
ٻاڏ هئا منهن ڏيهن جواني جي ان پير مشغول
تي ڪياس مجاهد هئون زيارتون بزرگنا (۳)
پيرا هفت مجاهد جي خبر نه ڪنهن کي کا (۴)
پير جيڪڏهن جيئي شخص ڪو آئي اي عجيبا
نه رات هيڪڙي ۾ ڪين تن اتر پندرڙا
نه پهچي شخص هئي الو آهي ٻي خبرا
آهن انهائي وڏا عجب آگي جا
پير هئا بزرگ جي منهن آئي زمانا
سي هيڪڙا قدم مشهور، ٻنو مغرب هئا رکند
اي آهي انهائي وڏي سمجهو سبو جا (۵)

---

(۱) ماڪغد (س، هس) (۲) نہ آکهي (بمر، هس)
(۳) تي ڪياٿين زيارت ٻحمجاهد (تر، هس)
(۴) جگر هيءُ خبر ساتن شخصيا (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

(۵) بمر ٻئي هنا ۾ ڪاڪي

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 489

ٽئون نقل سٽو جو ٽئون بيانا

ساٿ فرزندن کيڏهن ٿي هلڻ ٻاڙ حضرت پير (١)
پوءِ ورتا ڏينهن هيڪڙي طرف ڀلڻي مڪانا
پٽ ڪاڏي هئا ٿو ماڻي ميچي چلي سانا
ٻيئي گوڙي تي هئا سوارا
ساٿ فرزندن ٻاهمن ڇڏي پٽ فقيرن سان (٢)
جڏهو ٻئي ڏينه تائين ڪٿو تماما (٣)
ته ٿي ڪرا ٻاڙ ٿي جا هئا تن سين همراها
جو ٿيا اچو هڏه ته پيتو ٿي انماءا
پير ٻاڙا پٽاٽين کين ڪيف هرگز کوز نتا (٤)
پوءِ ڪجهي مدت گذري ٻاڙا پٽ اچايا
پرک [illegible] آهيو اسين اچان
تان جڏه آيا او ڏرتا، ~~[illegible]~~ ٻاهي مڪان ڪا (٥)
ته هيپائين ته ڪي ٻاڙي (٦)
پوءِ ڏنو جواب فقيرن حضرت پير ڪا
ته هيسين ڪوڙه ته ~~ڪماڻيا~~ جن ٻاڙي ناه پيا (٧)

---

(١) بن گمو نا (هس) (٢) فقيرنا (بـ ٢ ص ٧)
(٣) جڏه بي ڏينه تائين ڪٿو ادو ڏاڍا (س)
(٤) ڪي تدرا (بـ هس) (٥) مڪانا (بـ هس)
(٦) آيا (سا) (٧) ته هيسين اسين ڪوڙه نه ڪمائيا (بـ هس)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 490

اڄ گذاريا اپيري ڪارڻ ڪيبارڻ ٿا

تڏهن فرمايو حضرت ڀنڊ مريدا

نه مٿان آن کي نه تني موجودا

ان واسطي نه گهر ٿو اسان کي آيا (١)

چوٿو نقل سٺو مريد موچارا

منهنجو ادل ڏڍيه يار حضرت پيرا

ڪهڙو بڪ ۾ تنگي ڏي کي هئا قبول ڪندا

تاريري قدر سي هئا بڪ رکندا

جن فرزند حضرت پير جا تنهن هئا مانڊا

ڪنا ڪر ڪسب جي بڪ جي سبيا

جي پيٽ هي مسڻ حضرت هيڪڙي يا حضرت پير جي نٿا

منهنجا ڪير ته جي ڪند اوقات هئا

تان جڏهن بڪ غلبو ڪيئو ڪهڙو ڪمايا

تڏهن يار هلي نه سگهيا رهيا بي ڏاه

تت جان کي ڏڍيه گذاريا ڏاڍا کي پنجيهه (٢)

تان مينه حضرت پير جي وٺو ماري ٿنيها (٣)

---

(١) ڪارڻ يقين اسان نه گهر ٿئي آيا اصل (ص ١ ھه)

(٢) تت ڏيو پنجيهه گذاريائين ڏهيا (ص ١ ھه)

(٣) ٿنيا (ص)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 491

تڏهه عيال فرزند حضرت پير جا
ٿيا دلگير دل ۾ گهڻو حيران ٿا
نه رکو نه پيسو نه قوت جهه منجها (١)
پوءِ هيڪڙو ڪنان فرزندن حضرت پير
نڪتو اٿي ڪسب لئي، پورهئو ڪرڻ لاءِ
هلي ڌهنو ڪري مٿي صبت ٿي جو ڪهيا
ات دستار ۽ چادر لاهي لڪي تا
ڪٽي رکشا شن ڪري عنار باهر ٻي کيئرا
ياڙ عصا ڪٽي ڪري ۾ لڳو جو ڪتنا (٢)
پاڻ نه مان ڪي پئي حاصلا (٣)
پاڻ هو جو ڪٽن ۾ نه پئو جو رمتان
سعو جنو جدا ڄاڻ ساڪي ۾ پڻ دستار
۽ جڏهه جو ڪني خلاص ٿيا، تڏهه ملنوا جرا
۾ ۾ تو يا ملنيا جون جا (٤)
تڏهه ڏني ۾ تو يا جون جا هليا ڪيترا ڏاه
جانهار ٿاشين جو طرف تا ڪنهن کيترا ناه

---

(١) نه رکو پيسو ونن موجود (بحر) (ھ١٨)
(٢) ياڙ جو ڪنٽ لڳو، هت ۾ ڪٽي عصا (بر) (ھ١٨)
(٣) جرتي اجورا (سا) ۾ دا ٿيا (بحر) (ھ١٨)
(٤) ۾ تو يا جون جا پورهئو سين ڪا (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 492

پوءِ افسوس ڪري دل ۾ موٽيا ڳهر ڏانهه

آئي گهر ڏنائون جون جاءِ تو يا

هيءَ تنگي بک جي، پڻ ڏينهن ۾ گهٽي اپار

ڀاڳيو ڪرڻ بيان ڪيئن ناهي مناسبا

جڏهن حضرت پير وهيو (١) هيڪڙي ڏٺا

ساڻ فرزندن پاڻ هيي ٻنهي جي طرفا

ڪارڻ جنهن سنگن جي، چوندا طريقا

تان جا فرزند سندن ٿيو بي خبرا

جانڪي ڪنا سترا، تان سوال نه جوابا (٢)

تڏهه پاڻ پيئن ته فوت ٿيو هليو ڏر بقا

پڇايا مدت جي، ورئي هوشيار ٿيا (٣)

تڏهه پڇيائين فرزندڪي، ٿيو ڪهڙو سببا

جن جواب اسانکي ڇا ڪري نه ڏني فرمايا

تڏهه فرمايائون ته نه ڏنو جو اسان جوابا

سو ڪنان غلبي بک جي بي طاقتي سببا

تڏهه حضرت پير ڀيٽا سنگ ڪي ڪٽينر (٤)(٥)

ڪري چادر هٿن سين ڏنائين فرزندڪا

(١) وهيو (ه) (٢) ملي نه جوابا (ه) (٣) پڇو (س)

(٤) ڪيو (ه) (٥) ڪي ڪيتر سنگڙا (س)

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 493

سي جان ڇپائين، تام ٻي ھوشيار ٿيا
اھڙي تنگيءَ ۾ بڪ تنت ھنا گذاريندا
پر ھنن گذر جنھن عنه کي ڪيائون نه ھوڙا
پاڻ ئي ڏيندو ھو سڀ کو نه گذارين خوش پيا

ٻه پٽ فرزند حضرت جو ھو ويندو بني ڏانه
پو رھڻو ڪري اتان آيو، ھنا قوت کندا
تت پٽ فقير ٻکئو، جي ھنا کو ڏسندا
نه ڪٽيءَ قوت پاھيو ته ڪي ھنا ڏيندا
نه متان ھوءِ ٻکئو[1] اي اسان ھنا متا
تان جا اچي مسجد ۾ کو وينو فقير
تان ٻکئو پسي فقير کي پاڻ حضرت پير
ھلي آيا گھر ڏونه ته فرزند دين محمد[2] کان ٿي وينو طعاما
تڏهه ڇپائين ته کي نه مسجد ۾ آهي ٻکئو فقير
تڏهه سيد دين محمد ڪٽي ڏنو طعاما
نه ڏٺي وٺي فقير کي اسين صبر کندا
تڏهه حضرت پير خوش ٿيو نهايت طعاما
وٺي ڪمارا ٻئي خوش ڪريو، ڏي[3] پائون فقيرا

---

(1) اي پٽ ٻکئو ھوئي (س) (2) محمد (س)

(3) ويرٿا (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 494

بوءِ آئيا گهر ياهيي، اچي ڇپائون فرزندکا
نه اسين اميد اهڙي آنجر رکونا تا
نه هرگز بک آناکي ڪنڌي ڪٽين(1) انڙ
پيرخوب استقلمت آن جي اسين پشهون(2) تا
ڪنڌو نيڪ آناکي مارڪ جوهو لا
تانا جان سنائون ڏکيه ڪنا اهڙي بيشمار تا
نه پيئي آنا جي دي(3) آيئو ياکي مٿن ايار
پوءِ اتان سيتي شتهي(4) [illegible] جاءِ ونا
دهي ڏ لياڻون(5) [illegible] نت ڪيائون گذرانا
تنا راضي سين پرين [illegible] ونا فقر ڀڄا تا
بيٿ فرمائون هي بت ئي حضرت پيرا [illegible]

Gul Hayat Institute

بت 67 پنندي پٽرين سين، ويلا ڪنڌيا وٽ:
ڪو پاسيڙهو(6) مانيون، ڪوپاسڙ(7) ڏيٺ.

---

(1) نه (س، هه) (2) پيسهر (س) (3) نگنا وهيا (س)
(4) ڪيترا پاسيئن اهو (5) هي ءُ ست گهرو هيرئي هير ڪا کڻ
(6) وهيند ءِ (ڪو) [illegible] (7) جي پاسنديونا (م)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

پنجون نقل سٿو مريد مو چارا

جو آهي مريد هيڪڙي کڻو منقول (1)
تہ ڏينہ هيڪڙي پيرڙي چئو فقير هتي طرحا
پسي ضعف هٿهت پير جو تدرت تہ ديرا
تہ ڪانو ڪيش گهوجو تہ تني قوتا
وجي ضعف وجود جو (2) تهين جي سببا
تہ ہ فرمائيا ارن ہ فقير کي وکهي تہ دير
تہ کهوهلہ اسائين ڏڍي ڪيش ڪين جگاء
اي تڪليف اسان کي ڪر هوئي هو ر نہ ڪا (3)
پيٽ ڪنا نائون سن هيڪري حڪايتا
ڏينہ هيڪڙي سر جي هنا سون نگنا (4)
طرف شهر انني جي (5) تي مانجهہ پيرڙي سوار
پڙپش همراه هتا پيرڙي جہ بہ طالب ڪم ٿيا
تان ڇڏہ وهيا سن اڏہ جهہ تا سب سنہ فدا
ڏنائون شخص هيڪڙي بہ (6) تو يا چارن جا

---

(1) فقيرا (س، ه‍) (2) کهر (س)
(3) هي ۽ ست ڀرم ٻ هو ۽ ڪا هي . (4) نکتا (س، ه‍)
(5) شهر ... (س) (6) چاڙ ... (ه‍)

Gul Hayat Institute
© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

جي قدر ساڃاهه ڳڻ جو ڀُلايُو ڀاڻي طرِيقا
تڏهه ٻنڌ طالبن رڏو طعاما
وڃِيو ڪِهه چانهن جهڙِو ڪِٿانئون(۱) طعام تيار
تڏهه اسان پائيو ٿو اسانکي تڪليف نه ڪندا
ڪيئن سنڌي طعام جي چئبر ڳالهه ڀڃو آءٌ
اِي لائق نه آهي، جنهن(۲) ڳالهه ڪنهنون جهڙا اطرِيقا
پوءِ اسين سڃاڻون ماڳهين(۳) وڃي چادر مٿا
تان جذه طعام نالاجون، ڪِٿانئون ودي تيار
تڏهه طلب ڪِٿانئون اسان جي چاڪي تندرستيها
نه اي ڪانئون ڪيئن اسين، نه ڪين سڀ ٿيا
تڏهه اسان جيءُ نه ڳالهه اسين بخش ڪاسُنڌ
تڏهه مُرڪي ڏيو ته مثل آهي، ڇچه وجهو منهن ڪا
تڏهه عُذر ڪيو ته ڇهندا، نه آهي ضروريام(۴)
پوءِ انا صلي ڪري، تنهن خلاصا:
ڇڏهون نقل سڀئي صحب سو چارا
نه ضرورتئُو حضرت پيرمبارڪ ڇما

---

(۱) رکئائون (س) (۲) عمل (س) (۳) ماڳهِين (س)
(۴) ضرورتا (س)

Gul Hayat Institute
© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 497

جِنَ فرمايائون جو ڏيو ڍورهو گذريا ته ڏوچ آسان کا
چار پنج قسم مرض جا ڏٺا وجود منجها
ستون نقل سنڌو ائي دوست سِپ دا (١)
ته فرمائيو حضرت پير مبارڪ منجها
ته ڏنو هيڪڙي ڀيڻ احمد آبادا
جو آئي شهر گجرات ۾ پڙهدي پيو (١)
ڏينهن فقير هيڪڙو صوصاحب ڪڻا (١)
اسين ڏٺا سون ته وٽ سياه گهڻي اشتياقا
پن ڪئي آ ڪرڙو دلاجرين گهڻي محبتا (٢)
پوءِ ڪڇ طالب ته ڪيا سنڌي وات فدا
تان ڪين ڪئي سو سوڙهين ڪياسين خاموشا
پوءِ [illegible] اڪثرت ته ويرا
تڏهن چياسين بيت هي مبارڪ منهنجا:

هندي بيت:

هيڪو جو اکر ڏيکرڊ، جو گهر سي ڏي
آندا اي گهر ڏيولا، ڦيا ڦيا جوت گهري.

---

(١) شوقا (هـ ١) (٢) بڙءِ هـ ١ ۾ ڪاڪي. (٣) مور محمد (س ١)
(٤) هيڪ (س ١)؛ ايڪ (جو) (٥) ڏنگرا (س ١) (٦) گهر (س)
(٧) ڏيولا (س)
(٨) [illegible]

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 498

انهو نقل سڄو جو ڄڻو هيڪڙيءَ مريد (1)
نه ڏنيءَ هيڪڙيءَ حضرت پير کا ڏاڍي گڏر
ها ڀيڻ ڪيئن قبيءَ آئي، او ڄي چڏ نائن تن کا (2)
تڏهه گڏري ڪيئڻ جي ڄڻا ٿوا عادتا
سبب انهيءَ جي ته مانا اوڄهو روزينا (3)

تڏهه ڦٽهه حضرت پير کي ڄڻو سوال (4)
ته ڪهڙو سبب آهي جن انهن کا ٿوتا گڏر
وري او ڄيو چڏ ٿوئيٽ کا ٿو تن کي تا
فرمائيا ٿونا ته ڄاڙنامڻا الفت نفسا (5)
ته مان اجي نفس کي ڄڻ ان منهجا ايذاء
پعه ... ته هيڪڙي تان قريءَ نه آڪئي تا (6)
تڏهه ڪٽي ڦنو ڄڻا ٿون گڏرنا جو ڪيٺا (7)

ناٿون نقل سڄو ڄڻو مريد منفقو
ته اجي ڏڪار (8) سڌ ڄ پٿو هيڪڙيءَ وڙها
مارڙو ڏڪنا ڪبئا وکها ٿنا وپيار

---

(1) ڇيهر (س) (2) ڪڏي (سا)، ڪڏناڪري التي (ها)
(3) تا او ڄيو چڏنا ماڳهر ترت ته ويڙ (سا)
(4) ڄڻا (س) (5) ... ۽ سڀي (س) (6) اسا (سا) (7) ڪهر (س)
(8) قحط (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 499

پٽ حضرت پير تہ ور وير ڌهاتار(١) توانا
هور نہ ڏٺو تي مُنهَن ۾ ڪو قحط جو اثر(٢)
ڏهون نقل سڻهو فرمائيو حضرت پير
تہ منهنجو سڀني محمد پاهي هيڪڙيءَ ومرتبا
هنئير رکڻ فرزندي، پوءِ پڇير افسوسنا
تہ ڪوه هنئير جن شرافت(١) رڇ جي آڳ ۾ جيسدا
نہ آهي آڪين ۾ تہ جي خبر نہ اسا ڪا
تہ ڪي هي مرزبرپلو گهنو آهي اسان ڪتا
ڪارهون(٢) نقل سڻهو هي محب جو چار(٣)
تہ ڪيءَ وقت ڪجهه مريد ڪ ع شخص ڪتا
تہ سوف طوا ... ڌهنا ڏيئي، ساچيائش حضرت پير ڪا
تہ فلاڻي خطا ڪئي، تہ تي شفقت ڪام ڪيا
تڏهه فرمائير حضرت پير تہ تنهنجو ڪبارت(٤) وآه
تہ خبر ڪڏه خطا(١) نہ ڪنا بيئي، ڪجهه وجها(٥)

---

(١) عبارت باقي (س) (٢) يارهون (س)، هن (م) (٣) اهيکڙي (س)
(٤) هتان (س) (٥) سبا (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 500

ته پيٽ پڪي آهي ان کي آسان معاملا

ٻارهون نقل سڻو مريد موچارا

ته منهنجو اول چار حضرت پير جي هرگز کڻنه وقتا

نه کاڌا اٿئن گرهه وڃي ڪنهن ~~منهنجي~~ منجهين طعاما (1)

مگر ٻڌا جڏهن وهندي هُئا

کيئن کاڌڻ پاڻهي، ته منع ته نه هُئا کندا

تيرهون نقل فرمائيو حضرت پير مٺا

ته جڏهن آزار رسائي ڪنهن کي ڪري ٻي ادبي کا

ته هرگز ته کي کڻن جوان، ٻارهن مهينا

ٻه هرگز ته کي کائون کڻن هوءِ

ٻه ٻيءَ روايت ۾ چاليهه ورهه، ٻارهن مهنن ٻماءِ

ايترا ڏينهن ڪي، ڏکيون فساضتا

چوڏهون نقل سڻو ڪريو مٺيما

ته ڏنيه هيڪڙي ٻي سمي جعفر جا هوتا

ڏنيه هيڪڙي پيٽ پاڻ هيا آنڌا طلب الاهي خدا (2)

ته تن مشغول رب سين منهنجا محبتا

---

(1) کڏهن طعام منهنجا (13) (2) راهه خدا (13)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 501

اِي خبر وڃي رسي حضرت پير کا

تڏهه آيا ٽڪرا(١) سان مريد ٽنا

تان ساسين ذڪر جلي ڪن مسجد ۾ وينا(١)

تڏهه چادر ٻيا هيٺ، کڻي مٿي آهي حضرت پير(١)

اُٿي واڍ [illegible] تنگي ڪيئين کوڏ مينها

تان جڏهه ٿيا سي فارغ ذڪر کنا

تڏهه اچي ڪڇا مٺيا(٢)، ٻاڪر جهجهو ٿيا

سو سڀ حضرت پير ٿي ڏٺو خيال

تڏهه فرمايائون مريدن کي، ته اسان ٿو گمانا

ته هي هنڌ(٣) طالب خدا جا، مولي جي درگاه

تان هي طريق ته(٤) آهي، مسند ڪي راهه خدا

پوءِ اوراتر مسجد ۾ سيا هنڌ ڪاندا

تان جڏهه وڌو فضل ٿو، هنڌ حضرت پير

اڳي اڳيان تريا پيرنيا پٺي ٻي گهوٽ جر ڪيائون نزولا

رت آشنا خفون، ملو هاردن ته جي صبح ڪا ۾ وينا

پوءِ جيائون ته ڪي هن پير نفسيت ملي تيا

نه ڪو شخص اسان جي اچي ڪري پيا(٥)

---

(١) منجهه (س) (٢) ~~[illegible]~~ اُجا من (ب، ه) هيا

(٣) هوندا (ب، ه) (٤) وڃي (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

(٥) ٻيئي [illegible] (س)

ته ڪي ڄڻڀا ته اسان کي اهي خبر نه ڪا
جڏهن رات وهاڻي ڏينهن ٿيو، جاڳياسين ته منهنجا
تڏهن اچي حضرت پير کي ٻڌايائون چوٽرفا
ناموري ته خبر تن کي، پوءِ پڇيو نخا
منٿا ۽ هٿيار وغيره سڀ پوءِ پاڻهي ڏيئي ويا
پير صاحب مخفي هو انهي ڪري راتيون ڏينهن (۱)
پوءِ هم هوتي تن ڏينهن پوءِ منهنجو پاڻهي جاءِ آيا
پنهور هوتا (۲) نقل ته فرزندن پير جي هٿ ڪٽي ڏنيا
اسان فرزندن جا هوتن جي ڪري هيءَ جنگ ڪا
پوءِ اچي حضرت پير کي چيو ته سندس فرزندا
ته پيٽ فلاڻي جا هوتن جا ساٿي اسان ۽ ترنا ڪا (۳)
پيٽ ايذاءُ ڏيندا ته ڪهڙا ڪونسيو چوٽرفا (۴)
اسان کي رهڻ تن وچ آهي ٿيو مشڪل
پڇ پٺاڻ ايذاءُ ڪندا ته هنن طرح جيا
تڏهن تن کي پير فرمايو ~~ڦڦڦ~~ هيءَ ٿيا طريقا
ته وڃي گهر اسين هو اڏيو هاڻي ڪيه طرحا

---

(۱) پنهور هوتا (سا، هسا) ۲، ڪچي (سا) ۳، دستيس (سا)
۲، ترنا هتا اسان سا (سن) (۴)، چوڏا (لفظ)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 503

تڏهن تن پير فرمايو ههڙي طريقا (1)
[illegible] ته وڃي گهر آئين اڌيو هاڻ ڪجهه طرفا (2)
ياتا ٻي ڪجهه گهوٽ جو وڃي ڪري ٿيو سکونتا
پوءِ جڏهن پاڻ ته ڪنهن تا ڪن اسان کي ايذاءُ
تڏهن اچي رهيا، وري منهنجي هن جاءِ
انا پير چوندا هئا پٽن کي پير هنن ته نه ڏمرٿا (3)
سورهون نقل ستڪو موهر مريدا
ته منهنجو شهر پير جي ڪو رهيو هو ڪامل
اچي تنهن تڏهن کي ڏٺو [illegible] مرضا
ته ڪڍا لکيتا ته ڪامل جي پاڻ هئا ويٺا
سترهون نقل ستڪو امي مريد موچارا
ته منهنجو اول جا رپاهين حضرت پير
پاهي وڏله شاه پاڻي خدمت هئا ڪندا
1. ڪجهه پيٽ پورهيو ڪري [illegible] بني جي پاڻ هئا ويٺا
تڏهن صبحي مزدور پير سڀ پيرا هئا ويٺا (4)
سي سڀ [illegible] حضرت پير کي چوندا هئا.
ته سڀاڻي خوش آواز پاهين، اٿين سرود ڪري ويٺا

---

(1) تڏهن حضرت پير تنکي ڏنو جوابا (س) (2) ٻي (س)
(3) ان پير فرزندن کي هئا [illegible] ڪندا نصيحتا (س)
(4) همدا ور (هي)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 504

هو آواز موچارو پير جو لائق تعريفا (۱)
تڏهن پير تنهن وٽ هئا ۽ ويٺا سرود ٻڌندا
۽ هوندا هئا پوءِ هيٺ، جنهن پوءِ هئي مشغولا
پوءِ وقت مزدوريءَ جي جڏهن، پوءِ ڪو هئا ويندا
تڏهن حضرت پير تن سان پوءِ هئا ننڊا
پوءِ سڀئي پاڻ گهر خانه وري هئا ايندا (۲)
ان پر مدت ڪيتري ئي ڪيائون گذرانا

اڙهو نقل سٺو ئي مريد مرهاڻا (۳)
ته ڏنه هيڪڙي پير وٽ آندو مريدا
ميري ڀالو ڪير جو منجهس گبرو وڃي خوبا (۴)
تنهن ڀيڻون ته ٻه هئا پيسا تيارا
تان حضرت پير ننڊ منجها ته وقت اٿيا
تڏهن ڏٺي ڪير جو پير جي منهن ۾ ڏاڍ واتا
تڏهن پڇيائون ته ڪي ته ڪير آکي هٿ ٻه ڪيا زرداهه
جي: آندم آن اي ڀيڻون پيسا ئي منهن گبرو ڪيرا
تڏهن حضرت پير آندو عيدي نصر گهر منجها
پوءِ مريد لقمو جنهن وقت ته ڏنو منجهو واتا

---

(۱) هو حضرت پير جو گلو گهٽو خوبا (س)
(۲) ڏسندا (س، هيا) (۳) موچارا (س)
(۴) [illegible]

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

٤٦١

تہ ساڻ بصر جي گندمان ئي ڪا ڏانءُ ڪجي قدرا

نہ منجھي لذت بي ٿئي، بصر جي سببا

ايذايا لوت ڪنا پرهيز هئا ڪندا

اهڙيو نقل سڻو عجيب ان ڪنا

تہ جڏهن حضرت پير زيارت تي ويندا ئي هئا

سگوري مخدوم نوح جي، جو قطب هو وقتا

تڏهن اويارو مخدوم جو، جيڪي رهندو هو بيٺا

ٻيو اوبارو فرزند سندو جيڪي مخدوم جا (١)

سو طلبي ڪسي گهرايا تن ڪا ڪيندا ئي هئا

ڌڪارڙي يا ڪندا هئا انا پيرجا نسين ات هئا ويندا (٢)

جانشين مخدوم نوح وٽ هئا ڪندا گذرانا (١)

تانسين ترتيب اهڙي جنهن پاڻون نہ مورا (٣)

وکيون نقل سڻو انا ڪنائي اعلا

تہ ڏينهن هيڪڙي ڪنا ويٺڙي سين فرزندن پيرا

ڳالهيون تن سگوران کي ٻيهر آيا ڪُهي جڳا

پيرا جائي نہ هئي هرگز خصوصيت سان ٻي،

تا نہ پير جن ڪا سو ڪيئي پيٺ ڏنا فقيرن ااءِ

---

(١) سندا (س)   (٢) هر روز اي طريق پاڻا ڪندا ئي هئا (س)

(٣) ٻہ ٻئي هرڄ جماڪ ٻہ ٻہ ٻئي ڏئي ڪري

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute

منهنجو گهر نه تنهن شخص جي جيڪي هئا ورتا
جڏهن فرزند کي ڏئي وڃي رسي خبرا
تڏهن هلي آيا ولادت بحرت نصيبا
نه هر و ڇو انهن جي گهر ڏانهن آهين جي درتا
صبر ڪهڙو ساعت بحا، جهليا ٿون هترا (١)
پر آهين اچا اچي ورتيا ساڻ اسان (٢)
تان اٿئي تن جي گهر ڏانهن مير هر وصو تا (٣)
تن ٿه ٿه سنائون گال ساه هٿ پيٽ ڇڏائي هلنا (٤)
وڃي تن جي گهر ڏانهن وڏا ٿون سدا
ايڪيهون نقل سنهو رسالي منجها
فرمائير حضرت پير مبارڪ منجها
ته جڏهن اسين پيرتا سنن بحري ڙيا ها
تڏهن هئا سونا ڏاڪير گهڻو بيحد بسيار
تا جڏهن منجهي گهر ڏانهن هئا سون ونيا
تڏهن گهڻي خوشي اسان کي هئي شيدي حاصلا (٥)
پر جڏهن اسين گهر ڏانهن ايندا ئي هئا
تڏهن بحر دوزخ جو ڪيو سين تزو ا

---

(١) ترڪو ننڍو مرحبا (سا) (٢، ٣) هي سنتوڻ بهر ... نغرة ... بحو ڪفن
(٤) چوتائي (هر) (٥) حصولا (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

تا پڻ اهڙي طريق شاگهٽبي فرزندا
پيرائي ڳال نه ڪيئي احوال جي ڪهڙ شخص سان
جيسين آئون اسين دنيا ۾ هئا سين جيا تا
باوڪيهون نقل سڪو سندو حضرت پير
ته جيڪو حضرت پير کي هو ڏونا رسيدو هئو
وقت ڪنيل طعام جي تڪين ساعتا (٢)
فرمائيندا ته هنا اهڙا الفاظ
غفرالله ذنوبڪ ستر الله عيوبڪ جو ندا هئا
تيوڪيهون نقل پيرجو سڪو سبو جيا
ته منهنجو وقت سڪرات جي سندي حضرت پير
منهنجي فرزندن پيرنڪي جيو پير ڪانه
ته جيڪي بزرگ هئا ڪي مشائخا
ته سڀ سپ وقت رحلت جي هئا مريد جمع ٿندا
پوءِ فرزندا ڪي پاهي هئا ڪارسيدا دعا
حضرت پير پٽ جيڪو ڏه اي ڪري طريقا
ايئن پٽ جنهن ڪرئو ته موچار ڏنا آه ساڻ (٣)
تڏهن فرمائيو حضرت پيرمبارڪ ڪعا

---

(١) ڪهڙ (سا) (٢) ڏونا (ها) (٣) مريد (سا)
(٤) ٻهي پلي ڪهڙ ساموچاري هورا (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 508

تہ او شخص پير هئا، ڀلا بزرگ ها (1)
اسين اچا مهديءَ کي رسائين هورا (2)

چو ڏيکون نقل سٺو سالڪ سلوڪا

ته ڏينهه هيڪڙا ڏي مريد کي جيئو حضرت پيرا
ته کي تو آهي پڙهڻو کي منجها قرآنا
چي: الحمد لله ۽ قل هو الله احد ايترو قدرا
تڏهن ڪري املر ته کي ليٽ جو پڙهائون نمازا (3)
پڙهي نماز پورا ڪٿائو نماما

پنجو ڏيکون نقل سٺو رسالي منجها

ته هيڪڙي ڏي ويٺو هو حضرت پيرا
تڏهن مريد ڏيو بارئو وٽ حضرت پيرا
ڪهڙا ڪري حضرت پير احبائو چراغا
ڏري فرمايائون مريد کي ترت ته ويرا
ته ڏيو گهر جي هوشيار ڪي پيرا سين آهيو نامنهن غافلا

چو ڏيکون نقل سٺو داناء دوستا

ته سڀ ڪهه وقت يا ڏي حضرت پيرا

(1) بزرگ ڀلارا (ص ۱۴۲) (2) نڌل سا، ص ۱۴۳
(3) مريد ايو محمد تي پڻ پر حضرت پيرا (ص ۱۵)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 509

اڃ علي متن ڪئو، ته هئا اڃيندا ~~ڪوزو پيري پاڻيءَ جو~~
ڪوزو پيري پاڻيءَ جو، يا ٻئي پاڻ هئا پيئندا
هو ڪه ڇيا توڻ ٻي ڳچ ڪي نه ڪوزو پيري آءُ
ترڙي هونئا هئا مطلب ۾ تورڙي هيڪلو تنها
شاه ڪيون نقل سڄو دانائي دل منجها
ڪنا منهن هيڪڙي، ٿئو پيا نا
ڇي: هميشه ٻڪ حضرت پير ڪندو هو منهنجي پيتا
تن آيا هو ناوٽ رات جو تڏهن هو حاضر طعلما
تڏه آنوي مون دل ۾ اهڙي اميدا
نه ڏيان هوند طعام کي هاڻي حضرت کا
تڏه وهسي پيمي کهر ۾ ڳنڌ کارڙ اڃ
نه آڪهي ڪاغذ رکي ۾ پيڙي مٿا لا
مٿون پاڻيو جيتم نه هي گهڙ ٻڌو ڏي آه
پيرکهي دوا ڪاري گهڻو، سا ڳيتڙ ڪيٽ کا
آڳا رکهم پيسا دت سو سيپ کاڄي وتا
پر اڳي ڪيٽڙ منجها ڪي او بار ڏيا ٿيندا هئا
ان ڏينهه ڪين پيا ياڻون ڪوزو ڪيٽ منجها

(۱) ۱ ڪهم (سا)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

تڏهن مون پاڻيهر دل ۾ ته هتا زور پڪا
پوءِ صُبح صبح تنهن مون نهارڻا(1) دريا(2)
تان گهڙ آهي ا تهين پيٺو ۾ ڏوا(3) ناهويا
تڏهن امسرس حڪري پيروت هو جي ڪئم عذرا
ته رات هيڪڙي خطا تي، اسين عفو ڪيوسا
تڏهن فرمايائون ته ڪي، ته سا سڻائين اسان کا
جي: رات ڏنهم حرن آن کي آئي طعاما
ته ۾ هو دم ڏوا ڪاريا، گهڙ جي بدرا
تن فرمايو حضرت پير مبارڪ مهما
جي: اسان کي تا ڪانه پئي هنهجي خبر ڪا
اُنا وڪيون سهڪ مومن معتبرا
ته حضرت پير نه چيو ڪڏهن وڏيرا
مريدن پاهجي ته ڪاري وضوتا
هتا هميشه پاڪڙ(5) وضو سا رهندا
مور نه ڏنائون تصديع اهڙين شخص کا
اٺيهون نقل سڄو مريد منظورا
ڪتنا مريد هيڪڙي اکين مصيبا مذڪورا

---

(1) اپٽيو (س) (2) اکيو (س) (3) دارو (س) (4) ڏيئي تلخ (س)
(5) پاڪڙين (ڪمهما)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 511

نه ڏِٺه هيڪڙا ي حضرت پير وِهيا تي هلئا
اسب پٽ هٿا سون تن سين همراه هيڪاڙا
نان اپنشوڻا(۱) آهين واٽ ۾ ٻه عورتون هئن
تن اچي حضرت پير کي جهلئو(۲) مضبوطا
نه ڪرئو اسانکي ڪا اُتين ڏٺي لک دعا
جا ڪئين اسان پلئو تن کي، تا ڇڏين نه پير کا
ڪوئي ويئون پير کي منجهه پاهي گهرا
نان تن کي پير جواب نه ڏنو پاڻ تي ڪالئا
پوءِ ڏي اسان ڇڏايو پير کي تن عورتنا
نان نيٺ ڏي اپا مرڪي پنو ڪئين ڪئين سها
زخمي ڏکي پاڻو نان ڪنا ڪٿو ڇن ابداءِ
نيکرن نقل هيد هن فرزند ڪشو پاڻا
نه تي وهيا سرن تي شهر ڏرڻ پاهي شهر ڪنا
برهو حضرت پير تي ڪهنو لباسا
پڇ سون تي چادر هيڪڙا ي هئي سفيدا
نان جا آئنو داٽ ۾ آڏو هئي دريا
ٻيڙي پٽ تيار هئي، تي مارئو سپ چڙهئا
ڏئو پيٽڙ ڀنائي کي نرت تپ ويڙا

---

(۱) اپيون (س)؛ پيٺيون (ها) (۲) ونتو (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 512

تان صده آئيو اسانجو وارو سندو پڌڻا
تڏهه گهرايائون پير ڪنا پٽڙ نه ويڙا
نه ڏيو پٽڙ اسانکي فرصت ڪريئو جا
تان حضرت پير تنکي جيو مُه منجا
نه پيسو اسان کنئن ناهه ڪو هتيه موجودا
تڏهه ڪيٽي حضرت پيرڪنا، ونتائون ته ويڙا
پوءِ پيرڙي چوڙي هلئا، جڏهه وجهه آيا
تڏهه پيرڙيا گتي وجهه جهڙي ڪنين صورا
تڏهه ميمائن الفارئا سٿي پيرڙي تا
نه اچي رسا ڇڪئي، تا سو پيرڙيا کا
تڏهه اچي ڇڪنا رسا سٿي پيرڙيا جا
تڏهه ڇنائون پيرڙي، نه تونا پٽ ڇڪر رسا
تڏهه اسانا نبوته انکري ڀون منهن ڪا
تان حضرت پير نه ڪري ڏکيرتا (١)
پاڻ اچي رسا ڇڪنائون جيڻ بين ٿي ڇڪيا
تان جا پيرڙي اچي ڏکي الٿا سپ نه تا
پوءِ هلي گهر خادم جي اچي اسين الٿا
تان تنهن وقت نماز جو پوءِ سارپائون مسعا
تڏهه خادم حضرت پير ڏانه ناگه ڪيئي نگاه

---

(١) تنا دگيرا (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

تان نه آهي حضرت پير جي ڪي مٿي تي مورا

نه راهي حضرت پير ڪي ڏنو دستارا

تڏهن نه خادم کي مهاڻي جي ڏني اسان حقيقتا

نه هن پر ڪئي ونتي مهاڻي خطا پير حضرتا

تڏهن نه خادم کونئو تڪيڻ(۱) مهاڻي کا

نه اچي حضرت پيرون تي ڪجهه عذر پيا

تڏهن پاتو خادم دل ۾ ته آءُ بخيان ذڪر(۲) ابتداءِ

اکي مهاڻي کي جيڪو ونتي ڪئي سا

تڏهن حضرت پير سوڪي (۳) تڪيڻ خادم کا

نه ان ورتو يو ڦهڪو(۴) پي کيائين ڪا نه خطا

پوءِ ڏنائون رخصت مهاڻي کي ڪري سڀ عفوا

پوءِ ڪئي خدمت پير جي راتف هن جا

ايڪٽيهه پاڻ سڀ ڪيو مريدا

نه حضرت پير صاحب جي گوٺ ۾ هئا ابيد(۵)

تن سڀني ان جي ڪتار(۶) هوندا پاڻ بڌرا

پير جي مستحق ڏسندا هئا نه ٿت ان جو ڪوڙي کي هئا ڏيندا

ادائي ڪئا کنڌ تيار ڪري نه کي هئا ڏيندا

پير جي جڏهن گهر ڪيڻ جو ڪجل هئا پيندا

---

(۱) اکي (س) (۲) ضبر (ه) (۳) ڪڍر (س) (۴) ۽ ونتو (س)

(۵) ويندا (س) (۶) سنڊو (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 514

ته ٻڪري حاج هشن سين ڪئا درست هئا
ته ڪم مسلمانن جو مانَ ٿئي درستا
پنهنجون نقل سندهن فرزند ڪيئو هن طرحا
ته ڏني دهس حضرت پير کي منهنجي هيڪڙي ڳوڻا(1)
هوا اِتِ ڪم سمجهو تي دهياسين ته راءِ
تان جڏهن سانجهي لٿي، التوسيع هتا
تڏهن ته ڳوڻ کي ٺاسين قريبا
تڏهن دهڻي موسم سياري جي ٿي ڏاڍي سي پيا
وائيڙي ٿي ڪري سخت ڏاڍي ڏاڍيا
~~[illegible]~~ منکي وهاري ڏيو ڀريا ڏي اچي اُسهيا(2)
وڃي پيري کانئن جي آئون آئون جهنگ منا
اچي بارائون کائون، کائون آستا
منکي وهارائون ته تي، پاڙ(3) پيٽ ونيا
تانا جڏهن رات وهاڻي پرهه ٿي پيدا
تڏهن ٺاسون پنڌ جو هلياسون اتا
ڪيدسين عزم ٿيءَ جو دهياسون ٺٽڏاه(4)
پنهنجون نقل سنڌو خالص مخلصا
ته هيڪڙي ڏينهن مهنيائي هتو پيرجا
مريد هيڪڙي محبت سين ٻيءِ صفائي سيبا

---

(1) ڳوڻ ڏانهن (س) (2) هلڻا (ٻه هڪ) (3) پيٽ (ٻه هڪ)
(4) جيرڏاهه (ٻه هڪ)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 515

پير ڪنسيندي آگر ڇا پڳائين سندي حضرت پيرا
ڀٽائي ڪين چيائين ته ڪي ته پڳي آگر ڇا
نه ڪي چيائين ته ڪي ته هاڻ ڇڏ اسان کا
پوءِ ٻاڪي ڇڏي اٿئو وهيو ٻاهر جاءِ
تڏهن حضرت پير جيو ٻئي ڇهه مريد کا
ته وارو(1) مٿا گذري ڪوسي ڪهڙي آءِ
ته ٻڌون اسين آگر کي آهي پڳي جا
پوءِ ٻئي ڏينهن معلوم ٿئو ته پگهو خادم آگر کا
جو ٿيو نقل سڀئو مريد جو چيارا
ته ڏينهن هيڪڙي پير جن کي ڏاڍو ويني رهيا(2)
ٿيا پٽ مريد ڪيترا هنائي همراها
پوءِ جڏهن ڇهه سڀ ٽانڊي ڪٽائون گذرا
تڏهن ڏسسين ته سڀ کو حضرت پير کا
ڏئي عزت مرتبو تعظيم تڪريما(3)
تڏهن ناخوش دل ۾ ٻاڻ حضرت پيرا
پوءِ جهنڊ ڪٽائون مريدن کي پنهنجان ٻاڙ ٿيا
پٽ ضرها ٻاڻون مريدن کي ته آنجي سڀا(4)
عزت تڪريم هارڻ و سڀ مڪن بنگي تا

---

(1) ميت (س) (2) منجهو يا (س) (3) بزرگي با (ا) (س)
(4) سبب ڪنا (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 516

ڏاڍي جذبه پورڻي تپش آڏو ڪنا
تڏهن خلاصي ٿي آهي نفس اسانجي کا
پر جي اِئين ~~...~~ پُڻ سِين نه هُئا ته ڪجهه نه سمجهيا تو اسان کا
پوءِ نصيحت اسان کي فرمايائون هن طرحا
الدنيا جيفه و طالبها ڪلاب ~~تفسير ...~~ چيو عامل ڪلاما
ته مرشد مردار آه پڻ طالب سندس ڪتا
پنهنجي هٿ نقل رسالي جو سڄو سڀ سمجها
ته جڏهن وقت موسم ايندي هئي سندي ميٺها ڪرڙا
تڏهن پيهو ڪندا هئا يا حضرت پيرا
ته مٿي عيال ۽ فرزند سڀ هئا سمهندا (٢،١)
يا ٻئي چادر سِين (٣) تن کي ڪندا ادا هئا
عشاء ڪنا صبح سُڀ هئا جاڳندا (٢)
ڇنهون نقل سڄو سالي سمجها
ته حضرت پير جهنگ ۾ ويندا ئي هئا
ڇيٿا سڪل ميٺڙيا ڪندا جمع هئا
پوءِ پڏي پيري تن جي مضبوط هئا ڪندا (٤)
پوءِ ترندا هئا تن ئي (٥) هئا ڪنگيند دريا

---

(١) پڪو دير (هڪ) (٢) سمهاريندا (س) (٣) ٿي (س)
(٤) ڪندا مضبوط (س) (٥) ... (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 517

جيڪڏهن سڃاڻندا هُئا، ته ڪنهن بزرگ کي ڳوليان
جي ڪو درويش لنگهي وڃي ها، آهي جي درياه
ته ياٿا پٽ ملاقات لاءِ پيا جي هُئا ننگيندا (١)

ستٽيهون نقل سنڌ پيا بزرگ

ته جيئي (٩٠٩) ڏڪار پوندو هو قحط
تڏهن حضرت پير جهنگ پوهلي هئا آيندا (٢)
ويچ ڪاري نانگ هيڪڙو وڃهلي هئا آيندا
سو نانگ ويٺي هتي تي هئا ڪاراٺيندا آيڪا
تان ٻي جيڪي ته مهمان هونديندو حصو
سو آيي فقير نهوا هئائي رکندا

اٺٽيهون نقل سڀڪو سڀ هو چار

ته جيڪي ڪي مهمان حضرت جن هئا پسند
ڪهين مرد ضعيف کي ٻي عورت ضعيفا
ته هلي ته جو کر سو کيندا درست هئا
تان جا وني وات تي هيڪڙي ڏينه ويا
تان عورت ڏنائون ضعيف، سا ويني ڪري پيري چيا
تڏهن اتارايائون ته عورت کي، جهو پتري ۽ ته مٿان
ياڙ وڻيا پتريءَ ڪريا عورت ته بدرا ۝

---

(١) ويندا (هوا) ڳڪهيندا (س) (٢) ويندا (س) هوا
(٣) ڪهڙ (س١)

Gul Hayat Institute
© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

تانجا اتفاق بہ قاسم جي ڪسا
سو ھو اڪابر آدمي پلو بزرگا
تہ اچي حضرت پير وٽان ڪيوئي گذرا
سيا تائين پير اڪي ويٺا ڪنا پڙٺ چا
تڏ نہ ھٿ ٻڌي حضور کهہ ايو ادب منھا
تانا حضرت پير نہ ڏو نہ ڪئي نہ التفاتا (۱)
جانا سين پڙ ٻ يورو نہ ڪٿائون ٽماھا
اٿتا لکيون نقل سٿو منھا مھيتا
تہ ضبہ ڪنہ ڪورت ضعيف جا قانندا ھنا ڪيڙا (۱)
سا آئي حضرت پير کهي ڏبندي سبق اا ء
تڏ نہ حضرت پير سيپي ڪند اتبار ھنا
پير نہ ڪٿائو نہ ڪھا بي ارضي ڪھر کا
پيا چوڪ ھيڪڙي اڪرين منھا پيري ھنار ڪندا (۲)
جا لکيونا نقل سٿو بزرگ پلا را
تہ ھميشو پنيل ڪيئنڊ نشين ھنا درست ڪندا (۱)
پاٽان ڪيئنڊ اختر ڪدا پي جو پاٽا ھنا ڪيندرا

---

(۱) التفات: نہ ڪيائون تہ ڏا ڪنڻ مطلقا ھو را (۸۷ ھ)
(۲) ھيءَ بست صرفانس ۱۲ ج اکي
(۳) ڪي (ڪچر، ھن)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

پر جڏهن نه ڪنهن شخص حضرت پير هوندا
آڏي کير جو پيالو رکيا ته ڏي يا هي گهران
تڏهن دوست اسير و صر پيهن کي هٿا نه ڏيندا (1)
جيستو صب گدائي جي کيٽ سنهن هٿا رکندا
ابتيا الهيون نقل سچو رسالي ۾ هنا
ته جڏهن نه حضرت پير کي جيو ڪنهن شخصا
ته سانيهي ڪٿين ڪانهان اچي اساهي گهران
پو جي ڪوئي ڏيند هٿا ياهي گهر جنهن وقتا
تڏهن حضرت پير دل ۾ هٿا ڪمان آڻيندا
ته هن طعام اسان ا اچي ڪٿو هوندو لذيذا
تڏهن اصلهم ڏهڪر تي فقير کي جيئي هٿا هلندا
ته جڏهن ڦاڻي جي ڪهاڻي تي ڏسو اسان کي وڌيا
تڏهن ڪري گدائي ڳوڙ سنهاڪا سويري اچيا
پو جي ڀير ڀير ياسن گدائي سنها ڪٽندائي هٿا
تنهان پوءِ ڪهاڻي (3) مانا ڪاڻ الله
ڪانئيندا هٿا خوش ٿي ته جي راضيي اائي (4)

---

(1) ڪسي ابهر هيا (2) مان (بر) هيا (3) واسطي (3)
(4) هوي سنا صرف تن ۾ اهي.

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 520

ٻائيتا لکيون نقل سهڻو رسالي منجها

ته حضرت پيران طعام سين رکندا جب هئا
جو اوبارو ٿانئن جو سو پاڻ هٿا کڻندا[1]

ٽيتا لکيون نقل سهڻو رسالي منجها

ته ڏينهن هڪڙي ٻه مريد مکو حضرت پير ڏانهن
ريندي طعام تکليف سين منو موچاري[4] ساءِ
تڏهن پاڻ گنڊ ٻنهي جي کٿائون ناهٿ مرچلي سا
پوءِ ڪڙا هو پيرانئون تي ٻنهي مان[2] ٻئو ڪڙا هو کيس منجها[3]
ته مان وڃي مئو ته جو ٻنهي جي سبا

چوٿا لکيون نقل سهڻو مريد مذکور اهم

ته جه وقت کماءُ الدين[5] گرد ڙئو هوا سندو پير ڏانهن
تڏهن خدمت ته جي هٿا گهٽي پاڻ کندا
جڏهن وقت پاڻهي چاڙهي گهوڙي تان
پاڻ پيادا پنڌ ئي هلندا هئا
اي عادت جي حضرت پير جي هئي هميشا

پنجيتا لکيون نقل سهڻو صاحب ڪقل جا

---

(١) پيارا (س) (٢) منجهار (س) (٣) طعام (س)
(٤) موچارا (س) (٥) دعا (س)

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

ته حضرت پير رڃنا جي اٿ هنڌا کٿيندا
اکنڊ کپيترا ته منجھا پاڻ هنڌا ڀريندا
چاپيتا لکعون نقل هي سٺ سالڪ سنگورا
ته فرمايو پاڻ حضرت پير مبارڪ منجھا
ته جڏنه سنئو صحن پاڻ برالب کنا اهڙا ڪلاما
ته طالب جو حق جو ته کي کيش(١) کٿين جگاءِ
پوءِ جڏنه منجھو مرنوح جي منهنجو وهسن فرشتا
ته تڏنه ڏي(٢) مکائين اسان اڱي طعام گھران
سو اسان کٿين کاڌو ڏنو طاهر ناڻي ته کاڌ
تڏنه چاچي مکائين اسان ڏونه ته کائو طعاما
آهي فرمايو فرقان ۾(١) کلوا واشربوا جو لفظا
سٿيتا لکعون نقل ته کائو بس(٢) کيش آهي سڀ مباحا
تحقان پوءِ کيش جي اسان ڪجهه عادتا
اٿيتا لکعون نقل سڱقو رسالي منجھا
کنارئيس حالي جي سوشو ٻيانا
ته فرمايو هنا پيرته ڪيڪتي ڏنجا

---

(١) کي دس (٢) کار ۾ (بحر هه) (٣) آن کي اهي (بحر هه)

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 522

آيو ڪِي شهر ڏونهن پارَ حضرت پيرا
پڻ پيري هين منجهه ڪِي ساڻهين جي وقتا
وچي صوفيا ڪِي مسجد ڏونهن هيڪلا تنها
تڏنه آڏو پٺ هلش پٺيان رکي وتعجيلا
اچي پيران حضرت پير ڪي پيش ته وقتا
پٺ ڪيو عذر خواهي ڪيئي (١) معذرتن ڪهندا
ته ڪيئن هت نه آهن ڪانئون جن ڪيان تصديقا
تڏنه فرمايو حضرت پير منڪي هن طرحا
ته هلندي انسان وات (٢) ڪئي اهڙي امبرا
ته مسجد (٣) رهي (٤) ڪا ترڙي تيت ڪانئرن بارڪا
ٻاڃون نئونا يا ڪهي اِت ڪرڪعون روشنا
اٿو نبا هون نقل سگهو مومن مرحبارا (٥)
ته صرڪو حضرت پير ڪندو معو منّتا
توکي هوئي مرد سو توکي هوءِ عورتا
تڏنه هلي ته جي ڪماڻي هڻايا وتيدا
نکو عذر ته ته ڪهندا ڪندا مورهنا (٦)

---

(١) ڪهٽي (س) (٢) منجهه (سا) (٣) جڏهين (س)
(٣) پاڪهر (سا) (٤) ڪرڪهر (سا) (٥) مرحبا تاريم (ه)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

(٦) زحو بتو و ڪهار (س)

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 523

پنجاهون نقل سنڌو دل جي ڳالهين سان

ته فرمايو حضرت پير مبارڪ ٿا
ته جڏهن ته شخص ڪوبه جيئي اسان کا
ته ڏنو ٿي اسان کي وسر ٿو منهنجو فلاڻي جاء
هوءِ مڪان آگهڙ(1) نا سو پنڌ ڏني قدرا
پوءِ پوءِ اسان کي ته وڃي ايو ڏنو ڙا
ته هونئن اسين وضو نما ڳجهر ونڻ لاءِ ڏنوڙا (2,1)

ايڪونجاهون نقل سنڌو دانا دل متا

ته ڏنيه هيڪڙي ڳله شخص جو وٺو هو ڏنو ڏا
گهڻي محنت ۽ مشقت سان لڙائين ته ڪا
گهر ڪيڻين ذاڪر جي ~~ھ~~ ھفتو مطبوطا
ته تڏهن ٿي حضرت پيرو آيو سو شتما
ته ڪهڙو همياهي ~~ھ~~ مون سين ڪا واسطي الله
هلو فلاڻي ذاڪر وٽ مان ڏي ڏنو پيسي آن کا
تڏهن اتي حضرت پير هلنا تنه سين همراها
وٺا ~~ھ~~ گهر تنه ذاڪر جي تان وڻو آهي آگهانا
تڏهن چيائين حضرت پير کي ته آن گهڻو ونزاگا

---

(1) آگهر (س) (2) هي؛ ست صدق (س) (3) هي
(3) ڪار ٿ (ع ع ھي)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 524

واسطي هيڪڙي ڏاندي هلي هت آيا (١)
تڏهن حضرت پير صاحب کي هي ڏنو جوابا
ته صبح تائين هيڪڙي ڏنڍ (اچڻ) اچڻي اسان کا
ته پڻ هوند ته سڀني پيري ۽ وڃون قدما (٢)
پير هي ته آخر آهي هيڏو ئي ڏانوا
باوجنا هون نقل شخص هو مت منقولا
ته ڏينهن هيڪڙي حضرت پير کي ٿيا شيءِ همراه (١)
واسطي خلاصي پا هي هڪ طالم شخص ڪنا
پر ته وقت حضرت پير کي هو هڪ مرض جو اثر (١)
تان پڻ اچي هلڻ ٿيو شخص سين ~~همراه~~ همراه (٢)
جڏهن آيا اڌ وچ ٿيو شخص سين پير تا (١)
تڏهن عاجز ٿيا پاڻ ڪئي ضعف جي سببا
تان اتي هلن طرف ٿيو طاقت هو رنه ڪا (٣) (٤)
تڏهن چيائون فقيرن کي ته هلو ڪٿي اسان کا
طرف ته شخص جي جهه وٽ وڃون تا
تنو بنا هون نقل سٺو سندو حضرت پيرا

---

(١) ڪارڻ (٢) (٢) وڃڻ (١٣) (٣) ڪيتي (١٣٤) (٤) ڪيتي (١٣٤ الف)
(٤) نه سوار (بي هيا)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 525

تہ جيڪڏھن تہ حضرت پير ھئا مجلس ۾ ويٺا
اچي پڻ کہ ڪافر، جي جيو تہ ويڙا
تہ ھلو مھجو ۔ لڳي، تو ڪوڙي آھين ڪالا
تہ تربت ھلي تہ سين ٿيندا ھئا ھمڊا؟
پيھ جڏھن تہ پٺو مرتبو ٺھ ڏسڻ ڪنا
پڻ اچي تہ سين پاڻ ھئا ھلندا
تو ڏي ڪنا کہ ڪوڙا ھنا تو ڏي سيم ھيٺا
تہ ڏٺ الست تہ سين ويندا آڏي ھئا
جيو ويٺا ھونا نقل لشڪر دانا ڪ درويشا
تہ ڏينہ ھيڪڙي حضرت پير مجلس ھئا ويٺا (۳)
پوءِ اٿيا وضو ساري ٽالي پاھي گھر ڏانہ (۲)

تہ وقت مريد مڙيئي سڀ جمري منجھ ھئا
حضرت پير ھيڪلا تنت اپاءِ ھئا
تہ آئي عورت ھيڪڙي حضرت پير محمد
تہ جيو حضرت پير سائين تو واسطي الله (۴)
ھلو منھنجي گھر ڏونہ پير ڪي قدم پاھيا

---

(۱) والد (س) (۲) گھر ڏونہ آباد (ع)
(۳) تنھا (س) (۴) خدا

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 526

تڏهن اچي هلڻا ٿه سين ، پکين جي گهر ڏانهن
ٻجهر مريد آباد ٿي وٽ حضرت پير (1)
تان ڏنائون حضرت پير کي متهان دروازا (1)
تڏهن اچي ٻاهر دوڙ ٿا، تان ڏنائون اندر ٿهند (1)
تڏهن پڇيائون ته پير کي هيسين لکتا هٿا
تڏهن خبر ڏنائون عورت جي ته هٿا سون ته ڏانهن
پنجو پنجاهون نقل سڄو مريد مقبولا (2)

ته جڏهن وقت حضرت پير سين ڪوکندو هو پنجتا
ياکندو رد سنها هو سندو حضرت پير (1)
تڏهن ياڻ جواب نه ڏيندا کين هٿا
ياچا نه جي ڳالهڙي کندا هٿا قبولا (3)
ڇاونجاهون نقل سڄو مريد مقبولا

ته ڏينهن هيڪڙي زيارت تي ويهي حضرت پير وهيا
متي مقبرا شيخ حميد جي جوت مکلي ڏونگرا (4)
پر سو هو ڏينهن زيارت جو هاڙ وجمع ٿيا
تن وچ نه حضرت پير کي ڏنو اکين سان
تڏهن مير و حضرت پير تي لکائون ته وقتا

---

(1) ٻهر (رسا) (2) منقولا (رسا) (3) لکندا قبول هٿا (ب ر هه)
(4) آهو ا بر (ب ر هه)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 527

هت ڇهين پير ڇمن تين قربانا

حضرت پير تن کي پٽ ڏنائي هو هتا[1]

پر دل ۾ ناخوش هئا کين رسيم کنا

پٽ تي فرمايائون يا معز يا معز ته ويا

ستون ٻيا هون نقل سمجهو جو تنهن تو ذڪرا

ته جڏهن ته پير که بزرگ جو هئا سنڌ ا

تڏهن ته وقت وڃڻ اهئا ڪارڙ[2] مرا قاتا[3]

اٺون ٻيا هون نقل سمجهو مريد هو چارا

ته جڏهن حضرت پير ضعيف ٿيو وڏيڙ جي وقتا

تڏهن آئي عورت هرڪري وٽ حضرت پيرا

ته جيو حضرت پير کي ڪري فرمايا

ته پڻ مهڪو [illegible] [4] ٿمين وڏو آهه

سو ڏٺو هو ڇڏائي منکي واسطي الله

تڏهن پائي سواري عورت سانا هليا

جڏهن هلي وسين وٽ سورن جي ڪِتا[4]

تڏهن ڪري پيا گهوڙي[5] تاذ سعود ٿو غرزا

بعد موتايو حضرت پير کي انا عورت ته ويا

---

(١) ٿمر (س) (٢) مبنا معتبار (س) (٣) ڪارڙ ا[٤]

(٤) رسيار (س) (٥) اسب (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 528

ته موٽي وڃونا آئين ڏيڙ لڳ عجب جا دعا
تڏهن ته حضرت پير دعا ڪئي ته عورت ڪا (۱)
ترت سا قبول ٿي مستجاب دعا
انا چڱو ٿيو بت عورت جو ڪڍي قيد منجها
پير جڏهن ته حضرت پير آيو موٽي پاڻهي جاءِ (۲)
تڏهن ته مريدن پڇيو حضرت پير کا
ته ڪيئن ويا ته عورت سان جن آيا شنا با (۳)
تڏهن ته ٻڌائون حقيقتا تن کي ته هن پيرا سين ڪريا
تڏهن ته عورت اسانکي رضا سان ڏني رخصتا
تڏهن ته آيا آهيون ته ورڻ واٽ ته ڪا (۴)

ٻاٺون نقل سٿو هو عجب موچارا
ته ڏٺائين ڪرامتون حضرت پير کا
اڄي شخص مظلوم هو ڪه منجها نيارا
ته حاڪم فلاڻي مينهن موهبي پيل ٻه ونتي آه (۵)
جي پڙتو هو ڪرم ڏيڙ لڳ ته مان ڏئي اسان کا
تڏهن ته يارٺ ته سين گڏجي حاڪم وٽ ويا
جڏهن ته هلي ته ظالم وٽ ويا نزديڪا

---

(۱) تڏهن ته دعا ڪيائون ته عورت ڪي هٿ ڪٽي يا هيبا (بره)
(۲) ڪم ڏانه (سا) (۳) تيڪو آيا (ڪره هس)
(۴) تڏهن ته اسين آيا، يا ته ڏيون نه واٽ ڪنارس(ا)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 529

تڏهن آئي ته تعظيم ڪئي پير دستگيرا
نٿا ڪن گمان دل ۾ ته آيا آهن مينهن اڄ
تڏهن ته چيائين حضرت پير کي ته اٿئين آيا شفاعت اڄ
اسان کي بخشو تيون پيرا ساڻ گناهن
جن آڻ کي وقت گهڻي تي ساڻ اٿئين بخش ڪيا (1)
هاڻي هي مينهن وڃي وڃو راضي تي رضا (2)
پير ٻڌا رحم ڪن ڪئي (3) ڪنهن اسان ڏنو ته اچيا
تڏهن فرمايو ٿورا ته انهن (4) نه ڇڏيو اسان کا
جن صدقي وسيلي الله جي ڇوڙيو اسان کا (5)
ته البت اسين ان اڄ کين سين اٿئين
آئين ڇڏيو ٿا هڻن درياءَن کي ته رخصت ته ڏين اسان کا
هڪلي ڪيا (6) اسان کي هڻن هڻي ڏاڍا
ته پڪ ناڻي تي رب جي البت آسين ايڊا
سنئون نقل سڀڪو هاڻي هن ويرا
ته رات هڪ ڪيڙي پنڌ ڪارڻ پار نا تي جيڪو
ڪنڌي تي درياءَ جي جت رات هئا ستا
تان حضرت پير ٻڌ ته درياه تي غسل لاءِ آيا

(1) معاف (ع م) (2) هي سٽ صرف (س) ۾ آهي
(3) ڪيم (س) (4) م (س) (5) ڇوڙيو ڪو شخصا (س)
(6) هڪڙن (ع م)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute

پوءِ غسل ڪري ته جيئن تي پاڻ اچي ويٺا (۱)
تڏهن اچي ٻيھارن حضرت پير کي هيو ته ويڙا
ته سڀا تائون پير کي ترڙي کڏ پاڻون تيلانه
تان چيڏنه وکائي راتري تڏنه سڀا تلوئن پيرا
اچي ڪٺا ٿون تمت مڏوارت مهندا
ته صبح جي اسان هيو سو سڀ کهو ڍهاما
تڏنه حضرت پيرن کي ڏنو جوابا
ته اچي آڏا نه هيو ڀڃڻ کي پر ادهي هنڌ آهه
تڏنه فرمايو حضرت پير ته هي بيت (۲) سڀ کو صحيحا:

بيت ۵۸
ڏو نونه ڏمرتوئي (۳) ڏنوءِ (۴) جي ڏاتار موهه (۵)
مانڍيڻ (۶) هت پيري پاڻا آڏو اوپيرتو ڪجو. (۷)

ايڪهٺون نقل سنڪهو سالي منجها

رات هيڪڙي جيهو باري صبح منهن ستا
ته آيو شخص هيڪڙو وت حضرت پيرا
تڏنه اچي ~~هه~~ هُنڌ ته ڪي ڏناؤن مڪانا

(۱) تن (س) (۲) هي بيت [illegible] (ج) [illegible] لکو ليا
(۳) ڏمرتو (س، ج)، ڏمر ادا (ق) (۴)، ڏني (س) (ج)
ڏ [illegible] (۶) مانڍي (س)
(۶) پير پيو (س) (۷) آڏو اچي اسا تو (س)، آنڌو ادهر [illegible] (ج)

Gul Hayat Institute
© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 531

ته آيو ڪرڙي ڪمري ۾ وري ٻئو شخصا
تڏهن ته ٻاهجو مڪان اتي ڪري ڏنائون ته ڪا
ته آيو شخص شئون تابي ته صتاد (۱)
تڏهن ته ٻاهر ستا ٻي هند وڃي هوءِ ڏنائون ڪي جاءِ
تا انا (۲) پير هيڪڙ هيڪ تي تنا ڏهو شخصا
تڏهن ته حضرت پير سين ڪنايت ۾ وڃي ستا
جڏهن ته رات (۳) ڏهاڙي پيرو تي پيدا
تڏهن ته ڏنائون حضرت پير جو مڪان سيني ٻنياد
باهنيون نقل سنڌو سنڌو عبارتا
ڪنامنلس هيڪڙي تڏو بيانا
ته جيو حضرت پير دت آڏو هيس ادراتا
تانا ذڪر حضرت پير ڪي مٺو ايو نمازا
تڏهن ته ڏيس آڏو اٺهه ڪيميس ڪيت هيا
پير سگهه سنگهو حضرت پير ڏي وڻه ڪئم تي نظر ايم
تان جانا وقت صبوح جوا جي تئو قربيا
ته اچار رکعت نفر ڪرتا (۵) ڪياهر آهين ٻاڙ ايا
ٻي رکعت سگهي پيرڙي ورا يائون سلاما (۶)

---

(۱) ڪهم تار (سا) (۲) ڪهم (س) (۳) وڌهامي (س)
(۴) نيت نگاهه (بحر) (۵) ڪيرين (سا)
(۶) ما ڪهم (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 532

پوءِ فرمايو پير [illegible] ته ماڙو ڪيئي تهجد پڙهن ٿا
پر اسين جانماز جي اجهو اٿيون(1) ٿا
ته رات رڪعت جي هيڪڙي پڙهي ٿي نماما
اسين نه جاڻون ته ڪجهه پر بنا پڙهن تهجد ٿا
پڇيئون نقل سڀ ڪو منجهه معزا ٿا
ڪنا مريد هيڪڙي ڪٿو منقوا
ته گهڻو ٻڌا ٿيون حضرت پير جي منجهه هيش قدمتا
تان ته سڀ ڪرامات حضرت پير ڪي منجهه نفل نماز ا
آڌي سنڌو حضوري آکين سين ايو هميشاه
تان ٿيئي ته وقت جي هئا اياز آرزا روشند
ڪري تفنجڻ ر (ا) منجهه مولا جي درگاه(2)
پر ان هيڪڙي ڪا [illegible] جي هنارات گذارنيد ا
پوءِ صبح جو طرف [illegible] نئي جي وينداه ٿي هئا(3)
پيٽ ته ته وري درياءَ ڀي اسنداڪي ڏهنا
هيڪڙ ته گهوڙو تت ڪو هوسو تيار ا(4)
ته پاڻا ته تي چڙهي هئا گهر ڏانه اسندا
پير جي گهوڙو هو جو نه گهراڻي ڇمار ا(5)

---

(1) اٿيون (س) (2) هٿندا (س)
(3) پوءِ ڏينهن جي وقت صبوا جي وينداهنا ندي ڏانهن (س)
(4) موجود (...) ، گهر ، هيرا (ي) ، لنڊهو (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 533

جيڪي ڪندي هئا گهر ايندا، موٽندا ويرا،

جو هنئون نقل سڻو سندن تقويٰ

نه هميشه عادت هئي سندن حضرت پير

جن سومهاڻي جي وضوءَ سان نماز صبح جي هئا پڙهندا

پنجهون نقل فرمايو پاڻ حضرت پير

نه سڀ ڪا رات تهجد تا اسين ڪريون نفلا

پڙهو ۽ ٻارهين رکعت ۾ قل هوا ر مرتبا

ٻي ٻي رکعت پر ست سؤ هڏ نه پڙهون قل جا

تڏ نه وڃي وهامي رات پري پرهه ٿي پيدا

ڇا هنئون نقل سڻو سندن حضرت پير

نه ڪيئن ۽ ڪها ٽيئن سڪڙهين جهڙي ٻڪ دارا

پير جڏهن اچي ڪيئن ڪي پاڻ هئا وهندا

تڏ نه مثال ميرهن جي جان ٺري ڪي ڪيئندا

ٻن اکرين ٿي ڪٽ ڪٿو ٽا وات ضم وجهندا

تان ۽ پڻ گهٽو جنڙ جي هين عادتا

اهڙا حضرت پير جا هئا اخلاقا

سڻو هي ڪنن سان مريدو جا

---

۱) هيءَ سنت آهي ۾ ڪدڪي، ۲) ڪرڪيون (ڀر)، هر (ڀر)، ۳) پترهر (۳)

۳) ۾ (ڀر، ڀر)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

جي ڪيا محنت پورهئا، پيٽ کي ٻڌي پٿا
قادر راضي ڪري نه تن جو دروکي ضايعا ٿيا
مولا مرهي تن کي اي غفور رحيمًا (١)
جنين چٺو ڪلمو سچي صدق منجها
لا اله الا الله محمد رسول الله صلي الله عليه وسلم

---

(١) هي ڏسٽ نس ۽ ج ڪالهي

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 535

بابُ ستون سخاوت جو سٽي ڪنِ ڪجا، (١)

سندو شاه مير پير سيد عبدالڪريما
ڪير ڪندو نه جي سخاوت جو (٢) منزني بيانا
مور نه ماپي هيت ڪينَ جي ڪبي مذڪورا
بر (٣) ڪبو ذڪر ٿوري ڪينَ هٿي اظهارا
ته حالي ڪتاب نه ٿيي (٤) تهين ذڪر ڪنا
ٻيو نقل ستين باب منجها (٥) ٿو سوجا
ڪنا مخلص هيڪڙي سونٿو منقولا
ته جيوتا، ء يار خدا جو هلي ٻني ونا (٦)
خدمت بر حضرت پير جي هيڪڙي ڏينها
، يار خدا جو بن نالو هي هيڪڙي لڳ جو ميٺو را
برآ باسين اسين اهي ٻني ڪري اي قصدا
ته وڃي قدموسي پير جي ڪريهون ڪوڏا
لو، اچي گنه ناسون پير جي نماز آلي وقتا
پيرين پئاسون محبت مان بانگهني جب ڏنائون اسان کا (٧)

---

(١) ڏٺي ڪن ستجا (ن) (٢) سٽي (س) (٣) ڪنند (ل ز س)
(٤) نهين (ل ق) (ن) تو (س) (ن) (٥) ... (٦) وهنا (ل) (ل) ڪرنهي
(٧) پيرين پياسون پير جي منجها منجها (س) ... حضرت پير ٻن جب ڏلو اسان کا (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 536

پر مهندي تنارات ڏينهه هوا سون اسين ٻکنا (1)

سور نه ڪاڏو موکيڻ ڪين ٻيءَ آيا سون عشق منجهان (2)

تڏهه پڇائون اسان کي ته ڪين اپڻ کبندا جو آهي سو خوش (3)

تڏهه ترت اسان ڏٺا ڪي غلبي ٻک ڪنا

پوءِ ڪٿي رکنائون ڪاسو پرٿل کپڻ جو اسان مهندا

سو موکيڻ گدائي جو هو پنڻو فقير نا

واسطي حضرت پير جي پنڻو هٿائون شهر منجها

ڏرو ڪاڏو هٿائون پنڻو هو جار ٻجاءِ

۽ پڻ ته پر ٿکنو ڪه ودوهو ته پر ڪري لٿو ٻه لوٽا

ڄٽڙي تکو تنو هو ولٿو اپڻ ڪنا

پوءِ ٻه لوءِ ته پر کپڻ وات نه ڪا

اسان پاڻون نه آهي او بار و حضرت پيرا

جو اسين ابهم بکنا نان هت وهي امه سوران وانڊڪا (7)

تڏهه معلوم ڪري ڪاسو ڪنيو پير اسان ونا (8)

امر ڪنائون مريدن کي ته آڻيو ماني گهه سان

تڏهه ماني ۽ گهه گهڻو آندائين اسان مهندا

۽ پاڻ پيالو پيت خو سو کٿي اسان ونا

---

(1) اسين هوا سون بکنا، رات ڏينهه مهندا اندنا (ب)

(2) عشقان (ب) (3) تڏهه حضرت پير پڇو ڪري مهار اسان ڏانهه

نه ادا ڪاٿي اکپڻ ڪين، جو من پر آهي مر سودا

(4) جو (ب) [illegible] (ب)، آکن [illegible]

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

(6) تڏهه حضرت پير معلوم ڪيو [illegible] سور ڪاسا [illegible]

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 537

ڇپالون نه اي اٿهي پني اسانهين اسين ٿي ڪبدا (1)

پر اسان وٽي ڪاڏيو ماڻهي جه وڏيرا

تڏه حضرت پير اسان منهن اچي اپتيا

جڏه ڪانئي ڏؤ ڪري ڪين ٿاسون ڏهترا

تهتر حضرت پير اسان کي فرمايو منجها (2)

نه اپا واسطي رب جي ڪاڻو ڪن ڪينا

تڏه وري ڪين پر اسين ٿا مشغولا

پوءِ وري مٽ ڪين ٿا اسان ڪين منجها (3)

فرمايائون نه [illegible] اپاڻ ڪاڻو ڪارڻ خدا تعالیٰ

تڏه وري ڪاڏو سون ڳنو جڏه اسان مٽ ڪين ٿا

تڏه پڻ سنڌ رب جو ڏني ڇپالون نه ڪا (4)

تڏه وري پڻ اسين ڪين پر ٿا سون مشغولا

پوءِ ٿا سون عاجز ڳٺو مانين ٽن منجها

Gul Hayat Institute

جڏڪي مانئو ابرو ڏسي جانڪيو ته وڏيرا

پوءِ جيو سون ابرڪي نه اسين ڪانئي خوش ٿا

تان پڻ وري امر ڪئو بات حضرت پيرا

نه آٿي ڏ لوڻ مادي نه ڪانئي ٽين سيرا (5)

تڏه جيو سون نه اسين ڪانئي خوش ٿا سون راضي سان رضا

---

(1) اسانهي (ب) (ص) (1) ڪان (2) فرمايائون نه ان جاڏ

(3) ڪارڻ خدا تعالیٰ تڏه وري ڪاڏو سون ڳنو

جڏه اسان مٽ ڪين ٿا (ج س) (4) (5) ڏ ٿا ڏين اسان ڪارڻ

(5) خوش [illegible]

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 538

تڏهن فرمايائون ته طبق خالي آهي اوبار منجهس ڪا (1)

تن ماني کي هٿ سڀني ڏکاريسون پير ڪا

جنهن ماني ڏناڻون تڏهه تن دل کي قرارا

ٻئو نقل سڄهو سين باب منجها

ته ڏينهن هيڪڙي ڪٿان بزرگن سين ٿي پيرجن وٽا (2)

واسطي خلاصي ڪه شخص جي پيرو ٿي همراه

پوء واٽ ۾ ٻي گوٺ وٽ جتي منزل ميا ڪندا (3)

تت جهنگ ۾ صبح جو پير پاڻ هلي هٿا ويندا

آئيندا هٿا پيري ڪائين جي پٺي جهنگ منجها

تڏهه سين جو پير کي ته سٺ مريد ڪانئون آئيندا

آئين رهو وٺي ماٺ ڪري تان پڻ هو آئيندا

تان پڻ ڏماڻي ڪانئون آڏا ٺپندا هٿا

جانشين هٿا ته مڪان ۾ ساڪن سڪونا

تڏهه پسي حضرت پير جا عادتون اخلاقا

سڀئي بزرگ ٿي رهيا گهڻو شرمندا

---

(1) تن ته جيو حضرت پير جا طبق خالي آهه
ڪين اوبارو تان ۾ پسي تو موران (س1) (س2) رهيا (س)

(2) پوء وجي نه گوٺ وٽ ڪيائين مقاما (س) (3) تن نه (س1)

(3) وجي (س1) (س2) هي سٺ مرف (س1) ۾ آهي

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 539

ٽيون نقل ستين باب منجها سٺو سيوجا (١)

ته ڏينهن هيڪڙي پير کي ڪِه مسڪين ڪئو سوالا
اچي پيو حضور ۾ وهي نام خدا (٢)
تنهن وهاري ڪَه (٣) ست ٻي اَن سائل مسڪين کا
پاڻ وڃي گهر تا شهر ۾ پنڻ ته جي لاءِ
جان جمع ڪئائون اَنُ سو تان حرارتي ٿيا
سي پائي ڪني گڏ منٿي (٤) ڏنائون ته کا

چوٿون نقل سٺو اي مومن مقبولا (٥)

ته حضرت پير هيڪڙي ماني ڪندا هئا
لوري پنهنجي سائين جي گهوڙي اَتي منجها
پنهنجي هيڪڙي شخص لاءِ هئا طبق تي ڏيندا
ته متان سهمان لوري منجها ٿئي ڏگبرا
ته سسان تي سٺو هنا ته وٽ رکندا

پنجون نقل سٺو جو ڪئو هيڪڙي مريدا (٦)

حضرت پير سهمانن هئا اينرو طعام ڏيندا
ته جيترو چئن شخصن کي موڙ ٿئي ڪفايتا

---

(١) مرماتار (٢) ته مومن موچارا (٣) هن (٢) هي: ست مرف بن ۾
آهي (٣) ڪمهه (٤) جي (٥) (٦) نعمه و (٥) (٦) رسالي منجها (٧)
(٤) پاوڻ (٥) (٦) شڪ (٧) (٨) پنجون نقل رسالي جو سوين سٺاڻ (٩)
(٥) هي ست مرف ... ب آهي

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 540

تيئر ڪين مهمان کي هيڪڙي پيري مٿا ڏيندا (١)

چمون نقل سڻهو اي مريد مقبولا

حضرت پير شيخ مانين ڪاڻ ٿيندا دلگيرا هئا

۽ چوندا هئا ته جي مارو ڪارڻ مهمانا

مانيون سڙيون ڪن ٿا سڀ واسطي حسابا

ته من ڪا ڏي ماني هيٺري جو آيو مهمانا

ستون نقل فرمايو هڪ پاڻ پير من طرحا (٢)

ته ڇيبن نه ڇڏي طعام اسرو مهمانا

جه منجها موڪلائي اٿوڻ اٿي جوڻ حالا

تان سين مهمان جو ڪرڻ آئنائين حق بجاء

پرو جهي ڏجي اسرو اصلحين مهمان کا

جن وري نه جيئي نه ٿي ته گهرجي ڪين اجا

اٺون نقل سڻهو سندو حضرت پيرا

ته فقير حاجي سوري هيڪڙي ڏينها (٣)

---

(١) مي: ٻت: "ن" پ: حاجي (٢) سڙن (ب) (١٣) واسطي (س)

(٢) مالڪ سوجا (ن) ... [illegible]

(٣) ته ڏينهه هيڪڙي فقير حاجي سوريا (ن)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 541

جو ساڪن ڳوٺ وڙهاڪي جو جوڻ جي طرفا

سو اچي حضرت پير جو اتي مهمانا

تڏهه ته لاڏڪڻ آيا اُنهن سجود ڏينه قسم قسمن جا،۱،

تڏهه چيو حاجي سوڙي حضرت پير کا

ته هيئرا طعام هاڻي اسين کيهه ڪندا

اسين تان پوري طعام منجهان ٿا سون سيرا،۲،

تڏهه پاڻ فرمايائون ته اي رسم اسلامي آهه،۳،

پراڻ کپي جيڪي ڳهرجي سو ڪرڻو ڦوتا

ٻوئون نقل ته جڏهه ڪو پيرو ت هو تنهن و مهمانا،۵،

تڏهه طعام گرم هئا ته کپي نت ڏيندا

پوءِ ٿڌ ڪري سڀ کپي دڙ هاڻ ڪيدا

پڻ هئا فرمائين احاديثن کپي اهڙي طرحا،۶،

ته وهي ته مهمان ڪري ٿا اتفري حيا

جيڪي گرام هيا ٿو ڪري شمارا

،۸، ڏهون نقل سڀون جڏهه ڪڏهه مهمانا

،۱، تڏهه حضرت پير ته لاڏ ٿي آيا اُنهن طعاما

قسمن قسمن سندا، او سجوني ڏيندا ،۲،

،۳، ڪي ،۳، ،۳، خوشحالا ،۳، ،۴، ادبان ،۵،

،۵، ٻائون نقل سڀ ته جڏهه ڪو ڏنخطا حضرت پيرجو ڏنو ۽ هو پيرلڌا ،۶،

،۶، ٽرت ته ويرا ،۷، ۽ هي دست صرف ڏڏ ا " پر آهي

،۸، هي نقل ... ڪو ڪجهي ... صرف " پر " پر آڪهي.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 542

سوا ٻاري ڇه نينا وکين طعام منجهه قدما
تنهن ڪنا ٿيه شخص کي هئا معين رتا
نه جڪين طعام اسان (1) هجون ٿيو نه قبولا
تنهن اوٻاري چڏ ٿان (2) هيڙو طعاما
اهڙي حضرت پير جي هئي عادت هميشاه (3)
ڪارهون نقل سٺهو نه هيڪري ڏينها
سلام مخدوم نوح حضرت پير کي موڪا
تنهن ٻاهه (4) فرمائون في الحال مرڻين کا
نه ڏکي اسا هين (5) ڪسي ڪري ڏنو فقيرن کا (6)
ٻاهه ڄيا لوه ٿيه وقت ۾ شڪر الحمد لله
نه مڙني جهڙي شخص کي ٿيه سلام موڪا
خوشيا ٿي نه مخدوم فرزند ٻاهه تنهن ڏا
ڪنا مشغولي رب جي ياد ذڪر ڪيه کا
ٻارهون نقل سٺهو نه منجهه ڪيه وقتا

---

(1) اسانجو (ه، س) (2) بيمايو (ه) (3) عادتا (ه)
(4) ماڳهه (س) (5) اساني (س، ه) (6) فقرائن کا (س)
(7) امورهين (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 543

پسندا هئا فقير کي نه آهي مشغولا

مان ذڪر جلي جي جو ڪرڻ ٽوڪيندا (١)

تنهن حضرت پير نه کي هئا واءُ ڪندا

۽ جنهن فارغ ذڪر ڪنا هو تنهن وسو شخصا

تنهن جهڙين پاسي گهر پر هئا ماريندا

سو سڀ نه فقيروت هئا اٿي گڏ ڪندا (٢)

پيرهون نقل سڻهو نه ڏينهه هڪڙي آئي عورتا

وٺي ماني مکڙي حضرت پير مهندا (٣)

تنهن پاڻ نه عورت کي ڏنائون گهڻي عزتا

پڻ خوش رکائون نه کي کو فرمايائون مها

نه جهڪين هوئي ڪين ڪين سوجهي ڪري سخا

نه آهي تعريف نه جهي ڪرڻ ڪود منجها

پر آهي مچوجه شخص کين مال مناعا

سوجهي ڏي ته منجات عزت دوريڪا

---

(١) حبيب (ب)، (٢)، هئائي جمع ڪندا (ب)؛ (٣) پاسي (ب)

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 544

جوڙهون نقل ساهوڙ منجهان وفا

جو فقير ابراهيم هو ولي مخدوم نوح جا

سواجي هئو ساڪن ٽٽوءَ منجهه برجي گونا (١)

تنهن ڏهاڙي ته وٽ هئا گهڻو ويندا

برجي ڪانون نه هوس لون هيون نه جي ڳرهندا

نه ٽرت پاڻ ڏنگ مر هئا ڪانءِ لاءِ ويندا

مريد ڀي حضرت پير ڀي همراه ٿي ويندا (٢)

پوءِ بهري پري پاڻ هنا ڪاڻين جي لٿا (٣)

تهان پوءِ مريد مرڻي پيا هيڪاس ا

سي سڀ ڪانون مخدوم جي گهرا جي هنا رکندا

الا هي مرهي مهر سين عاجزين عطا ما

جه ٽرتم ٿاڪ ڪنڌي ڪنارا (٥)

پ بخشي نوح بيجا بون سديون ٽي شخصا

جيئن جيو ڪلمو ڌل جي بڏين منجها (٦)

لا اله الا الله محمد رسول الله (٧)

---

(١) سوڳرت حضرت پيرجي انوءِ ساڪن سڪو بارن

(٢) نئي ر ٻ ا ٻ ا ... امر اما ر ڪندا ر ...

(٥) هي ست مرڪ ڦن بڪي .

(٦) نقشا ...

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

اٺون باب رسالي جو سٺو سبو جا

منجھ بيان محبت جي شوقا جي ٿيندو مذڪور
پر آهي مذڪور ته جو ڪيٽو اپار (١)
نه ٿئي بيان ته جو ڪين هنگر مُنهن هتان
پيرو نقل سٺو اٺين باب منجها
ته حضرت پير جهنگ ۾ هئا هميشه ويندا
تان ڏينهن هيڪڙي عشق کو گڏئو فقير
منجها فقيرن حضرت پير جي، جيو ته ويرا (٣)
~~جو هو فقير سندن سه~~
نه صبحُ ته اٺين جهنگ ۾ ويو، ته موچا رنا آه سا
ات گڏا ڏين شينهن تا، ٻئا مردون متار
جڏهن ته سڀا ڏين ته فقير کٿا هن الفاظا
پنهان پوءِ ڏيکاري جهنگ ۾ هئا اسهندا (٨)
ان کٿائي اکيهان، گهٽو دوري درز
هلندا هئا تڪڙا، ڪٿ جهنگ ڪين تا
ٻئي پٽ ڦرندا هئا جهنگ ۾ تان ڪاڻ ڪو شينهن (١١)

---

(١) هي سٽ صرف نُسخه ۾ آهي. (٢) حضرت پير کي (س)
(٣) جو هو فقير سندن، ته جيو، ڪٿن هن طرحا (بجا اهي)
(٤) سهو (س) (٥) خوبا (س) (٦) شينه (بم، هر) (٧) هر ازو زا (بم) هر
(٨) وينا (بم، هر) (٩) ڪناٿي (س) (١٠) اکيو (س)
(١١) شينهن (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 546

تان جڏنهن حضرت پير ويندي هئا

تڏنهن شينهن(1) پيچيءَ ته جهنگ سڀ ويندا هئا

ڪونه حضرت پير کي ستائي ايندا.

بيت 59

متو(2) اهوءَ ڪُڻ ڪري، تيسو تنين(3) ساج(4)؛

پيريءَ نه پيايِنَ(5) ، مُنڻ پاسيڙيا وا جهو(6)

بيو نقل سڄو مريد موچارا

ته فرمايو حضرت پير مبارڪ هئا

ته پاڻيو اسان دل جو ته تيون مست اگهاڙا

۽ اڳلاءِ(7) وجهون پاڻ تان اهي ليباسا(8)

پر جڏهن عارف وقت جو ڏٺوسون مخدوم نوح

تڏهن اهي خيال پاڻهي دل تان ڪڍي سونا ڏورا

پوءِ حضرت پير سڀ هي فرمايو هئا:

بيت 60

صورت ليلي(9) هئي، معنا ليليٰ ما روشن(10)،

محمد مُنا جي چيت(11) اوڙاڻون ترڙ جهڙ.

---

(1) شينهن (ب، ه1)

(2) متو (ب، هر)؛ متو (ج) (3) پيچي سابريا (س1)؛ سائيو (بل، هر)؛ سجڻيءَ (ڌ) (4) ساج (ب، هر) (5) پيرين پيابيت ۾ (ب، هيا) — تَه تيه جو صرف آڌل نه آهي. (6) هون وڇيڻيءَ دا جهو؛ پيري پيانه پيابي (س1) (7) ڪاڪائيءَ (ب، هر) (8) دلتقاد (ب، ه1)

(9) ليڪي (ب، هس) (10) ماريءَ (ب، هر) (11) هجتي (ب، هر)؛ (س1)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 547

ٽيون نقل سھڻو رسالي مان

ته ڏينهن هڪڙي ٻڍو حضرت پيرا

رسو ٻڍو ٿي صبح جو ڏيڍ رمضان جي ڪا

ٿي رنا زارو زار نڪتين واهيو آب وڏا

تان جڏهن پيو ڪرابهه پير تنا، تڏهن ڪريا بار پنا

ٻيٽ رناتون تي نڪتي منهن انهرا هو اول(١)

پوءِ گھڻي مدت ڪنا، پوءِ اڻيا زمين منان

تڏهن چيائون بيت هي سنڌي زبان:

بيت ٦١ جو ڏري اُڀي مَن داخ (٢) ڪهو داستان (١)

تن ڪن مٺا تن جنسن جيٺ لٽيڻ ؟

چوٿون نقل سھڻو مرادي مڃڻو (١)

ته ڏينهن هڪڙي پير پو مرس ضعيفا

پر مبود هو پيرن سين بي طاقت توانا

سو هلي حضرت پير جي منهن آيو قدمنا

چيائين حضرت پير کي ته ڪجايو اٿئن دعا

ته تيئي آشنائي اسان جي سين خدا تعالیٰ

---

(١) هي بيت فقط نسخي ب ۾ آهي. (٢) جنهن جي رس، (١) جهوري اڪائي
جوري (د) (٣) ٽيون جو (د)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 548

تڏهن فرمايائون ته ڪي نه ڪرڻ خاموشا
نه ڪر طمع اهڙي نه شيندي ڪجهه هٿا

پنجون نقل سڻو، فرمايو حضرت پيرا
ته جن جي عاشقن سندا، جي عاشق سندا ڪيا الله (١)
سي هوندا ٽري دوزخ ۾ منجهه ته مڪانا (٢)

بيت ٦٢ (٣) ڪنا جي ڪنا، موڙي ڪونه آڻيو
ڪنين ٻانهن جي جائيل، ڪنين توبه تاءِ (٤)

ڇهون نقل سڻو، ڪنهن خادم ٻڌايانا
ته ڏينهن هيڪڙي پيرجي گهر ڏونهن وهيا
آءٌ پڻ حضرت پير سندس پيرن هيس همراه
مدت هيڪڙي پهر جي، سندن ڪونه ڪيميا
منجهه محبت ۽ شوق ۽ وجد الاهي ۾ مستغرق هئا
۽ هلندي وات ۾ سرت ڪندا ڪانه هئا
ته وڃون ٿا طرف ڪهڙي ۽ ڪهڙي مڪانا
آئون پڻ هلي ڏٺي وهيس ڪريو خاموشا

(١، ٢) هي رست خط نشان ۾ آهي. (٣) ڪنا جي جا (بحر، ص ٥، فا)
(٤) ڪنهن جي وڃايا ڳنڍڻ ڪٽا توڙي نا جا (بحر، ص ١١١)
نوٽ: ڏ ڪ هنن جو پارسي ترجمو ڏنل ڪونهي، حالانڪ بين سڀني بيتن جو ترجمو ڏنل آهي. حاشيي غير ڏنگارل آهي ته پارسي سٽن ۾ ترجمو ڪونهي
جو ته پارسي ترجمو ... هيٺ ڏنل آهي:

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 549

(۱)

رکي جيڪر حضرت پير کي، تہ وات آهي هيڏانہ
تان جا وچي کپ ۾ اسين بيٺي پيا
ڪٿان پوءِ تہ مڪان مينجھا لنگهيو ٿي الحالا
وري هلياسي راهبر تان آياسون اوڏا
ات پيٽ حضرت پير کي خبر موڙ نہ ڪا
تہ ڪي رستا سين گهرن کي، ڪي آهيون اڳانها.
پير مُنڻ سيو دل ۾ ڪري اهڙو گهانا
تہ آهي حضرت پير آهي ٿي اهڙ وڃي وقتا
جڻ خبر هو پوءِ نہ ٿي ڪا هر ڪنڌ هٿ ويڙا (۲)
متان لنگهي گوڏن ڪاٺ وجيف ڪي پير ٿانا (۳)
تا جڏنہ هلي گوڏن کي آياسون اوڏانہ
تڏنہ وچي ٻي ٻيڙي کي آيو اُپيسين ان طرف ڏانہ
پوءِ موڪي دريا گوڏن ڏونہ ڇڏ ٿانون ٻنهي طرفاهه (۴)
ات خبرداري پيٽ ٿي، پير هوشيار ٿيا
آيا هلي پا هيڪي گهر پوءِ هوشيار ٿي ويا

شنيدم ون ورطہ ڪہ ٽا اچي آواز ماهيگيران نمي آيد - ڪشتيهاي ازان ماهيگيران برڪنار ديگر بياب (جو - ورق ۲/۱۰۱ ۽ ۱/۱۰۲)

(۱) هنا پار (ل، هن) (۲) هيءَ سٽ فقط "س" ۾ آهي. (۳) باهر (س) (۴) هيءَ سٽ فقط "س" ۾ آهي.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 550

بيت ٦٣ — ڪُنَ ڪَراچِيَ يارَ، سَندُ نه سُڀِجي ساٿين،
ڳَهاٿو ٿين سندءِ مکڙا، اکين تي پي ٻهارَ؛

سسئي نقل سفر ته هيڪڙي ڏينهن آنڌ حضرت پير دل ۾ قصو اهڙي آ

تو نه زار زار رنا توڏن دل ۾ آئي افسوسا
پوءِ وري مراقبي ۾ ٿيا مشغول هئي ويرا
پوءِ وري ٿيو مرتبو، منو سمي پاڻ ڪنا
وري وتنا توڏن تالو سنڌو امام حسينا
پوءِ وري هوت ڪيئي رنا اپارا
وري مراقبي ۾ پوءِ ويا ته وير
پڻ وري تالو حضرت حسين جو جيائڻ ناهما
تڏهن وري رناڪي ڪري انڌو دها
پڻ سسئي ڪري ٻئي مسين، هر ڪين سگهيا

بيت ٦٤ — ڪيو رڪيا ٻي نه ناتِ، ٻهار پي من ۾،
جو نيڻ پيپي رات، تر ٿو سائڻ هوءَ سو ڦني.

---

(١) ڪراچي جي (بم، هم) (٢) سُڌ (بم، هم، ق / هري (م)) (٣) ساڀجي (بم، هم، ق)
(٤) ساٿين (بم، هم، س، جهو) (٥) ڪيه (ڪهه) (٦) وجي ٿيي ٻهار (بم، هم،
وجي پي تر ٻهار (س)؛ ڪي تر ڪير ٻهار، سنڌ ڳهاٿو ٿين مڪڙ (جهو)
(٧) اکيون رڪيا (بم، هم، ق) (٨) جي (ق)، جم (ق) (٩) حسين (بم، هم) جي جو (م) (١٠) پيس (بم، هم)
(١١) سا هم (س، جهو)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.
Gul Hayat Institute

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 551

اٺون نقل سعو ته هڪڙي ڏينهن

حضرت پير جي خدمت ۾ آئي عورت ڪا

اچي پاهنجي مڙس جي ڪئائين گلا

ته مون کي رسائي ٿو گهڻو آزار (۱)

هر جڏهن آءُ نماز ڪريان ٿي ادا (۲)

تڏهن مون کي سو منع ڪري ٿو نماز مٿا (۳)

تا جڏهن سنائون ته عورت ڪا هيءَ وڪالا ما

تڏهن مٿي اچي غلبو ڪيئو محبت ۾ شوقا

ٿي رنائون ته وقت ٻه هاريائون ناجر اکنا

ٻئي فرمايائون ٿي هلي بيت ڪي مبارڪ سڀا

بيت ۴۳ / ۹۵

سهوت ته ڏنائون، ڏوهه ڏيان جيڏيس،

مٿي ڪري هٿڙا، هنڌ منهن جئي رنائون.

Gul Hayat Institute

ٽيون نقل سهو رسالي سڀا

ته ڏينهن هڪڙي حضرت پير کي جيو مريدا

ته هو بزرگ هڪڙو منهنجو محبت هو لا

---

(۱) ايذاء (بر، هر) (۲) پيڙانا (بر، هر) (۳) ته اهڙ ا هر

(۴) قطرا (س)

(۵) هوند (بر، هر) (۶) مار (س) (۷) موت (د) (۷) جي (س) ۱۵

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 552

اڪنون ڏڏ لوڪ آسمان ۾ ٻاري ورمسجا
ٻاڻا هوا پيو اٿئي(۱) منجهه نه رهانا
تڏهن نه فرمايو مريد کي ٻاڻ حضرت پير
ته جيڪي انهي ڏنو سو ڇهو جي اسان کا
ته جو ڏٺو ورمجا اٿئي(۱) اسين هُنڌ ڏٺا سون آيا:

سماعِنا(۵) سماڻِ(۴) ڪُلين(۳) مٿي ڪيئن(۲) — ۳ بيت / ٦٦
ستيرا(۶) چامر سيٽانِ؛ وڃي راتِ وِرڌ هيو:

ڏهون نقل سڄو ته ڏنه هيڪڙي حضرت پير
وڃنا هئا ڪي مريدان ۾ هيڪلا تنها
اتفاقا اِها مصرع فرمايون سما

ڪِهه(۹) سير سنڌ(۸) هيڪڙا(۷) اچي تا جِهي لهين؛ — بيت / ٦٧
سماڻ ... ته ... آمن منا ۾(۱۰)

اي بيت جيئي رڏيل لڳا ها ريڙون جو جوش
ڪنا فراق شوق ۽ محبت جي ها ريڙون ڪيا لڙڪا
متيا گل ٻاهي ڪنا اکين آيا را

---

(۱) اٿمين (ڄ، ھ)؛ (۲) ماڻا (س)؛ ماجا (ڄ)؛ سماعنا (ق)
(۳) سماڻ (س) ۾، ڪلي (س، ڪلين (م)) ~~...~~ ڪيئن (ڄ) ڪنيا (ق)
(۶) سيٽانا (س)
سڀ ڦات: هي بيت "ٻ" ۽ "ھ" ۾ ڪونهي.
(۷) ڪي ... (ھ، ڊ، ق، ڄ)
(۱۰) هي مصرع صرف "س" ۾ آهي.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 553

پڻ ڳالهه ته اهي ڪنا ڳالهيون روئيا
نه ڪريان بيت پورو جيئي جي مصرعا

ٻارهون نقل سڄڻو نه هيڪڙي ڏيندا

پير نه ڪنڌ پير جو هلندي ڪهه ويرا
تون نه هو مريد هيڪڙو ڏيئي حاضر حضورا
نه جيو حضرت پير کي، نه اٿئي جيئو پنن سان
تانا جيائون نه شخص کي، تڏاهي رسم جو رن ڦا
ملڪ جنهي هنا پير نه آئين جيئو فقير ساڻ

ٻارهون نقل سڄڻ سندو حضرت پيرا

نه هي بيت ڳڻي شوق سين هميشه هنا پڙهندا
هميشه ڳڻي محبت سين، جا اچي جنهن لڳا (١)
پڻ اڳئي ڳڻي شوق سين، جو جيو هئي هما (٢)

بيت ٦٨: آيل سوهڻو نر ڏ (٣)؛ سوهڻي ڪاڻ رو سڀي (٤)
نسي هوشر (٥) اڳ گڏ؛ جان جاڳان تان نام پڙهي.
الا هي مرهي مرٌ ڏي اهي ابو جها
جن جيو ڪلمو سڀي سدڪ (٦) سنبا
لا اِلٰه اِلا الله محمد رسول الله صلي الله عليه وسلم

---

(١) پڻ (٢) هي سٽون فقط ڦ ۾ آهن؛
(٣) سهڻو (بر، هر، س)؛ سوهڻو نا (د، ٻ)؛ نر ڏ (ٻ، ٻ، هر، ق)
(٥) هوشيار (بر، هر، س، ڏ، ق)؛ هوش (ص)
(٦) ڪو ڏ (هر، ص)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute / www.drpathan .com # 554

جه ۾ بيان سماع ۽ وجد جو ڪيو مذڪور آ
تنهن ۾ نقل ٿا ڪيون آهن درج ٿا (٣)
براسان آندا لوڙ رڙا منجهه سن مڪانا
ڪين فدر بيان جو سٿو سبو جا
پهرو نقل سٿو ته مهڪري ذينها
منجهه ايام جواني جي پيرجن ڪندا سماع هئا (١)
تنه جي هي بيت ڪه مريد منجها (٢)

بيت:

اڳ لون مٿر ۾ جنين رالو ڏينهه؛
عمر آساڻن سين سانئين ڪيڏي ڪئي (٣)

لو، سنتي ڪري ان بيت جي پان ڀرڪا
اٿو جوش وجود ۾ ۽ بن گهٽو سوقا
ته لاهي لباس جسي اٿا ڪنا لون ڏورا
ڪلي ڏنائون نه ڪي جه جيو اي بتا
پان اڳمارائي حجري ۾ هلي اسهيا
وجي مراقبو ڪري وينا نه وڃرا

* ٻيا اختيار ٿيا وجد عنار ته ورا (٤)

---

(١) ٻالڪن ... (٢) ... ڪان (٣) ... سود ...
(٢) ... تنه جو بيت مريد ڪه امري طريقا ۽ فارسي سخن
(٣) مريد جي سران ٻوال آڻل اڪري
(٤) ... ڪندي ڪي عمر آساڻن سين (ص) آڏي (م)
... مي ...

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.
Gul Hayat Institute

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 555

تڏهن هلي حضرت پير وٽ آيا او شخصا "1"
جهڙي حضرت پير هو ڏنو لباسا "2"
ته سونائي آئي لباس ڏنو حضرت پير ڪا "3"
تڏهن نه ونتائون نه ڪنا پاتا چيائون نه ڪا "4"
نه هاڻ به ڪاسا لاڳي جاتا ڏيهون انهين ڪا "5"
پرچي پنهنجو ڪئين موجود هو سو شڪر ڀهون عطا
پوءِ مريد کي فرمايائون ته آئي ڏنو ناڳي بڪاسا
پنهنجو نقل نه سماع ڪئي ني پير نه بکري ڏينها
تان جان چيو ٻيت ڪه مريدن منجها
سو ٻيت پاڻ ڪئين سين پنهنجو حضرت پيرا
تڏهن ڪري پتا زبن انهي پي خبر ڪنا
تا مريد مرشد ميرزا "6" شاهان ڪئين جوڙين پيرڪا
تا جواب نه اجهي مور ڪو آهين زمين ني پيا
تڏهن سين پانسو نه شاب هلتا دار بقا
جڏهن گهڻي مدت گذري تان فقر وري پڙلوٽيا
سڻ نه بيت جي وري خبردار ٿيا

---

(1) ڪان (3) تائين هي ستون حرف "س" ب آهن
(2) ته سونائي حضرت پير کي ڏني چادر سان (3)
(3) ورتي (4)، (5)، ڏنهن توهه (3)، (6)، ني (1) (3)
(6) سوترا (3)

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 556

اتنا اهي ساعت ۾ وري ڪنائون سماع (١)

تنهن نقل سان هو پاڻ فرمايائون حضرت پيرا

نه ڪنهن علم پڙهيو ٿي، نه ڪنهن ڪسب ڪنا (٢)

ڪانه ٿي نه وقت ۾ منجهان صحبتا (٣)

پراسين مشغول سماع سان هئاسون هميشاه

پڻ ته ڪنهن سان ڪئي هن ڪسب ۾ شرا

چوٿون نقل ته سماع ٿي پير ڪئي ڪه ڏينها

تنهن اچي جوش جسم ۾ اٿو غالبا

۽ پڻ محبت رب جي اچي لذ و وقوعا (٤)

اچي غالب شوق اٿو جسم جي تمامت ڏڪا (٥)

تنهن فرمايائون بيت هي مبارڪ منها

بيت ٧٩ / ٦٩ ذيهه ذهانين ناز جتي پير ڪيان (٦)(٧)(٨)(٩)(١٠)

تتي ڪاموڙيان، ور ڏيئي وٺ چوڻيا (١١)(١٢)

پرچڪي نه سماع ۾ بزرگ حاضرها

تن سينن جو بال ۾ نه جذو حضرت پيرا

چيو آهي بيت هي ڪمال ڦا تا

---

(١) تنا مشغول نه ساعت ۾ ترت نه ويرا (س ا ب) هي بيت صرف س ۾ [illegible]

آهي (٢) بعض (س ا ب) (٣) وقوع نه ويرا (س ا ب) هي بيت صرف س ۾

آهي (٦) ذه (٧) (٨) ذمائي (س ا) ذماري (بما) (٩) ذرل (ر ب) (١٠) [illegible] (١١)

(١) بڪا (ب) [illegible] ~~مولانا مخدوم~~ (١٢) ڏوم (م)

(١٣) جرڻ (بم، هما)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 557

تڏهن نه فرمايائون تہ تنهنجي سهل آهي اسان مهندا (1)

پڻ مصراع هيڪڙي وري چيائون منها

مُنْ پرِيان جا ڳجهڙا، پِيماں پَري پَيا بيت

تنهن مات ڪري مزني نه ويرت وتا

پنجون نقل ستهون نه هيڪڙي ڏينها

حضرت پير سماع ۾ هئا مشغول

جيڏهن مست الهي ۽ دوست حقيقي آهه (5)

پڻ ٿي چيائون هيڻ مبارڪ پاهنجا

جنهن آڏا آهي جوش ۾ تنهن لاهي ڪيرا (6)

ڏنائون ته ڪي جه ست ٿي جيا

تنهن جي ڪئي خاطر ۾ هئا ته ڏني تهين ڪا

لاهي گنديون پائي تا مگر هيڪڙي مرس ا

نه ڏنيون گنديون ڌاڪر ڪي لاهي پائي تا

پوءِ جڏهن فارغ سماع کان ٿي آچي گهر ويٺا

---

(1) تڏهن فرمائو حضرت پير ان کي جوابا
ته اي بيت ۽ سهل اي خود پوا اسان مهابين

(2) پڻ (3) پريان (4) تنهن (5) جيڏهن (6)
(2) جنهن آڏا آهي جوش ۾ ...

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 558

تنهن ڄاتئون مريدن کي نه ڪجهه اوسڃها

جه نه ڏني چاڙ پاهي لاهي لنگهن نا

تنهن ڄاتئون نه مڙنين ڏني مگر هيڪڙي مرڻا

تنهن فرمايئون ته مريدن کي نه ڪبي ائي ادبا

جيڪا طريق پرجهي ڪبي ماڪو ڏا

پوءِ جيوان مريدن کي ڪري بيانا ٢

منجه دل پاهجي جيئن طريقا

نه ڪياڙي کي نه ڪئي موران موافقا

جهڙو نقل مڻهو ... الي منجها

ته سڀڪه سماع ... جنده پاڻ حاضر مهيا موندا

تنهه الت چاڙ پاهي مونا لاهيندا

ڏيندا هنا ذاڪرن کي جي بيت هناجوندا

ءِ پن هنا ڏيه هيڪڙي پاڻ ... سماع

تنهن نه ڏنائون چاڙ ڪا ۽ نن هئي نه موجودا

پوءِ جنده سڀ فارغ ٿيا تنهه ڪنائون افسوسا

ته امان نه ڏني چاڙ ذاڪر کي اڄ ڪا

تنهن سڙد پيشا خرچي و ڏنائون چادرا

---

(١) چادر ڏين

(٢) تنهن ڄاتئون تن سڀني نه ڏني انهن چادرون پاڻ هنا
مگر تنهن هيڪڙي نه ڏني چادر ... ڏين

(٣) [illegible]

(٤) [illegible]

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 559

سا ڏيئي ڏاڪري ڀوءِ ڪمر ڏوره وڻا

~~تنهن جا ٻڌائون مريدن کي~~

ستون نقل سچھ فرمايائون صاحب طرحا

نه سماع پڻ عام آهي ڌمي ڪرڻ (۱۳) عالمن ٿا

جه بر واقع ڪين ٿئي هرگز ڪو خطرا

اٺون نقل سچو جو ڪئو مريد ٻانا (۲)

نه ڇني سماع ٿيندي هئي ۾ هو حضرت پيرا (۴)

نه خادمن ڪنات خدمت نه هٿا ڪار رسن (۵)

بلڪ امر سماع جو هٿائين ڪري ڪندا

نائون نقل حضرت پريانا فرمايو سهما

نه جڏه سماع رات ڪي اسن شروع هٿا ڪندا

تڏه فارغ صبح جو اسين هٿا ٿيندا

نه وچ ۾ ٻي امر سين ٿا هو مشغولا

ڏهون نقل سچو جو ڪئو مريد ٻانا

نه جڏه ٻير سماع ٻڌندو هو تڏه اٿي نه هٿا ڏسندا

---

(۱) سالڪن ڏنا ٿين داخر ڪي ترت نه ويرا

ٿمايو ا گهرن ڏوه ڪيائين نشر بيا (۳)

(۳) سنجا (۳) (۱۲) طمور (۳) (۲) نه جه ڪهڪان هٿ ڪ ٿيندي

هتي سماع (۳) (۵) نه البت خادمن ۽ مريدن ڪي پيهي خدمتا

سو نه ڪار سندا ان ٿا الگهر مريد هئا ...

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 560

بلڪ آواز سماع جو جڏهه هئا سڻبا

تڏهه ٻڌي ڪمر مردن جي هئا ويندا (١)

وجي سماع ڪرڻ ۾ هئا مشغول ٿيندا

ڪارهون نقل سڻهو اي مريد مو يارا

ته جي سماع وير آيو ڪو مرني پير ميهندا

ڪي ڪو خادمن منجهان حضرت پير ميهندا (٣)

جڏهه ايندو مو سماع کي جڏي جيڪو تن منجها (٤)

تڏهه تن کي فرمائيندا هئا يان منجها

ته جڪن سماع سڻي آن تڏهه نٿ آيا (٥)

ساڻ وجي سماع ڪرڻو سڳها شنا يا

ٻارهون نقل سڻهو جو فرمايائون منجها (٦)

ته هميشاه مشغول ٿين ساڻ سماعا

اهڙو آهي جمهور ڪر جياري مثل ڪا

تيرهون ڏينهه هيڪڙي آيا فقير ڪبرا

نڪري سماع منجها وجي مشغول ذڪر سين تنا (٧)

تڏهه پير تيز نهاري تن ڏو نه چيو من طرحا

---

(١) اسهندا (ن)، (٢) ٻارهون (ن)، (٣) ڪان (٤) تائين هي سڻون حرف (ن) پر آهن، (٥) ست (ن)، (٦) ٻارهون (ن)

(٧) نڪري سماع منجها اچي في الحالا

ٿيا مشغول ذڪر سين لرب ... [illegible]

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 561

نه ڪِينَ سماع ذڪر نه هوچيني جو آيا

چوڏهون نقل سٺو فرمايائون پير مٺا

نه سماع ڪندڙن جا ٻه قسم آهين سڀي سٺا (1)

هيڪڙا مثل ڏهندڙن جي ٻيا پيندڙن مثلا (2)

ڏهندڙ جي سماع ڪنئي پيندڙ آئيا ٻس تا

ٻرسڻ آيا سماع کپي سين دل جي حضورا

پندرهون نقل سٺو مرين خاص ڪنا

نه ڏينهه هيڪڙي ويٺو هو ياڻ حضرت پيرا

منجهه خانقاه نٿي جي جاڪاري ڪٿائي ٻنا

تان آيو فقير هيڪڙو حضرت پير مهندا

ويهي پڙهيائين هيڪڙو سنڌي جو بيتا

سُڻيَ هِين سو بيت ياڻ جوش ٻرآيا

ءِ پڻ حال متن غلبو ڪيئون تين سماع ڪرڻ لڳا (3)

ته ڏه جيڪي خادم نت حاضر مرين هٿا

---

(1) سماع ڪندا آهين جيڪي ڪي شخصا
سي آهين ٻن قسمن جا مٿي مڃي ڪيارن

(2) مثلا (3)

(3) ءِ پڻ حال مٿن ڪيو غلبو بسيارا

(4) تڏهن و [illegible]

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 562

تہ سڀي سپ سماع ۾ رَهَرِ مشغول ٿيا

سورمون نقل ٿيهو نہ منجھ آخر آيا

جڏهن ٿيا ضعيف تڏهن اڌ رات ھئا اٿندا

پڻ اٺين پٽ سنڌي ڄاڻان ھئا چوندا

لوءِ جڏهن صبح جو حجري ۾ فقيرن ڏهندا

اجي وھندائي ھئا تڏهن چوندا سرود ھئا (٢)

۽ فقير سڀئي سڻن لاءِ جمع ھئا ٿيندا

نڙلون باب تمام اٿيو اجي ان ماڳا (٣)

الاھي ھرمي ھمر سين مڙين مومن ڳا (٤)

جنين جيو ڪلمو سڀي صدق منجھا

لا الٰہ الا اللہ محمد رسول اللہ (٥)

---

(١) اپيندا (ب)

(٢) تہ حضرت ٻر باٽ پڻ وھندائي ھئا
جو ٿيا وڃي سرور ھئا منجھ نہ ڪانا (ب)

(٣) ھي سٽ صرف (ب) ۾ آھي۔

(٤) الاھي ھردين ھمردين منھنجا ڳنا ھا
ساڻ سين مؤمن جي ڪلمو چون ھماڙ (ب)

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 563

باب ڏهون نوحين جو سهو سبوجا

صاحب عزت شرف جو ممدوح اوليا
سالڪ طريقت جو وڏو رهبر تقويٰ
بادشاه اهل تصوف جو سهيل معرفتا
امام زماني سندو مالڪ قلوبتا
صاحب اهل فقر جو معدن الاسرارا
سو شاه سيّد مير پير عبدالڪريما
مون نتي موڙ ڪان ته جي تمام تعريفا
برڪتڻ ڪين نور رُو اختيار طريقا (1)
العاقل يكفيه الاشارة معلوم اٿ ڪيا (2)
آهي عاقل کي ڪافي هيڪڙي اشارتا
جاڻي [illegible] الله [illegible] ڪو آهه (3)
ٻيو نقل سهو ڏهين باب منجها
احوال ڇوُن ته ڪي جه ڪي خبر ڏڪا
هيڪڙي کي ٻه ڪري ٻيسي آڳين دان
هوئن نقصان ان بي بي رکي ڳناه

---

(1) برڪتڻ ڪين نور رُو اڃي نه منجها
واسطي اختيار جي ڪتڻ ڪونه آهي (ب)

(3) اٿ [illegible]

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 564

هي بيت پڻ سنڌي جو سٽي مي ڪيا (۱)

پاڻيون (۲) ڄان نه ڪڄن، رو ئي ڏوئي آڪڙيون (۳)
ڪرڪجر (۴) جن آڪين (۵) ۾، سي ڪن (۶) بري پسن.

بيت ۸۱

فرمائيو حضرت پيرنه الله تعاليٰ آهي سچ جي مثال

آهي پيغمبر رب جو پرتوو محمد مصطفيٰ (۸)

آهي سين موجود انن منجهاس پيغمبر خدا

آهي پاڇو نبي جو ٿو سچو جهانا

آهي پاڇو جسد جو نه سندو پرتونا

۽ آهي پرتوو سو مڙئي سچ ڪنا

پر آهي مثال امر و الله تعاليٰ جو

۽ آهي حضرت محمد ڪنا هي سچو جهانا

هاڻ مثال ان جو سپ سجهو ما (۹)

جيڪا ه جيئي شخص کو اهڙي طرحا

نه هي سپ روشنائي آهي سچ کا (۱۰)

نه آهي شخص سو سچو جه جيوائي ڪالا (۱۱)

---

(۱) هي بيت صرف "س" ۾ آهي (۲) نا (هر، ب)
(۳) آڪيون (ب، هر، ج، س) (۴) ڪجر (د، ب، هر) ڪجل (س)
(۵،۶) ... (ب، هر) (۶) ڪڻ (ب، ج، ب، س) ڪي (س، د) (۷) برين (د، ن، س)
(۸) ۽ آهي پيغمبر رب جو محمد مصطفيٰ (۹) بيو نقل (س)
آهي پرتوو ... (س) (۱۰) ڪنان (هر)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 565

پر جيڪڏهن جنّي کو اهڙي طرحا (۱)
نہ ٿين جا روشنائي، سا آهي سڀ ڪنا
۽ جيڪڏهن سڀ آهي، نہ پڻ ڪانئين سڀئي سا (۲)
جن ۾ نہ آهي روشني ڪه ڪي ذري ڏٺي ڏا را
آهي روشن سڀ کين تنهين جو نورا (۱۳)
ات آهين بيت فارسي آءُ لکان تنهين جي معنا
عالم ڪبارو آهي، جو شڪل مجموعا، (۱۴)
صورت خلقيائين انسان جي منجهه سين پاڻ واقعا
پر نہ آهي عالم جيڪو نہ پڻ آئينو البت آهه
مِن آهي موجود پاڻ سو آئيني وات نہ ڪا
تنهن نقل نہ جو سٺي صحي ڪيا
جسم ڪاني پرئل منجهه سين جيرو آهه
ساجي قبر جي ڪٿي يا هڪ هٿين سان
نہ ٿي گردو آتش جو قرب جي سببا
پانئين ٿو نہ پسڻ ۾ جيڪس جيرو ڇهجو آهه
۽ جان جيڏ جي سو قيراڻ ڪنانہ او ٿروئي آهه
جيترو اصلم هو منجهس موجودا
پر عالم پڻ آهي دائري مثالا
منجهه نظر خلق جي پسڻ ۾ پسندڙ ڪا
پر حقيقت ۾ آهي او جيڪي ڪين آهه
۽ پڻ فرمايو بزرگن اهڙو تفصيلا

---

(۱) مثالا (س) (س) ... (س) (س) ... (س) تفصه (س)
نہ پڻ ڪو جنّي نہ سڀئي ساسڀ ڪا (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 566

ڏِٺي ڪي منجھ نظر ۾ آڻيو ڪين جڳاءِ
جنءَ پٺي وِمن توحيد ۾ جت مڃڻ جو مٿا
پر جيو گهر جي هن پرڙ پٺو غير نه آهه
جيڪي آهي سو سڀ تنهنجي وحدت آهه
جيهڙ نه احد ذات سين لڳ رکي تعلقا
۽ واحد شامل آهي سان صفاتا
چوٿون مثال سٺو مربي هو چارا
جنءَ ٻوڪي ٻج آهي جو، ٻوءِ ٿڏو ڪي ته لاءِ
ٻوءِ ٿڏ بعد مدت جي ته ۾ پنڙا
ٿڏ ڏار ۽ شاخون ته ۾ ميوا موچارا
پر اصل ٻج هيڪڙو ٻوءِ ٿڏ بسيارا (ڏ)
اي مڙئي نوع مختلف ٿڏ تا تيلا ته
پر اصل ٻجو ته جو جو هو غير نهالا
سو جي طلب ڪجي محڪم مضبوطا
نه هو ڀانئي اصل ڪين اسم تنهن منجھا
آهي بزرگن فرمايو هن پر ڪلا ما
ته جيڪي ظهور ٿو ٿئي او سڀ اهوئي آهه
منجھ ان لباس انسان جي پاڻ ڪٿائين بيا
پر جيڪي نالا خلق ما آهين منجھ ملڪا
سي سڀ آهين نالا اسم اهي ئي لاءِ

---

(٢) ڪان (ص) تائين سٽون "بر" ۽ "هر" ۾ ڪونهن صرف "س" ۾ آهن. هي مضمون فارسي نسخن ۾ موجود آهي.

(١٤) ١ نعم (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 567

ٻي جي مجال ناهي ڪا اهڙي عظيما (١)

آن بادشاه اعظم دربسته بود محکم پوشيده دلق آدم ناگاه برسر آمد (٢)

اوهي بادشاه وڏو اعظم مڙن تا

اوهي مخفي مڙن (٣) ڪا گهوگهارا

عاشق ظاهي ظهور لاء آدم کي پيدا

ٻ پڻ فرمائيو قاضي قاضن جي سندي بيتا:

بيت: لا (٤) لاهي سندي ڪڻي کي لا (٥) ڪو ڙهيڻ ناهه،

بلا ري برياڻ (٦) ڪيا ته ڏسي ڪين ٻنو

ان بيت جي ورائي هوء بيت فرمايائون جيڪو:

بيت: الا لوڏي ڪيو، الا (٧) لاهي يڪ سين (٨)

٤٣

جو مظهر سندو سارو پنهنجي ڪريين ڏي ڏي.

مي بيت پڻ سندي هو آهي قاضي قاضن ڪا (١١)

سائر (١٣) ڏيي لڪ. اوڇي نيپي (١٢) بو ڙني،

ميڪاڻن ميڪ ڙنو (١٥)، وڃي (١٤) سب جهت.

---

(١) عظيما (س، ٢)، (٣) مون ڪا (س، ٣)، مورهين (د، بد، هر) (٤) مرهي (٨) موڙ
(سا) مورائين (بر، هي)، (٦) باالله (س، ٿ)، (٥) ڪت (د، مر، بد، س)
(٧) ڪي (د، هر)، (٨) لاهي (مر، بد)، (٨) الا جنه ٽلڪ سين (هه)
(١٩) [illegible]
(٢٠) [illegible]

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 568

ٻي هي ٻيو بيت آهي منجهان جي مثال (١)

بيت ٣ سائڙ ڏي نه لت اوچي نيچي (٢) سڀ ڪهين ٤٣

ناٻودي نه نيچي (٣)، اَچي ناڍيدي ڄهت .

جو تون مثال سڀهو اهي توحيد کنا

اي آهي مثال سبزي جو آهي اپو زمين مٿا

پوءِ اچي پاڻي او جيو تهين سبزي تا

ڪري غلبو زمين مٿي منجها ڪه درياءِ

سو ٻوڙي ڇڏي مٿي جيڪي سبزو گاه

نه ده بنڌي گاه سو نڪي ناپيدا

مور نه اچي نظر ۾ ڪهين پسندڙ کا

پرنابود نه جيئو ته ڪي حضرت ٿيا

جيئن آهي سو پاڻي پر تون نه پسجي ته کنا

فرمايو حضرت پير مبارڪ سهما

نه خدا تعالى ولي جو وڃي ناڻو رکايو آد

مارئو معلوم نتين (٥) کنا هنده بن نه ڪن تا

---

(١) هي ٻيت مرڪ "س" ۾ آهي (٢) ~~[illegible]~~، بوڙني (م، ب)، نجهر (س)

(٣) نيندڙ [illegible] (م، ب) [illegible] (٤) انهر (١٥)

(٥) منجا (س)

Gul Hayat Institute
© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 569

جيئن نہ نالو وليءَ جو پاڻ موجود ڏٺائين تهين ڪا

پاڻ منجهہ صورت آدم جي ٿيو ظهورا

ءِ صفت پاڻهين ان کي پاڻ ڏيکاريءَ سولي

ماڻ ڳمر جي مريد کي نہ سڀ جاڻي ڪاٿيا

نہ جاڻي ڪين پيرڪا منجهہ سيڪہ اهوالا

پنجون مثال ٿيو منجها توحيد ا

نہ اصل ٢ ب آهي ميڪڙو قسمتا

پر جڏهن رسي لوڏ آمين ڪري ڪي جانهي ڪا

ڪ ڪه درخت کي جهہ پر تين ميوا

جي رسي پاڻي ان مين کي قادر قدرتا

نہ تين ميوا نہ پر درخت منا ا (٣)

پر وقت تين جي سڀ کو جيئي شڪا

نہ هي ميوو فلاني درخت جو هي فلاني منجا

پر هرگز فڪر نہ ڪن ڪين نہ ڏٺو پاڻي منجا

---

(١) نمبر (٢) (٢) مثال ما (٣)

(٣) ٢ ب (٤)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 570

پرجيڪين ٿه پاڻي نه هوندي ٿي ٿا نسب پيدا

پر اصل اوهي آب آهي اُني آشياء جنهنجا [٤]

جنهن پاڻي تو رسبي منجهه ميون مختلفا

تنهن پاڻي هيڪڙي منجهان ٿين لڏ[١] لوڻ[٢] بسارا[٣]

پر آهين شخص ٿي عامل اصل ڪنا

ٿي فرمايو حضرت پير مبارڪ مها

نه بندو آهه مثل اوزار جي حق آهه تن دين ڪندڙ ڪسبا

جهڙو مثال سنهو ... لسوچا

نه جهه وقت ڪو وڄائي نڙ لو وانو منجهه ڪهه جاء

ٿي آواز نڙ جو ٿئي بدرو[٥] ۽ ديبا

تنهن چون ماڙو سڀئي نڙ جو آواز ته ڪا

اٿين[٤] نه ميون نه فلاڻي جو هي آهي آوازا

نه گمان نڙ جو نه پاڻين فاعل ڪنا

ٿي فرمايو حضرت پير مبارڪ مها

---

(١) لذت (ب)، (٢) بيٺا (ب)، (٣) پلارو (ب)

(٤) ذوق (ب)، (٥) آهه (ب)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 571

نہ آهي اهو مريد منجهہ ڳڻتي غفلتا (١)
نہ جهہ مُرشد کي ڪامل پير ڪنا آهي ڪوشيا
سُو جي ڄاڻي پير ڪنا نہ ڪامل تُوهمن ما
نہ ڪيئي غلط سمجهہ ۾ تہ ڳهر جي سمجهن خراڪنا (٢)
ءِ ئُنُ فرمايا لُوُن حضرت پير مبارڪ مُما
نہ بي صُورت منجهہ صُورت ڪيئُو ظهُورا
منجهہ صُورت بي صُورت کي ڪر نظر نگاه
جيئين نہ هي صُورت تهڻين (٣) هي نہ آڪه
پر آهي بي صُورت ماآڪه سُوڻ (٤) تهين اڳ
بي صُورت کي صُورت ڏارا لهي نہ صُورا
سڻُون مثال سُڻو منجهين لو جيئا
جيئن شيشو ڳهنان رنگ لو رکي رجُوعا
لوءِ جنڌه وهي پر جي تہ ۾ ڪئين آيا
تنہ ه رنگ مُوجب شيشي جي پسي پاڻي کا (٥)
ڪاري ۾ ڪارو پسي ڳاڙهو ڳاڙهي منجهارا

---

(١) هي ست مدرف "س" ۾ آهي
(٢) نہ آهي غلط تہ ڪي بي جاڻ پير ڪنا
جاڻئي سي صدا ڪنا نہ پاڻئي پير ڪنا (س)
(٣) هتهم (س) ... (س) ... سو آيا (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

نيلي ۾ نيلو پسجي سبز ۾ سبزا

لڳ پاڻي آهي هيڪڙو ڪيترا رنگ پسجن ٿا

سوسپ لهين(1) جستا ڪري جيه ماب آهه

لڳ آب آهي اوهي منجهه رنگ نه ڪو آهلا

ڏنو فرمايو پاڻ ڏيئي ملڪ جي مولا

نه اصل خيال هڪڙو(2) سور ڪو منجهه خواهشا

نه آڏو ڪريان پاڻ پنهنجو منجهه ڪيهه آشياء

نه ٿيي جلوو روشني جو ڏس دارا(3)

پي هو موارا ڏي دل ۾ ڪامنات من پيا

لوء پاڻ نمه نه صفت پاڻهي ڪريان ظهورا

تنهه عالم خلقيو من نبي جي نورا

جنهه پاڻ نه ذات پاڻهي ڪريان اڏيا

تنهه آدم اپايو من ظهور پنهنجي لاءِ

ڪيو الهون تن کي پنهنجي پسڻ لاءِ

---

(1) لهن (س) (2) اهڙو (س) (3) جيدارا (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

تہ آءُ پسان ٻان کي منجهہ نہ مورتا
مثل آهري جي ڪريان معلوما
پڻ سڄو بيت سندي جو انمرمثالا (١)

بيت ٤٧ ڪاڪا ٻرپرين، نہ سا ٻڌي نہ سُئي (٢)

مٿون سڀ منجهين، اسي ڏٺي ڦهي
پڻ فرمائيو حضرت پير مبارڪ مها
نہ ڪنارو ڪل آهي ۽ ڪنارو معرا
آهي سئي او هئي هون جه جگا؛
اٿون مثال سڄو جو پير مها (٣)
نہ جيڪين ٻاءَسان تو سڀ ٻاٻي وترا
ساري ٻانڌي تن ڪي ۽ موون لهي ڪرا
ڪون رهي ڪو ڪنهين مخفي نہ مورا (٤)
۽ عارف پڻ ٻاءَسان جي آهي مثلا
جنءَ فڪر سين هيڪڙي ڪري معلوما
اول ڪنا آخر سين لهي سڀ خبرا

(١) هيءُ سڄ حرف "س" ۾ آهي.
(٢) نہ سا سئي نہ ٻڌي (س)، (٣) آهي (ص، ب)، امرڙي (س)
(٤) ڍرهتا (س، ن) نہ منجها (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 574

ڏيڻ جاءِ آهي ته خدا تعاليٰ (1) اول هو تنها

پر آخر ظهور ڪيائين منجهه جسمين انسانا

دماغ وري جنهن ڪري ٿو ۽ ٿيڻ ڪيڏو معلوما

ٿيڻ کي ڪونهي ڪو (2) فاني منجهه فنا

مگر باقي آهي سو بقا جهڙين (3) جڳاءِ

لٿون (4) مثال سمجهو حضرت پير ڪنا

ته خدا تعاليٰ درياءُ ۽ لوڪ حبابا

پر اوهه نه آهين حباب ڪين بلڪ آهين نالا

اصل درياءُ حبابن جو تابين جهه منجها

پر جي درياءُ نه هو ته ڇي سب ڪين ٿيا

ڏيڻ فرمايو پير ته ڏين ڪر آدمي لو حيثه !

ته ڏور ڏسيو ٻه پر حقيقت ۾ هيڪ مولا ؟

ڏهون مثال سمجهو حضرت پير ڪنا

جين ڪري ڪو گنبذ ۾ ابي آوازا

---

(1) الله تعاليٰ (س) (2) سپ (س) (3) جهڙ (س)

(4) خاڏون (س)

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 575

نه پڌو پڻ سنه ڳنڀ ۾ نرت ٿيي پيدا

لوءِ پاتين پڻو آواز ڪري ماڙو[1] ميڙيي تا
پر حقيقت ڪري آواز پهرو پرو ڙ جا
عالم ڪيا رو آهي جو شڪل مجموعا

ڏه صورت خلقتائين انسان جي منجهس[2] پاڻ واقع آهي
پرناهه عالم جيڪي ته ڏه بڻ آلينون البت آهي

پر آهي موجود پاڻ سو آميني وات ڏڪا
پڻو مثال ته جو بڻ سٽي صتي ڪجاءِ
جيئن ڪاني برڪ بر منجهس جيڙو آهي
ساجي فيرجي ڪٽي پهچن سن ساڻ
ته ٿيي گڙ دسنو فرق جي پسبا
پاتي لو پسڻ ۾ ته جڪس جيڙو جهوا آهي
جان جهلي سو فيرت ڪنانا اولڙو[3] لي آهي
جيڙو جيڙو اصليين[4] هو منجهس موجود آ

---

(1) شڪف سپ (س)   (2) منجه (هر)

(3) مڙئي (هر)   (4) اصل (هر)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 576

بر عالم ۾ آهي سڀ دائري مثالا

اچي نظر خلق جي تن ۾ سندرڙو ڪا

جيڪين
بر جنهن ۾ آهي سونهن آن جي حقيقتا

۽ ٻن فرمايو بزرگان اسرار نشلا

ٺهڪي جي نظر ۾ سو ڪين جڳا،

جن ڏٺي وهي لوچ سڀ ڪجهن سوماڳا

بر جيو ڳمر جي من برڙ ٻئو ءير ماه (۱)

(۲) ڏٺڪين آهي سو سڀ نه جي وحدت آڌ

جيڪين ته احد ذات ۾ لفرلي تعلقا

۽ واحد شامل آهي شان صفتا

ٻئو مثال شهوائي مريد موحيارا

Gul Hayat Institute

جن ٻوکي ٻجهوءِ ڪرو اهين جو لپو تنوڪاب ته ڪا

ٻوءِ تين بعد مثال جي نه ٻنا (۳)

تين ذار شاهون نه ٻه ميوا موحيارا

---

(۱) ته آن (هن) (۲) ڏٺڪي (هن)

(۳) ٻيا ٿان (هن)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 577

پرامل پڄو مبڪرو بوءِ ٿين بسيار

۽ پڻ فرمانيو حضرت پير توحيد

نه فرمانئو پاڻ ڌڻي ملڪ جي مولا

ڪنت ڪنزا فاحببت ان اعرف فخلقت الخلق

هو سو خزانو مخفي گجهو ڳجها يا

بوءِ رکنڌ حب ظهور جون سڀئي پاڻ منڪا

تنهن خلقئي خلق کي آدم ڪري پيدا

بيت ۵ پاڻ ئي سلطان، پاڻ ئي ڌڻي شهزاد،

پاڻ ڪريان اهي، پاڻ ئي سڀائي پاڻ.

۽ پڻ الله تعاليٰ يا ايها الذين آمنو فرمانيو آهي

يعني اي مومن پاڻ ڏونهه آڏين ايمان

پلٽ پاڻهين طالب آهي سو پاڻهين مطلوب

آئين منان ڪرتو بي ڏونهه اٿ ڪو گمان

هي بيت سنڌي جو سڀ ماضيا:

بيت ۶ آدين سکهون جن کي نئين تا اين پاڻ،

هاڻي وڃ گمان؛ سڄيح سڀ تا سڀريڻ (١١)

[illegible]

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 578

لا فاعل في الوجود الا الله آت آهه اشارتا

ناهه فعل ڪندڙ ٻيو منجهن ڪو ٻيو ڪو ٻيو ٻيو وهو ١١

مگر آهي اوهي مالڪ ملڪ مٿا؛

* "لا" لا ھيندي ڪين ڪي "لا" ھو راھين ناھ؛

ٻلا ٻري ٻرھان؛ ڪيڪ نه ڏسجي ڪو ٻيو.

پڻ آهه فرمائيو ٿيو ذاتي ملڪ جي مولا

ڏ جهڙو ڏي آدم ٻيه آهيان ظهور ا

ٿيڙو ڏ آهيان عالم ٻه ظاهر ڪيئن پيدا

پر جنهن عالم نه هو ته ٻڻ هو حقا

ٻوا واسطي ظهور جي عالم ٿيو پيدا

ء پڻ حضرت محمد فرمائيو انا احمد بلا ميم

ڏ اڏ سو احمد آهيان جه ٻه ميم ڏ آهه

پڻ فرمائيو آهي ڦئي ٻر ملڪ جي مولا

---

(١) منجهه (٢) (٣) سوره ٻين (٤) ؛ سورائين (٥) (٦) ٻالله (٧)

(٣) ٻرھان (٨) (٩) ڪت (١٠) (١١) (١٢) ٻسجي (١٣) (١٤) ڏسجي (١٥)

(١٦) ھر (١٧) (١٨) ڪي (١٩) ڪين (٢٠) ھر (٢١) (٢٢) (٢٣) ھيدئي (٢٤)

* نوٽ: مٿين قاضي قاضن جي بيت ڪاڻ آب فارسي سنڌي، ڊاڪٽر داؤدپوٽي قليچ بيگ
جي ڇپايل رسالي ۾ ھيٺئين شاهه ڪريم جو بيت ڏنل آهي:

بيت ٤: تو ڪي تو ڙائين، "لا" سين لا تائون؛
آپ ڪو آهه ڪو آهه اڃون ڪو ڄڃ ٻه.

ھي بيت، جهو، ٽه، ٻر، ڏي ٻر، ھر نسخن ۾ موجود ڪونهي.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 579

تنا بڙدي مثال بيدا مُنهُنجا

جيڪي حُوبَ جهان جا، آهين منجهه ملڪا

پرآلون منجهه بڙدي آهيان ظاهر ظهورا

ڏارا بڙدي مخفي گهو گهڻا

پڻ فرمايو حضرت پير مبارڪ مهان (١)

الحقيقة سارِ في الاڪوابِ امرا الفاظا

پرجڪن هو هن حقيقت ذاه ڪريو دڳاها

ته اتي طلب عالم پر صفا ڪرلو منهن لا (٢)

ڪارمون مثال منهو حضرت پرڪنا

ته جه وقت موسم منهه جي تي آبي ظهورا

لوُ وسي منهه زمين تي قادر جي قدرتا

سوجي بو ڏسڻ جي وات پر نه موتي اين ديدا

ڏرهر آبي ڏسڻ پر جيڪي تانڪ ودا

سوجي وسي ڪاري زمين تي تلون اَبي پيدا

پرآهي منهه حقيقت ڪري هيڪڙو شا

پڻ ڦيرڪري تو تاڏَنِ ڪري مرآبي بارا

جن ڏسين پر سوتي آبي ڏرهر منجهه نادگا

ڏلول آبي ڪلر پر ڏگل قل باعن تا

---

(١) ڪان (٢) تانڪ هي سوڌ ... ...

(٣) تان

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 580

پر آهي منهن ڍڪڙو نئون نوع ڪري اينرا

سو سڀ سبب ٿا اٿن جو لٿو مٿي ان طرحا

جي ٿن فرمائيو حضرت پير مبارڪ معما

ته تنزيه ۽ تشبيه ٻئي جاٿي هڪڙو ٿيا

پڻ به ٿالا آهين ان جا جي ڏٺا وقوعا

جن تنزيه آهي عين تشبيها

۽ تشبيه آهي عين تنزيها

پر گهرجي البت فقير کي تنزيه ۽ پڻ تشبيها

جن ٻنهي کي به يڪرائي ٻوڙ ڪرجن ادا من لاءِ

تن فقير کي ٿي به قول ڪرجن اٿي سماما

پر جي معنيٰ ما تشبيه جي ماٿي سبحاه

ته ٻه [illegible] ساڻ

ڪه هڪڙن پسي آڻين دين ڪي اٿو قول ڪ فعلا

سي سڀئي ٻڌجي رب ڪا ڪري اقرارا

---

(١) طورا (٢) (٣) تنبيه (٢) (٣) جو تشبيها (٤)

(٢) پيدائش (٢) (٥) تول (٣)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute

پر معنيٰ جا سرِ ھِ جي سائين سُڃي ٿا

نہ جيڪين ڪا جھان لُوءِ آھي ظھورا

سو نہ جاڻي ٻي ڪا هرگز هميشاه

بلڪ جاڻجي ڏسن پر جيڪو جھانا

ڪي جيڪين نہ جھان ۾ آھي موجودا

ڪي جيڪين ظھور ٿو آھي منجھہ ھِنَ جھانا

سو سڀو ٿئي آھي اُو ھي ٻي ڪہ ٿا، دکا

<u>بارھون</u> مثال سھو حضرت ابرڪا

نہ جہ وقت پسي نہ تکن ڪو ڪُکَ منجھہ ٻاٻانا

پاڻي جڪين پاڻي نہ ٿو ڏسي نُورا

پرچنڌ وجي اُو ڏُرو نہ ٿو آھي ناپيدا

ھي عملا بطل الڪلام ھي فاني منجھہ فنا

۽ ماڙو ان ڪي لوڪ ٿا پاڙين عزيزا

پر آھي في الحقيقت ۾ معدوم ناپيدا

---

(١) جاڻي (س) (٢) منجھہ (س) (٣) وٺ ٿو ڏئي (س)

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 582

جيڪين آهي سو سڀ اوهي پاڻ آڏو مخفيا

ڏين فرمايو حضرت پير مبارڪ مهما

ته ڪاجهڙي پير جي پسڻي مولا ڪا

پر الٿ ڏارا ان جي ڏکڻي نظر ڏڳا ها

اٿ ڏين بيت سنڌي جو فرمايائون مهما (۱):

بيت جيه مرندو نور جلال سو ڏنو نهون آيي،

نيلاه لين سيرين، ڳال لهڻي موز:

ڏين فرمايو حضرت پير مبارڪ مهما

ته هيڪڙو قرب رب جو آهي ڏين فرما

ٻه هيڪڙو قرب رب جو جون نفل تا

پر قرب فرائض ان کي سالڪ جون تا

ته اوهي ڏي فعل ڪيو [illegible] جن حق ڪا

ڏ قرب ته ڪي جون تا فقراء

ته بندو ڏيئي ڏ فعل ڪندڙ جوڙه

اي اهي ٿيئي آهين حق ڪا منجهين معنا:

---

(۱) [illegible]

(۲) [illegible]

(۳) [illegible]

(۴) [illegible]

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 583

بيت-٨٧- توکي تورَ اِيئن، (١) سِن ٧٨ ثانوتن؛
اَجاپٽ آنون؛ واريو وِ ڄهِن وِ ڄ ڄ.

ٻِئن فرمانيو حضرت پيرن پرڀا نا
جن چون تانءِ ڏيو آهي روشن اپارا
پراو ڌارا ون ٻِئل نه اُئي روشنا
ٻِيارُو طرف ٻِئل ٻِوت جي نٿا ڪي ڏگاه
ٻِيو روشني ڏيئي ڪنا اين گمانا
پر جيڪڏهن ون ٻِئل اُتي ڪين هئا
نه روشن هرگز ڏنو ڏلو سوسورا (٢)
ڪُلُ قولٍ قول الله وڪل فعلٍ فِعلُ الله اِيئه آ
نه جيڪين چون آهي سو قول الله ڪاه
ٻِيو سب ڪين فعل آهي سو فعل الله ڪاه
اترسون مثال حضرت پرڪاش سو دسو جا
جيئين (٣) و چانڊ ڌهل ڌولت ڌهتي ڌهلڪا (٤)
سوڪري آوازن دين گهٽي ڌهشتا
چون ٻِيارُو نهڪي ڌهل حو ٢ وارا

---

(١) ڏين ٻِئن، (٢) سورڌه جراغا رحس
(٣) جيمڌ (٤)، (٤) ڪنا رحس

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

پر جڏهن خالي نه هوءِ پاڻ سوا آهن را

نه ڪل ۽ ڪان ڪڇن ڪري هوند آوازا

۽ پڻ فرمايو حضرت پير مبارڪ سهڻا

نه آهي پيٽ اسانجو ۽ انسان جو دهل جي مثلا [1]

جيڪو آواز نه ڪري سو جاڻن نه ڪا [2]

پر نه تا فهم رکن سڀ نه هي آواز انهين جو آهه [3]

چوڏهون مثال حضرت پير ڪا سهڻو سوڀا

نه جڏهن دريا سڪي ٿئي خالي پاڻي کا

جڏهن ڪو شخص تٽ ڪناري درياءَ

ڪري آواز تڏهون منهن نه ڪانا [4]

تڏهن اچي آواز تري منجهان آوازه مثلا [5]

مارو پاڻين نه تري منجها نڪو آوازا

پر جڏهن سو پرلو هو پاڻي منجها دريا

نه هوند نه آبو اهڙو شوره ٻن آوازا

---

(۱) دهرتا (۳)، (۲) ڪاڻ (۵)، (۳) انهن (۱)

(۴) انهن (۱)، (۵) مثلا (۱)، (۶) موزهه (۲)

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 585

ٻيو فرمايو حضرت پير مبارڪ مهما
سبحان من اظهر الاشياء وهو عينها (١)
ڄاڻي آهي الله کي جه اهڙا ڪيا اشيا
جهڙي ننڍي ڄاڻي جي ڪ واهڙي دريا
هي بيت ٻن سندي جو سڪي هي ڪيا (٢)

*بيت: سوئي هيڏاه (٣) سوئي هوڏاه (٤) سوئي مَنِ ڪوسي؛
تهين (٥) سندي سو ڪهري، سوئي سو ڀيسي (٦)

ٻين فرمايو حضرت پير مبارڪ مهما
ته آهين ٻن قسمن جا سڀئي عارفا
هڪڙا قبل شيء جا بعد شيا
پر عارف قبل شي سندا سي آهين اوڏ نفسا
جي ڀرين شيئن رب کي پوءِ شيئن اشيا؛
ٻ عارف بعد شي جا آهين اوء اسا نا
جي ڀرين شيئن شيء پٺا خلقتا جي خدا
تنهان پوءِ نظر تن منجا ڪرين خاوند کا
ٻين فرمايو حضرت پير مبارڪ مهما
ته سلوڪ جون هي سڀئي آهين عاجزنيا
ڪه ڏ لنو نه جو دروڪو پا ندا

---

(١) ڪان [illegible] تاثير [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
(٣) هيڏا [illegible] [illegible] [illegible] هوڏا [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
*[illegible] [illegible] [illegible] اڳين ڪري عبرتونو ديو ڪم.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 586

هيڪڙو چوي شخص کو نه جاتا ائي علما
نه سو پڻ حاضر ڪي آهي هتي اسلو جا
پڻ فرمايائون پت هي سنڌ کي زبانا (٢)

٧٩- آهي آهيا سڀ پير پريان جو جيڏيرن (١)
جنين سڃاڻيو، تنين تان نه پرو ڪو.

۽ پڻ فرمائو حضرت پير مبارڪ مها
نه فقير جو مٺ ڪي هيڪڙي هن طرحا
نه الست بالمل ڪي نه ڄاڻي ڪري بالملا
جنءَ نه اي پڻ مالو آهي خدا جي نالنا (١)

پنهنجو مثال سمجهو حضرت پير ڪنا
نه سڀ آهي لوڪ هيڪڙي لهر ۽ دريا،
پر بي نالا واقع ٿا سي ڪجهڙي سبا
۽ اصل لهر اوهي اوهي آه دريا،
جنءَ خدا تعاليٰ فرمائيو نه ڪل شي ۽ آنا
۽ پڻ فرمائيو حضرت پير مبارڪ مها
نه جن ڪو حساب ڪري ليکي وڃه پورا
نه جنهن وڃه نن ڪي پورا نه ولرا

---

(١) ~~منجهه (ب)~~ (٣) ~~جاڻي [illegible] (س)~~ هي سٽ نجر کوکي.
(٢) ~~[illegible] (ب) [illegible] (س)~~ (٣) اهيائو (ق) (٤) شيائو (ق)
(٥) جاڻي (س) (٦) اکيم (س)
(٧) خاوند (٨) لمهرين (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute

نا جنهن ليکي سو ڪي رسي سو شخصا

تنهن جنهن نه سو مڪرو اٿو تماما

پر جنهن ليکي ڏهن سون ڪي رسي ڪو اهلا

تنهن جنهن نه هزار مڪرو ٿو تماما

پر ڪنهن هان هٿي وجهي ليکيندو بالا

نه پڻ حساب مڪري ڪنا وڏي ڏ سورا

سو رهون مثال حضرت پر ڪنا شهودانا

آهين فرمائو هن پر نه پڪو ڪو شخصا

وجهي اپي جبل سين ڪري منجه دريا (۱)

پو ڪري سوال ان ڪنا اٿو ڪو شخصا

نه آهي باٿي سيرو مڪر آسمان دريا

تنهن جنهن او جواب پر ڏهن ون ٿورو آڏ

ڏيرڪا آهي باٿي جنجو اولون عم بقا

تنهن جيوان شخص پائي واري ڪا

---

(۱) سو (۲) (۲) جيلم (۳) ڪرسي ڪري منجه دريا (۱)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 588

ته ڪي لوڻ جهڙو پاڻهي جو مَن پاڻيءَ منجها(1)

ته پسڻ پاڻي ميڪڙو رهڻ(2) پاڻي ڪنا

ٻيڻ فرمايائون ته جو تڪاري ڪري ٻڪي جي مورتا(3)

پوءِ وجهي منهن پاڻهي گهڙي منجهه دريا

لوُ ونئي پڪي ته سڻ ڪري فريا

پرهه پرد پوءِ پڪين ڪي هُوڻ عاقل ان ڪنا

پاڻين ته ٻکي آه هُئي(4) اسانجهي مثلا

پرته جاڻ حقيقت ان جي مطلقا سورا(5)

ٻئي حضرت ان وقت ته فرمائيو من طرحا

ته جيڪين آهي دسو جيڪين عين(6) ڏندو

ته سڻي ڏن گرب آدمي ته آه وقوع لڏو

ٻئي فرمايائون ته جيڪين ڪر ميسر تيي خدا ڪنا

دسو پاڻهين پاڻ خدا نوڪري او ڪمرا(7)

ٻئي فرمايائون ته فرمائيو خدا من پرندن ڪا

ان الله يامرڪم ان تؤدوا الامانات الى اهلها

---

(1) منجهارا (ب)، (2) رهي (ب)، (3) ڏڪا (ب)،

(4) ڏڪلا (هر)، (5) هي دستخرف (ب)، (6) پ آکهي

(7) ڪي (هر)، (ب)، (7) ڪارا (ب)،

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 589

۽ پڻ فرمائيو پير منهنجي اِن آيت جي مَعنا

تہ جيڪا مٿي ۽ آهي سا سڀ خدا ڪنا

لوءِ سڀ ڪا شيءِ اُن طرف ڏونهہ[1] ٿي رکي رجوعا

۽ پڻ فرمايائون تہ فرمايو آهي نبيءَ لفرقدي

اَلمُؤمِنُ مِرآةُ المُؤمِن اِن جي آهي بہ معنا

هيڪڙو تہ مؤمن آهي نالو سندو خدا جل

۽ ٻيو پڻ نالو مؤمن آهي سندو ٻانهن تا

سو مؤمن ٻنهي[2] آهي مؤمن سو ڪل لاءِ

آهي الله تعاليٰ منهنجا اُن ٻنهي کي سو مؤمن ظهورا

آهي تہ مڪان ۾ سو ڪو ٻنهي ٻجلي لاءِ

هاڻ آهي مؤمن آئينو پڻ[3] ٿهين مؤمن لاءِ

يعني حق آئينو حق جو پاڻهين پاڻ آهي

پر جيڪين آهي سو سڀ هيت تہ[4] ۾ پاڻ اوهي آهي

۽ پڻ فرمايائون ظاهر هيڪڙو ٻيا نا

---

(1) ڏاهه (س) (2) آئينو (س)

(3) ٿهم (س) (4) ٿهم (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 590

ته شيخ ابو طالب مڪي فرمائيو اَنَا اَوَّلُ مِنْ رَّبِّي بِشَيْئَيْنِ

ته ادين اول يعني رب ڪتاب ورهه معنده (٢)

۽ پڻ فرمايائون بت هي منجهه ...ندي ربانا

هندي بيت

اي سَمنا! ڳانٺ پريه ڪي ٻڌي جو ڪنهين پير؛

انهه ڪولي ڳلي نهين، سٽ جگ رهيئا ادبر.

ات اچي ڍهون باب پڻ نشو نياما

الا هي مره ين ممر سين عامين ع پانا

بخشين لو چر بيچائيونتي ڪي جي ڪلمون چون مما

لا اِلٰهَ اِلا الله محمد رسول الله ...

---

(١) يعني ربعه مر ا(٢) ته رهه ڪري تعمنا اس مين رامز مرق (

(٢) اد برار رهي

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 591

باب اڪٿرهون نبين جو ڪريهون ڏيا نا

اي پڻ احوال آخرت جو ٻڌندو ٻيا نا

ٻيو ٿعلو ڏٺهو ڏسندو حضرت ٻئي را

ٿعلو جون ٻڙي ڪني جو لوڻما جو ڦدرا

ٻه لوسا جون ٻڌڪ ڪني جو اڏامي چيري ڪا

وقت ٻارڻ ڄيري جي ڏسو ٿئي ظهورا (٤)

تہ جه رات حضرت اسهيا طرف معراجا

تان حده وهي رسا ڏن ٻيري اپ متا

تہ ڏنالون قطارن جي جي نبي وهاشتابا

پڻ ڏيون ٻہ صندوقون بدلون سڀ ڪيڏان متا

تڏهه پيحو پيعمبر ڏبرئيل ڪي تن جي حقيقتا

تہ ٻہ ڏن هي صندوقون ڪهڙلون ٻه انرا

Gul Hayat Institute

تڏهه جو حضرت ذبئي ڪي ملڪ مرنلا

تہ جڏا انڪر خلقتو مڻ ڪي آدمي سولا ڊ

تڏان ڪرالون تو ٻسان ونڏهي ا ترا

پس نہ آدمي تن ڪي آدين جاري همشاه

---

(١) مذڪورا (ب) (٢) رسولا (ب) (٣) انها (ب)

(٤) ... حرف "ن" ... آهي

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 592

تنهن آندو ارادو دل ۾ حضرت رسولا (۱)

ته پسان هوش منجهو فون اپني تن منجها

تنهن اُنهو حڪم ملڪ کي مولى جي طرفا

ته ڏيکار حضرت رسول کي منڍين خواهش جا

تنهن حضرت جبرئيل جهاڻو مڪري ان کا

لوءِ وهاري ته ان کي جو زنانون مندوقا

جان ڪٿانون ڪيا دو ته کي تان پرلون آنشا

تنهن اينئو آنوڻ هيڪڙو حضرت جبرئيلا

جيائين حضرت اي کي ته ڪرئو آئين نظرا (۲)

جان سارثانون ته ۾ نان ڏنانون وڏو ملڪا

جنهن ۾ هي آهي سڀيائي دنيا

پڻ ڏنانون شهر ته ۾ وڏو عظيما

Gul Hayat Institute

تنهن هلي وهيا شهر ۾ ته ڏنانون مسجدا

جامع مڪي شهر ۾ مسجد شريفا (۳)

پڻ سو ڏٺه هڪ جوت جماعتي مژتا

---

(۱) ڏکاه (ص) (۲) نظر (ص)

(۳) هي آيت صرف (ص) ۾ آهي.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 593

وڃين پڙهو تن سين پڙهائو جيئين نمازا
تان جڏهن نماز پڙهي فارغ سڀ ٿيا
تڏهن ڏٺائون واعظي منبر تي پهتي (١) ميالا
جه چڙهي نصيحت ڪئي مڙني ماڻهن کا
پڻ ڏٺائون مهندا ته يار سڀ ويٺا
جيئين حضرت نبيءُ ڏني مين واعظ هوا جوڻا
۽ پڻ يار مهندا انين جه پر هوا وهندا
تڏهن پڇيو حضرت نبيءَ کي ملڪ جبرئيلا
ته ڪير واعظي آهي ۽ ڪهڙا ته يارا
تڏهن فرمايو جبرئيل کي پيغمبر خن ارم،
ته آئون واعظي آهيان منهن سڀ کيه مڪانا
(٢) [illegible] ان مڪانا
تان جنهن آپ ٻي وهين پاڻ رسيا
تت ڏٺائون درياه واري جون جاري جريانا
تڏهن پڇيائون حضرت جبرئيل کي ته جي مرادا

---

(١) پهتي (س) (٢) هي سٽ صرف "س" ۾ آهي
(٣) جوشين (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 594

نه ڪِتي ڪُجهه ڪائي ان جهڙي ڪِتي اوڀائي آد

ويل ٻن ٢ هيين ڪيرو موڪرائي يار[1]

تنهن جو حضرت رسول کي ملڪ جبرئيلا

نه سيلائي ان دريا، جي بند آن سو ورهن جا

۽ اولو پنج سو ورهه، ڏيڍ جا ٿي سولا[2]

پر جن الشڪر مُن کي خلقيو الله تعالیٰ[3]

تنهن انڪري دريا تو وهي هن طرحا

پر ٻه ڪي دانا واري جا منجهن موجودا

نه دانائي داني هن عالم دريا تو د الله تعالا

جيڏو عالم دريا جو تنهن جي مقدارا

انهو سفلو ڏٺو سڀو حضرت پيرا

نه ڏٺو حضرت رسول اُهو طرف معراجا

ٿي وڃن قرب الاهي کي ٿيا قربا

منجهه ميدان قاب قوسين او ادنیٰ کي رسا

---

(١) پنج سو (٢)، (١٢) ملڪ جو سولا (٣)

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 595

تڏهن الله تعاليٰ نبيءَ کي ٻه لوڪ موڪليا

سوالن ۾ رسول ڪيائين هڪڙي طرفا

۽ ٻي طرف واءُ موتين جي پري موتيا

ان ٻنهي ۾ حضرت نبيءَ کي ڪيائون مختارا

ته آسمان تول ڪٿرو ٻنهي منجا ڪري قبولا

تڏهن حضرت نبيءَ ڪريندا ان واءُ ڏونهن ڪونظرا

رسول سوالن قوليائون تان جا ابوبڪر واڙ صاحب جي يارا

ته اي محمد نه ڇڏو اسان لاءِ تون آندو آن

تڏهن يان ٻئا فڪر ۾ تان ٻيا انهو قدرتا

سوا جي سڀي مبارڪ ٻي رسول ويرا

تڏهن ڪئي رهي سي دعا ماڳهين ارهن تان

جان حضرت نبي ان ڏانهن ڪئي نظرا

تان ڏنائون دعا ڪئي سي سڀي تمام

تڏهن جيائون درگاه ۾ ڪري سوالا

---

۱ طرفا رس،

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

ته هي دعا آهي سدا مومن جي ڪهجي درگاه

اَللّٰهُمَّ اِنَّا نَسْئَلُكَ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ وَتَرْكَ الْمُنْكَرَاتِ

وَحُبَّ الْمَسَاكِيْنَ وَاِنْ تَغْفِرَ لَنَا وَ

تَرْحَمَنَا فَاِذَا اَرَدْتَّ بِقَوْمٍ فِتْنَةً فَتَوَفَّنَا غَيْرَ

مَفْتُوْنِيْنَ وَنَسْئَلُكَ حُبَّكَ وَحُبَّ مَنْ يُّحِبُّكَ

وَحُبَّ عَمَلٍ يُّقَرِّبُنَا اِلٰى حُبِّكَ يَا ذَا الْجَلَالِ

وَالْاِكْرَامِ بِرَحْمَتِكَ يَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِيْنَ ٥

ٿئو شعلو سهڻو جهڙو ابر ڪنا

ته ڏينهن هڪڙي خدمت ۾ رسول جي آيو ڪو شخصا(1)

سوال ڪيائين ته فلاڻي ڪم ۾ ڪرئو همراهي ڪا

تان ٻاڻ ٻاڻ ڪري ساعت جيا ٿون تنهن ڪا

ته هل ته حاجت تنهنجي ڪريون تماما

تنهن آيو وحي اينئو(2) صاحب جي يارا

اچي چيائين يا محمد ڪيان فرمت ڪهڙي سبا

---

(1) مردا (س)   (2) اينئو (س)

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 597

منجهه ڪم اهڙين شخص جي جين ٿئو دل تنگا

ته مٿان حضرت نه هلي ڪين ڏني جوابا

ته آءٌ توهين ڪين ڪين هاندس هين وبرا

پر جي ڪجهه بي نبي ڪنا ٿئي اهڙي تقصيرا

ته موڙس خلعت دوستي جي اسان وٺي نه ڪا

ءِ پڻ فرمائيو حضرت پير ته جنهن ڏي شير حڪايتا

ان ڏينهن پيئا ڏکيڏه جهڙي ڪو شخصا

ته ڏندل مهڪتو و سرلو آه فلاڻي جاء

ته الست آئي ته ڪي موڙس ڏيان ته مٺاجار(۱)

جيولون شعلو سهو حضرت پير ڪنا

ته جه وقت رسول رب جو هيو معراجا

نت ڏنا لون (۲) ريا، ه ڪرو واري جو دريا،

ٿي وهيو ڳهٽي ٻڪ سين جاري جريانا

پڇيو حضرت جبرائيل کي محمد مصطفىٰ

---

(۱) مڪانا (۲)

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 598

نه ڄوڻڪا خبر هن دريا، جي عرض ۽ طولا
تنهن جو حضرت رسول کي ملڪ جبرائيلا
نه عرض ۽ عمق ۽ طول جي خبر خدا کا
بر آهي خبر هيڪڙي نه پيمانئي ۽ عمقا
آهي هزار هزار ورهين جو سڀ ڪنهن طرفا
تنهن ۾ حڪم سين رب جي اينئالوءَ واري ماءِ اٿا
تان ڏنالوءَ ملڪ ته هم جنهن هي دريا
پوءِ آيو آواز حضرت کي مولى جي طرفا
نه ڄاڻي جي ڏاٿان واري جا آهين منجهه دريا،
آهي عالم تهڪ هيڪڙو تنهين منجهارا (۱)
آهيين ٿو
اُتِ [illegible] آ [illegible] هوشيارا
پوءِ جنهن اِن دريا کي ٽپائي ٿئا اُتهان اعلى
آيا سِدرةُ المنتهىٰ پيش جت جبرئيل جي جاءِ
تنهن جي جبرائيل کي ڏنو نور هدى ....

---

(۱) نسخه ... نورا (ب)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 599

ته هل اهان سين مهند نبي همراه عيش آيا انهما

تان جي مجال ناه ممهي ته هلان ڪين اڳيا

تنهن فرمايائون ته ڪي ته هل ه بڪرو قدما

نه ته هزار ورهن جو ڪثائون پند مهندا

تنهن جبائين ته تڪين آءُ ڏٺو سوڪل هن ڪا

پر آهيس خطره ٻڪرو اشر وجودا

ته ڪه بر وبند ار رب ذوبه اعلا علواً ڪا

جن ڏاهل واقف ته ٿا هيولائين وات سندا

تنهن جو رسول رب جي يا اخي جبرئيلا

ته جه وقت آئين ٻ پاتي عرش ڪان مٿي رسا

تنهن ڏنان ڪين راهه بر عجب آڳي جا

Gul Hayat Institute

تان جي جار ٻبرامن ڏنوات ته ٻڪرو مردا

جو نبي وڃو عرش ڏانهه نبي سوآئونه ويرا

تنهن فرمايائون ته اوءِ ڏهشن انهن زمجه ارڳاه

---

(١) مهدا (ب)، (٢) سرهزار (ب)

(٣) منجهه (ب)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 600

۽ پڻ نبي جبر رب کي نه ڏٺو ڪوٺين تو مُن کا

برا ۽ جيڪين گمرند س سو ڪنهن ڪنديون قبولا

نه ڊ فرمان ۽ لوڪ قول ڪنهن نه جو سوالا

جنهن ليءِ گال نبي حضرت ڪنا ملڪ جبرئيلا

نڌ ۽ وري ڪين ڪيمو تمين پڇيا تا

پڻ اڪيو حضرت نبي طرف ڏو نه مولا

نٿو قريب رب کي نڌ آ لو فرمانا

اچا
نه لهطي دل او ڏانهو جي طلب ڪرها ڪرموکا

لوڳن تا محبوب تان بي سڱ ۽ گوشي مثلا

نٿ پلمي رب ڏين گيجها در گر هيا

پڻ عجب عجائب ڏيانون آءِ بن دين ڪبرا

سوني آ ديار دين نبي نه ڪان پڇيا تا ،،

پنحون شعلو ڏسو حضرت پيرڪا

نه منجهه زماني رسول جي هو سو ڏاگر سنجها

---

(۱) قري في الحالا (ص)

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 601

لوَ ائيندو وڃڻو هو ملڪ ۾ سودي لاءِ
تان جان ۽ ٿو سودي ٻني جڏهي گهر ۾ عورتا
تاڊ لنو عورت سمٿوهه ڏهڪري رانا
نه ڪرانب ممي گهرجو ٻگوڪه دبا
جنه رات وهائي تنه آئي مرد لڪي منهندا
نه من پردنه سهڻو ناڪه ننڊ ۾ منجا
تنه پيچا پيڻا بس نه ڪو آهي ٿُڪهوڙ مني دنيا
جي آهي مڙان ممجو وهبو دسودي لاءِ
تنه فرمايا اٿن نه ڪي نه ساٿ ائيندو سلامتا
پوءِ سلامت ۲ پو سگرو ڏگهرڻ دسو مردا
پوءِ وهبو پسو مرا پو اٿن دسو مرد دسرلاءِ
تنه ٻن عورت جواب ڏلو الهين طرما
وري پيڻا ٻن ابي کي تان ٻن ڏنا لون اوهي جوابا
ته ائيندو سلامت ڳهرو لو دسندو مردا

---

(۱) سولون (ن)

(۲) لوهه مردا (ن)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 602

وری اتو مزلبو اسیو سفر دانه

تنده یئ عورت خواب د لو اگوټي طرحا

بو؛ وچي که پي شخص مین گروبائین خوابا

نه جبو نه عورت کي دن بر تعبيرا

تهکو
د مزس نهجو اتهین مرندو تنده ئي دگلبرا

هلي ئي حضرت وت بو؛ دنائين حقيقتا

د اگوټي طرح خواب لند نه حوکه تعبيرا

تنده بيحالون نه عورت کي دکښئ بي گره یوان

جي آ نه چيم هبکري ئي نه جبود مرندا ئي مردا

تند فرمايالون نه کي د او اتو دُرسنا

بو؛ اجبي ... مرن مي رندئي عورت کا

تهبکي
د لذتو مزس نهجو منبا هن دنيا

چهون شعلو دتهو حضرت پير کنا

د ذينه و مبکري وات په ئي وهيو رسول خدا

---

۱۱ مزرا دس

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 603

تان ھند اٿيو ٿي مرد ڪوجھه نه سچائو بري

ڪٿي ڏنائين ڪائين جي پري حضرت کا

سالئو آيان جي گھر دونه تان گڏ ٿن ڪو مرد

نه سچائي نبي کي ڪي چپ هن شخص کا

تڪه ڏٺي پري نبيءَ کي جواه حبيب خدا

پوءِ نبي اچي معذرتون ڪئي نبي کي مهندا

تان نه ڏنائين پري پا تان ڏنائي جوابا

ته اهو شخص نه آه ان جو جنهان آڪي

رلڪ آهيان اُو هُن جو نيايان ٿوڙا

اڙو جي نه جنيان ڪه ڪي هرگز همسناه

ترڪي هانس لوڙسن جني گمراهيا

اوڙوٻ لا نالوگر

ڪر نه جي پري پان ستا

سون شعلو سڄو حضرت پير ڪنا

نه ڏيه هيڪڙي وانو هو حضرت رسولا

پڻ حضرت علي حاضر هو وينو نه ويرا

تان اچي ايو جبرئيل مرسل کي مهندا

تڏه نظر ڪئو جبرئيل ڏو نه جان حضرت علا

(٢٣٤١٠)

---

(١) تان مهندا آئيو ڪو پري سن وات بر سردا

تنهن مرد حضرت نبي کي نه سچائو سورا (٢)

(٣) سا حضرت ڪٿي هاير نه جي گھر ڏام

حبيب (٤) (٥)

[illegible]

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 604

تان ڪري ڀنو زمين تي ملڪ جبرئيلا
پڻ تنو بيهوش ٿي جنهن تنس سند سارا
پڻ ٿيو جنهن هوش ۾ ساعت پڇيا تا (٣)
~~تنهن پڇو پيغمبر جبرئيل کي ته سل حقيقت سارا (١٥)~~
تنهن پڇو پيغمبر رب جي يا اخي جبرئيلا
ڪهاڙي ڪيئي آئين تنا بيهوش بي خبرا
تان جي معنيٰ پڻ مرتبو هڪڙو تنهن جو اي حالا (١٤)
تنهن پڇو پيغمبر جبرئيل کي ته سل حقيقت سارا (١٥)
جنهن ڀڄاه نه خلقيو هو ملڪ جي مولا
ڪلها ڌار ملڪ ڀنو ڪو اندر جهانا (١٦)
تنهن هو ڪاٿي سير ڪرا بين جا
تان ڏنم جو تي اپ نبي هڪڙو دريا
اولون هو عميق سو جه نه نهايت ڪا
پڻ ڏنم دريا ڪنڌو تي غسلا
مورت حضرت علي جي ته ڪتي نگاها (١٨)
تنهن پڻ آءُ بيهوش ٿيو هنهين طريقا
جنهن پر هيئر بيهوش تنس نظر سان نگاه

جبرئيلا

[illegible]
[illegible]

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 605

تڏهه پيو حضرت جبرئيل کي حضرت رسولا

ته ات پڻ حضرت علي موجه تني کنو غسلا

الون ڌعلو ڏٺو حضرت پيرڪا

ته ڏينه ھڪڙي يارن سين هو وانو رسول خدا

تان آيو جبرئيل اپِيْنَا حکم ڏسان خدا

آشنا اِن ٻکي يان ڏين ٻي ڏسي ڪاتي همراها

جيا ابن حضرت حبيب کي ته خاوند تو فرماء

ته هي ٻکي ڏن ڪاتي ٻرن ڪهند وکو ڏنجها

جهڙي ڏيچاتو ڏسن ڪي موچاري طرحا

تڏهه يان ڏڪنا الون ۽ ارشاد وکا الون حضرت صديق کا (١)

تان نه پڻ کنو ڪن عَيْش هو امير عمر کا (٢)

تان نه پڻ ڏکنو اشارو ڪنو امير عثمان کا

تان نه پڻ ڏکنو اشارو ڪنو امير علي کا

نه کئي ڪاتي ذبح کنو ونني ٻکي ۽ کا (٢)

---

(١) نبا پن (١٢) اڀو (٥) (١٣) مرغ (٥)

(٢) تڏهه حضرت اِني ڏکنو تمر ٻکي کا

ڪاائن اشارو حضرت صديق کي نرت نه ويرا (٥)

(٣) تانه ٻکي ڏکنو هو وڏو عظيما

تانڏهن حضرت عمر ڏاه ڪاائن اشارتا (٥)

(٤) تڏهه ٣٥ ڪاتي ابوطيا اِن ابکار (٥)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 606

ٽئين ٻڌم آواز آيو ڏونهن حضرت حبيبا
ته حمد ۽ تسبيحان حق جو آهه لازم ملزوما
ٽيون سبحانو آهي حضرت علي شاهه
ڏسون شغلو ڏٺو حضرت پير ڪنا

ته بعضي بزرگ جي هٿ منجهه است منجهه ا
تن ڪري حضرت آسمان مٿي ڪئي ميڙا تا
ٻن ڪتائون سوال درگاهه ۾ آئي عذر ٻڌاءِ
ته ڏيکار پيغمبر اسان کي محبوب آهيان اسان نهين ڪا
تڏهه وعدو رب تن سان ڪيو ته ويرا
ته ڏيکاريندس آن کي ٢ تون ٢ محبوبا
تان جه رات حضرت آيو طرف معراجا
نبي ويا پهچي رب ڏونهن جڏهن حضرت کي آيا اوڙاهه (٨)
تڏهه حڪم ٿيو نبي کي رب جي طرفا
ته آئين وڃي ملاقات ڪر تون تنهين شخص سلطان

(١) رسولا (ص) (٢) اڪون (ص) (٣) خوان (ر) (٤) عذر اداهه (ص)
(٥) ثي و ما يمي ذي قرب ڏون سولا
تاجهه آيا اوڙا تن حضرت ڪا (ص)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 607

جن کي ڏيني ويو تنهن کي آيو سوقا

تڏهن حضرت علي ؓ پڇيو ته حضرت کي سهندا

اچي دستڪ ڏني نبي هانئون هٿن سان

تڏهن پڇيون بزرگن ته ڪير آهيو اي دَ

تڏهن جو جواب تن کي انيءَ نور ڏنو

ته آءٌ آهيان سردار مرسلان هو ختم الانبياءُ

شنائون

جڏهن شکوه ايئن ڪيا اهڙو آوازا

تڏهن کين کليا ڪين انهن دروازا

تڏهن ان جواز نا هن ڏيئي انهن موڙا

تڏهن جوابي ڪري ڪي ملڪ جبرئيلا

ته آءٌ ڪري لڳو تن انهن کي منع منجها

ته انهن ني محراڪري ڪندا

تڏهن بو مراتو اڻ درکو حضرت نبا

وري جا انهن ذڪير هي ابو در بدرا

---

(۱) شوق لاءِ (۲) (۲) تنها (۲) (۳) بچائڻي نيشتا (۲)

(۴) حضرت (۱) (۵) تڏهن موٽي ڪين ڪيا ته ڪاٿي جا هونتا
دروازو اپنا مٺي ڪين سنڌرا (۲)

(۶) تڏهن اي ڪري حضرت ب ايا ته وڌرا

جن ... اپنا محرا ... ڪاڪي

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 608

تنهن جو رسول رب جي ٿيا خادم الفقراءُ

تنهن درايتائون شڪرانا لونءَ لونءَ ۾ شوق منجها (١)

هٿ جوڙي پرچڻ وهارئائون عزت اڪراما (٢)

تنهن مهل هيڙا هو لوڪ حضرت پڌرا

ڏيکاري ڏالو ترهوتن ارزان ڪندا

تنهن ڏين ڏالو ڏئي لڪ رسول آيا

نه ڏٺو ورهاڱي ۾ ڪنهن ڪري قسمتا

تنهن حضرت ڪا سو طلبي ڏرائو آڪ منجها

وٺي ڏالو ته هڪ ڏيهنائون خوب طرحا

جن ادرن هڪ حو ترسو ظاهر ڪين سورا

لوڪ ٻارئائون نه ڪاڏهين منجها ٻائي سين ڪا

تنهن ڏهاڙي ڏرال سين حضرت رسول ڪا

نه ٿئي سچو رسول احمد آهين سچو حبيب خدا

ٻڌي تون آهين خادم الفقراءُ

---

(١) تنهن في الحال اٿيا رب در حمد ڪيا

ايستر شڪرانا لونءَ ڪني گنهي شوق منجهان

(٢) هٿ جوڙي پرچڻ منجها سپا

(٣) وهاريائون حضرت جي ڪني گڏي عزت دار (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 609

ڏهون شعلو ساهو حضرت ٻيرڪيا

ته ڏينهن هڪڙي حضرت عمر ٿي پڙهي نمازا

پٺ ٻه حضرت رسول جي تنهن فرمائيو رسولا (١)

ته اي عمر تون نماز پڙهي جهڙي پڙهي ادا ن (٢)

تنهن عرض ڪيو حضور ٻه ائين عمرا

ته آئون جئن نماز ڪيري پڙهي يا رسول الله (٣)

آهي طاقت ڪهڪي جو ان جئن ڪري ادا (٤)

تنهن فرمايائون ته هيڪو ڪلمو پڙهي نمازه تابع (٥)

ته نه ڪر نماز ادا ڪئي هڪڙي نماز مثلا

أَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ رَبِّيْ مِنْ كُلِّ ذَنْبٍ أَذْنَبْتُهٗ عَمَدًا أَوْ خَطَأً أَوْ سِرًّا

أَوْ عَلَانِيَةً وَّأَتُوْبُ إِلَيْهِ مِنْ ذَنْبِ

الَّذِيْ أَعْلَمُ وَمِنَ الَّذِيْ لَا أَعْلَمُ وَأَنْتَ عَلَّامُ

الْغُيُوْبِ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللّٰهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيْمِ

اڪار هون شعلو ساهو حضرت ٻيرڪيا

---

(١) پٺ ٻه حضرت رسول جي مير محمد شاه

تنهن فرمايو حضرت رسول حضرت عمر کا (٢)

(٢) ته اي حضرت عمر تو پڙهي نمازا

جهڙي نماز تون پڙهي تهڙي نه ادا (٤)

(٣) عمر ڪيو [illegible] (٥) [illegible] (٦) پڙها تا سڀ [illegible] نمازا (٧)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

ته جڏهن ڪعبه الله اڏي ڪئو قريش ڀارا

ٻنهي ونو تنهن وٽان هئن مسجد بيت الله

بن ستون ته تنهن جو موڪلڻ قدر زيادا

سو ويلو ته هئن سوره بن آدم جي وفا

لو جڏهن جبرائيل حضرت جي آيو اسلام سلاما (١٠)

بجانا سلام جي ڏيائين ذي ڪا ر (١١)

ڏيائين ته آهي رب فرمائيو آن کي احمد (١٢)

ته موهو ڪات ڪعبت الله جي آهي زيادا

سو ويو ته ماڻهن ڪا سوا آئين ڪرنو ڀارا (١٥)

آئي ڏنو حضرت علي کي ته دين نهيو فقير دا (١٦)

بارهون ته نعلو ته موحضرت ابرڪنا

ته اڙو ... حضرت موسى کي ... جي بارا

ته ڪن صندوق حضرت يوسف جي منجا دريا

جو آهي دريا مصر وٽ ناليِن رُود نيلا

پو وچين رک صندوق سامهون بيت المقدسا

---

(١) موڙن (٢) (٣) سوره ص (٤)

(٥) پو جڏهن حضرت جبرائيل آيو محمد ... تا

آيو اسلام حضرت ڏاه ... ادب جي بارا (٦)

(٧) ... سڪ ... بيحد ... (٨)

(٩) آئي ڏنو حضرت علي کي ... (١٠)

ته ڪن ... فقير دا ... (١١)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 611

جت آهي حضرت يوسف جو والد شريفا

تن ڏکي ٻيا نه صندوق ۾ جان حضرت موسىٰ (١)

تان خرد ڏيئي موڙهين ڪه سخين ڪنا

ڏکڙي مڪان آد ماڙ ربت شريفا

تان جان سخيرين ملڪ ڪنانون ڪڍي ٻيا (٢)

تان ٻن ٻيا ڏ آيي جواچي ڏي خبرا

ڪرهني عورت مڪري وڏي جما را

ٻن وڏي هنڌ ڏينهن ۾ ملي ڏنگاهي مصف مدبا

نه جاڻي مڪو موسىٰ ڪي ڏ خبر ڏيڻ ڪاه (٤)

تنهه ملي آڻبا نه ڪوٽ ڪارڻ پيڇن صندوقا

تنهه ڏنائين سا نيون ڏيئي ته آهي فلاڻي جاه

يو حضرت موسىٰ صندوق ڪڍي سا تيا

هنا بيت المقدس ڏوره تان جنهه ۾ آڻا

منهي دروازي مهر مهي تنهه ٻيئي ڪري صندوقا

---

(١) سوره هود (٣) (٢) ڪهف (٣)

(٣) تان جنهن ڏيائين ٻيا ڳڻي ير سخوٽ ملڪا (٢)

(٤) نه جاڻي مڪو موسىٰ ڏوره آڻي ٻابا

ڏکي خبر ۾ ڪي سنڌي صندوقا (٢)

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 612

پيچي پررا پررا ٿئي ٻن ٻگو ڪبا را

گگبي جانب سان درجي سندو يوسف صد لقا

آلوا وار گلنڻ ۽ پيچن جوجوڻ سوسنين مارينا

ننده حضرت موسیٰ حيران ٿئو بسي سو عجبا

ته حضرت يوسف قبول ٿئل آهي منهنجي درگاه

برڪت سڀا اچلي ودو الله تعاليٰ ح

منهنجي زمين در مصر جي ڪمتر آه سبا

ننده٢ يو خطاب موسیٰ کي صاحب جي پار جي

ته حضرت يوسف بادشاه سو منهن ان مصرا

عزت حرمت مرتبو اچا فضل منهنجي هوراڪو

گلن ڪري ان جات جي سو پيچي آڌر تسو

هيين دنهن هين معزز ته سوماڳ لڌو

لوف ونسو صندوق ٿت وچين حو آه ماڳ پلو

ان يخ ڏاڏو حضرت يوسف حواده ني دسو

---

(١) متو (٢) (٣) نسخا (٤)

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 613

جي هٿان فقيرن اهل فقر سڏيو

منجهن حضرت يوسف ۽ بکرو هو بادشاهه آهو

يوسف مٿي گهڻن جو ٿورو آهرو

جن ڀائرن سڀني ته درٻي هٿان ڪندا هئڙو

سڀ ڪوڙهي ٻار ڏين ات هو ايندو

منجهان هشت ۽ ستڪني هو منجهون ڪون ڪڍو

حضرت يوسف نن ڏانهن هوائيو سهار ايندو

مان عزت ۽ ڏي سرڪي جو اتا هون ان جو

نه ڪري ڏهين حاجت دين مٿو رور ڳلو

جت ڀائرو سڀ هين ڏهست ڏين سڀ ڪوهوڙ ٻندو

الهه تاڪ مٿو ڳلو حضرت يوسف جو (٥)

ٿا ۽ عرب ۽ جي بڇڙي ... جي سرسب ڪوڙ (٦)

ڀائن ٻن فقرني گڏ جي تن دين جي اهل فقر جو

لوي حضرت موسيٰ دفن ڪو حضرت يوسف ڪي (٧)

جنهي ٻيو ڏاڏو ان جو ٻن نبيءَ اسب ڪو

سرهوڊ نغل ڳاهو حضرت ابرڪا

---

(١) الهه پرهو (٥)، (١) اچي (٥)، (٣) ڪاشد و (٥)

(٢) اناهه اوبجو (٥)، (٥)، سي دست صرف (٥) آڪي

(٤) نهه ڏان وري (٥)، (٥)، سي دست فقط (٥) آڪي

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 614

نه خدا تعالیٰ خلقتا سنهن حضرت آدم کا
باره هزار آدم پاهنجي قدرتا (۱)

ٿن جمار سڀڪه آدم جي باره هزار ورها
تان جنه آدم نه ڪو ڪري رهانا
لوء باره هزار ورهن جنه گذرن وڃا
تنه پڄو آدم خلقي قادر قدرتا
سو ٿن باره هزار ورهن هوء ٻاتا
لوء ڪري رهات سو جنگي هلي ۱۱ ريتا
تنه ٿن باره هزار ورهن اتي مرمتا
لوء وري آدم تنو پينه ڪري سوڱ
ان ترتيب سين باره هزار دورا جنه تا
تنه حضرت آدم اعلیٰ التر تعالیٰ ج
جه جو گئو اولاد ٿو اج سين مدا ما
منجه سلات سنين هزارن ورهن ٿا طمورا (۲)

---

(۱) قدرت سين سوا (س)
(۲) سول ملك خدا (س) (م) (ب) بيت

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 615

جوڙهون ڏنلو سڀهو حضرت ابرڪنا

ته ڏنهه ڏهه ڪري ٿي وڌيو حضرت موسيٰ

منجهه درگاه الله تعاليٰ جي جو ملڪ جو مولا

تان ڏنائون جواب وات ۾ ايوبي (٢) اڳيا

مهينا صحري پاڻهي ٿي پڙتائين نمازا

پڻ هنائون نه صحري وت باغ جي مثلا

ته ياد ڪري رب جي ٿي ڪٿي جوانا

ته ڪٿي حضرت موسيٰ اچي ڏلز سلاما

ته وارئو جواب سلام عو حضرت موسيٰ کا

پڻ پڇائين حضرت موسيٰ اڳتي منجا نيازا (١)

ته ٿيون ٿو جن درگاه ۾ بندي سلطانا

گرچ دعا ساڻ [illegible] ڪا (٢)

ته وڃي فطر ومحبت جو ڪو ڪشر ومودا

ماڪري قول هاڻو ته ين جوان ونا

---

(١) حنا (ب)، (٢) موسو (ب).

(٢) گرچ دعا ڪا تن اڳي منجا ٿي صحرا (ب)

(٣) منجم (ب)، (٣)، نمد (ب)

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 616

تان جنهن وهيو درگاه ۾ سندي ديا ما
ڪانئون ملا ڦات رب کي گهڻي شوق منجها
۽ وسري ويئين گالهڙي اوءِ سندي جوانا
تنهن فرمايو حضرت موسيٰ کي الله تعاليٰ
نڪي پيغام وساري مهنجي دوست جا
تنهن ڇيائين عرض ڪري اي خاوند ڪريما
آهي روشن توکي منهنجي حقيقت حالا
تنهن فرمايو حضرت موسيٰ کي الله تعاليٰ (۲)
ته جنهن پيغام توکي ڏنو آن جوانا
تنهن حاجت نه هئي ڏسڻ ڪنهن تماما
پوءِ جنهن حضرت موسيٰ ورلو ڪنا درگاه
آيو ته ... ... (۶)
تان ناه جوان مڪان ۾ خالي سو حجرا
ونءِ ڏٺ سڪي پٽ تنا ونا باغ بهارا
تنهن اپي الهين سگ ۾ تنو حيرانا (۷)

---

(۱) ... (۲) ملڪ جي مولا (۳)
(۳) ... (۴) ... ملڪ خدا (۵)
(۵) فادر ... (۶) ...
(۷) ... حضرت موسيٰ (۸)

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

جان ھلُوڪين معنيٰ ڏونھ رمزُ وٺي راه
تان ڏٺائين جوان اُوهي بيهوش بي خبرا
سارنـ سندس وجود ۾ ٿُو پيٽ هٿا (1)

آکيون آسمان ۾ منھ پٽ اين ڏاڍه
ڪِيانُ هُنن وجود ۾ ڌَنڌڪِئو وِنا
سو معنز موسيٰ حال ڀسي ڀٿو منجھ حيرتا
ڏٺائين ته جوان کي مبارڪ مھا
نہ معنيٰ سو جاري محبت دين تي ڪيئيءِ ساڌنا
ھرَ مَنزي ڏنگ ۾ پال وِڙيُ منجھ دردا
تان اَيو آواز اُيئو صاحب جي يارا
نہ جه شخص کي فطرو محبت جو اٿي نشا
نه جو حال اھڙو ٿيو ڪي مھتر موسيٰ (2)

ٻيو ڀين عبادت ماغب ٿي ڪيائين ڪوڏا (3)
بر حاصل نه مني نه کي معنيٰ مھا

---

(1) جي اي هو بي مو ڏتا (ن)
(2) في الحال صاحب جي ياران (ن)
(3) ڪوڏ منجا (ن)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 618

هاڻي بيت سندي جو سو ٻڌ سُڃا (١)

بيت ٥٨٠
سَجَڻُ سَاٿَ ھِڪَڙي، جي ٻِنِ اکِيَنِ ڏِٺوَنِ ڏارِ؛
تہ ڪَرَ سَپَ چِمارَ، ڏِنو سِين نہ ڪَڍِهِينِ.

بيت ٥٨١
هِيُون نہ ھافرُ جِنِ، پري تہ اکَرِيَنِ پر (٧)
ٿلها ڏانڊا سِڪِنا (٨)، هِيَئِنِ جاڙ جِينِ (٩)(١٠)

پندرهون سلو سڀو حضرت پرڪنا
تہ خدا تعاليٰ فرمايو حضرت داؤد کا
اي داؤد نبي ... تون ... قدرتا
ارپندو ٧ ٧١ مارئہ
... ڪرا ... (١١) ... نبي ... سوا
مگر ... نبي ... سوا اُترا
سورهون سلو سڀو حضرت پرڪا

تہ ... ھِڪَڙي حضرت موسيٰ نبي وھو ... درگاھ
سندي رب العالمين ملڪ جي مولا
ناد گڏ ... ڪو وات ... ھِڪَڙو ... (١٢)

---

(١) ھي ... [illegible]
سات سات ... [illegible] ... اکيان ...
(٢) ... [illegible]
(٧) پري تہ اکرين پر ... هيون نہ ھافر جن ~~پري تہ اکرين~~ ... [illegible]
(٨) ... ڏار ... ٿلها ڏانڊا ... [illegible]
... [illegible] (١٠) ... (١١) ... [illegible]
(١٢) ... [illegible]

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 619

ته په هغه کښې د بوت ای رسول خدا (۱)

جنه وحین درګاه به سندی سلطانا (۲)

نده مهبی باران درګاه مه کښې تش د سوالا (۳)

د قلانو درویش مردود که د سوه قبولا

نده حضرت موسیٰ قوانوته خو د سوالا (۴)

تا د جنه ونو درګاه به اتوما فی سوال (۵)

نده ونښی وسری احوال ده خود دتا (۶)

لوه مرما او موسیٰ اکبی ملک جبی سوا

د نالو قلانی درویش خو کښو فراموشا

نده عرض کښو درګاه ده حضرت موسیٰ

د مرتی بوسی آدمی لوکبی مکه مورنګا

نده [illegible] تعالا (۷)

د آهي د نحص مردود او ای مهتر موسیٰ

نده د شي کلام رب خو کښا دلی اخسوتا

---

(۱) حضرت موسیٰ کی (س) (۲) د سبحانا (س)

(۳) طرفا (س) (۴) قول کښو (س)

(۵) رب باد (س) (۶) تاد (س)

(۷) خدا تعالا (س) (۸) حضرت (س)

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 620

حیران شو دل یې هم د موسیٰ کلیما

د هیڅ عبادت مې چې شي د قبولا

بیا چنده سو شو درګاه ته بیا حضرت موسیٰ

ناګهان نوکښن وات په اسو درویښتا

پښتا ئې حقیقت د سوال چې د شو که زړه جوابا (2)

تاکي کېږي موره ئې کا ئې خاموشا (3)

ننده چې درویش د ذې جواب ای موسیٰ

چې شو ته کي مبا درګاه د رب تعالیٰ

ننده ژړون حضرت موسیٰ ته کې جوابا

د مردود چې دا هې نوکي پاک چې مولا

ننده چې وین شو سلی بخره (4) اما

(5) ننده شو عجب حضرت موسیٰ کې بیسې درویشا

ننده ته کي درویش دېوانه زړې طرما (6)

Gul Hayat Institute

د موسیٰ حال ان کړې چین چیریان خدا

---

(1) حضرت (س) (2) حضرت موسیٰ کې (س)

(3) حضرت موسیٰ کا (س)

(4) تاکي د موسیٰ کېږد کا ئې خاموشا (س)

(5) نمر (س) (6) ته وېرا (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 621

ياد ڪري ڪري مهي نه آهي مردو دا

پر مقبول ۽ مردود سڀ من ڪبي حاجت نڪا

من ڪبي هو مطلب اٿروه ٻان ياد ڪري مولا

توئي مقبول ڪري توئي مردو دا

جيڪي گهرندو سو ڪندو يفعل الله ما يشاء

سڙهون نه ٿو هو حضرت ٻرڪا

نه جنده وهي آسمان تي ڪئو مقام حضرت عيسىٰ (٢)

حڪم سان رب جي جو ٿي اب ٿا

تنهن آ تو حضرت عيسىٰ نبي هن پر فرمانا

نه ڪهڙي سڀ تو ڪي آسمان نالون مقاما

مٿي جو ٿي آسمان آ ٿئي خبر ڪا

نه [illegible] حضرت عيسىٰ [illegible] ونڪا

نه آهي علم تو ڪي سڀ ۽ ادب سڃاڻا

من ڪي علم نان ڪوان ڳالهه جو سورا (١٣)

---

(١) يا رب يا شمس من ڪبي (٢) مطلب مورت آه (٣)

(٢) نه جنده حضرت عيسىٰ مقام ڪيو مٿي سماء (٣)

(٤) اب (١٦،١٥) هي ٿئي فقط ده ، مر ٻه اڪي

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 622

تڏهه جيو حضرت عيسيٰ کي ملڪ جي سولا

نه سٿ عمل ڀامڻ ڀي لڌي اي ماڄا (١)

بلڪ هت ان سو مڪان نه حوارڪت پيڙهه (٢)

نه ورائين چار سو آگرين ابراهه سڀ مارا (٣)

نه ڪري جونئي اپ ٿي لڌي مڪانا

جڪنه پنج سو ڦٽا نه ٻ آگرين حا (٤)

نه ستڙين آسمان ٿي هوندو ٿي نه تحقيق جا

ڏجي هه سو آگرين جا جهين ٿي مڪانا

ڏجي ست سو ٿا شيئ ٿي هوندا آڏين ها (٥)

ارزمون شعل شمو حضرت پيرڪا

نه جڏهه حضرت موسيٰ ونج لڌي ٿي فرعونا

تڏهه حضرت موسيٰ کي ٿي جس لشڪرا

نه پيشمون هوندو فرعون مو حرالوء سباها (٦)

تڏهه اي گال حوين ڪبي مه تر موسيٰ ڪا

---

(١) نه هت نه آئين مرگر ڪين سٻ پسي عملا (ب)

(٢) هي ست فقط "ند" "ھر" ب آهي ... (ب)

(٣) مٺي هو مڪانا (ب)، (٥) پسمر (ب)، (٦) آنج حاني (ب)

(٧) حضرت (ب)

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 623

سب ڏنائون نه جو ملڪ مال متاع

پوءِ جڏهن نه جوڙيا پس لشڪرا

تڏهن ابو لشڪر جي وچ ۾ ڪاهيا

تنهن جو لشڪر ڪاهي ڪيو نه ڏوڪي تاها جڳاهه

جڏهن ابو آهين وچ ۾ منڍي لشڪرا

تڏهن هاڻي ولڙ مقدم ڏونهه مهتر موسىٰ

ناهه ٻن ڇيوٽين نه ڪي پڇري طرفا

تڏهن جيتي طرف ڏاڍه سي اٿي هاڻا

ناهه ٻن ڇيوٽين نه ڪي ٻري طرحا

پوءِ وري ڏاڍي ٻاهمي هاڻو ڪاهيا

ناهه ٻن ڇيوٽين نه ڪي آڳوڻي طورا

تڏهن وري ڏٺ نبي هاڻا سگورا

تهڙين حضرت موسىٰ ڪي قوم ڇيومها

نه ڏڪي لائق بادشاهن جو آئين ڪين پيڃا

---

(1) لشڪر ڪريو (2) [illegible] (3) آڪو (4) [illegible] (5) حضرت (6) [illegible]

(7) طرفا (8) [illegible] (9) حضرت موسىٰ (10) [illegible] (11) ڪري ڪاهيا (12) [illegible]

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

تڏهن ٻالڪ ڌيران ٿيا ڏسي اِئين امرا
تڏهن فرمايائون حضرت ٻئرانُ حڪايت پنيا
ته هرگز جيتي نه ڏسگهي ڪا مُنهه خلقا
اوائيهو نعلو ڏٺو حضرت ٻيڙڪنا
ته جه وقت عالم نابود ٿي ڪُوڪريا
دعا ڏسِين حضرت نوح جي ڏسِ ٿي غرق ٿيا
ٻهڪ ٻن حضرت نوح جو هو ڏِين ڏسِين ڌمرائها
جنڌ وقت تنان جو آبنو فرمايا
تڏهن حضرت نوح دعا گهري رب پاهي الا،
ته خداوند نوڪُنو هو وعدو ڪِئي مُنّ سان
ته رکندس اهل نه جوآء منجه آمنا
ماڻ ڏي پٽ ٿي هڪن ٿرن اما ٿيا ٿا
تڏهن امر آيئين امرو ماحب جي پارا
ته تم گهر دعا ڪا پڪ لاء اوته آئمي نوڪنا

---

(١) هو ء (ص)
(٢) حضرت نوح سکي امراڻيو (ص)

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 625

چې کړه قصد کښېنه کړه ظالمنا

ښه منتر لوح مات کړې کښېوکښې مها

بې اندوه کښې ابن دل په ګټر بیر کوه دعا

وليمود ته شعار ....هو حضرت بركما

نه څنه حضرت آدم تقصیر کښې اندر نیشتا (٣)

مادا ئېن دالو ګیهن حو لیو ګانو نه کنا

نی رو لو ګه ئو رنیي تي منیين ترقبا

رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا وَإِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا

وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ کړیو قرار دا

نه حیاوس مُنْ ظلم کړه بې ځیمې نفسا

پرځیکښه د مرهېنډي مُنْ کښې نه کښېدي رحمنا

نه [illegible] ته ګوړا [illegible] کنا

ښه فرمائيو حضرت آدم کښې ملک حي مولا

نه اې آدم طلب مې بان دانه لو رکي نیشتا

---

(١) حضرت (س) ، (٢) خاموش (س)

(٣) مستحمد (س) ، (٤) منتي (س) ، (٥) [illegible] (س)

(٦) لفظ [illegible] (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 626

ڪي گناهه ڪئو آن پان تُنهن ڪري تُنهن معلوما

ناهه جي جدا وِش سپ ڪاهُون ڪبي آد ضرا

پرڻ تُو خوان تُو ڪبي منجاهه (١) دبا

تن د آ بو حطاب ٢ دو ڪبي رب جي پاران

ڏاي ٢ ده دسي ڇڻيهي هير گال دست ڪا

پر مهنج تُنهن مُن ڪبي ڪري ظهورا

ادڪيهون دعلو دنهو حضرت اپرڪا

ڏ ديه هه ڪري حضرت سليمان وٽ ب دتخمن (١) با

وني ڪد لهجو مَن جو مقصودا

پر آسو دبدن ده ڪري تحفي طريقا (٢)

اثو حالي دئن سو تحفو آيد آين ا (٣) ا

Gul Hayat Institute

پن پرين اموال جوڪي حضرت سليمان ڪا

تن د پان (٤) عرض ڪائون منجه خالق جي درگاه

ڏ آڏ حب رکان ترنجيهه دتخمن ڪا

---

(١) آيا د تخما (س)

(٢) پن آسو موست ده ڪري دتدن پاڻ سان (س)

(٣) آيد آين دست دڪا (س) پ حضرت (س)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

ڄه آڪنو ذنڊل مٿن لاءِ تحفي طريقا

ڪاٿمين ڇٽحمن حوحالي هٿن دين ٣ ڏ

جبي اي ڳال ڊيجي هوءِ حاوند ملڪ خدا

ذڪر حاجتون پورليون ڏهن پين ڇتخشا

تنهن برڪت ته ڊيج جبي جوڪون ذنبا (١)

بين جيون حاجتون پورليون ڪيون رب تعالىٰ (٢)

باوهون شعلو ستهو حضرت پيرڪا

ذ ذنيه هڪري حضرت سليمان آصف برجيا

جو مو حضرت سليمان جو خاص وزيرا (٣)

ءِ ين بي بي بلقيس نبيءَ وٽنا هتا ڏڪ حاءِ

تا جي آڻي عورت هڪري ان ذنين ممندا

جا ڏين حضرت سليمان کي ٽمون ڪڪو جالوئبارا

دعا ڪرلوُ ذ ڪامل نبي اي نبي خدا حاءِ (٤)

تنهن حضرت سليمان جيو هجي وزيرڪا

---

(١) جيو (ب)

(٢) ڪيون حاجتون پورليون ڊنڊي بن ڊشخشا (ب)

(٣) جو مو وزير حضرت سليمان مو ڊيدا همشا (ب)

(٤) هي دست فقط ڊن ۽ ٿر مه آڪدي

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 628

ته هر جي سڀ ڪريمون(1) ٿيئي مڪاندا

ته هوند برڪت تن سڀني جي ملڪ موسوا

ذي ڀاري عورت کي اهو فرزندا

ڏيڪوڪيو جانو(2) ٻه حڪم سان خدا

تنهن ٻيري سڀ چيو حضرت سليمانا

ته هاوس پ سڀني حنه اچن من معندا

هيڪڙو(3) ٽي نه ڦوڙيو(4) خالي هڙن ٻه

تنهن ٿيني واري کي ٽڪ(5) رکان سڀتاره

جيڪي سڀ هوڳال اي ملڪ جا سوا

ته ڀاره صورت کي ٻي صورت ٻه ها

تند ٿي ٻي اڳور جي ٿي اڻهين ساتا

ته [illegible] اوندا

برڪت هن سڀ جي دل ۾ اميد ها(6)

ڀارهين صورت کي جا ٻوٽ سڏوساد

---

(1) ڪريمر (ن) (2) نولد نيو (ن)

(3) ست (ن) (4) سوبو ستار (ن)

(5) تنده مت رکان (ا) نه ڏوره جهڪن ستار (ن)

(6) ڇارکان تو سڀ قلبا (ن) (7) گوشت ٥٢ (ن)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

ساڃهان تو مراد دل جي لڌي آگا عظيما (١)

يا نبان تون جي حضرت سليمان هلي دار بقا

ڏِنيان بادشاهه ملڪ جو والي سدونديتا

پِيءِ آهي سڀ دل جي جا ڪريان ظهورا

تنهن پُٺ ٻئي پِڇي ظاهر ٿي سچائي جُدا

سڀي ٿي رمي نه ساعت ۾ امر دين سوا

تنهن ٻي بلقيس جو ٻاجهي سوڙا ڪا

ڏيئي جنهن سان مرد ڪو آئين دين ڏورا

تنهن ڏسن نبان اليه ڳالهي ٿي نه ڏونهه متا

اي جي ڳالهه سچي هوڙ ڏجاري هئي وياه

تنهن امر دين الله جي اتو ڄيرو ان ولرا (٢)

[illegible] (٣)

ٿيو ڏهون ڏنهلو سجو حضرت برڪا

ڏجهل ڏيدو ڏنه قيامر جو حشر حسابا

انبياء سڀ قبر سيجا محشر سر ڏندا

تو ڏيدو جواب سوال تي عاجز سڀ هوندا

---

(١) ڏي ڏست ... "ان" ۾ ڪمي (٢) آررو ...

(٢) تنهن امر رب جي دين اتو جيرو بوت سوماه (٣)

(٣) ٻهي ڏ ڪ فقط "س" ۾ ڪمي

(٥) ويا ... [illegible]

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 630

تاھ اینی جماعت ھ بکري دندي دسوار دنا

اجي اپید امحترب الڳا ھبن بندا

تاڪتن امتاھدو محتر رحود ندو اني حلتا

لوامو کلس اه بکروات ابي بعن لاء

نندا جي او بجندو دھي جبر آھين دنحا

تھ تر جوش املڪ رب حادھي آھين ءِال وارا

ھنا حدمت ب ءال حي مشغول دنحدنا

ء ذي ڪنانون ءِاوف ڪارن امورا

ھاڻي آدمن حساب مرای شب گروتارا

سواجي جرأتن وخند اسوارہ کا

ند چون اسوارن ھ بکرا ابن کا

نسولق مرئي لوء ني بت پلھي ساح دڪا

ناہ فضل ربن نبي سوڙا دل ڪا

اڻن حئي وبد اھلا پلھي مڪا نا.

---

(١) واسطي (٥) (٢) ونا (٣) (٤) واسطي (٥)

(٦) ڪتاب (٧) (٨) سنئي (٩) (١٠) ڪا لوکا (١١)

(١٢) اي حئي ملي نکريدا نندانا دبدا (١٣)

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 631

اُتِ حضرت پير فرمائيو مبارڪ مما

نه اُوءِ شخص آهين سڀ جن ڪيئي عبادتا

ڪارڻ هيڪڙي رب جي پي طمع نه هن ڪا (۱)

نه ڪارڻ ڪشف ۽ ڪرامت نه ڪنهن پي وقتا (۲)

<u>جو وڏهون شغل</u> سڀهو حضرت پير ڪا

نه ڏينهه هيڪڙي حضرت جبرئيل آميتا

ڏٺو ڏٺن حور جو مرڪڻ جي ويرا

نه تو ڏٺن منجها نور جو پترو تجلي (۳)

تنهن پاڻان دل پٺ اندرو گماتا

نه حڪمت آه نور رب جو تنهن کا هر ظهورا

تنهن نوري ڪناڻ سجدو منجها نيارا

تنهن راجي حور سيراندي اپني ڪي حضرت جبرئيلا (۴)

جانڻاني جبرئيل کي جيو نه حورا (۵)

نه اي نور آهي ڏٺن جو تنهن منهي گماتا

---

(۱) واسطي هيڪڙي رب جي شخص خاوند لا، (ڪن)

(۲) جهونتا (ڪن)

(۳) اُنيو نور پترو تنهن ڏٺن منجها (ڪن)

(۴) تنهن حور راڃي جبرئيل ڪي مٿي اپي سري ڏاه (ڪن)

(۵) ويرا (ڪن)

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 632

اسين آهيون ڪارڻ ... ن جي مٿن ٿي وڃنا

آهين وڃنا پاڻيو جنوليون هميشا ٥

پڻ فرمايو حضرت پير منجهان و قتا

ته طالب جيئي نه ڪي جو نه ٿيي فرمايفتا

مٿان مڪران ۾ ڪنهو هوءِ خدا تعاليٰ ۾

والله خير الماڪرين جهڙي واقع (٢) ٥

ڇتيهون ڏڪلو ڏٺهو پير ڪنا

ته جهڙو وقت اهل بهشت جا بهشت ۾ پهندا

۽ اهل دوزخ جا دوزخ ۾ وينداا

تڏهن فرمائيندو ملڪن کي ملڪ جو مولى

ته ڪڍيار ڏيو آئين تا پيسو منجهان مڪانا

تڏهن فرمائيندا رب کي من پر جوابا

ته اهل دوزخ جو دوزخ ۾ اسين پسهون تا

۽ اهل بهشت جو تا ڏسهون اسر بهشتا (٣)

---

(١) وڃنا مٿي زميا (٢)، (٣) تينداا رجو ما (٤)

(٤) ۽ اهل بهشت جو بهشت ۾ تا ڪرلين نظرن کا (٥)

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 633

پوءِ جنهن گندرنئي مدت انهين پٺيان تا

تنهن وري ملڪن ڪبي آگو ڪندو اسرا

ته ڪجارو ٢ ڏين پسو تا اي ملا نڪ ممحا

تنهن عرض ڪري رب ڪبي ترت تت جونبا

ته نيڪن اهل بهشت جو ڏسهون تا سورا

۽ نڪين اهل دوزخ جو ادين پسهون تا

تنهن ايندو آواز وري رب جي يارن

الانسان ستري والا ستره اهرا الفاظا

ته ممهين ان ڪان اسان رکو هو خيالا

ذڪر اوز ظاهر ان کبي گهڻو هو بيا

هان آهي ڪجهائي بن و دو خيالا

پر جنهن اهل بهشت جو بهشت پر پهندا

تنهن حڪم ڏيندو تن ڪبي ذڪر لو آئين ابرا

هوندا گهرا ئيا ان جا ممندا سنيا

---

(١) التمه (ب) (٢) ملک مفولا (٣)

(٢) ڏسدون (٣) فري (٣)

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 634

پڻا پڻ علمائن جا هوندا مڪانا (۱)
نه پنيا اوليائن جا هوندا مڪانا
ڏيئن ڏسندا نه پڻيا هندستي هوندا
ڏپڻ ڏا سرڪندا نه پر هوندا همشاه (۲)
الا الآباد هن پر هوندو همشاه (۳)

چوٿهون نعلو ٿيو حضرت پيرڪنا

ڏکوٽي ايس ا شخص ڪترا قيامت ڏينها
ڪارڻ حساب ڪتاب جي رب جي ڏهندا (۴)
ڪندا ثابت ٿي نبي گناه تن ڏسندا
پڻ ڏيندا شاهدي تن نبي ملڪ رب جا
تنهن جوندا شخص ڏٻي مولي کي ڏهندا
ٿي حنا وين نه قرآن پاڪ فرمايو آه (۵)
ڏاڪ پن ملڪ مٽرئي حاسد اوانهما
ڏمني شرع حسب نه جي حضرت محمد (۶)
ڪانه گواهي دشمن جي معتبر هو را
تنهن ڏيندا شاهدي نه نبي ڏسن ۾ اڪثر انگرا

---

(۱) هي ڏسٽ فقط (۲) هه ڇپي (۳) ڏيڻان (۴)
(۲) پڻ تاڪندا سر نه ساعت هه ڏنهن ڪانا (۵)
(۳) دي ڏسٽ مرف (۲) هه ڇپي رهه واسطي (۴)
(۴) ڏمني حاوين جي ۶ رڪلا (۷) يا محمد (۸) (۹) رسوا ڏسندا (۱۰)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 635

وري جو ٿيندو رب کي آڻي عذر بجاء (1)

ته خداوند اسان سان انگرا شريڪ هئا

ناه گواهي معتبر (2) سندي شريڪا

منهنجي شرع حضرت رسول جي محمد (3) مصطفا (4)

تنهن فرمائيو بيان ڏٺي ملڪ جو سولي

ته آدميان آن منجهي (5) ويو گراما

تنهن جو ٿيندا رب کي اوڏهين خاص منا

ته خداوند نامه اٿوين طرف پيش

مثل نعولو جنهن وطر حاضر من ويرا

جنهن منهنجي شرع حبيب نبي محمد مصطفا

ناه منڪري جهي شاهدي قبولا

ڪارو باب صلات ڪالت اجهي ثنا تنا

منجها جلد پهري جي ڏنا ڏيا نا

ڏينج باب بي جلد ۾ ڏنا مذڪورا

---

(1) ڪري عذر خواه (ص) (2) ڏروست (ص)

(3) مر محمد شلو (ص) (4) نڪي (ص)

(5) ڏيا ڏورا (ص)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

ته ڏٺا سوره سيڻي ته ٻ ابوابا
ڏيکي منجهي ذکر ٿيا منجهه ڦيرو ٿا(۱)
ناڏ جنهن جلد ڀرو هي ٿئو تماما
ٿئه هزار منجهي ٻ سوهٿا ٿيره ورو آگرا
مهينو ربيع الاول هو ويهين تاريخا
ڏينهن هو جمعو هو منجها ڏينهنا
ڪيد ترجمون رسالي تا هو هو فارسي اصلا
ٻرهي ڪو ڏسي هن ۾ غلط ڪي سهو خطا
سو ساري ڏٺي ڪڪري در سنا
الاهي مرهين هر ڀن گناه ڪولي جا
بخشين لوڪ بچائيون ڏاتار ڏهاڙين جا
ڪرين ڪرم ڪرين ڪنهن حي ڪيل گماما
لوڪ سڀڪي ڀائي ٻانڌ لي طلب(۱۲) ٿو دسا
وجهين حُبَ ڏهين ۾ ڪو قطرو قرب منجها
ته وڃن وجود جا هم غم هزارا

---

(۱) هي دت مرف نمبر ۾ آڪي
(۲) واريس (۲) ڏن هر رس

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 637

ٿَنُ ڏِينهُ
توں بخشي توفيق طاعت جي صاحب ڏيجانا

پڻ سڀين وات سونهائين واري وڏگا يا

ڪرڪم ڪرهم ڏٺي سڀ پڻ جيهاونڊا

الاهي عبدالرحمان کي سڀ ڏي ٿئڻ سولا

ساڻ سڀين سومين جي امتي احمد جا سڀ

جن جو ڪيلو سڀ ايڪ سڀا

لا اله الا الله محمد رسول الله ص

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

ایثار
Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 639

اهڙي بزرگ، جن جو ذڪر بيان العارفين ۾ آيل آهي.

١. **سيد ابراهيم شاهه**: هن ڏهي پير جي نالي سان مشهور آهي. سنڌ ۾ مقبرو بلڙيءَ جي ڳوٺ جي ڀرسان ڏکڻ ۾ آهي. شاهه ڪريم کان اڳ ٿي گذريو آهي. شاهه ڪريم جي ڏهين ۾ سنڌ جا مقبرا مشهور زيارتگاهه هو.(١)

٢. **مخدوم ابراهيم**: مخدوم نوح جو فرزند هو. ڪيس سلطان ابراهيم ادهم جي نالي سان سڏيندا هئا.(٢)

٣. **سيد ابراهيم**: سيد يوسف بکريءَ جو فرزند هو، جنهن جو بيان بعد ۾ ايندو. هڪ ڏينهن شيدن ۾ پنهنجي والد جو ڪرتو واپس لاهي اچي ٽنگيائين. پڇيائينس: "ڪير آهي؟" ورانيائين: "سيد ابراهيم." فرمايائين: "فقير ابراهيم ٿيءُ ته ابراهيم جو ڪم ٿئي." جنهن جو ٿڪ ٿيو، اها جڳهه سان عزت گهٽي ڪانه هئي، جيئن ڪري سان ڏاڍي حاصل ڪانه ٿي. اثر ٿيو جو سنڌ طبيعت ٿي وڌو اثر ٿيو، جنهن وڏو قدم آندو. هو فقيريءَ رستي ٿيا هلي سلوڪ جي وڏيءَ درجي کي پهتو.(٣)

٤. **شيخ ابراهيم**: ڪنڀر جو رهاڪو هو، جو شيخ ريحان ڇڪنگليءَ جي اولاد مان هو. شيخ ريحان ذات جو سومرو هو، جو سنڌ ۾ اصل نالو "جنيسر" هو. تحفة الڪرام ۾ لکيو آهي ته شيخ رڪن الدين ملتانيءَ ۽ حضرت قلندر شهباز گڏجي اچي سانس مليا هئا، جنهن کيس ٻه مانيون کارائي لاءِ ڏنيون هئائون. شيخ رڪن الدين جي آمد جي ڪري ٿي ان ڳوٺ

---

(١) تحفة الڪرام: مير علي شير قانع، سنڌي ترجمو: مخدوم امير احمد، سنڌي ادبي بورڊ، سال ١٩٥٧ع، ص ٣١٤.

(٢) حضرت مخدوم نوح: سنڌي ادبي سوسائٽي حيدرآباد، ١٩٤٦ع، ص ٢٣ ۽ تحفة الڪرام، سنڌي ترجمو، ص ٣١٥؛ تحفة الڪرام، سنڌي ترجمو، ص ٥٠٥.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 640

جو نالو رکن پور مشهور ٿيو. (١)

حضرت قلندر شهباز ۽ حضرت رکن الدين ملتاني جو
گڏجي اچڻ درست نه آهي، ڇاڪاڻ جو حضرت قلندر
شهباز، حضرت رکن الدين جي ڏاڏي غوث بهاءُ الحق جو
همعصر هو. حقيقت اها آهي ته حضرت قلندر شهباز، حضرت
غوث بهاءُ الحق سان گڏجي شيخ ريحان سان ملاقات ڪئي
هوندي، ڇاڪاڻ جو اها تاريخي حقيقت آهي، ته ٻئي دوست
گهڻو وقت سنڌ گهميا هئا. حضرت رکن الدين بعد ۾ آيو هوندو،
ڇاڪاڻ جو حضرت غوث بهاءُ الحق جا سنڌ ۾ گهڻا مريد هئا،
جن ذات سنڌ ۾ پوٽيرا ابڙا رهندا هئا.

شيخ ريحان جو پوٽيرو شيخ ابراهيم پنهنجي وقت جو اهل دل
بزرگ هو، ۽ شاهوڪري جو همعصر هو. هڪ ڀيري سيد علي
ثاني سان ملڻ آيو، هٿ ۾ تسبيح ڏسي، سيد علي ثاني چيس:
"توهان کي پٽ هٿ ۾ تسبيح آهي" وراڻيائين: "ٻيڙي ۾ هيٺي
گهوڙي اڳ ڇهڪ ضرور آهي، پير تڪو ۽ تازو گهوڙو ۽ چهڪ
سواءِ نه ..." (٢)

٥- ابوبڪر بن بايزيد: ملا ابوبڪر بن بايزيد آريءَ سوبدا
جو وڏيل هو، ۽ ذات جو هنڌ هو. سندس ڏاڏو ملا آريءَ
سيد علي ثاني شيرازي اول (وفات ٩٨٧هه) جو مريد هو. مريد
ٿيڻ کان اڳ ڪنهن ٻئي ڏانهن جا ماڻهو ذات جا ڪلنڊرا سندس
مريد هئا، جنهن ۾ پنهنجي مرشد جي سلسلي سان منسلڪ ڪيائين. (٣)

---

(١) تحفة الڪرام، سنڌي ترجمو، ص ٤٣٥
(٢) ايضاً، ص ٤٣٦
(٣) ايضاً، ص ٥٥٤

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 641

ملا ابوبڪر شاهه ڪريم جو همعصر هو. تحفة الڪرام جي سنڌي زباني آيل آهي، ته "وجد جي حالت ۾ هو ڪي بي خبر هاشند هو، ته وٽ ڪوڪامل مرشد گولي هٿ ڪري ان سلسلي ۾ ڪڍهن ڪڍهن سيد عبدالڪريم جو ملاقات ڪندڙ هو. آخر شاهه ڪريم جي فيض مان مستفيض ٿيو."(١)

٦- مخدوم آجب لانگاهه: مخدوم صدو لانگاهه جو فرزند هو، ۽ ٻنوري پرڳڻي جي ڳوٺ "نصرپور" جو رهاڪو هو. مخدوم صدو لانگاهه توڪل جو صاحب هو. شاهه ڪريم جي خاندان جا مٽياري سيد گهوٽڪري سنڌس مريد هئا.(٢)

مخدوم آجب ۾ پنهنجي پي، وانگر وڏو بزرگ ۽ توڪل جو صاحب ٿي گذريو آهي.(٣)

٧- مخدوم احمد ولد هوتي لاڪو: شيخ هوتي لاڪي جو فرزند هو. شيخ هوتي لاڪو، "دشت باران" جو وڏو بزرگ ٿي گذريو آهي. گهوٽڪري مٽيا ڪان پيرن تائين گاڙهو لباس پائيندڙ هو. تيرڪمان هٿ ۾ کڻندڙ هو، ۽ خانقاهن تي وجد ۽ سماع جون محفلون منعقد ڪرائيندو رهندو هو. سندس مزار "دشت باران" سانڪري درياهه جي ڪناري تي هوربائي نالي ڳوٺ ۾ آهي.(٤)

ڪيس احمد ۽ محمد نالي ٻه پٽ هئا، جيڪي پنهنجي ابي ڏاڏي وانگر بزرگ هئا. مخدوم احمد وڏي ڏاڍ وارو بزرگ ٿي گذريو آهي. ڪيس سماع جون محفلون ملهائڻ جو ڏاڍو شوق هوندو هو. بزرگن جي ميلن لاءِ ٻه تمام گهوڙا ويندو هو. هڪ پيري "دشت" ۾ برسات نه ٿي پيئي. جيڏا لفظ ڪيڏا لفظ سيم واڪا تي ڪيا.

---

(١) تحفة الڪرام، سنڌي ترجمو، ص ٥٥٤

(٢) ايضاً، ص ٢٤٧

(٣) ايضاً، ص ٣٥٣

(٤) ايضاً، ص ٢٦٨- حديقة الاولياء، مرتب: پير حسام الدين راشدي، ١٩٦٧ع، ص ١٠١

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

آهر صاحب تنگ ٿيا ۽ اچي مخدوم احمد کي دعا لاءِ چيو. مخدوم صاحب سماع جي محفل منعقد ڪرائي، پوءِ ان ۾ دعا گهري. الله تعاليٰ جي فضل ۽ ڪرم سان مينهن پيو، پوءِ ملڪ تان ڏڪر لاٿو لٿو.(١) مخدوم صاحب وفات جو سن ڪونه ٿو ملي. سندس مزار سندس والد جي مزار جي پرسان ڳوٺ مورياڻي ۾ آهي.

٨- <u>احمد رونجهو</u>: بنوري پرڳڻي جي ڳوٺ اپلان جو ويٺل هو. شاهه ڪريم جو همعصر هو.(٢)

٩- <u>آچر</u>: ننڍي جو يوگڙيا هو. پير ڪماليت جو صاحب ٿي گذريو آهي. شاهه ڪريم جو پيءُ سيد علي ثاني سندس بيحد معتقد هو. هڪ ڀيري درويش آچر پنهنجي دڪان تي ستو پيو هو، ته سيد علي ثاني سندس پيرن تي ڇهيا. انهن ڏينهن درويش حليم اچي اتان آنگها ڦرتو، جيڪو ڏينهن ٽي جو بزرگ ٿي گذريو آهي. درويش اهو منظر ڏسي چيو: "هتي هو ... هتي ڪو ... ٿو." درويش آچر مٿو مٿي ڪري کيس چيو: "اهي ڳالهيون آهن، هو ڪفن ۾ تورا آهي، تدرن ۾ تورا آهن." درويش حليم اهو ٻڌي، ماٺ ڪري هليو ويو. سيد علي ثاني درويش کان گفتگو جو مطلب پڇيو. درويش چيو: "هتي جو مطلب آهي، حضور صلعم جي خدمت ۾ وڃڻ باادب آهي، ۽ هتي جو مطلب آهي، هتي سندس اولاد کان خدمت ٿو ڪرائين." جواب ۾ چيو مانس: هڪڙو ٿو لو

(١) حديقة الاولياء: سيد عبدالقادر ٺٽوي، مرتب: پير حسام الدين ص ١١١-١١٠

(٢) تحفة الڪرام، سنڌي ترجمو ص ٢٩٧

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 643

اهڙو آهي جيئن ڪو ٻن ڪان پنهنجو گهٽو ڪاڏو گهرندو آهي. اهڙا گهٽ ۾ ٿورا آهن جي اهڙا ٻه آهن، جيئن ٻا ٽا ڪان ٻين جو فائدو گهٽو گهرندا آهن. اهڙا گهٽ ۾ ٿورا آهن.(1)

سيد ن جڏهن ڏٺو ته سندن اولاد هڪ ٻئي جي اڳ ـ پوءِ پيئي ڪري، تڏهن درويش آچر کي سيد علي ثاني جي پيريٽ شهر ڪان ٻاهر ڪڍارائي ڇڏيائون. ان ڪانپوءِ هو گجرات هليو ويو. سيد علي ثاني کي جڏهن خبر پيئي، تڏهن ڏس ٻيائي وٽس ڀڄتو، پر ان وقت هو سڪرات جي حالت ۾ هو. درويش مٿس فيض جي پالوت ڪري، وفات ڪئي.(2)

10- مخدوم آدم سميجو: گوٺ علي جو وڏيل هو. شاهه ڪريم هن بزرگ ڪان به فيض پاتو.(3)

11- مخدوم اسماعيل: آگهم ڪوٽ جو وڏيل هو. پر ذات جو سومرو هو. وڏو اهل الله ٿي گذريو آهي. ننڍپڻ کان پيريءَ تائين سڄي حياتي رياضتن ۾ مشاهدن ۾ گذاريائين. دنيوي لحاظ کان به وڏو خوشحال هو. پيران حال ملڪيت مان خير خيرات ڪندو هو ۽ غريبن، مسافرن ۽ طالب العلمن کي سهارو ڏيندو هو. ايڏي ملڪيت هوندي به پاڻ تمام سادي زندگي گذاريندو هو. اڪثر روزيدار هوندو هو، پر جون جي مهيني تي روزو افطار ڪندو هو. سنه 998هه (1589ع) ۾ وفات ڪيائين ۽ آگهم ڪوٽ ۾ مدفون ٿيو.(4)

---

1) تحفة الڪرام، سنڌي ترجمو، ص 614-15

2) ايضاً، ص 615

3) ايضاً، ص 324

4) تحفة الڪرام، سنڌي ترجمو ص 2.. تذڪره الاوليا، ص 154 کان 156

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 644

گھڻن ئي الله جي ونڌن جي طالبن کانئس فيض پرايو.
ايتري قدر جو ٻهرت جا ڇهيترا پيري پيريا کانئس وچن، سندس اسحاق
سرڪ جي سرهکي ڏنا نا سيراب ٿيندا هئا. مخدوم اسماعيل
گجرات مان کي اچي کانئس فيض پرايو، ۽ پوءِ ٺٽي ۾ اچي
رهيو، ۽ پنهنجي علم ۽ فضل سان ملڪان ملڪ مشهور ٿيو.(۱)

۱۲- درويش الهڏنو لوهر: ٺٽي جو ويٺل هو. شاه محمد جو
مريد هو، ۽ وڏي ڏيا وارو هو. سندس مزار ٺٽي جي عيدگاه
جي ڏاکڻ ۾ آهي.(۲)

۱۳- بادو: نيرون ڪوٽ (حيدرآباد) جي پسگردائيءَ جي
دڙي گهوٽ ناياهڙ جو ويٺل هو. مخدوم نوح جو مريد
هو. جڏهن مخدوم صاحب جو مريد ٿيڻ آيو ته مخدوم
صاحب کيس ڪلمه طيبه پڙهڻ لاءِ چيو. ڪلمو پاڪ پڙهڻ
سان بيهوش ٿي ويو، ۽ ميٽي ڏوڏانهن قدرتي لڳو. مخدوم
صاحب کيس هٿن ۾ ماڻڪ ڏاڪي سنڀاريو، جيتي تائين بيهوش
پيو هو. وڏو صاحب فيض بزرگ ٿي گذريو آهي.(۳) سندس
وفات جي تاريخ معلوم ناهي.

۱۴- مخدوم بلال: وڏو عالم، فاضل، تقويٰ جو صاحب ۽ صاحب
وطن ٿي گذريو آهي. زهد ۽ تقويٰ ۾ به پنهنجو مٽ پاڻ هو،
۽ تفسير ۽ حديث جي علمن ۾ به وڏو ماهر هو.(۴) ذات
جو سمو هو ۽ سنڌ جي مشهور حڪمران جام نندي جي پاڙي
جام ادريس جو پوٽو هو. تصوف جي طريقت جي لحاظ کان

(۱) تحفته الڪرام، سنڌي ترجمو، ص ۵۵۱.
(۲) ايضاً، ص ۶۱۷ (۳) ايضاً، ص ۶۴۶
(۴) تاريخ معصومي، سنڌي ترجمو، ۱۹۵۳ع، ص ۲۳۶.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

ڦهرڙو ڪبير سان وابسته هو، جنهن جو باني شيخ ابو نجيب
عبدالقاهر سهروردي(١) جي وڏي خليفي عمار ياسر جي جو مريد
شيخ نجم الدين ڪبرا هو.(١) جمالي دهلوي(٢) به سير و سفر ڪندي
اچي ساڻس ملاقات ڪئي هئي. هي ٻئي ڄڻا پڻ روح رهاڻ ڪندا هئا. ٻئي
حضرت قلندر شهباز سان به بيحد عقيدت هيس. هو اڌ ذات
(٣) اڪثر ونڊو رهند ڪري هو. هي پير پنهنجي ڏي ڪي جيئن هي سيوهڻ
شريف ۾ ويو. پيءُ دارد مسافر تو ڪار ملتان ڪار تحديءَ رهيو هو.

---

(1) Persian Poets of Sind - Dr. H.I. Sadarangani, Sindhi Adabi Board, 1956, P: 12.

رياض الشعراء - واله داغستاني.

(٢) حامد بن فضل الله معروف به درويش جمالي يا ملا جمالي دهلوي
ذات جو ڪنبوه هو. طريقي جي لحاظ کان چشتي هو، ۽ سڪندر
لودي جي مصاحبن مان هو. فارسي جو بهترين شاعر هو. سنه
٩٣٧ھ ۽ ٩٤٢ھ جي درميان "سير العارفين" نالي هڪ تذڪرو به
تاليف ڪيائين. سڪندر لوديءَ جي وفات کان پوءِ اڪثر حرمين
شريفين جي زيارت لاءِ نڪتو. سير و سفر ڪندي هرات جي مسجد
۾ مشهور فارسي شاعر مولانا جامي سان ملاقات ٿيس. هو
ڪيس پرينءَ سڃاڻندو هو. سندس فقيري حال ڏسي کيس
چيائين، "تنهنجو هي حال!" جماليءَ جواب ۾ هي شعر پڙهيو:

دوگز ڪ بوريا و پوستڪي   دلڪي پر ز درد دوستڪي

~~اين قدر بس بود جمالي~~
لنگکي زير لنگکي بالا   ني غم دزد ني غم کالا
اين قدر بس بود جمالي را   عاشق رند و لا ابالي را

جمالي دهلوي سنه ٩٤٢ھ [١٥٣٥ع] ۾ وفات ڪئي.
(آتشڪده آذر، ص ٦١-٤٦٢ - رياض العارفين، ص ٨٥-٨٤ - ارمغان پاڪ،
ص ١٥٨ - تذڪره روشن، طهران ١٣٤٣، ص ١٧٩ - تذڪره نويسي
فارسي در هند و پاڪستان، طهران ١٣٤٣ھ.)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 646

مخدوم صاحب پنهنجي ٽوپي ۾ اهي ڪتي سنڌس مٿي تي رکي. ان کان پوءِ
سائين جا ساٿي هڪڙو وعظ ۽ نصيحت ڪرڻ لڳا. بيشڪ ان
کهٽ کان پوءِ وري سائين اهڙين گفتگو ڪرڻ لڳو.(۲)

سنڌس نه هجڻ ۽ تقويٰ بابت به روايت آهي ته رات جو
پاڻيءَ سان ڀريل هڪ کوهه ۾ ويهندو هو. سندس ذڪر جي
جوش ۽ حال جي غلبي کان پاڻي جا ٻُڙ ۽ واڳيان چڪر هڻي لڳندو
هو. جيستائين دريا هو ته هو رهندا هئا، تيستائين بس نه ڪندو هو.(۳)
جڏهن شاهه بيگ ارغون سنه ۹۲۶ھ ۾ سنڌ تي ڪاهي آيو،
فيروز تغلق کي شڪست ڏني، تنهن تي ٺٽو ڪري آيو، سوڍن
۾ وڃي پهتو. مخدوم صاحب سنڌ جي محب وطن سردارن کي شاهه بيگ
جي خلاف اڀاريو. سڀني کي هڪ ٻئي جي لڙائيءَ کيئي سنڌي ڪوندو
ڪسي ويا ۽ سنڌ غيرن جي غلامي ۾ اچي ويئي. هي واقعو سنه
۹۲۷ھ ۾ واقع ٿيو(۶) ان کان پوءِ ڪوڙي فتوا جي بنياد تي مخدوم
صاحب کي شهيد ڪرايو ويو. مخدوم صاحب سنه ۹۲۹ھ ۾ هن
جهان مان لاڏاڻو ڪيو.(۷)

مشهور شعر مير علي شير قانع مقالات الشعراء (مرتبه پير
حسام الدين راشدي، سنڌي ادبي بورڊ، ص ۷۸-۱۵۶) ۾ شيخ حماد
جمالي ڏانهن منسوب ڪيو آهي. پيران ۾ وچيون بيت ڪونهي.
(۳) رياض الشعراء: واله داغستاني.
(۴) تاريخ معصومي، سنڌي ترجمو ص ۲۳۶. حديقة الاولياء، مرتب
پير حسام الدين راشدي، سنڌي ادبي بورڊ ص ۸۱.
(۵) تحفة الڪرام، سنڌي ترجمو ص ۳۵۹. حديقة الاولياء ص ۸۰-۸۱
(۶) تاريخ معصومي، سنڌي ترجمو ص ۱۴۰-۱۳۹.
(۷) ايضاً ص ۲۳۶. حديقة الاولياء (ص ۸۱) ۾ ڏيکاريل آهي ته
۳۰ صفر ۹۳۱ھ تي سنڌ ۾ وفات ڪئي.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 647

مخدوم صاحب عالم، فاضل، زاهد ۽ عابد هجڻ سان
گڏ فارسيءَ ۾ شعر به چوندو هو. مقالات الشعراء ۾ هيٺيون
شعر ان ڏانهن منسوب آهي:

در رهِ خدا ز سر قدم باید ساخت
سرمایهٔ اختیار خود میباید باخت
کفرست بخود نمائی بردن بجهان تا
از خویش برون شده سوئیش میباید تاخت (1)

مخدوم صاحب جي فيض مان گهڻئي حق جا طالب
مستفيض ٿيا. انهن مان جي ابرسيد جو ڏاڏو وحيد رسنائي ۽
مخدوم ساهڙ لنگاها (وفات ۹۸۰هه) قابلِ ذڪر آهن.(2)

۱۴۔ ڪمال الدين گو درخيو: ٺٽي جو ويٺل هو، ۽ ذات جو ميمڻ
هو. وڏو عالم، فاضل ۽ اهل دل ٿي گذريو آهي. ڀريائين ٺٽي جي درويش
موسيٰ جو مريد هو. پوءِ مخدوم نوح جو مريد ٿيو. ڪتب پڙهڻ سان
ايڏو شوق هوندو هوس، جو ڪيائي وقت، گرم دات پر ڏجهي،
بي ڳري تائين ڪتب لکي وٺندو هو. هي عاليشان لائبرري جي
هئس، جيڪا ان وقت جي ٺٽي جي مغل گورنر شريف الملڪ
رڪ چشم بي دردي سان ساڙائي ڇڏي، جنهن کي ناد ڪتابن
جو وڏو ذخيرو اسان تائين پهچي نه سگهيو. ان واقعي جي
حقيقت هن طرح آهي، ته سنه ۱۰۳۵هه (۱۶۲۵ع) ۾ شهزادو
شاهجهان، پيءُ کان ناراض ٿي سنڌ ۾ آيو. شريف
خان سنڌس مخالفت ڪئي ۽ مقابلو ڪيو. انهيءَ ڪشميرسيءَ

---

(1) مقالات الشعراء: مير علي شير قانع، مرتبه پير حسام الدين
راشدي، سنڌي ادبي بورڊ، ۱۹۵۷ع، ص ۹۲.
© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.
(2) تاريخ معصومي، سنڌي ترجمو، ص ۲۴۳.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 648

جي حالت ۾ دعائون ڪرڻ لاءِ بهاءُ الدين گوڙڙيءَ وٽ آيو، جنهن سندس
آڏو درياءُ ڪيو ۽ ڪيس ڪجھ ماني ڏني. ان کان پوءِ گوڙڙي گوڙڙي خاندان جي
سندس ڪٽنبخانن کي باھ ڏياري.[1]

هيئنر سندس هٿ جي لکيل ڪتابن مان مخدوم نوح جو فارسي
۾ لکيل ترجمو باقي بچيو آهي، جو سنه ۱۰۱۳ھ ۾ مخدوم نوح جي ٻئي
مريد سيد ابوبڪر لکياري (دنيل آرضي تڪ سيوهڻ) لاءِ
لکيا ٿن. اهو نسخو هيئنر مخدوم محمد زمان طالب المولى وٽ آهي.
سندس وفات ٻارهين صديءَ جي پوئين اڌ ۾ ٿي. سندس
مزار مڪليءَ تي مياں صنيءَ جي مزار جي ڀرسان آهي.[2]

(۲) شيخ پرڪيو: شيخ پرڪيو ولد شاهو ڪاتيار جو ڏيئل هو. وڏو
عارف ٿي گذريو آهي. نفس کي مارڻ لاءِ وڏيون رياضتون ۽ مجاهدا
ڪيائين. سارو سيارو هڪڙي چادر ڪڍي، درياءَ جي ڪناري تي
ويندو هو ۽ غسل ڪري، آلي چادر ويڙهي، نماز پڙهڻ لڳي
ويندو هو. چادر سڪندي هئي ته وري نئين سر غسل ڪري،
آلي چادر ويڙهي نماز پڙهندو هو. ڏهاڪن ڏينهن جي ميم ڪناريءَ ۾ سڄي هينئان
رڻ پٽ ۾ گذاريندو هو. اهڙيءَ سخت رياضت ڪري، آخر هوريان
هوريان سندس بدن جي سڄي کل لهي ويئي هئي.[3]

ڪيترائي ماڻهو سندس فيض مان مستفيض ٿيا. ۲۰ رجب سنه
۹۹۸ھ (۱۵۸۹ع) ۾ هن وفات ڪيائين. سندس مزار ڳوٺ
ڪاتيار ۾ آهي.[4]

---

(۱) تحفة الطاهرين، مرتب: آغا بدر عالم دراني، سنڌي ادبي بورڊ، ص ۱۰-۱۶.
حواشي مڪلي نامه: پير حسام الدين راشدي، ص ۶۹۱
(۲) ايضاً
(۳) تحفة الڪرام، سنڌي ترجمو، ص ۳۴۰. ۴. حديقة الاولياء، ص ۱۶۷
(۴) حديقة الاولياء، مرتب پير سام الدين راشدي، ص ۱۸۳

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 649

١٧- درويش پنهو سمارٽ: ٺٽياري ٽڳ (?) سمارٽ جو ويٺل هو. منڇل ماڻهن
جي ڪمن سان نه لڳندا ڏٺا ويندا هو. هڪ ڀيري حاڪم (ٺٽي) ماڻهن کي
جيئي چڙهيو، ته درويش اچي ته ڪيس اسٽرو ته مار جو ورياڻ
جي سڌ نه ڪري. ان حڪم موجب جڏهن درويش حاڪم جي دروازي
تي آيو ته پنهنجن ڏاڏي مار ڏيئي ڪڍي ڇڏيس. اڃا موٽي
رهيو هو، ته وات ۾ پيا ماڪوڙا گڏيس، جيڪي ڏندن ۾ قاتل هئا.
اهي وري ڪيس، موٽائي ويا. جڏهن هو موٽي حاڪم جي
دري آيو، ته دربانن وڃي پنهنجا احوال حاڪم کي ڪيا. اهو
احوال ٻڌي حاڪم ڪانئس گهرائي معافي ورتي، پر ٻئي ڪم پورا
ڪيائينس. سندس زمانو ستاهين صديءَ کان اڳ جو آهي. (1)

١٨- شيخ پنهو ديبلي: سندس نالو حسين بن راجپار بن آڪو بن
سنجيره هو. سندس والده جو نالو سلطاني بنت مراد هو. ذات جو
ايلانا هو.(2) هن ذات جي نالي پٺيان هڪ ڳوٺ ايلان نالي هو.(3)
پير حسام الدين راشدي لکيو آهي، ته ڏيولي نالي هڪ
ڳوٺ، جهوناڳڙهه کان ٻن ڏينهن جي مفاصلي آهي. وڌيڪ
لکيو اٿس، ته پير پنهو [illegible] سان نه مشهور آهي، پر
هميشه ديبلي جو اشارو ديول بندر ڏانهن سمجهي ڪيس ديبل
بندر جو ساڪن لکيو ويو آهي. ٿي سگهي ٿو، ته، پير پنهو دراصل
گجرات جي مذڪور ڳوٺ جو هجي، جتان لڏي اچي سنڌ ۾ رهيو
هجي. سندس مرشد سيد جميل گرناري به گجرات جو هو، جيڪو
گجرات مان لڏي سنڌ ۾ آيو. پير پنهو جي پيرن ۾ دفن ٿيو.(4)

(1) تحفة الڪرام، سنڌي ترجمو، ص ٣٤٤.
(2) ايضاً، ص ٦١٨.
(3) ايضاً، ص ٤٣٩.
(4) حواشي مڪلي نامه، پير حسام الدين راشدي، ص ٦٩٥.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 650

۴۹- درويش پلي: ذات جو سميجو هو، پرساگري درياهه جي ڪناري تي رهندو هو. خوش طبع بزرگ هو. شيخ هوتي بن لاکي جو دوست هو،(١) جنهن جو ذڪر اڳ ۾ ٿي چڪو آهي.

۵۰- مخدوم جعفر: سنڌ جو هڪ وڏو عالم ۽ فاضل، سيوهڻ لڳ بوبڪ جو ويٺل هو. سندس والد جو نالو مخدوم عبدالڪريم المعروف به مخدوم ميران ولد يعقوب هو.(٢) سندس ولادت ۽ وفات جون تاريخون معلوم نه ٿيون ٿين. البته ايترو معلوم ٿئي ٿو، ته شاهه بيگ ارغون جي ڪاهه وقت (٩٢١هه) زندهه هو.(٣) ان مان معلوم ٿئي ٿو ته سندس وفات ٩٢١هه کان پوءِ ٿي. مخدوم نوح سان سندس محققانه ملاقاتون ٿيون. هڪ ڀيري مخدوم نوح چيو: "مان حق تعالیٰ کي هنن اکين سان ڏٺو آهي." ان تي مخدوم جعفر چيس: "توهان انهن اکين سان ڪونه ڏٺو هوندو. هن ڳالهه کي سمجهڻ لاءِ هيئن ڪيو، جو جڏهن به توهان تي اهڙي حالت پيدا ٿئي، تڏهن پنهنجي ڪنڌ ڪي ڇڪيو، ته توهان پنهنجون اکيون بند ڪري پوءِ جلال تعالیٰ جو ديدار ڪجو رهي، ته پوءِ سمجهو، ته اهو ديدار ظاهري اکين وارو نه آهي." مخدوم نوح هن تجربي ڪرڻ کانپوءِ چيو: "نه هجي ها جعفر ته نوح ٿئي ها ڪافر."(٥)

---

(١) پراڻي سنڌ درياهه هاڪڙي جي هڪ شاخ جو نالو هو.
(٢) تحفة الڪرام، سنڌي ترجمو، ص ٣٩٤
(٣) المتانة في مرمة الخزانة (عربي) تاليف: مخدوم جعفر، تحقيق: مولانا غلام مصطفیٰ قاسمي، سنڌي ادبي بورڊ، ص ١١ کان ١٦- ۽ تحفة الڪرام، سنڌي ترجمو، ص ٣٤٧ ۽ مقالات الشعراء، ص ١٧١
(٤) تاريخ معصومي، سنڌي ترجمو، ص ١٣٣
(٥) تحفة الڪرام، سنڌي ترجمو، ص ٣٤٧ ۽ مقالات الشعراء، ص ١٣٢- ١٥١

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 651

مٿين بيان مان معلوم ٿئي ٿو، ته مخدوم صاحب وڏو عالم ۽ فاضل هو. مقالات الشعراء ۾ آيو آهي ته ٻين علمن سان گڏ علم نجوم ۽ علم رمل وغيره ۾ به وڏو ماهر هو. شاهه حسن ارغون کي پڙهايو هئائين. مخدوم صاحب ڪيترائي بلند پايه ڪتاب لکيا آهن. سندس هڪ ڪتاب "حل العقود في طلاق السنة" ۾ سنڌين جي طلاق ڏيڻ جا طريقا ۽ انهن جا شرعي احڪام بيان ڪيل آهن. انهيءَ سلسلي ۾ ڪي سنڌي جملا به آندا اٿس، جن مان ان وقت جي سنڌي زبان تي روشني پوي ٿي. "المتانة في مرمة الخزانة"(١) ۾ حنفي فقه جي مشهور ڪتاب "خزانة الروايات" جي تصحيح ۽ ترميم ڪيل آهي. هي ڪتاب مولانا غلام مصطفيٰ قاسمي جي تحقيق ۽ تصحيح سان سنڌي ادبي بورڊ شايع ڪيو آهي. ان جي مقدمه (ص ١١ کان ٣٤) ۾ مولانا صاحب مٿين ٻن ڪتابن کان سواءِ هيٺين ڪتابن جا نالا به ڄاڻايا آهن:

١- الصادق المصدق الحق بالدلائل التي هي بالتقديم احرى و احق.
٢- فتح التعليم ٣- حاصل الفتح ٤- عجالة الطالبين
٥- فتح الدارين.

٢١- فقير جوڻو: ٻٺوري پرڳڻي جي ڳوٺ "ڏبي" جو وينل هو. شاهه ڪريم جو همعصر هو.(٢)

٢٢- درويش چرڪس: علائقي چاچڪان جي قديم ڳوٺ "ونگو" جو وينل هو. سندس والد جو نالو "ذنو" هو ۽ ذات جو "شرڪي" هو.(٣)

---

(١) المتانة في مرمة الخزانة، مقدمه، ص ٢٥ کان ٤٠
(٢) تحفة الڪرام، سنڌي ترجمو، ص ٣٠٤.
(٣) ايضاً، ص ٢١٦.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 652

وڏو مبارڪ ۽ ڪامل هو. ڪيترن ئي ماڻهن سندس نظر فيض اثر کان مستفيض ٿيا. مخدوم بلال ۽ شيخ پير ڪبير ڪاتيار واري جو همعصر هو. هڪ ڀيري وات ويندي شيخ پير ڪبير ڪاتيار واري سان ملاقات ٿيس، ۽ ڏيهي روح رهاڻ ڪيائون. مخدوم بلال وٽ به ويو هو، ۽ ساڻس محققانه ملاقات ڪئي هئائين.(۱) سندس ولادت ۽ وفات جون تاريخون معلوم نه ٿيون ٿين.

۲۳. مخدوم حسن هرايره (هرائي): درڪ پرڳڻي جي ڳوٺ ڏائڻ وڏي جو ڏيٺل هو. وڏو بزرگ ۽ فيض جو صاحب ٿي گذريو آهي.(۲)

۲۴- شيخ حسن: بنوري پرڳڻي جي ڳوٺ "ڳاهوٽ" جو ڏيٺل هو سماع سان ايترو انس هوس، جو هڪ ڀيري هڪ عالم کان پڇيائين: "بهشت ۾ سماع هوندو؟" عالم ورائيو: "نه." ان تي فقير چيو: "پوءِ اسان جو بهشت سان ڪهڙو ڪم آهي؟"(۳)

۲۵- قاضي حسن: بنوري پرڳڻي جي "هنڙيا" جو ڏيٺل هو. وڏو عالم ۽ طريقت جو صاحب ٿي گذريو آهي. شاهه ڪريم جو همعصر هو.(۴)

۲۶- درويش حسين ڳاهوٽ: ڳوٺ سمار جو ڏيٺل هو، جيڪو نيرن ڪوٽ (حيدرآباد) جي ڀرسان دائي ڏبر هو. اصل ۾ ڏڏيجو بيحال ۽ قال جو صاحب هو. شاهه ڪريم جو همعصر هو.(۵)

۲۷- سيد حيدر: سنن جو ڏيٺل هو، ۽ هتيار ٻه سيدن جي قبيلي مٿين ٻه نه ماڻهو هو. مولانا عمر هاليه ۽ مخدوم بلال جي صحبت

---

(۱) تحفة الڪرام، سنڌي ترجمو، ص ~~۳۴۰~~ ۴۱۶ - ۽
حديقة الاولياء، سنڌي ادبي بورڊ، ص ۱۸۶ - ۱۸۵
(۲) تحفة الڪرام، سنڌي ترجمو، ص ۳۰۴
(۳) ايضاً، ص ۳۰۶ (۴) ايضاً، ص ۳۰۹ (۵) ايضاً، ص ۳۰۴.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

جڏهن هي وڏيا سرابتي کي پهتو. مخدوم بلال جو وڏو خليفو هو،
۽ ٽالهٽيءَ واري ويڙهه ۾ لڙائي ڪئي، جا شاهه بيگ ارغون جي خلاف
سنڌ جي قوم پرستن طرفان لڙي ويئي، قوم پرستن جو
وڏو مددگار رهيو. شاهه بيگ، سنڌ جي فتح کانپوءِ کيس
ٺٽي ۾ نظربند ڪيو. سنه ٩٣٧هه (١٥٣٠ع) ۾ وفات ڪيائين.[1]
جي اڄ سيد سندس اولاد مان آهن.

٢٨- درويش دائود: درويش دائود عرف "دادو" درس لاڙ ٽنيءَ جي
ٻسگهر دائي ۾ دائود جي ننڍي مزار آهي. اهاڻي سندس نالي
پٺيان مشهور آهي، ۽ ڪلان ڪوٽ جي لڳ آهي. ٽنيءَ جي سيد
مراد شيرازي (ولادت ٨٣١هه، وفات ٨٩٣هه) جو همعصر هو.[2] سندس
ولادت ۽ وفات جون تاريخون نه ٿيون ملن. برسات جي موسم
۾ سندس درگاهه تي خاص ميلو لڳندو هو.[3]

٢٩- درويش راجو سنڌي دل: معلوم ٿئي ٿو ته درويش جو نالو
"راجو" هو، ۽ ذات جو دل هو. هو لنڊ پرڳڻي جي ڳوٺ "راڻو"
جو ويٺل هو. صاحبِ دل ۽ الله لوڪ شخص هو. هميشه پيراڻپ
منهن اڳيان ڍڪيندو هو، ۽ ڪٿي به سڪونت اختيار نه ڪندو هو.
جڏهن به ڪو معاملو پيش ايندو هو[3]، ته اتي سهڻي الحان
سان ڪو سنڌي بيت پڙهندو هو، ۽ جيڪي چوندو هو،
سو ئي ٿيندو هو.[4] افسوس جو اهڙن بيتن مان ڪو به بيت اسان
تائين پهچي نه سگهيو آهي. درويش جهڪسان، مخدوم نوح[5]، ۽
مخدوم هالي ۽ ٻين بزرگن ۽ فقيرن سان سندس ملاقاتون ٿيون.
سنه ٩٧٩هه (١٥٧١ع) ۾ وفات ڪيائين.[6]

---

(١) تاريخ معصومي، سنڌي ترجمو، ص ٣٤٢
(٢) تحفة الڪرام، سنڌي ترجمو، ص ٦١٨ (٣) ايضاً، ص ٦١٨
(٤) حديقة الاولياء، ص ١٦٦- تحفة الڪرام، ص ٤٩٤.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

۳۰- رڪن الدين: درويش جي والد جو نالو تحفة الڪرام ۾ "ذبيته" ڏيکاريل آهي (۶) ۽ حديقة الاولياء ۾ "وتيه" ڄاڻايل آهي (۷). معلوم ائين ٿئي ٿو، ته حديقة الاولياء جي نقل ڪندڙ "ن" "د" کي "و" ۽ "ج" ۽ "ت" کي "ته" ۾ بدلائي ڇڏيو آهي. "ذبيته"، "ڏتو" جي بگڙيل صورت معلوم ٿئي ٿي. دشت ٻاران ۾ برگتي جو ويٺل هو. وڏو درويش ۽ الله جو مقبول ٻانهو هو. هميشه عبادت ۽ رياضت ۾ مصروف رهندو هو. پوين ڏينهن ۾ وجد جي غلبي ۽ ذڪر جي جوش ڪري سندس عجيب حالت ٿي پيئي هئي. ان تر جي بزرگ شيخ اسماعيل، جيڪو مخدوم لکاڏ الحق جي اولاد مان هو، ساڻس ملاقاتون ڪيون. سنه ۹۸۸ھ (۱۵۸۰ع) ۾ وفات ڪيائين. سندس مزار دشت جي ڳوٺ "اپاره ديگه" ۾ آهي. (۸)

۳۱- حاجي سورو: جو ٻرگتي جي ڳوٺ "درڙو" جو ويٺل هو. مخدوم نوح، اسماعيل چاڪي، سيد رڪن الدين ۽ شاه ڪريم جي صحبت مان فيض پرايائين. [illegible] مريد هئس (۹)

۳۲- مخدوم ساهڙ لنجار: انڙ پور جو ويٺل هو. مخدوم بلال جو مريد هو. سڄو ڏينهن عبادت ۾ مشغول رهندو هو. سندس مجلس ۾ الله ۽ الله جي رسول جي ڳالهين کانسواءِ دنيوي گفتگو ڪڏهن به نه هلندي هئي. مخفي توجه جي نظر رکندو هو، آتي معرفت جو صاحب بڻائي ڇڏيندو هو. (۱۰) امتيازن جا سيد

---

(۵) حديقة الاولياء، ص ۱۷۳- تحفة الڪرام، ص ۲۰۰. ۾ وفات جو سن ۹۷۷ھ ڄاڻايل آهي.
(۶) تحفة الڪرام سنڌي ترجمو، ص ۳۷۳ (۷) حديقة الاولياء، ص ۱۸۷
(۸) تحفة الڪرام، ص ۳۷۴، ۳۷۳- حديقة الاولياء، ص ۱۸۷ کان ۱۹۶
(۹) تحفة الڪرام، سنڌي ترجمو، ص ۲۰۱-۲۰۲ (۱۰) ايضاً، ص ۳۹۱- حديقة، ص ۱۲

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 655

سندس مريد هئا، جن مان سيد رڪن الدين جو نالو قابلِ ذڪر
آهي. شاھ بيگ به سنڌ جي قومپرستي جي وچ ۾ ٽاڻي جي ميدان
تي جيڪا لڙائي لڳي، ان ۾ پنهنجي مرشد مخدوم بلال ۽ پير ڀائي
سيد حيدر سنائيءَ سان گڏ مخدوم سان هٿ لشڪر ۾ سنڌ جي
طرفدار ۽ مددگار هو. سنه ٩٨٠ھ (١٥٧٢ع) ۾ وفات ڪيائين.[1]
سندس مقبرو انڙپور اسٽيشن جي پر ۾ زکريءَ تي آهي.
تحفة الڪرام جي صاحب سندس هي قول ڏنو آهي: ”مون پير
کان ٻڌو آهي، ته صحبت ۾ ٻه ڳڻ ڏسو، ته انهن مان هڪ ۾
فائدو وٺو. هڪ هي، ته سندس آڳيان رهو، ته توهانکي خدا
ياد اچي. ٻيو هي، ته جيڪي ڳالهائي، سو توهان جي دل ۾ ويهي وڃي.
ٽيون هي، ته سندس صحبت جيڪو ادهانکي ڏک لڳي.“[2]

٣٣- سفيان ثوري: سندس ڪنيت ابو عبدالله ۽ والد جو نالو
سعيد هو. ڪوفي جو ويٺل هو. وڏو عالم، فاضل، عابد ۽ زاهد هو.
سندس زهد جو اندازو ان مان لڳائي سگهجي ٿو، ته ٽيهن سالن
تائين لاڳيتو شب بيدار رهيو. حضور صلعم جي جيڪا حديث
ٻڌائين، ان تي عمل ڪيائين.[3]

روايت آهي ته ڪنهن جي شيءِ به قبول نه ڪندو هو. شيخ عبدالله
مبارڪ فرمايو، ته مون هڪ هزار هڪ سؤ بزرگن کان ٻڌو، ته
اسان سفيان ثوريءَ کان وڌيڪ فاضل نه ڏٺو. ٻي روايت آهي، ته
هڪ نوجوان جو صبح ڪنهن سبب جي ڪري فوت ٿي ويو. ان هميشه
تي هن بزرگ جي ساٿيو ٿڌو ساهه ڪيائين. پاڻ فرمايائونس:

---

(١) حديقة الاولياء، ص ١٢٥ (٢) تحفة الڪرام سنڌي ترجمو، ص ٣٩١
(٣) سفينة الاولياء: دارا شڪوه - تذڪرة الاولياء (فارسي): فريد الدين
عطار، عبدالخالق تاجر ڪتب پشاور، ص ١٢١

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 656

مون چار صبح ڪيا آهن، سڀئي تو کي بخشيم، پر اها آهه جا
تو پيري آهي، اها مون کي بخش! رات جو خواب ۾ ڪرمالڪڻ
ليس ۾ رهيو هو، ته اي سفيان، تجارت ۾ ايترو نه نفعو
ڪمايو اٿيئي، جو عمر ناٿ وارن سڀني حاجن ۾ ورهائين، ته
صرف سڀئي شاهوڪار ٿي وڃي.(١)

ٻئي وقت جو وڏو محدث ۽ فقيهه هو. امام ابو حنيفه
(وفات ١٥٠ھ) جو همعصر، شاگرد ۽ گوناڳون هو. ان زماني
۾ ڪوفي ۾ اهڙا عالم به هئا جن جو شمار هڪ طرف محدثن ۾
ڪيو ويندو هو، ته ٻي طرف فقيهن ۾ ڳڻيو ويندو هو. ان قسم جو
نمايان ترين محدث سفيان ثوري هو. ان سلسلي ۾ حلقو
نامي ماڻهن کي روايتون پڌايون ٿي ويندو هو، جن ۾ حضور صلعم جون
حديثون به هونديون هيون، ته صحابه جون فتوائون به.(٢) سندن
علمي حيثيت جو اندازو ان مان لڳائي سگهجي ٿو، ته هڪ دفعي
عباسي خليفي ابو جعفر منصور فرمان ڪڍيو، ته ڪوفي جي هنن
عالمن کي قضا جو عهدو ڏنو وڃي:
١. ابو حنيفه ٢. سفيان ثوري ٣. شريڪ بن عبدالله
٤. مسعود بن ڪدام.

دربار ۾ پهچڻ کان اڳ ڪين معلوم ٿيو ته خليفو حڪومت جو
ڪو عهدو ڏيڻ ٿو چاهي، يا قضا جو عهدو ڏيندو. اهو ٻڌي
سفيان ثوري اتي روپوش ٿي ويو.(٣) سندس وفات بصري
۾ ٣ شعبان سنه ١٦١ھ (٧٧٧ع) ۾ ٿي. ٻي روايت موجب وفات جو سن

---

(١) تذڪرة الاولياء، فارسي، فريدالدين عطار، ص ١٢٢
(٢) حضرت امام ابو حنيفه ڪي سياسي زندگي: مناظر احسن گيلاني، جو ٿون چاپو، ١٩٦٦ع، ص ٥٠٤
(٣) تذڪرة الاولياء، ص ١٢٢.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 657

۱۶۲ھ آهي. سندس عمر ۶۳ سال هئي.(۱)
سندس ڪجھ قول ڏجن ٿا:

۱. روح رازن جا ڏھ حصا آهن، جن مان ۹ حصا ريا ۽ ظاهرداري جا، ۽ فقط هڪ حصو خدا جو آهي. ان هڪ حصي جو هڪ قطرو به اکين مان وهي، ته انجو اثر به تمام گھڻو آهي.

۲. تقويٰ متعلق فرمايائون، ته اهڙا تڪلف ڪيترين ئي پاڻ ڏٺ جو نالو نه آهي، ۽ نه جونه جي ماني کائڻ جو. زهد حقيقت ۾ دنيا کان بي تعلق رهڻ جو نالو آهي، ۽ اميد ۽ آرزو گھٽائڻ جو نالو آهي.(۲)

۳۴. درويش سليمان: اڳهين بحوث (يا اکهاڻي بحوث) جو رهاڪو هو، ۽ ستاويهه ڪرم جو همعصر هو.(۳)

۳۵. صابو سومرد: سنوري پرڳڻي جي ڳوٺ هنڙي جو ويل هو. محمد مرنوح جي فيض مان نوازيل هو.(۴)

۳۶. صالح سيوڻڪ: ڪرڪري جو ويل هو، سنه ۱۰۰۰ھ کان اڳ ۾ گذري ويو آهي.(۵)

۳۷. مڪدو انگاهو: سنوري پرڳڻي جي ڳوٺ نصرپور جو ويل هو. اهڙو ته توڪل جو صاحب هو، جو رات جو مٽن جو پاڻي به هارائي ڇڏيندو هو، ۽ چوندو هو ته سڀاڻي ڏيندو، سڀاڻو رزق. منيار بن جا سيد گھڻو ڪري سندس مريد هئا. ملا آجب

(۱) تذڪرة الاولياء، فارسي: فريد الدين عطار، ص ۱۲۳
(۲) ايضاً، ص ۱۲۳ (۳) بيان العارفين
(۴) تحفة الڪرام، سنڌي ترجمو، ص ۲۹۴ (۵) ايضاً، ص ۳۷۴

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 658

سنڌس فرزند هو،(۱) جنهن جو ذڪر اڳ ۾ اچي چڪو آهي.

۳۸- مخدوم صدرالدين ٺٽوي: هالا پرڳڻي جي پيسگردائيءَ جي ڳوٺ ڇانيهه جو ويٺل هو. ڪماليت جو صاحب ۽ معروف بزرگ ٿي گذريو آهي. هميشه وعظ فرمائيندو رهندو هو، جنهن جو دلين تي اثر ٿيندو هو. جيتوڻيڪ ٽوپي ڪا سنواءِ به نه پائيندو هو. سندس فرزند مخدوم مراد به هڪ عالم ۽ متقي هو.(۲)

۳۹- شيخ طالع: شيخ بهاءُالدين زڪريا ملتانيءَ جي اولاد مان ڪامل ولي ٿي گذريو آهي. سيد مراد شيرازيءَ ساڻس روحاني صحبتون ڪيائين.(۳) جنهن ۾ سيد مراد سنه ۸۹۳ھ ۾ وفات ڪئي، ان مان معلوم ٿئي ٿو ته هي بزرگ نائين صدي هجريءَ ۾ ٿي گذريو.

۴۰- سيد عبدالحليم: روحاني ڪمالات جو صاحب ٿي گذريو آهي. سندس مزار ٺٽي جي پيسگردائيءَ ۾ درويش دائود جي مزار جي ويجهو آهي. درويش موصوف جو همعصر هو،(۴) جنهن جو ذڪر اڳ ۾ اچي چڪو آهي.

۴۱- مخدوم عبدالرشيد بقيه: تحفة الڪرام ۾ عبدالرشيد جي نالي سان ڪيترائي بزرگ ۽ عالم جا نالا آهن. هڪ هالاڪندي جو مخدوم عبدالرشيد، جنهن کان پوءِ ٻيا بزرگ مخدوم محمد ۽ مخدوم احمد فيض پرايو(۵) ٻيو ٺٽي جو عالم سڳورو،(۶) ٽيون لاهري بندر جو ملا عبدالرشيد، جو مشهور فقيه ۽

---

(۱) تحفة الڪرام، سنڌي ترجمو، ص ۳۲۵

(۲) ايضاً، ص ۳۸۶

(۳) ايضاً، ص ۱۲-۶۱۱

(۴) ايضاً، ص ۶۱۸.

(۵) ايضاً، ص ۳۸۱

(۶) ايضاً، ص ۴۵۵.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 659

ناليرو شاعر هو. مرزا غازي بيگ ترخان سندس صحبت ۽ شعر پسند ڪري ڪيس گهرائي پاڻ وٽ رکيو هو، ۽ خانيءَ جو خطاب ڏنو هو.(۱) پوتو: شيخ عبدالرشيد، جو ٺٽي جي قاضي عتيق الله جو فرزند هو، جنهن جو اصل سيوهڻ جو وڻيل هو.(۲) اسان جو عبدالرشيد، ان جي بدران واري عبدالرشيد آهي.

۲۔ عبدالعزيز: هي بزرگ ڏاڏو ۽ گوٺ جو وڻيل هو.(۳)

۳۔ عبدالقدوس: شاهه ڪريم جو مريد هو. نصرپور جو وڻيل هو، ۽ اهل دل هو.(۴)

۴۔ مخدوم عثمان: تحفة الڪرام ۾ عثمان نالي وڏا ڪيترائي بزرگ آيل آهن. اڪثر ٺٽ جو هڪ عثمان، مخدوم اسماعيل جو همعصر ۽ ڪوناڻي ذڪر آيل آهي.(۵) بيان العارفين ۾ به ان بزرگ جو ذڪر آيل آهي.

۵۔ مخدوم عربي: مخدوم عربي ڏيانو هالاڪندي جو وڏو عالم ۽ فاضل ٿي گذريو آهي. هميشه اڪيلائيءَ ۾ عبادت ۾ مشغول رهندو هو ۽ قرآن شريف جي تمام گهڻي تلاوت ڪندو هو. هڪ ڀيري هڪ هندو ڏٺو ته هڪ سؤ جا ليه ختما ڪيا اٿن. قرآن مجيد ڏاڍي مٺي آواز، الحان ۽ قرأت سان پڙهندو هو. سندس مٺي آواز جو اثر ماڻهن تي به شديد هو. تمام بيد تفريد ۾ به وڏو درجو رکندو هو. دنياسان لڳ لاڳاپا اهي ڇڏيا هئائين. هڪ ڀيري مخدوم

---

(۱) تحفة الڪرام، سنڌي ترجمو، ص ۴۹۵
(۲) ايضا، ص ۳۳۵
(۳) بيان العارفين
(۴) تحفة الڪرام، سنڌي ترجمو، ص ۳۹۶
(۵) ايضا، ص [illegible]

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 660

اسماعيل کي، جو سوناسڪا سنڌس خدمت ۾ موڪليا، جيڪي
قبول نه ڪيائين، ۽ جيڪي موڪليائين، ته حقدارن ۾ ورهائي
ڇڏيو.(١)

سنڌس پاڙو بيرآسات ۾ وڏو سالڪ ۽ عارف ٿي گذريو
آهي. ميان محمد جونپوريءَ جو مريد هو. سنڌس مزار
مڪليءَ تي آهي.(٢) سنڌس خاندان کي شيوخي ڪندڙ وارا
بزرگ سڏيو ويندو آهي.(٣) مرزا قليچ بيگ لکيو آهي ته
شاه عبداللطيف ڀٽائيءَ جي والده مخدوم عربي ڏيپاڻه جي
خاندان مان هئي.(٣) ڊاڪٽر گربخشاڻيءَ لکيو آهي ته
شاه صاحب جي والده خود مخدوم ڏيپاڻه (ڏيانو) جي
نياڻي هئي.(٥) مولانا دين محمد وفائي مرزا قليچ بيگ جي قبول
ڪيو آهي. صحيح اهو آهي ته جو مخدوم عربي ڏيانو
شاه لطيف کان گهڻو اڳ ٿي گذريو آهي.

مخدوم صاحب کان ڪيترائي حق جا طالب فيض
پرايو. انهن ... سنه ٩٨٠هه (١٥٧٢ع)
۾ وفات ڪيائين.(٦)

٤٢. سيد علي ثاني شيرازي: وڏو عالم، اديب، شاعر ۽ اهل
دل بزرگ ٿي گذريو آهي. عوام جي ان سان بيحد عقيدت
هئي، ته حاڪم به وڏي عزت ڪندا هئس. مرزا شاه حسن
ارغون (وفات ٩٦٢هه) سنڌس وڏو معتقد هو. ترخاني

(١) حديقة الاولياء، ص ٢٨-١٢٧
(٢) تحفة الڪرام سنڌي ترجمو، ص ٦١٣ - حواشي مڪلي نامه: پير حسام الدين راشدي، ص ٦٩١
(٣) لطيف اللطيف: مولانا دين محمد وفائي، ص ٨
(٤) احوال شاه عبداللطيف، ... ص ١٢

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 661

ڏم ساڄي به صاحبن وٽ سندس وڏو اثر هو. سنڌي ۾ مهمان نوازي
به هو. حديقة الاولياء جي صاحب سندس سخا ۽ مهمان نوازي جي
تعريف ۾ قصيدو لکيو آهي. ان مان ڪجهه بيت نموني طور ڏجن ٿا:

از آئينهٔ دلش هويدا — اسرار جلال حق تعالیٰ
هم مظهر صورت تجلّی — هم مخزن گنج لايزالی
دريا دل و قلزم سماحت — عيسیٰ دم و يوسف ملاحت
دست کرمش چو ابر نيسان — ميبود هميشه گوهر افشان
در راه خدا به بذل و ايثار — ميداشت دلی چو بحر ذخّار
گر خود همه گنج شايگان بود — در حاصل جمله بحر و کان بود
ميداد همه بتازگی رد — هرگز نفگنده چين در ابرو
بودش بنظر هزار جوهر — با قيمت يک شبه برابر
صدگونه سماط نزل چيدی — خوانهای نعم برآن کشيدی
بنشسته به بزم ميزبانی — ميداد صلای ميهمانی
اخوان و صغار هر دياری — حلاب وفا ز هر کناری
هر روز به رسم ميهمانان — از شوق بخدمتش شتابان
هر يک ز اضافهٔ نعيمش — وز بحر کف يد کريمش (٨)

---

(٥) شاه جو رسالو، مرتب: ڊاڪٽر هوتچند مولچند گربخشاڻي، جلد پهريون، ٻيو ڇاپو، ١٩٦٧ع، مقدمه، صفحو ١٢
(٦) لطف اللطيف: مولانا دين محمد وفائي، سال ١٩٥١ع، ص ٨
(٧) تحفة الڪرام، سنڌي ترجمو، ص ٣٤٨ - حديقة الاولياء، ص ١٣٠
(٨) حديقة الاولياء، ص ٦٦-٦٥.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 662

سنڌس دسترخوان هميشه کليل هوندو هو. خاص طرح سان
ربيع الاول جا ٻارهن ڏينهن سيد المرسلين صلي الله عليه
وسلم جي روح پرفتوح جي نيت فقيرن ۽ مسڪينن کي ڏني
فراخدليءَ سان ماني کارائيندو هو.(١)

سماع جو به ذاتي شوقين هوندو هو. مڪلي جي پيرن تي
سماع جون محفلون منعقد ڪرائيندو هو. قاضين ۽ مفتين جي منع
جي باوجود به سماع جو شوق نه ڇڏيائين.(٢) سنڌي زبان ۾ شعر
به چوندو هو. درس علاؤالدين ۽ سنڌس وچ ۾ سنڌي بيتن
۾ سوال جواب ٿيا، جيڪي ان وقت جي ماڻهن ۾ مشهور هئا.(٣)
افسوس جو اهي بيت اسان تائين پهچي نه سگهيا. البته
معارف الانوار جي صاحب سنڌس هڪ سنڌي بيت پنهنجي
ڪتاب ۾ محفوظ ڪيو آهي. اهو هن طرح آهي:

سرتين ساٿ سکڻ جو، منکي روئي رهائين؛
آڪرتي هلان هوت ڏي، هوتيون ڏريو وهارين؛
ورتيون ورناسين، ويٺيون گهر گهارين؛
کهنڊ ٿيون ڪارين، ڪاڻ هلندي هوت ڏي.(٤)

سيد صاحب ننڍي جي انجوي شيرازي سيدن مان هو. سنڌس
والد بزرگوار جو نالو سيد جلال بن سيد علي اول هو. سنڌس پڙ ڏاڏو
سيد احمد (تولد شيراز ٧٥٧ھ - وفات سنڌ ۾ ٨٥٠ھ) پنهنجي
والد سيد محمد (وفات ٨٠١ھ) سان گڏ سنڌ ۾ آيو.

---

(١) تاريخ معصومي، سنڌي ترجمو، ص ٢٥٧
(٢) ايضاً، ص ٢٥٧ (٣) تحفة الڪرام، سنڌي ترجمو، ص ٦٢١
(٤) بحواله، حواشي مڪلي نامه: پير حسام الدين راشدي، ص ٩٥-

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 663

سيد علي ثاني جو هن جائش ته سندس ثاني پير مراد شيرازي کيس ڏسي چيو: "اڍ ياخ، اب ڏيئي، و ڏي چمار." [1] ظاهري تعليم به پرايائين ته روحاني فيض به ورتائين. ان سلسلي ۾ ڪيترن ئي بزرگن سان صحبتون ڪيائين. خاص طرح سان درويش آچر کان فيض پرايائين. درس علاءُ الدين کان به متاثر ٿيو. مخدوم نوح جي هٿ تي بيعت ڪيل هئس.[1] ظاهري تعليم مخدوم فيض الله ٺٽوي کان حاصل ڪيائين.[2]

تحفة الڪرام ۾ سندس وفات جو سن ٩٧١ھ ڏنل آهي.[3] تاريخ معصومي ۾ به ٩٧١ھ ڄاڻايل آهي.[4] پر ان ۾ تاريخ جو فقرو "وفات العالم بحوذه" ڏنل آهي، جنهن مان سال ٩٨١ھ برآمد ٿئي ٿو. حديقة الاولياء جي صاحب به قصيدي ۾ سال ٩٨١ھ ڏنو آهي:

هشتاد و يڪ سنين نه صد بگذشته زهجرت محمد(ﷺ)[5]

معارف الانوار جي صاحب به وفات جو سال ٩٨١ھ ڏنو آهي. پير حسام الدين راشدي به اهو سن صحيح سمجهيو آهي.[6] معارف الانوار جي صاحب موجب وفات وقت سندس عمر ٩٢ سال هئي.[7] ان حساب سان سندس ولادت جو سن ٨٨٩ھ بيهي ٿو. پر ٻي هنڌ ساڳيو مصنف سندس ولادت جو سن ٨٩١ھ ڏيکاري ٿو.[8] انهيءَ موجب سيد صاحب جي عمر ٩٠ سال ٿئي ٿي.

سيد صاحب "آداب المريدين" نالي هڪ ڪتاب به لکيو هو جنهن جو ٢٤ درهمن جي عمر ۾ ڪنهن شرح ڪيائين، ۽ ٩٥٤ھ ۾ پورو ڪيائين.[9]

---

(١) تحفة الڪرام، سنڌي ترجمو، ص ٦٢١ (٢، ٣) ايضاً، ص ٩٤٣
(٣) ايضاً، ص ٦٨٤. (٤) تاريخ معصومي، سنڌي ترجمو، ص ٢٤٧
(٥) حديقة الاولياء، ص ٦٦ (٦) حواشي مرڪلي نامه، ص ٧٣ (٧) ايضاً
(٨) ايضاً، ص ٤٣ (٩) ايضاً، ص ٤

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 664

٤٧- محمد بودلو: هڪ مجذوب بزرگ ٿي گذريو آهي. مخدوم نوح جو مريد هو. ڀريان ڏيهه ۾ ماڻهن کان ڀڄندو هو، ۽ جهنگلن ۽ جبلن ۾ گذاريندو هو.(١) پوءِ ڏيهه ۾ اچي آگهم ڪوٽ ۾ رهيو. وفات به اتي ئي ڪيائين ۽ دفن به اتي ٿيو. درويش وڌيون سانس مريد ۽ گهڻيون صحبتون ڪندو هو.(١) درويش ذوالقعده ١٠١١ھ ۾ وفات ڪيائين.(٢) باقي محمد بودلي جي وفات جي تاريخ معلوم نه ٿي ٿئي.

٤٨- شيخ عيسيٰ سنڌي: لقب جند الله. شيخ محمد غوث گوالياري جي خليفي شيخ محمد لشڪر جو مريد هو. شيخ برهان شطاري برهانپوري سندس مريد ۽ خليفو هو. سندس تصنيفات مان تفسير "انوار الاسرار" مشهور آهي. سنه ١٠٣١ھ ۾ وفات ڪيائين. سندس پٽ شيخ عبدالستار به ڪماليت جو صاحب ٿي گذريو آهي.(٢)

٤٩- شيخ عيسيٰ لنگوٽي: ساموئي جي ٽڪ ٽڪريءَ تي قلندرانه ٻوڙي لنگوٽي ٻڌيو ويٺو هوندو هو. اصل ۾ برهانپور (سي. پي. هند) جو هو. جام نندي جي ڏينهن ۾ سنڌ ۾ آيو ۽ ساموئي ٽڪ ٽڪريءَ تي اچي رهيو، جتي هينئر سندس مزار آهي. سندس مجذوب هوندي هن حالت ۾ رهندو هو. ساڳي ئي حجري ۾ درس به ڏيندو هو، ۽ ڪيترائي طالب العلم کانئس روزانو علمي ۽ روحاني فيض پرائي ويندا هئا. علامه نعمت الله عباسي ته انهيءَ ئي مدرسي مان تعليم پرائي. پير مراد شيرازي جي ڏاڏي سيد محمد، انهيءَ ئي حجري ۾ شيخ عيسيٰ ۽ قاضي نعمت الله سان ڀيريون ملاقات ڪئي.(٤) شيخ حماد جمالي به سانس محققانه

---

(١) تحفة الڪرام، سنڌي ترجمو، ص ٤٠٩م (٢) حديقة الاولياء، ص ١٥٢

(٣) تحفة الڪرام، سنڌي ترجمو، ص ٣٢٢م

(٤) حواشي مڪلي نامه، پير حسام الدين راشدي، ص ٧٦.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 665

ملا قاتون اهڙيءَ حجري ۾ ڪيون. (١)

پوءِ ته ٺٽي ۾ سيد محمد حسن عرف پير مراد شيرازيءَ جي جمڻ جي خبر ته ناهي، سيد مراد جي جمڻ ٺٽي ته ٿيڻ، سندس زيارت لاءِ حاضر ٿيا، مريدي جو اقرار ڪري، ٺٽي ته پهچي گذاري ويو. سندس وفات سنه ١٣١٥ ٢٨ هجري ۾ ٿي. (٢) مقالات الشعراء ۾ هيٺيون شعر سندس نالي منسوب آهي:

قيد باشد حکيم در راه دوست
دو گزڪ بوريا و پوستڪي
گر تو آزاده اي بس است ترا
دلکي بي ز درد و دوستڪي (٣)

٥. قاضي قاضن: قاضي قاضن بن قاضي ابو سعيد بن زين الدين بکريءَ جا وڏا اصل ٺٽي ۽ سيوهڻ جا ويٺل هئا. سندس ناناڻو ڏاڏو قاضي ابوالخير جيڪو وڏو عالم ۽ فاضل هو، ويجهي بکر ۾ ويٺو. (٤) ان ڪانپوءِ هي خاندان لڏي ٺٽي آيو. ڇاڪاڻ ته شاهه بيگ ارغون جي عهد کان اڳ قاضي قاضن ٺٽي رهندو هو.

قاضي قاضن وڏو عالم ۽ فاضل ٿي گذريو آهي. قرآن حڪيم جو حافظ هو، ۽ قرآن ۾ تجويد به ڄاڻندو هو. حديث، فقه، تفسير، اصول فقه، تصوف ۽ ٻين علمن ۾ وڏو عبور حاصل هوس. ١٠ انشاء ۾ يڪتائي وقت جو يگانو هو ۽ علم رياضي ۽ ابجد به پڻ ڄاڻندو هو. سلوڪ جي راهه ۾ ته ڏاڍو پڪو ۽ پاڪ صوفن ڪيل هئس. (٥)

جوانيءَ ۾ ميران محمد جونپوري جو مريد ٿيو، جو مهدي سڏائيندو هو. انهيءَ ڪري شريعت جا عالم تڪفير ڪندا هئس. (٦)

---

(١) تحفة الڪرام، سنڌي ترجمو، ص ٦٠٤ (٢) ايضاً
(٣) مقالات الشعراء، مرتب: پير حسام الدين راشدي، سنڌي ادبي بورڊ، ص ٧٤٤.
(٤) تاريخ معصومي، سنڌي ترجمو، ص ٢٣٨-٢٣٩. (٥) ايضاً ٢٣٩
(٦) ايضاً ص ٢٣٩.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 666

سنه ٩٢٠هه ۾ جڏهن شاهه بيگ ارغون سنڌ تي حملو ڪري
ٺٽي ۾ قتل عام ڪيو، تڏهن قاضي قاضن جو اهل عيال به ٺٽي ۾ (1)
هو، پريشانيءَ جي عالم ۾ قاضي قاضن هڪ خط لکي، شاهه بيگ
جي پيش امام حافظ محمد شريف جي هٿان شاهه بيگ ڏانهن
موڪليو، جنهن ۾ ماڻهن جي تباهيءَ جو درد انگيز احوال درج
ڪيو هئائين. پيش امام حافظ محمد شريف جيئن ته ميران (2)
محمد جونپوريءَ جو مريد هو. انهيءَ ڪري قاضي قاضن پنهنجي پير ڀاءُ
هجڻ جي سبب ڪري خط لکيو هو. خط پڙهڻ کانپوءِ شاهه بيگ
تي ڏاڍو اثر ٿيو، ۽ ڍنڍورو گهمارايائين ته ڪو به ماڻهو ٺٽي جي
ماڻهن جي مال ۽ اولاد کي هٿ نه لائي. پنهنجي ٻيٽيءَ مان هڪ
تير ڪڍي قاضي قاضن کي ڏنائين، ۽ حڪم ڪيائين ته قاضي
قاضن جنهن به ماڻهوءَ ڏانهن اشارو ڪري، اهو سندس حوالي
ڪيو وڃي. (1) اهڙيءَ طرح اهو خوني طوفان قاضي قاضن جي
طفيل اجهاڻو.

ان کانپوءِ شاهه بيگ جو قاضي قاضن سان گهاٽو رستو ٿي
پيو ۽ هر ڪاري ڳالهين بابت کانئس صلاح مصلحت وٺڻ لڳو.
جام فيروز جي پيش پوڻ کانپوءِ، سمن ڏهه تلٽي (1) ڏوت ڪيترائي
سما وطن سنڌ کي پنهنجا لشڪر ڏيئي اچي ڪناٽيا، ۽ گهڻو کيائون، ته
ميمارائي سنڌ نه ڏينداسون. انهن سنڌي سورمن ۾ دريا خان
وزير جا پٽ محمود خان ۽ منٺ خان، سوڍا سورما، سارنگ خان
۽ رٺمل، ۽ ٻيا سنڌ جا سورهيه شامل هئا. سمنڊو ۽ بلال ۽ سندس
مريد به انهن کي مدد ڪري رهيا هئا. شاهه بيگ آڏي ميٽ لاءِ
قاضي قاضن کي ڏانهن موڪليو، پر هن قاضي صاحب کي پاڙون
اکيڙي نه ڏنيون. آخر لڙائي لڳي، جنهن ۾ سنڌ جا سپاهي سورهيه
ڪسيا، سنڌ تان قربان ٿيا، ۽ سنڌ غيرن جي غلاميءَ ۾ اچي وئي. (2)

---

(1) تاريخ معصومي سنڌي ترجمو ص ١٣٧
(2) ايضاً ص ١٢٨-١٢٩

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 667

شاه بيگ سيوهڻ جي قلعي جي مرمت ڪرائي، ان وقت به قاضي قاضن وٽس موجود هو. ان سان گڏ بکر ويو ۽ ان کانپوءِ شاه بيگ کيس بکر جو قاضي مقرر ڪيو. شاه بيگ جي وفات (١٥٢٢ع) کانپوءِ به سندس پٽ شاه حسن ارغون جي ڏينهن ۾ به بکر جو قاضي هو. وٽس جيڪي شرعي فيصلا ايندا هئا، اهي نهايت احتياط، ايمانداري ۽ ديانتداري سان فيصل ڪندو هو. پيريءَ ۾ استعفا ڏيئي مديني منوره هليو ويو ۽ اهو عهدو سندس ڀاءُ قاضي نصرالله کي مليو. قاضي صاحب ٢٤ سال بکر جي قضا هلائي؛ استعفا ڏني. يعني ٩٢٩ه ڌاري استعفا ڏنائين. آخر تائين مديني منوره ۾ گذاري سن ٩٦٨ه (١٥٦١ع) ۾ وفات ڪيائين.

مديني منوره ۾ سندس ٻه مشهور عالم: قاضي عبدالله بن قاضي ابراهيم رائوتي ۽ شيخ عبدالله متقي بن مولانا سعد دربيلوي سندس صحبتي هئا. (١)

بيان العارفين ۾ آيو آهي ته: هڪ ڏينهن قاضي قاضن مسجد ۾ گهڙيو، ته هڪ مجذوب صفا اگهاڙو ۽ محراب ڏانهن ~~منهن ڪيو~~ پير ڪري سمهيل ڏٺائين. ڊڙ ڏيئي چيائين ته پيرن کان هٽي ~~الگ~~ ته پيرن جي جاءِ تي مسجد ڏٺائين، جيڏانهن به پير ڦيرائي ويو ته اتي بيت الله نظر آيس. ان کانپوءِ ان بزرگ جيس. پيرن جيڏانهن وٺي تيڏانهن ڪيا، پر دل ۾ نهايت خاوند ڏانهن قائم رکي. ان کانپوءِ ڊڙ ڏيئي ڪري، خدا جي طالبن جان تي ٿيو ۽ هي بيت چيائين:

هوئين جا جاڳيو سين، سُتو هوس ننڊ ۾،
پيهان پوءِ ته ڪيئن، سندي پيريان پيچري.

انهيءَ روايت مان معلوم ٿئي ٿو ته قاضي قاضن انهيءَ واقعي کانپوءِ سلوڪ جي راه جو پانڌيئڙو ٿيو.

---

(١) تاريخ معصومي ...

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 668

شاعري: بيان العارفين مان قاضي قاضن جا ست بيت ملن ٿا جيڪي
متن ۾ به آيل آهن، نه صرف ٻه ٽي ناهه پيا آهن. فني سٽاءَ جي لحاظ کان
قاضي قاضن جا بيت نهايت پختا آهن. بيت ٻه سٽا آهن، جن مان
ڪن بيتن ۾ هندي دوهي ڏانگر ٻنهي سٽن جي پڇاڙيءَ قافيا جي
ٿو، ڪن ۾ وري سورٺي ڏانگر ٻنهي سٽن جي وچ تي قافيا جي ٿو،
ڪن ۾ وري هڪ سٽ دوهي جهڙي ته هڪ سورٺي جهڙي آهي.
بيتن جي ٻيهڪ ٻڌائي ٿي ته اهي هڪ بلند پايه شاعر جا آهن. انهن مان
اندازو لڳائي سگهجي ٿو ته قاضي صاحب گهڻائي بيت چيا هوندا.
مضمون جي لحاظ کان بيتن ۾ تصوف جا اسرار ۽ رموز سمايل
آهن. هيٺين بيت ۾ ظاهري علم کي سيلن (ڪنڊن) ۽ ڏاڪڻ سان
ڀيٽ ڏني ويئي آهي:

سي ئي سيل ٿيام، ايتر هار جي ياڙان،
آهر آڳيان ايري، ڏاڪڻ جي دريام.

هو ظاهري علم کي طريقت جي راهه ۾ وڏي رڪاوٽ سمجهي ٿو ڇو ته
ٿو، ته اها وات ڳجهي آهي جتان عرفان حاصل ٿئي ٿو:

ڪنز قدوري ڪافيه، کي ڪين پڙهيوم؛
سو پار ئي ٻيو ڪو، جتان پرين لڌوم.

اهڙي طرح انهن بيتن مان جنهن بيتن ۾ ظاهري علم کي
تنقيد ڪيو آهي. ظاهري علمن کي تنقيد آڻيندي هلي، شاعريءَ جي روايت
نڀائي ويئي. هيٺين بيت ۾ درياهه جي بوند جو ~~مسئلو~~ مثال ڏئي،
وحدت ۽ ڪثرت جو مسئلو سمجهايو اٿس:

سائر ڏٺي ست، او جي ٻيو ترڪي،
هيڪائي هيڪ ٿئي، ويئي سڀ ڪٿ.

معرفت جو رستو ڏيکاريندڙ ته ائين ڪونه، جي علامت به

Gul Hayat Institute
© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 669

سنڌي شاعريءَ ۾ ڀرپور نموني قاضي قاضن جي بيت ۾ ملي ٿي. ان کانپوءِ ميان لطف الله قادري، شاهه عبداللطيف ۽ ٻين شاعرن جي ڪلام ۾ اها علامت نظر اچي ٿي. سندس هيٺيون بيت سسئيءَ جي قصي ڏانهن اشارو ڪري ٿو، تنهن مان معلوم ٿئي ٿو ته ان زماني ۾ تصوف جا اسرار ۽ رموز بيان ڪرڻ لاءِ مشهور رومانوي داستانن کي تمثيلي طور آڻڻ جو رواج موجود هو:

سسئي منجهه هنڌ ۾، مون اتي ڏٺا اوٺيا،

هيڏا ڪفت هوت ڏانهن هتئا، هنئين جار ودائم.

ان مان ظاهر ٿيندو، ته قاضي قاضن جو ڪلام سنڌي شاعريءَ جي عمارت ۾ بنيادي پٿر جي حيثيت رکي ٿو.

٥١- درويش قطب: مخدوم نوح جو مريد هو. عجيب حالت هوندي هئس. هڪ رات بوبڪن ۾ آيو. هڪ طالب العلم پڇيس ته ڪنهن جو مريد آهين؟ ورنديائين ته خدا جو مريد آهيان. اهو ٻڌي طالب علم کيس تعزير ڏيڻ لاءِ مخدوم جعفر وٽ وٺي آيا. اهو حال ڏسي چيائين: بلڪ خدا جو مريد آهي. مخدوم صاحب کانئس [illegible] تنهن جيو اٿيئي؟ چيائين: هائو، خدا مريدن طرح رکي، جو هو انسان جي حق ۾ صبر جو ارادو ڪري ٿو، سو ضرور ظاهر ٿئي ٿو. پر پاڻ به اهڙي پيدا ڪرڻ جو هن جو ارادو هو. هن ارادي ڦيرائڻ جي انسان کي طاقت نه رکي، جيڪي ڪري ٿو، سو اهو ئي ڪري ٿو. ظاهر ۾ مخدوم نوح جو مريد آهيان، جيتوڻيڪ پڙهيل ڪونه هو، تڏهن به اهڙا نڪتا ٻڌائيندو هو جو ماڻهو دنگ رهجي ويندا هئا.(1) سندس ولادت ۽ وفات جون تاريخون معلوم نه ٿيون ٿين.

٥٢- قاسم ڪوري: هالن جو ويٺل هو، ۽ مخدوم نوح جو مريد هو. ڪوري جو ڪم ڪندو هو.(2)

---

(1) تحفة الڪرام، ... ص ٣٢٦

(2) ايضاً، ص ٣٨٦-

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 670

٥٣- لڏو ڀٽار: هي بزرگ به مخدوم نوح جو مريد هو.(١) سندس
وڌيڪ احوال نه ٿو ملي.

٥٤- پير آلو: ڪراڙي پرڳڻي جي ڳوٺ ٽکار ۾ مدفون آهي. شاهه
ڪريم جي وقت ۾ حيات ۾ هو. تحفة الڪرام جي صاحب سندس
متعلق روايت ڏني آهي، ته "جڏهن سندس قبر تي ويندو هو
۽ کوڙ ۽ قسم ڪندو هو، ته رات تي چڙهندو هو. اهو ٻڌي
شاهه ڪريم سندس قبر تي اچي چيو ته: اي آڪا! ماڻهن ڇپايا
۾ ٿو جي ڀڳا ور ڇڏي ڏي، پر توهان مرڻ کانپوءِ به ٿو
مشابه؟! ان کانپوءِ اها ڳالهه ختم ٿي ويئي."(٢)

٥٥- شيخ محمد: شيخ حميد آڪي جو فرزند، ۽ شيخ احمد جو
ڀاءُ هو.(٣) انهن جو ذڪر اڳي ڪيو آهي. شيخ محمد به ٻنهي
ڀائرن وانگر اهل الله هو. هميشه محويت جي عالم ۾
رهندو هو، ۽ ظاهري نفلي عبادتن ڏانهن توجهه نه ڏيندو هو.
سندس مزار دشت ياران ۾ آهي.(٤)

٥٦- شيخ محمود: ڏنڊي جو ويل هو. تحفة الڪرام جي صاحب
ڪيس شاهه جميل جو مريد ڏيکاريو آهي.(٥) ڊاڪٽر داؤدپوٽي
ڪيس مخدوم صدرالدين رضوي جو مريد ڄاڻايو آهي،(٦) جنهن
جي ٻي سند نٿي ملي. سندس وڌيڪ احوال نه ٿو ملي. فقط
ايترو معلوم ٿئي ٿو، ته آڳاٽو پير آهي.(٧)

---

(١) تحفة الڪرام سنڌي ترجمو ص ٣٢٣ (٢) ايضاً ص ٣٤٧
(٣) ايضاً ص ٣٦٩ (٤) ايضاً ص ٣٦٩
(٥) ايضاً ص ٣٤٠ (٦) شاهه ڪريم بلڙي واري جو ڪلام ص ١٢٣
(٧) تحفة الڪرام سنڌي ترجمو ص ٣٤٥

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 671

٥٦- قاضي منور: قاضي منور بن مخدوم مراد بن مخدوم صدرالدين جي هالا جو وڏل هو ۽ شاه ڪريم جو همعصر هو. قيمتي لباس پهريندو هو. هڪ پيري رهندي ويندي شاه ڪريم سان مليو. شاه ڪريم سندس قيمتي لباس ڏسي کيس چيو: "تنهنجو ڏاڏو چٿين لڳل ٽوپي پهريندو هو. باقي هي حال ته ٽوپي کڻي ڪانا وري جو مليو." انهيءَ چوڻ جو مٿس ڏاڍو اثر ٿيو ۽ وڃي سلوڪ وارن جي سلسلي ۾ شامل ٿيو. (١)

٥٧- ڪمهاڻ ڪنڀر: شاه ڪريم جو همعصر هو. سندس وڌيڪ احوال ڪونه ٿو ملي.

٥٨- ميرڻ کاتيار: نصيرپور پرڳڻي جي ڳوٺ "کاتيار" جو رهاڪو هو. پهريائين مجذوبيت جي ڪيفيت طاري هوندي هيس. شاه ڪريم کيس مخدوم نوح جي خدمت ۾ وٺي ويو، جنهن جي هڪ ئي نظر کيس معرفت جي وڏيءَ منزل تي پهچائي ڇڏيو. ذڪر [illegible] ٻڌندي هيس، جو بيهوش ٿي ويندو هو. (٢)

٥٩- درويش موسو: جونيجي سگهڙائيءَ جو رهاڪو هو ۽ بهاءُ الدين ڪوڏرائيءَ جو مريد هو. مخدوم نوح جي صحبت مان به فيض پرايائين. (٣)

٦٠- پير مراد شيرازي: سندس نالو سيد محمد حسين ۽ لقب پير مراد هو. انهيءَ شيرازي سيد نعمان سيد احمد جو فرزند هو، سيد علي اول جو پوٽو ۽ سيد علي ثاني جو ناٺو هو. سنه ٩٣١

---

(١) تحفة الڪرام، سنڌي ترجمو، ص ٣٨٦

(٢) ايضاً، ص ٢٠٦ (٣) ايضاً، ص ٢١٠-

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 672

(۱۲۷۶ع) ۾ ڄائو. سندس والد پنهنجي ذات ۾ سيد محمد المعروف به ميران محمد سلان گذري جي سنه ۷۸۷هه (۱۳۸۵ع) ۾ سنڌ ۾ آيو.(۱) سندس شجرو هن طرح آهي:

سيد محمد حسين بن سيد احمد (تولد شيراز ۷۵۷هه- وفات ۸۴۵هه) بن سيد محمد الحسيني شيرازي محمد سنڌي (وفات ۸۰۰هه) بن سيد محمود (وفات ۷۵۲هه- مدفن شيراز. عمر ۳۵) بن سيد محمد (وفات ۷۱۱هه) بن شاه محمود (وفات ۶۹۹هه) بن سيد ابراهيم (وفات ۶۶۴هه) بن سيد قاسم (وفات ۶۳۰هه) بن سيد زيد (وفات ۶۰۹هه) بن سيد جعفر (وفات ۵۹۵هه) بن شاه حمزه (وفات ۵۴۹هه) بن شاه هارون (وفات ۴۳۲هه) بن سيد عقيل ثاني (وفات ۴۱۲هه) بن سيد جعفر برهان الله (وفات ۳۹۲هه) بن سيد اسماعيل (وفات ۳۳۹هه مدفن سامره- عمر ۷۹) (۱)

پير مراد جو ڏاڏو سيد محمد شيراز کان پهريائين قنڌار آيو. حافظ شيرازي به گڏ هوس، پر قنڌار کان اڳتي نه آيا. سنڌ ۾ پهريائين سيوهڻ ۾ آيو ۽ حضرت قلندر شهباز جي زيارت ڪيائين. ان کانپوءِ سيد پور (مراد ادنو پير ڪوٺو منجهان) ۾ ڪجهه وقت رهيو. ان کانپوءِ ساموئي ۾ اچي رهيو. اتان موٽي وري سيد پور آيو ۽ سنه ۸۰۰ (۱۳۹۷ع) ۾ وفات ڪيائين.(۲) والد جي وفات کانپوءِ پير مراد جو والد سيد احمد ٺٽي آيو ۽ هتي مستقل سڪونت اختيار ڪيائين. کيس چار پٽ ۽ ٻه نياڻيون هيون: ۱. سيد علي اول (ولادت ۷۹۵هه- وفات ۸۷۷هه)

---

(۱) محمد صالح ولد زڪريا ٺٽوي: ~~...~~ معارف الانوار، بحواله حواشي ترخان نامه: پير حسام الدين راشدي، ص ۲۴۲-۱۴۳.
(۲) حواشي ترخان نامه: پير حسام الدين راشدي، ص ۲۳۰-۲۳۲.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

٢- سيد شريف (ولادت ٨٠٠هه، وفات ٨٨٧هه) ٣- سيد جعفر (ولادت ٨٩٩هه گجرات) ٤- سيد محمد حسين المعروف به پير مراد[1]

پير مراد سيني پاڻ نابر نند دهو. سندس جمڻ جي تاريخ سنه ١٣٨٣هه "قرة عينا" مان نڪري ٿي. جمڻ سان آکيون ٻوٽي ڪو ليٽيون. جڏهن شيخ عيسيٰ لنگوٽي آيو، تڏهن اکيون کوليائين. شيخ عيسيٰ انا وقت سندس مريدي جو اظهار ڪيو.[2]

پير مراد وڏي ڪامل بزرگ ۽ معرفت جو صاحب ٿيو. ڪيترن ئي الله جي ٻانهن کي فيض ڏنائين. حضرت غوث بهاءُ الحق زڪريا ملتاني جي اولاد مان شيخ صدرالدين بن بدرالدين بن رکن الدين بن صدرالدين بن شيخ بهاءُ الحق ملتاني[3] جڏهن ٺٽي آيو، تڏهن ساڻس مليو، ته کيس ڏسي چيائين: "تون منهنجي جي مراد آهين." ان ڪري مشهور لقب "مراد" پئجي ويو. انهي بدلي ۾ شيخ صدرالدين کي "حليم" جو لقب عطا ڪيائين.[4]

شريعت جي سختي سان پابندي ڪندو هو ۽ الله کي وعظ ۽ نصيحت ڪندو هو. ڪيترائي مشائخ سندس مريدي جي اڳيان فخر ڪندا هئا. هڪ پيري جامر ندي جي ويڙهه لڪسه نالي هڪ هندو اچي ٺٽي پوٽي مولي جي حق ۾ دعا گهر آيو. پاڻ فرمايائونس ته شهر جي اتر پاسي اچي رهو. ان پاسي جيڪو شهر هوندو، اهو ٺٽي پوٽي جي نالي مشهور ٿيندو. بعد ۾ ان حصي جو محلو ٺٽو پوٽو نالو مشهور ٿي ويو.[5] سندس فضيلتون حاجي محمد حسين صفائي جي ڪتاب "تذڪره المراد" ۾ بيان ٿيل آهن.

(١) حوالي مڪلي نامه، ص ٤٤، ڪان ٣٠. (٢) ايضاً، ص ٣٠. (٣) ايضاً
(٤) تحفة الڪرام سنڌي ترجمو، ص ٤٢٤. (٥) ايضاً، ص ٤٢٣، ٤٢٣
(٦) ايضاً، ص ٤٢٤.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

پنهنجي ناناڻن يعني عباسي قاضين مان شادي ڪيائين. ۹۴۹
ورهنا جي محمد ڪانيو کيس ٽي پٽ ۽ ٻه نياڻيون ٿيون.[1] پٽن
جا نالا هي آهن:

۱- سيد منصور (ولادت ۸۸۰ھ - وفات ۹۰۶ھ)
۲- سيد نعمت الله (ولادت ۸۸۳ھ - وفات ۹۰۶ھ)
۳- سيد حماد (ولادت ۸۸۳ھ - وفات ۹۰۶ھ)

پير مراد سنه ۸۹۳ھ (۱۴۸۷ع) ۾ وفات ڪئي. وفات جي تاريخ ۾ اختلاف آهي: ۱ ربيع الاول؛ ۲ ربيع الاول ۽ ۸ ربيع الاول ڄاڻايون وڃن ٿيون. معارف الانوار جو صاحب لکي ٿو ته صحيح تاريخ ۱۲ ربيع الاول آهي.[2] هڪ روايت موجب جام نندي سندس جنازي جي نماز پڙهائي. ٻي روايت موجب: سندس پٽ سيد منصور جنازي جي نماز پڙهائي. کيس سندس والد جي پيرانديءَ کان دفن ڪيو ويو.[3] کانئس پوءِ سندس پٽ منصور سجاده نشين ٿيو.[4] سيد صاحب جا هيٺيان مشهور خليفا ٿيا:

~~پير مراد سنه ۸۹۳ھ (۱۴۸۷ع) ۾ وفات ڪئي. هن وفات جي تاريخ ۾~~
~~اختلاف آهي: ۱ ربيع الاول ۲~~

۱- سيد علي اول. سيد صاحب جو ڀاءُ
۲- سيد جلال بن سيد علي اول (وفات ۹۰۳ھ عمر ۷۶ سال
۳- شيخ الهو (وفات ۸۵۸ھ - عمر ۶۳ سال) جام نندي جو چاچو
۴- شيخ حاجي محمد حسين صفائي (وفات ۹۳۱ھ)

---

(1) حواشي مڪلي نامه ص ۱۰۱، (2) ايضاً ص ۱۰۱، (3) ايضاً ص ۱۰۲
(4) تحفة الڪرام سنڌي ترجمو ص ۳۶۶، (5) حواشي مڪلي نامه ص ...

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

٥- شيخ احمد ناهيو ٦- شيخ مالھو ٧- شيخ ننڍڙ- ڪيرپائين هنڌ وھو. سيد صاحب جي نظر فيض اثر سبب مسلمان ٿي مريد ٿيو.

<u>ميران محمد جونپوري:</u> سندس جاءِ جنم جونپور ۽ نالو محمد هو. جونپور ۾ سنه ٨٤٧ھ (١٤٤٣ع) ۾ تولد ٿيو. سندس والد جو نالو سيد حسن هو. سندس نسب جو سلسلو امام موسيٰ ڪاظم سان ملي ٿو.(١) ديني تعليم جونپور جي عالم شيخ دانيال کان پرايائين. فارغ التحصيل ٿيڻ کانپوءِ ننڍپڻ ۾ علم ۽ ذهانت کان عالمن کي ايڏو متاثر ڪيائين، جو هنن کيس "اسد العلماء" جو لقب ڏنو. شيخ دانيال جو شاگرد به هو، ته مريد به. مهدوي طريقي جي مؤرخن لکيو آهي، ته بعد ۾ شيخ دانيال خود سندس مريد ٿيو.(٢)

انهيءَ زماني ۾ جونپور جو حاڪم سلطان حسين هو، جيڪو اُتي ڪوڙٺ جي راجا دليپ راءِ کي ڏن ڏيندو هو. سلطان حسين، بزرگ جي علم ۽ فضل کان متاثر ٿي، سندس معتقد ٿيو. ميران محمد جونپوري کيس غيرت ڏياري، ۽ راجا سان جنگ لاءِ آماده ڪيو. ان جنگ ۾ ميران محمد پاڻ به لڙيو. آخر سندس ئي تلوار سان راجا قتل ٿيو، ۽ سلطان حسين کي فتح حاصل ٿي. ان کانپوءِ ٻارهن سال سيد صاحب تي جذب ۽ ڪيف جي حالت طاري رهي.

---

(١) مولانا نجم الغني: مذاهب اسلام ۾ ٩٢٣ع ص ٦٩٥-٢ ۽ انقياس ٢٩٦
(٢) شواهد الولايات: برهان الدين بن الله بخش بن محي الدين بن سيد شهاب الدين بن سيد خوندمير (ميران محمد جو نياڻو) - ١٠٣٠ھ ڌاري تاليف ٿيل - مطلع الولايات - سيد قاسم بن سيد يوسف بن سيد يعقوب بن سيد محمود بن سيد محمد جونپوري - ١٠٧١ھ ڌاري تاليف ٿيل بحواله مذاهب اسلام ص ٢٩٦

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 676

آخر وطن جا وڻ ڇڏي سير سياحت لاءِ نڪري پيو.
ساڻس گڏ سندس زال، پٽ ۽ سُترا ساٿي هئا. دانا پور
جي جهنگل مان گهمندو، چنديري، شهر ۾ پهتو. ان کانپوءِ
مالوه، گجرات ۽ دکن مان ٿيندو، مڪه معظمه داخل
ٿيو، جتي سنه ٩٠١هه (١٤٩٥ع) ۾ مهدويت جي دعويٰ ڪيائين.
وات تي ~~...~~ ڪي سندس مريد ٿيا هئا، جن مان ڪجهه ساڻ
هئس. انهن سندس دعويٰ کي قبول ڪيو. مدينه منوره
وڃڻ کانسواءِ ئي، مڪه معظمه مان پوئتي موٽيو، ۽
احمد آباد آيو، جتي وعظ ۽ دعوت جو سلسلو جاري ڪيائين.(١)
اتي جي هڪ مسجد ۾ هو ڪي ڏينهن ڪامرهاڻن جي سيرت اکيائين
وعظ ڪندي، سنه ٩٠٣هه ۾ ٻيهر مهدويت جي دعويٰ ڪيائين
ان کانسواءِ هو ڪڏهن چيائين ته اسان خدا کي هن اکين
سان ڏسندا آهيون. انهيءَ تي عالم سخت ناراض ٿيا، ۽
سندس قتل جي فتويٰ ڏنائون. مولانا محمد تاج کين
سمجهايو، ته هي سيد جي هوش ۾ نه رکيو. آخر عالمن
گجرات جي حاڪم سلطان محمود کي چئي کيس احمد آباد
مان ڪڍارائي ڇڏيو.(٢)

اتان ٺٽي سوله سائيج ناکي ڳوٺ ۾ پهتو. اتان گجرات
جي هڪ ٻي شهر، نهرواله پيرانيٽن ۾ آيو. ان کانپوءِ
ناڳور، برلي ۽ جيسلمير کان ٿيندو سنڌ ۾ آيو. جتي ۽ ديو،
اتي پنهنجي وعظ ۽ دعوت جو سلسلو جاري رکيائين. الخ(٣)

---

(١) مذاهب اسلام، مولانا نجم الغني، ص ٦٩٩.

(٢) ايضاً، ص ٦٧

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 677

ڪري سندس مخالفت ٿي، ڇو ته ڪيس ڪٿي به رهائش ڪرڻ نه ڏنو ويو. نصيرپور کان ننڍ ڀڄي ويو، جتي ارڙ جو مخدوم سلطان ساماڻي جي خانقاهه ۾ مقيد رهيو.(1) ننڍ جي قيام واري زماني ۾ قاضي صاحبن، مولوي ميرزا شاهين بکريءَ، شيخ صدرالدين، مولوي شيخ الياس، پير آسات، شيخ جهنڊ دياتيءَ، قاضي شيخ محمد اچي جعفريءَ، ميان ابوبڪر بکريءَ، ~~شيخ صدرالدين~~ جام ننڊي جو وزير دريا خان، بحرف قبول ڪيو ۽ ڪيترائي سندس مريد ٿيا. ڪيترا عالم سندس عقيدن جي ڪري، مٿس سخت ڪاوڙيا. مخدوم بلال جي خليفي سيد ميران سنائيءَ سندس خلاف قتل جي فتوى ڏني. سنڌ جو حاڪم جام ننڊو ان ڪري مٿس سخت ڪاوڙيو، پر ڪجهه ڪري نه سگهيو، ته ڪيس سندس سڀني ساٿين سميت قتل ڪيو وڃي. پر دريا خان ڪيس منٿ منت ڪري، ڪيس قتل کان روڪيو. آخر ڪيس سنڌ مان نڪري وڃڻ جو حڪم مليو.(1)

سنڌ مان نڪري، ٦٣ ساٿين سان قنڌار ويو. هتي به عالمن سندس مخالفت ڪئي. ڪيس مسجد ۾ وعظ ڪرڻ ئي نه ٿي ڏنائون. انهونديءَ به هن همت ڪري وعظ ڪيو. شاهه بيگ ارغون، جيڪو ان وقت نوجوان هو، سندس وعظ کان بيحد متاثر ٿيو. انهيءَ ڪري عالمن جي سختي ڪجهه قدر گهٽ ٿي. آخر اتان نڪري فراه شهر ۾ پهتو.(2)

(1) مذهب اسلام: مولانا نجم الغني، ص ٢٠٦
(2) ايضاً، ص ٢٠٦؛ تاريخ ... ص ٣٩٦-

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 678

ڏاڍيون اينديون وات ۾ گرم سيل وت پهچي وقت

۸. ابو سعيد بليدي سنڌس مريد ٿيو، جنهن جي تبليغ ۾ ڪري ڪيترائي مڪراڻي، مهدوي فرقي ۾ شامل ٿيا (۱). سيد ميران محمد جونپوري سنه ۹۱۰هه (۱۵۰۴ع) ۾ فراه ۾ وفات ڪئي. ڪيس اتي ئي دفنايو ويو.(۲) سنه ۹۸۰هه (۱۵۷۲ع) ۾ فراه جي حاڪم شاهه قاسم عراقي سندس قبر تي قبو ڪرايو.(۳)

مهدوين جو عقيدو آهي ته سيد ميران محمد جونپوري جي مهدويت جي تصديق فرض آهي، ۽ ان جو انڪار ڪفر آهي.(۴) هن وقت گجرات، دکن، سنڌ ۽ مڪران ۾ مهدوي فرقي جا ٿورا ماڻهو موجود آهن. هو پاڻ ۾ اجتماعي زندگي گذاريندا آهن، ۽ ڪنهن ٻئي کي هڪ ٻئي کان آرام نه ڪندا آهن. هڪ ٻئي جي دل کولي مدد ڪندا آهن، ۽ ٻين کي پنهنجي فرقي وارن کي سچو نه ڄاڻيندا آهن. هو خاص قسم جو ذڪر ڪندا آهن، ۽ ذڪر وارين هنڌن کي "دائرو" سڏيندا آهن.(۵)

شاهه ڪريم جي وقت ۾ ٺٽي ۾ سيد يوسف بکري، مهدوي طريقي جو هو، جنهن جي صحبت ۾ شاهه ڪريم ويندو هو. ترخان دور ۾ مهدوي طريقي جي بزرگ شيخ ابوبڪر جتوئي ۾ سنڌس خليفي شيخ لنگر اڄ ڪان ڪلهوڙن جي وڏي ڏاڏي آدم شاهه ڪلهوڙي فيض پرايو.(۶)

---

(۱) تاريخ تمدن سنڌ، ص ۳۹۶ (۲) مذاهب اسلام ص ۷۰ ۳، (۳) ايضاً
(۴) ايضاً ص ۱۱۷ (۵) ايضاً ص ۲۱۷ ۱۷۶، تاريخ تمدن سنڌ ص ۳۹۶
(۶) الوحيد سنڌ آزاد نمبر، عرا جي، ذڪر ڪلهوڙا ص

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

٦٤٤

٢١- مخدوم نجيم: ابوالفضل ۽ مفتي، جو پنجون ڏاڏو شيخ
موسيٰ نائين صدي هجري ۾ اچي سيوستان پرڳڻي جي سرزمين
ريل ۾ رهيو.(١) مخدوم نجيم، شيخ موسيٰ جي پيڙهي مان ڏهون
مخدوم نوح جو همعصر هو.(١)

٢٢- مخدوم نوح: شاهه ڪريم جو ~~مريد~~ مرشد مخدوم نوح عرف
لطف الله مشهور اهل الله ٿي گذريو آهي ڪيترن ئي حق جي
طالبن کي شمس فيض پهچايو. سندس نسب جو سلسلو سهروردي
سلسلي جي باني حضرت شيخ الشيوخ شهاب الدين ابو حفص
عمر بن عبدالله سهروردي (وفات ٦٣٢هه) ۽ شيخ ابوالنجيب
عبدالقاهر بن عبدالله سهروردي جي خاندان سان ملي ٿو.(٢)
انهن بزرگن جو سلسلهٔ نسب حضرت محمد بن ابوبڪر سان
~~ملي ٿو~~(٣) هن طرح ملي ٿو:

ابوالنجيب عبدالقاهر بن عبدالله بن محمد بن عمويه و
اسمه عبدالله بن سعد بن الحسين بن القاسم بن علقمه
بن النضر بن معاذ بن عبدالرحمان بن القاسم بن محمد
بن ابي بڪر رضي الله عنه(٣)

مخدوم نوح جو نسب جو سلسلو هن طرح آهي:

مخدوم نوح عرف لطف الله بن مخدوم نعمت الله بن
شيخ محمد اسحاق بن شيخ شهاب الدين بن شيخ فخرالدين
صفي بن شيخ عزالدين بن شيخ اسماعيل بن شيخ
عبدالوهاب بن پير مير عرف سرور پير بن شيخ

---

(١) تحفة الڪرام، سنڌي ترجمو، ص ٣٦٧
(٢) ڇيهه ڇپ ... مخدوم ... طالب المولا، مرتب اسدالله شاهه
حسيني، مقدمه ص ت ب. (٣) وفيات الاعيان: ابن خلڪان، الجزء الاول،
[illegible]

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.
Gul Hayat Institute

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 680

بهاءالدين بن شيخ فخرالدين حسين بن شيخ ابوبڪر ڪتاني بن شيخ نفيس الدين بن شيخ سراج الدين بن شيخ ابونجيب ضياءالدين عبدالقاهر سهروردي ؒ. (١)

٢٧ رمضان ٩٢١هه (١٥٠٠ع) تي مخدوم نوح جي ولادت ٿي. ستن سالن جي عمر ۾ مخدوم عربي ٻولي عرف شاهه ڏي وٽ قرآن شريف پڙهڻ ويو، (٢) ناظران قرآن شريف پڙهڻ کانسواءِ ٢٥ سيپارا حفظ به ڪيائين. ڪن روايتن موجب فقه جا ڪجهه ڪتاب به پڙهيائين. تحفة الڪرام جي روايت موجب ڏهن سالن جي عمر ۾ جيڪي ڪجهه حاصل ڪيو، سو حضور صلعم ۽ ان حضرت علي رضه جي ذريعي مليو. (٣) ظاهري تعليم ته ٿوري هئي پر ذاتي مطالعي ۽ روحاني ڪرامت سبب وڏا عالم ٿيا. (٤) سندس قرآن مجيد جو فارسي ترجمو حضرت بهاءُالدين زڪريا جي ڏکڻ ٻولڻ، اڄ به موجود آهي. (٥)

جيتوڻيڪ ظاهري طرح سندس مرشد ۽ ڪامل نه هو، اڪثر ڪري کيس اويسي مانيو ويو آهي. (٦) پر سندس وڏا سهروردي سلسلي جا هئا. تبليغ جي سلسلي ۾ پنهنجن فرزندن کي سنڌ ۽ هند جي مختلف حصن ۾ موڪليائين، جن جو اولاد اڄ تائين ملڪ جي ڪيترن حصن ۾ پکڙيل آهي. (٧)

---

(١) شيخ سراج الدين تائين شجرو 'عمليات امين' (ص ١٥، ١٦) تان ورتل آهي. عمليات امين ۾ ان کانپوءِ جيڪو شجرو ڏنل آهي، اهو صحيح ناهي (ڏسو ضميمو ۾ ڇپيل، مقدمو، ص پ.) [illegible] سنڌ نسب شيخ ابونجيب سهروردي تائين هلي ٿو. اڪثر ڪري ڏنو ويو آهي.

(٢) تحفة الڪرام (سنڌي ترجمو) ص ٣٨٣، ڪي قول مطابق سراج الدين بن ابونجيب. (٣) تحفة الڪرام، ص ٣٨٣.

(٣) ايضاً، ص ٣٨٣. حديقة الاولياء، ص ١٣٣ ڪان ١٣٤

(٤) تحفة الڪرام، سنڌي ترجمو، ص ٣٨٥، ٣٨٦، ڪافي: مخدوم محمد زمان، طالب المولا [illegible] حضرت مخدوم نوح، مسلم ادبي سوسائٽي، ... ٩، ١٠، ص ٨، ٢٧، ڪافي ص ٣٨٣

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 681

مخدوم نوح هميشه ذڪر ۾ مشغول رهندو هو. جيڪو
مريد ٿيندو هوس، انکي به ذڪر ۾ مشغول رهڻ جي
هدايت ڪندو هو. ذڪر ۽ فڪر جي محويت هوندي به
جڏهن ڪو شخص ذڪر پڇڻ ۽ مريد ٿيڻ لاءِ ايندو
هو، ته انکي بالڪل درست حواسن ۽ قائم هوش سان
الله تعاليٰ جي راهه ڏسيندو هو. جنهن محويت ۽ استغراق
اُنس ۾ ڪري نه. هر حال ۾ شريعت جي پوري پابندي ڪندو
هو. نماز جو اهڙو ته پابند هو جو پنج ئي وقت نماز باجماعت
ادا ڪندو هو.(1)

سادو کائيندو هو ۽ سادو هيڊ اڍيندو هو. جيڪو به نذرانو
ملندو هوس، اهو هيڏ ضرورت ۾ خرچ ڪري ڇڏيندو هو
فرمائيندو هو، هن فاني دنيا جي اجائي بار کڻڻ کانسواءِ جيترو
پاڻ کي آزاد رکبو اوترو آخرت جي پڇا ڳاڇا کان
آجو رهبو. ڪڏهن ته اهڙو حال به ٿيندو هوس
جو هر هرڻ ۾ کاڌي خوراڪ لاءِ ڪجهه به نه هوندو هو.(2)
27 ذوالقعد 998هه (1589ع) تي وفات ڪيائين.
حديقه الاولياء جي صاحب، شيخ بنوح بود ماه سنه مان سندس
تاريخ وفات ڪڍي آهي.(3) سندس ساڙگاهه هالن نون
۾ آهي، جتي هر سال ٻئين سومار تي ميلو لڳندو آهي.(4)
وفات کان اڳ رات جو مسجد شريف جو ڪرت ۽ هٿ ۾
جهلي هي بيت چيائين:

نه سي جوڳي جوءِ ۾، نه سامي چيان؛
ڪاپڙين ڪنوات، وڃي ويل پڌائيا.(5)

---

(1) حضرت مخدوم نوح: مسلم ادبي سوسائٽي، ص 11، 143 ۽ 146
(2) ايضاً، ص [illegible]؛ حديقة الاولياء، ص 139
(3) حضرت مخدوم نوح، ص 44. (5) ايضاً، ص 44

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

پنهنجا پرپات، ساماڪ نه پانيو ماڻهن،
روئي جهڙي رات، ڏسي ڏکوئين کي. (١)

مسجد ڪان ته جڏهن حويلي جي دروازي تي پهتو، ته هي بيت چيائين:

ابوبڪر آءُ، ساٿين سفر چتائيو،
متان ته پيائين: ساربن سناسين کي. (٢)

سيد ابوبڪر لڪياري کي ڪشف جي ذريعي حقيقت معلوم ٿي ويئي، سو هي بيت چونڊو ڪو تانڙ ڪيو، ۽ اچي حاضر ٿيو:

اچان ته اچان، ڪي جو ڏرو ڪا جنا،
متان ته پيائين: ساربان سناسين کي. (٣)

مخدوم صاحب جا ڪي ٻيا به سنڌي بيت ~~[illegible]~~ بحوالہ دليل الذاڪرين، پير محمد راشد جي ملفوظات "جامع الفيوضات" ۾ ملن ٿا. هڪ پيري هڪ فقير سنڌ ساڌ تي اچي سن هنئي:

سمي جا ٿيا آيا، عالم سڀ اجوئيو.

ان تي مخدوم صاحب چيو:

سمو نه ساٿين گڏ، تون لوچ لهي ڪي،
هالندي سمي ساٿون تون پڻ خبر ڪج،
ته توئين ٿي ڏي، سمي نه سوڀ ٿئي. (٤)

~~ملفوظات~~ دليل الذاڪرين ۾ سلوڪ جي راهه متعلق سنڌس ڪي قول

---

(١) تذڪره لطفي، ج-١، لطف الله بدوي، چاپو ٽيون، ص ١٦٠
(٢) حضرت مخدوم نوح، ص ٣٤٣. (٣) ~~ايضا، ص ٣٤٤~~ ايضا، ص ٣٤٤
(٤) تذڪره لطفي، ج-١، ص ١٦١

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

۽ ملن ٿا. ٻئي طور ڪجھ هيٺ ڏجن ٿا:

۱. يقين ڪري ڄاڻو ته هي دنيا جو نوش يعني مٺوڻ، ٿيوڻ ۽ نيش يعني ڏنگ آهي، ۽ هتي جو ڪمال خود زوال آهي، ۽ راحت عين جراحت (ڦٽ) آهي.

۲. جڏهن ڪنهن طالب کي ذڪر، فڪر، علم، تحمل، محبت، عشق، قرب ۽ وصل وغيره – سڀ ڳالهيون حاصل ٿين، ۽ انهن سان گڏ محويت نه هجيس، ته اهو سڀ حسرت ۽ نقصان آهيس. خوش نه ٿئي ته مقصد کي پهتو آهي.

۳. هڪ پيري هڪ شخص کانئن پڇيو ته جيئن وڌو آهي ته "العلم حجاب الله الاڪبر" ان جو مطلب ڇا آهي؟ فرمايائون: ان جو مطلب اهو نه آهي جيئن ماڻهو سمجهن ٿا ته علم الله تعاليٰ کان ماڻهوءَ جي روڪ ٿو ڪري، بلڪ ان جو مطلب آهي ته ظاهري علم، خداشناسيءَ (اعلم) لاءِ هڪ ڏاڪڻ ۽ محمود وسيلي ۽ اوزار آهي.

مخدوم صاحب پهرين شادي ڄام نماڻي سمي جي همشيره سان ڪئي، جنهن مان کيس چار فرزند ۽ چار نياڻيون ٿيون. فرزندن جا نالا هي آهن:

۱. مخدوم محمد امين ۲. مخدوم حامد ۳. مخدوم نور محمد
۴. مخدوم احمد

پهرين گهرواريءَ جي وفات (۹۵٦هه) کانپوءِ جوڻا مرزي مان ٻي شادي ڪيائون. انهن مان ٽي فرزند ٿيس:

۱. مخدوم ابراهيم ۲. مخدوم ميران محمد ۳. مخدوم جلال محمد

انهيءَ جي جيڙهيءَ ۾ ٽين شادي ڪيائون، جنهن مان پنج فرزند ٿيس:

---

(۱) حضرت [illegible]

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 684

۱- مخدوم موسیٰ ۲- مخدوم آدم ۳- مخدوم هارون
۴- مخدوم دائود ۵- مخدوم يوسف.(۱)
سندس سجاده نشين سندس وڏو فرزند مخدوم
محمد امين ٿيو هوتن ته ڪيترائي صداچي با تحقيق
ڪاشي فيض پرايو،(۳) خاص طور النبيءَ مقيتري ساڻ هيٺين
جا نالا قابلِ ذڪر آهن:
۱- شاهه ڪريم بلڙيءَ وارو ۲- سيد علي ثاني شيرازي.
۳- بهاءُ الدين گودڙيءَ ۴- سيد ابوبڪر لکياري.
۵- درويش موسو ۶- ميران ڪاتيار
۷- لڏو ڪمار ۸- درويش قطب ۹- قاسم ڪراڙي.
۱۰- عثمان لوهر ۱۱- محمود ولد ۱۲- بادو ۱۳- صابو سومرو.
۶۴- هوتي آگهي: جون آگهي جو ويٺل هو، ۽ شاهه ڪريم جو همعصر
هو. سندس وڌيڪ احوال ڪونه ٿو ملي.
۶۵- مخدوم يعقوب پليجو: ستارهين صدي جي گوٺ ناريجا
جو ويٺل هو. شاهه حسين (رح) کان هو همعصر هو.(۲) هو مال
ڍڳو هو. پردل جو زاد ڪشاده هو. پنهنجي
سان مسلمانن تو ڏي هندن کي مستفيض ڪيائين.(۳)
۶۶- سيد يوسف بکري: سيد محمد مڪي بکري جي اولاد مان
هو. سندس والد جو نالو حاجم هو. سندس پاءُ عبدالرزاق
بکريا ٺ بکر ۾ رهندڙ پا ٺرن ۾ سونن ڪان جدا ٿي، نئين ۾
اچي رهيا. سيد مبارڪ شاهه کان فيض پرايائين. جيڪو
سيد ميران محمد جونپوري جي وڏي خليفي شيخ دانيال جو

---

(۱) حضرت مخدوم نوح، ص ۳۳ ۽ ۳۴.
(۲) تحفة الطاهرين ... ص ۳۵، ۴۲. حديقة الاولياء،
ص ۲۲۳-۲۲۲. (۳) ايضاً

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.
Gul Hayat Institute

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 685

تربيت يافته هو. ٺٽي جي عباسي قاضين مان شادي ڪيائين.
سندس نياڻي ڏني هئي، ته ٻيڻي پاڻ مير ڪمال الدين جي
فرزند سيد اسحاق بکري سان گهراڻي شادي ڪرائي. [1]
سيد صاحب گهڻو ڪري مڪليءَ جي انهيءَ جاءِ تي عبادت
۾ گذاريندو هو، جتي سيد ميران محمد جونپوري اچي منزل
انداز ٿيو هو، جتي سائين جي شاديانه جي جاءِ هئي، جتي
سلطان ساڃهيو آزادي آهي. سندس وفات جي تاريخ نه
ٿي ملي. البته ايترو معلوم ٿئي ٿو، ته شاهه عرب جو همعصر
هو، ۽ شاهه عرب ساڻس صحبتون ڪيون هيون. سندس مزار
شيخ حماد جمالي جي مقبري جي پويان، قاضي عبدالله جي
چوڪنڊي ۾ آهي. ڪاشي پوٽو سندس فرزند سيد ابراهيم
سندس سجاده نشين ٿيو. [3]

مير محمد يوسف بکري فارسي ۾ شعر به چيو آهي. مير
علي شير قانع ان سلسلي ۾ ڪو ~~[illegible]~~ اشارو ڪيو آهي.
البته تڪمله مقالات الشعراء [1] جو مؤلف سندس هڪ
~~علمي~~ رباعي آندي آهي، جيڪا هن طرح آهي:

هر ڪه توجه بدر حق کند
توسن افلاک شود رام او
گر همه جهان جمله شود دشمنش
کج نه کند هيچ کس ايذاء او ... [4]

---

(1) حضرت مخدوم نوح، ص ٢٢-٢٣
(2) حديقة الاولياء، ص ٢٣٢-٢٣٣
(3) حواشي مڪلي نامه، ص ٨٧، ٨٨
(4) ايضاً

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 686

بيان العارفين ۾ ذڪر هيئت اهل سنڌ جا پرڳڻا

قديم زماني ۾ سنڌ جون حدون گهڻو وسيع هيون. موجوده سنڌ کانسواءِ ملتان وارو علائقو، بلوچستان، ڪشمير جو گجرات وارو حصو - سڀ سنڌ ۾ اچي ٿي ويو. راءِ گهراڻي جي وقت ۾ سنڌ جي حد ايرندي ۾ ڪشمير ۽ قنوج، الهندي ۾ مڪران ۽ عربي سمنڊ، اتر ۾ قندار، سيستان ۽ سليمان جبل ۽ ڏکڻ ۾ سورت بندر هئي. ان زماني جي گادي جو هنڌ اروڙ هو، ۽ ملڪ جا چار وڏا علائقا هئا: برهمڻ آباد، سيوهڻ، اچ ۽ ملتان. ملتان جو صوبو ته مغلن جي حڪومت جي زماني تائين سنڌ سان شامل هو. آئين اڪبري ۾ سنڌ جون هيٺيون سرڪارون ڏيکاريل آهن، ۽ ٢ [illegible] جا پرڳڻا آئين اڪبري ۽ تحفة الڪرام ۾ ڏيکاريل آهن(١)

١- ملتان: ملتان، اچ، [illegible]، ماٿيلو، سيتپور.

٢. بکر: بکر، [illegible] رهيلو، سيوي وغيره ڪل ١٢

٣- سيوستان: سيوستان، پاٽ، باغبان، ڳاهان (ڪاهان)؛ لاڪاٽ؛ رحلوي؛ دشت ناران وغيره. ڪل ٩.

٤- چاچڪان: چاچڪان، جوڻا، بديڻ، ونگو، ولهار، ڪرچو، تلهار، پراڻ، فتح باغ، پيلا، رهباڻ، نوتيار،

٥- چاڪاهاله يا هاله ڪنڊي: پاٽوٺ؛ خانوٽ (ڪانوٽ)؛ پٽ عاز پور؛ جهيجا، ڪيبر؛ انڙپور؛ نيرون ڪوٽ (حيدرآباد)

---

(١) تحفة الڪرام ج ٣، ص ٣٨٧ کان ٣٩٤ (سنڌي ترجمو)؛ آئين اڪبري: ابو الفضل بحواله: لاڙ جي ادبي ۽ ثقافتي تاريخ: ڊاڪٽر [illegible] [illegible] چيبل ١ [illegible] ص ٥١-

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 687

٦- ننو: ننو، لاهري بندر، بنورو، جکڙ، جارا (جار)، ڏڙک
(ڏرڪ)، وڪر (ڏڪري)، رتنا، سانگوره (سانگرو)، سرسي
جام، گڙهي (گرهٽ)، مانجهه، ماڇي، نظرپور وغيره ڪل ١٨
٧- نصرپور: نصرپور، امرڪوٽ، سنيارو، پليجا وغيره ڪل- ٧
بيان ڪيل ماڳن مان هيٺين پرڳڻن جا نالا آيل آهن:

١- بنورو: ننڍي سرڪار جو پرڳڻو.

٢- ڀرامپور: " " "

٣- جوڻ: چاچڪان سرڪار جو پرڳڻو.

٤- ڏرڪ: ننڍي سرڪار جو پرڳڻو

٥- سنيارو: نصرپور سرڪار جو پرڳڻو

٦- سيوستان: سرڪار به هئي، ته پرڳڻو به

٧- گرهٽ ننڍو: ننڍي سرڪار جو پرڳڻو

٨- گرهٽ وڏو " " "

٩- لنڊ: " " "

١٠- نصرپور: سرڪار به هئي، ته پرڳڻو به هو.

١١- نيرن ڪوٽ: هالڪنڊي سرڪار جو پرڳڻو هو.

١٢- هالڪنڊي: سرڪار به هئي، ته پرڳڻو به هو.

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 688

فصل ٽيون

بيان العارفين ۾ ذڪر ٿيل آهي سنڌ جا شهر ۽ ڳوٺ

١- ايلان: ٻنوري پرڳڻي جو هڪ ڳوٺ هو، جنهن تي اهو نالو اتي رهندڙ ايلان قوم جي نالي پيو. شاهه ڪريم جو همعصر درويش احمد هن ڳوٺ جو هو.(١)

٢- ارموسٽي: پرڳڻي ڳرهٽي ننڍي جو هڪ ڳوٺ هو.(٢)

٣- اڳهم: اڳهم ڪوٽ، پراڻي ساڪري درياهه جي ڪناري تي هڪ ڳوٺ هو، جنهن تي اهو نالو اڳهم لوهاڻي جي نالي پيو. مخدوم اسماعيل سومرو هن ڳوٺ جو هو.(٣)

٤- اتڙپور: درياهه جي ساڄي ڪپ تي هڪ ڳوٺ آهي، جيڪو قديم زماني ۾ هالا کنڊي پرڳڻي جو هڪ ڳوٺ هو.(٤) هينئر دادو ضلعي ۾ آهي. هي ڳوٺ سمي حاڪم جام اتڙ ٻڌايو. هي پهريون حاڪم هو، جو سومرن جي زور ختم ٿيڻ کانپوءِ جام جو لقب اختيار ڪري سنه ٧٣٢هه (١٣٥١ع) ۾ سنڌ جي تخت تي قابض ٿيو.(٥) ان مان معلوم ٿئي ٿو ته هي ڳوٺ ڇهين صدي هجري جي پڇاڙيءَ جو ٻڌل آهي. مخدوم بلال جو خليفو مخدوم ساهڙ لنگار هتي جو هو. هينئر سندس مزار اتڙپور ٽڪ ڏکريءَ تي آهي.

سنه ٩٩٨هه (١٥٨٩ع) ۾ اڪبر جو سپهه سالار خانخانان سنڌ تي ڪاهي آيو. انهيءَ وقت سنڌ جي حاڪم مرزا جاني بيگ ساڻس لڙائي لاءِ جاني بيگ پهريون اتڙپور ۾ آيو ۽ مورچو

---

(١) تحفة الڪرام، سنڌي ترجمو، جلد ٣، ص ٣٢٩.
(٢) بيان العارفين (٣) تحفة الڪرام، ص ٧٠. (٤) ايضاً، ص ٣٩٠.
(٥) ايضاً، ص ١٢٣.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

پهڻن جو قلعو ٺهرائي، پناهه ورتي. ڏيهي رئيس خانخانان کاهي اچي ان کي گهيرو ڪيو. روزانه لڙائي ٿيندي رهي. آخر ٻنهي ڌرين ۾ صلح ٿيو. خانخانان سان ويو، ۽ جاني بيگ ٺٽي ويو.

٥- بنوار: بنواري پرڳڻي جو هڪ شهر هو. شاهه بيگ ارغون جي ڏينهن ۾ هتي قلعو هو، ۽ ان ۾ اناج جو ذخيرو رکيل هو. همايون جڏهن سنه ٩٤٩ هه (١٥٤٢ع) ۾ سنڌ ۾ آيو، ته هن اهو ذخيرو هٿ ڪرڻ لاءِ اوڏانهن وڃڻ گهريو. شاهه حسن ارغون جي يارن سلطان محمود وٽ قلعو ڇڏايو. سنه ٩٥٧ (١٥٥٠ع) ۾ جڏهن مرزا ڪامل بکر ۾ آيو، ته مرزا شاهه حسن بنواري پرڳڻي ۾ شاهو پلي (سياڌ پلي) جي پيدائش کيس پور چيناني جي خرچ لاءِ ڏني. ڇاڪاڻ جو هو مرزا شاهه حسن جو ناٺو هو. (١)

شاهه جهان جي ڏينهن ۾ جڏهن امير خان ٺٽي جو نواب ٿي آيو، ته هن بنواري پرڳڻي ۾ پنهنجي نالي پٺيان "اميرپور" نالي شهر ٻڌايو، (٢) جيڪو هينئر ميرپور بنوار سنڌ جي نئون. شاهه عنايت شهيد جو ڳوٺ ميرانپور به بنواري پرڳڻي ۾ هو.

٦- بکر: سنڌ جو قديم تاريخي شهر، جيڪو سکر ۽ روهڙيءَ جي وچ ۾ درياهه جي ٻيٽ ۾ واقع آهي. بلاذري "البرور" ۽ "بغرور" جا نالا ڪم آندا آهن. (٣) چچ نامه ۾ "بغرور" يا "اغرور" نالو جا نالا آهي، ۽ ڏيکاريل آهي ته اهو قلعو ارور جي حد اندر هو. (٤) معلوم ٿئي ٿو ته "بغرور" يا "اغرور" "بکر" جي بگڙيل بناوت آهي. ڇاڪاڻ ته جو قديم زماني کان سنڌو درياهه اتان ئي

---

(١) تحفة الڪرام، سنڌي ترجمو ص ١٥٧ ۽ ١٦٨؛ تاريخ معصومي، سنڌي ترجمو ص
(٢) تحفة الڪرام، سنڌي ترجمو ص ٢٣٦. (٣) فتوح البلدان: بلاذري، مطبع يورپ ص ١٩٤ ۽ ٢١٨
ص ٣٧٦. (٤) چچ نامه، سنڌي ترجمو ص ٩٦، ١٥١، ايضاً

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 690

وهندو هو، جتان هيٺ وهي رهيو آهي. بکر جو بيٺ به انهن ڏينهن کان موجود آهي. اروڙ جي ناموريءَ جي عرصي بکر جي حيثيت ارڪل رهي، پر جڏهن اروڙ ويران ٿيو، ته بکر ابري پيو هي آهي.

هي روايت آهي، ته بکر جو پراڻو نالو فرشته هو. جڏهن سيد محمد مڪي بکر ۾ باک ڦٽڻ وقت اچي داخل ٿيو، تڏهن چيائين: "جعل الله بکرتي في البقعة المبارکة" (الله تعالا منهنجو صبح مبارڪ جاءِ ڪيو آهي.) ان کانپوءِ ان جاءِ تي نالو بکر مشهور ٿي ويو، جنهن مان بکر جو بکر ٿيو. ٻي روايت آهي ته سيد محمد مڪيءَ کان ماڻهن پڇيو ته منزل ڪٿي ڪئي ويندي؟ فرمايائين: جتي باک ڦٽڻ وقت بقر (ڍڳي) جو آواز ٻڌڻ ۾ ايندو. وقت گذرڻ سان بقر مان بکر ٿيو.

فرشته يا رسي لفظ آهي. انهيءَ ڪري اها ڳالهه وسعت جي نه آهي ته پراڻي زماني ۾ سنڌ جي ڪنهن شهر تي اهڙو نالو پيو هجي. اهو به صحيح نه آهي ته سيد محمد مڪيءَ جي اچڻ جي عرصي شهر تي اهو نالو پيو. ممڪن آهي ته اهو نالو اڳ ۾ موجود هو، جنهن کي بلاذري ۽ چچنامه ۾ بکيرور يا عمر جي اسيرالنظر ۾ "بغرور" ڪري لکيو ويو آهي.

لب تاريخ سنڌ ۾ چايل آهي ته سنه ٣٣٣ھ (٩٤٤ع) ۾ عباسي خليفي جي ڏينهن ۾ بکر جو قلعو تعمير ٿيو.(٢) اڳ ۾ ٻانا تي چڪو آهي ته قلعو اڳ ۾ ئي موجود هو، يا شايد ٿو ته انهيءَ سال قلعي جي نئين سر مرمت ٿي هوندي.

محمود غزنويءَ جي ڏينهن ۾ سنڌ ۾ وزير عبدالرزاق سنڌ

---

(١) تحفة الڪرام، سنڌي ترجمو، ص ٣٢١

(٢) لب تاريخ سنڌ ... ١٩٥٩ع، ص ٣٢.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 691

فتح ڪرڻ لاءِ آيو، جنهن سنه ۴۱۷ھ (۱۰۲۶ع) ۾ بکر جو
قلعو فتح ڪيو.(۱) سيد محمد مڪي سنه ۶۰۶ھ (۱۲۰۹ع) ۾
بکر ۾ وارد ٿيو.(۲) انهن ڏينهن ۾ سنڌ ۾ سومرن جي حڪومت
هئي. ان وقت کان پوءِ ستين صدي هجريءَ ۾ بکر تي دهلي
حڪومت جو قبضو ٿي ويو. سلطان التمش جي ڏينهن ۾
ناصرالدين قباچه اچ ۽ بکر جو خود مختيار حاڪم ٿي ويو،
جنهن کي سلطان التمش اچ تي چڙهائي ڪئي. قباچه
بکر ڏانهن ڀڄي ويو ۽ بکر جي قلعي وٽ درياءَ ۾ ٻڏي مئو.(۳)
ان کانپوءِ دهلي حڪومت طرفان بکر ۾ گورنر رهڻ لڳو.
علاؤالدين خلجيءَ جي زماني ۾ نصرت خان بکر جو گورنر هو.
سمن ۽ بکر جي حاڪمن جي وچ ۾ ٽي پيرا ويڙهه ٿي.(۴) آخر
هو بکر جو قلعو خالي ڪري ويا، ۽ بکر تي سمن جو قبضو ٿيو.(۵)
غياث الدين بلبن جي ڏينهن ۾ بکر تي ٻيهر دهلي حڪومت
جو قبضو ٿيو، ۽ خواجه خطيب کي بکر جو گورنر مقرر ڪيو ويو.(۵)
پوري ٿي وقت ۾ سنڌ جي حڪمرانن سمن بکر تي ٻيهر
قبضو ڪيو. ان کانپوءِ محمد تغلق ملتان کان ٿيندو بکر ۾
آيو ۽ موٽي ويو.(۷) انهن ڏينهن ۾ مشهور سياح ابن بطوطه
بکر آيو. هو لکي ٿو ته، شهر وچ ۾ هڪ ڏي خانقاه
آهي، جتي غريبن کي کاڌو ملي ٿو. هتي سنڌس ملاقات
قاضي ابو حنيفه، شمس الدين محمد شيرازي، ۽ شيخ امام عبدالله
حنفي سان ٿي.(۸)

---

(۱) تاريخ معصومي سنڌي ترجمو ص ۳۹. (۲) لب تاريخ سنڌ، ص ۳۳
(۳) تاريخ معصومي سنڌي ترجمو ص ۴۲، (۴) ايضاً ص ۵۶
(۵) ايضاً ص ۵۶ (۶) ايضاً ص ۵۶ (۷) ايضاً ص ۵۷

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

(۸) سفرنامه ابن بطوطه، اردو ترجمو: رئيس احمد جعفري، ڇاپو ۱۹۶۱ع، ص ۹۱-۹۲

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 692

فيروز شاهه تغلق به بکر ۾ آيو، ۽ ۲۰ ڏينهن اتي رهيو.
ملڪ رڪن الدين کي بکر جو نائب ۽ ملڪ عبدالعزيز ميريد
کي بکر جو ديوان مقرر ڪري موٽي ويو.[1] جلدئي سمن وري
بکر تي قبضو ڪيو. سنه ۹۲۸هه (۱۵۲۱ع) ۾ ارغونن، سمن کان
سنڌ فتح ڪئي.[2] شاهه حسن اُچ جو قلعو ۽ جايون ڍهرائي
انهن جو سامان آڻائي، بکر جي قلعي جي نئين سر مرمت ڪرائي.[3]
همايون جڏهن سنڌ ۾ آيو، ته ڪجهه وقت بکر ڀرسان لوهڙي جي
باغن ۾ ڇانوڻي هڻي ويٺو.[4]
شاهه حسن ارغون لاولد فوت ٿيو، انهيءَ ڪري سنڌ جو گورنر
سلطان محمود بکري، بکر جو صاحب اختيار حاڪم ٿي ويو. سنڌس
آخري ڏينهن ۾ اڪبري دربار جي اميرن: مجاهد خان ۽
محب علي خان، کيس ڏاڍو تنگ ڪيو، جنهن تي هن اڪبر کي
سمورو احوال لکي موڪليو. ان تي اڪبر بادشاهه، گيسو خان
کي بکر جو گورنر ڪري موڪليو، پر ان جي پهچڻ کان اڳ، ۲۰
صفر سنه ۹۸۲هه (۱۵۷۴ع) تي هن وفات ڪئي.[5]
ان کانپوءِ مغلن جي طرفان، بکر، سيوهڻ ۽ ٺٽي ۾
ڌار ڌار گورنر مقرر ٿي ايندا رهيا. دارا ۽ اورنگزيب جي
جڏهن لڙائي لڳي، ته دارا شڪست کائي سنه ۱۶۵۸ع ۾ بکر جي
قلعي ۾ پهتو، جتان کيس گرفتار ڪيو ويو. انهن ڏينهن ۾
بکر جو گورنر خواجه محمد شريف هو.[6] ڪلهوڙن جي ڏينهن ۾
نادر شاهه سنڌ تي ڪاهي آيو. هن سنه ۱۱۵۲هه (۱۷۳۹ع) ۾
بکر جي قلعي کي ڍهرائي، ان کي بعض تعميرون ڪرايو. بکر جي گورنر

---

(۱) تاريخ معصومي، سنڌي ترجمو، ص ۶۰، (۲) ايضاً ص ۸۴
(۳) ايضاً ص ۱۴۸ (۴) ايضاً ص ۱۸۲-۱۸۳، (۵) ايضاً ص ۱۹۸
~~(۶) تحفة الڪرام سنڌي ترجمو ص ۲۷۳~~
(۶) ايضاً (تاريخ معصومي) سنڌي ترجمو ص ۲۳۵،
(۷) لب تاريخ سنڌ، ص ۷۹

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 693

مقرر ڪيائين، پر انگريزن سنڌ کان چيني ڏاريڪيائين.(١)
ٽالپورن جي زماني ۾ سکر پراڻي لڳ ڪري رکي اچي منهنجي
ٽالپوراڻي ۽ افغانن جي لشڪر جي وچ ۾ زبردست لڙايون
ٿيون، آخر بکر جو قلعو مير رستم خان فتح ڪيو.(٢) افغان وير جو
وقت انگريزن بکر جو قلعو عارضي طور مير رستم خان کان ورتو،
پر پوءِ سمورو علائقو زوري ڪري کسي ورتو.(٣)

٧- بوبڪ: منڇر ڍنڍ جي ڪناري تي، دادو ضلعي ۾ هڪ ڳوٺ
آهي. پراڻي زماني ۾ سيوستان جي پرڳڻي دشت باڙن ۾
هڪ مشهور ڳوٺ هو قديم زماني ۾ هتي وڏا عالم ۽ بزرگ
ٿي گذريا آهن، جن مان محمود معصوم بکري جو نالو قابل ذڪر
آهي. محمود نوح سان سندس ملاقات ڪئي هئي.(٤)

٨- ڀلاميور: ڀلا ميور پرڳڻي جو ملڪيه ڳوٺ هو جلال الدين جي
سنڌ تي قبضو ڪرڻ کان پوءِ سندس وڪيل ڪاهي بن تماچي، بکر
جي قلعي مان علي شاه ترڪ ۽ ملڪ فيروز کي ونيا جي هتي جام
انڙ کي قتل ڪرايو. تن ڏينهن کان پوءِ جام انڙ جي ماڻهن ڪاهي بن
تماچي ۽ ملڪ فيروز کي قتل ڪري ڇڏيو.(٥) ڏرس محمد امين، تاريخ
جي لقب سان هن ڳوٺ ۾ هڪ بزرگ ٿي گذريو آهي.(٦)

٩- ٻگهاڙ: ننڍي جي هيٺان درياهه شاخون ڪري ٿو، جي سمنڊ ۾ ڇوڙ
ڪري ٿو. انهن مان هڪ جو نالو ٻگهاڙ آهي، جنهن تي ٻگهاڙ نالي
ڳوٺ آباد هو.

---

(١) لب تاريخ سنڌ، ص ١٢٣-١٢٤
(٢) جنت السنڌ: مير رحيمداد خان مولائي شيدائي، ص ٤٨٣
(٣) ايضاً، ص ٦٩٧ کان ٦٩٨.
(٤) تحفته الڪرام سنڌي ترجمو، ص ٣٢٧ (٥) ايضاً، ص ٢-٣
تاريخ معصومي ... ص ... (٦) تحفته الڪرام سنڌي ترجمو ص ٥٢٤

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 694

١٠. ٺٽو: سنڌ جو مشهور شهر ٺٽو هڪڙي وقت علم ۽ فضل، هنر ۽ تجارت جي لحاظ کان عظيم اسلامي شهرن قرطبه ۽ بغداد سان ڪلهو هڻندو هو. ڪيترو وقت سنڌ جي گاديءَ جو هنڌ هو، انهيءَ ڪري ڏاڍن جي بري نظر جو هميشه شڪار ٿيندو رهيو. هڪ روايت آهي ته جام نظام الدين سمي سنه ٩٠٠هه (١٤٩٥ع) ۾ هي شهر اڏايو.[١] پر بين تاريخي روايتن مان انهيءَ جي ترديد ٿئي ٿي. تاريخ ۾ آيو آهي، ته سلطان شهاب الدين محمد بن سام غوريءَ، ٺٽي ۽ اچ تي چڙهائي ڪئي.[٢] حقيقت ۾ ان زماني ۾ ٺٽي کي مرڪزي حيثيت حاصل نه هئي. اها اهميت ان وقت ديبل کي مليل هئي. البته ستين صدي هجري ۾ ٺٽو مشهور ۽ معروف ۽ بارونق شهر هو. امير خسرو (تولد ٦٥١ - وفات ٧٢٥هه) جي ديوان الصغر ۾ ٺٽي جو قافيو آيو آهي:

سرو چو تو، در اچ و در ٺٽه نه باشد

گل مثل رخ خوب تو البته نه باشد[٣]

ان مان معلوم ٿئي ٿو ته سنڌ توڙي هند ۾ ٺٽو خوبصورت شهر سمجهيو ويندو هو. سنڌس سونهن ۽ سوڀيا جي ايڏي ساک هئي، جو شاعر خوبصورت گلن ۽ سرو قد سهڻن جي جي سونهن جي تشبيهه جي سلسلي ۾ ٺٽي جو نالو کڻندا هئا.

علاءُ الدين خلجيءَ جي زماني ۾ غازي ملڪ، ملتان ۽ سنڌ جو گورنر هو. سنه ٧٢٠هه (١٣٢٠ع) ۾ خسرو ملڪ، علاءُالدين خلجيءَ کي قتل ڪري تخت تي هٿ وڌو. ساڳي سال خسرو ملڪ کي، غازي ملڪ ختم ڪري، سلطان غياث الدين تغلق

---

(١) تحفة الڪرام، سنڌي ترجمو، ص ٣٤٦.
(٢) تاريخ مبارڪ شاهي، بحواله: حواشي مڪلي نامه، پير حسام الدين راشدي، ص ١٩.
© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.
(٣) بحواله: حواشي مڪلي نامه، پير حسام الدين راشدي، ص ٣٠.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 695

جي لقب سان دهليءَ جي تخت تي ويٺو. غازي ملڪ جڏهن ملتان کان دهليءَ روانو ٿيو، تڏهن سومرا ٺٽي تي قابض ٿي ويا.(1) سنه 725هه (1325ع) ۾ سلطان محمد تغلق، سنڌ تي ڪاهه ڪئي. اڃا ٺٽي کان 14 ڪوهن جي پنڌ تي هو، ته پلو کائڻ بيمار ٿي پيو، ۽ 21 محرم سنه 752هه (1351ع) تي وفات ڪيائين. سلطان فيروز تغلق اتيءَ جاءِ تي تخت نشين ٿيو.(2)

سلطان فيروز تغلق ٺٽي تي ٻه حملا ڪيا. پهرين ڀيري ڪي در بدري ٿي موٽي ويو. ٻي دفعي مخدوم جهانيان جهان گشت جي وچ ۾ اچي ٺاهه ڪيو ويو.(3) تاريخ فيروز شاهيءَ ۾ آيو آهي، ته ان کانپوءِ فيروز تغلق ”جام“ ۽ ”بانڀڻيه“ کي پاڻ سان دهليءَ وٺي ويو. پوءِ ٺٽو جام جي پٽ ۽ بانڀڻيه جي ڀاءُ تماچي جي حوالي ڪيائين.(4) تاريخ معصوميءَ ۾ جام جونا لو جام خيرالدين آيو آهي. ڊاڪٽر دائود پوٽي جي تحقيق موجب بانڀڻيه، ٻنيوءَ جي ٽڪڙ بل ناوت آهي. انهيءَ ڪري جام تماچي ۽ اتس ته جام خيرالدين ۽ سنڌ ۾ پٺ جام ٻنيو گڏجي حڪومت ڪندا هوندا. صلح ٿيڻ کانپوءِ سلطان افغان کي دهليءَ وٺي ويو هوندو، سنڌ ۾ غير حاضريءَ ۾ جام جونو ۽ جام تماچي گڏجي حڪومت ڪندا هوندا. پر دهليءَ ۾ جڏهن جام ٿي، ٻئي جامن ۽ سنڌ ۾ واپس رهايو ويو، اهي جونا لوءِ سرائي ٺٽه ۾ مشهور ٿي ويو.(5)

هتي بيان ڪرڻ معلوم ٿيندو، ته جام نظام الدين کان ٻه سؤ سال اڳ، ٺٽو نه فقط موجود هو، پر سنڌ جي گادي جو هنڌ هو. ديبل جو نالو تاريخ جي صفحن تان سنه 681هه (1282ع) کانپوءِ گم

---

(1) تاريخ معصومي، سنڌي ترجمو، ص 78 (2) ايضاً، ص 83 - ۽
(3) تاريخ فيروز شاهي: ضياءُالدين برني، اردو ترجمو: ڊاڪٽر معين الحق، 1969ع، ص 241-242-243، ... تاريخ فيروز شاهي: سراج عفيف، بحواله
صوفي ... [illegible] (5) ايضاً، [illegible] تاريخ معصومي، سنڌي ترجمو ص [illegible]
(6) تاريخ فيروز شاهي: عفيف [illegible]

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 696

ٿيو، جڏهن سنه ٦٧١ھ (١٢٧٢ع) کان وٺي ٺٽو انهن جو حاڪم مقام بڻيو.(١)
ڄام فيروز جي ڏينهن ۾ سنه ٩٢٦ھ (١٥٢٠ع) ۾ شاهه بيگ ارغون ٺٽو فتح ڪيو، جنهن ۾ ٺٽي ۾ قتل عام ڪيو.(٢) ارغونن کانپوءِ ترخان حڪمران ٿيا. انهن جي ڏينهن ۾ به ٺٽو سنڌ جي گاديءَ جو هنڌ هو. مرزا عيسيٰ ترخان جي ڏينهن ۾ سنه ١٥٥٥ع ۾ پورچوگيزن پيڊرو بارئيٽو رولن جي اڳواڻيءَ هيٺ، لاهري بندر کان ٺٽي تي ڪاهي، شهر کي خوب ڦريو، ۽ آخر شهر کي باهه ڏني. شهر جي عمارتن سان گڏ جامع مسجد به سڙي ويئي، ۽ اٽڪل ٨ هزار شهري بيگناهه قتل ڪيا ويا. ٺٽي جي ڦر مان کين ايترو مال هٿ آيو، جو سندن بيان موجب، سڄي ايشيا مان ڪي ڪنهن به هنڌان کين ايتري دولت هٿ نه آئي. مرزا عيسيٰ انهن ڏينهن ۾ سلطان محمود بکريءَ سان لڙائيءَ جي سلسلي ۾ ٺٽي کان ٻاهر هو. موٽي اچي ٺٽي کي نئين سر اڏايائين.(٣)

مرزا جاني بيگ ترخان جي ڏينهن ۾ اڪبر بادشاهه جي سپهه سالار مرزا خانخانان سنه ١٠٠٠ھ (١٥٩١ع) ۾ سنڌ فتح ڪئي. مرزا جاني بيگ کي اهل عيال سوڌو دهليءَ موڪليائون، ۽ ٺٽي تي دولت خان لوڌي گورنر مقرر ٿيو.(٤) ان کانپوءِ ٺٽي تي مغل حڪومت طرفان گورنر حڪومت ڪندا رهيا.

ڪلهوڙن جيتوڻيڪ خدا آباد کي گاديءَ جو هنڌ بنايو، ان هوندي به ٺٽي جي اهائي حيثيت برقرار رهي. انهن ڏينهن ۾ ٺٽو وڏو علمي مرڪز هو. هن دور ۾ ٺٽي ۾ جڳ مشهور علمي شخصيتون موجود هيون، جن مان مخدوم محمد معين ۽ مخدوم محمد هاشم جا نالا قابلِ ذڪر آهن. تالپور دور کان اها اهميت گهٽجڻ شروع ٿي.

---

(١) حواشي مڪلي نامه: پير حسام الدين راشدي، ص ٣٨. (٢) تاريخ معصومي، سنڌي ترجمو، ص ١٣٦-١٣٧. (٣) جنة السنڌ- مولائي شيدائي، ص ٤٠٣. (٤) تحفة الڪرام، سنڌي ترجمو، ص ١٩٦-١٩٧

Gul Hayat Institute
© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 697

١١- <u>بلڙي</u>: پراڻي زماني ۾ بنوري پرڳڻي جو مشهور ڳوٺ هو.(١)

١٢- <u>بليجا</u>: نصرپور پرڳڻي ۾، نصرپور جي ويجهو هڪ ڳوٺ هو.(٢)

١٣- <u>بيراز</u>: ڳرهڙ ۽ ڏونءِ پرڳڻي جو هڪ ڳوٺ هو.(٣)

١٤- <u>جون</u>: قديم زماني ۾ مشهور شهر، ۽ جون پرڳڻي جي گادي جو هنڌ هو. مغل دور ۾ چاچڪان سرڪار جو مشهور شهر هو.(٤) باغن، واهن، ميون ۽ واپارين سبب سنڌ ۾ ممتاز هو. واپار جون وڏيون ڪوٺيون منجهس هونديون هيون، پري پري کان سوداگر واپار لاءِ ايندا هئا. پاڄ وقت، همايون جڏهن شهر دنان لنگهيو، تڏهن شهر جي باغن جي وچ ۾ ڪجهه وقت ڪئمپ هڻي ويٺو هو، چاچڪان جو فرصت بخش نظارن کان ڏاڍو متاثر ٿيو هو. اڪبر جي ڏينهن ۾ جڏهن خانخانان سنڌ تي حملو ڪيو، تڏهن سندس لشڪر هتان لنگهيو.(٥)

١٥- <u>چانيه</u>: هالا پرڳڻي ۾ هڪ ڳوٺ هو.

١٦- <u>خانوٽ</u>: عام طرح کانوٽ چيو ويندو آهي. هالا جي سامهون ~~[illegible]~~ سنڌو درياءَ جي ساڄي ڪپ تي آهي. اڳ هالا پرڳڻي جو هڪ ڳوٺ هو. اتي چار هنڌ سيد، اصل مٽياريءَ جا ويٺل هئا، جن مان چاندو شاهه بلوڙي جو صاحب ٿي گذريو آهي.(٦)

(١٧) <u>دائرو</u>: ڏيرڪ پرڳڻي جو هڪ ڳوٺ هو.(٧)

(١٨) <u>ڊٻي</u>: ٻنوري پرڳڻي جو هڪ ڳوٺ هو.(٨)

(١٩) <u>دربيلو</u>: پرڳڻو به هو، شهر به. عام طرح پرڳڻي کي دربيلو ئي

---

(١) تحفة الڪرام، سنڌي ترجمو، ص ٣١ (٢) شاهه ڪريم جو ڪلام: ڊاڪٽر داؤد پوٽو، ص ٢٢٣ (٣) ايضاً (٤) تحفة الڪرام، سنڌي ترجمو، ص ٩.
(٥) ايضاً ص ١٦١ ۽ تاريخ معصومي، سنڌي ترجمو ص ٢١٣-٢١٤ (٦) تحفة الڪرام سنڌي ترجمو ص ... (٧) ... (٨) ايضاً

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 698

۽ شهر کي ڏهه پيرا سنڌيءَ ويندو هو. مرزا شاهه حسن ارغون، سيوستان جي پرڳڻي جي فتح ڪانپوءِ، هي پرڳڻو فتح ڪري مير فرخ کي ڏنو.(۱) همايون، پاڻ وقت، جڏهن سنڌ ۾ آيو هو، ته بکر کان ٿي دربيلي آيو هو ۱۰ تان پاڻ ويو هو.(۲) مرزا عيسيٰ ترخان، بکر جي حاڪم محمود خان سان لڙائيءَ وقت، دربيلي وٽ اچي ديرو ڄمايو هو.(۳) آخر شيخ عبدالوهاب ۽ حاجي بيگ جي وچ ۾ پوءِ ته ٻنهي جي وچ ۾ ڦڏو ٿيو هو.(۴)

هنا شهر ۾ وڏا عالم ۽ بزرگ ٿي گذريا آهن. هتي جو قاضي ابراهيم ۽ سندس فرزند قاضي عبدالله زبردست عالم ۽ بزرگ ٿي گذريا آهن. قاضي عبدالله شاهه بيگ ارغون جي ڏينهن ۾، دربيلي مان لڏي باغبان ۾ اچي رهيو هو ۽ وري وينو پر اتي به گهڻو وقت رهي نه سگهيو. آخر سنه ۹۳۳هه (۱۵۲۷ع) ۾ سنڌ کان گجرات هليو ويو، جتان لڏي وڃي مديني منوره ۾ ويٺو جتي پاڻ ۽ سندس فرزند شيخ رحمت الله، علم ۽ فضل ۾ وڏو نالو ڪڍيو. بلند پايه تصنيفون به يادگار ڇڏيائون.(۵) شيخ عبدالله نالي هڪ ٻيو عالم سنه ۹۹۳هه (۱۵۸۵ع) ۾ دربيلي مان لڏي وڃي گهمي پاڻ گجرات ۽ مديني طيبه رهڻ لڳو.(۶) مخدوم قاضي عثمان (وفات ۱۰۰۳هه) به هتي جو مشهور عالم ٿي گذريو آهي.(۷)

۳۰- دڙو: جو ٺٽي پرڳڻي ۾ هڪ ڳوٺ هو.

۳۱- دَرَڪ: ننڍي سرڪار جي پرڳڻي ڏرڪ جو مکيه شهر هو، سيوهڻ جو قديم تخت گاهه ۽ محمد طور به هن پرڳڻي ۾ هو.(۸)

---

(۱) تاريخ معصومي سنڌي ترجمو ص ۱۷۲ (۲) ايضاً ص ۲۰۴

(۳) ايضاً ص ۲۲۶. (۴) ايضاً ص ۲۳۹. (۵) ايضاً ۲۴۱-۲۴۲

(۶) ايضاً ص ۲۴۳ (۷) ايضاً ص ۲۸۵

(۸) تحفة الڪرام ... ص ۱۲۰.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 699

٢٢- ڏنڊي: سيتار پرڳڻي ۾ هڪ مشهور ڳوٺ هو.(١)

٢٣- رُڪوٺ يا راهوٺ: ٻنوري پرڳڻي ۾ مشهور ڳوٺ هو. مخدوم صدر الدنيا، سندس پٽ مولانا ضياءالدين ۽ شيخ عبداللطيف هن ڳوٺ ۾ زبردست عالم ۽ فاضل ٿي گذريا آهن.(٢)

٢٤- رڪن پور: نيرون ڪوٽ پرڳڻي ۾ هڪ مشهور ڳوٺ، ۽ شيخ ريحان ڄهنڪلي جو مسڪن هو. هڪ روايت آهي ته غوث بهاءالحق ملتاني جي پوٽي شيخ رڪن الدين جي اچڻ جي ڪري هن شهر تي اهو نالو پيو.(٣) شيخ ريحان جا پٽ شيخ قطب ۽ شيخ دودو به اهل الله ٿي گذريا آهن. شيخ دودي کي شهادت نصيب ٿي هئي. ان موقعي تي حضرت قلندر شهباز عذر خواهي لاءِ ان جي پٽن ڏي ويو هو.(٤)

(٢٥) ريل: لفظ ريل سنسڪرت 'رل' مان نڪتل آهي، جنهن جي معنيٰ آهي: ترائي، ڍورو، ۽ سائو ڍورو هنڌ. تاريخ موجب سيوهڻ جي پرڳڻي سان هڪ سرسبز ٽڪرو هو، ۽ سيوهڻ اهم تفريح گاهه هو. مرزا قليچ بيگ لکيو آهي ته: چاندڪي ۽ سيوستان پرڳڻن جي الهندي جبل تائين جيڪا باراني زمين آهي، سا [illegible] آهي، ۽ جنهن کي عام سنڌي [illegible] آهن؛ جنهن کي اڳي ريل ۽ دشت باران چوندا هئا.(٥) [illegible] سيوهڻ ۽ ان جي آس پاس جي تاريخي ماڳن ۽ مڪانن جي کوجنا ڪئي هئي، هن ان ئي ڪتاب ۾ لکيو آهي. ڳهراب ويجهار ۽ ويجاءِ ڪانيو [illegible] ٽيهي تي ڇپجي ته هاڻ ڪٿ جتي باغ يوسف واري [illegible] جي اڳي ريل جي جيڪي [illegible] هئي، ڪجهه قدر باغ آهن. جن جي سرسبزي جي شاهدي محمد بن قاسم جي زماني کان ملي ٿي. جن جي دعوت تي محمد بن قاسم ويو هو. [illegible] آهي.(٦)

(١) تحفة الڪرام، سنڌي ترجمو، ص ٥٠٣. (٢) ايضاً، ص ٣٠٣
(٣) ايضاً، ص ٥٤٤. (٤) ايضاً، ص ٣٤٦ (٥) مقدمه سنڌ - ١ سنڌ جا مشهور شهر ۽ ماڳ [illegible] (٦) تاريخ معصومي، سنڌي ترجمو، ص ٧٠

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 700

ذيل ۾ ڪيترائي بزرگ ٿي گذريا آهن، جهڙوڪ: ابوالفضل ۾ صفيءَ جو پيءُ ۽ دادو شيخ موسىٰ، انهي اولاد مان شيخ حفص، ابوالفضل جو پيءُ مبارڪ، درويش پير مخدوم منجهيو (منجهو)، ابراهيم.(١)

٢٦. سن: سيوستان پرڳڻي ۾ هڪ مشهور ڳوٺ هو جيڪو هينئر دادو ضلعي ۾ آهي. جام صدرالدين بن جام تماچي جي ڏينهن ۾ فيروز تغلق سنڌ تي ڪاهي آيو. جام ساڻس ٽڪرائجي پيو، پر کيس واپس ورڻ تي مجبور ڪيو. هڪ ڀيري جام سن ناڻي سنڌ جو تعاقب ڪيو.(٢) مخدوم بلال جي وڏي خليفي سيد حيدر جي ڌيءَ سن ۾ آهي. مشهور سياستدان ۽ اهل قلم علامه مرتضيٰ شاهه (جي ايم سيد) سيد حيدر جي اولاد مان آهي، جو سن ۾ رهي ٿو. سن جي پرسان هڪ وڏي ٽڪري آهي.

٢٧. سونهرا: هڪ روايت موجب: هت هڪ عامل فقير رهندو هو، جنهن کي تسرسونهرو ڪري سڏيندو هو. انهيءَ ڪري هي هنڌ تسرسونهرو جي نالي سان مشهور ٿي ويو. عوام جي زبان ۾ سونهرا مان سونهرا مشهور ٿي ويو. جام تماچيءَ هن شهر کي ننڍي سنڌ ڏي، پر ناڪو اهو ڏٺو نه آهي.(٣)

قديم زماني ۾ هن ڳوٺ جي ويجهو هيمڪوٽ نالي هڪ قلعو هوندو هو، جو پوءِ هندن جو تيرٿ گاهه بڻيو. هن ڳوٺ جي پرسان هڪ ٽڪر مان پاڻي سمندو هو. انهيءَ هيٺان هڪ قدرتي چشمو هو، جنهن کي جهرڪ چيو ويندو هو. هندن پوڄا لاءِ اتي هڪ پٿر کوٽي ٺهيو هو.(٤) جام تماچي ۽ نوري وارو ڪينجهر ڍنڍ به هن ڳوٺ جي ويجهو آهي. هتي ڪيترائي بزرگ ٿي گذريا آهن، جهڙوڪ: مخدوم رمضان وڏيرو، مخدوم ملا آري، سنڌ ۾ پيٽ ملا بايزيد وغيره.(٥)

---

(١) تحفة الڪرام، سنڌي ترجمو، ص ٣٤٦ کان ٣٧٨. (٢) ايضاً، ص ٢٦-٢٧. تاريخ معصومي ... (٣) تحفة الڪرام، سنڌي ترجمو ص ٢٩... (٤) ايضاً، ص ٤٥... (٥) ايضاً، ص ٥٥...

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

٢٨- سيدپور: ٺراهپور پرڳڻي ۾ هڪ ڳوٺ هو.

٢٩- سيوستان: سيوستان يا سيوهڻ تمام قديم شهر آهي. آثارِ قديمه جي ماهرن جو رايو آهي ته "سيوهڻ" نه فقط موهن جي دڙي جي تهذيب واري زماني ۾ آباد هو، بلڪ ان کان به گهڻو اڳ وسيل هو.[1] آرين به اچڻ سان هن شهر کي نئين طرح وسايو. موجوده نالو "سيوهڻ" به آرين جي ڏنل نالي جي بگڙيل بناوت آهي. آرين جي هڪ قبيلي "شوي" جي ڪري مشهور ٿيو. يعني "سيوستان" اصل ۾ آهي: "شوواستان"[2] (شوي + استان = جاءِ) ۽ ساڳيءَ طرح "سيوهڻ"، "شوواهڻ" (شو + واهڻ = ننڍو شهر) جي بگڙيل شڪل آهي. معلوم ٿئي ٿو ته آرين هن شهر کي "شوواستان" يا "شوواهڻ" سڏيو، جيڪي بعد ۾ "سيوستان" ۽ "سيوهڻ" ٿيا آهن. قديم سنڌ ۾ "شوي" آرين جي نالي پٺيان ٻيا به شهر آهن، جهڙوڪ: ملتان واري پرڳڻي ۾ "شورڪوٽ" ۽ موجوده بلوچستان ۾ "سوي" (سبي)، جيڪو اصل ۾ "شوي" هوندو.

سڪندر جي زماني جا يوناني ليکڪ هن شهر کي "سندمانا" ڪري ڄاڻائين ٿا. هتي جي بادشاهه "سامبوس" يا "سمباس"، سڪندر جي آمد جا اطلاع هوشيار ڪيا هئا.[3] پاڻ ٿي ٿو ته "سندمانا" "سيوهڻ" جي بگڙيل بناوت آهي. عرب مؤرخن ۽ سياحن جي ڪتابن ۾ به هن شهر جي نالي جي بگڙيل صورت ملي ٿي. بلاذري (وفات ٢٧٩هه)

---

(1) W.T Banford: Geology of Western Sind. (Memoirs of Geological Survey) Vol: 17, Part-I

(2) سنڌي ٻوليءَ جي تاريخ: ڀيرومل، ص ١٢٦

(3) Gazetteer of Sind: Dr. H.T Sorley. 1968, P.P: 1413.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 702

هنن کي سيوستان ۽ شدوستان ڪري لکيو آهي (۱) اصطخري (۲) (چوٿين صدي هجري) ۽ بشاري مقدسي (۳) (چوٿين صدي هجري) به شدوستان لکيو آهي. مشهور سياح ابن بطوط (وفات ۷۷۹هه) هن شهر جو نالو سيوستان لکيو آهي (۴).

سيوهڻ کي قديم زماني کان خاص حيثيت حاصل رهي آهي، ڇاڪاڻ جو سنڌ تي جڏهن به اتر يا ڏکڻ کان ڪاهه ٿيندي هئي، ته سيوهڻ سنڌ جي بچاءَ لاءِ هڪ دروازي جو ڪم ڏيندو هو. سيوهڻ لکي ۽ جي جبلن جي ڪري، اهڙي ۽ حالت ۾ آهي جو ان تي قبضي ڪرڻ کانسواءِ آسانيءَ سان هيٺين سنڌ تي قبضو ڪري سگهجي ٿو. انهيءَ ڪري سيوهڻ هڪ ملڪيه علائقو هو، جنهن جي قلعي کي فتح ڪرڻ، سنڌ جي فتح لاءِ ضروري سمجهيو ويندو هو. سڪندر مقدوني جڏهن ۳۲۶ سال قبل مسيح ۾ هتي آيو هو، ته سيوهڻ فتح ڪيو هئائين ۽ سيوهڻ جي قلعي جي مرمت ڪرائي هئائين. انهيءَ ڪري سيوهڻ وارو قلعو سڪندر جو قلعو جي نالي سان مشهور رهيو آهي. محمد بن قاسم به هي قلعو فتح ڪري، پوءِ مٿي وڌيو هو. سنه ۶۹۶هه (۱۲۹۷ع) ۾ دهليءَ جي حاڪم غياث الدين بلبن جي ڏينهن ۾ سنڌ تي تاتاري ڪاهي آيا؛ انهن به پهرين سيوهڻ تي حملو ڪيو هو. جلال الدين خوارزم شاه به پهرين سيوهڻ تي قبضي

---

(۱) فتوح البلدان: احمد بن يحيٰ بلاذري، بحواله: هندوستان عربون کي نظر ۾: مرتب: مولانا مسعود علي ندوي، دارالمصنفين اعظم ڳڙهه، جلد اول، ص ۹۰ ۽ ۹۱. (۲) مسالڪ الممالڪ: ابراهيم بن محمد اصطخري، بحواله هندوستان عربون کي نظر ۾، جلد اول، ص ۳۶۶ ۽ ۳۷۲. (۳) احسن التقاسيم في معرفة الاقاليم: محمد بن احمد بشاري مقدسي: بحواله هندوستان عربون کي نظر ۾ جلد اول، ص ۳۸۲. (۴) رحله ابن بطوطه، جلد دوم بحواله هندوستان عربون کي نظر ۾، حصو ۲، ص ۲۵۸.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 703

هيٺ آندو ويو. شاهه بيگ ارغون، جڏهن سنڌ تي قبضو ڪيو ته هن سنه ٩٣٦هه (١٥٣٠ع) ۾ ٻيهر پاڻ سيوهڻ تي قبضو ڪيو. همايون بادشاهه پڻ جنهن وقت جڏهن سنڌ ۾ آيو هو ته هن سيوهڻ هٿ ڪرڻ جي وڏي ڪوشش ڪئي هئي، پر ڪامياب ڪري نه سگهيو. سنه ١٠٠٠هه (١٥٩١ع) ۾ اڪبر جي سپهه سالار عبدالرحيم خانخانان جڏهن سنڌ تي چڙهائي ڪئي، ته ٻيهر پاڻ سيوهڻ تي حملو ڪيائين.

قديم زماني ۾ هنن علائقن کي "سيوستان" ۽ فقط قلعي کي "سيوهڻ" سڏيو ويندو هو.(١) سيوستان علائقي جون حدون ٺٽو ۽ سيوهڻ هندو راڄ ۾ سنڌ پنجن علائقن ۾ ورهايل هوندي هئي: برهمڻ آباد، سيوستان، اسڪلنده، ملتان ۽ اروڙ. سيوستان جي علائقي ۾ وري ڪيترن ئي پرڳڻا هئا جهڙوڪ: ٻڌيه، جنگان، روپاها، ڪوهه پايه ۽ مڪران.(٢) ٻڌيه وارو پرڳڻو، ارڙ جاڻي ۽ جيڪب آباد ضلعن تي مشتمل هو.(٣) جنگان، سنڌ جي ڪوهستاني علائقي تي مشتمل هو، روپاها ٽڪر ۾ بلوچستان وارو حصو اچي ٿي ويو.(٤) ڪوهه پايه ۾ قلات وارو حصو اچي ٿي ويو. مڪران ۾، موجوده مڪران ۽ لس بيلو اچي ٿي ويا.

هن سرزمين ۾ ڪيئي عالم، فاضل ۽ الله وارا رهيا آهن. سنڌ جي اوليائن جي سرتاج حضرت قلندر شهباز به هن شهر کي پنهنجو آخري آرامگاهه بنايو. دلو راءِ جونند ڊيا ۽ چنو امراڻي به هتي ئي مدفون آهن. قاضي قاضن جا وڏا به هتي جا هئا. لاهور ۾ مدفون ميان مير به اصل هتي جو هو.

---

(١) قديم سنڌ - انجا شهر ۽ ماڳ. مرزا قليچ بيگ، ص ٢٣٩

(٢) چچ نامه: سنڌي ترجمو: مخدوم امير احمد. حيدرآباد ڀيو ١٩٥٤ع، ص ٢٢

(٣) [illegible] عنتر بي بخش بلوچ، ص ٣٠٢

(٤) ايضاً، ص ٣٠٣.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 704

٣٠- <u>ڪڪرالو</u>: سمنڊ جي ڪناري سان اڳتي هڪ سرزمين جو نالو "ڪڪرالو" هو. ان علائقي جي گادي، جوهند شهر ڪڪرالو هو. اصل ۾ سنڌ جي حڪومت ۾ داخل هو، پر پوءِ ڪجهه وقت ڪڇ جي سمن جي هٿ هيٺ رهيو.(١) ترخان دور ۾ جام ڏسير هتي جو حاڪم هو. جان بابا، جڏهن مرزا باقيءَ کان شڪست کاڌي، تڏهن جام مهر (ڏسير) وٽ مدد لاءِ ويو، پر نااميد ٿي موٽيو.(٢) مرزا غازي بيگ ترخان جي ڏينهن ۾ جام ڏسير جي پٽ جام هالي، مرزا جي ڪهڻ جاگيرداري سندس هٿن اندر ڪجهه ڇڏيو، ويڙهن لاءِ مرزا مٿس حملو ڪيو. جام جي ماڻهن جام دائود جي غداري جي ڪري، جام کي شڪست ملي. مرزا، ڪڪرالي کي ٽن حصن ۾ ورهائي، هڪ حصو جام دائود کي ڏنو، ٻه باقي ٻه حصا خالصه ڪري ڇڏيا.(٣)

مغل گورنرن جي دور ۾ ڪڪرالي جا جام، خودمختيار ٿيڻ لاءِ پاڻ پتوڙيو. گورنر شريف جي ڏينهن ۾ هن مغل لشڪر جي بازار تي حملو ڪيو هو. نواب امير خان، جڏهن سنه ١٠٣٧ھ (١٦٢٧ع) ۾ ٺٽي جو گورنر ٿيو، ته هن ڪڪرالي جي جام کي شڪست ڏني.(٤) ميان نور محمد ڪلهوڙي جي ڏينهن ۾ ڪڪرالي جي جام بغاوت ڪئي. آخر ميان جي لشڪر هٿان کيس شڪست ملي.(٥) آخر ميان جي سپهه سالار شيخ شڪر الله سنه ١١٥٧ھ (١٧٤٤ع) ۾ ڪڪرالي جي جام هوٿيءَ کي نابود ڪري، سندس جاءِ تي جام موڙ کي مقرر ڪيو.(٦) ميان غلام شاه ڪلهوڙي جي ڏينهن ۾ جام ڏسير ڪڪرالي جي حڪومت هٿ ڪري ورتي، جاجا جو هن ميان سان وفادار ٿي رهڻ جو انجام ڪيو،(٧) پر پوءِ هن بغاوت ڪئي، جنهن ڪري کيس شڪست ڏنائين، ٧ صفر سنه ١١٧٤ھ

---

(١) تحفته الڪرام، سنڌي ترجمو، ص ٣٧٤ (٢) ايضاً، ص ١٢٦؛ ع معصومي، ص ٢٥٢.
(٣) تحفته الڪرام، سنڌي ترجمو، ص ٢٠٥ (٤) ايضاً، ص ٢٣٦
(٥) ايضاً، ص ٢٦٨ (٦) ايضاً، ص ٢٧٠ (٧) ايضاً، ص ٢٧٩-٢٨٠.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 705

~~(۶۵۸ھ)~~ (۱۲۶۰ع) ۾ عيسيٰ ماڻ کيڏي ملڪ بدر ڪيو ويو.[1]

هن سر زمين ۾ ڪيترائي بلا اِ بزرگ ٿي گذريا آهن، جهڙوڪ: درويش عالم، پير آڪو، شيخ اسماعيل، شيخ راجن، شيخ مغل پين، شيخ ابڙو ڇالاڻي، پير عمر عيسيٰ، شيخ آڙل، مخدوم جلال محمد، قاضي قطب الدين وغيره.[2] پير آڪي بابت آيو آهي ته سندس مزار تي جيڪو هن جو گهوڙو قبر ڪنڌ ڏو هو، ته رات جو چرندو هو. شاد ڪري سندس مزار تي اچي چيو، ته آءٌ لاڪا، ماهو حياتي ۾ پير شوق جو ڪاوڙ چڙهيا ڏي ۽ پير تون مهر ڪانه ڪئي ۽ نه تو چڙهين؟ ان کانپوءِ اهو گهوڙو بند ٿي ويو.[3]

۳۱- گاڏهوٽ: بنوري پرڳڻي جو مشهور ڳوٺ هو. حسن ستو هتي عامل وڪي ٿي گذريو آهي.[4]

۳۲- نارو: ننڍي جي پرڳڻي جو هڪ قديم ڳوٺ هو.[5]

۳۳- ناياهو: نيرڪوٽ پرڳڻي جو هڪ ڳوٺ هو. درويش بادو هتي اهل الله ٿي گذريو آهي. مخدوم نوح جو همعصر هو.[6]

۳۴- نصرپور: روايت آهي ته سلطان فيروز تغلق سنه ۷۵۱ھ (۱۳۵۰ع) ۾ نصر نالي هڪ امير کي ساڪر درياءَ جي ڪناري تي قلعي ٺاهڻ جو حڪم ڏنو. اهڙيءَ طرح هي شهر آباد ٿي نصرپور جي نالي سان مشهور ٿيو.[7] باغات جي ڪثرت جي ڪري تفريحگاهه ٿي پيو.[8] شاهه بيگ ارغون جي وفات کانپوءِ، شاهه حسن ارغون نصرپور ۾ تخت نشين ٿيو هو.[9] مرزا غازي بيگ ترخان جي ڏينهن ۾ جڏهن ابوالقاسم سلطان باغي ٿيو هو، ته نصرپور وٽ، مرزا جو ان سان مقابلو ٿيو هو.[10] ترخاني سردار هن شهر کي پنهنجي رهائش لاءِ چوندا هئا.[11]

Gul Hayat Institute

---

(1) تحفة الڪرام، سنڌي ترجمو ص ۲۷۹-۲۸۰. (2) ايضاً ص ۴۳۷ کان ۴۴۴
(3) ايضاً ص ۴۳۷. (4) ايضاً ص ۴۳۵ (5) ايضاً ص ۶۲
(6) ايضاً ص ۴۴۵ (7) ايضاً ص ۳۹۴ (8) ايضاً ص ۳۹۴
(9) ايضاً ص ۱۲۰ (10) ايضاً ص ۱۲۰ (11) ايضاً ص ۳۹۴.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 706

شهر جي سرسبزيءَ جو دارومدار درياءَ تي هو. اتفاق ڪري جڏهن درياءُ رخ ڦيرايو، ته شهر جو اوج گهٽجي ويو.(۱)

هن سرزمين ڪيئي عالم، فاضل ۽ بزرگ پيدا ڪيا آهن. شاه عبداللطيف ڀٽائيءَ جو ڏاڏو معاصر ۽ سنڌي زبان جو بلندپايه شاعر شاه عنايت رضوي، هتان جو هو. ويجهڙائيءَ واري دور جو ڪشتين خاصي گهر شاعر مصري شاه (۲) به هن شهر جو هو. انهن کانسواءِ ٻيا به ڪيترائي عالم، فاضل ۽ بزرگ ٿي گذريا آهن، جهڙوڪ: قاضي ضياءالدين، شيخ محمود معروف به شاه سيتان قادري، شاه هاشم رضوي وغيره.(۲)

۳۵- نفس ايو: سواري پرکيئي ۾ ڏهه ڪوه تي هو.(۳)

۳۶- نيرون ڪوٽ: تاريخ مان معلوم ٿئي ٿو، ته نيرون ڪوٽ ڇهين صدي عيسويءَ واري راءِ گهراڻي جي حڪومت ۾ برهمڻ آباد جي گورنر جي هٿ هيٺ هو.(۴) ان مان معلوم ٿئي ٿو، ته نيرون ڪوٽ تمام قديم زماني کان آباد هو. هڪ روايت آهي، ته قديم زماني ۾ سنڌ جي راجا نيرون اهو شهر ٻڌايو.(۵) لوط ڪوٽ دراوڙي ٻوليءَ جي سنڌي آهي. ان مان معلوم ٿئي ٿو ته هي شهر ان زماني ۾ آباد ٿيو، جڏهن سنڌ ۾ دراوڙي نسل جو اثر غالب هو، ۽ نيرون به دراوڙي نسل جو ڪو راجا هو.

محمد بن قاسم جي فتح وقت، يعني اٺين صدي عيسويءَ جي شروعات ۾ به هي ڪوٽ قائم هو. محمد بن قاسم جڏهن ديبل فتح ڪري اڳتي وڌيو، ته نيرون ڪوٽ جو حاڪم ٻڌ ڌرم جو سمني پنڌ رکو هو، جنهن محمد بن قاسم جو آدرڀاءُ ڪري کيس پنهنجي وفاداريءَ جو يقين ڏياريو. محمد بن قاسم کيس

---

(۱) تحفة الڪرام، سنڌي ترجمو، ص ۴۹۴. (۲) ايضاً، ص ۳۹۴ کان ۴۰۲.
(۳) ايضاً، ص ۴۲۵. (۴) چچنامه، سنڌي ترجمو، ص ۲۶-۲۷.
(۵) تحفة الڪرام، سنڌي ترجمو، ص ۴۴۴.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 707

سرو ياءِ ڀيري عزت افزائي ڪئي. ان ڪانپوءِ محمد بن قاسم قلعي ۾ مسجد ٺهرائي.(١) ڏهين صدي عيسوي جي عرب سياحن، جهڙوڪ اصطخري ۽ ابن حوقل، ~~بشاري مقدسي~~ جو بيان آهي ته نيرون ڪوٽ جو قلعو ديبل کان منصوره جي شاهي رستي جي وچ ڌاري واقع هو، پر اسٽ منصوره کي ڏٺو هو.(٢) انهن عرب مؤرخن ۽ سياحن نالي جي صحيح تلفظ لکڻ ۾ غلطي ڪئي آهي، جو نيرون جي بدران "بيرون" لکيو اٿن!(٣)

ارغونن ۽ ترخانن جي دور ۾ يعني سورهين ۽ سترهين صدي عيسوي ۾ به نيرون ڪوٽ ڏانهن اشارا ملن ٿا. ڪلهوڙن جي دور تائين هي هڪ ننڍڙو ڳوٺ ٿي وڃي بچيو هو، تانجو ميان غلام شاهه ڪلهوڙي سن ١١٨٣هه (١٧٦٩ع) ۾ قديم قلعي جي مٿان نئين قلعي بڻائڻ جو ڪم شروع ڪيو ۽ ان کي پڪين ڀتين جو حصو بڻايائين. شهر جو نالو حيدرآباد رکيائين.(٤) اهڙي طرح سان ڪلهوڙن جي زماني ۾ نيرون ڪوٽ، نئين روپ ۾ نئين نالي حيدرآباد، سان سنڌ جي گادي ٿيو، جو هنڌ ٻيو. ميرن جي دور ۾ به گادي جو هنڌ هو. انگريزن ڪراچي کي گادي بڻايو پر حيدرآباد جي مرڪزي حيثيت بدستور قائم رهي، ۽ اڄ به قائم آهي.

---

(١) فتح نامه سنڌ، عرف چچ نامه، سنڌي ترجمو، ١٩٥٤ع، ص ٢١-٢٣ ۽ فتوح البلدان: بلاذري، بحواله هندوستان عربون ڪي نظر مين، جلد اول، دارالمصنفين اعظم ڳڙهه، ص ٩٠.

(٢) مسالڪ الممالڪ: اصطخري، بحواله هندوستان عربون ڪي نظر مين، جلد اول، ص ٣٧٢ ۽ سفرنامه ابن حوقل (تصنيف ٣٦٧هه)، بحواله: تاريخ سنڌ: ابو ظفر ندوي، اعظم ڳڙهه، ١٩٤٧ع، ص ٢٢٦ ۽ ٢٤٣.

(٣) بلاذري: بحواله هندوستان عربون ڪي نظر مين، جلد ١، ص ٩٠؛ اصطخري، بحواله هندوستان عربون ڪي نظر مين، ص ٣٧٢، جلد ١؛ ابن حوقل، بحواله: تاريخ سنڌ، ابو ظفر ندوي، ص ٢٦. (٤) تحفة الڪرام، سنڌي ترجمو، ص ٢٨١-٢٨٢.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 708

٣٣٧ - <u>ڏنگو</u>: چاچڪن جي سرڪار ڪان ڏکڻ، هڪ ننڍو ۽ مشهور معروف ڳوٺ هو، ۽ هڪ علحدي سرڪار ۾ هئي. درويش پير حسن ولد ڏنو سرڪي هتي جو مشهور اهل الله ٿي گذريو آهي.[1]

٣٣٨ - <u>هالا ڪنڊي</u>: "هالا" سنڌ جي هڪ قوم جو نالو آهي، جا هتي رهندي اچي. "ڪنڊ" جي معنى[1] آهي: "تلاءُ". هالن جي بزرگن هالن جي پرسان هڪ تلاءُ هو، جنهن جي ڪپ "هالا" قوم پنهنجي رهڻ لاءِ ڳوٺ ٻڌايو، انهيءَ ڪري ڳوٺ تي نالو پيو "هالا ڪنڊي". ان ڳوٺ جي ڪپ "نورپور" نالي ڳوٺ هو، جتي مخدوم نوح جو ڏاڏو فخرالدين صحنيا عرف محمد زمان لقب اچي رهيو. مخدوم نوح به ان ڳوٺ ۾ ڄائو ۽ پليو.[2] تاريخ ۾ "هالا ڪنڊي" جو نالو شاهه حسن ارغون جي زماني کان ملي ٿو.[3]

هالا نوان: مخدوم نوح جي اولاد مان مخدوم مير محمد سنه ١١٤٠هه (١٧٢٧ع) ۾ ٻڌايو. جاچاڻا جو هالن بزرگن کي ٻوڏ جو خطرو هو. ٻوڏ جي خطري جي ڪري مخدوم مير محمد بزرگن جي اهڃاڻ مقبرو جو نئين شهر ۾ ... نه ڪرايو ويا، جتي مخدوم نوح جي فرزند مخدوم حامد جو مقبرو اڄ ڏينهن تائين موجود آهي. نئين شهر کي "مرتضى آباد" نالو رکيو ويو، پر جنهن ته هي شهر "هالا" جو بدل هو، انهيءَ ڪري "هالا نوان" مشهور ٿي ويو. پراڻا هالا، نوان هالا جي ڏکڻ ميل اولهه ۾ آهي. مخدوم نوح جو آستان مبارڪ سنه ١٢٠٥هه (١٧٩٠ع) ۾ نون هالن ۾ آڻي دفن ڪيو ويو. موجوده مقبرو سندس اولاد مان پير محمد زمان ٺهرائڻ شروع ڪيو، ۽ مير فتح علي خان ٽالپر مڪمل ڪرايو.[4]

٣٣٩ - <u>نقشي</u>: ٻنوري پرڳڻي ۾ هڪ ڳوٺ هو.[5]

---

(١) تحفة الكرام، سنڌي ترجمو، ص ١٦٤. (٢) مخدوم نوح: سنڌ مسلم ادبي سوسائٽي حيدرآباد، ص ٩٤، ٦١ ۽ ٣٠٢. (٣) تحفة الكرام، سنڌي ترجمو ص ١٤٨. (٤) مخدوم نوح، ص ٥٤ ۽ ٧٦. (٥) تحفة الكرام، سنڌي ترجمو، ص ٢٩٥.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 709

بيانُ العارفين ۾ ذڪر هيٺ آيل دريا

١- پراڻ: قديم زماني ۾، سنڌو نديءَ کان سواءِ 'هاڪڙو' نالي به درياهه هو، جو انباله کان مٿان هماليه جي شاخن: سِوالڪ جبلن مان نڪرندو، اپر نديءَ پنجاب، بيڪانير ۽ سنڌ جي اپر نديءَ حصي کي پنهنجي شاخن وسيلي آباد ڪندو، ڪڇ ڪوريءَ جي نار ۾ چوڙ ڪندو هو. 'هاڪڙي' جو ٻيو نالو 'هنڊو' هو. هڪ روايت موجب هي درياهه مهاڀارت جي زماني ۾ ... ق.م ۾ سڪي ويو. پر هاڪڙي جون ڪي شاخون عربن جي زماني تائين موجود هيون، جن کي سنڌو درياهه مان پاڻي ملندو هو. پراڻ انهيءَ واهه جو نالو هو، جو سنڌو نديءَ مان نڪري هاڪڙي درياهه ۾ پوندو هو. هن جون ٻه شاخون هيون: الکندو پراڻ ۽ اپرندو پراڻ. اهو سنڌو نديءَ جي هيٺاهين حصي مان نڪري، سنڌ جي وراڪي علائقي کي آباد ڪندو هو.(1)

اپر نديءَ پراڻ جي ساحل تي ... ، سنڌڙي، علي بندر، ٻراکندي ... پراڻ تي سومرن جو پهريون تخت گاهه "ٿري"، آگهماڻي، ٻڍڙي، جاوترا شهر هئا. انهن شاخن ۽ خود هاڪڙي جي ذريعي سنڌ جي شهرن جو ڪڇ جي بندرن لکپت، ڪوٽيشور ۽ نارائڻ سر سان واپار هلندو هو.(2) پراڻ ۾ ڪلهوڙن جي زماني تائين ڪجهه قدر پاڻي موجود هو. سنه ١٧٦٣ع ۾ ميان غلام شاه

---

(١) تاريخ تمدن هاڪڙا: سيٺ عبدالمجيد سنڌي، هاڪڙا همدرد جماعت سنگهار، پهريون ڇاپو ١٩٦٦ع، ص ٢٩ کان ٢٠ ۽
Gazetteer of Sind: H.T. Sorley, 1968, PP: 10
جنة السنڌ: مولائي شيدائي، ص ١٣
© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.
(٢) ايضاً.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 710

ڪلهوڙن کي عيسيٰ جي راءِ کان سنڌريءَ جو بندر (جو لکي بندر کان
٣٠ ميلن جي مفاصلي تي هو ۽ لکپت کان ٣٠ ميلن جي مفاصلي
تي هو ۽ جتي عيسيٰ جي راءِ جو مضبوط قلعو هو) ۽ لکپت ۽
سوسيتا جا بندر فتح ڪري، تن کي آباد ڪرڻ لاءِ ٺوريءَ
وٽ پراڻ کي بند ڏياريو هو، جيڪو ١٨١٩ع جي زلزلي ۾
ڊهي ويو. (١) پراڻ جا ڦاٽل ٣ نارا ۽ ٻه ٽڙ پار ڪر ڦاٽلي ۾ موجود آهن.

٢- ريڻ: بعضي پراڻن جي الهندي ۾ "ريڻ" نالي هڪ وڏي
شاخ هئي، جنهن جا پيرا ٻئي ڏاڪري مان وهندي هئي ۽ پيروءَ
سنڌو دريا ۾ ملي ويندي هئي، عيسيٰ جي ريڻ ۾ ختم ٿيندي هئي. هن
شاخ تي جو ريڻ ۽ صبح ڳڙهه جا شهر هئا، جي باغات جي سرسبزيءَ
ڪري مشهور هئا. ارغونن جي زماني ۾ "ريڻ" ۾ پاڻي جام هو،
جنهن ڪري جا جي ڪان هو عبدالغفور رضويءَ کان مشهور هو، پاڻ وقت
همايون جڏهن سنڌ ۾ آيو هو ته هن شاهه حسن ارغون
هي ۾ اٺين ڏينهن ڪيو هو. (٣) هن شاخ جو پاڻي
سڪندي سڪندي، سڪي ويو، ۽ ماڻهن ۾ هيٺين پيشنگوئي پوڻي تي:

اڄ جي ڏيڏا ٿا ڏکا ڪالهه هئا جي ڏاڙ،
پيرڙا پئا ٻڌان ڪنارا، اڄ ڇا ڪيڪا.

٣- سانگرو: هيءَ ٻه وڏي شاخ هئي، جيڪا سنڌو دريا مان
نڪري، ڪاڪرن ۽ جي پيٽ ۾ وهندي هئي. بعضي پوءِ جو شهر سبهان
شاخ تي هو. مسعوديءَ جو بيان آهي ته جتي هيءَ شاخ وڃي سمنڊ
۾ ڇوڙ ڪندي هئي، اتان ديبل بندر ڏينهن جي پنڌ تي هو. (٤)

---

(١) E.H. Aitken: Gazetteer of Province of Sind, P. 5
جنت السنڌ: مولانا شيدائي، ص ٣٠-٣١ ق.
(٢) قديم سنڌ، مرزا قليچ بيگ، ١٩٢٤ع، ص ٣٢٣ ۽ ٣٢٧ ق.
(٣) تاريخ معصومي، سنڌي ترجمو، ص ٢١٤.
(٤) مروج الذهب ومعادن الجواهر، ابوالحسن علي مسعودي، بحواله
هندستان عربن جي نظر ۾، ص ٢٨، جلد اول.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

بيان العارفين ۾ ذڪر هيٺ آيل ڪتاب

١. فصوص الحڪم: هي تصوف جو مشهور ڪتاب آهي جيڪو اندلس جي جڳ مشهور عالم، مفڪر ۽ صوفي شيخ محي الدين ابن عربي (ولادت سنه ٥٦٠هه = ١١٦٤ع - وفات سنه ٦٣٩هه = ١٢٤١ع) لکيو. هن ۾ وحدت الوجود جو نظريو، فلسفيانه انداز ۾ سمجهايو ويو آهي. حقيقت محمدي به ڪفايت وضاحت سان بيان ڪيل آهي.

ڪتاب جي شروعات ۾ مقدمو آهي، جنهن جا ١٢ فصل آهن. ان کانپوءِ ٢٧ باب آهن جن ۾ ٢٧ حڪمتون بيان ڪيون ويون آهن. هن ڪتاب کانسواءِ ابن العربي جا ٻيا به ڪيترائي ڪتاب آهن. وجودي فڪر جي سلسلي ۾ سندس ٻيو جڳ مشهور ڪتاب آهي: "فتوحات المڪيه".

٢. لمعات: هي ڪتاب فارسي جي باڪمال شاعر، صوفي بزرگ شيخ فخرالدين عراقي (٦٨٨هه = ١٢٨٩ع) جو لکيل آهي. عراقي همدان جي ڳوٺ ڪمجان (بازي همدان) ۾ ڄائو. بغداد جي شيخ شهاب الدين سهروردي کان روحاني تعليم پاتائين. انهي ارشاد موجب ملتان آيو ۽ غوث بهاءُ الحق جو مريد ٿيو. غوث بهاءُ الحق کيس خلافت جوڙ تي عنايت ڪيو ۽ پنهنجي صاحبزادي نڪاح ۾ ڏني. غوث صاحب جي وفات کانپوءِ کيس آرام نه آيو، ۽ سير ۽ سفر تي نڪري پيو. ملتان کان عدن پهتو. اتان مڪه مڪرمه آيو. مڪه مڪرمه ۽ مدينه منوره جون زيارتون ڪري، قونيه پهتو، جتي ابن العربي جي خليفي ۽ سجاده نشين، شيخ صدرالدين جي صحبت ۾ ڪافي وقت رهيو. ان جي صحبت ۾ فصوص الحڪم جو مطالعو ڪيائين. ان کانپوءِ جڳ مشهور ڪتاب لمعات تصنيف ڪيائين. ڪتاب پڙهي شيخ صدرالدين چيو:

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

”اِي فخرالدين عراقي، سالڪن جي سٽن جو راز بيان ڪري ڇڏيو“
هي ڪتاب اهلِ تصوف وٽ تمام گھڻو مقبول رهيو آهي.
نورالدين عبدالرحمان جاميءَ ”اشعتہ اللمعات“، ۽ مولانا
صائن الدين علي ترڪ اصفهانيءَ ”ضوءُ اللمعات“ جي نالي سان
انجون شرحون لکيون آهن، جيترن ئي صوفي بزرگن هن ڪتاب
جي تعريف ڪئي آهي. هي ڪتاب فصوص الحڪم جي طرز تي
لکيل آهي، ۽ هن ۾ به ايترائي باب آهن، جيترا فصوص الحڪم ۾.(١)

٣- ڪشف الاسرار: هي ڪتاب شيخ علي هجويري ثم لاهوري
المعروف به داتا گنج بخش (ولادت هجوير، ملڪ غزني، سنه ١٠٠٠ع =
١٠٠٩ع- وفات لاهور، سنه ٤٦٥هه = ١٠٧٢ع) جو آهي. هن ننڍڙي
ڪتاب ۾ تصوف جا اسرار ۽ رموز نهايت جامع نموني بيان
ڪيل آهن. هن ڪتاب کانسواءِ داتا گنج بخش جو ٻيو جڳ
مشهور ڪتاب آهي: ”ڪشف المحجوب“. ان کانسواءِ
سندس ٻين ڪتابن جا نالا به ملن ٿا، جهڙوڪ: منهاج الدين،
ڪتاب الفنا والبقا، اسرار الخرق والمؤنات، ڪتاب
البيان لاهل العيان، بحر القلوب، الرعاية لحقوق الله،
۽ ديوان علي.(٢)

---

(١) تذڪره اوليائي ڪرام: سيد صباح الدين عبدالرحمان،
ص ١٦٥ کان ١٦٩ تائين اختصار سان ورتل.

(٢) بيان المطلوب: ترجمه ڪشف المحجوب (اردو ترجمه):
مولوي فيروز الدين، ستون ڇاپو، ١٩٧٢ع، پيش لفظ، ص ٩ کان ١٠.
۽ تذڪره اوليائي ڪرام، ص ٨٧ کان ٩٠.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 713

فصل ڇهون

بيان العارفين ۾ آيل قرآن شريف جون آيتون

١) عَلَيۡهِ تَوَكَّلۡتُ وَاِلَيۡهِ اُنِيۡبُ (الشوریٰ-١٠)

ترجمو: مون ان تي ڀروسو رکيو آهي ۽ ان ڏانهن موٽان ٿو.

٢- لَا تَقۡنَطُوۡا مِنۡ رَّحۡمَةِ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ يَغۡفِرُ الذُّنُوۡبَ جَمِيۡعًا (الزمر-٥٣)

ترجمو: الله جي رحمت کان نا اميد نه ٿيو، بيشڪ الله سڀ گناهه بخشي ٿو.

٣- قُلۡ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ (الاخلاص-١)

ترجمو: چئو، ته الله هڪ آهي.

٤- لِيَغۡفِرَ لَكَ اللّٰهُ مَا تَقَدَّمَ مِنۡ ذَنۡۢبِكَ وَمَا تَاَخَّرَ (الفتح-٢)

ترجمو: الله تهنجون اڳيون پويون سڀ غلطيون معاف ڪري.

٥- نَصۡرٌ مِّنَ اللّٰهِ وَفَتۡحٌ قَرِيۡبٌ (الصف-١٣)

ترجمو: الله جي طرفان مدد ۽ ويجهي فتح.

٦- فَسُبۡحٰنَ اللّٰهِ حِيۡنَ تُمۡسُوۡنَ وَحِيۡنَ تُصۡبِحُوۡنَ وَلَهُ الۡحَمۡدُ فِي السَّمٰوٰتِ وَالۡاَرۡضِ وَعَشِيًّا وَّحِيۡنَ تُظۡهِرُوۡنَ (الروم ١٧)

ترجمو: پوءِ پاڪائي بيان ڪريو، الله جي، جنهن مهل اوهين شام ڪريو، ۽ جنهن مهل صبح ڪريو، ۽ انهيءَ الاءِ واکاڻ آهي، آسمان خواهه زمين ۾، ۽ پوئين پهر ۽ آگهين ڪرڻ وقت.

٧- فَاذۡكُرُوۡنِيۡۤ اَذۡكُرۡكُمۡ وَاشۡكُرُوۡا لِيۡ وَلَا تَكۡفُرُوۡنِ (البقره-١٥٢)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

ترجمو: جن کي ياد ڪريو، ته آءٌ اوهانکي ياد ڪريان، ۽ منهنجي
نعمتن جو قدر ڪريو، ۽ ناشڪري نه ڪريو.

٨- اُذْكُرُوا اللّٰهَ ذِكْرًا كَثِيْرًا (الاحزاب- ٤١)

ترجمو: الله کي تمام گهڻو ياد ڪريو.

٩- مَا جَعَلَ اللّٰهُ لِرَجُلٍ مِّنْ قَلْبَيْنِ فِيْ جَوْفِهٖ (الاحزاب-٤)

ترجمو: الله ڪنهن به مرد جي اندر ۾ ٻه دليون نه جوڙيون آهن.

١٠- وَاذْكُرْ رَّبَّكَ فِيْ نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَّخِيْفَةً وَّ دُوْنَ
الْجَهْرِ (الاعراف- ٢٠٥)

ترجمو: ۽ پنهنجي رب کي پنهنجي اندر ۾ عاجزي سان ۽ خوف
سان ۽ جهيڻي آواز سان ياد ڪريو.

١١- يَا بَنِيْ آدَمَ قَدْ اَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُّوَارِيْ سَوْآتِكُمْ وَ
رِيْشًا (الاعراف- ٢٦)

ترجمو: اي آدم جي اولاد، اسان اوهان تي پوشاڪ لاٿي آهي
جا اوهانجي اگهاڙپ کي ڍڪي ٿي.

Gul Hayat Institute

١٢- يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ اَخِيْهِ وَاُمِّهٖ وَاَبِيْهِ وَصَاحِبَتِهٖ وَ
بَنِيْهِ لِكُلِّ امْرِئٍ مِّنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَاْنٌ يُّغْنِيْهِ (عبس- ٣٧)

ترجمو: (يعني جڏهن شور مچائيندڙ (قيامت) ايندي) ان ڏينهن
ماڻهو پنهنجي ڀاءُ، ماءُ، پيءُ، زال ۽ ٻچن کان ڀڄي پري ٿيندو.
ان ڏينهن منجهائن هر شخص کي اهڙو فڪر هوندو، جو ٻين
ڏانهن ڌيان ڏيئي نه سگهندو.

١٣- وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُوْلُ فَخُذُوْهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوْا (الحشر-٧)

ترجمو: ۽ جيڪي رسول اوهانکي ڏئي، اهو وٺو ۽ جنهن کان اوهان
کي جهلي...

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

١٤- وَإِن تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللّٰهِ لَا تُحْصُوهَا (ابراهيم-٣٤)
ترجمو: او هان جيڪڏهن الله جون نعمتون ڳڻيندؤ ته ڳڻي نه سگهندؤ.
١٥- لَن تَنَالُوا الْبِرَّ حَتّٰى تُنفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ (آل عمران-٩٢)
ترجمو: اوهان اوستائين ڀلائي نه آهيو لهي سگهندا جيستائين
اوهان پيارين شين مان (الله جي راهه ۾) خرچ نه ڪريو.
١٦- كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ (الروم-٣٢)
ترجمو: هرڪا ٽولي انهي ۾ خوش ٿئي، جيڪي وٽس آهي
١٧- سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هٰذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ
(الزخرف-١٣)
ترجمو: پاڪ آهي اهو جنهن هي (سواري) اسان کي تابع
ڪئي، جنهن جي اسان کي سگهه ڪانه هئي
١٨- وَقُل رَّبِّ أَنزِلْنِي مُنزَلًا مُّبَارَكًا وَأَنتَ خَيْرُ
الْمُنزِلِينَ (المؤمنون-٢٩)
ترجمو: ۽ چئو ته اي منهنجا رب! مون کي برڪت واري هنڌ
تي لاهه، تون سڀ کان بهتر لاهيندڙ آهين.
١٩- يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ
وَيُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَكَذٰلِكَ تُخْرَجُونَ (الروم-١٩)
ترجمو: هو مئي مان جيئرو ڪڍي ٿو ۽ جيئري مان مئو
ڪڍي ٿو ۽ زمين کي سندس مرڻ کانپوءِ جياري
ٿو، ۽ اهڙيءَ طرح اوهان کي به جيئرو ڪبو.
٢٠- وَمَكَرُوا وَمَكَرَ اللّٰهُ وَاللّٰهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ (آل عمران-٥٤)

Gul Hayat Institute
© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan.com # 716

ترجمو: ۽ انهن رزق ڏنو، ۽ الله به رزق ڏئي. الله سڀني کان
بهتر رزق ڏيندڙ آهي.

٢١- إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ
وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ (الاحقاف-١٣)

ترجمو: بيشڪ جن چيو، ته اسان جو پالڻهار الله آهي، پوءِ
انهي مضبوط ٿي بيٺا، انهن کي نه ڪو ڀؤ آهي ۽ نه اهي غمگين ٿيندا.

٢٢- وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّىٰ يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ(١) (الحجر-٩٩)

ترجمو: ۽ پنهنجي پالڻهار جي ايستائين عبادت ڪندو رهه،
~~جو توکي يقين نه پهچي وڃي.~~ توکي موت اچي

٢٣- إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا
(النساء-٥٨)

ترجمو: الله (دعا) توهان کي حڪم ٿو ڏئي، ته امانتون سندن
حقدارن جي حوالي ڪريو.

٢٤- رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا وَإِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا
لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ (الاعراف-٢٣)

ترجمو: اي اسان جا پالڻهار، اسان پنهنجو پاڻ تي ظلم ڪيو، ۽
جيڪڏهن تون اسان کي نه بخشيندين ۽ رحم نه ڪندين،
ته اسان نقصان ڏيندڙ اچڻ وارن مان ٿي وينداسون.

---

(١) مفسرين "يقين" مان مطلب "موت" ورتو آهي، صوفي
يقين مان مراد فنا في الله جي منزل وٺندا آهن. اهي ڪري جو
جيئن ندا آهن، ته صحيح ذات مطلق ۾ گم ٿي وڃن ٿا، اهي
ظاهري عبادت کان آجا رهن ٿا، (نماز، روزو...) (شاه...)
جا ناجائز يقين ... ڪي ...

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 717

فصل ستون

بيان العارفين ۾ آيل حديثون

١- بيْ مع الله

ترجمو: الله هون سان گڏ آهي.

٢- إنَّ الله لَا يَنظُرُ إلى صُوَرِكُم إلى أعمالِكُم ولكِن يَنظُرُ إلى قُلُوبِكُم ونِيَّاتِكُم (حديث قدسي)

ترجمو: بيشڪ الله توهان جي صورتن ۽ عملن ڏانهن نه ٿو ڏسي، پر (هو) توهان جي دلين ۽ نيتن کي ڏسي ٿو. (١)

٣- إنَّ الله وِترٌ يُحِبُّ الوِتر (مشڪوٰة)

ترجمو: الله تعاليٰ هڪڙو آهي، ۽ هڪڙائي کي پسند ڪري ٿو.

٤- اَلدُّنيا جِيفَةٌ وطالِبُها كِلابٌ (مشڪوٰة)

ترجمو: دنيا ڍِڍ آهي، ۽ ان جي طلب ڪرڻ وارا ڪتا آهن.

٥- اَلمُؤمِنُ مِرآةُ المُؤمِنِ (مشڪوٰة)

ترجمو: مومن، مومن جو آئينو آهي.

٦- مَن مَدَحَكَ فَقَد ذَبَحَكَ (مشڪوٰة)

ترجمو: جنهن تنهنجي تعريف ڪئي، ان ڄڻ تنهنجو گلو ڪٽيو.

٧- كُن فِي الدُّنيا كَأنَّكَ غَرِيبٌ أو كَعابِرِ السَّبِيلِ وعُدَّ نَفسَكَ مِن أصحابِ القُبُورِ (مشڪوٰة)

---

(١) ان سلسلي ۾ بي متفق عليه حديث آهي:

انما الاعمال بالنيات

(يعني عملن جو دارومدار نيت تي آهي)

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 718

ترجمو: تون اهڙيءَ طرح ره، جهڙيءَ طرح راهه گذرنا وارو مسافر، ۽ پاڻ کي قبر وارن ۾ ليکي سمجهه.

٨- وَمَا تَرَكْتُ بَعْدِي فِتْنَةً أَضَرَّ عَلَى الرِّجَالِ مِنَ النِّسَاءِ (مشڪوٰة)

ترجمو: مون کانپوءِ مردن تي عورتن جي فتني کان وڌيڪ فتنو نازل نه ٿيندو.

٩- اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي أَحْيَانَا بَعْدَ مَا أَمَاتَنَا وَإِلَيْهِ النُّشُورُ (مشڪوٰة - ننڊ کانپوءِ دعا)

ترجمو: سڀ تعريفون ان ذات جي جنهن اسان کي مرڻ کانپوءِ جيئاريو ۽ ان ذات ڏي جيئرو ٿي اٿڻو آهي.

١٠- كُنْتُ كَنْزًا مَخْفِيًّا فَأَحْبَبْتُ أَنْ أُعْرَفَ فَخَلَقْتُ الْخَلْقَ (حديث مشهور آهي پر حديث ثابت نه ٿي ٿئي.)

ترجمو: (الله تعاليٰ فرمايو:) مان هڪ مخفي خزانو هوس، پوءِ مون پسند ڪيو ته پاڻ کي سڃاڻرايان. پوءِ مخلوق کي پيدا ڪيم.

١١- أَنَا أَحْمَدُ بِلَا مِيْمٍ (حديث مشهور آهي، پر ثابت نه ٿي ٿئي.)

ترجمو: مان احمد آهيان، سواءِ ميم جي.

١٢- اَلْفَقْرُ فَخْرِي وَالْفَقْرُ مِنِّي

ترجمو: فقيري منهنجو فخر آهي، ۽ فقيري مون سان آهي.

١٣- اَللّٰهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ وَتَرْكَ الْمُنْكَرَاتِ وَحُبَّ الْمَسَاكِينِ وَأَنْ تَغْفِرَ لَنَا وَتَرْحَمَنَا فَإِذَا أَرَدْتَ بِقَوْمٍ فِتْنَةً فَتَوَفَّنَا غَيْرَ مَفْتُونِينَ وَنَسْأَلُكَ حُبَّكَ وَحُبَّ مَنْ يُحِبُّكَ وَحُبَّ عَمَلٍ يُقَرِّبُنَا إِلَىٰ حُبِّكَ يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ (دعا)

ترجمو: اي الله، مان توکان سٺن ڪمن ڪرڻ ۽ خراب ڪمن ڇڏڻ جي توفيق گهران ٿو. ۽ مسڪينن جي محبت (گهران ٿو) ۽ جيئن ته اسان کي بخش ڪر ۽ اسان تي رحم ڪر. جڏهن تون [illegible] ته اسان کي [illegible] ۽ [illegible] کانپوءِ موت ڏي. اي بزرگ ۽ وڏائي وارا [illegible] محبت گهران ٿو [illegible] عمل جي [illegible]

[illegible]

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

فصل ائون

بيان العارفين ۾ آيل دعائون ۽ ڪلمات

١- وَمَا تَوفِيقِي اِلَّا بِاللهِ (دعائيه ڪلمه)

ترجمو: الله جي طرف کان سواءِ ڪا توفيق ڪانهي.

٢- اَللّٰهُمَّ اغْفِرْلِيْ وَلِوَالِدَيَّ وَالْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُسْلِمِيْنَ وَالْمُسْلِمَاتِ بِرَحْمَتِكَ يَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِيْنَ. (دعا)

ترجمو: اي الله مونکي بخش ۽ منهنجي ماءُ-پيءُ کي بخش ۽ سڀني مؤمن مردن ۽ مؤمن عورتن کي بخش، مسلمان مردن ۽ مسلمان عورتن کي بخش. اي سڀني رحم ڪرڻ وارن کان وڌيڪ رحم ڪرڻ وارا پنهنجو رحم ڪر.

٣- اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ اُمَّةَ مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ الصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ (دعا)

ترجمو: اي الله محمد صلي الله عليه وسلم جي امت کي بخش

٤- اَللّٰهُمَّ اِنِّيْ اَسْئَلُكَ مَا لَا اَسْتَحِقُّ وَاَعُوْذُبِكَ مِنْ مَا اَسْتَحِقُّ (دعا)

ترجمو: اي الله مان توکان انهن شين جو سوال ڪريان ٿو، جنهن جو مان مستحق نه آهيان، ۽ آءٌ توکان انهن شين جي پناهه گهران ٿو جنهن جو آءٌ مستحق آهيان.

٥- سُبْحَانَ الْمُقْتَدِرِ لِمَنْ يَّشَاءُ بِقُدْرَتِهٖ فَعَّالٌ لِّمَا يُرِيْدُ بِعِزَّتِهٖ (دعا)

ترجمو: پاڪ آهي، اهو قدرت وارو جيڪو پنهنجي قدرت ۽ طاقت سان جيڪي گهري ٿو اهو ڪري ٿو.

٦- حسبي الله- شهد الله- سمع الله- سبحان الله، ماشاء الله (درد)

ترجمو: مون لاءِ الله ڪافي آهي. الله شاهد آهي. الله ٻڌڻ وارو آهي- الله پاڪ آهي- جيڪي الله گهري

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

٧- وَ تبارک اللّٰهُ وَ قل هو اللّٰهُ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ مُحَمَّدٌ رَّسُولُ اللّٰهِ (درود)

ترجمو: تون جيئن اهوئي آهين الله، جنهن کي برڪت وارو آهي.
الله کان سواءِ ٻيو ڪو به بندگيءَ (لائق) ڪونهي. محمد (صلعم)
ان جو رسول آهي.

٨- أَشْهَدُ أَنْ لَّا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَ
أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ وَ حَبِيبُهُ وَ قَرِيبُهُ وَ شَفِيعُهُ
وَ شَفَاعَتُهُ وَ إِمَامَتُهُ وَ إِمَامُ الْمُؤْمِنِينَ وَ إِمَامُ الْمُتَّقِينَ وَ
شَفِيعُ الْمُذْنِبِينَ وَ رَحْمَةٌ لِّلْعَالَمِينَ وَ خَاتَمُ النَّبِيِّينَ وَ حَبِيبُ
رَبِّ الْعَالَمِينَ (ڪلمه)

ترجمو: شاهدي ٿو ڏيان ته الله کان سواءِ ڪو به عبادت جي لائق
ڪونهي. اهو اڪيلو آهي، ۽ ان سان ڪو به شريڪ ڪونهي. شاهدي
ٿو ڏيان ته محمد صلي الله عليه وسلم الله جو ٻانهو ۽ رسول
آهي. انجو رسول، حبيب، قريب ۽ شفيع آهي. شفاعت
۽ امامت انهن جو حق آهي ۽ هو مومنن ۽ متقين جو امام آهي.
گنهگارن جي شفاعت ڪرڻ وارو، جهانن لاءِ رحمت ۽ نبين جي
سلسلي کي ختم ڪرڻ وارو، جهانن جي پالڻهار جو حبيب آهي.

٩- أَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ رَبِّي مِنْ كُلِّ ذَنْبٍ أَذْنَبْتُهُ عَمْدًا أَوْ خَطَأً أَوْ
سِرًّا أَوْ عَلَانِيَةً وَأَتُوبُ إِلَيْهِ مِنَ الذَّنْبِ الَّذِي أَعْلَمُ وَمِنَ
الذَّنْبِ الَّذِي لَا أَعْلَمُ إِنَّكَ أَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ وَلَا حَوْلَ وَلَا
قُوَّةَ إِلَّا بِاللّٰهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ (ڪلمه استغفار)

ترجمو: الله کان بخشش گهران ٿو جيڪو منهنجو رب آهي، سڀني گناهن
کان، جيڪي مون جاڻي ٻجهي يا ڀل ۾ ڪيا، ظاهر يا ڳجها ڪيا.
آءٌ انهن جي ان کان توبه ڪريان ٿو، انهن گناهن کان جيڪي آءٌ ڄاڻان ٿو

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 721

ٿو، ۽ انهن گناهن کان جن جي مون کي خبر نه آهي. ۽ تون انهن
جي ڄاڻ وارو آهين. الله، بلند ۽ عظمت واري کانسواءِ
نه موٽڻ جي جاءِ آهي، ۽ نه ڪا قوت آهي.

١٠- سُبْحَانَ اللهِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ وَلَا اِلٰهَ اِلَّا اللهُ وَاللهُ اَكْبَرُ وَلَا
حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيْمِ (ڪلمهءِ تمجيد)

<u>ترجمو</u>: الله پاڪ آهي، سڀ تعريف الله لاءِ آهي. الله کانسواءِ
ڪوبه عبادت جي لائق ڪونهي. الله سڀني کان وڏو آهي. الله،
بلند ۽ عظمت واري کانسواءِ نه موٽڻ جي جاءِ آهي نه ڪا قوت آهي.

١١- اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ اَهْلٌ وَّهُوَ كَمَا اَهْلًا (درود)

<u>ترجمو</u>: اي الله، محمد صلي الله عليه وسلم تي رحمت نازل
ڪر، جيئن جو تون اهل آهين، ۽ جيئن جو هو اهل آهي.

١٢- غَفَرَ اللهُ ذُنُوْبَكَ سَتَرَ اللهُ عُيُوْبَكَ (دعائيه ڪلمه)

<u>ترجمو</u>: الله تنهنجا گناهه بخشيا، ۽ تنهنجي گناهن تي پردو وجهي ڇڏيو

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 722

بيان العارفين ۾ آيل عربي مقولا

(١) فوتُ الانفاس قتلُ الانبياء

ترجمو: خدا جي ذڪر کانسواءِ هڪ دم جوا جائِ وڃڻ، ايئن آهي، جيئن نبين جو قتل.

(٢) الذڪر بلا فڪر ڪالشجر بلا ثمر

ترجمو: فڪر کانسواءِ ذڪر ايئن آهي جيئن ميوي کانسواءِ وڻ.

(٣) انما حرم الوصول لتضيع الاصول (سفيان ثوري)

ترجمو: اهڙي ملاقات حرام آهي جنهن اصول کي ٽوڙيو.

(٤) من عرف نفسه فقد عرف قلبه ومن عرف قلبه فقد عرف روحه ومن عرف روحه فقد عرف سره ومن عرف سره فقد عرف اسراره ومن عرف اسراره فقد عرف اخفائه ومن عرف اخفائه فقد عرف ربه

ترجمو: جنهن پنهنجي نفس سڃاتو، تنهن پنهنجي قلب (دل) کي سڃاتو، جنهن پنهنجي قلب (دل) کي سڃاتو، تنهن پنهنجي روح کي سڃاتو، جنهن پنهنجي روح کي سڃاتو، تنهن پنهنجي سر (باطن) کي سڃاتو، جنهن پنهنجي سر (باطن) کي سڃاتو، تنهن پنهنجي اسرار (سڀني باطني رازن) کي سڃاتو، جنهن پنهنجي اسرار کي سڃاتو، تنهن پنهنجي اخفا (سڀني کان گهڻي ڳجهن ڳالهين) کي سڃاتو، جنهن پنهنجي اخفا کي سمجهي ورتو ان پنهنجي رب کي سڃاتو.

تشريح: صوفين وٽ سلوڪ جي راهه ۾ ڇهه لطيفا[1] مشهور آهن. جيستائين طالب کي اهي حاصل نه ٿا ٿين، تيستائين هو معرفت

---

(١) لطيفه: لطف مان نڪتل آهي. ان جي لغوي معنيٰ آهي: باريڪ يا نازڪ شيءِ

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 723

جي ڪشف بہ منزل کي نہ ٿو رسي. اهي ڇهہ لطيفا هي آهن:(1)

(i) لطيفہ نفس: هن جي جاءِ دن آهي ۽ رنگ ميرانجهڙو آهي.

(ii) لطيفہ قلب: هن جي جاءِ سيني جي کٻي طرف آهي، سندس رنگ زرد آهي، ۽ حضرت آدم عليہ السلام جي قدمن هيٺان آهن.

(iii) لطيفہ روح: هن جي جاءِ سيني جي ساڄي طرف آهي، سندس رنگ ڳاڙهو آهي، ۽ حضرت نوح عليہ السلام جي قدمن هيٺان آهي.

(iv) لطيفہ سر: هن جي جاءِ سيني جي وچ ۾ معده جي مٿان وٽ آهي. سندس رنگ اڇو آهي، ۽ حضرت موسیٰ عليہ السلام جي قدمن هيٺان آهي.

(v) لطيفہ خفي: هن جي جاءِ پيشاني آهي. سندس رنگ ڪارو آهي ۽ حضرت عيسيٰ عليہ السلام جي قدمن هيٺان آهي.

(vi) لطيفہ اخفيٰ: هن جي جاءِ کبري آهي. سندس رنگ ساوو آهي، ۽ حضرت محمد مصطفيٰ صلي الله عليہ وسلم جي قدمن هيٺان آهي.

هن مان معلوم ٿئي ٿو تہ هتي سلوڪ ۾ ڇهن لطيفن ڏانهن اشارو آهي. البتہ خفي جي بدران ٻين لطيفن جو نالو اسرار آندو ويو آهي.

5- قُوتُ الْفَقِيرِ مَا وَجَدَ وَلِبَاسُهُ مَا سَتَرَ وَمَسْكَنُهُ حَيْثُ مَا أَدْرَكَهُ

ترجمو: فقير جو قوت اهو آهي، جيڪو کيس ملي وڃي؛ سندس لباس اهو آهي، جيڪو ڍڪ ڍڪي (يعني پراڻو ۽ سادو ڪپڙو)؛ ۽ سندس رهڻ جي جاءِ اها آهي، جتي کيس موقعو ملي وڃي.

6- مَنْ أَرَادَ هِمَّتَهُ فَاللهُ يَكْفِيهِ

ترجمو: جيڪو شخص خدا جي همت گهري ٿو، ان لاءِ خدا ڪافي آهي.

7- اَلْجَاهُ جِيفَةٌ وَطَالِبُهَا كِلَابٌ.

ترجمو: مرتبو (وڏائي ڏيکارڻ) ڍڍ آهي، ۽ ان جي طلب ڪرڻ وارا ڪتا آهن.

---

(1) غياث اللغات: مولوي غياث الدين، مطبع سينٽ اسٽيفنز ڪاليج دهلي، ص ٣٠٦٣- ۽ مقولات تصوف (ملفوظات خواجہ محمد زمان لنواري وارا)، سنڌي ترجمو غلام حسين ڏيپو، سال ١٩٨٣ع، ص ٥٣-٦٤.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 724

٨- اِنْ تَكَلَّمَ الْعَالِمُ فَهُوَ هَالِكٌ وَاِنْ سَكَتَ الصَّمْتُ فَقَدْ هَلَكَ

ترجمو: جڏهن عالم ڳالهائو ڪئي، اهو هلاڪ (تباهه) ٿيو ۽ جڏهن خاموشيءَ کي ڇڏي ڏيو، اهو هلاڪ (تباهه) ٿيو.

٩- اُقْتُلِ الْمُوذِيَاتِ قَبْلَ الْاِيْذَاءِ

ترجمو: موذي (ايذاءُ ڏيڻ واري) کي ايذاءُ ڏيڻ کان اڳ قتل ڪر.

١٠- اُقْتُلِ الْمُوذِيَاتِ بَعْدَ الْاِيْذَاءِ

ترجمو: موذيءَ کي ايذاءُ ڏيڻ کانپوءِ ماري ڇڏ.

١١- اُتْرُكِ الْمُوذِيَاتِ بَعْدَ الْاِيْذَاءِ

ترجمو: موذيءَ سان، تڪليف ڏيڻ کانپوءِ، نيڪي ڪر.

١٢- نَجَا الْمُخَفِّفُوْنَ وَهَلَكَ الْمُثَقِّلُوْنَ

ترجمو: اُهي جو ٿورڙا (هلڪا) حاصل ڪري ويا، جو ڳري بار وارا (ڳري ٻوجهه وارا) هلاڪ (تباهه) ٿي ويا.

شاهه لطيف انهيءَ خيال کي هن طرح پيش ڪيو آهي:

ڀارا! ڏاهي ٿر تباڻا، ڏاهيون ڏک ڏسن؛
هون سين هون ٻيڙين، پوراٽيءَ ٻر پار ٿيا.

١٣- اَلْعِلْمُ نُكْتَةٌ كَثَّرَهَا الْجَاهِلُوْنَ

ترجمو: علم هڪ نڪتو آهي، جنهن کي جاهلن وڏو ڪري ڇڏيو آهي.

١٤- شَمَّةٌ مِنَ الْمَعْرِفَةِ خَيْرٌ مِّنْ كَثْرَةِ الْعِلْمِ

ترجمو: معرفت جو هڪ اشارو، علم جي گهڻائيءَ کان بهتر آهي.

١٥- اَلْعِلْمُ بِلَا عَمَلٍ كَالشَّجَرِ بِلَا ثَمَرٍ

ترجمو: عمل کانسواءِ علم ائين آهي، جيئن ميوي کانسواءِ وڻ.

١٦- اَلْجُوْعُ طَعَامُ اللهِ فِي الْاَرْضِ

ترجمو: بک، زمين ۾ خدا جو کاڌو آهي.

١٧- لَا اِلٰهَ اِلَّا اللهُ نَقْدُ كُلِّ نَفِيْسٍ

ترجمو: [illegible] لا اله الا الله جو نقد گهر جي.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

١٨- الشُّهرةُ آفةٌ وَلكِنَّ النَّاسَ يَتَمَنَّوْنَها وَالخُمُولُ راحَةٌ وَلكِنَّ النَّاسَ لايَرضى

ترجمو: شهرت هڪ آفت آهي، پر ماڻهو ان کي پسند ڪن ٿا. گمنام رهڻ ۾ راحت آهي، پر ماڻهو ان کي پسند نه ٿا ڪن.

١٩- إذا تَمَّ الفَقرُ فَهُوَ اللهُ

ترجمو: فقر جي انتها خدا آهي.

٢٠- اَلعارِفُ لايَنظُرُ غَيرَهُ وَلايَسمَعُ غَيرَهُ وَلايَلفُرُ غَيرَهُ

ترجمو: عارف خدا کان سواءِ ڪنهن کي به نٿو ڏسي، ان کان سواءِ ڪنهن کي به نهٿو ٻڌي؛ ۽ ان کان سواءِ ڪنهن کان انڪار نٿو ڪري.

٢١- مَن يَقُولُ اللهَ لايَعرِفُ اللهَ وَمَن يَعرِفُ اللهَ لايَقُولُ اللهَ

ترجمو: جيڪو شخص (فقط زبان سان) الله چوي ٿو، اهو خدا کي نٿو سڃاڻي؛ ۽ جيڪو شخص الله کي سڃاڻي ٿو، اهو (زبان سان) الله نٿو چوي.

٢٢. اَلعاقِلُ يَكفِيهِ الاِشارَةُ

ترجمو: عقلمند لاءِ اشارو ڪافي آهي.

٢٣- لافاعِلَ فِي الوُجُودِ إلّا اللهُ

ترجمو: الله کان سواءِ وجود ۾ ڪو به ڪم ڪرڻ وارو ڪونهي.

٢٤- اَلحَقِيقَةُ [illegible] لاتَتَحَوَّلُ

ترجمو: حقيقت دنيا جي هر شيءِ جي سمائڻ واري آهي.

٢٥- سُبحانَ مَن أظهَرَ الأشياءَ وَهُوَ عَينُها

ترجمو: پاڪ آهي اهو، جنهن شين کي ظاهر ڪيو، حالانڪه اهو ئي ان جو عين آهي.

٢٦- أُرِيدُ وَتُرِيدُ وَلايَكُونُ إلّا ما أُرِيدُ

ترجمو: مان ارادو ڪريان ٿو، تون به ارادو ڪرين ٿو، پر ٿيندو اهو ئي، جيڪو مان ارادو ڪريان ٿو.

٢٧- اَلمَوتُ جِسرٌ (جسر = پل) يُوصِلُ الحَبِيبَ إلى الحَبِيبِ

ترجمو: موت اهڙو پل آهي، جيڪا دوست کي دوست سان ملائي ٿي.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

698

٢٨- اَلْاِنْسَانُ عَبِيْدُ الْاِحْسَانِ

ترجمو: انسان، احسان جو غلام آهي.

٢٩- اَنَا اَوَّلُ مِنْ رَبِّيْ سَنَتَيْنِ.

ترجمو: مان پنهنجي رب کان ٻه سال اڳ هوس.

تشريح: الله تعاليٰ جڏهن اڃا پنهنجي ربوبيت ظاهر نه ڪئي هئي، تڏهن پڻ پاڻ محمد مصطفيٰ صلي الله عليه وسلم جو نور خلقيائين، ڇاڪاڻ ته ان ڪانپوءِ هن ڪائنات کي خلقڻ جو ارادو ڪيائين. حديث شريف ۾ آيو آهي:

لولاك لما خلقت الافلاك

(جيڪڏهن توکي نه پيدا ڪيان ها، ته جهانن کي نه جوڙيان ها.)

ٻي حديث آهي:

لولاك لما ظهرت الربوبية

(جيڪڏهن توکي نه پيدا ڪيان ها، ته مان پنهنجي ربوبيت ظاهر نه ڪيان ها.)

انهيءَ ڪري صوفي پنهنجي جهانن جي سردار کي ڪائنات جو ڪارڻ چوندا آهن. شاهه لطيف چيو آهي:

"ميم محمد ڪارڻي، نرتون منجهان نينهن"

هن قول مان مراد آهي ته جڏهن الله تعاليٰ هن ڪائنات کي وجود ۾ نه آندو هو، پر پنهنجي جهانن جي سردار، ڪائنات جي ڪارڻ، جو نور خلقي، جهانن جي جوڙڻ جو ارادو ڪيو هو، تڏهن آءٌ الله تعاليٰ جي ارادي ۾ شامل هوس، ڇاڪاڻ ته جو نبي وجود ۾ آيو ته سندس ارادي ۾ شامل هو. رب کان ٻه سال اڳ مان مراد آهي: رب جو ظاهر ٿيڻ کان ٻه سال اڳ.

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

فصل ڏهون

بيان الفاظن سنڌي جي ڏکين لفظن جي معنيٰ

اهڃاڻ: معنيٰ ۾ هيٺيان اهڃاڻ اختيار ڪيا ويا آهن.

١- پراڪرت = پرا
٢- سنسڪرت = سن
٣- عربي = ع
٤- فارسي = ف
٥- مصدر = م
٦- جمع = ج
٧- واحد = و
٨- هڪڙي ئي معنيٰ آهي = هڪيا

لفظ	معنيٰ	لفظ	معنيٰ
آنبُر	ڪڪر	اُتاهُر	اُتاهين، اُتان
ايبح (ي- اِيشُ)	[illegible]	اُتِٽ	اُتُٽ
اِپسا (ي- اپيشٿ)	پيٽا	اُتاري	اُتاري
اُپي (")	بيحي	اُبر	گهٽو
اِپنئون	اپن = آسمان + ٽُون = ڪون-	اُيار	گاٽاڻي ڪان مٿي؛ بستمار
		اُجهو	آسرو، نِرِڪ
اُتاهون	آسمان کان متاهون، مرتبي ۾ مٿي.	اُچري	ٽپاڏي، ڇلانگ ڏئي
		آحُول (ع)	نِنڍو
اُکَهڻ	[illegible]	آڌار	ٽيڪ، سهارو
اُتِ	اُري	اُڌرِو	اوڌر و ديهو.

Gul Hayat Institute
© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 728

لفظ	معنيٰ
اڙهه	سينو، دل
اسرار (و- سِرُّ)	رازَ، ڳجهيون ڳالهيون، معرفت جي معامرَ
اِسِهِيا (ھ- اسِهڻُ)	رِوانا ٿيا، هليا
آسانجهي	اسانجي
اساڪي	اسان کان
اساهه	اسان
اصلکهه	اصل ۾
اعلام (و- عَلَمُ)	جهنڊا، نشان
اعليٰ	تمام وڏو، مٿاهون
اڪاجا	آ= نه + ڪاج: ڪم، بيڪار
اڪارهون	ٻاهرون
اڪارهه	ٻاهرون
اڳاڇهُ	اڳاهون، اڳيئون
اڳرو	اڳيون
اڳرئونا	اڳيئون
اڳهِرُ	اڳ ۾
الوڙي	لڳي، هٿ ڪري
الڪا	لٿا
الهي (ھ- الهڻ)	لکهي، لاٿا
الهاما	خدا جي طرفان دل ۾ ڳالهه جو اچڻ

لفظ	معنيٰ
آهان (و- آهه)	اٿبَ
اميرالمومنين	مومنن جو سردار
امرمعروفا (امربالمعروف)	نيڪيءَ لاءِ آماده ڪرڻ
آن	اوهان
آن جي	اوهانجي
آکهڻجي	اوهانجي
اِنهِرُ	اکهيءَ
اِنين	اکڻ
انوارالانبياء	نبين جو نور
اندوهه	ڏک، ارمان، افسوس
اُوٿُ، اويٽ	اهو بوتا
اوکهبا	اوهانبا
اوتارو	جاءِ، گهر، هڪان
اوياڻو	ميار
اوڏا	مٿي
(جيئن اوڏا)	چاڙهه مٿي
اُوءِ	اهي
اِهِرُ	اهو
آهِير	سونهي آهي
اِئِي	اهو
اِيُرُ	اڻين

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

لفظ	معنيٰ
باک	پوڻ، خوف، انديشو
بهرو	حصو
بحر	سمنڊ
برادر	ڀاءُ
بسيار	گهڻو
بشريت	آدميت، ماڻهپو
بصير	ڏسندڙ، الله تعاليٰ جو صفاتي نالو
بقاري	سنهڙي پوک، ٻاوڪن
بلعذ	ارو، اوجهو، ورڌ، ميٺاڻ
بيان العارفينا	عارفن جو بيان
بيض (و بيضاءِ)	اسفيد رنگ، جوناڪو، روشن
	چاندوکي، جونءِ، اُڇو
بنن	ٻلڪي
ڀون	گهٽا
ٻتر	ٻاهرا
ٻيهار	ٻيهر
ٻارن	ٻائڙن
پگلل	پيگل ڪاڏو
پٽڻ	رڙهڻ، گهمڻ
ٽين	سهاڻا، پائي جي
	ڏوڙو، ڏهي، ريچ

لفظ	معنيٰ
	جو صوفين ناهي چئو ته پيد آهن. پوءِ ميچي ماري ان جو هنڌ وينا آهن ان ڪري پڻ چوندا آهن
پوان شخص	معرفت جي صاحب
پيرڙو	ونجهو، پيرسانا
تان جان	تانجو
تانسين	تسيتانين
تا	تڏهن
تان	ته
ترا ڙ	ترار، تلوار
توهين کا	توهان کي
توان	توهان
ته کي	تنهن کي
ته کري	تنهن ڪري
کهين	تنهن، انهيءَ
ته جو	تنهنجو
کهر	تنهن، انهيءَ
تتهر	تين کي
تيلا هم	تنهن ڪري، انهيءَ ڪري
تيلا هين	" "
تو ڙ	اصل، بنياد، منڊ
توهه	توکي
تواضع	خاطرداري، ڀلائي

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 730

لفظ	معنيٰ	لفظ	معنيٰ
تانيي	تڏهن ئي	تجريد تفريد	طالب کي جڳائي ته ٻنهي دلسان شڪ ۽ وسوسا ۽ ٻيا ئي ڪڍي، وڃي حق سان هڪ ٿئي.
تُسين	راضي ٿين-	تنزيه	پرهيز ڪرڻ، پاڪ ڪرڻ، برن ڳالهين کان پاڪ ۽ پري رکڻ- علم ڪلام جي اصطلاح موجب مخلوق جي صفات جي اثبات خدا جي ذات ٻنهي ڪري سگهجي.
تُڙتُڪر	ترت ئي	تشبيه	پيٺ ڏيڻ- علم ڪلام جي اصطلاح موجب: خالق کي مخلوق جي جي صفات سان متصف ڪرڻ.
تُسي (م. تيسُ)	ٻنهي راضي ٿي	تابع	پيروي ڪرڻ وارو، ماتحت، فرمانبردار
تاسين	اڳئين مان	تصرفات (و- تصرف)	دخل ڏيڻ، حضرت جار، زحامل ٿيڻ.
تقديع	تڪليف ڏيڻ، جدا	تماچ	ٿڪ، ڏڪ
تقدم	جدا ڪرڻ سنت ڪرڻ، راضي ڪرڻ، اڳاٽ	تُنئي	ٿي
تقصير	مقصور، ڏوهه، ڪم ڪرڻ ڇڏي.	تُنڪ (ف. تُن)	خراب
تڏو	تڏهن	تنا	تڪليف، سارام
تمام	ڪامل، پورو		
تڪڙ	[illegible]		
توحيد	هڪڙي ئي، خدا کي هڪ ڪري مڃڻ		
تجريد (ع)	انڪار ڪرڻ، ڪل لاهڻ، اڪيلائي، سنواڻ (هتي): شرڪ ۽ ٻيا ڪانا پري ڪرڻ.		
تفريد (ع)	دنيا وي شين کان الڳ تو ڏي ٻنهي [illegible] نياڻ ڌڪ [illegible]		

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 731

لفظ	معنيٰ	لفظ	معنيٰ
پاهي	ٻنهني	پيپائن	پيپائين
پاهون	پيري	پڙتائين	پڙهيائين
پاهين	پاٽي، پکنهوپاٽ	پڙپائين	״
پاکهم	(پاهون)، پيري	پسهم	پسون، ڏسون
پاڌا	ويپا، وچوڙو	پسهون	״
پاسهري	پاسيري، پکڻائي	پسي (م. پيس)	ڏسي
پپاٽا	پپاٽان، ان کانپوءِ	پلٽ	ڇهلٽ
پپارون (رو- پپار)	ياد گيريون	پنرهم	پنڌرهون
پنج	بخشش، عطا (ڏيتي)	پنو	نصيحت، هدايت
پنديو	تشديد / شڌ	پوسي	ٻلي
پيژن	پيچ، قبول ڪر	پوءِ	پوءِ
پيرهٽ	هلن	پيا	پوءِ + آ، پوئتان، پنيان
پيڙي	ڪيري يا آڏو	پيسا	ٻيشيا
پيرنديهين	هلي	پکهڻ	گهرٽ
پيرورڙ	پهرپائين	پکڻائي	وڙيڪر
پيرت	سمجهو، جيئرا الکم	پيزار	جتي
پيرپائي	سڪ، محبت، پيار	پيچرو	تزو، سنهو رستو
پيريٽي	ڪڙڙب	پيس	پيس، ٻڇڙ، ٻهارو
پيپا	پيرن، پيارو دوست	جاڪ	گهٽو
پيڙن	ريت، رسم، نمونو	جان	جانڪي
	استاد، ڪهڙ		بدن، جسم

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 732

لفظ	معني	لفظ	معني
جفت	ماڻهن جو جيتر	جوان	جوان
جکس	جهڳڙو ٽه	جوندا پٽڻ	جيوندا وتن
جفا	تڪليف، ظلم، زيادتي	جوکا	ڦڪا، وڏري ڦڳا
جهم	متان	چار	فالجعاسه، خاک، رسڻ واري جهمر د (اجا ڏر، شاخ ڪاهي)
جُڻ	جيئن	چارڙ	ٻوٽي
جيءِ	جيئن	چا ٿمن	هيڏانهو
جهجهو	جهجهڻ، جسڻ ته	جينيار	جيجي
جيءِ ڪڻ	جيئن ته	جيني	ڊڄڻ، تنبيهه
جمعيت	قرار، سڪون، اطمينان	جير	جهجهو، نقصان
جيجهو	جڏهن کي جيئن ڪي	حاجت	ضرورت، گهرج
جيٽو	سڪجو	صحت اسلام	اسلام جو دليل،
جيڻهين	جڏهن ڪري جيئن ڪي	حق اليقين	يقين جو ٿئڙن درجو، اعلو علم، جنهن ڪو ڪمڻ شيءِ جي پوري حقيقت معلوم ڪرڻ کا ٿيو حاصل ٿئي.
جاين	جهمڻ		
جمار	ڪمر		
جبير د	باهه، عشق جي باهه	حڪيم	علم جي گهرائي جاڻندڙ، داناءُ، ڏاهو
جائي	جوڙ	حلم	بردباري، ڪهناءِ-
جارن	جانورن	حمار	گڏه
جانيند	جيو ندا	حمد	تعريف ڪرڻ، ساراهڻ، الله تعالى جي جلال جي عظمت جو بيان ڪرڻ.
(ر.ر. جهنڊ)			
جيٽُ	دل، پيار، محبت		
جرٽا	جيڏهنا	حوالو	جوابداري؛ فتحمند جي موٽڻ.

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 733

لفظ	معنيٰ
خامر (خام)	- خام جو مفرد؛ ڪچو، ڪچي -
خامشا	خامش (خاموش) جو جمع (+ آ) جان - خاموش ماڻهن ڪان
خاڪپاءِ	پيرن جي خاڪ؛ عاجز، مسڪين
خجل	شرمندو
خاطب	نڪاح ڪرڻ جي خواهش رکندڙ، عورت جو طلبگار
خطاب	لقب، رُتبو، ڳالهه ڪرڻ
دائرو	گول ڌڪر، مجلس جو حلقو
دار	[illegible]
دروغ	ڪوڙ
دقيق	سنهو، باريڪ، نازڪ، ڏکيو
دُني	دنيا
دلق	فقيرن جي گودڙي
ڏارا	ڪاسو، ڪاسوءِ
ڏانار	ڏانار
ڏاڻو	ڪڻو
ڏِسهونسِي	ڏسيو نس
ڏونه (ڏانهه)	ڏانهن، ڪان
ڏهر	ڏهونو

لفظ	معنيٰ
ڏِنيه	ڏسجن
ڏِيحم	ڏسڻون، ڏيون
ڏِکون	" "
ذاڪر	ذڪر ڪرڻ وارو
ذڪر پاس انفاس	ذڪر جو هڪ قسم آهي. هن ۾ ساهه هيٺ کڻڻ وقت لا الٰه اچاريو ويندو آهي، ۽ ساهه مٿي ڪڍڻ وقت الا الله اچاريو ويندو آهي. ساهه هيٺ ۽ مٿي ڪڍڻ وقت نظر ڏنن تي ڄمائي ويندي آهي
ذڪر جلي	اهو ذڪر، جيڪو ڏاڍي آواز سان ڪجي.
ذڪر خفا	اهو ذڪر، جيڪو ڌيمي (ساهه) آواز ۾ ڪيو وڃي.
ذڪر خفي	اهو ذڪر، جيڪو دل ۾ ڪجي، ۽ ان جو آواز ٻڌڻ ۾ نه اچي.
راحم	رحم ڪرڻ وارو، ٻاجهارو
رحلت	وفات
رخت	سامان سٽ، لباس، مسافريءَ جو سامان.
رسائي	رسائي، پهچ
رسو	رسي، سنوڙو، ڪاڏي جو قسم
رُسن (ج. رُسُن)	پيچين
[illegible]	رسنيس، ڪهٽس.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 734

لفظ	معنا
رِکِڇُ	رَکَشوُن
رمڻيت	وسڻ، هلڻ
رُويت	ڏسڻ، اکين سان ڏسڻ
رهڪ	رهائش، جاءِ
رِپِھُرُ	رهڻان
رِپِھُرُ-بوڪ	رهڻ جي بوڪ
زاهد	پرهيزگار، نيڪ
سالڪ	حضرت جو صاحب، الله جي راه جو واقف
ساڃهُرُ	سماڃهونا
ساڻيو (ھ- ساڻيڻ)	سماڻو، سماڻو
ساھو	ساهه کڻندڙ، زندگي پيدا ڪندڙ، جيئارڻندڙ
سبڪ جو	سن = ڪَکي + بوجھ (بوجھو) سمجھو - سياڻو، دانا، ڏاهو
سپاس	احسان ڪندڙ جي تعريف، تعريف ڪرڻ، سارا ڏڻ
سيڻُون	سيڻ لوڻا
سڄ	سڄ
سِرّ	راز، ڳجھو، منجھو
سرت	سمجھ
سريڪري ڪاٺ	ڏوڪري ڪاٺ
سانداڻ (ھ- [illegible])	پورٿيندڙ [illegible]

لفظ	معنا
سرھو	خوش
سرير	جسم
سامع	ٻڌندڙ
ساڪي	رھندڙ
سڀائي	سڀئي، سموري
سدا جاڳيا	سدا همیشه
سلوڪ	سڌو رستو ڏيڻ، هلڻ، نيڪي، هلڻ، الله تعالیٰ جو قرب حاصل ڪرڻ
سميع	ٻڌندڙ، الله تعاليٰ جو صفاتي نالو
سندس	سندس
سندو	جو
سياڻيم	منهنجا ساٿي
سڪرون	عزتون، قرب
سيگھا	جلدي
سيگھاڙو	جلدي
شُٽيڙهين	سٺڏيئي،
سٽڪ	ڪاڏي جو ٽانو
سورهيه	سورهيه
سدڪڻا	رستو ڏيکاريندڙ، رهنما، رهبر
سُٺهو	ٻڌو
سُٺي (ھ- سُٺَ)	ٻڌي
[illegible]ھو	خواب

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 735

لفظ	معنيٰ	لفظ	معنيٰ
سُڻُون	سُڻڻ، ڪنن ذريعي معلوم	عزيمت	دلي ارادو، مقصد بلند، مٿاهون، وڏو
سپاهي	ورڪر، نوڪر	عَلِيُّ	
شئي	ٻي	عليم	ڄاڻندڙ، هر ڳالهه کان خود بخود ڄاڻندڙ
شافع	شفاعت ڪرڻ وارو، سفارش ڪرڻ وارو	علم اليقين	سڀ ڪجهه ڏسڻ جي شيءِ جو يقيني علم، جنهن ۾ شڪ شبهي جي گنجائش نه هجي. هي يقين جو پهريون قسم آهي
شاڪر	شڪر ڪرڻ وارو، شڪرگذار		
شتاب	تيز، جلد، تکو		
شقي	سنگدل، بدبخت	عين اليقين	يقين جو ٻيو درجو - اهو علم جنهن ۾ شيءِ جي ڏسڻ کان پوءِ حاصل ٿئي.
شفيع	شفاعت ڪرڻ وارو، سفارش ڪرڻ وارو		
صدق	سچ، سچائي		
صلابت	تعريف، شڪر، سخت ٿيڻ، سختي	عيال	گهر ٻار
طبق	ڪاڌي جو ٿانءُ	غني	شاهوڪار، خوشحال
طول	[illegible]	فارغ	خالي، ڪم کان سواءِ
عابد	عبادت ڪرڻ وارو	فاضل	ڏاهو، عالم، بزرگ
عارف	معرفت جو صاحب، ڄاڻڻ وارو، الله تعالیٰ کي سڃاڻڻ وارو	فراق	وڇوڙو
		فرقان	فرق ڪرڻ وارو، حق ۽ باطل جو فرق ڪرڻ وارو، قرآن شريف
عالَم (ج - عالَمِين)	جهان		
عامنا	عام ٿي - عام، سڀني لاءِ	فريفته	فريب کاڌل، عاشق
عرض	ويڪر، ويڪرائي	فضل	بخشش، ڏات، ڏيا
عقد	ڳنڍ ڳنڍڻ، ٻڌڻ، عهد ڪرڻ	فقيرانه	فقيرن + آ = مانا، فقيرن مانا
		في سبيل الله	الله جي راهه ۾.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 736

لفظ	معنيٰ	لفظ	معنيٰ
قرص	ٽڪي، گول	ڪجهاڙو	ڇو
قرص چنبڊ جو	چنبڊ جو گول	ڪڏهين	ڪڏهين
قدح	پيالو، وڏو پيالو	ڪلاڙو	فقير، توبي
قطب	هر شيءِ جو اصل؛ اهو ولي جنهن کي خدا جي طرفان عالم جو انتظام سپرد هجي.	ڪٿن	ڪين، ڪاڻن، انهن کان
		ڪجها	ڪجهانءُ
		ڪجهاه	"
		ڪجهه	ڪجهن
قيل و قال	ڳالهه ٻولهه، گفتگو، بحث مباحثو، تڪرار	ڪجهم	"
قيوم	قائم رکڻ وارو، بي مثل، وڏي قدرت وارو، الله تعاليٰ جي نالن مان هڪ نالو.	ڪرادهو	ڪراهيو
		ڪراڪيم	ڪراهيونا
		ڪئين	ڪئين
		ڪڻاڪهن	گهڻائي، ڪيتي
		ڪونه ڪو	ڪونه ڪو
ڪ	ڇا	ڪٿان	ڪٿان
ڪ	ڪيئن	ڪراهيون	ڪراهيون.
ڪاسو	پيالو	ڪا	ڪي
ڪاهي	(ڪم) ڪرائي، (ڪا) ڪمائي	ڪيسي	ڪسڪي، بيري تي.
ڪاهل	پورو، پڪتل	ڪرڙو	پيتا گهٽ ٿورو، ٿورڙي، صبر تحمل
ڪذب	ڪوڙو	ڪيمي	
ڪثاڻ	ڪٽڻ	ڪسيا	لاچار ٿيا، بيوس ٿيا، تنگ ٿيا، نقصان هيٺ آيا
ڪفايت	ڪافي هجڻ، پورو		
ڪسب	ڌنڌو، ڪم	ڪنندو (ڪنڍ - ڪنڍ)	ڪاشندو
ڪمال	پورو، پورو هئڻ	ڪيڻ	ڪاڙهو
ڪنا	ڪان	ڪوهه	ڪوهه.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 737

لفظ	معنا	لفظ	معنا
گنڌ جهم	گنڌ جون	لوڪڦون	تعلق، ٻاڌو جوالو
گرد	مٽي	ليکيهڙ	ليکيون
گردو	گول، چڪر	ليکيهون	"
گنڌي	چادر، بوتي	ماگهم	ماڳ، جاءِ
گوشو	پاسو، ڪنڊ، اٽو	ماهون	امن جي، بناڻو جي
گورو	گهورڙو	ماحي الڪفر والبدعة	ڪفر ۽ بدعت کي مٽائڻ وارو
گيدڙائي	نندڙ بيٺ	ماڻ	من ته
گيهوڙجي	ساهو واري جي ٻاڦت دي	معدن الاسرار	الله تعالىٰ جي ڳجهن جي کاڻ
گهادر	گهاندر، گهي اندر هوڪارل	معين	مددگار، مدد ڪرڻ وارو
گهري	طرف، پاسي	متقي	پرهيزگار، خدا جو خوف دل ۾ رکندڙ
گهرهيان (ر- گهرهٽ)	ڏاهر ڪرياڻ، بيانا ڪريانا	محشر	قيامت جو ڏينهن، قيامت جي ڏينهن ماڻهن جو گڏ ٿيڻ
گهوهون (ج)	گهوڙن	محڪم	مضبوط، پختو
گهيهون	[illegible]	مبارڪشو	مبارڪ هجي
گهٽ	گهٽا پيرا، جيترا	مارڙو	ماڻهو
گهٽين- پيرين	گهٽ، مونن سان	ماڳ	جاءِ، هنڌ، ٽڪاڻا
لڪ	رنج	مجتبيٰ	مقبول، چونڊيل
لنگها (ر- لنگهٽ)	لنگهيا	مخفي	ڳجهو، لڪل
لوح محفوظ	اها تختي يا پٽي جنهن تي الله تعالىٰ هر انسان جا لکيل جيڏي آهي [illegible]	مدعي	دعويٰ ڪندڙ
		مرتجي	عزت ۽ مان ڪٺڻ
		متحڪي	[illegible]

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

705

لفظ	معنيٰ
مطلقًا	قطعي، هرگز، اصلي
منبا	منجهان، مان
منجهه	منجهه
منجهم	مونا کي
منجهم تام	″
مُنِ	مون
مُنِ ساڻ	مون لاءِ
مهاڙ	منهن
مهند	اڳ، منڍ
مهندا	اڳيان
مُهتِن	مقرر ڪيل
مذڪور	ذڪر ڪيل، مٿين جو
مرقوم	ذڪر ڪيو ويو، لکيل
منڊيو (ب - منڊو)	اڙجيو، ڳنڍيو، سنئين
معاملو منڊڻ	مقابلو ٿيو يا ڪيو
منڍ	زور ڏيل
مهتر	وڏو بزرگ، وڏو، سردار
مونجهم	مونجهون
موڪهونا	″
مورڇم	اصل ۾
مونه	منهن

لفظ	معنيٰ
مورڌين	اصل ۾ ماڳهين
ميهون (و - ميهه)	منيون
ناڳه (ناڳاه)	اوچتو
نڳتو (م - نڱڻ)	ديو، نهتو
نڪهم	نکٽون
نکٽو	اٿڻ، بدڪار
ناصر	مددگار
نزول ڪيو	وارد ٿيو، آيو ڪيتو
نوع	قسم، نمونو
نور هديٰ	هدايت جي روشني
نوٽون	ناٽون
واحد	هڪ، اڪيلو، الله تعاليٰ جو نالو
وارث الانبياء	نبين جو وارث. يعني: الله تعاليٰ جا احڪام ماڻهن تائين پهچائيندڙ
واسڪان	تعريف، ساراهه
واڻي	بولي، آواز، گفتگو
واسع	ڦهليل، ورد، الله تعاليٰ جو نالو
واءِ	لڙهي، هار
واءِ - موتين	موتين جي لڙهي
وتر و	وڏڪ
ونباٽون	هرائيون
وتم	ورم

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 739

لفظ	معنيٰ
وِڇُڙَڻ	وِڇُوڻ
وڇڙ	وِڇوٽ، وڇوڻا
وڇوڻ	״
وِڇِني	جدائي وڃي، وڇڙجي وڃي
وجد	اها ڪيفيت، جنهن ۾ الله تعالى جي ياد ۾ دل تي طاري ٿي، بي خود بڻائي ڇڏي
ورد	اهڙو وظيفو، جو روز پڙهيو وڃي
وَس	پلو، قبضو
ورسجي (م. ورسڻ)	ٺري ٺاري ٿي پئي، گهرو ٿي
وسارجي	وسري وڃي
وسيع	ڪشادو، ويڪرو
وِسرَا	وَس، جيڏا
وصال	ملاقات، ميلاپ
وڻيون	ويڙا
وکير	وکوڙا
وِهسي	ويسي
وَلُهو	غريب، هٿين خالي
وَليا ڪُٽڻ (م. ولڙ)	ٽلپو ڪيا ٽوڻ
ويل	ويڙهو

لفظ	معنيٰ
ويجهر	وکوڻ
ويتر	اڃا به، وڌيڪ، ان سان گڏ
وير (ويل)	گهڙي، وقت، ڀيرو
ويڙهو	ويو
هاڃ ڪرڙ	بڇو نحوس ڪرڙ
هديٰ	نيڪ خصلت رکندڙ، نيڪ، سني
هڙهين	هڙ گنڍ
هرڙا	هلاڪ، تباهه، ناس
هڪليف	خبردار رکيو
هري هري	هوريان، هوريان
هنيئر	هن طرح
هنئا	هن + آ = هن ڪاڻ، هن حال
هوڙ	گهڙي، پلڪ
هقون	هُون، هين
هوند	جيڪر
هيڪڙو	هيڪڙو، هڪ
هويدا	ظاهر، پڌرو
هئو	هميو
هوئين	هئين
هينئر	هينئر، هاڻي
هيئو (هيئڙو)	دل
هنس	هنس
ياوَر	مددگار، ساٿي

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 740

فصل يارهون

شاهه ڪريم جي بيتن جي ڏکين لفظن جي معنيٰ

لفظ	معنيٰ
آيل	امڙ، جيجل، امان
اڀ	(ڏيرا: اڀ؛ سن: اڀر - اڀ = پاڻي + ڀر = ڀرڻ - يعني ڪڪر، آسمان) - آسمان، آڪاس (ظرف)، مٿي، اڀو، اڀچو
اندر	(سن: انتر - اد = مٿي + تر = پار يا ڀيٽ) - اندرطرف، عيوضنو.
اپٽ	کولڻ، پوريءَ طرح کولي ظاهر ڪرڻ.
اڇي (ه - اڇٽ)	اکين، ته سگهي، پڇي، خوشيءَ سان ته سگهي - جي پيا منهنجا ڀرڻ، تن پيا نڊين نر اڇي؛ (شاهه)
آر	(سن: آ-ر - آ = تائين + ر = وڃڻ). دل جو ارڙو، پيار، انگل، نار، مرضي، وت، ڌوڪرو، گهيس، ڪنارو، نخن.
ارٿ	(سن: ارٿ = گولڻ). مطلب، معنيٰ، شرح، اشارو
آشنو	(ا = نه + سنو = پڙهيل + عقل وارو) - بيعقل، بيوقوف، ابوجهه
اُڪري (ه - اڪرڻ)	(سن: اتڪرش - ات = مٿي + ڪرش = ڇڪڻ) - ٻاهر ڪڍڻ، يا رهائڻ، ٻيءَ پر اڳتي وڃڻ، پار پوڻ.
الئو	اڀري
امڻ	(ا = نه + من = دل)، بي دليو، بي خيالو
اُدرڪي يا اُدرڳي	(ه - اُدرڪڻ يا اُدرڳڻ) جاني ڏسڻ، سڃاڻڻ، پيڇاڻڻ، ادرڳڻ (هيٺ)
اوسٽ (ه - اوسرڻ)	(سن: اوسر يا اشرت - اش = سترڻ) - اس جو رلڻ، اس جو ڦرڪڻ، اس جو سترڻ، انتظار ڪرڻ، ڪنهن جي ياد ۾ ويهڻ.
اوگار	اوگرائي، اوگارڻ
اوگار پيڻ	اوگار ٻڌ ڪڻ

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 741

لفظ	معني
اُڇاڻو	اھڙو؛ ڏکيو، مشڪل؛ سهڻو يا سادو جاڻو موقعو
بلا رع، باالله	(بہ = ساڻ + الله- الله جو قسم) - الله جو قسم
پاڄو	پيندڙ، تندرُ؛ پگل؛ تنل
پڇنتو	(م- پڇنش) (سن: پيشٽ- وش- جهيڙ وکرڻ) - جهيڙو وکرڻ.
پيڙ	دستور؛ ڊول، نمونو
پيسي (م- پيرڻ)	قيرائي، هلائي، ورائي، وکڙ ڏيڻي، ست ڏيڻي.
پيڙ بائي	(پيڙ يل)؛ پيڙيو تيل، بند تيل.
تنڌ (م- تنڌ)	شوخي کرڻ، عادت؛ گهٽ وڌ ڳالهائڻ؛ چيڙ
توهي	(م- توهڻ) - راضي ڪري.
تاءِ ڪتاءِ	جاءِ بجاءِ، هرهنڌ؛ هرجاءِ؛ جتي ڪٿي
توڪ	(سن: ستوڪ = ٿورو؛ ٿوري شيءِ) رتي، چيز، ڊکر
پانيون	(سن: پنکا) - خشڪ، صاف
پارايا (و- پارايو)	(سن: پرشت يا و- پريش = هڙ ڪلڻ + ياو = حالت - هر ڪلڻ جي حالت) - نيايا، سنڀال بيفائر
پاٽيهاري	پاڻ پرسيندڙ عورت
پاهت	مصلحت، اتفاق، رستو، واسطو
پيڙ	(پرا: پيڙ، سن: پرستر) - پاھڻ، فوتي؛ اڌ ٿيکر جهاجاءِ (هتي) وچاڻو، هنڌ، دهڙ جي جاءِ
پيارتا (م- پيارڻ)	= (سن: پرکشالڻ - پر = گهڻو، جتي طرفن کان + کشل = صافکرڻ) ڌوئڻ؛ زور سان ڌوئڻ -
پڏر	(سن: ديرسڌ) - پڌري، ظاهر؛ چٽي
پرياءِ	ريت، رسم، دستور؛ خيال، سمجهه؛ اتفاق
پڪٽان	(پڪ- [illegible]) [illegible]، پر؛ پڪي (هتي) پڪ پڪن مان

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 742

لفظ	معنيٰ	لفظ	معنيٰ
پڳهيو (هه: پڳهٽ)	ڏيکو: ٻيڙيءَ جي ٻڌڻ جي ڪڙي جو اسو؛ قابو ڪيو، سو ڳهيو	ڏکڙي	ڏکي، مشڪل
پليو	پستو	ڏاٽ	(سن: دان - داءِ: ذات) بخشش، عطا، ڏات
ڦٽ	ڇيف، لعنت،	ڏڄڻ	(ايرا: ڌهٽ؛ ڌهڻ؛ سن: ڌهن - ڌو: ٻرڻ) سڙڻ، ٻرڻ، جلڻ،
ڦٽ ڪيو	ڦٽڪار؛ ڇين ڳل ڪيرڻ	ڏڪيا (هه: ڏڪيلا)	ساڙ، سڙيا؛ دشمن، خوش، خوش ٿيا، سنا
ڦوٽا ڏيڻ	جدا ٿيڻ، ڇپوڙڻ	ڍاڻن	ڍڳن جهڙو، مالڪن جهڙو
جاب (ع: جواب)	ورندي، وراڻي	ڏرهم	(ع: درهم؛ ايرا: درم؛ سن: درم) سڪي جو قسم
جوري	جگهر، جيرو	ڏابرا	خالي، پورا، کوکلا
جهت (ع)	ڪنارو، طرف، ڏس		
جهڙڪي	جهونگار، دڙڪو	ڏڏ	ردي، بيڪار، اجايو
جهوڙيرا	طرف وارا	ساز	(ف: ساز) - اوزار؛ ساز و سامان
چارٽي	چاڙهي، فقير جي		
چنڊا	چنتا، اڻ ٽٽ گهٽي	ساڄاڻو	جاڻو، پرڙيو، سمجهو
چاچر	ٻاٽ، گهوٻاري، سيد	ساڄا	سڙو، لطف
	ٻاڙ، چڪڻ	ساگر	(ع: ساگر؛ سن: ساگر) سمنڊ، وڏو درياهه
چڪبير	عاقل گهڻي، آزار، ڪمادار	سپير	(سن: چڪو + پير: نمونو) - چڪي طرح؛ چڱي نموني
چل (هه: چلٽ)	(سن: اچلٽ)، هل، زبردستي، هل	سيبجي (هه: سيبجٽ)	(سن: سن + جهوات - پيدائش) - جنم، نيڪي،
چيرون	لامارا		
حاضر (ع)	سامهون، اڳيو	سپيڙ	مشهور سواهيه جي سڀي سردار، جو سمو هو.
حبيب (ع)	دوست، يار		
داغ (ف)	نشان، چٽو، ڏڪو	سچي (هه: سبٽي)	ٻڌجي، ٻڌڙ جي متو
ذات	عادت، نوع، طرح	[illegible] (ف)	

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 743

لفظ	معنيٰ
سرو	شراب
سگهر	چڱو، سٺو، اڳرو، رستو
سلامي	(ع: سلام) سلام ڪندڙ
سمڪڻا	نوازيا، راضي ٿيا
سنڀيو	(پر: سندسين، سَن: سندسيت ـ سيم = ساٺ + دش = ورڻ) ـ ٺاهيو
سهو (ٻه: سهڻو)	سهندڙ، بار کڻندڙ
سيڻ	لاءِ، واسطي، ڪارڻ
سيٽان	ساٽن، اکين ساڻ
فڪر (ع)	سوچ ويچار، ڳڻتي
ڪارڻ ڪنين	ڪارڻا ڪن ورا (نقصان خواهش ورا: دنو لا) مست درياءَ ڏن نفس مائل
ڪاميا	
ڪانيرو	ٻڪيءَ جو قسم، جنهن کي ... هتي مراد آهي: دنيا جو طالب
ڪاڻيارون	(ڪاڻ = مطلب يا غرض + يارون = وارون) غرض وارون، عيب وارون
ڪافيه	علم نحو جي ڪتاب جو نالو آهي، جنهن کي شيخ جمال الدين ابن حاجب (وفات ٦٤٦هه) تصنيف ڪيو
ڪبر يا ڪِبر (ع)	وڏائي، عظمت، بزرگي

لفظ	معنيٰ
ڪنز (ڪنز الدقائق)	فقه جو ڪتاب آهي، جنهن جو عبدالله بن احمد بن محمود النسفي (وفات ٧١٠هه) جو تصنيف ڪيل آهي
ڪوڏ	خوشي، سوق
ڪوڏا	ڪوڏ مان، خوشيءَ مان
ڪر	ضد، سيال، سڏ
ڪر	سنڌ، لڙڪو (هتي ائائين)
ڪرهڻ	ورهڻ، لڙڻ
ڪرهيندي اقرب ٿئي	ورهڻ ڪانئي جي قرب حاصل ٿئي ٿو. يعني: نفس مارڻ ڪانئي جي حوا جو ميلاپ حاصل ٿئي ٿو
ڪرو	ڪرهاڻ
ڪڪڙا	ڪڪي يا ڀوري رنگ وارا عاڪهن ڪان
ڪلب	
ڪمارڙو	(ڪ = ضراب + مارڙو = ماکڙ) ضراب ماکڙ
ڪنر	(سن: ڪندر) ڪنوڙو جوان، پهلوان
ڪنهرو	سرندو (ساز جو قسم)
قدوري	فقه جو ڪتاب آهي جنهن کي شيخ ابوالحسن احمد بن محمد البغدادي (وفات ٤٢٨هه) جو تيل آهي
قضيو (ع)	حڪم، قضا، انسان جو فوت ٿيڻ

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 744

لفظ	معنيٰ
ڪانءِ	سارڙي چڙ، جلاءِ چڙ
ڪِبِي (ٻريڪِٽ)	بي حاليءَ، خوش ٿي ٿي، بيٺر (رڙي)
ڪڏ ٻونا	ڪوشُونِ جمراجا نقا هونا
ڪدو تونا	~~[illegible]~~ مسڪد ٻونا
گهرت	(سن: گهرنٿ = گنبذ ڏٺي) گنبذ، ناڪ جي گنبذ؛ ناڪو (هتي) جيلاه -، ٿڏي گهوڙ گهرت، ساڻو
گيڙو	هٽي سوريءَ (شلو) (سن: گهر روپ) ايرندر = هعري (رع) ٽنيلڙ، نوجوان؛ ٻنو
گبري	وت، وِٻِهو، ٿِڪ
گوري	طالبو، عاشق زال؛
گهٽ	گهٽا؛ اسري [illegible]
گهونٽين	گهونٽن جي.
گهوس	نظر، ديد، خون
لا	(ع- حرف نفي)، نه، ناڪار (هتي) ٻنهي وجود وچان، يا ٻنهي نفي ڪرڻ -
لاڏو	هينا هون حصو، لاڙ؛ لاهي هينا هڻي
لتاءِ (الٽِ)	پوراڻ، بند ڪرڻ
لڏو	وسيب [illegible] (هتي) لڪيڊ -

لفظ	معنيٰ
لِڪ / لڪٽ	ذرو، تورو (سن: لکشٹ - لکش = ستا نہ کرنا) سمجهڻ، محسوس ڪرڻ؛ ڏسڻ
له	لوهو
لبا ڪا	ڪماتون، لبوباٽ؛ تنگ، مان ڪماڙڻ (هتي) تنگ، سوراخ
ماکهيارڙي	ڪنيڊي
مت	سمجهو
متاري	(سن: مت > مد = مستي ڪرڻ متڪا = پياري)، مثل، متارو، کلوان؛ خوش
مجازي	(ع: مجاز = رستو) - دنياوي شيءِ، دنيوي شيءِ خاص طرح سان انسان سان محبت.
مرڻا	مرو = جانور + ڪا = ڪانا - جانورن ڪانا
مباڪا	مبا = مرا + عتا = ڪيا - مزا ڪيا؛ خوش ٿيا
مبيٽ	متان، مبادا
مظهر (ع)	ظاهر شيءِ، ظاهر وجود
ملاڪي	ملاقات ڪرڻ وارو
منڌ	عورت
مور	گوٽيم، بور؛ مطلب، مقصد، مورڙي.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 745

لفظ	معنيٰ
ميين	مينَ تي (ميوَ = اٺ) - اٺَ تي.
نابودي	(ف: نا = نہ + بود = هئڻ) يعني جو وجود نہ هجي.
ناديدي	(ف: نا = نہ + ديد = ڏسڻ) اهو جنهن نہ ڏٺو هجي.
نگنا (م. نگنڻ)	(پرا: نگهن، سن: نرگمن - نر = باهر + گم = وڃڻ) - نڪرڻ، پيدا ٿيڻ (هتي) نڪري باهر ٿيا
واڄا	واڄ = سمت + آن = مان - سمت مان.
وت	(پرا: وٿ، سن: وستُ) هت وست - خود وست نہ اساف وت شيءِ جي معنيٰ ۾ مروج آهي. جيئن آهي: شيءِ وست آندي (شيءِ) - شيءِ، چيز
واڌو	واڌو ونگر ڌرهوڪ تي ڏاڍو هرتي وڃي
وساڄي (م. ورجڻ)	(سن: ورد جن - و = نہ + اُجڻ = چاهڻ) - پنجي، پيري، ٿڪجي.

لفظ	معنيٰ
وردو کهيو	ورو ڪري صحبت ڪري.
وسا	ڇا ڪاڻ تہ
ونگائي	(سن: وڪر - ٻڪ = بدڪوشش) ڏنگائي، ڏنگا پيچ
وهي	جواني، عمر، سن
وڌيرو	ڍلو، ٽڪرو ٽڪرو، جلدي
وير	(پرا: وير، سن: وير = طاقت) بلوان، بهادر (هتي) سپاهي
ويلو	وقت، گهڙي (هتي) ساهه پين
ويڻ	(پرا: ويڻ، سن: وچن - وچ = چوڻ) يعني، بول، مهڻو، طعنو
هاري	هاريا ڏل: نياڳي، نادان، نازل
هارو	جل جو نالو
هل	آواز، ڏس - ٻيو
هلاچو	هل هنگامو، گوڙ گهمسان
هربو هيبج	(ع: حرب) - جنگ، ٽيو، ٻرڪ يڪي جو قسم جنهن جو قوت مرتي آهي - (هتي) مراد آهي حق جو طالب
هوس	(ع: هول) ڊپ، خوف، فڪر، ڳڻتي، انتظار، الڪو، ڳالهه، هيبت، ڪيت، ڪلاچي
ڏهنيڙ ڏم هيو	دل

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 746

بيان العارفين جو آيل

شاهه ڪريم جا بيت

(١)

ٿُن ڇڏ الله هيڪڙو، وائي ٻي م سِڪ؛
سچو اکر من ۾، سوئي پڪيئو پڪ.

(٢)

اِن ذڪر سندي ٽمڪي، آڳي اِئي نه هيڪ؛
جن ڏٺا ڪري پَسَن، سچئون راتئون سُمهي

(٣)

ڏکين ذات پِئو هيسرڙ، لئه سدا ٽاچنڱ،
تسبيا ري ڪر سبحان ۾ رابي تان نه ونو

(٤)

جيڪين ڇن ڇنٿ ڪري، سک سيئي ڇن؛
جي پاشن پيري پيرانا، ته مٽ موجي گن.

(٥)

پيريان سندي گمالڙي، جيڪو ٻي ڪري،
مَٽ موجي ڪن ڪري، ته ٽي جاٺ م ڏي.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 747

(٦)

واڳ ٻڌي ٻيلِ ۾، مُهاڻان ڪوران پڪڙتان،
ٻِلا، سنڌو سيهڙن، هو ڪَلا جو ڪُل.

(٧)

هَنيُون هيرائي ڪان ۾، واچا ڪيمي وچ پيو،
جو تو سائڙ پائيو، سو ڪَنُ ٻوڙي ناهِ.

(٨)

هينئُون ڏجي حَبيب کي، اِڪ ڪَڏهن لوڪ،
ڪَڍيُون نه ڪيرڙيون، اي پيٺ سگهڙ ٿوڪ.

(٩)

ڍَهاڳِ ٻڌ وچ، تو ته سُڙهندي تِن رکي،
تان ساوِ جي پنجِ ۾ پيچي جا ڪاڙ ٻڙين سين.

(١٠)

جي جاڳندي مَن ۾، سُتي پيٺ سيئي،
مَن پيريان نيئي، پکيهو ياڻا گهري.

(١١)

پانچاري سَتَ تحا، جا سِرَ گهر دَ ٻيري،
ڪانڌي سَندي سيجهڙي، تحا پورهي تحا ٻيري.

(١٢)

مُٺ پيٺ بائيڪي، جه اپيتي ته واءُ،
جه پڇي [illegible] ڏي وچي ساءُ،

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 748

(۱۳)

ڏر وِسري نه ڪوهه، ٻيڙو ڙ نه وِسري توسِ،
ڪونه جُوءِ سو ڪڏهين، نه آتُ اُدَ نه واهوسِ.

(۱۴)

ياپِنهارِي سِرِ ٻُڪڙو، جن ڀي پَڪي جن ڳَهَ،
اُهان سَمُجهُن تِن، اهيو آهي اوڄ ۾.

(۱۵)

اسين ٻنانا نُھُوں، جتي ڪونو ناهه،
ڏجهون جي و ياهه، تهاڻ متھون لوڻون.

(۱۶)

ٿيسن ڏُرمس ڊرڙ، ڪڏ جي ڪي سُمِڻين،
ته پُڻ توهين لَنو، اجي سو سُتري ڪِمُر.

(۱۷)

جي مَن سَڏ ڪُنا، پنيوراڻا ڪهارتي،
جي ... نه ڪو ... نه هو لڏو، نه ٿانه زڪري.

(۱۸)

ڏرسا سُئي وِيڙ، جتي سُمِڻ هيڪلو،
سو ماڳو ڪينيا، جتي ڪوڙ ڪُمارُ وتين.

(۱۹)

جي نمريدا ٻلئا، پينا ۾ تفريدَ،
ڪِئين ڪڏهين تنّي، هسن ڏيارَي عيدُ.

(۲۰)

پنيوراڻ ته توڪ، ڪجهه نه ٿنا يار آسين،
سِڪل ... ڳاڏ سين لوڪ.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

(٢١)

ورنگا ۽ نه پاڻ، گهور اُنتي گهونيين،
سنگت سين پرڏيهه ۾، ونا ڪنهن جي جڙن.

(٢٢)

نيهه نيائي نه ٿئي، سڄڻ سين نه هون؛
ڪارڻ اتين رت ڦڙا، جان جان نيڻ نه رون.

(٢٣)

پيرين پاڻ وڃاءِ، يارُ وڃائي هوءِ لئه،
کهاڻ ڏر نه سيرين، ته منجهين پاءِ.

(٢٤)

مجازي مر مت ڪر، آکيون اِئي مر قيمر؛
هاري حقيقت جي، پڇي تين نه پيمر.

(٢٥)

اي مجازي ماءِ، جي تو پاڻيا سيرين،
هاري حقيقي پيري، ڪڇو ڪوهه تياڳ.

(٢٦)

هي ڪن گاڏ ها نا وڪي، ڪنجي نيا گنج؛
سنڌي پريان نگالري، تين سين شهنشج.

(٢٧)

ڪرها ڪامِيا، جن الڻو چو نه پيوءِ؛
هن آن گهٽو سيڪارڻو، ويساري نه هوءِ.

Gul Hayat Institute
© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 750

(28)

منڊ ۾ منهن وره، اي ادسترڪ اٿس ٻه،
توسيڻي سين ڪنا، ڏور جنين جو ڏي؟.

(29)

جي پياڪا لوڪ ڏون، جانجان هي نه لتاڙي؛
تان تان تني نه ماءِ، پوروڪٽش پيرئي سين.

(30)

آهن، ڪوءِ ڳهروءِ، ٽمڪان ساٿرو وجي ٻکو؛
ڏيسترو ڏوٽي ڏرجهن، منجهن تانه تيرٿو.

(31)

چوارئي پاهت ڳهو سپ، ٻڌر ناد اٿن؛
پيرن پاڻ ڪاهن، ڪمان پوءِ ڦٽ.

(32)

پيڪان جي نه سٽن، يار پا پيري جا،
هي ساٿي نه ڀڳا، جي تنين کي ڏين.

(33)

ڳالِ او هيڪڙي، جا مون ڪال ڪئي؛
پيڙکيڙ رکيڙو، شدي تان نه ٻئي.

(34)

ٽنڊ ۾ تاءِ ڪٿاءِ، بوڊ جوڙي جي جو،
جي پائين پيري پيران، ته ڏوڌ هنون ڳڏ پاءِ.

(35)

جيڪي ڳهرانه ورجي، جيڪي موڻ نه سوڌي،
هيڪڙ پاءِ هت ڪري، بوڙ پيري پيم.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

(٣٦)

سوئي هيڏاهن، سوئي هوڏاهن، سوئي مَن وسي؛
تهين سندي سونهن، سوئي سو پسي.

(٣٧)

فخر ڪر فتن ڪئين، وڃ ونگائي اڏ؛
سائي ساري ڦٽ ڪر، سپڻ جا سهاءِ.

(٣٨)

ڪانيار پون ڪي ڪن؛ ٻمنا آيا ڪيترا،
جني جا ترن ۾، وڃي تا ويٺ سهن.

(٣٩)

مناري ڪا ڪيڏو، گرت ۾ ٻڌن گوڏ،
آئيا اڳ ڀي هوڏ، سر ڏنو سر ٻنن.

(٤٠)

ڏورا پسي ڏور؛ جي وڃن ۾ ٿڙ ۾ گري،
ماڪريا ري [illegible] ڦڙ ۾ ڏين هور.

(٤١)

ٻڌنا قدوري ڪاميا، جي پڙهي پڙو ڙن سپ؛
ته ڪر منڊي ماڪوڙي، ڪوه ۾ پيئي ڪکي آپ.

(٤٢)

جا تو گهيڙي گهٽ؛ ماڪر ياڙي منير،
اُن ڏڏي ڪيترا، نيئي پيار تا ئپت،

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

جي پُڇيا، سي نہ مُنجھيا، جي پُڇن، سي ويڙ؛
جو تَڪُ مَنجھ مارڙو ڦِٽن، سو مَڪُ مَنجھ ڪيڙ.

(۴۴)

چاچَرِ چِڪَندَڙِ؛ گھوڙَ نہ اَچي گھاتُوئَن،
اَڳيُون اُٿِين سَنڌيُون، ڪو ڏا اَڙُون پُڇِين.

(۴۵)

ڦِنجِ ٿِيَنِ هوءِ؛ اُوڙِي ۾ اوڙاهُ جو،
اِي ڪا ٿيرو ڪوءِ، جو چاچَرَ ۾ ڇيڙو نہ ڪري.

(۴۶)

جي اُتر جي لاءِ، سَمَنُ سَپَ بَڙڪِيا،
ري پاڻِي لَڪَي، سَپَرُ ٻيري نہ ٻاڌِ.

(۴۷)

ڦِرُ ڪِشٽِياءُ؛ ماءُ مَلاحي نہ ٿِيَي،
صوفي جي صُلح ۾، پورو اِي پَرِياءُ.

(۴۸)

سَمَنُ جان سَمھُو نہ ڪَرِ، مُوڙُ ڇَڙُ جِندِيُون،
سَندو ڪانُ ڪَھُو، پِيتُوءِ پَرُ سَمھِي.

(۴۹)

پَرُ ۾ پَڇِي پيري ڪِي، پَسِي پَرَ ڏيهُ؛
جتي ساڃُنُ سُپِي، ساهَ ۾ سو سارِيهُ.

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 753

(٥٠)

سُڌِ نہ سَلامِي ٿِيا، وَڃِي نہ وَرَ ناحِي؛
هاڻي ٿِيندِي ڪِي، ناهِ حاجُ مَليرَ.

(٥١)

پاڻي اُتي ڇهُوبَرَ، ڇوراڪ اُڃ مَرنِ؛
ڍَهُون ڪَڻِ مُنَّنِ جَنِ، دَڙِ نہ سِياڻَنِ.

(٥٢)

سُوئِي مُلڪُ سَمَنَ، سُوئِي قُوتَرَ ڪُونِ،
دائله خَبَرَ ڪاڪَرِين، اُهِي مِيتَرَ ڪُوئِي.

(٥٣)

ڇُوڙِ ڇُوڙ نہ ٿِيا، هيڊان هو ڏاڪڻ؛
ڪَتَنا مِنِ اَلَيلَ ... سي ڪِي ٻيري پِتَسِنِ.

(٥٤)

ڪاڪ ڏَنِ ساڪ، اُنِ سين نہ اوڙگي،
جي ڪُنَ ڍُوڻ ڪَمَا، تہ ٻراتا تو ڪِ رُوشدا وِيا.

Gul Hayat Institute

(٥٥)

ڪاڪي ڪاڪي سُنڌي جانا هيبا هٿ وِڏاءِ؛
تانَ سُنڌي سَنج پِرِينءَ ٻُڌُون پِتَرَ ناڙ؛
پِڪرَ نَدي ڇناءِ، ڳهورا ڪهرِ نہ سُڻيرِين.

(٥٦)

سا ڪِيف ساڳي ڪَنِ؛ سُپيريان جي ڳالرِي،
ڍِبڪَرائي ٻيلڻا، ٻي نہ اُڃهي تَنِ.

(٥٧)

پِنڍي ٻيري سِنَن، وِيلا ڪَنڌِي ڏُٿ؛
ڪو پاسِندو هاسُون، ڪو پاسِندو ٻيت.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 754

(٥٨)

ڏوھ نه ڏمرائو ڏي، ڏنو ڏي جي ڏاتار مون،
مارِڇين هت پري، پاڻا آڏو اُسرائو ڏي

(٥٩)

مَتو واھڻ ڪُن ڪري، سَبوئين ساڄ،
پِري نه پِئا پَن ۾، مَن پائِندي واڇو.

(٦٠) ~~(٤٤)~~

صُورَت ليلي هيت، معنيٰ ليلي مارُئين،
ڪَنس مَن جي ڇيت، اوطا قُون تَرِن ۾.

(٦١) ~~(٥٨)~~

جوري اَلي ڇين، داغ ٻِهجو داسترا،
تن ڪن مَتا پِن، جِنسر ڇيت ڪَنين.

(٦٢) ~~(٥٩)~~

ڪُلاچي ڪنا، مون اکين نه آريو،
جِنين ڄاڃ وِڃائيا، جِنين تو ڪَي تاڌ.

(٦٣)

ڪُن ڪُلاچي پار، سَنڌ نه سُجهي ساڻين،
ڪهاڻوش سَنڌ مُڪَر، ڪَي تَر ٻِپي ٻِهار.

(٦٤)

گوري ٻِي نه تات، جِهاڙي مَن ۾،
جوئين ٻِيئي رات، نه هوسائين هوءِ سوهڻي.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 755

(٦٥)

هوت نه ڏنا ٿون، ڏوهه نه ڏيان جن ڏين،
مٿي ٽڪري هيٺرا، هنئون مٺن جن ڙ ناٿون.

(٦٦)

مون جا ڪئا مهاڻ، ٽلين مٿي ڪينڌا،
سُنبڙ جاڏ سياڻ، وڃي رات ورڙهيو.

(٦٧)

ڪيه تسر تسند هنجڙا، ڪيڻي تالمن،
ٻنا مانت ٽنوڻ، نه هين آڙ امن مٺم.

(٦٨)

آئل سوهٿو پرڻ، سوهتي ڪاٺ وسهي،
سُتي هوتر ٽڪ، جاڳ جاڳان، تان ناوبيري.

(٦٩)

ڏيه ڏوها ئيس ٻاهه، جتي ٻيڙ نه ٽڪيان،
ٽٽي ڪا هوڙ ٻاڻ، ورڙ ڏيئي وٺ جونديا.

Gul Hayat Institute

(٧٠)

مٺ ٻيريان جايئڙا، ٽيان ٻيري تا.

(٧١)

آئه لوڏي ٽڪڙ، اڙ آ هه اهو ٽڪ سين،
هومطهر سندو مار رڏين، ٻه ڪي ٽڪمهين ودو.

(٧٢)

ٻانئون جان نه ڪتمن، روئي ڏوئي اڪري ٻون،
جن ڪر ڪر من آئين، سي ڪن ئي ٻيري تين،

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 756

(73)

سانڍو ڏي نه لٺ، او جي نيئي سٺ ڇهين،
نا ٻُو ڏي نه ٽيئي، ائي نا ڏيڏي ڇهه.

(74)

ڪاجا ٻر پيرئين، نه سا ٻڌي نه شئي،
منيون ستيت سڃهين، اهي ڏني قضيي.

(75)

ٻانڊ سلطان، [illegible] ٻانڊ ڏي سنيها،
ٻانڊ ڪرا ٻانکي، ٻانڊ شيائي ٻانڊ.

(76)

اسين سکڻوس ڪي سي تا اسين ٻانڊ،
هائي وڃ ڪاٺ صحيح سپاتا سيرن.

(77)

جيه سنر سندو نور، جيلاه سو سوکھ ٻاتيي،
تيلاه لين شر مين ڪالي هيي مور.

(78)

تو ڪي تو ترائش، لا سين اا تانون،
اڃاين آٿونا، وارنو ڇهين وچ هر.

(79)

آهي اهيانو، پيڙ پيريان جو جيڏيون،
جنين ساجاڻو، تنين تان نه ٻيرو ر نڪر.

(80)

سنجن سات هيڪڙي، جي تين اکينئونا ڏار،
نه ڪي سيت جار، ڏنوسين نه ڪڍهين.

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 757

(۸۱)

هينئون نه ڄاڻن جن، ٻيڙي نه اکيڙين ۾،
تلها ڏاند ايسڪٽا، هيئين جاڙ جين.

(۸۲) (~~۷۸~~)

اکين ۾ آهي، جي تن پاڻ جهوريا،
تارن جي لاهي، نه چاڙ لوڪ ڏيئي.

(۸۳)

مُنهن منجهاران ٻين ڏُو نيڻن ڏور جن،
اکري آسا، کنڌي ٻيٺ ڏکرين.

(۸۴)

تو ڏانءُ، توري ڏانءُ، هي پاڻ ائي هلڪون،
اِهي پارين آپسڙو، ڪو جيئي وجائي پاڻ.

(۸۵)

ڦيري ٻيا جهڳ ٻن مڙس مين ٽمڪنا،
نستر رات سگهيا، ڏکيا ڏينهن ڏسن،
گهر تا گهوٽ وڃن، جنڊ الٿي چارئين.

(۸۶)

تان جي گهري ڇُلُن، جان ارڙئو سنج ٿئو،
هاڙي ڏاڪ هلن، وڃي هوتن جو ٿئو.

نوٽ: بيان العارفين جي جلد پهرين ۾ ڀريا ۸۱ بيت اچي وڃن ٿا. باقي بيت جلد ٻي ۾ آيل آهن.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

(٨٧)

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 758

مَجازِيءَ موهي ڪَڙِين، وِينديءَ رِکيا ئي،
آيَرِ جُڻ تَرهي، مَنهُنِ وِهين وِسَهي.

(٨٨)

وِساهَ وارَن لَنگهيو، اَوساهَن تارِ؛
مِلو وَجهي ڪَن نه ڪَرَ؛ تَنُ مُنهَنُ ڪَوڙو ڪارِ.

(٨٩)

چارِئي پَلوءَ ڇِڪ ۾، اُڏيون مُنهن آهين؛
پانڌُ جي پانڌيئَن، سي تِرڪَن تَڪِڙا ئي.

(٩٠)

مُنهن ڌُرِ آش اَلاهَ ۾ گهاٽوئِن وِيا.

(٩١)

جِ قانا خوش ڪري، اَهي ويناسُون،
جانِين ذَرا حُسن کي، تانِ ذِيندِهين تَنُ.

(٩٢)

اِيا ڪَپاري مَنجهَ تو، جِ تو پارِيو ڪَجهُه؛
جيڪي سِندو سَنڀَڻ، سو سيوي سَيمُ.

———.———

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 759

بيان العارفين جو آيل

قاضي قاضن جا بيت

(١)
سڀن منجهه ڌڻي، ڪن اُتي ڏٺا ادنيا،
هيڏانهن هوڏانهن نهارتا، هُنئين جا ڏٺا ڏهه.

(٢)
سڀئي سپل ٿيا، پڙتاءُ جي پاڻان،
اکر اکيان اُپري، وڃوئي ڏرٻاءِ.

(٣)
ڪنهن قدوري ڪافيا، ڪئين پڙهيو،
سو يار ئي سو ڪو، جنهن پيري لڌو.

(٤)
لوڪان نحو صرف، مون مطالع شيرين،
سوئي پڙهو سو پڙهان، سوئي سو حرف.

(٥)
لا لاهيندي ڪنهن کي، لا هو رهين ناهه،
بلا ري پريان، ڪيت نه ڏسي ڪٿي ٻئو.

(٦)
سانئر ڏيئي لٽ، اوجي نيڇي بورڙي،
هيڪاڻين هيڪ ٿئو، ويئي سڀ ڇڪت.

(٧)
جوڳيءَ جاڳايوس، سُتو هوس ننڊ ۾،
ڪهان بوءِ ٿيوس، سندي پريان پيچري.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

نوٽ: چوويهه جلد ڪيهن ۾، فقط ٻيو بيت جلد ٻي ۾ آهي

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 760

بيان الفاظ جا آئيل

بين شاعرن جا سنڌي بيت

ٻراڙ جو بيت:

ڇنڊڻ ڇوڙ ڪريندي، ترتو ڏنهن نکارڻ،
سمجهي ڏجڻ نه ٿيي، جي رسي سڱ وار،
ٻروڙي تو ٻراڙ، ته ڪريندي قرب ٿيي.

بين شاعرن جا بيت:

(١)

ڦٽو نه ڪر فراق کون، ور ور ونگائي ياءِ،
جانب اندر ڪاءِ، سا معلوم محبوب کي.

(٢)

عاشقن کي ڪا ڪره، ڪرڏو وانڙ وڃن،
ديلوڪن نه وڃم، نه اوڳاڙ پيچن.

(٣)

وائي وحيد شال، ڪنين سين ڪيم ٿسان،
جي ٻلوڪري پال، نه اکين سين اندو ٿسان.

(٤)

آلڙي ٿون حليم جي، جنين ناتو ڏنه،
محمد آپنائن سين، هاڻي ڪندي ڪيئن.

(٥)

جاري هالوڙ جيڪ جي، پيچي بار ٻيرڊين،
ان اهڙي احتياط سين، ڦٽ نه پيا نا ٿين.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

بيان العارفين جو آيل

هندي بيت

(۱)

هر يڪ جو آڪر وڪڙو، جو گُر شيءِ ڏي،
آنداري گهير ديوا، ڦير ڦير جوت ڪري.

(۲)

اي سنا اڳا نيت پرکي، پرتيا جو بخشي پير؛
ايءَ ڪو ڪي ڪهين، سب جگ رهيا ڏير.

(۳)

اُڙ تاس جراءِ، جش جلندي مُن ملي،
ڏنا پيڪ اناءِ، سب ڪا جڳترا اچون.

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

فصل سوڙھون

بيان العالمين جو آيل

پارسي بيت

عالم اين چيست برزخ جامع
صورت خلق حقّ در واقع

عالم اين نيست است، هست نما
حق هست، وليک نيست نما

آن پادشاهِ اعظم در بسته بود محکم
پوشيده دلق آدم ناگاه بر سر آمد

کاري که از خداي ميسر نمي شود
ما خود خدا شويم بر آريم کار را

هما مردي تمامت در تمامي
کند با خواجگي کارِ غلامي

در راهِ خدا که رهزنانند
آن را هزنان همين زنانند

اي جوان تا تو آني زن م کن
چنبري با برخاکِ را بر سرم کن

Gul Hayat Institute
© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 763

اگر با اسا باشد و خوش سخن
نظر بر نکوئی و زشتی مکن

زشت
اگر باشد زن نیک خو
وگر زن بدخواه خدا یا پناه

—

هر چه داری خرج کن در راه او
لن تنالوا البر حتیٰ تنفقو

—

گر دست من تهی ست ولی چشم ما پر است
دریا دل من است که از گوهران پر است

—

او نفی وجود کن که دریا گی
سری که نیابی از فصوص و لمعات

—

از نم ‌ا از ‌ا از م ‌ا ابر سبز ‌ا از نم
من بیخ ‌ا ‌ا ابر کنم تا آید از ‌ا ستان

—

چیزی که باشد در جهان آن چیز گوید ذکر حق
تسبیح گوید عالمی نامی بود خواهی حجر .

—o—

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 764

ڪتاب ڏنل

ڪتاب

سنڌي ڪتاب

١- مولانا قاضي عبدالرزاق: قرآن شريف جو سنڌي ترجمو، قرآن ڪميٽي، حيدرآباد

A٢- عبدالرحمان ڪاٺ پائيڻ: بيان العارفين سنڌي، مطبع مرغوب همدار بمبئي، ١٢٩٣هه (١٨٧٦ع)

٢- عبدالرحمان ڪاٺ پائيڻ: بيان العارفين سنڌي، ڇپايل هاسترسنگ ڪتب فروش سکر، ١٩٠٩ع

٢- مرزا قليچ بيگ: رسالو ڪريمي، ١٩٠٤ع

٣- ڊاڪٽر عمر بن محمد دائود پوٽو: شاهه ڪريم بلڙيءَ واري جو ڪلام، ١٩٣٧ع

٤- ميمڻ عبدالمجيد سنڌي: ڪريم جو ڪلام، سنڌي ادبي سوسائٽي اسلاميه ڪاليج سکر، ١٩٦٧ع

٥- مخدوم ابوالحسن: مقدمة الصلوٰة، ڇپائيندڙ: مير محمد بلوچ، ١٩٣٩ع

٦- مخدوم عبدالله نريءَ وارو: بحرالمنير، باهتمام: جمناداس تاجر ڪتب بمبئي، مطبع علوي بمبئي.

٧- سيد حافظ حاجي علي محمد شاهه: مصباح المفتاح: مطبع فيض سبحاني ڪوٽڙي، ١٩٠٤ع

٨- محمد حسين: سير بستان (قصص الانبياء)، باهتمام: قاضي نور محمد پوربندري: مطبع ڪريمي، ١٩١٢ع

٩- خليفو گل محمد هالائي: ديوان گل، پهريون ڇاپو، ڇپائيندڙ: محمد حسين بمبئي، ١٢٧٥هه (١٨٥٨ع)

٢٠- ......: تنبيه الغافلين، باهتمام: قاضي نور محمد تاجر ڪتب بمبئي، ١٩٤٧ع

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 765

11- غلام محمد شاهواڻي: شاهه جو رسالو، آر ايڇ احمد اينڊ برادرس، ٻيو ڇاپو، 1961ع.

12- علامه آءِ. آءِ. قاضي: شاهه جو رسالو، سنڌي ادبي بورڊ، سال 1961ع.

13- مولانا غلام مصطفيٰ قاسمي: شاهه جو رسالو، بشير احمد اينڊ سنس ڪراچي، 1951ع.

14- بمبئي ٻيو ڇاپو: شاهه جو رسالو، قاضي علي ميان ناصر مرتب، مطبع ڪريمي بمبئي، 1921ع.

15- سرڪاري ڇاپو: شاهه جو رسالو، مرتب: تاراچند شوقيرام، گورنمينٽ سينٽرل رڪارڊ ڊيپو، 1900ع.

16- مولانا دين محمد وفائي: لطف اللطيف، وفائي پبلشنگ هائوس ڪراچي، 1951ع.

17- ڊاڪٽر هوتچند مولچند گربخشاڻي، آزاد بوڪ ڊيپو حيدرآباد، ٻيو ڇاپو، 1950ع.

17- مرزا قليچ بيگ: احوال شاهه عبداللطيف ڀٽائي، ڀٽ شاهه ثقافتي مرڪز، ٽيون ڇاپو، 1972ع.

18- جٿا مل داس دولترام: شاهه ڪريم ۽ لوڪ ڳاهٽون، نو راشٽرا پريس، فرٽ بمبئي.

19- جي. ايم. سيد: پيغام لطيف، اداره انسانيت حيدرآباد،

20- ڊاڪٽر نبي بخش خان بلوچ: شاهه جي رسالي جا سرچشما، ڀٽ شاهه ثقافتي مرڪز، 1972ع.

21- مرتب: ڊاڪٽر نبي بخش خان بلوچ: سُر ڪنڀات جو مطالعو، ڀٽ شاهه ثقافتي مرڪز، 1972ع.

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 766

نمبر	مصنف	ڪتاب جو نالو	ڇپائيندڙ ۽ ورهين
٢٢		مجموعه مدحيات	قاضي نور محمد، ١٩١٣ع
٢٣	مير معصوم بکري، مترجم: مخدوم امير احمد	تاريخ معصومي، سنڌي ترجمو	سنڌي ادبي بورڊ ١٩٥٣ع
٢٤	مير علي شير قانع، مترجم: مخدوم امير احمد	تحفة الڪرام، سنڌي ترجمو	سنڌي ادبي بورڊ، ١٩٥٧ع
٢٥	مترجم: مخدوم امير احمد	چچ نامو	" " ١٩٥٤ع
٢٦	ڊاڪٽر هوتچند مولچند گربخشاڻي	شاهه جو رسالو ٣ جلد	پهريون جلد ١٩٢٣ع، ٻيو جلد ١٩٢٤ع، ٽيون جلد ١٩٣٤ع
٢٧	محمد صديق ميمڻ	سنڌ جي ادبي تاريخ، پهريون جلد [illegible]	آر. ايڇ. احمد اينڊ برادرس، ٻيو ڇاپو ١٩٥٤ع
٢٨	لطف الله بدوي	تذڪره لطفي، جلد پهريون	آر. ايڇ. احمد اينڊ برادرس، ٽيون ڇاپو ١٩٦٣ع
٢٩	مخدوم محمد زمان طالب المولى	ڪافي	بزم طالب المولى ١٩٦٢ع
٣٠		[illegible]	" ١٩٧١ع
٣١	رحيمداد خان مولائي شيدائي	جنت السنڌ	سنڌي ادبي بورڊ ١٩٥٧ع
٣٢	" "	تاريخ تمدن سنڌ	سنڌ يونيورسٽي ١٩٥٩ع
٣٣	ڊاڪٽر نبي بخش خان بلوچ	سنڌي ٻولي جي مختصر تاريخ	حيدرآباد سنڌ ١٩٦٢ع
٣٤	" "	ميين شاهه عنات جو ڪلام	سنڌي ادبي بورڊ ١٩٦٣ع
٣٥	" "	لطف الله قادري جو ڪلام	انسٽيٽيوٽ آف سنڌالاجي، سنڌ يونيورسٽي ١٩٦٨ع
٣٦	" "	[illegible] سنڌي	" " ١٩٧٠ع

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 767

732

نمبر	مصنف جو نالو	ڪتاب جو نالو	ڇپائيندڙ ۽ سن
۳۷	ڊاڪٽر غلام علي الانا	سنڌي صوتيات	ادبيات پبليڪيشنس حيدرآباد سال ۱۹۶۷ع
۳۸	,,	سنڌي صورتخطي	سنڌي زبان پبليڪيشن حيدرآباد نئون ڇاپو ۱۹۶۹ع
۳۹-	ڊاڪٽر عمر بن محمد داؤد پوٽو	سنڌي شاعري ۽ سنڌي سخن	
۴۰	جيٺمل نارومل وسناڻي	ونيتي ڪوش	ٻيون ڇاپو، ۱۸۸۶ع
۴۱-	مرزا قليچ بيگ	لغات قديمي	نئين سنڌي لائبريري ۱۹۲۴ع
۴۲-	,,	لغات لطيفي	سنڌي ادبي بورڊ، ٻيو ڇاپو ۱۹۶۷ع
۴۳	فتح محمد هالائي	ڪاشف الغموض	ٻيون ڇاپو، ۱۸۸۸ع
۴۴	عبدالڪريم سنديلو	تحقيق لغات سنڌي	ٻيون ڇاپو ۱۹۵۵ع
۴۵	,,	سنڌ جو سينگار	سنڌي ادبي بورڊ، ۱۹۵۶ع
۴۶-	آغا غلام نبي صوفي	سنڌي سرست جو رسالو	ٻيون ڇاپو، ۱۹۳۳ع
۴۷	علي نواز جتوئي	علم لسانيات ۽ سنڌي زبان	ٻيو ڇاپو، ۱۹۶۸ع
۴۸	~~رسالو شاهه عبداللطيف~~ مير محمد نظاماڻي	رسالو شاهه عبدالڪريم	آر. ايڇ. احمد اينڊ برادرس، حيدرآباد، ۱۹۶۱ع
۴۹	مرزا قليچ بيگ	قديم سنڌ - ان جا شهر ۽ ڳوٺ	نئين سنڌي لائبريري، ۱۹۲۵ع
۵۰-		حضرت مخدوم نوح	مسلم ادبي سوسائٽي، حيدرآباد، ۱۹۴۰ع
۵۱-	مترجم: غلام حسين ڏاهو	مقولات تصوف (ملفوظات خواجه محمد زمان لنواري وارا)	انتظاميه درگاهه لنواري، ۱۹۷۳ع
۵۲-	مترجم: مولوي محمد قاسم	نفحات الخدمات ترجمه مجمع الفيوضات	قاسميه پريس مستوري ضلع، آزاد ڪتب خانه

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 768

نمبر	مصنف جو نالو	ڪتاب جو نالو	ڇپائيندڙ ۽ سن
٥٣	پيرومل مهرچند آڏواڻي	لطيفي سير	محمد سنڌي ڪتاب گهر، حيدرآباد
٥٤	"	سنڌي ٻوليءَ جي تاريخ	سنڌي ادبي بورڊ
٥٥	عبدالجبار جوڻيجو	سنڌي ٻولي	انسٽيٽيوٽ آف سنڌالاجي، سنڌ يونيورسٽي، ١٩٧٠ع
٥٦	محبوب علي چنه	ڪليات امين	سنڌي ادبي بورڊ، ١٩٦٦ع
٥٧	مخدوم عبدالله نرئي وارو	غزوات ۽ خلفاءِ راشدين	بمبئي، ١٨٧٤ع
٥٨	"	ڪنزالعبرت	
٥٩	"	قمرالمنير	
٦٠	مخدوم محمد هاشم ٺٽوي	قوت العاشقين	١٩١٥ع
٦١	"	بناءُ الاسلام	بمبئي، ١٩١٥ع
٦٢	شمس عبدالحميد سنڌي	تذڪره شعراءِ سکر	سنڌي ادبي سوسائٽي اسلاميه ڪاليج سکر، ١٩٦٥ع
٦٣	"	موتيون جواهر جون	سنڌي ادبي اڪيڊمي ارڙ ڪاڻ، ١٩٧١ع
٦٤	"	تاريخ ٿورهو هڪڙا	مجرا همدرد جماعت سنڌ ڪاريڊور، ١٩٦٦ع
٦٥	"		
٦٦	ڊاڪٽر غلام علي الانا	سنڌي ادب جي مختصر تاريخ اڙ جي ادبي ۽ ثقافتي تاريخ	(زير ڇپيل) (زير ڇپيل)
٦٧	ڊاڪٽر نبي بخش خان بلوچ	جامع سنڌي لغات ج ١	سنڌي ادبي بورڊ، ١٩٦٠ع

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 769

مصنف جو نالو	ڪتاب جو نالو	ڇپائيندڙ ۽ ورهيه
١- مير علي شير قانع مرتب: پير حسام الدين راشدي	مڪلي نامه	سنڌي ادبي بورڊ، ١٩٦٨ع
٢- "	مقالات الشعراء	" " ، ١٩٥٧ع
٣- فخري بن اميري مرتب: پير حسام الدين	تذڪره روضة السلاطين جواهر العجائب	" " ، ١٩٦٨ع
٤- سيد عبدالقادر ٺٽوي مرتب: پير حسام الدين	حديقة الاولياء	" " ، ١٩٦٧ع
٥- سيد مير محمد بن سيد جلال- مرتب: پير حسام الدين راشدي	ترخان نامه	" " ، ١٩٦٥ع
٦- سيد طاهر محمد نسياني مرتب: ڊاڪٽر نبي بخش خان بلوچ	تاريخ طاهري	" " ، ١٩٦٤ع
٧- خداداد خان	لب تاريخ سنڌ	" " ، ١٩٥٩ع
٨- مير عبدالحسين سانگي	لطائف لطيفي	لطيف شاهه ثقافتي مرڪز، ١٩٦٧ع
٩- شيخ فريد بکري	ذخيرة الخوانين	پاڪستان هسٽاريڪل سوسائٽي، ڪراچي، ١٩٦١ع
١٠- مرتبه: ڊاڪٽر غلام مصطفیٰ خان	رسائل نقشبنديه	١٩٥٨ع
١١ " "	ملفوظات	١٩٥٩ع
١٢- خواجه قطب الدين بختيار ڪاڪي	دليل العارفين (ملفوظات خواجه معين الدين چشتي اجميري)	مصطفائي پريس لاهور، ١٨٢٣ع
١٣- دارا شڪوه	رياض الشعراء	
١٤- دارا شڪوه	دارا شڪوه	

Gul Hayat Institute
© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 770

مصنف جو نالو	ڪتاب جو نالو	ڇپائيندڙ ۽ پريس
١٥- مولوي غياث الدين	غياث اللغات	مطبع سينٽ اسٽيفنز ڪاليج دهلي ١٩٤١ع
١٦- شاه سليمان ڦلواري	لمعات سليمانيا	
١٧- مولوي محمود ظفر حسن	تذڪره روز روشن	ڪتابخانه رازي، طهران ١٣٤٣ خورشيدي
١٨- ڊاڪٽر سيد علي رضا نقوي	تذڪره نويسي فارسي در هند و پاڪستان	طهران، ١٣٤٢ خورشيدي
١٩- ضياءالدين عطار	تذڪرة الاولياء	عبدالخالق تاجر ڪتب پشاور
٢٠- محمد حسين تسبيحي	فهرست نسخهاءِ خطي ڪتابخانه گنج بخش جلد يڪم	مرڪز تحقيقات فارسي ايران و پاڪستان، ١٣٥٠ خورشيدي
٢١- يوسف ميرڪ، مرتب: پير حسام الدين راشدي	تاريخ مظهر شاهجهاني	سنڌي ادبي بورڊ ١٩٦٢ع
	عربي ڪتاب	
١-	قرآن مجيد	
٢- محمد فواد عبدالباقي	المعجم المفهرس	دار و مطابع الشعب
٣- مخدوم جعفر بوبڪائي، تحقيق: مولانا غلام مصطفى قاسمي	المتانة في مرمة الخزانة	سنڌي ادبي بورڊ
٤- بلاذري	فتوح البلدان	انهن چئن عربي متن جا اردو ترجمي سان ڪتاب "هندوستان عربن جي نظر ۾" شايع ٿيل، ڇپيل دارالمصنفين اعظم ڳڙھ، ١٩٦٠ع
٥- بشاري مقدسي	احسن التقاسيم	
٦- ابراهيم بن محمد اصطخري	مسالڪ الممالڪ	
٧- مسعودي	مروج الذهب	
٨- ابن خلڪان، تحقيق: محي الدين عبدالحميد	~~ابن خلڪان~~ وفيات الاعيان و انباء ابناء الزمان	مڪتبة النهضة المصرية القاهرة

Gul Hayat Institute
© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

اردو ڪتاب

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 771

مصنف جو نالو	ڪتاب جو نالو	ڇپائيندڙ
١. جي. ليمي اسٽرينج مترجم: محمد جميل الرحمان	جغرافيه خلافت مشرقي	جامعه عثمانيه حيدرآباد دکن، ١٩٣٠ع
٢. پير حسام الدين راشدي	مرزا غازي بيگ ترخان اور اس کي بزم	انجمن ترقي اردو، ١٩٧٠ع
٣. ڈاڪٽر شيخ محمد اڪرام	آب ڪوثر	فيروز سنس، اٺون ڇاپو ١٩٧١ع
٤. ~~احمد ڪوثر~~ ،، ،،	رود ڪوثر	،، ڇهون ڇاپو ١٩٧٠ع
٥. مسعود حسن شهاب	خطهء پاڪ اوچ	اردو اڪيڊمي بهاولپور، ١٩٦٧ع
٦. اعجاز الحق قدوسي	تذڪره صوفيائي سنده	اردو اڪيڊمي سنده، ١٩٥٩ع
٧. سيد اختر مسعود رضوي	مرزا غازي بيگ ترخان اور اس کا دربار علم وفن	پشاور، ١٩٦٩ع
٨ - ڈاڪٽر نبي بخش خان بلوچ	سنده مين اردو شاعري	مهران آرٽس ڪائونسل حيدرآباد ١٩٦٧ع
٩- ~~تذڪره اوليائي ڪرام~~		
٩- سيد صباح الدين	تذڪره اوليائي ڪرام	ادبستان لاهور ١٩٤٨ع
١٠- عبدالوهاب الشعراني مترجم: عبدالغني وارثي	الطبقات الاولياء	نفيس اڪيڊمي ڪراچي، ١٩٦٥ع
١١-	هشت بهشت (مجموعه ملفوظات خواجگانِ چشت)	الله والے کي قومي دڪان لاهور
١٢- قاضي علي اڪبر درازي	زبدهٔ تصوف بيدل سرمست	١٩٧٣ع
١٣- شيخ عبدالحق دهلوي مترجم: محمد لطيف ملڪ	انوار صوفيه يعني ترجمه اخبار الاخيار	شعاع ادب لاهور، ١٩٦٢ع
١٤- مولانا مسعود علي ندوي	هندوستان عربون کي نظر مين (٢ جلد)	دارالمصنفين اعظم گڑھ، ١٩٦٠ع
١٥- ندوي ابوظفر	تاريخ سنده	،، ،، ١٩٤٦ع

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 772

مصنف جو نالو	ڪتاب جو نالو	ڇپائيندڙ ۽ سن
١٦- سيد سليمان ندوي	عرب و هند کے تعلقات	هندوستاني اڪيڊمي ١٩٢٩ع
١٧- چوڌري نبي احمد	تذڪرهٔ مؤرخين	اقبال پبلشرز ڪراچي، ١٩٦٨ع
١٨- محمد قاسم فرشته ترجمو: خواجه عبدالحي	تاريخ فرشته	شيخ غلام علي، ١٩٦٢ع
١٩- ملا عبدالقادر بدايوني، ترجمو: محمود احمد فاروقي	منتخب التواريخ	” ” ١٩٦٢ع
٢٠- سجان راءِ ٻٽالوي. ترجمو: ناظر حسين	خلاصة التواريخ	مرڪزي اردو بورڊ لاهور ١٩٦٦ع
٢١- ضياءالدين برني ترجمو: ڊاڪٽر معين الحق	تاريخ فيروز شاهي	” ” ١٩٦٩ع
٢٢- شمس الدين محمد بن عبدالرحمان السخاوي ترجمو: ڊاڪٽر محمد يوسف	الاعلان بالتوبيخ	” ” ١٩٦٨ع
٢٣- مولوي نجم الغني	مذاهب الاسلام	نولڪشور ١٩٢٤ع
٢٤- محي الدين ابن عربي، ترجمو: مولوي برڪت الله	فصوص الحڪم	اقبال پبلشرز ڪراچي، ١٩٦٨ع
٢٥- مولانا روم ترجمو: عبدالرشيد تبسم	ملفوظات رومي (ترجمو. فيه ما فيه)	ثقافت اسلاميه لاهور، ١٩٥٦ع
٢٦- ڊاڪٽر برهان احمد	حضرت امام رباني مجدد الف ثاني ڪا نظريه توحيد	مقبول اڪيڊمي لاهور ١٩٦٢ع
٢٧- ابو نجيب عبدالقاهر سهروردي. ترجمو: غلام احمد خان	آداب المريدين	
٢٨- سيد محمد مطيع الله	برهانپور کے سندهي اولياء	سنڌي ادبي بورڊ

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan.com # 773

مصنف جو نالو	ڪتاب جو نالو	ڇپائيندڙ ۽ سن
29 مولوي محمد شفيع	اردو دائره معارف اسلاميه جلد ٦٠	پنجاب يونيورسٽي لاهور، ١٩٦٨ع
٣٠- جمال الدين ابوبڪر	تذڪره قطبيه	١٩٥١ع
٣١- ابن بطوطه ترجمو: رئيس احمد جعفري	سفرنامه ابن بطوطه	نفيس اڪيڊمي ڪراچي، ١٩٦١ع
٣٢- مخدوم علي هجويري داتا گنج بخش	ڪشف المحجوب ترجمو: مولوي فيروزالدين	فيروز سنس، سورهون ڇاپو ١٩٦٢
٣٣- محمد ظهورالدين احمد	سلوڪ محمدي	ايڊ ضياءالدين، ١٩٧٣ع
٣٤- ڊاڪٽر ابوالليث صديقي	جامع القواعد (حصه صرف)	مرڪز اردو بورڊ، ١٩٧١ع
٣٥- ڊاڪٽر غلام مصطفيٰ خان	,, (حصه نحو)	,, ,, ١٩٧٣ع
٣٦- سونيا چرنيڪووا	اردو صرف	دارالاشاعت ترقي ماسڪو
٣٧- مولوي سيد تصدق حسين	لغات ڪشوري	نول ڪشور لکنؤ، ٢١ ايڊيشن ١٩٧٤ع
٣٨- قاضي زين العابدين	بيان اللسان (عربي اردو ڊڪشنري)	مڪتبه علميه ميرٺ ١٩٥٥ع
٣٩- مولوي فيروزالدين	فيروز اللغات: (فارسي اردو لغت)	فيروز سنس
٤٠- مولوي نجم الغني	وقائع راجستان	هندو پريس لکنؤ ١٩٢٥ع

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 774

قلمي ڪتاب

سنڌي

١- عبدالرحمان محمود ملوڪ ڪاڪ بانيءَ: بيان العارفين سنڌي جلد پهريون، ڪتابت: ١٢٤٤هه (١٨٢٨ع)، ڪاتب: سيد غلام شاه قادري، ملڪيت: سنڌي ادبي بورڊ.

٢- حاجي محمد عثمان ولد حاجي احمد صباح وبل مغل پين: توضيق الطالبين. ترجمو مجمع الفيوضات (ملفوظات پير محمد راشد روضي ڌڻي، مرتب عبل: خليفه محمود فقير ڪڙيي وارو)، ملڪيت: ميان شفيع محمد جانديءَ، اڙ ڪانو.

فارسي

١- محمد رضا: بيان العارفين فارسي، ڪتابت سنه ١٠٥٤ﻫ (١٦٤١ع) ڪاتب: پير عبدالباقي، ملڪيت: پير حسام الدين راشدي.

٢- ” : بيان العارفين فارسي، ڪتابت سنه ١١٨٣ﻫ (١٧٦٩ع) ڪاتب: محمد سعيد عرف الههرڪيو، ملڪيت: لائبريري پير جهنڊو

٣- ” : بيان العارفين فارسي، ڪتابت سنه ١٢٤١ﻫ (١٨٢٥ع)، ڪاتب: محمد صالح، ملڪيت: درسگاه منصوره

٤- خواجه گل محمد: ورد المحمديه“ ڪتابت سنه ١٢٤٨ﻫ (١٨٣٢ع) ان تان نقل ڪيو: عطا محمد حامي تاريخ ٢١ رجب سنه ١٣٨٦ﻫ (١٩٦٦ع)

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 775

رسالا ۽ اخبارون

سنڌي

١- روزانه الوحيد سنڌ آزاد نمبر، ١٩٣٦ع

٢- ڊاڪٽر خواجه غلام علي الانا: مقالو: سومرن جي دور جي سنڌي شاعري: سه ماهي مهراڻ، جلد ٩، نمبر ١-٢، ١٩٦٠ع

٣- پير حسام الدين راشدي: مقالو: سنڌ جي تاريخ جا ماخذ: سه ماهي مهراڻ، نمبر ١، سال ١٩٥٥ع

٤- پير حسام الدين راشدي: مقالو. سنڌ جا اردو شاعر، ماهنامه نئين زندگي، مارچ ١٩٥٣ع

٥- نور احمد نظاماڻي: مقالو: خليفو محمود نظاماڻي، سه ماهي الرحيم سنڌي، نمبر ١، سال ١٩٦٦ع

٥- محبوب علي جيا: مقالو: محمود نوح سردار جا سهيوگي، سه ماهي مهراڻ، جلد ١٣، نمبر ٤، سال ١٩٦٤ع

٦- سراج: مقالو: سنڌ جو آڳاٽو ادب، ماهنامه نئين زندگي، فيبروري ١٩٧١ع

٧- محمد سومار شيخ: مقالو: عربي سنڌي ٻولي، ماهنامه نئين زندگي، جنوري ١٩٦١ع

٨- عبدالجبار جوڻيجو: ”اڙ“ جا مخصوص لفظ، اڻن جو تلفظ ۽ معنى، سه ماهي مهراڻ، جلد ١٩، نمبر ٣، سال ١٩٧٠ع ۽ جلد ١٩، نمبر ٤، ١٩٧٠ع

اردو

١- رشيد احمد ارشد: مضمون: خواجه محمد باقي بالله، ماهنامه الرحيم اردو، نومبر ١٩٦٧ع ۽ جنوري ١٩٦٨ع

٢- محمد ايوب قادري: ڪتبخانه شاه ولي الله اور سنيل ڪا ايڪ مسوده، الرحيم اردو، ڊسمبر ١٩٦٧ع

٣- مرتب: لطيف ملڪ: ملفوظات شيخ بهاؤ الدين زڪريا ملتاني، سه ماهي صحيفه، [illegible] سال ١٩٧٠ع.

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.

انگریزی کتاب

Gul Hayat Institute www.drpathan .com # 776

1. Maulana Mohd Ali: The Holy Quran: Arabic Text, Translation & Commentary, Fourth edition, 1951.

2. W.T Blanford: Geology of western Sind: (Memoirs of Geological Survey). Vol: 17, Part-1

3. Dr: H.T Sorely: Gazetteer of Sind. Govt: Press:, 1968.

4. Grierson, G.A: Linguistic Survey of India: Vol: I, Part-I, 1927.

5. Edward G. Browne: A Literary History of Persia: Vol: III, Cambridge University Press, 1956.

6. Dr: H.I. Sadarangani: Persian Poets of Sind, Sindhi Adabi Board,

7. E.H. Aitken: Gazetteer of Province of Sind

8. Sir Wolseley Haig: Comparative Tables of Muhammadan & Christian Dates: Sh: Mohd Ashraf, Lahore,

9. Dr: Edward C. Sachau: Alberuni's India: S.Chand & Co: Bombay, 1964.

10. James Tod: Annals & Antiquities of Rajasthan, George Routledge & Sons, New York, 1914, 2 Vol:

Gul Hayat Institute

© 2019 Dr.Pathan. All Rights Reserved.